
Printed by--Mohanlal Maganlal Badami at the Jainanand P Press, Surat
Published by--Shree Rushabhdevaji Kesharlmalji Jain Pedhi Ratlam

पूर्वार्धे साध्यादग्रन्थनामान

अ
अगम्यमध्यात्मद्वान्विशिका ११
अनुत्तरोपपातिकांगं २१७
अनुयोगद्वारसूत्रं ६, ४३, १८६, ४३४,
४४२, ४५०
" चूर्णिः ४३१-४५१
" वृत्तिः ४३४, ४५०, ४५१
अममतीर्थकृच्चरित्रं १८७
अष्टकवृत्तिः २९१
अष्टसप्ततिः २९६
आ
आचारप्रदीपः २१९

आचारांगसूत्रं ४०, ४८, १६२, २१५,
३३१, ३५४, ३८८, ३५
आचारांगदीपिका ३८६, ३१३
आर्यरक्षितकथानकं ४३१
आवश्यकचूर्णिः १२, १२६, १४४,
१७७, १७८, १७९
१८०, २१४, ४५३,
४५०, ४५२, ३१८
३४०, ३३८, ३७६, ४२१
आवश्यकनिर्युक्तिः १२, २१, २३, २५
३३, ३५, ४०, ५७
६५, ६८, ७८, ८७,

८२, ९२, १२६, १३२, १३८, १४२,
१३३, १५५, १७९, १८०, २७०, ३६४,
१७८, ४५१, ४५३, ४०४, ४१५,
४१३, १४, ६५, ६७, १००, १४०,
१६७, ४५२, ३३८, ३७६, ३७२, ४२०
आवश्यकनिर्युक्तिमूलभाष्यं ४०
ई
ईर्यापथिकीपदत्रिशिका ४२१
उ
उत्तराध्ययनसूत्रं ३७, ११२, १२४, १६५,
२१५, २९०, ३९१,
२९७, ४४२, ४४६,

३१६, ३३९, ४२१

उत्तराप्ययनमिदुक्तिः ३१०, ३१८

" इषि १०४, ११३, २१९

उपदेशपद १३१, १५२

उपदेशमाला ३१, ४०, ५३, ६१, १३४

१४१, १४४, २१३, २२३,

२७०, ४६०, ३७८, ४०७

उपदेशसप्तति ३१४, ३१८, ३१९, ३१५

उपमितिमवप्रपचा १६१, १६६

उपासकदर्शांग ४३४ ४५३

अ

अपमदेवचरित्र २८६, २९०, २९१, ३२८

ओ

ओचनिदुक्तिः ६७

औ

औपपातिक्यत्र ३५७

क

कयाकोप १२९

कर्मग्रयवृषि २९६

कन्यचूर्णि ४३८, १२९, १६८

" माप्य ३४३

" इषि ३३९, ३४३

" विज्ञेपचूर्णि १६८

" घत्र ४३६

कल्पसामान्यचूर्णि ७६८

कन्याणकप्रकरणम् १२९

कल्याणकसंस्तव ३०४

कायोत्सर्गनियु १७८. १८७

फालकचार्थकथा १७६

हुमारपालप्रयच २७२

कुतकसंग्रह २७१

" इषि ३७१

ग

गणधरमार्थशतक ११६, २३९, २४४,

२५६, २६०, २६६,

२६९, २८४, २८५,

३६७, ३७४, ३३२

" इषि २३९, २४०, २४८,

२५६, २९४, ३३२

गुरुत्वप्रदीप १७६

गुर्वयिली १४, ३१५, ३१७

ख

चन्द्रप्रज्ञप्तिः १८७, १८९, १९१,

१९२, १९३

चन्द्रवेधयमप्रकीर्णकं ६४

चैत्यमन्दनभाष्यं १३५

ज

जीवाजीयाभिगम० २०७

जंघुर्दीपप्रज्ञप्तिः ३२६

ज्योतिष्प्रण्डकः १८८, १९१, १९३,

३२१

ठ

ठाणाप्रकरणं १२९

ठाणाविवरणं १६६

” दृत्तिः ४३९, ४३८

त

तत्पतरंगिणी ३२०, ४१४

तत्त्वार्थसूत्रं ३७५

” भाष्यं ३७५

” दृत्तिः ३७५, ३७६, ३७७

तपाकृतप्रति० दृत्तिः ३२२

तपागणदूषणशतकं ३१६

तिलकमंजरी १६१

तीर्थोद्गारागाथा ३२१

द

दशवैकालिकं ९७, ९८, १०२, २८५,

३१६, ३४०, ४०३

” निर्युक्तिः १३९, १९५, २१२

” दृत्तिः ४१८

दशाश्रुतस्कंधसूत्रं १८३

” चूर्णिः १८३, ३३९

दिनचर्या ३५६

दीपालिकाकल्पः ५५, ३१९,

दर्शनसप्ततिका २८४, ३०७

द्वात्रिंशिका ४४

ध

धर्मसंग्रहणी २३, ९२, ९३, ९४, ११७

धर्मोपदेशमालादृत्तिः ४१८, १७६

न

नन्दीसूत्रं ३७, ३८

नवपदप्रकरणं ३५६

नवपददृत्तिः ३८१

नाममाला १७२

निर्वाणकालिका १३५

निधीषयत्रं ४३६

निधीषयत्रि ९५, १४१, १७०, १७६,
१७८, १९६, २१४, ३३४,
३४५, ३८३, ३८७, ३८९,
३९२, ४३८, ४४७, ४५२,
४५६

" माप्यं १४१, १७७, १७८, १९६,
३३४, ३४७, ३८३, ३८७,
३९२, ४३८

नृपुपयिताकमानकं २२२

प

पुपुपुपुपुपुपु ३१६, ४३६, ४३८, १०,
८५, ८७, १३४, ३२६,
३२७, ३२८, ३४१

पुपुपुपुपुपुपु ३३१, ३३७

पुपुपुपुपुपुपुपु ४४३, ४६०, ४६
पापिकपुपुपु १७९

" सप्तति १८७

पिपुपुपुपुपुपु ३०८

पौपपुपुपुपुपुपु ३०८, ३३६, ३३३,
३७८, ३८२, ३८४,
४१३

पौपुपुपुपुपुपुपुपु २, १८७

पुपुपुपु ६७, २२४, ३७४

पुपुपुपुपु ४४२, ९४, १३५, १३७,
१३८, १३९, १९६, ३५०

पुपुपुपु ३१३, १३८, १३९, १५६,
१६१, १६२, ३२८, ३८४,

३७७, ३७७, ४०५

" कृपुपु ४०५, ४३५, १४०, २९१,
३२१, ३३०, ३७१

प्रपुपुपुपुपु २०७, २१९
प्रतिकमपुपुपु ३२०

प्रमावकपुपुपु २७३, २८३, ३०२, ३२४
प्रवपुपुपुपुपु ६७, ३५६, ३५७, ३५८
" पुपु ३५६, ३५७, ३५८

व

पुपुपुपु १६७, १८६, ३९२, ३९३
पुपुपुपुपुपु ३९३, ३९५

" माप्य १८६, ४०७, ३३०, ३५२

" पुपु ३५२

पुपुपुपुपुपु ४६०

भ

भक्तप्रकीर्णकं १२७

भगवती २२, ४२, ४३, १०५, १८५,

३७३, ३७४

म

महानिशीथं १२, १५, ५२, १४६,

१४७, १६१, १७९, १९४,

१९८, २०५, २०६, २०८,

२१०, २१२, २१४, २१७,

२१९, २२३, ४२०, ४१७,

९१८

महावीरचरित्रं १०, १२२, २४६,

२८८, २३३

मुनिसुव्रतचरित्रं २९२

य

यतिदिनचर्या ३३८, ३४७, ४२३

योगशास्त्रवृत्तिः २०, ४४६, ३५२,

३४२

र—रत्नमाला १८९

ल—ललितविस्तरा ४६१

व

वन्दनकनियुक्तिः १२, ३१८

वाग्भट्टालंकारः ४२२

विचारवृत्त्या ३२०, ४५७ (x)

विचारामृतसंग्रहः १६७

विधिग्रन्था ३८४, ४१२

विनयसमाध्यध्ययनं १३९

विपाकथुतं ३८०

विमलनाथचरित्रं १६६

विशेषणवती ५७

विशेषावश्यकभाष्यं १२, ७३, ७६, ७९,

९०, ९७, ९८,

११७, ४५४, ४६२

व्यवहारसूत्रं २७६, ४३६, ४५२

चूर्णिः १७७, १७८

भाष्यम् २१०

वृत्तिः १७१, १७७, १८४, १९५,

४०१

श

शतपदी ४३६, ४३७, ४३८, ३७४,

१७३, २६९, २८५, ३५७

शत्रुंजयमाहात्म्यं १०, १२२, १३६, १७८

आद्यविधिविनिर्णयः १३, ३१९

आद्यप्रतिष्ठापनपूर्णिः १८२

” ” २८७, २८८, ३८२,
३४३

आद्यप्रतिष्ठापनपूर्णिः ३८२

य

पद्यीतिपूर्णिः ३०४

पद्यप्रत्ययकालावबोधः ३५८, ३२१

पद्यप्रत्यय १८५

” कश्चिः ३२१

स

समवायिग १८५, २०६, ४०७

” वृत्तिः ५७

सम्यक्त्वकौमुदी १३६

सिद्धान्तस्तवावपूर्णि ३१६

सुदृष्टनकथानक २२३

सुदृष्टनकथानक ४४३, ३२०, १८५, २१८,
३२१, ३४२

” निर्युक्तिः १३, १७६, १७७

” वृत्ति ३२०, १८४, १८५, ३८७

” पूर्णि ३८३

संघपद्यकः २४१

संघाचारवृत्तिः १३, १४, ४२०

संघाचारवृत्तिः ३२१, ३५५, ३०६

” वृत्ति ३५१, ३५६, ३६०

संघाचारवृत्तिः ३१३, ३३१, ३३८

संघाचारवृत्ति १२९, ४३९, ४४८

संघाचारवृत्ति ६५, ६९, ७०, ७३, १२४,

२०३, २१३, २५३, ३५३,

३८६, ४०२, ४२४, ४६३

” वृत्ति ६५, १७६, २६३, ३१२,

३८६, ४०२

संघाचारवृत्तिः १६६

साक्षिविशेषनामानि

अकञ्चरः ६१

अजयपालः २७२

अणहिल्लपाटकः २३३, २३८

अतिमुक्तकः २६६

अभयकुमारः २८३

अभयदेवस्वरिः २३३, २३५, २८३,

२३९, २४०, २४२,

२४२, २५०, २५१,

२५२, २५३, २५४,

२५६, २५९, २६१,

२६२, २६३, २६४,

२६५, २६६, २६९,

२८५, २९३, २९४, २९९, १९५,

२९६, २९८, ३००, ३०२-३-४-५-

६-७-३०८-१०-१२-१४-१८-३२१-

२२-२३-२४-२५ २७७

अर्जुनदेवः २७२

अर्जुदाचलः २९२

अल्लावदीनः २७२

अशोकचंद्राचार्यः २४६

अष्टापदः १२२

आ

आणंदविमलस्वरिः ६, ७, ८, ३००

आणंदस्वरिः ३६०, ३५७, ३५९

आरघट्टः ५

आर्यसुहस्ती २०२

आर्यसुरक्षितस्वरिः ४३१

आषाढाचार्यः २१०

उ

आसिकदुर्गः २३१-२३३ २३४

उज्जयंतगिरिः ११४, ११६

उत्तरा ६८, ८२

उद्योतनस्वरिः ५, २८६, २८७, ३००-

२-८-९-१०, ४१२

उपकोशा २१७

उमास्वातिवाचकः २, १२२, ३५९, १२६,

१४०, ३०२

का

अपमञ्चिनः ७, ४९, १२७, ३४८, ४२४

अपमञ्चमञ्चिनदत्तौ २१९

क

कञ्जधरिः

कपिला ३४७

कपिलकेवली १२२, १६६

कस्तुराभा ४३०

कर्म २७२

कन्की ११

कलिकालसर्वङ्ग ३६८

कालिका २६७, ४३१

कालिकाचार्य ६, १५, १६, १७६,

१८८, ३६८, ४३६,

४३९, ४४२, ४४६

कुमारपाल २७२

कुम्भदत्तप्राचार्य १०४

कुन्तमङ्गनधरि १४, ३३७, ३३८, ३१४

कूर्चपुरा २३१, २४३, २४९, २५५

कृष्णप्राप्त्य २८२

केसिकुमार १६

कौटिल्यकोट्टवीरौ ६८, ६९, ११४

क्षेमराजः २७१

ग

गिरिनारा ११४

गुणचन्द्रधरि २८८

गौतमस्वामी ५६, १२९, १३१, ३०१

घ

घोषेधरी ३१७

घन्त्रगच्छ २४८, २५५, ३०२, ३०८

” कुल २८६, २९४

घन्त्रप्रमाचार्य ४, ५, ०, ४९, ११०,

१२०, १२१, १२२,

१२३, १३३, १५१,

१५८, १७४, १७५,

१७८, १८८, १८९,

१०१, १०२, १०४,

२०८, २०९, २५३

घमरेन्द्र १

घम्पकदुर्ग २६८

चामुण्डराज २७२

चाण्डिका २६७, २६९

चारित्ररतः ३१४

चित्रकूटाचलः २३६, २३८, २४३,

२४७, २५६, २५७

चंदनबाला ८४

छ

छउणयग्रामः ४३०, ४३६

ज

जगचंद्रः ५

जगत्स्वरिः १३६

जमाली ६५, २७०, ३०९

जयसिंहः २७२, १०४, २५२

जावालपुरः ३६८

जिनकुशलः ३७१

जिनचंद्रस्वरिः २५१, २८५, ३०१

जिनदासः १८०

जिनदत्तः ४, २८६, २८७, २९०, २९२,

२९६, २९०, ३००, २४९,

२४३, २४८, २४८, २५४,

२६६, २६६, २६१, २६३,

२६४, २६५, २६६, २६७,

२६८, २६०, २८५, २८६,

२८९, २९०, ३३०, ३१०,

३२१, ३२२, ३३५, ३६१,

३६५, ३६४, ३६५, ३६६,

३६०, ३७१, ३७३, ३३६,

३५५, ४०२, ४०६

जिनेश्वरस्वरिः २३१-३३-४०-५१-

५९-७०-८२-८३-

८४-८६-८७-८९-९०-

९१-९४-९६-९७,

३०१-६-७-१४-३०५-

३२३, २८७, २८५

जिनपतिस्वरिः २८४, २८५, २८७,

३०८, ३१०

जिनप्रभस्वरिः ३१६, ३१७, ३१८,

३३१, ३३८

जिनभद्रगणिक्रमाश्रमणः ३०२

जिनवल्लभः २३१-३२-३३-३४-३५

३६-३७-३८-३९-४०

४१-४२-४३-४४-४६

४७-४८-४९-५१-५४

५५-५६-५७-६१-६१
 ६३-६५-६६-६९-८५
 ०३ ९४ ९५ ९६ ९८ ९९
 ३०१-२-४-५-६-७-८
 १२-१४-२५-२६-२७
 ३० ३२ ३४ ३८-७८-८४
 विनोदोत्तर २३३ ४८ ५७-५८ ३०६-

७-८

विनोदोत्तरः २०३, ३१९

विनोदोत्तरः २७१

जेसलमेरु २८६, २८८, ३१३, ३२१

जयसुखामी ६४-४४२

ह-हरहरः ४२०

त

गुप्तार्थशक्तिः ३७७

तिलकमन्त्री १२८

तिलकमन्त्री १२१-२९-४०-५२-

५७-५८ ५०-६१-६३-

६४ ६५-६६ ६८ ६९-

७०-७१-७३

विदुषणपाल २७२

विदुषण ३३३

व

दत्त ११

दमयंती १२८, १६२

दुर्गल्लिखपुष्पमित्र १०५

दुर्लभराजः २६९-७१-७२-७३-८३

२८५

दुग्धममसुग्धिः ४५-४२४-४४३

देवमन्त्राचार्यः २३८-३९-४०-४४

४६-४७-४८ ४९-५०

५३-५४-५६-५७

देवसुग्धिः १०४-१२०-३३८

देवानंदा ८४-३३३

देवेन्द्रसुग्धिः ४२०

द्रौणाचार्यः २८५

घ

घन्यापि २२८

घातानगरी २८३

घघकः २३६

घनेश्वरसुग्धिः १४८

घर्मदासः ३००

धर्मदेवोपाध्यायः २४५

धर्मघोषः १३, १४, २९४

” स्वरिः २९३, ४२

धर्मसागरः ६२

न

नरसिंहः २५७, २६८, ४२९, ३०,

३१, ४४१

नागपुरः २३८

नागहस्ती ३०२

नाढा ४३०, ४३१

नाभस्वरिः १२२, १३६, १६६

नाभेयः १२७

नीलादेवी २७२

नुपूरपण्डिता २३३

नेमिचंद्रः २८५

नर्मदासुंदरी १२८

प

पत्तनं २९१

पद्मचंद्रस्वरिः ३०७

पद्मप्रभसूरिः २९१, २९२

पद्मावती १२०

पल्हकः २३६

पादलिप्तस्वरिः १२२, १३५

पार्थनाथः ६०

पाशचंद्रः २५८, ३००

प्रभाचंद्रस्वरिः २०२

प्रसन्नचंद्राचार्यः २३५, ३८, ३९, २५१,

५२, ३०१

य

बहुदेवश्रेष्ठी २३८

बालमूलराजः २७२

बुद्धिमागरः २८२

भ

भद्रबाहुस्वामी ३०२, ३०८, ३१५, २२८

भरतः ८४, ३४७

भाणकः ५

भाष्यकारः १२, ७९, ३६५, ३५२

भीमः २७२

भूयडराजः २७१

म

मडाहडगच्छः ३०१

मरीचिः ३४७, ३४८

मरुसोट २३३

मरुदेवी ८४

मरुपगिरि १४, ३०४

मरुपारीदेमचद्रधरि ४५०

मरापीर १, ६४, ८५, २९६, ३०५,

३१८, ३४८

महन्द्रधरि ४३६, ४३७

माईडग्राम ०३४

मानग २३६

मारुद्व १२७

मुनिचद्रधरि ४, १३, १८७, १९९, १२०

मुनिमुद्रधरि ३१५, ३१६, ११८,

३२४, ३२५

मलराज ०७२

मुगावती ८४

मेघकुमार ३०९

मेघजी ६१, ३००

मेढपाटदेस २३६

मंखलीपुत्र ८४, २९६, ३००

य

योगराज २७१

योपपुर ३००

र

रत्नादित्य २७१

रत्नाखराधरि २८७, २८८, ३१४

रथवीरनगर ६६

रामदेव ३०४

रुद्रपण्डा ३१२, ३०६, २५८

रुद्रप्रभावाय ३२१

ल

लघुकर्ण २७२

" भीमदेव २७२

लुम्पाक ५, ४३९, ४६०

लेप २१८

व

वससेन ३०१

वसस्वामी १४७, २९९, ३०८, ३०९

वटगच्छ ११९

वनराज २७१

वधमानधरि २४९, ५१, ५०, ६१,

६२, ८२, ८३, ८४, ८६,

८७, ९०, ९१, ९४, ९७,

३०१, ३०७, ३०९, ४१०

बृहस्पतिः २७२

वादिदेवस्वरिः १०४, ३६९

वावेला २७२

विक्रमः २७१

विच्छिन्नः २४४

विजयदानस्वरिः ८

विद्यामागरस्वरिः १३६

विसलदेवः २७२

विजामतः ३००

वीरः ६३, ८४, १०९, १३१, १४७,

४२४, ४१२, ३३३, १५१, १८८,

२९९, ३०१

वीरकः २३६

वीरदेवः २३६

वृद्धोत्प० भाण्डागारः २०१

वैरिभिः २७१

श

शतपदीकारः १७३, १८७, १८४, १३३

शतानीकराजा ८४

शत्रुजयः ११४, १२२

शाक्यः ४७-३४७

शान्तिस्वरिः १०४, १२०

शिरोही ५

शिवभूतिः ३, ९, ४०, ६४, ६७, ६८,

६९, ८२, १०४, १०९, ११०,

१११, ३३१

शीलांकाचार्यः ३२१

श्रीधरः २८२

श्रीपतिः २८२

श्रीपतिगणी ३००

श्रुतसमुद्रः ३००

स

समुद्राचार्यः १२२, १३५

सरस्वतीभांडागारः २८५

सर्वदेवगणी २४५

सर्वदेवस्वरिः ५, ३, १

सहस्रमलः ३, ६६

सामंतभिः २७१

मारंगदेवः २७२

सिद्धपुरः ३१७

सिद्धसेनदिवाकर ११८, १२६, १२७,

१३५, २०६, ४६४,

४२०, ३७२, ३७३

” छरि ३२९

सुधर्मन्वामी ५, ६४, ६७, ७७, ३०१,

३०७, ४४२

सुस्थितसुप्रसिद्धो ५, ३०१, ३०२

ब्रह्मचार्य २८०

मोक्षार्थ ३३८, ३४४, ४४५, २४६,

४४७, ४५०, ४५४, ४५५,

०५६, २६०, ४६१, २६५, ३०४

सोमसिलकमूरि ३१७, ३१८

सोमधर्मगङ्गी ३१५, ३१७

सोमसुंदरमूरिः ३२३, ३१४

सोमसिलकः ०३३

मौषर्मेन्द्र ३१८

सगमकः ३१८

संयसिलकमूरि २८४, ३०७

संभूतविजयस्वामी २१७, ३००

स्पृष्टमग्नः ३२८, २१७

इ

हरिमग्नमूरि ३४, ६५, १२२, १२६,

१२७, १४०, १६१,

१६२, १६६, १६९,

१७३, १९६, २०६,

२०६, २०९, २१०,

३२०, ३२२, ३३२,

३७१, ३७२, ३८४,

४५०, ४६०, ४६१, ४१८

हर्षभूषण ३१९

हीरविजयमूरिः ८, ९, ५

इमच्छमग्न ११, १३६, ३६९, ३२४,

३२२, ३५२

जन्मजरामरणभयैः	२	पयमक्ष्वरं च इकं	१२	दाणंन्रपंधनयणं	२३
छ्वात्मसयाहं	३	आयरियपरंपरए	१३	बालकताणुस्सरणं	"
सुकंबरा य समणा	४	हुंनेदेन्द्रियरुद्रकाल	"	तित्थपणामं काउं	२५-३१
वडगच्छाओ पुण्णिम	"	आज्ञाभंगांतरायोत्था०	"	कइयावि जिणचरिंदा	"
तिविहे आगमे	६	उपधानप्रतिकान्ति०	"	अण थोवं वण थोवं	३३
तित्थं चाउबण्णो	"	यत्तप्रासुकमिथांबु०	"	चेइयदबविणासे	३४
जं रयणि० भासरासी०	१०	एयं तु जं पंचमंगल०	१४	उस्सुत्तभामगाणं	"
सुनिश्चितं मत्तरिणः	११	जो कण्णाइ धणेण य	१५	कालमणंतं च सुए	"
ज्ञाता हि शत्रवः	"	जे अज्जत्ताए समणा	१६	निव्वुइपहमासणयं	३७
जे भिक्खू० परपा० पसंसं०	"	जम्मं दिक्ख्वा णाणं	२०	पुबिं च इण्हि च	"
जे जिणवयणुत्तिणं	१२	तीर्थं नद्यादेरिव संसार०	"	पासगस्स नत्थि उत्र०	४०
सत्तेया दिट्ठीओ	"	तित्थं भत्ते ! तित्थं	"	संजोगसिद्धीइ०	"
उम्ममग्गदेसणाए	"	जाडस्सरो उ भयवं	२१	अपरिच्छियसुअनिह०	"

मुसुरयो सन्तु पन्थो	४२	तेसद्वी निगदमि अ०	६२	बिन्नाबेलपगिसदो सुणि०	७४
नपदीदे० तिन्य अप्पम०	४३	इंतुल सवमाने	६४	परिसुदयुष्णकुच्छिय०	७५
आगमे त्रिविदे प०	"	सुस स्वयननिष्ठागपरिया प० ठ० ६५	६५	अह जलमवगाईतो०	७६
यथास्तिने वस्तु दिन्न०	४४	मसुधावादि बिनामिहितं	"	तह धोवजुष्णकुच्छिय०	"
न इ तस्मा तारिना ददई०	"	पवयगनीह भालं जं तमि	"	मजपरमोहिपुलाय०	७९
पच सन्तु तिरययर०	४५	नेते मास्सो न्नापि गृहम्मा	"	रन्थो आप्पासगे इच्छुषिय०	८१
मुहलुपुकी अप्पाणा	४८	जिगकप्पिआ य दुविहा०	६७	आभासंदनकारी जइवि०	"
गोवोगनासंगनि०	५१	पण पठावेधो	६८-९४	संवपण संट्ठयं उवत्त०	८२
पायस्सुदा न पुरु०	"	मोवेदि ययत्तस्य निगया ६८-७८ ९२	९२	शगो वा यदिवा ह२	८३
मावयवग्गो य इच्छिभो	५५	तिहि ठावेहि वत्त धरेत्ता तं०	६९	सम० म० म० मत्त समणमयाइ	८५
अ न ठवेहि कया	५७	अममयाइसवतामस्साक		मिद्वाइ	"
होऊणवि इवकया	"	कारनसंमयी	७०	पठाओ पायरासीओ	८७
एत य यदन्यथापि०	७७	छहि ठावेहि समये० आहार०	"	उदंभाभी रामा०	८७
पुण्येहि धोइया पुरक०	८१	सं किं न रोएज्जावे ?	७३	म० म० म० मत्तम अन्नियामयाइ सि०	"

पप विसया व्रतमेवैषि० (यावत्)
 सर्वविरहो न भवति
 सामाह्यमि उ क्य०
 सो सदहो इविहो०
 कञ्जममिसोवाज
 मेरुतुंगे मयिगणमंडिप० ५० नः
 ५८ गाथा
 वाषाष्टवडक्य०
 आजम्मनिरिचारे०
 पूअक्वचिआए
 तवसंजमण वडुअय०
 स मयवं! जे थ कइ साह०
 (जाव) वा जालयिजा०
 वेइअइविणास

न पइहा तस्य कया
 नभिविनमिफुलान्वयी०
 कोइ मावगो जियपटि०
 धर्मिमप्राइअमायेनाय०
 आस्य तवा अस्पइ संजमो
 अप्पागमो किसिस्सड०
 ठप्पऊए वा विगमण सा०
 संजोगनिदीइ फल
 सबाओ पाणइवाआ०
 धूळाओ पाणाइ०
 चणारि तरगा प
 धरि प्रतिष्ठा इर्यात्
 निष्फइअ जयणाए०
 प्रतिष्ठाप्य जिनेन्द्राणा०

केरस्येण स्वयपुटः, थ०
 प्रतिष्ठाभर्त्ता यो दि०
 मर्वतीषोवैक०
 एवं निहनिपादास्य०
 टइरस्यमावस्वयरूप
 जइयोवि हु इहस्वयमेजो०
 ततेमि वडणाए०
 ओमरण बलिमाई
 राया व रायमणो०
 डं व चउदा मणिओ
 तित्थयरमिइकुलगण०
 पूअसय भाउआण०
 मकस्ताउ०
 कामी मधरणओ०

१२८
 " १२९
 १३०
 १३१
 " १३२
 " १३३
 " १३४
 १३५
 " १३६

१३६
 " १३७
 " १३८
 " १३९
 " १४०
 " १४१

१४२
 " १४३
 " १४४
 " १४५
 " १४६
 " १४७
 " १४८
 " १४९
 " १५०

अकसिणपवत्तगाणं०	१५३	महुराए नयरीए०	१६४	डआणि सन्नि वाइअ०	१६८
दुविहे धम्मे पं०	"	प्रतिष्ठां प्रापितः शिष्यः	"	मावगो कोड जिणपडिमाए पड्डवणं	१६८
पंचहि ठाणेहिं० महापञ्जसाणे० १५४	१५४	गुरुरामने प्रतिष्ठाय	१६५	करेइ	"
चत्तारि पुरिमजाया० १५४-१७१	१५५	नामजिणा ठवणजिणा०	"	अइगमणंति पच्छदं	११६, १७०
एएहि कारणेहिं	"	नामठवणणं को पड्वि०	"	किंचि उस्मगसुचं०	१७१
मवं मावजं जोगं	१६६, १६०,	नामंठवणादविण०	"	सुत्तम्म मग्गेण चरिअ०	"
जिणमवणविब०	१५८	उस्मगनिवारणयं	"	जं गुअमहिअइ बट्टं०	"
मुक्खो ताव महग्गो	१५९	पतंगो द्योतयन विभं०	"	जावइआ उस्मग्गा०	"
उं नमो भगवते०	१५९, १६९, १६०, १६९	प्रदीपरूपमालोक्य०	"	कामं मवपएसुवि०	"
न्हाय विलित्तउ चंदणिण० १५९-१६९,	१६०, १६९	तदा नदीप्रवाहेण०	१६६	कंकणमुहममुइदकर०	"
वयछक्क कायछक्कं०	१६०	रत्नचूडः विद्याधरः कथयति	"	मार्गशीर्षो वत्सराटि०	१७५
आयपमाणा कप्पा	"	इअ चिंतिण तो मा गंतूण०	"	तवसेण य चउम्मासिआणि	१७६
जत्थ हिरण्णमुवणं	१६४	थावतरमो डिम्माः तरं गुड० १६७	"	तवसेण पक्खियार्इणि०	"
तओ पुणो जच्चकणग०	"	चेअपूआ गया निमंतणे०	"	अण्ह आगमुत्ताणि०	"

से ष लेखम् गाहस्वर्दं

किङ्कम्मस्साकरणे०

पउत्तवछट्टुमउत्तरवे

णत्तु वेव येइआ०

जो पओसवणाए इत्तरिअप्पाहारे०

इत्तरिअप्पाहारे पओस०

पट्टिक्कमव डेमिअ०

अट्टम्मिअट्टसीसु अगइंता मा०

वेइअआ

संत वलभीरिअपुरिसकार०

एअं पोमहिअवि०

यावज्जीवं विअप्पण

नागरचवो कमला० पडिम अति १८

पेप्पाण मुअंमजो०० पडिमं पडिअजति०

१७६

१७७

”

१७८

”

”

”

”

१७९

”

”

”

१८०

मोसेसु कालपवसु० इवित पोसहिओ १८०

कामुगवारी किणिअण विजति० ”

तवसेण चउमाभिआधि० १८०, १८१

पुहावरेण परिआधिउव० ”

अव्वह आगमुवाधि० १८१

उत्तरव्वपुआअया कटिस्स०

कूपे सिपति० १८२

पव्वरिअपोसइसुरिणत्तु० १८३

पव्वसियं पव्वस्वियमद० ”

विआणं परिवाही पव्व० १८४

पव्वज्जस्म अट्टमी खलु० ”

वट्ठहि मीलवय० पोमह०

अणुपालेभाणा १८५

स ण लेखण गाहावर्दं० ”

अप्पमंथमइत्थ वचीम०

अलियमुवपायजणय०

चाउदसइमीपइस्विणसु०

दूर्वादिट्ठिरदांकुअ० पूर्णिमा

प्राचीक्कमत्त १८७

वव्वगच्छाओ पुप्पिम०

कूवपरा स्वर० १८७

पाटिअइ चिअत्त तइआ० १८८

सा कइं न दिवमाण० आहिताति १८९

नंदा भद्रा जया रिक्ता०

कइ ते निही आहिनेति० ”

भनो पक्खस्स० १९१

उव्वमा सुणत्तववा० ”

सा कइं मामा आहिनेति० १९२

जया णं ते दुवे स्मरिआ०	१९३	से भयं महती एमा निजंतणा	२११	उत्सर्गादिपवादो०	२२२
उचामगणं तवोवहाणाइं पडिमाओ १९५		इमं (इच्चेइयंमि) दुवालसंगं		आमे घडे निहं०	२२४
श्रुतग्रहणममीप्सता उपधानं कार्ये "		अणाणाए०	२१२	अत्रोत्सन्नजनक्रमो न च	२३४
वसे गुरुकुले निचं १९५, २१९,		आसायण मिच्छतं०	२१३	भूतपूर्वकस्तद्रुपचारः०	२३५
तवोवहाणमादाय० १९५		मावगस्स जहजेणं०	२१४	पंचहत्युत्तरे होत्था साडणा	
काले विणए बहु० १९५, २१३		तिवरिसपरिआगस्म०	२१५, २१५	परिनिब्बुडे०	२३७ २४०
दुग्गतिपडणुवधरणा १९६		आगमवलिआ ममणा०	२१६	जिनमचनं जिनबिम्बं जिनपूजां	२३८
इआणि उवहाणेत्ति दारं-		तए णं धब्बे अणगारे० सबहु०		संघत्राकृतचैत्यकूटपनिनः	२४१
उवहाणं पुण आयंबिलाइं "		उववणे	२१७	करंमि भंते ! मामाडअं०	२४५
कालेण निरुखमे भिक्खु० "		सामाडअमाडआइं०	२१९	पीउण पाणिअं सरत्तराण०	२४८
मामाडअंमि उ कए १९७		खंधाउ पच्छा ममुवंति	२२०	मरीरसाहु नावुत्ति०	"
तत्थ एएमिं अट्ठण्हंमि संपयाणं १९८		सम्मं धारिज्जाहि०	२२२	खयं दरिद्रो न परमी०	२५२
एत्थ जं पयं पएण २०७		जावडआ उस्मग्गा०	२२३	पंचाहिं ठाणेहि० गामाणुगामं	
मम्मदिही जीवो उवडहुं २०८		तग्हा मवाणुणा०	"	दुडजितए०	२५४

२९४ लोकावर्षकृष्णपुर०
 २९५ क० स्वार्थमुषिकारिषाण०
 " तस्योपसंपद०
 " स्वपाण पालिप नामा
 २९९ भीवीरस्तत्पदे० यावत्
 ३०० जिनईमन्त्ररिषिद्वयमान
 ३०४ स्त्रोलङ्घिजो जिनषष्ठम
 ३०७ मम्म नमिक्कम जिण्ये०
 " तच्छब्दो जिनशेस्वरो गण०
 ३०८ खिनषष्ठसत्तिमो०
 " अइजा समणे मयवं
 ३१० यो यथा पुण्यत
 ३११ पचइत्तपुणर होत्था०
 " ममदिदी जीवो उव०

भूतपूर्वकस्तद्वपुषार
 श्रीमहावीरवीर्ये० तप-
 पट्टिका कारिणा
 श्रीवर्षमानाभिषेकसरिषाजो०
 भीवीरशामन क्लृप्तप्राप्तन०
 भवजलद्विषायसंमये०
 निम्मला साहुसंतई अम्हा
 नंदसिंहिरसंसे०
 कृतम शीलविश्वसो०
 संजजो नाम नामेण०
 वंदकृत्ते चंजमो०
 स्वस्ति धीनूप० १२९३ चर्य०
 ईनन्देन्द्रिय०
 न मक्कोत्तपित्तपट०

२५४ आयरिपटपन्नाप०
 २५७ अयरदिने विनम्रताण०
 २६५ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति
 २६७ औष्टिका आचरणा० तत्रदममि०
 २६९ दमसुयचउवीसेहि नयमि २७१
 २७० मावत्तजोगपरिवत्तपणाइ०
 " मनेआ दिह्मिजो
 २७१ उपसेयेन तलो पूय १ की ७७
 (अमयदचरिषवच) श्लोका २७१
 २८३ चन्दा गच्छइ अपद्विपहणे०
 २८५ पय पणमिअ सिरीरीरविणू०
 " नत्त विहिमसुत्ताउ०
 " ई नन्दद्विपहण०
 अयोम्यप्रभमो

यथा यथा विचार्येत
श्रीविक्रमादित्यनरेन्द्रकालात्

पट्टे तदीयेऽभयदेव०

सरलगतिः मगलमतिः

गच्छः खरतरस्तेषु

बागसवासमएषु विक्र०

णाणाओ वडगच्छो०

पुरा श्रीपत्तने राज्यं०

आज्ञाभंगान्तरायो०

स्लेच्छाधिपप्रतिबोधकं

वाह्यक्रियादर्शनेन

सुद्धाणाययणगया०

सिणानं अदुवा ककं

आयामगं चेन्न जन्नोदणं च

३११

३१२

"

३१३

"

"

३१४

"

३१५

"

"

३१६

"

"

चउन्धभत्तियस्म०

पुरा श्रीजिनप्रमस्वरिभिः

श्रीशत्रुंजययात्रायै ग०

वंदिय वीर पडिनिअत्तो

तन्मध्यपतितस्तद्ग्रह०

उम्मगदेमणाए चरणं

खलु सदा जड केड निच्छय०

नहि नामानाभोगच्छन्न०

चउरगुलप्पमाणं ठ०

तिहिपडणे कायवा०

से णं लेवए गाहावई

उदिद्वुट्ठमिचउइसी

माहूणं गोअरओ बुच्छि०

कालगजेहि कारणिआ०

३१६

३१७

"

३१८

"

"

"

"

३२०

"

"

३२१

"

"

तवसेण य पक्खिआणि०

इत्तो अ अहिगस्म य

छट्टिसहिआ न अट्टमी०

तेरससहिअं न पक्खियं०

पन्नरसंमि अ दिवसे

हुं नन्देन्द्रियरुद्र०

आज्ञाभंगान्तरायोत्थ०

उमभेणं अरहता०

उत्तरामाढाहि बुए०

तेणं कालेणं० अभीइपंचमे

होत्थत्ति०

पंच महाकह्हाणा सधेमिं

सिअनवमि सुविहिमुक्खो०

जो भगवया उमभसामिणा

३२१

"

"

३२२

"

३२३

३२४

३२५

"

३२८

"

३३०

ममतिर्यगरदि०

३३१

नहि नामानामोगच्छ०

"

अगहाण्यावि विहि पमादिओ०

३३२

पूण्ण मूत्तपडिमेयि माविआ०

"

तओ साइअत्तमआम० मज्झाय

३३३

कामी सपरगम्यओ०

३३४

अहमं मंते० पूत्तगं पाप्पा०

३३५

नमुक्कारसुवरिअ०

३३६

पोमहपुत्ति पडिलहिमीति०

"

अणायरं वा तहप्पगारं

३३८

पप्पगंघरमाफामा जह दह

३३९

आयामगं वेव अपोदणं च

"

सुद्धाणापयमगया

३४०-३४६

सेत्थं पुज पाब्बराक्खाय०

३४०

उत्तिणोदग तपफासुअं० ३४०-३४२

पंषमहइयथुत्तो अजलम० ३४१

अदुना वारधोयणं० "

फंदिअभायाभामाह "

गंघगरमभायण० "

उत्तिणोदगतत्तमोइयो० ३४५

दामसंवेगनिबेदानु० "

मिक्कत्तमसंचइय० ३४३

वसहि कइ निसिक्खिदिअ ३४६

कपिला इरयपि इरयपि ३४८

तरथवि मरीइनामा० "

ववहारो बडु (जविहु) पलवं० ३५०

जह जिणमअं पवजह ३५१

इत्थं खीणफलं त्यजन्ति "

से किं ते रमपरिष्ठाण०

निष्फानवचणगमाइ ३५२

आगमोरमसंपूक्त ३५३

अवि एइअं वा मुक्क वा ३५३

मक्कमजं कूरमपो० ३५३

दुष्यहठितीपातीतं० ३५३

चचारि गोरमविग० ३५४

गोश्चालकस्तु उपनन्द० पयुषिता० ३५४

अ भिक्खु सचेल० ३५६

संगरिगाइम्मि अपडिइय० ३५६

जह फिर चवलयक्कया० ३५६

फल्लिआवमो तह संगरं० ३५६

नय संगरणीआओ तिल्लु० ३५६

दहिण विगयगयाई पोळ० ३५६ ३५८

पूर्णमासु च त्रिसृज्वपि चतु०	३५८	जावदिवसं अहोरत्नं	३७६	दंभणवयसामाह०	"
महुगुगलरमयाणं०	३५९	दिवसं अहोरत्नं दुनि अहो०	३७७	जुत्तो पुण एस कमो०	"
कालमणंतं च सुए०	३६४	जो पुण आहारपोसही	३७८	तंतंतरेसुवि इमो०	३८५
जे जिणवययुत्तिणं०	३६५	साहूण रुण्णिजं०	"	पंचहिं ठाणेहिं णाडकमति	३८६
सामग्री हि कार्यमवश्यं	३६६	तुष्यतु दुर्जनः	"	तिविहं च होइ दुगं०	"
जिणपूआविग्घकरो०	३६८	तएणं से सुवाहुकुमारो० अट्टमभत्तियं	"	भूमीए असंपत्ते पत्तं वा	३८७
जिनदत्तक्रियाकोशच्छेदोऽयं	"	पोमहं० विहरति०	३८०	पंको खलु चिक्खल्लो०	"
संभवइ अकालेऽविह कुसुमं	३७१	पइदिणं भत्तपाणेण०	"	राणेण वा भयेण वा०	"
ममतिपविची सवा	"	चाउदसइमुदिट्ठपुणि०	३८२ ४१४	इति एस असमाणा०	"
आसायणबहुलाणं उक्कोसं०	३७३	तत्थ जइ देमओ०	३८२	पुव्वभववेरिएणं०	"
कह० ममणा० कंखामोहणिजं०	"	अयमाउसो निगंथे०	३८३	उम्माओ खलु द्रुविहो०	"
असट्ठेण समाइणं	३७४	जे भिक्खू अमणादी दिजा०	"	तिविहे अ उवस्सग्गे०	"
जस्स जं परंपरागयं०	"	तं मत्तिओ करिजा०	"	अहिगरणंमि कयंमि	"
दिग्देशानर्थदण्ड०	३७५	तओ जइ पाणइत्तओ०	३८४	अट्ठं वा हेउं वा०	३८८

अद्वोति नीलं कञ्ज	३८८	मोक्षपूण मामकृष्ण	४०३	यात्राविवाहमण्डनम्०	४००
स मित्रस्य० सवयामस० आब		कालादोभजो पुण अ०	"	भद्रवयपसुदपचमीण०	४१०
दूतिअञ्ज वा	३८८	पचविह उवचाण	,	चउण्ड मासारण०	"
त्र विद्वान् सुगमिषिआण ३८८, ३८०		परिहरणा आसवा०	,	शागमण्डं मामाण्ड०	"
मिगगपाच गमधरूवाणा०		उउचामामुमईता०	४०३	अमिवद्विअररित माचण०	"
१५ १० गाथा	३८८	संवच्छरे वावि परे	"	धवे पूर्वा तिथि कार्या०	४१२
पिअपग्मे वामग०	३८९	जइ दकसिणादिमाण०	४०४	जया पकसिआण०	"
से गाममि वा०	३०२	कालस्स य परिहाणी०	"	अइ तमि दिणे चउइसी	"
दुइतो वाचाधो पुण०	"	इइ पुण अयारूयं०	४०५	जइ पुस्सा कयिआरया०	४१५
दुइतो वा गाथा०	"	ममण० म० म० वामाण		स मयवं जइतविगाओवहायेण०	
पसंत्र फेमो नियमा० (१५ २४) ३९३		सुवीमइराए०	४०६	जवाण पंच मगलमइसुइस्तवन्ति ४१८	
पमेय गाढा क्ठा इत्यादि		पंचण्ड मासाण्ड दसण्ड		मामाअर्थं नाम यावज्जजोगयरिवज्जम	
पइगमण यनदि आडाग०	४०१	पकसुखान०	४०७-४१०	(आध) ण्मा विहि मामाइयस्म० ४१८	
पडिअधो तइअणण०	४०२	तेगमणं मामाणं	" - "	जइ येइआइ अरिप०	४२०

श्रुत्वैवमल्पमपि०

काळण य मामद्वयं०

जो एतेसिं मावगो०

चउवीमन्थएणं भंते ! जीवे

कि जणेइ०

एकदण्डानि सस स्युः०

एकत्रासत्यजं पापं०

कालमणंतं च सुए अद्दा०

पयमक्खरं च इक्कपि०

उस्सुत्तभामगाणं

सिज्झइ गिहिअन्नसल्लिग०

मट्ठर्मवीजवपनानघ०

मामाइअंमिउकए०

करेमि भंते ! मासा०

४२०

"

"

४२१

४२२

४२३

"

४२४

"

४२६

४२७

४२३

"

किन्तं लोगोत्तरियं भावानस्मयं ४३४

तस्माहणे जाणि सरीरओहरण० ४३४

४५१

नवि वंदणमाणणपूअणाए० ४३५

मो एसो जस्स गुणा० "

जं जीअं मोहिकर० ४३६

जुगपहाणेहिं चउत्थी० पव० "

अभिगइडिअंमि वीमा० ४४१, ४३८

एवं च कारणेण कालगा० ४३९

अज्जकालगेहिं चउ० प० "

तवसेण य पक्खिआणिवि० ४३०, ४४८

स्वाधिरुद्धशाखाभंगान्नाहि० ४४१

प्रवचनं द्वादशांगी० "

प्रवचनं वेच्यधीते० "

अहवा आगमे तिविहे० ४४२

पद्धान्तं निगिण्हामि० ४४२

परंपरागतं स्वरिः० स्वरिमंत्रं ददाति "

विसोहअंते अणुकाहयंते० ४४३

एकत्रामत्यजं पापं० ४४६

चत्तारि परमंगाणि० "

कालगजेहि कारणिआ० ४४७

मोहनिमिरोहस्वर० ४५०

से किं तं लोउत्तरियं भावा० "

ममणेण मावएण य० "

माविगा एगा भिच्छा० "

अमइ साहुचेइआण० सा० करेइ० "

पंचमहवयजुत्तो अणलम० ४५१-४५२

अवमाणा दुन्नज्जाजायं ४५२

दुओणअं जाए वेलाए० "

४६०
 ॥
 ॥
 ४६१
 ४६२
 ४६३
 ॥
 ॥

४५५
 ॥
 ॥
 ४५४
 ॥
 ॥
 ४५८
 ॥

४५२
 ॥
 ॥
 ॥
 ॥
 ४५३
 ॥
 ४५५
 ॥
 ॥

विपयाऽनुक्रम ।

पृष्ठांक २

भाषा १ श्रीश्रीरजिनमंगलं
 २-७ धीआनन्दविश्वविजयगानविजयदीनमस्त्राग
 (दिगम्भगर्दानां नदीनस्त्वं जीवपिनोधिदता) मत्थास
 त्वमाप्स्यस्यमिच्छयास्व आनुहृत्ये परमाधामिफला रथ्या
 त्याजपि प्रदृश्यता अन्नगधदान मिथ्यास्व, तीर्थास्य

पगतापलाप निवृत्ता, पौर्णिमीपक्षनामभिनिवृत्तिता,

उपकेयनिसाम गीष्पनक्रथावकस्व

८-९ कृपाधिक्रानामानि तीर्थबाह्यता

१० तीर्थस्य स्वरूपं जिनजन्यता

११ जिनस्य जीवविजेषता

१८

२०

॥

२१

१२-१५ केवलित्वे देशकता, जातिस्मरणवत्तर्हेतुः अश्रुत्वाके-

२४

वल्यादि, श्रुतानादिता, गर्भजपरम्परा

१६-३६ परपरगमः, तीर्थतीर्थकृतोरन्योऽन्यनम्यता, साधु-

सूर्यकशाखाचन्द्रकुलानां तीर्थता, अविवाहेऽप्यमांभो-

३२

गिकता, विनयादियुक्ता, महकारकल्पदृष्टान्तौ

३६-३९ नयानां निर्मीकता, जेषवैलक्षण्यं, अकिंचिन्कस्त्वधीः,

३४

तपगणस्तीर्थं

४०-४४ दुरागयता महामोहता च दशानां, कुपक्षनाशविचारे

३८

धर्मः हरिकेशियक्षज्ञातं

४५ ५८ तीर्थस्वरूपोक्तौ हेतुः सूत्रपरपराश्रयता योग्यताऽ-

योग्यते वज्रधेनुवत्, मार्थवाहधेनुः, कुपाक्षिका मृत-

गोसेवकाः छिन्नोद्धाविनः

५९-७० पुस्तकजातास्तीर्थबाह्याः, तेषां पंचपरमेष्ठिमामा-

चारीव्यवहारवाचनाच्छेदोपस्थापनीयादिज्ञानाधाराधना-

दीनां चाभावः, पुस्तकवादिनो न स्मरिकुलाः, आगम-
त्रितयबाह्यता अव्यक्तता नामारोपाः

५०

७१-७८ दशानामपि भिन्नमतानि, अर्हदादीनां भिन्नता महष्टान्ताऽ

७९-८७ सूत्राणां परोक्षेयता भिन्नाभिन्नत्वे सूत्रार्थसंकेत-

५६

भिन्नता अर्हदादिभिन्नत्वसिद्धिः

८८-९६ लुम्पकवर्जाः काचबिन्दुयुताः लुम्पकांजनं च शलाकायुक्तऽ

९७-१०१ तीर्थतीर्थार्थमायतीर्थस्वरूपविश्रामोपसंहारः ग्रंथ-

६२

कृतेः कालः गुरुश्च कर्तृनामाशीश्च

तीर्थस्वरूपविश्रामः १

६५

१-२ दशापि प्रवचनद्विष्टतादिमन्तः अव्यक्ताश्च

३-४ दिगंवग्मन्तव्यं नग्नस्य प्रवर्तकः कालो निमित्तं च ६९

५-६ जिनकल्पस्वरूपं उपकरणानि सवस्त्वन्वसिद्धिः दिगंगर-

७७

विकल्पनवकनिरागः

७-१७ अनुकारितानिरागः ८१

१८ उपकरणाभावे समित्याद्यभावाः ८२

१० १ भीमुक्तौ संद्वननमश्चमभ्युत्तवधिरतिपरिणामदाना

दिप्रत्ययता विनञननीत्य माममीगमनाभावेहेतु ८६

२२ ६४ दृष्टतामभाधानं ऊर्ध्वगतिप्यभिचारः पीयरमा
यामोयामाव इत्यस्य निराम ग्रसहेतुता अभाविममा
नता वमगुणा लजाहेतुता संयमोगं परिग्रहन्वामावः
आहतित्वमिगमः सायाऽभाव दिगपरम्पौ मोहः आ
ननामोञ्जनाभ्याति वेनीयतजसुसद्भापो इवदृष्टन्तः
गुप्तायां ज्ञानं दूःखहेतु पर्यायप्रमास्यता पथान्द्रव
त्व ज्ञानदर्शनचारित्रे उपपन्ना विपथता नापन ११४

६५-७५ तीथरहिता नष्टा पादमूल पट्टव उपसहारादि ११८

दिगम्परनिराकरणविभ्राम २

१-३ त-मतादिनामगणनिभिन्नवशाणि १२०

४-६ त्रभ्यन्मयद्वतुनिगम भागासिद्धता १३०

७-३१ मरिधापकृत्यविभागः, मुनिकार्य भाषाद्वता, प्रतिष्ठा
मरिप्रोक्ता ऐयलिङ्गता च, त्रभ्यस्तथानुमोयता बलिङ्कि

या उपचारधिनय अन्योऽन्यसापधता मामायिक्रम
इभ्यस्तथः रत्नगणकाश्चननयनसम काश्चनमपीति य
चः संयमापेक्षं धैत्यकार्यस्यागो मोहः कनकगजरत्नन
त्रममो मुनी, पासगुणाऽऽज्ञया

३२ ५३ सावयहेतुवोपाः निगवयत्वेऽपि न मुनिक्रिया जिन
कल्पिवेयादृश्यवदाज्ञामाव अनुमोदना महावते सं
क्रमः प्रतिष्ठासिद्धिः कन्यामास मुनिकामवे न मूत्र
विधिः प्रतिष्ठाद्वन्द्यायसिद्धि कलकदानादिमयं तिल
कवचः दोषकत्रिकचर्चा ईर्याया अकृतिप्रसंगः १७४

५४-८४ पुष्पिमापद्य संयथासत्ता पायिकचतुर्दशमद्वारिता
द्वितीयांगे पुष्पिमासु षटुमासी मर्वचैत्यवन्तनादि पा
यिक तप षटुतपःप्रसंग पचदशदिनोक्तौ सांवत्सरि
कप्रश्नः पौर्णिमीयकवदमावासीयतद षतुदशीपयायता
द्वन्द्वद्वयाभाष पुष्पिमा चन्द्रप्रममूलः ज्योतिष्कम
द्विगमगत्रिपधान्तौ आषाढ माघत्तमे ककसंक्रान्तौ वा १९४

८७-१४ उपधानसिद्धिः महानिशीथे तत्प्रामाण्यं महाप्रभावता
 अनुपधानेऽनन्तसंसारिता आशायाऽध्ययनं अभ्यासाय
 आगमव्यवहारेऽनियमः क्रपभदत्तजिनदत्तौ महाश्रुत-
 स्कन्धता स्वकृते न योगाः, आलोचनावद्भावशुद्धिः,
 योग्याः, कुमते स्मरणेऽपि पापं, निर्युक्तिसूत्रभेदः २३०

इति पौर्णिमीयकमत्तनिराकरणाविश्रामः ३
 ८०-८५ कूर्चपुरीयो जिनेश्वरः द्रव्यदानं जिनवल्लभः गण-
 धर्ममार्धशतकोक्तं वृत्तं चित्रकूटचण्डिकामठेऽवकाशः
 षष्ठकल्याणकोपदेशः व्याघ्रोपमः संघः निगपत्यता वि-
 धिसंघः जिनदत्तात् खगतरः द्रव्यमुनिः सोमचन्द्रो
 जिनदत्तनामाधिष्ठितः जिनदत्तदेवभद्रजिनवल्लभममु-
 दायविचारः लम्बकर्णाद्युक्तिः जिनशेखरचर्चा रुद्रप-
 ल्हीयवर्णनं तीर्थानुकृतिः वर्पद्वये जिनदत्तः जारगर्भ-
 सीमन्तं दिग्बन्धः शाखादिच्छेदः जिनवल्लभजिनदत्त-
 चैष्टाफलं चामुण्डिकौष्ठिकखरतरगनामानि (१२०४) गू-

र्जरभूपावली प्रभावकचरित्रान्तर्गतं वृत्तं तत्पिण्डार्थः दर्शनमसतिकावृत्तिगतं शतपद्यामौष्टिकः खरतरपट्टावली जेमलमेरुशिलालेखाऽच्चारंगद्वीपिकाविचारः महावीर-चरित्रार्थदीपिकापाठपरावृत्तिः वर्धमानसूरिकृतश्रीक्रमचरित्रप्रशस्तिः पद्मप्रमीयमुनिसुव्रतचरित्रमनुदाचललेखः जिनसुन्दरीयदीपालिकाकल्पः अष्टमसतिका-
 (११६४) प्रश्नेकपट्टिशतकं प्रकरणाद्युपसंपत् पट्टावली-
 भेदाः वीजामतीयो धर्मदामः पाशचन्द्रोक्तिः खरतर-
 पट्टावली मृपा तपागणपट्टावली रामदेवगुरुजिनवल्लभः
 कल्याणकस्तवनं दर्शनमसतिकापट्टावली जिनपतिर्म-
 र्याडाकारकः जडजास्तवनं प्रायोऽनुवादः आचारां-
 गदापिकापट्टावली उपदेशमसतिकावचः तपोटनिंदा
 गणधर्ममार्धशतकोक्ता निंदा मलतन्दुलजलादिमिद्धिः
 मिद्धान्तस्तवचः असत्प्रमतयः उयोनिष्ककरण्डे प्र-
 क्षेपः अर्धदीपिकाप्रक्षेपः

८३	११	अभयदत्तशर्तिर्न गाय	३२२	१०४	आयकप्रतिमा	३८५
१००	१	मन्मथसाधना पूर्वार्थार्थोक्ता	३०५	१०५	१९७	भयणीविहार
१०१	३	क्रियागन्धनोम्ब्रे त्रिदिग्देव	"	१०८	२०२	सामकल्पविहारः
१०४		अथस्थान पट्टिम	३२६	२०३	गृहिणां पानकाकारा	४०५
१०५	१०३	पट्टकन्यागकलन	३३३	२०४	२२२	अथवास्यान मासद्विषयार्था विधिषयपट्टिषयार्था
१०४	१०८	गतिवैधायिकान्त्ययाममामाधिकोषागर्भनं	३३५	२२३	२२७	पूर्वार्थमिदं
१०९	१३९	त्रिं सामाधिकोषागर्भनं, सापूषधानत्वंन,		२२८	पार्थसुपाषाकणा	"
		कमलकलनिपथ, वर्धुपितद्विदलरंभनं, मरीचिबन्ध		२२९	२३९	तन्मागतिधनमार्गनाशौ लाकोचरमिध्यास्वदुष्टा
		वर्धुपितद्विदलरंभनं	३५४			इति स्वरतरविभ्राम
१००	१००	सुरेन्द्रिकाया अतिश्रुता, दोलासमीधा	३६१	१	१	आश्लिषोत्सप्यादि
१०१	१७७	ऊनोत्स्य पट्टिम मीनिनपूजानिषेध प्रायश्चित्ती		९	१६	सुम्बवमिकासिदि
		ति आचापवचोमानविधि मिदुसनदियाकरवचनविधिः	३१४	१७	५९	पर्युपणाकतिगचसोविरोध अभिधाधितमामविचार
१७८	१९०	अथपौषयनिषेधनं सत्तार्थभाग्यवच संनि				पृथक्काद्वरणता सुस्वचक्षिप्रप्रयोजित्व पचक्रान्त्य
		मागजतिवर्ग प्रायथिषारष्टान्ता प्रतिनिपतग्रहार्थ	३८०			प्राथं भेदगणनं पूर्णिमाविचारतिदध
१९१	१९३	वौषध भोजनमिदि	१८४			इत्याश्लिषविभ्राम

नमः श्रीवीतरागाय

महोपाध्यायश्रीमदूर्ध्वसागरगणिकृता स्वोपज्ञा

श्रीप्रवचनपरीक्षा ।

(कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणः)

प्रणम्य श्रीमहावीरं, विश्वविश्वार्थदीपकम् । कुपक्षकौशिकादित्यं, स्वोपज्ञं विवृणोम्यहम् ॥ १ ॥

इह हि तावत् प्रारिप्सितप्रकरणस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थमादौ मङ्गलं वक्तव्यं, तेन देवत्वेन सम्प्रतितीर्थस्थाधिपतिं श्रीमहावीरं नमस्कर्तुं गाथामाह—

पणमिअ णाणनिहाणं वीरजिणं असुररायकयसरणं । सुरवरसीसविभूसणचरणरयं चारुवणवयं ॥१॥
'वीरजिणं'ति विशेषेण ईरयति—प्रेरयति कर्मशत्रुनिति वीरः रागादिजेतृत्वाजिनः वीरश्चासौ जिनश्चेति (वीरजिनः) कर्मधारयः,

वर्तमानतीर्थाधिपतिः सान्वयनाया भीमहावीरोऽप्यभिभो जितेन्द्रस्त्रमित्यर्थः, किं कृत्वा?—‘प्रणम्य’ मनोवाक्यप्रहारीभावेन त्रिधा
 नमस्कृत्येत्यर्थः, कित्क्षण वीरयुधिन !—‘ज्ञाननिधानं’ ज्ञानं—समस्तवस्तुविषयकसाधारण्यविभासरूपं तस्य निधानमिव य,
 यथा रत्नानां निधानमाश्रयस्तथा भगवानपि केवलज्ञानात्मकत्वेनातीतानागतवर्षमानकालवर्षिसमस्तवस्तुप्रकाशरूपस्याभय इति
 ज्ञानातिशयः १, पुनः किंभूत?—‘असुरराजकठक्षरणं’ असुरराजः—चमरेन्द्रस्तेन कृत क्षरण यस्य स तथा तम् । क्षरणक्षरण त्वेषम्
 —एकदा सप्तदशैत्यमचमरेन्द्रः स्वक्षीर्णैरिदं सिंहासनस्य शास्त्रं निरीक्ष्योत्पलेभ्यः शास्त्राज्ञातनयिषा कदाचित् शास्त्रपरसंचितः
 भीवीरविनक्षरणात् मे मोक्षो भवत्विति भीवीरजिनं क्षुरणीकृत्य सौवर्मं गता, शास्त्रपराजितो मीतः सन् रक्ष रक्ष वीरैरिति
 संसंभ्रमशब्दाकृत भीवीरचरणयोरन्तराल एव प्रविष्टः, दक्षोपयोगेन शास्त्रेण भीवीरक्षरणात् विमुक्त इत्यपायापगमायिष्ठयः २,
 पुनरपि कीदृश वीर?—‘क्षुरवरक्षीर्णविमूषणचरणरत्नं’ क्षुरवरणा—शास्त्रे ज्ञानादीनामिन्द्राणां क्षीर्णोणि—मस्तकानि तेषां विमूषणम्—
 अलंकरणक्षीलं चरणयोः—पादयोः रत्नो—रेणुस्य स तथा तम्, प्रायो मर्त्यनाममर्स्याः पूज्याः, तेषामपि श्लोके ज्ञानादयो देवेन्द्राः,
 तेषामपि भगवान् पूज्य इति पूज्यपूज्यपूज्यत्वात् पूजातिष्ठयः ३, पुनरपि कीदृश?—‘धारुवयणवय’ति चारुवचनम्रज, चारुः—
 प्रपान’ स्यात्पदलाञ्छितवत्त्वेनान्यतीर्थिकैश्चाप्यो वषनानां—घटपटस्तम्भकुम्भाम्भोरुद्रादिपदार्थाभिधायकत्वाभ्यादीनां व्रजः—समूहो
 यस्य स तथा तम्, यद्वा चातुर्गतिस्त्रिनामपि प्राणिनां दुःखोपनिषातोपत्तानां क्षरणभूतत्वेन चारु—प्रधान वदने—सुखे वषो—वचन
 यस्य स तथा तम्, दुःखापगमोत्तत्वेन विनवरवचनादन्यत् क्रियमपि क्षरण नास्ति, यदुक्तं वाचकद्वयस्य भीतमास्त्वास्ति वाचकैः—
 “जन्मजरामरणमयैकपदुते व्याधिपीडिते लोके । विनवरवचनादन्यत्र नास्ति क्षरण कचिच्छोके ॥ १ ॥” इति वषनातिष्ठयः ४ ।

इति मूलातिशयचतुष्टयविशिष्टो भगवान् भवत्येव विघ्नोपधातक इति भावमङ्गलभूतं भगवन्तं श्रीवीरजिनं नमस्कृत्येति गाथार्थः ॥ १ ॥ अथ गाथाषट्केन ग्रन्थकर्तृरूपकर्तृन् भावमङ्गलभूतान् त्रीन् स्त्रीन् नमस्कृतुमाद्यस्त्ररिस्तुतये गाथायुग्ममाह—

जेणं दूसमसमए कुपक्खबहुले अ भारहे वासे । अच्छिन्नपि अ तित्थं पभाविअं पुण्णचरिआए ॥ २ ॥

चंदुव सोमलेसो सयलविहारेण लोअणाणंदो ॥ आणंदविमलसूरी संविण्णो सब्बविक्खाओ ॥ ३ ॥

येन भगवता भारते वर्षे अस्मिन् भरतक्षेत्रे 'कुपक्षबहुले' वक्ष्यमाणलक्षणैर्दिगम्बरादिपाशपर्यन्तैः कुमतैर्व्यसि 'दुष्पमासमये' पञ्चमारकलक्षणे 'अच्छिन्नमपि' सततप्रवृत्तिमदपि तीर्थं 'चाउवण्णो संघो तित्थ'मिति वचनात् श्रमणादिसमुदायलक्षणं 'पुण्णचर्यया' पवित्रक्रियया 'प्रभावितं' प्रौढिमानं प्रापितम्, अयं भावः—यावज्जीवं षष्ठाष्टमतपोविधानेन तीर्थकृदाज्ञाप्रवर्त्तनपुरस्सरं सदुपदेशदानेनानेकेभ्यपुत्रशतप्रव्राजनेन च 'अहो एते जैनप्रवचने महानुभावाः विद्यमानामपि धनादिसम्पदं परित्यज्य दुष्कराक्रियाकारिण' इत्यादिरूपेण सकलजनप्रशंसां प्रापितमिति । अत्राच्छिन्नमिति तीर्थविशेषणेन वक्ष्यमाणानां दिगम्बरादिपाशपर्यन्तानां स्वमतिविकल्पितोपदेशेनात्मसात्कृतस्य श्रमणाभासादिसमुदायस्य तीर्थत्वं निराकृतं, नहि कुपाक्षिकसमुदायस्तीर्थं भवितुमर्हति, तस्य स्वस्वमताकर्षकाशिवभृत्यादिमूलकत्वेन तीर्थकरादेव सततप्रवृत्तिमत्त्वाभावात्, तच्चैवं-दिगम्बरस्तावत् श्रीवीरनिर्वाणात् नवोत्तरपदशत (६०९) वर्षातिक्रमे शिवभृत्यपरनाम्नः सहस्रमल्लतः संजातः, यदागमः—“छद्वाससयाहं नवुत्तराहं तइआ सिद्धि गयस्स वीरस्स । तो बोडिआण दिट्ठी रहवीरपुरे समुप्पन्ना” १॥ इति, अत्र दिगम्बरस्तावदित्थं प्रष्टव्यः—भो दिगंबर ! त्वदुत्पत्तेः पूर्वं श्रीवीरजिनप्रवर्तितं तीर्थमासीन्न वा ?, आसीच्चेत् तर्हि बोटिकासुत्पत्तावनन्यगत्या श्वेताम्बर एव तीर्थं सम्पन्नम्, अथ नासीत्

तर्हि व्युच्छिन्नं तीर्थं शिष्यमृतिना प्रादुष्कृतमिति भोतुमप्यकल्प्य, न हि व्युच्छिन्नं तीर्थं तीर्थस्मरन्तरेण केनापि प्रादुष्कृतं
 सक्रयेत्, तीर्थकराधिक्यप्रसङ्गादित्युभयथाऽपि दिगम्बरस्तीर्थबाह्याः संपन्नाः, यत्तु दिगम्बरात् श्वेताम्बरोचिरिति त्वदीये नयः,
 तत्र 'सुर्कषरा य समया निरंकरा मज्ज पाउरघादं । होतु अ मे वरघाई करिहो मि कसायकलुसमई ॥१॥' इत्यादिमीमद्भ
 पादुस्नामिप्रमुदिप्रणीतनिर्युक्त्यागमवाधितत्वेन देवानांप्रिय ! प्रलापकल्पमेवेति दिगम्बरसद्वायो नाच्छिन्न तीर्थमिति बोध्यम्
 १॥ एवं पौष्पिमीयकोऽपि श्रीवीरात् १३२९ वर्षे विक्रमात् ११५९ वर्षे श्रीमुनिचन्द्रादिरुद्रावृत्तात्सर्वाश्चतुर्दशीयपद्यनिर्गतात्
 चन्द्रप्रभाचार्यात् प्रवृत्तो न तीर्थं, युक्तिस्तु प्रगुक्तैवाप्यवसानणीया, चतुर्दशीयपद्याभिर्गतत्वं च तदीयैरप्युक्तं, यदुक्तम्—
 इवादिद्विरदाहुः समयविच्छेदोऽस्ति, श्रीचन्द्रप्रमद्वरिराद् स भगवान् प्रापीकृतं पूर्णिमात् । तस्माद्धनवचोऽमृतं मुदमधुः
 श्रीघर्मचोपादयः, श्रीमद्वेसरद्वरितस्त्वचकृतं शाला द्वितीया प्रभाम् ॥१॥ इति पौष्पिमीयकृतसंस्कृतक्षेत्रसमासशृचिप्रज्ञस्तौ ।
 तथा श्रीमयमतीर्थं कृषारिप्रज्ञस्तावपि तदीयैरेव चन्द्रप्रभाचार्यादेव पूर्णिमाप्रकटनं यद्विहितमिति, तथा—'वहगच्छाजो पुरिष्म
 पुरिष्ममवो सरद्वपुष्मिणचलया । दोद्वि वि आयमनामा कुषयरा सरयरो जाभो ॥१॥' तथा सक्षेन निवार्यमाणोऽपि चन्द्रप्रभाचार्यः
 पूर्णिमापादिकं प्रकाशितवानिस्मत्समवृष्टद्वयः । किञ्च—यथा गुरुब्राह्मणमुनिचन्द्रादिमास्तस्यैव ११५८ वर्षे चतुर्दशीयपद्याचन्द्र
 प्रभाचार्यात् पूर्णिमापद्यः समुत्पन्ना इति प्रसिद्धिः न तथा अष्टक्येदुनाऽष्टकाचार्यतोऽष्टकसप्तत्सरे पूर्णिमापद्याचतुर्दशीपद्य इति प्रसिद्धिः
 कर्मकोटरपयमनवीर्णा, अत एवाच्छिन्ने तीर्थे विद्यमाने तन्निर्गतं पूर्णिमापद्यस्तीर्थबाह्य एव २॥ तथा सरतरोत्पत्तिरपि विक्रमसंवत्
 १२०४ वर्षे श्री(स्त्री)न्निनपूजोत्थापकजिनवत्ताचार्यादेव जाता, तथापि स एव तावदित्यं प्रष्टव्यः—भोः सरतरेत्यादिप्रभोसरवचोगर्भा

युक्तिः प्राग्वदवगन्तव्या, ये त्वाञ्चलिकसार्द्धपौर्णिमीयकागमिकनामानः कुपाक्षिकास्ते पौर्णिमीयकमूलका एवेति निजनिजान्माना विभ्रामे वक्ष्यामः, तेन पौर्णिमीयके तीर्थवाह्ये सिद्धे ते तु सुतरां तीर्थवाह्या एवेति 'पद् कुपाक्षिका जीर्णा' इति जनप्रसिद्धिः ६॥ अथाधुनिकानां चतुर्णां मध्ये लुम्पाकमतं वि० १५०८ वर्षे लुम्पकलेखकात् प्ररूपणामधिकृत्य प्रवृत्तं, तत्प्ररूपणा च जिन-प्रतिमानिवेधमूलिका, तन्मते वेषधराः पुनः वि० सं० १५३३ वर्षे सीरोहीप्रत्यासन्नारघट्टकवास्तव्यप्राग्वदज्ञातीयभाणा-ख्यादेव प्रवृत्ताः, एतदुत्पत्तिर्विस्तारस्तु एतन्नाम्नाष्टमविश्रामे वक्ष्यते, अयं च प्रवचनबाह्यतयाऽऽचालगोपालाङ्गनानामपि प्रतीतः ७॥ एवं कडुकबीजापाशचन्द्राः स्वस्वनाम्ना मताकर्पका अपि बोध्याः, उपलक्षणादन्येऽप्युपधानाद्यपलापिनस्तथाभूता एवावगन्तव्याः १०॥ एते दशाप्यतीर्थकरमूलकाः न तीर्थं, किंतु मरुमरीचिकायां जलाभास इव तीर्थाभासास्तीर्थवाह्या इति ॥

ननु तपागणोऽपि वि० १२८५ वर्षे श्रीजगच्चन्द्रस्वरितो जातः, सोऽप्युक्तयुक्त्या कथं तीर्थमिति चेद् उच्यते—न हि श्रीजगच्चन्द्रस्वरिर्वटगच्छात् कुतश्चिन्निमित्ताद् विपरीतप्ररूपणया चन्द्रप्रभाचार्यादिवत् पृथग्भूतः, किन्तु प्रमादवशेन क्रियाशिथिलं साधुसमुदायं परित्यज्य निजगुर्वाज्ञया श्रीआणन्दविमलस्वरिवत् श्रीसुधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नपरिपाट्या समागतां दशविधचक्रवालसामाचारीक्रियां कुर्वणः यावज्जीवमाचामाम्लतपोऽभिग्रहेण कृशाङ्गीभूतं श्रीजगच्चन्द्रस्वरिं दृष्ट्वा राज्ञा तपा इत्याख्या वक्तव्येत्युक्तं, ततः प्रभृति वटगणस्यैव तपा इत्याख्या प्रससार, न ह्येतावता प्रागुक्तयुक्तिरावतरति, अन्यथा श्रीसुस्थितसुप्रतिबुद्धाभ्यामेव कौटिकनाम्ना गणः, ततोऽपि श्रीचन्द्रसूरेश्चन्द्रगच्छसंज्ञा, ततोऽपि चन्द्रगच्छीयेन श्रीउद्योतनस्वरिणा श्रीसर्वदेवस्वरैर्वदे स्वरिपदकरणात् श्रीसर्वदेवस्वरितो वटगच्छ इतिरुद्धिरित्येवं कौटिकादिगणा अप्यच्छिन्नं तीर्थं न स्युः, तस्मान्नामान्तरप्रादुर्भावेऽप्याचारप्ररूपणयोरच्छि-

षठाऽभ्युपगन्तव्या, सोकेऽपि साधुर्भोष्ठिमद्विषयत्वाविनामान्तरसंभवेऽपि न कुलाचारदेः किमपि भाषकं, प्रलपनाचारयोषा
 चिन्मता नात्र गये केनापि पराकृष्टे शुक्रया, अतस्तपागणर्षेभ्येव साध्यादिसमुदायस्तीर्थं संव्रति भरतवेदे, नान्य इति बोध्यम् ॥
 एतेन धयसाययनमुत्सव प्रवर्त्तमाने, किमस्माक परम्परया प्रयोदनमित्यादिकाचिन्मद्विषयत्वाविनामान्तरसंभवेऽपि परास्ता, परम्परानङ्गीकारात्, पर
 म्परामूढकृत्यदागमस्य, यद्वागमा-“तिविदे आगमे यं०, सं०-अचागमे अर्धतरागमे परंपरागमे” इति भीष्मनुयोग०, तत्रात्मान
 मानन्तरात्मनौ गणधरद्विषयान्तावशो ध्युच्छिन्नौ, हृतीयस्तु परम्परायम, स च परम्परामन्तरेणसंभवीति कथं परम्परानङ्गीकारे
 आगमानुसारेण प्रवर्त्तने तीर्थक्षेत्रमपि तीर्थं न हि वदानङ्गीकारे तत्रतरुपादीनामपि स्वीकारः सम्यक् स्यात्, किंच-स्वमतिबिम्बपनयाऽ-
 व्यागमानुसारेण प्रवर्त्तने तीर्थक्षेत्रता त्वन्निवार्येव, नन्वागमानुसारेण प्रवर्त्तितस्य स्वसमुदायस्यैव तीर्थत्वाभ्युपगमात् कृतस्वीर्यवा
 चतेति चेत् मैवं, आगममूलकमपि तीर्थं स्यादित्येवं व्यागमेऽनुपलम्भात् महाशुभाभापित्वात्, अथ भावः-“सित्य चाऽब्रह्मणो, संवो
 सो यदमए समोसरये। उष्यन्तो अ विगाज वीरिद्विद्विदस्त वीर्यमि॥१॥” इति प्रवचनवचनग्रामाभ्याम्, तीर्थं हि समुत्पन्नकैवल्यज्ञानात्
 तीर्थक्षेत्रादेव स्यात्, न पुनः कृतिविदप्यपरस्मादेणोः, तेन वयमागमानुसारेण प्रवर्त्तमाने इति वचनं पिता मे कुमारब्रह्मचारीति
 वचनवदवगन्तव्यम्, आगमविरुद्धप्रवृत्तिमतोऽप्यात्मन आगमानुसारेण प्रवृत्तेर्मथनात्, न हि व्यागममे भुतभ्यवहारिणा व्यव
 सापितोऽपि साध्यादिसमुदायस्तीर्थं सादित्यादि एव सुष्ठं वा, तेन तीर्थं तीर्थक्षेत्रमूलकमेव, न पुनराययमूलकमित्यतःपुनर्मूलकं वा
 स्यादित्यत्र यदु वक्तव्यं, किमिच्छेदेन सित्यं चाऽब्रह्मणो इत्यादिदशमगाथात् आरभ्य तीर्थक्षेत्ररूपनिरूपणावसरे किञ्चित्कैवल्यपुस्तकम्
 उक्तंसाकमत्रप्रकरणावसरं च वक्ष्यते इति बोध्यम् ॥ ननु मुद्रणाधेन पृच्छाम-“तीर्थमप्युपगतमपि किञ्चिदागमसंगत इत्यये तत्र

किं कर्त्तव्यमिति चेद् उच्यते, न हि आगमासंगतमभ्युपगच्छत् तीर्थं स्यात्, न वा तीर्थमागमासंगतमभ्युपगच्छेत्, शीतोष्णस्पर्शयोरि-
 वागमासंगततीर्थाभ्युपगमयोरन्योऽन्यं विरोधस्यानादिसिद्धत्वात्, तस्मात् सदोषदृशमेव मरुमरीचिकजलज्ञानदृष्टान्तेन तीर्थीभ्युप-
 गतमागमासंगतमिवाभाति, न पुनर्निर्दोषदृशमपि, अत एव तीर्थाभ्युपगतां पर्युषणाचतुर्थी परित्यज्य पञ्चमीं स्वीकुर्वाणस्तीर्थबाह्य
 इत्यञ्चलमतनिराकरणविश्रामे वक्ष्यामः ॥ ननु कालकक्षुरः पूर्वं तीर्थकृद्रणधरादिमहापुरुषैः पञ्चम्यामेव पर्युषणा कृतेति बुद्धिम-
 वलव्य तथा कुर्वतामस्माकं कथं तीर्थबाह्यतेति चेद्, उच्यते—चतुर्थीप्रवर्तककालकक्षुरे रारम्याद्य यावत् चतुर्थीश्रितं तीर्थमच्छिन्नमिति
 तवापि प्रतीतम्, एवंविधे तीर्थे विद्यमाने तत्प्रतिकूलचारी पञ्चम्याश्रितस्त्वं स्वत एव तीर्थबाह्यः संपन्नो, यो यतः प्रतिकूलाचारवर्ती
 स ततो बाह्य इति तु गोपालस्यापि प्रतीतम् ॥ किंच—श्रीऋषभजिनपरिणयनकालात् पूर्वभावितानां योगलिकमनुष्याणामपरिणीत-
 आतृमगिनीसंबन्धोऽपि दम्पतिमावाश्रितो यथा निर्दोषतया व्यवहियमाणोऽनिन्द्यो भवन्नपीदानीन्तनमनुष्याणां सदोषो यावदपाङ्के-
 यहेतुश्च स्यात् तथाऽत्रापि बोध्यं, तेन सार्वजनीनप्रवृत्तौ सत्यां तद्विपरीतप्राचीनप्रवृत्तेः सत्पुरुषाचरिताया अपीदानीमनादरणीयत्व-
 मेवेति बोध्यम्, चतुर्थीपर्युषणायाश्च सार्वजनीनत्वं प्रवचने प्रतीतमेव, नहि तदानीं पञ्चमीपर्युषणामाश्रितः कोऽपि पक्ष आसीद्,
 अत एव चतुर्थीपर्युषणाश्रितस्य यतो बाह्यत्वं भण्यते तत्पक्षस्यैवाभावादन्यगत्याऽपि चतुर्थीश्रितमेव तीर्थं, ततो बाह्यत्वं च
 पञ्चमीपर्युषणाश्रितस्य समुदायस्य स्फुटमेव, तस्य बाह्यत्वव्यपदेशहेतोश्चतुर्थीतीर्थस्य विद्यमानत्वादिति सिद्धम्—‘अच्छिन्नपि अ-
 तित्थं पमाविजं पुण्णचरिआए’ति ॥ तथा ‘चंदुब’त्ति स श्रीआणंदविमलस्सरियुगप्रवरो—युगप्रधानः संविन्नः संविग्रत्वादि-
 गुणैरद्वितीयोऽत एव सर्वविरव्यातः—सर्वत्र ख्यातिभाक्, किलक्षणः, चन्द्रवत् सोमलेश्यः, सकलविहारेण लोचनानन्दः, सकले

मताऽभ्युपगन्तव्या, लोकेऽपि साधुभेदिगमिद्विषयसहपत्न्यादिनामान्तरसंभवेऽपि न कुलञ्चारदेः। किञ्चिद् वाचकं, प्ररूपणायारयोऽभा
 च्छिभता नात्र गणे केलापि पराकर्तुं शक्या, अतस्तपागणसंभवेन साध्यादिसहदायस्तीर्थं संप्रति मरतक्षेत्रे, नान्य इति बोध्यम् ॥
 एतेन वयमागममनुसृत्य प्रवर्तमाने, किमस्माकं परम्परया प्रयोजनमित्यादिकाचपिच्यकदाश्चापि परास्ता, परम्परानङ्गीक्रमात्, पर
 म्यरामूलकत्वादायमस्य, यदागमाः—“तिविदे आगमे पं०, तं०—अचाममे अचतरागमे परंपरागमे” इति श्रीभजुयोग०, तत्रात्माग
 मन्तन्तरागमौ गणधरशुष्यान्तावदौ व्युच्छिन्नौ, तृतीयस्तु परम्परतामः, स च परम्परामन्तरेणसंभवीति क्वच परम्परानङ्गीकारे
 आगमानुसारेण प्रवर्तितोऽपि, न हि षटानङ्गीकारे तद्वतरूपदीनामपि स्वीकारा सम्भक्त्वा स्यात्, किंच—स्वमतिविकल्पनयाऽ-
 प्यागमानुसारेण प्रवर्तने तीर्थबाह्यता त्वमिवायैव, नन्वागमानुसारेण प्रवर्तितस्य स्वसहदायस्यैव तीर्थत्वाभ्युपगमात् इतस्तीर्थत्वा
 द्यतेति चेत् मैवं, आगममूलकमपि तीर्थं स्यादित्येवं व्याख्यागमेऽनुपलम्भात् महाभ्युपगमापित्वाद्, अयं भावः—“तित्व वस्तुव्यो, संभो
 सो पदमए समोत्तरमे। तप्यन्नो अ जिषाण वीरजिणिदस्स वीरजिमा।१॥” इति प्रवचनवचनप्रामाण्यात्, तीर्थं हि सहस्रवर्गकैवल्यज्ञानात्
 तीर्थकृतादेव स्यात्, न पुनः कृतमिदप्यपरस्मादेवोः, तेन वयमागमानुसारेण प्रवर्तमाने इति वचन पिता मे कुमममममारीति
 वचनवदवगन्तव्यम्, आगमविरुद्धप्रवृत्तिमोऽप्यात्मन आगमानुसारेण प्रवर्तमाने इति वचनपिनात्, न हि व्याख्यागमे श्रुतव्यवहारिणा व्यव
 स्थापितोऽपि साध्यादिसहदायस्तीर्थं स्यादित्यादि एत श्रुत वा, तेन तीर्थं तीर्थकर्ममूलकमेव, न पुनरागममूलकमितरपुष्पमूलकं वा
 स्यादित्यत्र बहु वक्तव्यं, किञ्चिदेव तित्वं वातव्यो इत्यादिदशमयाथात् आरम्य तीर्थस्वरूपनिरूपणावसरे किञ्चित्केवलपुस्तकम्
 लकृतं पाकमतप्ररूपणावसरे च वक्ष्यते इति बोध्यम् ॥ ननु सुहृन्नामेन पृच्याम—तीर्थमभ्युपगतमपि किञ्चिदागमासंगतं वक्ष्यते एत

इत्यर्थः; तेनैव कारणेन श्रीहीरविजयगुरुरिति नामा, हीति दुःखहेतुर्विरहिजनस्य शोककारणं इः—कामो यस्मात् स हीः—चंद्रो रविः—
 सूर्यस्तयोर्यो यस्य सः, तयोर्जेतेत्यर्थः; स चासौ गुरुश्चेति, श्रिया युक्तस्तथा श्रीहीरविजयगुरुः एवंविधं गुरुं प्रणम्य, किलक्षणं ?—
 प्रणयस्य भावः—उत्पत्तिर्यस्मात् स प्रणयभावो भावनिर्देशात् स्नेहेहेतुत्वमापन्नं—प्राप्तं, समस्तलोकवच्छ्रभमित्यर्थः, किं कुर्वन्तं ?—स्ने-
 हलोचनाभ्यां—सस्नेहनयनाभ्यां लोकान् पश्यन्तं, करुणैकरसार्द्रलोचनावलोकनशीलमिति गाथायुगमार्थः ॥५—६॥ अथ श्रोतृजन-
 प्रवृत्तिनिमित्तमभिधेयं प्रयोजनं च दर्शयन् गाथामाह—

वीरजिणजम्मसङ्कन्तभासरासिप्पभावओ पउरा । पवयणपूआऽसहणा कुपक्खिआ ते म्म दंसेमि ॥७॥

तान् कुपाक्षिकानहं दर्शयामि—वाग्गोचरीकुर्वे इत्यन्वयः। ‘अस्मदो म्म अम्मि अम्हि हं अहं अहयं सिने’ति प्राकृतसूत्रेण म्मि,
 अहमित्यर्थः, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् तान् कान् ? ये ‘कुपाक्षिकाः’ पक्षः—अङ्गीकारः प्रयोजनं येषां ते पाक्षिकाः उत्सृज्यभाषणादिना
 कुत्सितास्तीर्थनिन्धाः ते च ते पाक्षिकाश्च कुपाक्षिका इति व्युत्पत्त्या उत्सृज्यभाषिणोऽभिनिवेशमिथ्यात्विन इत्यर्थः, वर्त्तन्त इति
 वार्त्तमानिका क्रिया अध्याहार्या, तेन निस्सत्ताकीभूतसंताना जमात्यादयो न वक्ष्यन्ते, किन्तु विद्यमानसन्तानाः दिग्गम्बरादि-
 पाशपर्यन्ता वक्ष्यन्त इत्यर्थः। अथोत्सृज्यभाषिणां स्वरूपभाषणाय विशेषणमाह—‘पवयण’त्ति, किलक्षणास्ते ?—‘प्रवचनपूजाऽसहनाः’
 प्रवचनस्य पूजाया—अभ्युदयस्यासहना—द्विपः, यतः शिवभूतिचन्द्रप्रभाचार्यादयोऽनन्तानुबन्धिकधायोदयिणः प्रवचनपूजा-
 भिभूतय एव नवीनमतप्रवर्तका अभूवन्, कथमन्यथा स्वयंसिद्धं सिद्धिसौधसौख्यास्वादकल्पं तीर्थं परित्यज्य नवीनमतकल्पना-
 क्लेशेनात्मानं अकदर्थयिष्यन् ?। ते च कुपाक्षिकाः कियन्तः ?—‘पउर’त्ति प्रचुराः—प्रचुरसंख्याकाः, प्रचुरस्त्वे हेतुमाह—‘वीरजिण’त्ति

साधुविहारवेनेस्त्वसिंहाप्रतिबद्धविहारेण लोषघनानन्दकारि, सकललोकाणामिति गम्यधू, धन्त्रोऽपि सह कलाभिवर्चत इति सकलाः--
 संपूर्णो, माधर्मीहृदाद् सकलत्वेन विहारो-यमनमण्डले चक्रमण तेन जननेत्राणामानन्दकारीति चन्द्रसाम्य ॥ यावलीव विकृत्या-
 दिपरित्यागादिना संविष्यत्वादिगुणैरद्वितीयशब्दितद्विरोधनिर्णयं० श्रीजीवापिगणिविषयप्रयुद्धस्य मे प्रव्रज्याप्रतिपादितेदुक्तः सूरिः
 अतो मरुत्तुनिमिष स्वद्विभोषरीकृत इति गाथायुग्यार्थः ॥२३॥ अथ ह्यानसंपदेतुल्येन यरमोषक्षरिण धुरिं स्मृतिगोचरीकुर्यभाह-

तस्स पय पुण्ण भव्विणबच्चरो दूरट्टिआण पडुताओ । सिरिभिजयवाणसूरी नामेणावि कुमयतममइणो ॥२४॥

तस्स-श्रीभाणवस्विलक्षरोः पदे-पदे श्रीविजयवानधुरिः, ए च किल्लक्षणाः!-‘अभिनवधुरिः’ इत्यमानधुर्यपिषया विल-
 क्षणाः सूर्यः, अथ वैलक्ष्म्यमेव स्पष्टयति-‘दूरट्टिअ’ति दूरस्थितानां वडु-भूयानसद्विस्थाप-प्रतापवन्यः परामवो यस्मात् स तथा,
 अन्यस्तु ब्रह्मजनानाहृदयास्तसमय एव दूरो भवति, तदानीं च न बहुतायाः, कित्यस्त्यताप इति वैलक्ष्य्य, तथा ‘नाम्नाऽपि’ नाम
 मात्रेणापि ‘कुमततमोमयन’ कुमतांशक्षरानाबद्धवू, अन्यस्तु सूर्यो खोदयेनेव तमो नाशयति, न पुनर्नाममात्रेणापीति वैलक्ष्य-
 म्यमिति यावार्थः ॥२४॥ अथ यदाहामवाप्येद प्रकल्लभारम्यते स धुरिं नमस्कृतं गाथायुग्यभाह-

तस्सवि पयमि विट्ठिणः एगीकाऊण सोमसूरे अ । धव्विओ उभयसहाओ तेण सिरिहीरविजयगुरू ॥२५॥

संपद तं जुगपचर पणमिस्ता पणयमाधभाषण । सवमि अ जिअलोए खोअत नेहनयणेहि ॥२६॥

तस्सापि-श्रीविजयवानधुरेऽपि ‘पयमि’पदे श्रीहीरविजयधुरिः विधिना-विवात्रा घटितो-निष्पादितः, किं कृत्वा?-सोमय
 रौ-चन्द्रमास्त्रावेकीकृत्योमयस्वभावो घटितः, अयं भाव-चन्द्रसूर्योपमितयोः प्रागुक्तसूर्योर्गुणान् समुदायीकृत्योमयस्वभावो घटित

इत्यर्थः, तेनैव कारणेन श्रीहीरविजयगुरुरिति नामा, हीति दुःखहेतुर्विरहिजनस्य शोककारणं इः—कामो यस्मात् स हीः—चंद्रो रविः—
स्वर्यस्तयोर्जयो यस्य सः, तयोर्जेतेत्यर्थः, स चासौ गुरुश्चेति, श्रिया युक्तस्तथा श्रीहीरविजयगुरुः एवंविधं गुरुं ग्रणम्य, किंलक्षणं ?—
ग्रणयस्य भावः—उत्पत्तिर्यस्मात् स ग्रणयभावो भावनिर्देशात् स्नेहेहेतुत्वमापन्नं—प्राप्तं, समस्तलोकवल्लभमित्यर्थः, किं कुर्वन्तं ?—स्ने-
हलोचनाभ्यां—सस्नेहनयनाभ्यां लोकान् पश्यन्तं, करुणैकरसार्द्रलोचनावलोकनशीलमिति गाथायुग्मार्थः ॥५—६॥ अथ श्रोतृजन-
प्रवृत्तिनिमित्तमभिधेयं प्रयोजनं च दर्शयन् गाथामाह—

प्रवृत्तानीमत्तमाभधय प्रयाजनं च दशयन् गाथामाह
वीरजिणजम्मसङ्कन्तभासरासिप्पभावओ पउरा । पवयणपूआऽसहणा कुपक्खिआ ते म्मि दंसेमि ॥७॥
तान् कुपाक्षिकानहं दर्शयामि—वागोचरीकुर्वे इत्यन्वयः। 'अस्मदो म्मि अम्मि अम्हि हं अहं अहयं सिने'ति प्राकृतसूत्रेण म्मि,
अहमित्यर्थः, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् तान् कान् ?, ये 'कुपाक्षिकाः' पक्षः—अङ्गीकारः प्रयोजनं येषां ते पाक्षिकाः उत्सूत्रभाषणादिना
कुत्सितास्तीर्थनिन्दाः ते च ते पाक्षिकाश्च कुपाक्षिका इति व्युत्पत्त्या उत्सूत्रभाषिणोऽभिनिवेशमिथ्यात्विन इत्यर्थः, वर्तन्त इति
वार्त्तमानिका क्रिया अध्याहार्या, तेन निस्सत्ताकीभूतसंताना जमाल्यादयो न वक्ष्यन्ते, किन्तु विद्यमानसन्तानाः दिग्गम्बरादि-
पाशपर्यन्ता वक्ष्यन्त इत्यर्थः। अथोत्सूत्रभाषिणां स्वरूपभाषणाय विशेषणमाह—'पवयण'त्ति, किंलक्षणास्ते ?—'प्रवचनपूजाऽसहनाः'
प्रवचनस्य पूजाया—अभ्युदयस्यासहना—द्विषः, यतः शिवभूतिचन्द्रप्रभाचार्यदियोजनतानुबन्धिकषायोदधिणः प्रवचनपूजा-
भिभूतय एव नवीनमतप्रवर्त्तका अभूवन्, कथमन्यथा स्वयंसिद्धं सिद्धिसौधसौख्यास्वादकल्पं तीर्थं परित्यज्य नवीनमतकल्पना-
हेतुशेनात्मानं अकदर्थयिष्यन् ?। ते च कुपाक्षिकाः कियन्तः ?—'पउर'त्ति प्रचुराः—प्रचुरसंख्याकाः, प्रचुरत्वे हेतुमाह—'वीरजिण'त्ति

धीरजिनत्रन्मद्युभेन तदुपलक्षितं नद्यग्रमुत्तरफाल्गुनीरूपं ग्राह्यं, तत्र सङ्क्रान्तो-भेषादिराक्षिचारानुक्रमेणगतो मस्मराक्षिः-मस्मरा-
 क्षिनामा इत्यर्थः, एकस्मिन् नद्यग्रे द्विसंहरत्नवर्षस्मितिमात्रं, तस्य प्रभावो-मद्विद्या तस्मात्, श्रीमहावीरस्य निर्वाणवसरे जन्मनक्षत्रे
 संक्रान्तमसराक्षिमाहात्म्यात् कृपाधिक्रमादुत्पत्तिमित्यर्थः, ननु द्विसंहरत्नवर्षान्ते श्रीवीरत्वन्मनक्षत्रात् व्यतिक्रान्ते मस्मराक्षौ कृपाधिक-
 राधुर्यं भविष्यति इति चेदुच्यते, प्रायो न भविष्यतीति संमान्यते, यतस्तदानीं निर्ग्रथानां निर्ग्रथानां च पूजाऽभिष्टदिरुक्ता,
 यदागमः-“अ रयणि च ण समये भगव महावीरे जाव सङ्गुहलप्यदीये त रयणि च ण सुहाए भासरसी नाम महग्गहे दोषासस
 इत्साद्धिं समगस्स भगवओ महावीरस्स जम्मनइत्तत्तं संकत्ते तप्पमिइ च ण समणण निग्गवाण निग्गवीण य नो उद्विजोदिए
 पूज्जसक्कारे पवसई, जया ग से सुहाए जाव जम्मनइत्तत्तत्ताउ वरक्कत्ते भविस्सइ तया ण समणण निग्गवाण निग्गवीण य नो उद्विजोदिए
 दिए पूजासक्कारे भविस्सइ”ति श्रीपर्युपणाकल्पे, तावद्धी च पूजा कुट्टपकृपाधिकेपु बलवत्सु सत्सु न संभवति, तेषां च प्रवचनपूजाया
 असहिष्णुत्वात्, तत्र कुट्टपास्तावत् कत्तिक्राजपुत्रस्य दचनान्नो राह आरम्य पञ्चभारकपर्यन्तमसंभविना, यदुक्तं श्रीहेमाचार्यपादैः-
 “पितु पापफलं धीरं, शक्राक्षिणां च सस्मरन् । वक्ता करिष्यति महीमईचेत्यविमृषिताम् ॥१॥ पञ्चभारकपर्यन्त, यावदेवमतः परम् ।
 प्रशुचिर्जिनधर्मस्य, भविष्यति निरन्तरम् ।२॥” इति श्रीमहावीरचरित्रे श्रीपादुसूत्रयमाहात्म्ये च, एव सर्वदेवविशंखादिनो दिगम्ब
 राकारकादयः कृपाधिका अपि दचनान्नो राह आरम्य पञ्चभारकपर्यन्तमसंभविनोऽवगन्तव्या, दयोरपि प्रवचनपीठापूजाभिमवक्कारि
 त्वेन सौन्दर्यात्, ननु कुट्टपा बलवन्तः प्रवचनपूजाया असहिष्णावः सन्तः पराभविष्णावः सन्तः पराभविष्णावः सन्तः पराभविष्णावः सन्तः पराभविष्णावः
 बराह्य प्रायः प्रवचनान्द्रीता एव वर्षमाना कथं प्रवचनपूजा पराभवन्तीति चेत् सत्यं, यद्यपि स्वातन्त्र्यात् किञ्चित्कर्तुमसमर्था एव,

तथाप्येकारित्रीवशात् कुटुपादिप्रेरणाद्वारा तथा संभवन्त्येव, यद्वा यथा कुटुपेभ्यः संभावितशङ्कया प्रवचनप्रभावनाप्रभविष्णवोऽपि
 कालानुभावाच्चेतोर्दौर्बल्याच्च न प्रवचनं प्रभावयितुं प्रभवन्ति तथा कुपाक्षिकेभ्योऽपि भूयःसंपर्कवशाद्वाक्षिण्यात् तत्कृतोपहासनिन्दा-
 दिशङ्कया च प्रवचनप्रभावनाप्रभवोऽप्यप्रभवः स्युः, तथा कालानुभावात् । ननु कुपाक्षिकबाहुल्ये सत्यपीदानींतनपूजावत्तदानीमपि
 पूजासत्कारो भवतु किं बाधकमिति चेदुच्यते, यो हीदानींतनः पूजात्कारः स च भाविनः स्कीतपूजासत्कारस्य वीजभूतो, न पुनः स्वयं
 स्फीतः, यतः कुपाक्षिकबाहुल्ये सत्यास्तामन्यो जनः सुमार्गपतितोऽपि भूयान् जनः कुपक्षसुपक्षयोस्तुल्यधिया प्रवर्तमानः पूजासत्कारं
 कुर्वन्नपि वस्तुगत्या द्वेषमुद्रां नातिक्रामति, यदाहुः श्रीहेमसूत्रयः—“सुनिश्चितं मत्सरिणो जनस्य, न नाथ ! मुद्रामतिशेते ते ।
 माध्यस्थ्यमास्थाय परीक्षका जे, मणौ च काचे च समानुबन्धाः ॥१॥ इत्यगम्यमध्यात्मेति द्वात्रिंशिकायाम्, अतस्तत्कृतः पूजासत्का-
 रोऽप्यकिञ्चित्कर एव, यस्त्वनन्यमनाः सुपक्षमेव कक्षीकृत्य प्रवर्तते स चाल्पीयान् स्वयमप्रभुश्चेति तत्कृतपूजासत्कारोऽपि न स्फीत
 इति बोध्यं, तस्मादुदितोदितपूजासिद्ध्यर्थं द्वयोरन्ययोर्विशेष्यविशेषणभावेऽभ्युपगते न किञ्चिद्बाधकं, वैपरीत्ये तु बाधकमिति
 स्वयमेवालोच्यम् ॥ अत्राभिधेयं तावत् कुपाक्षिकान् दर्शयामीति साक्षादेवोक्तं, प्रयोजनं च द्वेधा—परमपरं च, तत्र परं प्रयोजनं मोक्षः,
 अपरं च मोक्षाङ्गं कुपाक्षिकपरिज्ञानं, यतो ‘ज्ञाता हि शत्रवो न पराभवन्ती’तिकृत्वा कुपाक्षिका अपि सम्यक् परिज्ञाय परित्यक्ताः सन्तो न
 मोक्षमार्गविघ्नकरा भवन्ति, इत्यतः कुपाक्षिकपरिज्ञानं मोक्षाङ्गम्, अज्ञातास्त्वनानादृता अप्यानुकूल्यादिभाषणादिना सुगतिहन्तारः संसार-
 हेतवश्च भवन्ति, यदागमः—“जे भिक्षू वार परपासंडाणं पसंसं करेज्जा जेआवि निण्हगाणं पसंसं करेज्जा जेआवि निण्हगाणं आय-
 यणं पविसिज्जा जेआवि निण्हगाणं गंथं सत्थं पयं अक्खरं वा परूवेज्जा जे णं निण्हगाणं संतिए कायकिलेसाइए तवेइ वा संजमे-

इ वा गाण्डेद् वा विष्मावेद् वा मुए वा पंडिबेद् वा अभिशुद्धद्वपरिसामञ्जस्य सितोहेडा सेऽविअ णं परमाहम्मिएसु उववखेडा, जहा सुमती"ति श्रीमहानिशीयधतुर्धाध्ययने, तथा 'जे जिणवयणुसिणं वयणं भासति जे उ मण्णति । सम्मरिहीणं तइसणपि संसार शुद्धि करे ॥१॥ इति आट्टयकारयचः । किंच-संसारस्य मूल साधुरूपेणाप्युत्तमपिण एव, यदागमाः-“सचेवा दिहीओ जम्बवरांम एणग मवमहीण । मूल संसारस्स उ इवति निगणरूपेण ॥१॥ति श्रीआवइयकनिर्युक्तौ, तिष्ठतु दूरे उपाधिकपधानुरक्तो जना, या कधिजयाविधनुमकर्मपरिणत्या भीसुधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नप्रवृत्तिमानयं तपागण एव तीर्थं, पौबिमीयकादयो हि नियमादुत्थन्न मापिनो महामिध्याट्टय इत्येवरूपेण निधयनयानुसारेण सम्यग्गट्टिएपि व्यबहारतोऽहं पौबिमीयकः स्वरतर आञ्जलिको वेत्यादि रूपेणात्मानं स्यापयन् कुपाधिकमार्गपतिताः सोऽपि 'ववहारनउच्छेए तिरपुच्छेओ इवज्वस्स' मित्यादिपञ्चवस्तुकाद्यागमवचनान् सम्मार्गपतितानां सम्यग्गट्टां द्रष्टुमप्यकल्प्या, यदागमः-“उम्मगदेसणाए चरण नासंति जिणवरिदारणं । वावण्णदसणा स्सु नहु उन्मा तारिसा ददूठुं ॥१॥” इति श्रीवन्दनकनिर्युक्तौ, एतच्चूबिर्यया-जे पुण बहिच्छलंभ गहाय अब्बेसि सत्ताण संसारं नित्य-रितुक्कामाणं उम्मग देसयंति तरय गाहा, उम्ममावेसणाए चरण-अणुह्वाण नासंति जिणवरिदारणं, सम्मच अप्पणो अब्बेसि च, ते वावण्णदसणा जया, ते चरण न सइवति, मोक्खो अ विक्खाए करणे अ मण्णिओ, अब्बेसि च मिच्छसुप्पाययेम, एवमादियदि करणेहि वावण्णदसणा, तत्तुसहा जइवि केई निच्छयविहीए अवावण्णदसणा तइवि वावण्णदसणा इव दट्टहा, ते अ ददट्टपि न लब्भा, किमंग पुण संवासो संहुज्जा सुयवो वा, हुसदो अविसत्त्वो, सो अ यवहिअसंघवो दरिसिओ बेव, न लब्भा नाम न कप्पंति, जाणपिगयं ॥ इति श्रीआव० चूर्णी पत्र४३४ संख्ये पुस्तके ३१८ पन्ने, तथा “पयमक्खलंएपि इहपि जो न रोएत्त सुचनिरिहं । सेसं रोअतोऽबिहं

मिच्छद्दिट्ठी जमालिन्ना ॥१॥” इति श्रीविशेषावश्यकवच ०३४८ पत्रे, तथा “आयिरिअपरंपरए आगयं जो उ छेअबुद्धीए । कोवेइ छेअ-
 वाई जमालिनासं स नासीही ॥१॥ इति श्रीसूत्रकृदङ्गनिर्युक्तौ, एवमन्यत्रापि जिनोक्तस्य पदमात्रस्याप्यपलापिनोऽप्यभिनिविष्टा बो-
 ध्याः, आसतां जिनोक्तापलापिनः, तीर्थाभ्युपगतस्याप्यपलपने निह्ववमार्गानुपातित्वं स्याद्, यदुक्तं *दशमे उज्जितसेलसिहरेति गाथा-
 ग्रामाण्ये— “उज्जयंत” चि तात्स्थ्यात् तद्व्यपदेश इति न्यायादुज्जयन्तपर्वतालंकरणस्य श्रीनेमिनाथस्य स्तुतिर्विधीयते, चशब्दो विशेष-
 षकः, तेनायं जिनस्तुतित्वादर्शनविशोधकत्वात् कर्मक्षयादिकारकत्वात् संवेगादिकारकत्वादशठसमाचरितत्वात् बहुश्रुताचरित-
 त्वात् जीतव्यवहारानुपातित्वाद्भाष्यकारादिभिराख्यातत्वादावश्यकचूर्णिकृतोऽप्यनुमतत्वात् अनिषिद्धत्वात् पारम्पर्यगतस्यार्थस्य
 निषेद्धुमशक्यत्वात् (निषेधे च) निह्ववमार्गानुपातित्वादाज्ञाप्रकारत्वाच्चेत्यतो युक्त एवायमधिकारः, एवमेतन्नोऽपीति” श्रीधर्म-
 घोषस्मारिकृतायां संघाचारवृत्तौ, अत्र तीर्थाभ्युपगतस्य दशमाधिकारस्याप्यनङ्गीकारे निह्ववमार्गानुपातित्वं प्रदर्शितं, न चैवं सत्य-
 प्याधुनिकाचार्यै राकारक्तादयोऽभिनिविष्टा नोक्ता इति शङ्कनीयं, आह्वविधिविनिश्चयादौ अभिनिवेशमिथ्यात्वित्वेन मणनात्,
 तथाहि—हुं नेंद्वियरुद्र ११५९ कालजनितः पक्षोऽस्ति राकाङ्कितो, वेदाभ्रारुण १२०४ काल औष्ट्रिकभवो विश्वार्क १२१३ कालेऽश्व-
 लः । षट्त्र्यर्केषु १२३६ च सार्द्धपौर्णिम इति व्योमेन्द्रियार्के १२५० पुनः, काले त्रिस्तुतिकः कलौ जिनमते जाताः स्वकीयाग्रहात् ॥१॥
 इति श्राद्धविधिविनिश्चये, अत्र स्वकीयाग्रहादित्यनेनाभिनिवेशमिथ्यात्वमपीपासुक्तं, तथा आंचलिकोऽभिनिवेशग्रस्तोऽत्रान्यत्र च बहुषु
 स्थानेषु निगादितः, तथा श्रीशुनिसुन्दरस्वरयोऽप्याहुः— “आज्ञाभङ्गान्तरायोत्थानन्तसंसारनिर्भयैः। सामाचार्योऽपि पाश्चात्यैः, प्रायः,
 स्वैरं प्रवर्त्तिताः ॥१॥ उपधानप्रतिकान्तिजिनार्चादिनिषेधतः । न्यूनिता दुष्पमादोपात्प्रमत्तजनताप्रियाः॥२॥ यत्तत्प्रासुकमिष्टाम्बु-

प्रवृत्त्यादिमुक्तावहा । वीक्ष्यन्तेऽन्यगमेष्वध्यायभालयगोक्षिता ॥३॥" इत्यत्रोपधाननिषेधको राकारक्तादिः प्रतीत एव, आदानां
 प्रतिफलान्तिनिषेधकः स्तनिका स्त्रीणां विनपूजा निषेधकः स्तरतराभ्यते कीदृशाः ?—'आद्याभगे'त्यादि, तत्राद्याभगस्यास्तीर्यकदुक्तप्रतिरे
 धेन र्वतरायस्य तद्वन्यपुष्यप्रकृतीनां साम्यासुत्य—'ग्रादुर्ध्वतो योजनतसंसारस्तस्माभिर्मया—मयरहिताः, इत्यनेन विशेषणेनामिनिवेश
 मिप्यास्त्वमात्र एवोक्ताः इति गुर्वावल्यां, तथा श्रीकुलमण्डनसूरिरिति विचारामृतसमग्रह "पूर्णभाषाधिक्यरूपकयन्त्रप्रभाचार्य
 संयेन निवारितोऽप्यमिनिवेशमलजन् सङ्ग्राह" इत्यादि, तथा होय मंगलपाठिनोऽपि भीषर्मघोपसूरिभिरभिनिवेशिन उक्ताः,
 तथा भीमलयगिरिणाऽप्यावश्यकदृष्टि कुर्वता दृष्टिमन्वे सा गाथा इव इति पाठव एव लिखिता, एतन्निषयार्थिना तद्वृत्ति-
 निरीक्षणीवेति । परमार्थ ज्ञात्वा कदाग्रहामिनिवेशादिविलसितकल्पितमागमानुक्तं होदपि युक्त्वा साक्षात्परम्परागतसूत्रान्तर्गत भी
 वप्रस्वामिग्रसृतिदक्षपूर्वकारादिवदुत्तुतसंविग्रसुविहितन्याख्यानसमाप्त इवदपि पाठतोऽष्टपदिवर्णप्रमाण परिपूर्णं नवकारसूत्रमन्वे
 तन्म, तवेव—'नमो अरिहतायं नमो सिद्धानं नमो आयरिजाय नमो तद्वज्रायान नमो लोए सबसाहज । एसो पचनमुक्कारो, सबपा-
 वप्पमासन्नो । मंमलायं च सर्वसि, एवम इव इव मंगल ॥१॥ अस्य च व्याख्यानं यदेव भीषजस्वाम्यादिभिः छेदग्रन्थादिमन्वे लिखित
 सवेव मक्तिबहुमानातिशयतो विशेषतश्च मन्पसन्धोपकारकमिति दृश्यते तथाही"त्यादि भीषर्मघोपसूरिकृतायां सङ्घाचारद्वचौ यत्रे
 २४९ संख्ये पुस्तक १२१ पत्रे, अत्र होय मंगलमिति पठतां कदाग्रहामिनिवेशविलासः कथितः, ननु 'इव इव मंगल'मिति पाठः भीषज
 स्वामिना कृतः, पूर्व तु 'हो इव मंगल'मित्येष पाठ आसीदिति चेन्मेषं, इव इव मंगलमिति पाठस्यानादिसिद्धत्वात्, नहि काप्यागमे
 भीषजस्वामिना पाठः परावर्णित इति एद युत वा, किंतु भीषजस्वामिना सूत्रमन्वे लिखितः. यतस्त—'एतत् न नं एतन्मन्वे लिखितः

सुअक्ष्वंधस्स वक्खाणं तं महया पवंधेणं अणंतगमपज्वेहिं सुत्तस्स य पिहभूआहिं निजुत्तिभासचुणीहिं जहेव अणंतणाणदंसणधरे-
 हिं तित्थयेहिं वक्खाणियं तहेव समासओ वक्खाणिजंतं आसी, अहण्णया कालपरिहाणिदोसेण ताओ निज्जुत्तिभासचुणीओ बुच्छि-
 न्नाओ, इओ अ वच्चंतेण कालसमएणं महइडिपत्ते पयाणुसारी वयरसामी दुवालसंगसुअहरे समुप्पणो, तेणेसो पंचमंगलमहासुअक्खं-
 धस्स उद्धारो मूलसुत्तस्स मज्झो लिहिओ, मूलसुत्तं पुण सुत्तत्ताए गणहरेहिं अत्थत्ताए अरिहंतेहिं भगवंतेहिं धम्मतित्थगरेहिं तिलो-
 अमहिएहिं वीरजिणिंदेहिं पण्णाविअंति बुद्धसंपयाउत्ति” ॥ श्रीमहानिशीथसूत्रेऽध्यने ४। किंच-श्रीवज्रस्वामिकृतत्वेन हेतुनाऽन-
 ङ्गीकारवचनमपि महामोहहेतुः, सर्वेषामपि गर्हणीयस्य दोषद्वयस्य सद्भावात्, तथाहि-वज्रस्वाम्यकृतेऽपि तत्कृतमिति महापुरुषस्य
 कलङ्कदानमुभयलोकविरुद्धमित्येको दोषः, “जो कण्णाइ धणेण य निमंतिओ जुवणंमि गिहिवइणा । नयरंमि कुसुमनामे तं वयररिसिं
 नमंसांमि ॥१॥” इत्यादिस्तुतिवचनैः श्रीभद्रबाहुस्वामिप्रभृतिमहापुरुषैः स्तुतो युगप्रधानोऽप्यागमव्यवहारी श्रीवज्रस्वामी सर्व-
 जनप्रतीतः, आगमव्यवहारिणां चाज्ञा न तीर्थकृदाज्ञातो भिन्ना, अतस्तदाज्ञोल्लङ्घने तीर्थकृतामप्याज्ञाया उल्लंघनमावश्यकमिति
 द्वितीयोऽपि महादोषः, तस्मादास्तां तत्कृतनिश्चये, तत्कृतसंशयेऽपि ‘हवइ मंगल’मित्येवं भणनीयं स्यात्, कर्ता च श्रीवज्रस्वामी
 अम्युपगंतुं च श्रीमहावीरप्रवर्तितं तीर्थम्, एवं च सति यः कश्चिद्भराको नाभ्युपगच्छेत् तस्य महति संकटे पतनं, तथाहि-
 श्रीवज्रस्वामी तदाज्ञा चेत्युभयमप्याराध्यत्वेन तीर्थस्थाभिमतमित्यविवादेन शुष्माकमपि सिद्धं, तथा यदि ‘हवइ मंगल’मिति
 श्रीवज्रस्वामिकृतमिति यौष्माकीणोऽभिप्रायः स्यात् तथापि श्रीवज्रस्वामिकृतत्वेन तीर्थाभिमतत्वेन च तत्तथैवांगीकर्तव्यम्,
 अन्यथा तीर्थबाह्यता शक्यतरैरपि पराकर्तुमशक्या, तस्मात् यथा श्रीकालकसूरिप्रवर्तितार्थपणाचतुर्थी तीर्थाभिमता तीर्थवर्हिर्भ-

धनमीत्या अमुष्मता, तन्मीत्येव 'इव' मंगल'मित्यप्युपगन्तव्य, तीर्थोद्ग्रहिर्मवनमीतेरुभयप्रापि तौल्यात् ॥ किंच चतुर्थी तावत्
 श्रीकाशकचरिणा प्रवर्धितेति अयश्चिमुतेति निषेधेऽपि साऽप्युपगता 'इव' मंगल'मिति युगप्रधानेनागमव्यवहारिणा श्रीवज्रस्वा-
 मिना कृतमित्यसद्वेय पुद्गला विधत्तव्य नास्तीकृतमिति कः कीदृशो यवतां गुरुर्भिलित इत्यङ्गुस्येण दर्शयन्तु, तवीय दर्शन तु
 वयमपि समीहामहे । एतेन श्रीपार्थनाशसन्तानीयस्य केन्द्रिकुमारस्यापत्यानामस्माक परम्परायातो 'होइ मंगल'मिति पाठः श्रीवी-
 रतीर्त्नादिपि पुरातनः केनापि परकसु न शक्यते इति सुवामिमानोजपि निरस्त, "जे अस्त्राए समजा निगमया विहरति ते
 सोहम्मानबिछ" इति प्रवचनप्रधानत्, केन्द्रिकुमारापत्यत्वपूत्करणे गौरवामावात्, भीकेन्द्रिकुमारेणपि श्रीगौतमपार्श्वे पञ्चमहाप्रतोषा
 यदित्ना श्रीवीरतीर्त्तमेव प्रतिपन्न, तीर्थं च श्रीवीरेण भीदुर्मस्वामिन एवानुष्ठाते, तस्मात् तीर्थांतर्मवनेच्छवाः श्रीसुधर्मस्वाम्यपत्यत्वमव
 नेमेवात्मनः स्यापयन्तु, श्रीपार्थनाशतीर्थिकमवने प्रयोजनमावात् । किंच-केन्द्रिकुमारापत्यानि यदि संविग्नाः स्वविराजमविष्यत्
 तर्हि श्रीमद्रबाहुस्वान्यादयः स्वविराजत्यादौ तस्मान्यप्युदकीर्तयिष्यन्, तानि च लेखतोऽपि नोत्कीर्तितानि, तस्याब्धीकेचि
 कुमारसंतानव्यतिक्ताः श्रीगौतमवत्संज्ञात इति संभाव्यते, ननु यदुक्त 'इव' मंगल'मित्यनन्तीकार तीर्थमप्यता स्यात् तदयुक्तं, केन्द्रि-
 कुमारापत्यानां 'होइ मंगलिकस्तीर्थ'मित्युन्यमाने साम्प्रतीनागमस्यैवामान्यता स्यादिति महाप्राधक्यं, तत्कथमिति चेच्छृणुत, तीर्थ-
 द्रयानुद्भवेत्संभवो भवतामपि सम्मतः, तथा च यदि होइमंगलिकास्तीर्थं तर्हि इवमंगलिकानामतीर्थत्वापस्या श्रीवज्रस्वाम्यादी-
 नाममान्यता स्यात्, तद्वामान्यतायां च श्रीमद्रबाहुस्वामिप्रभृतिप्रणीतानां श्रीबाषण्यकनिर्गुप्त्यादीनामप्यमान्यता स्फुटेव, यतस्तत्र
 'त वयपरिरिप्ति नमसाभि' इति मन्त्रेन हीनजन्मस्वामी महाजुमावतया वक्षितः सर्वसम्मतः, तस्मादनन्यगत्या होइमंगलिकायां

तीर्थवाह्यताभणने न किञ्चिद्वाधकं पश्यामः। क्वाप्यागमे केशिकुमारसंतानीयोऽसुकनामा स्थाविरो होइमांगलिकत्वेन प्रतीतो महा-
 भाव इत्याद्यदर्शनात्, ननु—न हि वयं हवइमांगलिकानामतीर्थत्वं वदामः, किंतु वीरतीर्थं तदायत्तमेव जानीमः, परं यदा श्रीकेशि-
 कुमारेण श्रीगौतमसमीपे पञ्चमहाव्रतोच्चारनियतश्चेतवर्णद्युपेतनेपथ्यमार्गोऽङ्गीकृतस्तदानीं अतिक्रमणादिसामाचार्या होइमंगल-
 भितिपाठे च सन्नापि किञ्चिद्भेदः श्रीगौतमस्याप्यभिमतः, अतो न केशिकुमारेण परित्यक्तः, स चास्माकं परम्परागत इति धीर-
 स्माकमिति चेत्, तदयुक्तं, नमस्कारादिषडावश्यकपाठस्य अतिक्रमणाद्यनुष्ठानस्य च चतुर्विंशतेरपि तीर्थकृतां तीर्थेषु भेदाभावाद्,
 अन्यथा श्रीऋषभतीर्थिकानां कोटिशः श्रावकादीनां श्रीअजिततीर्थोत्पत्तिसमये नमस्कारादिषडावश्यकस्य पाठस्यान्यथासंभवे प्राची-
 नपाठविस्मरणपुरस्सरं पुनरन्यथा पाठनं युज्यते, एवं यावत् श्रीवीरतीर्थोत्पत्तिसमयेऽपि, तथा चाच्छिन्नश्रावककुलमर्यादा विलुप्येत,
 तस्मात् कुलक्रमायातनियतानुष्ठानातिरिक्ते कथंचिद्भेदोऽपि न दोषाय, तत्रापि नमस्कारपाठस्य नित्यत्वात् तीर्थवर्तिना केनापि
 पराकर्तुमशक्यत्वात्, किंच—पाठपरावृत्तिरपि किञ्चिन्निमित्तमासाद्यैव ज्यायसी, यथा चतुर्विंशतिस्तवाध्ययने अत्युत्सर्पिण्यादौ
 केवलज्ञान्यादिक्रमभादिपञ्चानाभादिरूपेण तीर्थकुत्रास्मां पार्थक्यं पाठपरावृत्तिकल्पनायां कारणं, साऽपि कल्पना न तीर्थान्तरमधि-
 कृत्यापि, तत्रोक्तकारणाभावाद्, एवमङ्गादिष्वपि यत्र कापि तथाविधकारणं तत्रैव पाठपरावृत्तिः कल्पनीया, न पुनः सामायिकादि-
 द्वादशाङ्गीपर्यन्तस्य सकलस्यापि श्रुतस्य प्रतितीर्थं पाठपरावृत्तिरेव कल्पनीया, निसिन्नाभावे नैमित्तिकस्याप्यभावात्, वस्तुतस्तु
 गणधराणां ज्ञानावरणीयादिकर्मक्षयोपशमवैचित्र्यमेव पाठरचनायां हेतुः, तदपि पाठभेदमधिकृत्य नियतानुष्ठानोपयोगिश्रुताति-
 रिक्तस्थले बोध्यम्, अन्यथा द्वयोर्वहनां वा गणधराणां परस्परमावश्यकदिमण्डलीव्यवहारो न स्यात्, श्रावकाणामपि साधु-

समीपे प्रतिक्रमणावसरे व्यामोहस्यानुपरतिरेव स्यादित्येव पर्यालोचनया यथा भीषर्मघोषस्वरिम्भिः सङ्घात्वारणुषौ कथित उपपद्येव
पप्यमिति श्रद्धाविषयीक्ष्यमिति ॥ नन्वत्र प्रकरणे देवविंसवादिनो राक्षसकादयो दिगम्बरव्यतिरिक्ता नैवेवोद्दिष्टास्तथा दक्षमो
होद्भागलिच्छेदोऽपि ह्य नोदिए इति चेदुच्यते, पूर्वाचार्येयथा राकौष्ट्रिकादयोऽजनिमतत्वेन तिरस्कृता न तथा होद्भागलिक्का अपि,
तत्र किं निदानमिति चेदुच्यते, राकौष्ट्रिकादयो हि तीर्यभयरहितवास्तीर्यानिभिमतप्ररूपणया तीर्यस्य प्रातिष्कृत्यमाधरन्तस्तीर्थीक-
देशं साध्यादिसमुदाय विप्रतार्य प्रथमत एव तीर्थाग्रहिर्मृतास्तीर्थादूर्वचिन्तो द्रष्टुमप्यकल्प्यतया तीर्थेन परिहृताः, होद्भागलि-
क्कास्तु न तथा, किंतु तीर्यमयशङ्कां मन्यमाना विद्याविचमत्कारेणान्यतीर्थीकमक्तान् क्षत्रियादीन् प्रतिबोध्य श्रावकीकृतवन्तः,
अत एव तेषां टिप्पनकभाषका इति रुढिः, ते च तीर्यप्रत्यासद्याः प्रायो न तीर्यप्रतिकूलप्रवृत्तिमन्तः, संप्रत्यपि तैवेवोपलभ्यमानाः
प्रायो दृश्यन्ते, अत एव तत्कृतानां ग्रन्थानामपि प्रायोऽङ्गीकृतिरेव तीर्यस्य, यतस्ते तीर्यमीत्या प्रायो नोत्सृज्यरचनारसिका इति
हेतुना सर्वथा तीर्थेन न तिरस्कृता इति संभाष्यते, तत्त्वं तु घट्टमुत्तगम्यम्, अवोऽय प्रकरणे तदनुद्देशोऽपि नो दोषावहो, राक्षस्यस्तु
जातिदोषेयैव स्वस्वोत्पत्तेरारम्य स्वस्वबीजावसायिनः तीर्थं प्रति प्रतिपद्यभूता निरन्तरं दुरादया एवेतिकृत्वा तेषामेवोद्देशः फलवान्,
ये तु तत्कल्प्याः संप्रत्यक्षिका अपि केचिदुच्यन्ते तेऽकिञ्चित्कराः उत्सृज्यमधिकृत्योरिएतुल्या अत्रैवान्तर्भावनीयाः, तथा च सति
सिद्धं-रुपाधिकपरिहानमपरं प्रयोजनं, तत्र परप्रयोजनहेतुरितिकृत्वा, परं प्रयोजनं मोक्ष इति स्वत एव सिद्ध्यति, सत्यधिकलक्षणं
क्षर्यस्य स्वत एव भवनादिति द्वेषापि प्रयोजनमभिधेयकथनेन व्यक्तमिति बोध्यमिति गार्थाः ॥ ७ ॥ अथ दक्षानामप्युद्दिष्टानां
रुपाधिकक्षणां यथामभनक्रमेण नामान्याह—

स्ववर्णय^१ पुणिम^२ खरयर^३ पल्लविआ^४ सङ्खपुणिममा^५ ऽऽगमिआ^६ ।
 पडिमा^७ मुणिअरि^८ वीजा^९, पासो पुण^{१०} संपई दसमो ॥ ८ ॥

क्षपणको-दिगम्बरः^१ पूर्णिमाशब्देन पाक्षिकत्वेन पूर्णिमामभ्युपगच्छन् पौर्णिमीयकः^२ 'खरहर'त्ति खरतर औष्ट्रिकापरनामा,^३
 'पल्लवो' वत्सांचलः तमेव सामायिकादौ श्रावकाणामुपदिशतीति पाछविकः-आञ्चलिकः^४ सार्द्धपौर्णिमीयकः-पौर्णिमीयकमेदविशेषः^५
 आगमिकः-त्रिस्तुतिकः^६ 'पडिमासुणिअरि'त्ति प्रतिमा च मुनिश्च प्रतिमासुनी, जिनविम्बसाधू इत्यर्थः, तयोररिः-वैरी, 'द्वन्द्वान्ते श्रूयमाणं
 पदं प्रत्येकमभिसंबध्यते' इति प्रतिमारिर्लुम्पाकः^७, मुन्यरिः-कडुकः^८, यद्यपि मुनिवैरिणो दिगम्बरादयो दशापि भवन्ति, तथापि
 साध्वाभासं स्वकीयं स्वकीयं गुरुं साधुत्वेन प्रतिपन्नाः, कडुकस्तु नास्मदृक्पथमायान्ति मुनय इति नाममात्रेणापि तत्स्वीकारशून्य इति
 कडुक एव मुनिवैरित्वेन प्रसिद्धः, एवं प्रतिमावैरित्वमपि लुम्पाकमते रूढम्, अन्यथा सर्वेऽपि कुपाक्षिकाः प्रतिमावैरिण एव सन्ति,
 तत्कथमिति चेच्छृणुत, तीर्थकृत्प्रवर्तितं तीर्थं परित्यज्य तीर्थाभिभूतये नवीनमार्गाविष्करणेन तीर्थकृद्द्वैरित्वे सिद्धे कथं तत्प्रतिमामंतु
 सिद्ध्यतीति स्वयमेवालोच्यं, वंद्यो-लुंपाकमताभिर्गतो वीजाख्यनामा वेषधरस्तस्मात्प्रवृत्तस्य मतस्य लोके वीजामतीति रूढिः^९,
 'पाशः' पाशचन्द्रो नागपुरीयतपागणान्निर्गत्य प्ररूपणया प्रायो लुम्पाकमतसदृशः^{१०}, स च पुनः सम्प्रति वर्तमानो दशमोऽवगन्तव्यः,
 संप्रतिशब्देनैतत्प्रकरणकाले दशानामपि विद्यमानत्वमस्त्वचि, अत एव सूत्रोक्तानामपि जमाल्यादीनामग्रहणेऽपि न व्यामोहः, संप्रति
 तदीयसंतानस्य निस्सत्ताकीभूतत्वेनाकिञ्चित्करत्वादिति गाथार्थः^{११}॥ ८ ॥ अथ दशानामपि तीर्थात् पार्थक्ये स्वरूपमाह—
 पढमिल्लुआण उदए तित्थाओ केऽवि निगगया केऽवि । तत्तोवि केऽवि मुच्छिमकप्पा पावाण पावयरा ॥ ९ ॥

प्रथमानाम्-अनन्तानुबन्धिनां क्रोधादीनामुदये, तीर्थप्रदोषिणामुत्पन्नभाषिणामनन्तानुबन्धन एव क्रोधादय उदिता भवन्ति, अन्यथा पातीर्षं तीर्थतया तीर्थं चातीर्थतया विवक्ष्यमाणनासंभवात्, 'तीर्थयात्' ग्रीष्मधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नसाध्वादिसम्बन्धात् केचित् दिग्गन्तरपौषिमीयकौष्ट्रिकयाञ्चन्द्रनामानधत्वारोऽनन्तरं तीर्थाभिमर्गताः, केचित्-स्तनिक्रसाद्पौषिमीयकागमिकलक्षणस्त्रयः, 'तत्तो चि तस्माभिमर्गतात् पौषिमीयकात् निर्गताः, केऽपि 'गृच्छिमकट्याः' संमृच्छिमकट्याः, संमृच्छिमर्दीत्रियादिजन्तुकट्याः, न तीयात् न वा तीर्थनिर्गतात्, किन्तु स्वत एवाकस्मिकनिमिषका इत्यर्थः, ते के ?-तुम्माकडुबन्धनामानस्त्रयः, तत्र तुम्माकडुको गृहस्यौ, वध्यस्तु तुम्माकात् निर्गतं, एते दद्यापि 'पापानां' पापात्मनो मिथ्याश्वां पापतरा'-महामिथ्यात्विन इत्यर्थः, इति गायार्थः॥९॥ अथ तीर्थस्वरूपवन्ति तीर्थे सिद्ध एव तीर्थवाद्याः कुमायिका इति वक्तुं शक्यते, अतः प्रथमं तीर्थस्वरूपमाह तित्य चाउवण्णो सचो तक्कारओ अ तित्यथरो। तेण त बुच्छिन्न तित्ययराणणओ होइ ॥१०॥

तीर्थं तावच्चतुर्वर्गः सद्यः-साधुसाध्वीथावकआविकालवृणाअत्वारो वर्णा यत्रैवंविधः संघस्तीर्थं भण्यते, प्रथमगणधरो वा, यदुक्त-“तीर्थं नद्यादेरिव संसारस्य तरणे सुखावतारो मार्गः, तच्च द्वेधा-द्रव्यतीर्थं भावतीर्थं च, द्रव्यतीर्थं सीर्यकृतां जन्मवीक्षा ध्याननिर्वाणस्यान, यदाह-“द्वम्म दिक्स्वा णाण तिस्ययराण महाजुभावाण । अत्य य किर निबाण आगाढं दत्तण होइ॥१॥” भावतीर्थं तु चतुर्वर्गः भ्रमणसथ प्रथमगणधरो वा, यदाह “तिस्रं मंते! तित्थ? तित्थयरे तित्थ? गोअमा! अरिइ। ताव नियमा तित्थं करे, तिस्रं पुण चाउअण्णो समणसंथो, पइमगणधरे वा” इति योगशास्त्रद्वितीयप्रकाशपुणौ, ‘सुत्तकसकः’ तद्वथस्यापफस्तीर्थं करो, यवस्तीर्थं करोतीति तीर्थं कर इति शुन्दभ्युत्तरयैव सिद्धस्तीर्थकरोऽर्हश्चेथ, तेन कारणेन व्युच्छिन्नं तीर्थं सीर्यकरानन्यतो भवेत्, नात्योऽन्यस्तीर्थं करद-

नन्यस्तीर्थकरानन्यः—तीर्थकर एव ततो भवेत्, व्युच्छिन्नं तीर्थं तीर्थकर एव व्यवस्थापयति, नान्य इति गाथार्थः ॥१०॥ अथ नन्यस्तीर्थकरानन्यः—तीर्थकर एव ततो भवेत्, व्युच्छिन्नं तीर्थं तीर्थकर एव व्यवस्थापयति, नान्य इति गाथार्थः ॥११॥

मोहिजाइसरो ॥११॥

[illegible]

हृत् श्रीजातानि १२३४५६७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०४१४२४३४४४५४६४७४८४९५०५१५२५३५४५५५६५७५८५९६०६१६२६३६४६५६६६७६८६९७०७१७२७३७४७५७६७७७८७९८०८१८२८३८४८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९१००१०११०२१०३१०४१०५१०६१०७१०८१०९११०१११११२११३११४११५११६११७११८११९१२०१२१२२१२३१२४१२५१२६१२७१२८१२९१३०१३१३२१३३१३४१३५१३६१३७१३८१३९१४०१४१४२१४३१४४१४५१४६१४७१४८१४९१५०१५१५२१५३१५४१५५१५६१५७१५८१५९१६०१६१६२१६३१६४१६५१६६१६७१६८१६९१७०१७१७२१७३१७४१७५१७६१७७१७८१७९१८०१८१८२१८३१८४१८५१८६१८७१८८१८९१९०१९१९२१९३१९४१९५१९६१९७१९८१९९२००२०१२०२२०३२०४२०५२०६२०७२०८२०९२१०२११२१२२२२३२२४२२५२२६२२७२२८२२९२३०२३१२३२२३३२३४२३५२३६२३७२३८२३९२४०२४१२४२२४३२४४२४५२४६२४७२४८२४९२५०२५१२५२२५३२५४२५५२५६२५७२५८२५९२६०२६१२६२२६३२६४२६५२६६२६७२६८२६९२७०२७१२७२२७३२७४२७५२७६२७७२७८२७९२८०२८१२८२२८३२८४२८५२८६२८७२८८२८९२९०२९१२९२२९३२९४२९५२९६२९७२९८२९९३००३०१३०२३०३३०४३०५३०६३०७३०८३०९३१०३११३१२३१३३१४३१५३१६३१७३१८३१९३२०३२१३२२३२३३२४३२५३२६३२७३२८३२९३३०३३१३३२३३३३३४३३५३३६३३७३३८३३९३४०३४१३४२३४३३४४३४५३४६३४७३४८३४९३५०३५१३५२३५३३५४३५५३५६३५७३५८३५९३६०३६१३६२३६३३६४३६५३६६३६७३६८३६९३७०३७१३७२३७३३७४३७५३७६३७७३७८३७९३८०३८१३८२३८३३८४३८५३८६३८७३८८३८९३९०३९१३९२३९३३९४३९५३९६३९७३९८३९९४००४०१४०२४०३४०४४०५४०६४०७४०८४०९४१०४११४१२४१३४१४४१५४१६४१७४१८४१९४२०४२१४२२४२३४२४४२५४२६४२७४२८४२९४३०४३१४३२४३३४३४४३५४३६४३७४३८४३९४४०४४१४४२४४३४४४४४५४४६४४७४४८४४९४५०४५१४५२४५३४५४४५५४५६४५७४५८४५९४६०४६१४६२४६३४६४४६५४६६४६७४६८४६९४७०४७१४७२४७३४७४४७५४७६४७७४७८४७९४८०४८१४८२४८३४८४४८५४८६४८७४८८४८९४९०४९१४९२४९३४९४४९५४९६४९७४९८४९९५००५०१५०२५०३५०४५०५५०६५०७५०८५०९५१०५११५१२५१३५१४५१५५१६५१७५१८५१९५२०५२१५२२५२३५२४५२५५२६५२७५२८५२९५३०५३१५३२५३३५३४५३५५३६५३७५३८५३९५४०५४१५४२५४३५४४५४५५४६५४७५४८५४९५५०५५१५५२५५३५५४५५५५५६५५७५५८५५९५६०५६१५६२५६३५६४५६५५६६५६७५६८५६९५७०५७१५७२५७३५७४५७५५७६५७७५७८५७९५८०५८१५८२५८३५८४५८५५८६५८७५८८५८९५९०५९१५९२५९३५९४५९५५९६५९७५९८५९९६००६०१६०२६०३६०४६०५६०६६०७६०८६०९६१०६११६१२६१३६१४६१५६१६६१७६१८६१९६२०६२१६२२६२३६२४६२५६२६६२७६२८६२९६३०६३१६३२६३३६३४६३५६३६६३७६३८६३९६४०६४१६४२६४३६४४६४५६४६६४७६४८६४९६५०६५१६५२६५३६५४६५५६५६६५७६५८६५९६६०६६१६६२६६३६६४६६५६६६६६७६६८६६९६७०६७१६७२६७३६७४६७५६७६६७७६७८६७९६८०६८१६८२६८३६८४६८५६८६६८७६८८६८९६९०६९१६९२६९३६९४६९५६९६६९७६९८६९९७००७०१७०२७०३७०४७०५७०६७०७७०८७०९७१०७११७१२७१३७१४७१५७१६७१७७१८७१९७२०७२१७२२७२३७२४७२५७२६७२७७२८७२९

मापन्नस्तीर्थं प्रवर्तयतात्याह—
सोऽवि अ केवलणाणी देवत्वं पाविऊण पुण्णजसो । पढमाए देसणाए ठावज्जे तित्थाता । सत्त्वचरसु । सत्त्वचरसु । सत्त्वचरसु ।
सोऽपि-पूर्वभवाजिततीर्थकरणामसत्ताकोऽपि च पुनः केवलज्ञानी सन्-उत्पन्नकेवलज्ञानः सन् देवत्वं प्राप्य-स्वयं देवस्वरूपयुक्तो,
न पुनर्गुरुत्वं, तच्च परायत्तं, यतो गुरुत्वं गणधराणां देवायत्तं जंबूस्वाम्यादीनां च गुर्वायत्तमित्युभयथापि परायत्तमेव गुरुत्वम्, अत
एव तीर्थकृतो हि चरणप्रतिपत्त्यवसरे ‘करेमि सामाइअ’मित्याद्युच्चरन्ति, शेषस्तु करेमि भंते ! सामाइअमित्यादि, सोऽपि किंलक्षणः ?
-पुण्ययशाः, त्रैलोक्यं व्याख्याद्वितीययशस्वीत्यर्थः, प्रथमायां देशनायां-केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरं या प्रथमा देशना तस्यामेव तीर्थं
स्थापयति, यत्तु श्रीमहावीरस्य द्वितीयदेशनायां तीर्थव्यवस्थितिस्तदाश्चर्यमिति न दोष इति, अमुना प्रकारेण तीर्थकरः स्यादिति
गाथार्थः ॥१२॥ अथ यदि केवलज्ञानी तर्हि जातिस्मरणादिना किं प्रयोजनमित्याह—

सुधा धम्मवएसं नासुदाकेवलीधि दिव्वप्ति । धम्मवएससावण सिणस्सधि धणारापरिवादी ॥१३॥

शुत्वेति पदेकदेशे पदसमवायोपपत्तात् शुत्वाकेवली-तीर्थकरादिसमीपे धर्मं श्रुत्वा य' केवली जातः स श्रुत्वाकेवली मण्यते, स धर्मोपदेष्ट दद्यात्, यदागम'-“सुवाण मते ! इत्यादि यावत् से न मते ! केवली कवलपिण्ण च धम्म आयवेखा वा पण्यवेखा वा परूवेखा चार्, इता, गो०, पवाविज वा मुढाविज वा?, तस्स जं मते ! सीसावि पवावेखा वा मुढावेखा चार्, इता गो० ! पवाविज वा मुढावेख ना, से न मते ! सिज्जइ इत्यादि " धी मगवती सु० ९ उ० ३१ 'नाश्रुत्वाकेवस्यपि' धर्ममश्रुत्वा य' केवली जात स धर्मोपदेष्ट न ददातीत्यर्थः, यदागमः-“असुवा न मते ! इत्यादि यावत् कवलवरणाणदसणे समुपपत्ति, से न मते ! केवलपिण्णं धम्ममाधवेख वा पण्यवेख वा परूवेख वा?, गो० ! नो इण्हे समहे, नअत्थ एगणाएण वा एगवागरणेण वा, से न पवावेख वा मुढावेख वा?, नो इण्हे समहे, उवएस पुण करिखा, से न मते ! सिज्जति जाव अंतं करेति" मगवती सु० ९-उ० ३१, एतद्वद् सैकदेशो यथा 'आद्यविज'चि आग्राहयेत् सिध्दान्, अर्धापयेत् वा-प्रतिपादयत् पूर्वा प्रापयेत्, 'पण्यवेख'चि प्रज्ञापयेत् मेद मयन्तो बोधयेद्वा 'परूवेख'चि उपपत्तिक्रयनत्, 'नअत्थ एगनाएण व'चि नेति योऽय निपेधः सोऽन्यत्रैकज्ञातात्, एकस्मद् दाहरण वक्ष्यित्वेत्यर्थ, तथाविधकल्पत्वात्स्येति, 'एगवागरणेण व'चि एकव्याकरणादेकोघरादित्यर्थ, 'पवाविज'चि प्रज्ञाज येत् रभोहरणादिद्रव्यालिंगदानतः 'मुढावेख'चि मुढयेत् शिरोलोचनतः, 'उवएस पुण करेज्ज'चि असुप्य पार्थे प्रव्रजेत्यादि कमुपदेष्ट कुपादित्यादि म० सु० ९ ६०-३१ । एव केवल्यपि असुतधर्मा धर्म न कथयति, अतः धमणथावज्जयोः परम्परानिमित्त जातिस्मरणानुपयोग', वातिभरणेन च प्राग्भवे श्रुतधर्मस्य स्मरणात् भावणमपि मण्यजनेभ्यो युक्तमेवेति दर्शयति-“धम्मवएस'चि

धर्मोपदेशे जिनस्यापि-तीर्थकृतोऽपि श्रवणमनादिरिपाटी, जिनस्यापि धर्मश्रवणमनादिग्रवाहतः समागतम्, अत एवान्येभ्यो भव्येभ्यः
 श्रावयति जिनेन्द्र इति, एतेन 'सयंसंबुद्धाण' मिति वचनात् श्रुतधर्मस्यानादितोऽच्छिन्नपरम्परागतत्वमेव स्यादित्येवं नियमो नास्तीति
 पराशंकाऽपि व्युदस्ता, एतत्पदमिह जन्मनि परोपदेशनिरपेक्षत्वसूचकं, प्राग्भवसंबन्धिनोऽच्छिन्नस्य श्रुतस्य विद्यमानत्वात्, तथा
 प्रथमबोधिकालेऽपि तीर्थकृज्जीवाः गुरूपदेशेन धर्मप्राप्तिभाजोऽपि सुखबोधिभाक्त्वात् स्वयंसंबुद्धा इत्युपचर्यन्ते, यथा पच्यते ओदनः
 स्वयमेवेति वचनं, न पुनः प्राग्जन्मन्यपि सर्वथा परोपदेशाभाव एव, नयसारजन्मनि श्रीमहावीरजीवस्य गुरूपदेशेनैव बोधिलाभात्,
 यदागमः—“दाणन्न पंथणयणं अणुकंप गुरूण कहण सम्मत्तं । सोहम्मे उववण्णो पलिआउ सुरो महिइढीउ ॥१॥” इति श्रीआव०
 नि० । ननु श्रुतधर्मस्यानादिमत्त्वमवधिज्ञानेनापि संभवति किं जातिस्मरणेनेति चेत्, उच्यते, नरकादुत्पन्नस्य तीर्थकृतस्तथाविधा-
 वधिज्ञानानुभूतपदार्थाभावाद् अवधिज्ञानापेक्षया जातिस्मरणस्य भूयःकालगोचरत्वाच्च जातिस्मरणेनैव श्रुतधर्मस्याच्छिन्नपरम्परेति ।
 अत एवागमोऽपि 'जाईसरो अ भवयं अप्परिवडिइहिं तीहिं गाणेहि' इति प्रागुक्तः, एतच्चूर्णौ च जातिस्मरणमेव हेतुः, तस्य
 बाल्यावस्थानुभूतवस्तुपरिज्ञानवज्जन्मान्तरानुभूतवस्तुपरिज्ञानरूपत्वाद्, यदुक्तम्—“बालकतानुस्सरणं तिक्खवओवसमभावजुत्तस्स ।
 जह कस्सइ बुद्धस्सवि जाइस्सरणं तहा कि न? ॥१॥” इति धर्मसंग्र० तद्वृत्तिर्यथा—कस्यापि पुंसो बृद्धस्यापि तीव्रक्षयोपशमशुक्तस्य
 बाल्यावस्थायामपि यत्कृतं तस्यानुस्मरणं भवति, तथा जातिस्मरणमपि, यदुक्तम्—इह लोके जातिस्मरणमपि अनेकभवम्—अनेक-
 भवविपयकमपि केषांचिदसुमतामवितथार्थं दृश्यते इति धर्मसंग्र० ४६ पत्रे इति गाथार्थः ॥१३॥ अथ धर्मस्य श्रवणश्रावणयोरना-
 द्यच्छिन्नपरम्परां दृष्टान्तैः समर्थयन् गाथामाह—

गन्मे जराया गडम घरिद्ध ईस्थीधि नित्थिरुवघरी । जणणीसीर जीए पीअं पाई व सा वेव ॥१४॥

स्त्री अपि यथे आता गर्भं धरेत्, या स्त्री गर्भोत्पन्ना स्यात् सैव गर्भं धरति, पुनः शुद्धोऽव्याहार्यः, तथा न पुनः स्त्रीवेषधरी-
स्त्रपाकप्रमात्रवती स्त्रीनेपथ्यधरी वा गर्भं धरेत्, यतः आकारवती असंक्षितिरप्यपि स्यात्, असंक्षितिरभां केचिजीवाः स्त्रीविहयुक्ताः
केचिदुल्लापिहयुक्ताः केचिदुत्पुंसकयुक्ताश्च स्याः, न च सा स्त्री गर्भं धरेत्, तस्याः स्वयं गर्भानुत्पन्नत्वात्, तथा स्त्रीनेपथ्यधरी
नटरूपा कष्टादिमयी पुचलिका वा स्यात् साजपि न गर्भधरी, तस्या अपि अयमर्थस्तत्वात्, तथा यया जननीक्षीरं-मातृदुग्धं पीतं सा
चैव-सैव पाययेत् स्वापत्यं प्रति निवक्षीरे दुग्ध, तत्रान्वये मातृपी व्यतिरेके पक्षिणी दृष्टान्तो बोध्यः, दार्ष्टान्तिकयोजना त्वेव-येन
गुरोः समीपे धर्मः श्रुतः स एवान्यान् आवयति, नान्य इतिगार्थः ॥१४॥ अथ दृष्टान्तेन कार्यकारणभावमपि इत्यति-

कञ्च कारणनिमग्नं न समत्या इत्थिमीधि गोपसवा । तमतित्थ तित्थयरा नभाउ महापु मावाधि ॥१५॥

अयं कारणनियत, अतिस्मर्यनियतान्तेव कारणानि, न पुनर्यत्किंचित्कारणत्वात् यत्किंचिदनियतं कार्यं जनयति, जगज्जवस्या
विप्लवस्य प्रसङ्गं प्रसङ्गे, अत्र दृष्टान्तमाह-न समर्था-न पदवी इक्षिनी-करिणी गोप्रसवा, गां-धेनु प्रधत्ते इति गोप्रसवा-धेनुजननी
स्यात्, तथा वीर्यं वीर्यकरादेव, नान्यस्मात् महानुभावस्यपि, अथ भावः-जगति यद्यत्कार्यं तत् सत्कारणनियतं, न पुनरन्यस्मान्मतोऽपि
चिकित्सितवत्करणत्वात् स्यात्, तथा वीर्यं वीर्यकरादेव, न पुनर्महानुभावापि इतरैकवह्निनं सकाशात् वीर्यं जायते इतिगार्थः ॥१५॥
अप्योक्तमर्थं सिद्धान्तसम्मत्या समर्थयितुं गार्थायुग्ममाह-

सिद्धतोऽधि पमाण तेसि जेसिपि सुरिपरिवाही । दृष्ट पमाणं नियमा ज सोऽधि परपरामूलो ॥१६॥

एवंविहसिद्धं ते स्वयंभावे बहुमाणओ तित्थं । न खओवसमे भावे तित्थंपि हविज्ज जिणभणिअं ॥१७॥
 तेषां सिद्धान्तोऽपि प्रमाणं तेषां स्वरिपरिपाटी-आचार्यपरम्परा नियमात् प्रमाणं भवेत्, तत्र विशेषणद्वारा हेतुमाह-‘जं सोऽवि-
 त्ति यद्-यस्मात् सोऽपि-सिद्धान्तोऽपि ‘परम्परामूलः’ परम्परा-आचार्यपरिपाटी मूलं यस्य स तथा, आत्मागमानन्तरागमपरम्परा-
 गमलक्षणानामागमानां मध्ये आद्ययोगर्णधरशिष्यान्तत्वात् संग्रति परम्परागमस्यैव विद्यमानत्वाद्, एवंविधसिद्धान्ते परम्परागमे
 ‘क्षयभावे’ ‘क्षायिकभावे’ वर्तमानात्पुरुषात् तीर्थं भवेत् केवलज्ञानवत्तीर्थकरातीर्थं भवेत्, यदागमः-‘खइअंमि वट्टमाणस्स
 निगयं भगवओ जिणवरस्स । भावे खओवसमि ए वट्टमाणोहि तं गहिअं ॥१॥’ति श्री आ० नि० । नेति पुनरध्याहारात्, न पुनः
 क्षयोपशमभावे, वर्तमानादिति प्रागुक्तमत्रापि ग्राह्यं, तीर्थं भवेदिति जिनभणितं-तीर्थकरेणोक्तलक्षणे सिद्धान्ते निगदितम्, एते-
 नास्माभिः सिद्धान्तमनुसृत्य तीर्थमुद्घृतमिति कुपाक्षिककदाशाऽपि परास्ता, तेषां परम्पराया अभावात् सिद्धान्तस्यैवासंभवात्, प्रामाण्य-
 संभवे च स्वमतोच्छेदापत्तेः, तत्र युक्तिरुक्ता वक्ष्यते चेति गाथार्थः ॥ १६-१७ ॥ अथास्माद्विकल्पितसाध्यादिसमुदायोऽपि तीर्थं
 भविष्यतीति कुपाक्षिककदाशावल्लीविनाशाय हिमानीकल्पामन्तर्युक्तिं सूचयन्नेव तीर्थतीर्थकरयोरन्योऽन्यं संबन्धस्वरूपमाह-
 तित्थं खलु तित्थंकरनमंसिअं तेण तित्थकरपुज्जं । सक्काइदेवसक्खं तेणं सवेसिमवि पुज्जं ॥१८॥

खलुरवधारणे, तीर्थं तीर्थकरनमस्यितमेव तेन तीर्थकरपूज्यं, तच्च कथं नमस्यितं?, ‘नमो तित्थस्से’त्यादिवचनेन, शक्रादि-
 देवसमक्षं-देवेन्द्रादिसकलजनसमक्षमित्यर्थः, यदागमः-“तित्थपणामं काउं कहेइ साधारणेण सहेण । सवेसिं सत्ताणं जोअणनी-
 हारिणा भयवं ॥१॥” श्री आ० नि० । येन कारणेन तीर्थकरपूज्यं तीर्थं तेन कारणेन सर्वेषामपि पूज्यं, पूज्यपूज्यत्वाद्, अत्र

तीर्थतीयद्वयोरन्योऽन्यं यथाहं नमस्करणीपनमस्कृद्भावलक्षणं सवन्योऽष्टवि, तत्रान्तर्गुक्तिस्त्वेवं-कुपाक्षिकविकल्पितः समु-
दायलीपठभमस्त्रणीयो न स्यात्, तीर्थकृतो हि स्वस्वस्वापिसमेव तीर्थे नमस्कृषन्ति, नान्यत्, तच्च तीर्थं यावचीर्धस्मिति
स्वावत्तदाठ तिष्ठत्येव, तमुच्छेदे पुनः तीर्थं तस्य तीर्थकृतो न स्यात् किन्तु यः कश्चित् तीर्थं व्यवस्थापयति तच्चस्यैव संबन्धि,
नमस्करणीयं च तस्यैव स्यात्, एव च सति यदि कुपाक्षिभ्योऽं समुदायस्तीर्थं तर्हि सतीर्थकृताः शिषभूतिचन्द्रप्रमजिनदत्तादय
एव सिद्धान्ति, तदीपसमुदायानो शिषभूत्यापिपूतकत्वात्, अग्निकतीर्थाभिर्गल्य स्वमसिविकल्पितप्ररूपणया तीर्थविलक्षणसमु-
दायस्य करणत्वं तीर्थानमिमतत्ताच्चेति युक्तिः कुपाक्षिकाद्यावल्लीविनाशे विमान्येवेति गणार्थः॥१८॥ अथ तीर्थैकप्रवर्तितमपि तीर्थं
क्रिमायचमित्याह—

त चिअ समणापत्त पणत्त जिणवरेण धीरेण । न विणा सित्थं निगगंवेहिस्ति पवयणवयणाओ ॥१९॥

चित्राचि णवक्कायर्थे, उदेव यत् धीवीरेण स्थापितं तदेव भ्रमणायचं जिनवरेण-धीवीरेण प्रज्ञप्तं, वस्तुं साध्वाविचर्गेण
प्रथमं साधुरित्यर्थं, तत्र हेतुमाह-‘न त्रिप’चि ‘न विणा तित्थं निगगंवेहि’ति प्रवचनवचनत्वं निर्द्वैर्विना-साधुभिर्विना तीर्थं
न स्यात्, यद्यपि चतुर्णां वपानामन्योऽन्यानुविद्धत्वादेकाकीधर्माः कोऽपि तीर्थं न स्यात्, एकस्याप्यमाधेऽपि तीर्थव्यपदेशासम्भाव
तयापि साधोमुग्यत्वादिति गार्थः ॥१९॥ अथ साधुञ्चपि स्मरिष्यन्, स च कीदृशः कथं च सादित्याह—

तत्थयि राया सूरिं सो दूरिपरराह अहिसिस्सो । सोहम्माओ जम्बू जम्बूओ पमव इवाह ॥२०॥

तत्रापि-साधुगु राजा दूरि-आचार्य, स च दूरिः दूरिपरम्परायाऽभिषिक्तः-आचार्यपरिषाव्यागतेनाचार्येण यदे स्वायिवाः स्माद,

न पुनः स्वयमेव स्मरिः स्यात्, यदागमः—“राया न होह सयमेव धारंतो चामराडोवि”ति श्रीउपदे० । स्मरिपरम्परादृष्टान्तमाह—
 “सोहम्माउ”ति श्रीसुधर्मतो जम्बूः, श्रीसुधर्मस्वामिना निजपट्टे श्रीजम्बूस्वामी स्थापितः, जम्बूतः प्रभवः, श्रीजम्बूस्वामिनाऽपि
 श्रीप्रभवः स्वपट्टे स्थापित इत्यादि यावत्सम्प्रति श्रीविजयदानस्मरिस्थापिताः श्रीहीरविजयस्मरयः, एवं परिपाठ्या स्थापितः स्मरिः
 स्मरिरुच्यते, न पुनर्लुम्पाकादिषु कुपाक्षिकेषु विकल्पिता अपीति गाथार्थः ॥ २० ॥ अथ स्मरिसंततयोऽपि बह्व्यो भवन्ति, तत्र
 सर्वा अप्यच्छिन्नं तीर्थं न वेति शङ्कायां तीर्थव्यवस्थापनायां गतिमाह—

सूरीण संतईओ साहाकुलसन्निआउ जेगविहा । तासुवि एगा तित्थं सेसा पुण्डणाइसंताओ ॥ २१ ॥
 सूरीणां शाखाकुलानि ‘चत्तारि साहाउ चत्तारि कुलइ’ इत्यागमवचनात् संज्ञा-नाम जाता यासां ताः शाखाकुलसंज्ञिताः अने-
 कविधाः-अनेकप्रकाराः संततयः संभवन्तीति गम्यं, तास्वप्येका संततिस्तीर्थं, श्रीसुधर्मस्वामितो दुष्प्रसहं यावदच्छिन्ना संततिरेकैव तीर्थं
 भवतीत्यर्थः, शेषाः पुनरनादिसान्ताः, तीर्थकरशिष्यादारभ्याच्छिन्नं प्रवृत्तिमन्वेनानादित्वं, विवक्षितं कालमधिकृत्य तथाविधाचारवतां
 समुदायस्यानादिसिद्धत्वं वा, सान्तत्वं च यावत्तीर्थवर्तित्वाभावात्, अवगिव पर्यवसानादिति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अथ यत एवं तत आह—

तं थेरावलिभणिअं साहापमुहं तु संपई सव्वं । नागिंदचंदनिवुइविज्जाहरएसु चंदकुलं ॥ २२ ॥
 यतः शेषाः संततयोऽनादिसांतास्तत एव स्थविरावलीभणितं-पर्युपणाकल्पस्थविरावल्यां भणितं ‘शाखाप्रमुखं’ शाखाकुलाविकं
 सर्वं संप्रति नास्ति, तेषां च शाखादीनामनादित्वे सान्तत्वमेव सिद्धं, ननु ‘नागभूतं सोमभूत’मित्यादिनाम्ना सादित्वे सिद्धे कथ-
 मनादित्वमिति चेद्, उच्यते, अत्राचारमधिकृत्यानादित्वमुक्तलक्षणमभ्युपगतं, तस्य च तीर्थेच्छयात्प्रवृत्तस्य नागकुलादावप्य-

विद्यत्, किंस्विदेकसंवत्सिस्तीर्यमित्याह—‘नार्गिदे’त्यादि, नागेन्द्रचन्द्रनिर्वृतिविद्याधरकुलेषु यथा चन्द्रकुलं तीर्थत्वेनाभिमत
संप्रत्यपि प्रत्यक्षं, श्लेषाणां त्रयाणां मध्ये निर्वृतिकुलं तु तदानीमेष निर्वृतं, नागेन्द्रविद्याधरकुले अपि छिन्नप्राये एव, कचिच्छिन्नपत्कुलजः
भूयमाणोऽपि चारित्रक्रियाया अभावात् केवललिङ्गधारित्येनाकिंचित्कर एव, ये तु चन्द्रकुलादपि राक्षसकादयः पृथग्भूतायन्त्र
कुसत्वमत्समः क्यापयन्ति तदयुक्तमेव, नवीनमार्गप्रकाशकत्वेनाभिनिवेशमार्गपसित्वाचेयामितिगार्थः॥२२॥ अथ दृष्टान्तमाह—

जह मनुज्राण एगा अणायणता य सतई लोए । सेसा अणाइसता एवकुल चेव दीसति ॥२३॥

यथेत्युदाहरणोपन्यासे, यथा मनुजानामेका संततिरनापनन्ता मयति—आपन्तरहिता स्यात्, श्लेषाः संततयोऽनादिसन्ताः—आ
दिरहिता अपि सपर्यवसानाः, गर्मजानां हि संततिमपेक्ष्यानानादित्वमेव स्याद्, एव सत्यपि काश्चन संततयः सपर्यवसाना एव स्युः,
एतच्च लोके प्रत्यक्ष इत्यते, यथा कस्यचिदेवदृष्टस्य घटुर्ना पुत्राणामेकस्य संततिः प्रवर्द्धमाना इत्यते, श्लेषाणां मध्ये कस्यचिदेका
पत्यपर्यवसायिनी, कस्यचिद् द्वित्र्यापपत्यान्ताऽपि स्यादिति गार्थाः॥२३॥ अथ स्वविराधन्यां याः श्लाघाः यानि च कुलानि तेषां
परस्परमवृषकत्वेनाविवाद एवासीत् तत्कथमित्याह—

दसयिहसामायारीकरणे तह निचकिचकिरिआसु । सर्वेसिं सामम तेसिं तेणेव अविषाओ ॥२४॥

दशविषसामाचारी “इज्ज मिज्ज तहकारो” इत्यादिरूपा तस्याः करणं सस्मिन्, तथा नित्यकृत्यानि—प्रतिक्रमणप्रतिलेख-
नादिसाध्वनुष्ठानरूपाणि तदुपायाः क्रियास्तानि, सर्वेषां श्लाघादीनां सामान्यं—समानता अवैषम्यभासीत्, तेनैव हेतुना तेषामविवादः—
अभिप्रतिपत्तिरिति ॥ अथ तेषामविप्रतिपत्तौ सामो गिकस्यमेव कर्त्तव्यं न स्यादित्याह—

बहुआयुरिअपरंपरअंतरिआणं न होइ संभोगो । विणयाइअकम्मं पुण अण्णुण्णं होइ अविरुद्धं ॥२५॥
 बह्वाचार्यपरम्परान्तरितानां—बहूनामाचार्याणां परम्परया अन्तरितानां—व्यवहितानामन्योऽन्यं संभोगो न भवति, अर्थादिन-
 न्तरितानां संभोगो भवत्येव, अयं भावः—एकस्मिन् गणे भूयांसोऽप्याचार्याः संभवन्ति, ते च परस्परं संभोगिन एव स्युः, यथा
 श्रीमहागिरिसुहस्तिनौ सांभोगिकौ, एवं च कथंचिदेशादिव्यवधानेन तत्तदपत्यानां भिन्नभिन्नाचार्यान्तरितानां संभोगो न भवति,
 निग्रहानुग्रहादवेकस्याधिकाराभावाद्, विनयादिकर्म—परस्परवन्दनासनदानादिकृत्यं अविरुद्धं भवति—तथा करणे विरोधो न
 भवति, अन्नादिदाने तु जिनाज्ञाभङ्गः, अत एव विसंभोगिकानां श्राद्धकुलादिदर्शनेव चागमे भणितमिति गाथार्थः ॥२५॥ अथ

संभोगादिस्वरूपे लौकिकदृष्टांतमाह—

लोए पुण संभोगो सहोअराणंपि एगआणाए । वावाराइरयाणं तवसलाहाइकंखाणं ॥ २६ ॥

लोके पुनः ‘संभोगो’ नित्यं भोजनादिक्रियासु समतया सम्मत्या प्रवृत्तिः ‘सहोदराणां’ श्रातृणामेकाज्ञया—एकस्य पित्रादे-
 राज्ञया ‘व्यापारादिरतानां’ तदुपदिष्टकार्यकारिणां ‘तद्वशलाभाकाङ्क्षाणां’ पित्राधायत्तलाभाद्याभिलाषुकाणां भवति, अयं भावः—यः
 कश्चित् पित्रादिः कुलादौ ज्येष्ठस्तदायत्तानां पुत्रादीनामेकस्मिन् गृहे निवासः, तत्र प्रवेशनिर्गमादिनिरन्तरभोजनादिविधिविधौ पर-
 स्परं सापेक्षः, व्यापारादिविचारणापूर्वकुलाभादिसमीहा चेत्यादि सर्वमपि सर्वसम्मतमेव दृश्यते, एवमेव विवाक्षिताचार्यादेशायत्तानां
 बहूनमप्याचार्यादीनां संभोगो युज्यत इति गाथार्थः ॥२६॥ अथ विपरीतानां किं स्यादित्याह—

विवरीआ अण्णुण्णं जह अण्णो णाइसंभवो तेसिं । आयारो पुण एगो कुलवडिओ निच्चकिच्चसु ॥२७॥

‘विपरीता’ पित्रादेः सकामात्पुत्रगमृताः पुत्रादयोऽन्योऽन्य यथाऽन्यस्तोषां पित्रादीनां ज्ञातिसंभवा—स्वगोत्रीयो भवति तत्स रदुः पुत्रादिः, तस्यपि च पित्रादिस्तथैव, अयं मावः—यथा निखल्वस्तीयास्तदृष्टे प्रवेष्टु सवृष्टसंबन्धि वस्तुत्वात् भोक्तुं दातुं वा न समया भवन्ति, तथा पित्रादेः सकामात्पुत्रगमृताः पुत्रादयोऽपीति, आधारः पुनः—नित्यकृत्येषु ‘कुलपतिताः’ कुलक्रमायातः एष्टुः, एवकारो गम्यः, एक एव, न तु भिन्नः, एव जिनप्रवचनेऽपि भिन्नशास्त्रादिपतिसोऽपि न नित्यक्रियायां भेदभाग् नवा प्ररूपजामधिकृत्यापि तस्य भेद इति गायार्यः ॥२७॥ अथ प्रकारंतरेण दृष्टान्तमाह—

अहवेगे सहगारे साहससाहाइसमवाणपि । पत्तार्ईण वण्णायारासायामिहाइ सम ॥२८॥

अयवैकस्मिन् सहकारे शास्त्राग्रशास्त्रादिसंभवानामपि पत्रादीनां—पत्रपुष्पफलानां वर्णाकारास्वादाभिधानादि सम भवति, यथैकस्यां शास्त्रायां पत्रपुष्पफलानां वर्ण आकार आस्वादोऽभिधान च यादृशं भवति तादृशमेवापरस्यामपि शास्त्रायां पत्रादीनां स्यात्, न पुनर्भिन्नस्वभावः, एव तीर्थेऽपि पृथक्शास्त्रादिगतानां मुनिप्रमृतीनामेक एवाधारो, न भिन्न इति गायार्यः ॥२८॥ अथ तीर्थे कल्पदुर्मेगोपमपितु गायत्रिक्रमाह—

मज्जरि दुवालसगी फलसरिसो सोइणो अ आयारो । मधुररसासायसमं केवलणाण मुणेअव ॥३०॥

तित्यनमुकारसलिलसित्त तित्थकरेण स पवम । तप्फलसायमिलासी अण्णोऽवि तथेव सिच्चिज्जा ॥३१॥

सम्यक्त्वपृज्जीपीठे तीर्थे कल्पदुर्मा, च पुनरर्थे, शास्त्रादिषु छरिग्रमुत्वा अमणाः, श्रावकवर्गस्य पत्राणि, मञ्जरी तावत् ब्राह्मणादिः, शोभन आचारस्य फलसदृशः, मधुररसास्वादसम केवलज्ञान, शोभनाचारपरिपालनात् केवलत्वाप्तिः स्यात्, स च मधुर-

रसास्वादकल्प एव, तीर्थनमस्कारः 'नमो तित्थस्से'त्यादिरूपो यस्तीर्थनमस्कारस्तद्रूपं यत्सलिलं तेन सिक्तं तत् तीर्थं प्रथमं तीर्थक्रेण, यदागमः—“तित्थपणामं काउं कहेइ साहारणेण सदेण'ति” आ० नि० (प६६) तत्फलं—तीर्थफलं, तीर्थाराधनेन केवलज्ञानहेतुः सदाचारः परिपालितो भवतीतिकृत्वा सदाचार एव तत्फलं, तस्यास्वादः केवलज्ञानं तस्याभिलाषी अन्योऽपि तथैव सिञ्चेत्—नमस्कारादि यावदाराधनविधिना सम्यगाराधयेदितिकल्पद्रुमेण सादृश्यं तीर्थस्येति गाथाप्रयार्थः ॥२९-३०-३१॥ अथ तीर्थस्योत्पत्तिः स्थितिश्च यथा भवति तथैव दर्शयितुं दृष्टान्तमाह—

जह पढमं उप्पत्ती मेहविसेसाउ कप्परुक्खस्स । बीअपरंपरसंठिइ बीउच्छेए पुणो मेहा ॥३२॥

तह तित्थं तित्थयरा पढमं उप्पजए न अण्णाओ । स्सरिपरंपरसंठिइ स्सरिच्छेए पुणो अरहा ॥३३॥

यथा कल्पवृक्षस्य प्रथममुत्पत्तिर्मेघविशेषात् कल्पद्रुमहेतुभूतात् मेघात्, तत्स्थितिः पुनर्बीजपरम्परा, बीजपरम्परया भवतीतिकृत्वा, बीजोच्छेदे पुनर्मेघात् प्रागुक्तमेघविशेषादुत्पत्तिरिति दृष्टान्त इति गार्थार्थः ॥३२॥ अथ दार्ष्टान्तिकमाह—तथा तीर्थं तीर्थकरात् प्रथममुत्पद्यते, नान्यस्मादपि, तस्य स्थितिः स्सरिपरम्परयैव, यदुक्तं—“कइआवि जिणवरिदा पत्ता अयरामरं पंहं दाउं । आयरिएहिं पवयणं धारिजइ संपयं सयलं ॥१॥ ति श्रीउप० (१२) यथा स्वयमतथाभूतेनापि बीजमेघकलानाहता श्रीवीरेण श्रीसुधर्मस्वामी स्मरीकृतस्तेन च जम्बूक्षामी तेनापि श्रीप्रभव इत्यादिबीजपरम्परा ज्ञेया, तस्या उच्छेदे पुनस्तीर्थमर्हति एव, न पुनः केवलिनोऽप्यपरस्मात्, कल्पवृक्षस्यापि बीजोच्छेदे हि न यत्किञ्चिन्मेघात्, नवा महतोऽपि सहकारादिविजास्तीयवृक्षादिति दार्ष्टान्तिकयोजने-तिगार्थार्थः ॥३३॥ अथैवं नियमः कथमित्याह—

तित्थ खलु तित्थयरा अणाइअगसंठिई न इहराधि । किं मच्छिआपसूआ हसी एगावि केण सुआ? ॥३४॥

यद्यपि “तित्थ चातइणो संघो” इत्यादिद्वयमगाथायां तीर्थकारदेव तीर्थोत्पत्तिरिति दर्शितं तथापि अगस्सित्था द्रवयितुं द्विवेदं सुपदं भवतीति न्यायाभाह—‘तित्थं खस्सि’त्यादि, तीर्थं तीर्थकारदेवेत्यनादिअगस्संस्सितिः, आन्वतीयं मयदित्यर्थः, नापीतरथेति, पृथग्वन्वमाह—“किं मच्छिअ”पि मधिकप्रसङ्गा एकापि हसी, अपिर्गम्य’, केनापि शुता?, अपि तु नेति अगस्सितिः, यथा पक्षि स्त्वेन साम्येऽपि इत्सा जननी मधिक न भवति, तथा तीर्थं तीर्थकारह, अन्यस्मात् भवतीति गार्थः ॥३४॥ अयं सामान्यतोऽपि कर्म्यकारणनियममाह—

एव जं जं कज्ज निअय निअकारणेहिं जइ जाय । त त ताइव जायइ अजइ एअगसंठिईलोवो ॥३५॥

‘एवं’ प्रागुक्तयुक्त्या यत्स्कार्यं निवृत्तकारणेनियतं सचत्कार्यं तथैव जायते, अन्यथा अगत्सत्सितिलोप स्याद्, गोस्ति वृक्षादेरपि इवमादीनस्तत्पत्तिः प्रसज्येतेति गार्थः ॥३५॥ अयं तीर्थस्य सकलजनप्रसिद्धं लक्षणमाह—

जमहा कुवक्खपक्खो वीहेईं जइ निवाउ तेणगणो । त खलु तित्थ तित्थकरकरठविअं सुणेअव ॥३६॥

यस्मात् ‘कुपक्षपक्ष’उत्पन्नभाषिसमुदायो विभेति—माज्जाभिग्रह क्षणीयित्येव रूपेण नित्यं भूतं प्रयात्ते, यथा नृपात् स्तेनगण— वीरसमूहः, तृतीयं तीर्थं इरकरस्यापि तं वातव्यमिति गार्थः ॥३६॥ अथ दिगम्बरः प्रायस्तीर्षाभि विभेति तत्र हेतुमाह—

जं पुण पाय तित्था खमणो न विहेइ तत्थ तित्थेण । परिखत्तो पढमदिणमि सवहा सवसयथा ॥३७॥

यत्पुनः प्रायः क्षपणक्षो—दिगम्बरस्तीर्षाभि विभेति तत्र तीर्थेन प्रथमदिने—नवीनमार्गप्ररूपणावसरे प्रथम एव दिवसे तीर्थेन

परित्यक्तः, कुतः ?—‘सर्वथा’ सर्वप्रकारेण, सर्वसंबन्धाद्, अयं भावः—अयं च तीर्थबाह्यः, अतो नालापाद्यापि विधेयमित्येवंरूपेण सर्व-
प्रकारेण सर्वसंबन्धात्परित्यक्तस्तेन स तीर्थान्न विभेति, ‘नहि मृतः पुनर्जियते’ इतिन्यायात् सर्वसंबन्धाभावे कुतो भयमिति बोध्य-
मितिगाथार्थः ॥३७॥ अथ शेषाणां दिगम्बरापेक्षया वैलक्षण्यं दर्शयन्नाह—

सेसा अकिंचिगणिआ पढमं तित्थेण कालबलजोगा । पच्छा पसइमुवगया जह वणलेसोचि सुप्पसरो ॥३८॥
शेषाः—पौर्णिमीयकादयो नवापि तीर्थेन प्रथममुत्पत्तिसमये अकिञ्चिद्गुणिताः, किमनेन वराकेण तीर्थस्य स्यादित्येवंरूपे-
णाकिञ्चित्तया चिन्तिताः, एवं चिन्तनं कुतः ?—‘कालबलयोगाद्’, अवश्यं भाविनी प्रवचनपीडेति हेतुना, कश्चित्कालस्तथा परि-
णतो यस्य बलयोगात्कुपाक्षिकेषूपैक्षैव जाता तीर्थस्येति, अथ साम्प्रतमपि दिगम्बरादिवत् कथं न क्रियते ? तत्र हेतुमाह—‘पच्छे’-
त्यादि, पश्चाद् अनुक्रमेण प्रसृतिं—प्रसारमुपगताः, तीर्थसमीपस्था एव वृद्धिं प्राप्ता इत्यर्थः, तत्र दृष्टान्तमाह—‘जह वणे’ त्यादि,
यथा ‘व्रणलेशोऽपि’ सूक्ष्मव्रणोऽपि सुप्रसरः—अतिप्रसरवान् भवति, अत एव सूक्ष्मोऽपि व्रणो न विश्वसनीयः, यदागमः—‘अण
शेवं वणथेवं अग्गी शेवं कसाय शेवं च । न हु मे वीससिअवं शेवंपिहु तं वहुं होइ ॥१॥’ इति श्री आव० नि० (१२०) इति गाथार्थः
॥३८॥ अथानन्तरं यदुक्तं ‘जम्हा कुवक्खपक्खो’ इत्यादि तत्समर्थनपुरस्सरं व्यक्त्या तीर्थं दर्शयति—

ते पुण जम्हा निअमा ससंकिआ तंषि संपयं भरहे । तवगणत्तित्थं णेअं कणगं व परिक्खपच्चक्खं ॥३९॥
ते पुनः—पौर्णिमीयकादयः सशङ्किताः—सभया भवन्ति यस्मात् ‘तंषि’ति अपिरेवार्थे तदेव ‘साम्प्रतं’ वर्तमानकाले ‘तपाग-
णतीर्थं’ तपागण एव तीर्थं तपागणतीर्थं, ‘भरते’ इह भरतक्षेत्रे ‘जेयं’ वोध्यं, किंलक्षणं ? केन कमिव ?—सुवर्णमिव परीक्षा-

प्रत्यक्ष, दृढप्ररूपणाप्रवृत्त्यादिना इह मरुतक्षेत्रेऽच्छिन्नपरम्परागतमिदमेव दृश्यते, दुष्करक्रियान्धारित्वे, तथाविषस्यापरस्सादृश्यमानत्वात्, तथा कुपाधिकपक्षोऽप्यस्मादेव विभेति, यतः कुपाधिकसंसर्गोऽपि महापापहेतुः, आत्तामन्यत्, कुपाधिकनमाङ्कितो द्रष्टुमप्यफल्य इत्येवंरूपेण तपागणसाधन एव सदस्युपदिशन्ति, तथाविषसम्यस्यादिगुणालङ्घ्यास्तत्पुदेष्वभोतारोऽपि केचित् श्रावकसत्या कुर्वन्त्यपि, अत एव धीपतने भ० समर्थेन तुम्याका अपाङ्गेत्या एव कृता आसमिति सर्वजनप्रतीतमेव, न चैवं कश्चिदपरस्त्योपदेष्टा भूयते इत्येव परीक्षया प्रत्यक्षम्—अप्यद्यमेवेद तीर्थं, न चैतत् अस्माभिरेवोच्यते, किन्तु भीहरिमद्वरिप्रमृतिवचोभिरष्टमविभामग्रान्ते ग्रन्थसंमत्या व्यवस्थापयिष्यमाणत्वमिति बोध्यमिति गायार्थः ॥ ३९ ॥ अथैवविधे तीर्थे कुपाधिकारः कीदृक्-वेष्टामाज इत्याह—

एव तित्यस्विचारे कस्तवष्टि परिकृत्स्निअमि तित्यमि । सस्तमइविगप्यिअमए राएण दुरासया वसन्दि ॥४०॥
‘एव’ प्रागुक्तप्रकरणे तीर्थविचारे ‘कपण्ड’ तीर्थविचारलक्षणे कपण्डे कनकमिष परीक्षिते तीर्थे दक्षापि कुपाधिकाः ‘स्वस्वम-
तिक्लन्तिमतमे’ स्वस्वमत्या—निखनिष्ठपुण्या विकल्पित यन्मत पाधिकं तु पक्षस्यान्ते भवतीति पूर्णिमापाधिकं युक्तं तथा स्त्रियोऽपवित्राः
कयं तीर्थकृत्यतिमां पूजयन्तीति स्त्रीणां जिनपूजा न युक्ता मुसवस्त्रिक्कादिघरणे आदानां साधुसमतेति आदानां सामायिकदौ मुत्त-
वस्त्रिक्का न युक्तेत्यादिद्विविकल्पकल्पनलक्षणया विकल्पित यमत तत्र रागेण—अभिमिवेच्छनिषदस्तेहेनास्मदीयं मतमेव सर्वोऽपि जन
प्राथयतु नान्यदितिरूपेण ‘दुराश्रयाः’ दुराश्रयाऽनन्तरगाथायमेव वक्ष्यते इतिगाथार्थः ॥४१॥ अथ
तेषां दुराश्रयमाह—

तेषां पदसमयं मुणिघायमहापावरुदपरिणामा । णंतभवभोगकम्मा तित्थमतित्थंति महमोहा ॥४१॥
 येन कारणेन ते कुपाशिका निजमतोदयमिच्छति तेन कारणेन 'प्रतिसमयं' समयंद प्रति तत्तन्मतानां तिरस्कारकारिणस्तीर्थस्थो-
 च्छेदमेवेच्छन्ति, आत्मीयपक्षस्य पराभविष्णोरुच्छेदं सर्वोऽपि जनः समीहत एवेति जगत्स्थितिः, पराभविष्यतः कस्यचित् किञ्चित् स्यात्,
 कुपाशिकाणां तु तथाविधग्राजन्मोपाजिताशुमह्विष्टकर्मपरिपाकजन्यतथाविधभवितव्यतावशेन तीर्थमेव पराभविष्णुतया संपन्नं,
 तस्य चोच्छेदे समीहमाने भावतः साध्वादीनां विनाश एव समीहितः, सोऽपि न कादाचित्कः, किंतु प्रतिसामयिकः, तेन
 मुनिघातः, उपलक्षणात् साध्व्यादीनामपि, तेन हेतुभूतेन यन्महत्पापं, यदुक्तं—'चेइयदवविणासे इसिधाए पवयणस्स उड्डाहे ।
 संजइचउत्थमंगे मूलगंगी बोहिलाभस्स॥१॥' ति (४१५) तेन पापेन रुद्रः परिणामो येषां ते मुनिघातमहापापरुदपरिणामाः, पुनः
 कीदृशाः?—'महामोहाः' महा—महान् अनन्तभवसंबन्धहेतुर्मोहो—मिथ्यात्वं एषां ते महामोहाः, तत् कथमित्युल्लेखमाह—'तित्थम-
 तित्थं' तीर्थं—साध्वादिसमुदायमतीर्थमिति, अतीर्थं च—स्वस्वसमुदायलक्षणं साध्वाभासादिरूपं तीर्थमिति मन्यमाना इति गम्यम्,
 अयं भावः—ते कुपाशिकास्तीर्थमतीर्थतयोपादिशन्ति, अतीर्थं च निजमतिविकल्पितं तीर्थतयेति महामोहविवृज्जिभंतं, नातः परं
 पातकमिति बोध्यं, तथाभूतास्ते कीदृशाः संपन्ना इत्याह—'अणंते'त्यादि, अनन्तभवभोगकर्मणः—अनन्तैर्भवेभोग्यानि कर्मणि येषां
 ते तथा, अनन्तसंसारमाज इत्यर्थः, उत्सन्नभाषिणोऽनुपस्ताः मृताः सन्तो नियमादनन्तसंसारिण एव स्युः, यदुक्तं—'उस्सुत्तभासगाणं
 बोहीनांसो अणंतसंसारो' ति, तथा 'कालमणंतं च सुए अट्ठापरिअट्ठओ अ देस्सणो । आसायणवहुलणं उक्कोसं अंतरं होइ॥१॥' ति
 श्रीआ० नि० (८५३) अत्राशातनाबहुल उत्सन्नभाष्येव बोध्यः, प्रतिसमयं तीर्थघातपातकभाजनत्वाद्, अत एव धोरानुष्ठानं

दुर्गमपि जमालयाविवत्रतिसमयमनन्तसंसारमेव निर्वर्चयति, असस्यातसमयात्मके तन्निवायुषा अन्तर्मुहूर्तेन वा प्रतिसमयमनन्तसंसारद्वयमभेज्जन्तसंसारसंभवादिविगाथायार्थः ॥४१॥ अथ तीर्थप्रदेशात् यथा कुपाधिक्वा क्वपरिष्णामाः स्युः यथा कुपाधिक-
प्रदेशादीर्यन्तिर्वर्चिनो भवन्तोऽपि कथं न स्युरिति पराशरहोत्रावनामाह—

पणु तुम्हदाणसि दोस्तो कुपक्खपक्खमि दीसई पयडो । तो मे रुवञ्जण हाणि अण्णेसमाणाण ॥४२॥

नन्विति परमं, ननु सो' तीर्थरक्षपातिनः ! पुष्पाकमपि, अपिसुन्दाव् यथा तीर्थे देया कुपाधिकणां तथा पुष्पाकमपि, कुप-
क्षपवे देवो इत्यते 'तो' तस्मात् यथा तीर्थोच्छेदमिच्छतां कुपाधिकणां रुद्रप्यानं तथा भवतामपि हानिम्—अर्थात्कुपाधिकम्प्याम
न्येषयतां—कुपाधिकोच्छेदमिच्छतां रौद्रप्यानं भवत्येव, विनाशमिप्रायसोभयत्रापि तौत्यादिति पराशरहोत्रेति गायार्थः ॥४२॥ अथ
पराशरहोत्रमेव पणकरोति—

नेव वोहो जुत्तं ज सो तित्पस्स परमरोगुत्ति । तस्सचि हाणिविगण्णो जयडघम्मो केरित्तो घम्मो ? ॥४३॥

'पूर्वं' प्राशुकं 'ननु तुम्हान'मित्यादि तडकुम्—अपिमभ्याहृत्य वक्तुमपि न शुकं, यद्—यस्मात्स्वर्णात् 'सः' कुपाधिकपक्ष
स्तीर्थस्य परमरोगः—उत्कटातड इव, यथोत्कटरोगोऽसह्यवेदनया रुधिरमांसादिशोषणेन पुष्टमपि पुरुष कृशीकरोति पलवन्तमपि दुर्बलं
तथा कुपाधिकपक्षोऽप्युत्सन्नप्ररूप्यरूपयाऽसह्यवेदनया तीर्थान्तर्गतभावकादिसमुदायमादाय तीर्थमेव कृशीकरोति, तथाभ्यश्चसिद्ध
मेव, यतो यावन्तो वक्ष्यमाणाः कुपाशिकास्तैस्तीर्थसंनिधिन एव श्रावकादीन् व्युपग्राह्य आस्तां तीर्थत्याज्यं प्रत्युतानायतोक्कन्त
तीर्थप्रतिच्छवर्तिन एव विहिता, 'तस्मापि' कुपाधिकपक्षस्यापि तीर्थमहारोगस्य हानिविकल्पो यद्यधर्मस्तर्हि धर्म कीदृशः स्वात् ? ,

नास्मादन्यो धर्म इत्यर्थः, अनेन रौद्रध्यानं दूरे, प्रत्युत परधर्म एव तदीयमताहानिविकल्प इति दर्शितम् । अत एव “निव्वुइपहसा-
सणयं जयइ सया स्वभावदेसणयं । कुसमयमयनासणयं जिणंदवरवीरसासणयं” १। (नन्दी-२२५) इत्यादिवचोभिः प्रवचन-
विषयकाऽऽशीरपीति गार्थः ॥४३॥ अथ तीर्थहानिं कुपाक्षिहानिं चेच्छतोः परस्परं महदन्तरं, तदेव दृष्टान्तेनाह—

किं धिज्जाइज्झाणं सरिसं हरिएसिज्जक्खझाणेण । असुईलित्तो पाओ चंदणलित्तेण किं सरिसो ? ॥४४॥

‘धिगजातिध्यानं’ ब्राह्मणकुमाराणां ध्यानं ‘हरिकेशियक्षध्यानेन’ हरिकेशिसाधोवैयावृन्त्यकरस्य तिन्दुकनाम्नो यक्षस्य ध्यानेन सदृशं
किं भवेद् ? अपितु न भवेत्, यतः कुमारध्यानं मुनिहननविषयं, यक्षस्य तु कुमारहननेऽपि मुनिरक्षणेन वैयावृत्यविषयकं, न
पुनः रागद्वेषप्रभवं, यदागमः—“पुबिं च इण्हिं च अणागयं च, मणप्पदोसो न मे अत्थि कोई । जक्ख्वाहु वेआवडिअं करिंति,
तम्हा उ एए निहया कुमारा” ॥१॥ इति श्री उ० (३९-५) वैयावृन्त्यं हि महानिर्जराहेतुरित्यग्रे वक्ष्यते, तस्माद्जननाभिप्रायसाम्येऽपि
द्वयोर्ध्यानयोर्महदन्तरम्, एवं कुपाक्षिकाणां तीर्थोच्छेदविषयकध्यानमस्माकं च तीर्थरोगकल्पस्य कुपाक्षिकपक्षस्योच्छेदविषयक-
मिति उच्छेदध्यानसाम्येऽपि एकस्य धर्मध्यानमपरस्य रौद्रध्यानमिति, तत्रापि दृष्टान्तमाह—‘असुईलित्तो’ति अशुचिना—पुरी-
षादिद्रव्येण लिप्तः पादः किं चन्दनलिप्तेन पादेन समः स्याद् ? अपितु न स्यात्, एवं लिप्तत्वेन साम्येऽपि अशुचिलिप्तः पादो
जलेन धौत एव श्रुभाशुष्ठानप्रवृत्तिहेतुः स्यात्, चन्दनलिप्तस्तु स्वत एव विशेषतः स्याद्, एवं तीर्थोच्छेदध्यानं पुरीपकल्पं कुपा-
क्षिकोच्छेदध्यानं च चन्दनकल्पम्, एवं विमलवाहनध्यानं विदकल्पं सुमङ्गलसाधोश्च ध्यानं चन्दनकल्पमित्यादि स्वयमेवालौच्यम्,
एवं च ध्यानं जीवयोग्यतयैव समापतितं, यथा आहारविषयकध्यानसाम्येऽपि हंसस्य कमलपत्राण्येव संपन्नानि, काकादीनां तु विड-

मांसादीनि, तथा तीर्थकुपाधिक्रयोरपीतिगाथार्थः ॥४४॥ अबोधसंहरणेन प्रथम तीर्थस्वरूपप्रकरणे हेतुमाह—

एव तित्थसंस्वर परुषिध न पसंगओ पढम । ज अउ मणिउ सखा कुयक्खिआ थाहिआ समुहं ॥४५॥

‘तत्’ तस्मात्कारणात्प्रसङ्गतः “पढमित्तुवाण उदये” इत्यादिनवमगाथायां कुपाधिकाः केचित् तीर्थाभिर्गता इति तीर्थस्वरूपनिरूपण प्रसङ्गत आगतमतः प्रथमम्—आदौ तीर्थस्वरूपे ‘प्ररूपित’ निदर्शित, यद्—यस्मात्कारणाद्यतस्तीर्थात् कुपाधिकाः ‘स्वभावये’—त्यादिगाथोद्दिष्टाः समुहं यथा मणितु सखा मणितु सखा मवन्तीति, तीर्थस्वरूपापरिष्ठाने च कुपाधिक्रणां बाह्यत्वं कुतो मन्यते इति प्रथम तीर्थस्वरूपनिरूपणं सप्रयोजनमितिगाथार्थः ॥४५॥ अथ प्रक्रमन्तरेणापि तीर्थस्वरूपं निरूपयितुमुपक्रम्यते—

इहमह कुपक्खपक्ख अग्गमासवसेण मुणिअ परिचयती । तह तित्थासयणपि अ कुल्ला विण्णुत्ति बुद्धीए ॥४६॥

श्रुतिपथार किंवा वसेमो लेण दीवरूवेण । तित्थासित्थसंस्वर कुल्ला सिआ यूलमइणोऽवि ॥४७॥

तेण कत्थवि असे पुणोवि भणणपि दीसए इहय । न य पुणरुत्तरोसो चित्तेअवो जमग्गमासो ॥४८॥

‘इह’ कुपक्खपक्खसिक्खिणानि प्रक्रम्ये ‘अवे’तिपूर्वपिद्यया प्रक्रमान्तरयोतने, कुपक्खपक्खमभ्यासवसेन—‘पुनःपुनः’ कर प्रमम्यास’ इति वचनात् पुनः पुनस्तत्स्वरूपभवेन ‘ह्यात्वा’ संम्यक् पर्यालोच्य ‘परित्यक्तु,’ एकञ्चः अवायेन सहसा तस्यागासंम गात्, संमवे वा कदाचित्पदमिसुखीभवनस्यापि संमवे अविसृज्य त्यक्तमिति पश्चात्पस्यापि कस्यापि संमवो दुर्निवारोऽतः पुनः पुनः भवयेनाभ्यास स्यागे स्वमेऽपि प्रागुक्तदोषसंभवः, तथा तीर्थाभयणमपि धाम्यासवसेन कृतं सत् सुरसमूहेनापि ततश्चालयितुमशक्यम्, असत्तत्राप्यभ्यासः धेयानेवेति तीर्थाभयणमभ्यासवसेन विद्यः कुर्यादिति बुद्ध्या हेतुमत्तया युक्तिप्रकारं किञ्चिदर्थे-

यामः, येन युक्तिप्रकारेण दीपरूपेण—ग्रदीपकल्पेन तीर्थातीर्थस्वरूपं स्फुटं स्यात्, कस्य?—आस्तां सूक्ष्मदृग्, स्थूलमतेरपि, तेन कारणेन कुत्रचिदंशे पुनरपि भणनमपि—वारं वारं कथनमपि दृश्यते 'इह' अधिकारे 'असिन् प्रकरणे वा, न पुनरुक्तदोषश्चिन्तनीयः, चोऽप्यर्थे, न चिन्तनीयोऽपि, भाषणं तु दूरे इत्यपिशब्दार्थः, एवं कुतो?, यतः सोऽभ्यासः, स च पुनः पुनर्भणनेनैव स्यादिति गाथात्रयार्थः

॥४६-४७-४८॥ त्रिभिर्विशेषकं। अथ प्रथमं कुपधमात्रस्वरूपमाह—

प्रायः कुपक्खपक्खो उ, सुत्तसरणो हविज्ज वयणेणं। सुत्तं पुत्थयसरणं नणु किंच परंपरासरणं ॥४९॥
 'प्रायो' बाहुल्येन कुपक्षपक्षस्तु वचनेन—वचोमात्रेण, नतु मनसाऽपि, सूत्रशरणो भवेत्, असाकं सूत्रमेव ग्रमाणं, न वृत्त्यादिक-
 मपीत्यादिवचोमात्रेण सूत्रशरणं इत्यर्थः, तत्रैवं ग्रष्टव्यं—ननु भोः सूत्रं पुस्तकशरणं किं वा परम्पराशरणमिति विकल्पद्वयी, तत्र
 पुस्तकमेव शरणम्—आश्रयो यस्य तत्पुस्तकशरणं, परम्परा—अच्छिन्नपुरुषप्रवाहः सैव शरणं यस्येति परम्पराशरणमिति, कुपाक्षिका-
 कृतमेव प्रश्नद्वारा विकल्पितमिति गाथार्थः ॥४९॥ अथ प्रथमविकल्पाकृतं दूषयितुमाह—

पुत्थयसरणं सुत्तं फलवं न हु होइ केवलं किंतु। पुरिसायत्तं पुरिसो पयत्तवंतोऽवि विहिचिण्णू ॥५०॥
 केवलं पुस्तकशरणं सूत्रं फलवन्न भवेत्, किंतु?—'पुरुषायत्तं' पुरुषपस्तन्नं, पुरुषोऽपि न यः कश्चित्, किंतु?, प्रयत्नवानपि विधिज्ञः,
 सूत्रस्य ग्रहणे दाने च विधिं जानातीति विधिज्ञ इति गाथार्थः ॥५०॥ अथ विधिज्ञोऽपि कीदृक् स्यादित्याह—

सोऽवि अ दायगगाहगभावापन्नोवि जुग्गयाजुत्तो। तेणं तिपईमिच्चा दुवालसंगीइ रयणावि ॥५१॥
 'सोऽपि च' विधिज्ञोऽपि च दायकग्राहकभावापन्नः, श्रुतज्ञानं हि द्वाभ्यामेव साध्यं, तत्रैको दायकोऽपरो ग्राहकश्चेति, एवंप्रकारेण

स्वरूपमापन्नाः पुरुषोऽपि 'योग्यतायुक्तः' दायकयोग्यतायुक्तो ददाति, ग्राहकयोग्यतायुक्तश्च गृह्णातीति, पुरुष इत्यत्रैकवचन दायकेन युक्तो ग्राहको दायकेन युक्तो दायको बेल्लेष विग्रहेण बोध्यम्, अत एव "पातगस्त नरिब उवएसो" चि (आषा ८-८२) प्रवचनं, तस्य योग्यताया अपन्नाद्, अपोमयोर्योग्यतायां दृष्टान्तमाह—'तेने' त्यादि, तेन कारणेन येन योग्यतामापन्तस्तेनैव त्रिपदीमात्रात् 'उ पमेइ वा विगमेइ वा बुवेइ वे' ति मातृकापदमात्रात् ग्राहकाऽङ्ग्या रचना, तीर्थकद्रवचरयोर्द्वयोरपि दायकग्राहकयोर्न्यूनतामापन्त्वाद्, आस्तां द्वयोः, एकतरस्याप्यभावे त्रिपदी न फलवती, त्रिपदीदाने योग्यतामापनोऽपि भगवान् बीरः श्रीगौतमाद्येकादशगणसृष्टिरिक्तेषु न द्वादशानीरचनाहेतुः, न च ग्राहकयोग्यतामापना अपि गणमृतो भगवन्तमन्तरेण त्रिपद्यवाप्तापि तथासामर्थ्यभावाः, अत एव 'संजोगसिद्धीद् फलं वयसि' (आष १०२) प्रवचनवचनम्, अत एव च विद्यमानापि त्रिपदी नेदानीं फलवती, द्वयोरपि दायकग्राहकयोर्योग्यताया अपन्नात्, किंच-त्रिपदीदृष्टान्तेन केवलं द्वय न फलवदित्यपि कुप्याधिकस्तिरस्करणीयः, केवलसूत्रवादी प्रवचने मिथ्या इगपि मन्वितः, यदागमः—'अपरिच्छिन्नमुनिइतस्तु केवलमभिस्तुचचारिस्तु । सम्बुद्धमेणवि कयं अप्पणववे वंहुं पडइ ॥१॥ (४१५) इति श्रीतपदेवसमालायामिति गायार्थः॥५१॥ अथ योग्यतायामयोग्यतायां चोदाहरणमाह—

वज्रपि कज्जणायं सक्कपयत्तेण पुग्गयायुत्ते । आगासस्सवकरणे असमत्थं सक्कवलमुत्त ॥५२॥

वज्रमपि कार्यवन्तक शक्रप्रयत्नेन योग्यतायुक्ते वस्तुनि स्मात्, आकाशसङ्कलने शक्रेण निजवल्लुक्तमप्यसमर्थम्, आकाशस्य स्वच्छो मबनायोग्यत्वाद्, एवं पुरुषायचमपि वज्रं दायकग्राहकयोग्यतायामेव फलवत्, नान्यथेति वज्रदृष्टान्त इति गायार्थः ॥५२॥ अथ पुनरपि सर्वप्रतीत दृष्टान्तरान्तरमाह—

धेणू वाचि सडुद्धा दोहणकिरिआइकुसलमायत्ता । दुद्धपया विवरीआ विवरीअपया उदाहरणं ॥५३॥

‘वा’ अथवा ‘धेनुरपि’ गौरपि ‘दोहनक्रियादिकुशलायत्ता’ दोहनस्य क्रिया, आदिशब्दात् पिण्डपयोदानमुत्थानरक्षणादिकं ग्राह्यं, तत्र कुशलो-निपुणः मकारोऽलाक्षणीकस्तस्यायत्ता-वशगा ‘दुग्धप्रदा’ दुग्धदायिनी स्याद्, विपरीता दोहनक्रियाद्यकुशलायत्ता ‘विपरीतप्रदा’ दुग्धदानापेक्षया विपरीतं फलं प्रददातीत्यत्रोदाहरणमित्यक्षरार्थः॥ भावार्थस्त्वयं-यस्तु पिण्डदानादिकुशलो दोहनक्रियादिकुशलश्च स गोः सकाशात् दुग्धमवाप्नोति, तत्राकुशलश्च गोः शरीरे दुग्धमस्तीति सामान्येन दुग्धज्ञानवान् दुग्धावासिमिच्छन् यत्र द्वाप्यङ्गे करस्पर्शनकरणेन लकुटादिना हननेन यत्र द्वाप्यङ्गे अस्त्रादिना छिद्रकरणेन वा केवलं मूत्ररुधिरादिकमेवावाप्नोति, सर्वथा क्रियारहितश्च गोघातपातकभाग् स्यात्, पिण्डादिदानक्रियायुक्तोऽपि दोहनादिक्रियाशून्यः स्वभावसिद्धच्छरणमूत्रादि-लाभभाग् । अत्र सार्थवाहराज्ञोर्दृष्टान्तः प्रतीत एव, तथापि दिग्दर्शनं त्वेवमिह-कश्चित्सार्थवाहोऽनेकपण्यभृद् धेनुविरहिते द्वीपे वाणिज्यनिमित्तं जिगमिषुः सधेनुकः समुद्रमुतीर्य जिगमिषिते द्वीपे प्राप्तः, तत्र संतुष्ट्यर्थं राज्ञे रूप्यकचोलके पायसं प्रक्षिप्य प्रत्यहं प्राभृतीकरोति, अस्मदीयदेशवृक्षस इति राज्ञा पृष्टो भणति, एकदा च कृतकृत्यो राज्ञो मुत्कलवचनेच्छया राजानं भणितवान्-स्वदेशं राजाज्ञया जिगमिषुरित्युक्ते राजोवाच-पायसरसमस्मभ्यं को दास्यति?, तदनु राज्ञोऽनुरोधेन तेन सा गौर्दत्ता, उक्तं च-एतदीयो रसो मया दीयमान आसीदित्युक्त्वा स सार्थवाहः स्वदेशं प्रस्थितः, राज्ञा च सा गौश्चित्रशालायामनेकविधखर्जूर-द्राक्षेशुरसादिखाद्यपानादिविधिना पोष्यमाणा गोमयमूत्रादिकरणावसरे यदा पुच्छमूर्ध्वीकरोति तदानीं राजपुरुषाः रूप्यकचोलकादिकं पात्रं विभ्रति, तदानीं वर्णास्वादादिना गोमयादेवैपरीत्यं दृष्ट्वा वञ्चितः खलु तेन पापात्मनाऽहमपीति रुष्टः सन् समुद्र-

मयात् पदादानायित, सक्रोप मणितो- भो ! मामपि त्व चञ्चितवानित्यादि मणित्वा प्राक्तनम्यतिकरं प्रोक्तवान्, तत् शुल्का सायवादेन मणित-भो राजन् ! नहि किमपि वस्तुत्वात् स्वरूपेण सदेव फलवद्भूति, किं तु यथोचितक्रियाविमिरेव, क्रियाश्च सम्यगान्नायगम्या, आम्नायोऽपि ठध्रिषुणपुरुषादेव लभ्यो, नान्यथेति मणित्वा तेषां शिक्षानिमित्त स्वयमेव दोहनक्रियायां प्रवृत्त, मणितवाच-अनेनैव विधिनाऽस्माद् वृथाद्रसो ग्राह्यो नान्यथेति, यथाव् यावत्पायसनिष्पत्तिस्त्वं सर्वमपि विहितवान्, तदुद्भू च ते रात्र्यपरास्तथैव कृतवन्तोऽवसन्तश्च समीहित पायसमिति दृष्टान्तः । इति गायार्थः ॥५३॥ अथोक्तं दृष्टान्त दार्ष्टान्तिकेन योजयितुमाह-

येनू सुत यच्छा निजुत्ती विन्तिपमुहअणुजोगी । दोहणकिरिआकुसलो उवहाण पिण्डपयदाण ॥५४॥

स्रष्टं तावदेतुः, तस्य निर्युक्तिर्बत्सा, यथा बत्सा दुग्धदानामिमुत्तां गां करोति तथाऽर्ज्यदानामिमुत्तं स्रष्ट निर्युक्तिः करोति, तत्र दोहनक्रियाकुशलः दृष्टिप्रमुत्तानुयोगी, तत्रानुयोग-स्रष्टेण सहायस्यानुकूलयोजनलक्षणं स विद्यते यस्य सोऽनुयोगी, दृष्टिप्र-मुत्त-दृष्टिमाप्यवृणिप्रमृतिमित्त्वुयोगी, दृष्ट्यादिना गुरुसमीपेऽधिगतसम्यगान्नाय इत्यर्थः, यदागम-“मुत्तयो स्तु पद्मो वीजो निज्जुभिमीसिओ मणिओ । तश्ओ अ निरवसेसो एस विही होइ अणुओगे ॥१॥” मग० मृ२५ उ२ (९४६) तत्रोपधानं-मुत्तारा घनतपोविशेषः तत्पिण्डपयोदान, गौरापि पिण्डपयोदानादिना प्रगुणीकृतैव दुग्धदात्रीति गोपालस्यापि प्रतीत, न पुनरधारिताऽपीति, एतेन ये केष्वपयोगोपपानादिक्रमन्तरेष्वपि पठनपाठनादिकं कुर्वन्ति ते तृणादिदानाभावेन दृश्यमानश्चरीरक्षेपमात्रां गां दुर-न्तीति बोध्या इत्यपि द्वापितमिति दार्ष्टान्तिक्योबनेति गायार्थः ॥५४॥ अथोक्तं स्रष्ट कोपलभ्यते इति दर्शयति-

एवं फलवं सुतं तित्थयरपवट्ठिमि तित्थंमि । तित्थं पुण अच्छिन्नं वीरस्स य जाव दुप्पसहो ॥५५॥
 ‘एवम्’ उक्तदृष्टान्तेन तीर्थसूत्रं फलवद्, दृश्यते इति गम्यं, तत्रोक्तसामग्र्या विद्यमानत्वात्, तीर्थं च कियत्कालं भवती-
 त्याह—तीर्थं पुनरच्छिन्नं यावदुष्प्रसभस्रस्तावदनवरतं वर्तते, कस्य ?—वीरस्य, यदागमः—‘जंबूदीवे गं भंते ! दीवे भारहे वासे
 इमीसे ओसप्पिणीए देवाणुप्पिआणं केवहजं कालं तित्थं अणुसज्जिस्सइ ? गोअमा ! जंबूदीवे दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए
 मम इक्खीसं वाससहस्साइ तित्थं अणुसज्जिस्सइ”ति श्रीभग० श० २० उ० ८ (सू. ६८०) इति गाथार्थः ॥५५॥ अथ परम्परा-
 शरणं सूत्रमिति द्वितीयं विकल्पं सम्यगिति कृत्वा समर्थयन्नाह—

तेण परंपरसरणं सुतं तित्थस्स सम्मयं जेअं । सेसा मयगोपासे भमंति पयपाणआसाए ॥५६॥

‘तेन’ प्रागुक्तयुक्तिप्रकारेण परम्पराशरणं सूत्रं भवति, परम्परा च तीर्थं, तच्च पुरुषपादेपाठ्याऽच्छिन्नमिति कृत्वा पुस्तकशरणं
 न भवति, पुस्तकलिखनकालात् पूर्वं सूत्रस्याभावापस्य लिखनमप्युच्छिन्नसंकथं कथं पुस्तकशरणता सूत्रस्येति कुपाक्षिकाणामनिष्टं,
 यतः परम्पराशरणं तत एव सम्प्रत्यागमः परम्पराविशिष्टस्तृतीय एव, यदागमः—“आगमे”ति विहे प० तं०—अत्तागमे अणंतरागमे
 परंपरागमे”ति श्री अनु० (सू. १४४ व. २१९) तत्राद्यौ गणधरशिष्यान्तौ, तृतीयस्तु तीर्थपर्यवसायीति, तदेव सूत्रं तीर्थसम्मतं
 ज्ञेयं, शेषाः—तीर्थब्राह्मण वक्ष्यमाणाः कुपाक्षिकाः पयःपानाशया मृतगोः पार्श्वे भ्रमन्ति, इत्कलक्षणयोग्यताया अभावाद्, आस्तां
 पयःपानाशापूर्तिः दूरे, लोकनिंदास्पदमेव भवन्तीति गाथार्थः ॥५६॥ अथ वक्ष्यमाणयुक्तया कुपाक्षिकाभ्युपगतं सूत्रमेव न भवति,
 केतु सूत्राभास एव, स च तन्मूलस्याभासत्वे सति सिद्ध्यतीति तन्मूलस्याभासत्वमाह—

छिन्दुग्माविअतित्था तित्थाभासाइठवणमइनिपुणा । पासंता पासता पासेअवा पयसैणं ॥५७॥

छिद्यं-श्रुतिवमितिशुद्धिपूर्वकमुद्गायित-प्रादुष्कृत तीर्थं यैस्ते छिओद्गाविसतीर्थी, न च दिगम्बरस्य छिन्नत्वबुद्धिनर्तिसीदिति श्रद्धानी
यं, गुल्फोक्तं-सम्प्रति त्रिनक्त्यो व्युच्छिन्ना, तत् श्रुत्वा मयि विषमाने कथं व्युच्छिन्नो मण्यते इति मणित्वा निर्गतं, अहं व्युच्छिन्नमपि
त्रिनक्त्यं प्रकटीकरोमीतिशुद्ध्या त्रिनक्त्यस्मिन्मन्त्रेण तीर्थं विकल्पितमिति शिवभूतेरपि तस्यास्वभावानपायात्, किलक्षणास्ते ?-
'तीर्थाभासस्यापनमतिनिपुणा' तीर्थीभासस्यापने या मतिस्तया निपुणाः, असतोऽपि वस्तुनः सद्गतवस्तुसमतारुद्धिजननसामर्थ्ये
निपुणत्वमन्तरेण न भवतीति, यदुक्तं-“यथास्थित वस्तु दिक्षमधीक्षां, न तारुक्ष कौशलमाभितोऽसि। तुल्यश्रुत्यापुपपादयद्भूयो, नमः
परेभ्यो नय(नव)पण्डितेभ्यः॥१॥ इति द्वात्रिंशद्विक्त्यां । नचैतद्वर्णनं लाक्षणिकमिति वाच्यम्, अत्रापि तथैवाभ्युपगमात्, ते च के ?-पाञ्चा
न्ताः-दिगम्बरादिपादपर्यन्ताः, प्रतिविधामं व्यक्त्या वक्ष्यमाणाः, किलक्षणाः ?-‘प्रास्वन्तः’ प्रक्षेप्याह्वनां-प्राणानां प्रकृते ज्ञानादिमात्र
प्राणानामन्तो-विनाशो येषां ते तथा, उन्मार्गदेवनादिना ह्निष्टकर्मोपाजनेनानन्तकाललभ्यवेषः समवात्, यद्वा प्रक्षेप्याह्वनां-
मात्रप्राणानां तदुपदेववर्तिनां तदनुकूलप्रवृत्तिमतां वा अन्तो येभ्यस्ते तथा, अन्येषामपि दुर्लभवेषविहेतवः, स्वयं नष्टाः परगमा
नपन्तीत्यर्थः, अत एव किलक्षणा ?-अयत्नेन इत्या-‘दर्शनीया’, वर्षादिमहत्प्रयोजनविशेषे तैः सह वचनप्रवृत्तिः कर्षव्या,
नान्यथा, प्रवचने ‘न ह्र लब्धमा वारिसा ददद्’मित्यादिना तदर्थनस्य पातकहेतुत्वेन मणितत्वात्, तच्च प्राग्दक्षितमिति गायार्थः
॥५७॥ अप पुनरपि युक्तिदाइयेहेतवे प्राप्तिक्रमाद्-

तेसुखि पुण्णिमपमुद्धा पुत्थयसरणा परंपरासुद्धा । साधारण सरूब तेसिं पासंगिअं भणिमो ॥५८॥

‘तेष्वपि’ दिगम्बरादिष्वपि पूर्णिमाप्रमुखाः ‘पुस्तकशरणाः’ पुस्तकमेव शरणं येषां ते तथा, परम्पराशून्याः, किमस्माक परम्परया प्रयोजनं ?, पुस्तकलिखितसिद्धान्तं शरणीकृत्य प्रवर्त्तामहे इत्यसमीक्ष्यभाषिणः, तेषां प्रासङ्गिकं—साधारणस्वरूपं भणाम इति गाथार्थः ॥५८॥ अथ ते तीर्थमध्यवर्त्तिनो न भवन्तीत्याह—

सोहम्मावच्छिन्ना अच्छिन्ना जाव दुप्पसहसूरी । तेहिंतो ते भिन्ना जं ते पुत्थाउ नो जाया ॥५९॥

सौधर्मापत्त्यान्यच्छिन्नानि यावदुष्प्रसभसूरिः, व्युच्छिन्ने च तीर्थे तीर्थकरमन्तरेण केवलनाऽपि तीर्थं प्रकटीकर्तुमशक्यमिति प्राक्प्रपञ्चितं, पूर्णिमादयस्तु श्रीसुधर्मापत्येभ्यो भिन्ना एव, तत्र हेतुमाह—‘जं ते’ चि यस्मात् ते श्रीसुधर्मापत्यानि न पुस्तकाज्जाताः, यो यथोत्पद्यते तज्जातीयस्तेनैव विधिना, यथा गर्भजाद्र्भजोत्पत्तिर्न पुनः संसृच्छिन्मादपि, या तु गर्भजात् संसृच्छिन्मोत्पत्तिः सा च न तदपत्यव्यवहारहेतुः, अपत्योत्पत्तिप्रकाराद्भिन्नप्रकारेणैवोत्पत्तेः, न हि मातृशरीरोत्पन्नाऽपि पट्पदी भगिनीव्यवहारविषयः, भगिन्युत्पत्तिप्रकाराद्भिन्नप्रकारेणैवोत्पत्तेः, एवं पूर्णिमादिष्वपि योज्यं, तदेवं तीर्थे समुत्पन्ना अपि पौर्णिमीयकादयो न साधुवत्समुत्पन्नाः, किंतु पुस्तकमूलकत्वेन भिन्नप्रकारेणोत्पन्नाः, यथा मातुः शरीरे पट्पदीति गाथार्थः ॥५९॥ अथ पुस्तकशरणानां यन्न संभवति तद्दर्शनाय गाथाद्वयेन दिशमाह—

पंच परमेष्टि दसविह सामायारी अ पंच ववहारा । वायणजुग्गाजुग्गा जुग्गाणवि वायणंमि विही ॥६०॥

छेओवट्ठावणिअप्पमुहुच्चाराइ णाणमार्इणं । आराहणाइविहओ पुत्थयदिट्ठीण नहु हुंति ॥६१॥

पुस्तकवादिनां पञ्च परमेष्ठिनस्तीर्थाभिमतता न संभवन्ति, तन्मते चार्हदादीनां भिन्नत्वादिति, ‘पंच खलु तित्थयर’मित्यादि-

गापासु वस्यते, तथा 'दशविधसामाचारी' 'इन्द्रमिच्छे'त्यादिदशप्रकारा गुरुशिष्यसम्बन्धे सत्येव संभवति, तथा पञ्च व्यवहाराः—
 आगमयुक्ताशाध्याजीतलक्षणं न संभवन्ति, तत्रापि भुवतीतौ केवलगुर्वापचावेध, कथं पुस्तकप्रचारादिति, तथाऽयं वाचना
 योग्योऽयं च नेति वाचनायोग्यायोग्यविचारो न संभवति, पुस्तकस्य तत्रासामर्थ्यं, न हि पुस्तकं योग्ययोग्यं च विवेचयितु
 दृश्यतेति, तथा वाचनायां विधि—उद्देशसमूहेष्वविलक्षणो गुरुक्रमायातो न पुस्तकसाध्यः, तथा छेदोपस्थापनीय चारित्र गुरुमन्तरेण
 न संभवत्येव, गुरुनैव सामायिकोन्नेत्रपूर्वकं तस्यारोप्यमाणत्वात्, आदिशब्दात् सामायिकादीनामपि यथासंभवमायोज्य, तथा
 ज्ञानादीनामाराधनविधयोऽपि योगाद्यनुष्ठानपूर्वकमध्ययनाभ्यापनाविलक्षणाः पुस्तकवृत्तीनां 'न ह्य'नैव, समवन्तीति क्रिया
 सर्वत्रापि संप्रधानीया, विस्तरजिज्ञासुना तु मल्लवर्णपुण्यावशात्तत्कटीकाज्वलोक्नीयेति गाथायुग्मार्थः ॥६०-६१॥ अथ
 पुस्तकवादिनो यदेव पुस्तके लिखितं तदेव प्रमाणं, न पुनः परम्परायातमपीति वदन्ति, तदसम्यक्, यतः कापि पुस्तकेऽपीत्यं
 लिखितं नास्ति यत्पुस्तकलिखितावन्यदसम्यग्, यद्वा पुस्तकं दृष्ट्वा ये घर्मं प्ररूपयिष्यति ते सम्यक्कथाऽवगन्तव्या इत्यपि कापि
 पुस्तके लिखितं, यद्वाच्छिन्नं तीर्थमशुकादाचार्यात् प्रकटीमविष्यतीत्यपि कापि नास्ति, कथं यतो घाट्यर्थमवलम्ब्य पुस्तकं दृष्ट्वा
 प्रपद्यन्ते?, एव 'पिता मे कुमारब्रह्मचारी'ति न्यायमापन्नानामभ्यधिसिद्धमेव मृगामापित्व, यतो वयं पुस्तकलिखितप्रमाणवादिन
 इत्येवं वाचाग अपि पुस्तकालिखितमप्यनन्तरोक्तं स्वीकुर्वन्ति, परिहरन्ति च पुस्तकलिखितमपि दशविधसामाचारीपञ्चव्यवहारा
 दिक्मच्छिन्नतीर्थं दुष्प्रसमं यावदित्यादि च ॥ एवं सत्यपि पुस्तकवादित्वे लोकिच्छान्तमाह—
 पवहारिअकुलवडिओ आयारो घरउयकुम्हरो सपलो । किं लेखलगमि लिखिओ? ता कह सरीण कुलवडिओ? ॥६२॥

परापरिहृन्मयिनो-व्यापहारिककुलक्रमायातः, उपलक्षणात् राजकुलक्रमायातोऽपि ग्राह्यः, आचारः—प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपः
मुद्रास्पर्शः—वीरपुरुषाणां नामाभरणस्याग्नीनि ग्रयनारानभोजनभाजनादीनि च यावत् स्त्रीपुत्रपुत्र्यादयश्च गोमहिष्यादयश्च सक-
नोऽपि हि हेत्येकं लिखितो लभ्यते?, अपितु न लभ्यते, तर्हि स्वरिकुलपतित आचारः कथं पुस्तके लिखितः संभवेत्?, न च
गणपदे देवराट्टं न मंगमतीति शङ्कनीयमिष्टापत्तेः, नहि राजकुलाचारादि लिखितानुसारेणैव प्रवर्त्तते, किं तु परम्परायातमेव,
एवं प्रवर्त्तनेजी योष्यं, यनु किञ्चिदलिखितं दृश्यते तदपि परम्परागताचारस्य ऋदेशो बोध्यः, तेन केवललिखनानुसारेण प्रवृत्ति-
मानगभावलेनैव, एवं मत्वापि यः रुचिदिग्यपुत्रो लेखकं दृष्ट्वा यदेव लेख्यं लिखितं तदेव स्वकीयं, शेषं तु नात्मीयमिति
बुद्ध्वा गुहाभिष्मगाद्य परित्यजन केन कीदृशो भण्यते?, तथा पुस्तकादिनोऽपि केवलम्व्रवादिनो वा बोध्या इति गाथार्थः ॥६२॥

—

तय सिद्धान्तगादिनमान्मानं न्यापयन् महाभूषणमाध्यवात् शोधनाय प्रयत्नः सिद्धन्तुम् । ततो सवर्णपरंपरसमागओ तद्वै अ आगमओ ॥६३॥
अन्तागमपात्राओ सुणिओ वीओ अणंतरागमओ । ततो सवर्णात् शुतो द्वितीयोऽनन्तरागमो भवति, 'ततो' नान्तागमपात्रां 'तात्स्थयात् तद्रूप्यदेशे' इति न्यायादात्मागभवतः सकाशात् शुतो द्वितीयागमसकाशात् श्रवणसमुत्थोऽपि द्वितीयागमार्थांश्च श्रवणपरम्परासमागतस्तृतीय आगमकः, परम्परागमक इत्यर्थः; स च द्वितीयागमसकाशात् श्रवणसमुत्थोऽपि तृतीयागमार्थेण तीर्थपर्यायरीति सिद्धान्तक्रमः, न पुनः प्रथमाभावे द्वितीयो द्वितीयाभावे च तृतीयो भवतीति गाथार्थः ॥६३॥
पुनराचारग्रहणेन तीर्थपर्यायरीति सिद्धान्तक्रमादी कथं प्रश्रविपयीकार्य इति दर्शयति—
अर्थाच्च क्रमसिद्धे सिद्धान्ते सिद्धान्तप्रार्थीति सिद्धान्तक्रमादी कथं प्रश्रविपयीकार्य इति दर्शयति—
तद्वै अ आगमओ केरिसओ केण नामेणं ? ॥६४॥

स्वरिपरम्परारहितं पुस्तकलिरितश्च सिद्धान्तं श्रयणामागमानां केन नाम्ना कीदृशः ? किमात्मागम उत्तानन्तरागमः पर
म्परागमो वेति परस्योदीरोवेति गाथार्थं ॥६४॥ अप्येव पृष्ठः पर' कीदृग् स्यादित्याह—

एव भ्रष्टो पुच्छिओ सो वेसात्तणउच्च अणयममुणतो । कोऽयि अ दोहि अवत्तं संणेई एलमूउच्च ॥६५॥

एवमनन्तरोक्तप्रकारेण, स्वतुरवधारणे, पृष्ठं सन् स कृपाधिको जनकमजानन् 'वेद्यासनुज इव' पण्याङ्गनापुत्रवत् कोऽपि च
'दोही'ति मविष्यतीत्यव्यक्तं सिद्धान्तं संशयति, किं बहु ?—एवमुक्तवद्, अयं माव'— यथा एवमुक्तः केनचित् कथञ्चित् सञ्ज्ञावि
शेषेण पृष्ठं मन् बहुमशक्तं सन् कदादिना संज्ञां करोति, परं तथा संज्ञां करोति यथाऽन्येषां सम्यग्भस्त्वपरिज्ञानं भवति, अयं
तु सिद्धान्तमन्यकमेव संशयति, यथा वेद्यापुत्रो जनकं पुत्राणो हि कोऽपीत्यव्यक्तं भाषते, एष्टान्तद्वयेन एवमुक्तवेद्यातनुजकल्प
कृपाधिकः सिद्धान्तवादी प्रदर्शितः, आत्मा कृपाधिकस्तथा आचारीनोऽपि पुत्राणस्तथैव भवति, यदागमः—'पुत्रसुमुणी अण्याणाए
तुच्छए गित्तायइ वचए"पि श्रीआचारगे लोकवि० (उ० ६ सू०-१०१) एतद्वीक्ष्यदेशो यथा—कचित्सञ्ज्ञीतिविषये केनचित्सृष्टो
ऽपरिज्ञानात् ग्लायति बहु, ज्ञानसमन्वितो वा चारित्रिकः पूजासत्कारमयान् सुदमार्गप्ररूपणावसरे ग्लायति यथावत्स्थितं
प्रज्ञापयितुं"मित्यादि आ०, इति गाथार्थं ॥६५॥ अथैवमागममभ्यक्तं पुत्राणस्य किं स्यादित्याह—

जइ आगमो अवत्तो विगप्पिअत्थो तोहए तम्मूल । सित्थपरोवि अवत्तो त तयवचाइ अवत्ता ॥ ६६ ॥

कृपाधिक्रमणां विकल्पितार्थं—निजनिजमतानुसारेण विकल्पितोऽर्थो यस्यैवंविध आगमो यथाऽभ्यक्तः, विकल्पितार्थो हि
सिद्धान्तो नारागर्भ इव सजनपर्यप्यक्त एव स्यादित्यर्थः, तथा तन्मूलं तीर्थकरोऽप्यव्यक्त एव, यथा केनचित्सृष्टं ननु भोः एता

द्वयर्थवान् सिद्धान्तस्तव केन गुरुणा पाठित इत्युक्ते विकल्पितार्थप्ररूपकं देवदत्तादिना कल्पितं निजगुरुं वक्तुमक्षम एव स्यादिति जगत्थितिः, एवं तन्मूले चाव्यक्ते तदपत्यान्यप्यव्यक्तान्येव, अत एवागमे निह्नुवा अव्यक्ता इति भणितं प्राक् प्रदर्शितमिति गाथार्थः ॥६६॥ अथ पुस्तकवादिनां कस्तीर्थकर इत्याह—

उत्सर्भाईजिणणाआरोवेणाणेगहावि एगजणो । निअनिअमयाइभूओ पुत्थयसिद्धंततित्थयरो ॥६७॥

पुस्तकसिद्धान्तस्य तीर्थकरो निजनिजमताकर्षकः शिवभूतिचन्द्रप्रभादिरेकजनः—एक एव जन एकजनः अनेकधा—अनेकस्वरूपः, केन ?—ऋषभादिजिननाम्ना समारोपेण ‘अतस्मिस्तदव्यवसाय आरोप’ इति वचनात् शिवभूत्यादावेकसिन्नेवानेकेषां तीर्थकृतमुपलक्षणाद् गणधरादीनां च नाम्नामारोपः कृतः तेन हेतुभूतेनेति गाथार्थः ॥६७॥ अथ नाम्नामारोपस्तेन किं जातमित्याह—

तेणं तित्थाभासे तित्थयरो तित्थतित्थकरनामा । सबप्पयारपावो भिन्नो भिन्नुत्ति विण्णेओ ॥६८॥

येन कारणेन ऋषभादिजिननाम्नामारोपस्तेनैव कारणेन तीर्थाभासे—कुपाक्षिकवर्गे तीर्थकरस्तीर्थतीर्थकरनामा भवति, तीर्थे यस्तीर्थकरस्तस्यैव नाम यस्य स तीर्थतीर्थकरनामेत्यर्थः, यत एव नाम्नामारोपः कृतः अत एव पृष्टाः सन्तो देवोऽहंनित्यादि भाषते, तथा चारोपितनाम्ना कुपाक्षिकाभिमततीर्थकृत्कीदृशः ?—‘सर्वप्रकारपापः’ सर्वात्मना पापभूत इत्यर्थः, स च प्रति कुपाक्षिकं भिन्न एवेतिकृत्वा भिन्नो भिन्नो बोध्यः, यथा दिगम्बराणां शिवभूतिः पौर्णिमीयकानां चन्द्रप्रभाचार्य इत्यादिरिति गाथार्थः ॥६८॥ नन्वेवमारोपः कथं भवतीति पराशङ्कामपाकरोति—

सवेहिं सदेहिं सबप्पयत्थावि हुंति अहिलप्पा । आरोवेण जहिच्छिअसंकेओ जेणमणिवारो ॥६९॥

आरोपेण सर्वेऽपि पदायाः सर्वं दृष्ट्यैरमिलाप्या भवन्ति, येन कारणेन यथेप्सितसंकेतो—यथाश्वि विकल्पितः संकेतो द्वाविचार्य इति गायार्थः ॥६९॥ अप यथप्सितसंकेतो उदाहरणमाह—

जद चेइअसंरेण णाण साह अ सादिपमुहाइ । छुपगधिगप्पिआइ तेण ते तम्मए अत्था ॥७०॥

यथेत्युदाहरणोपन्यासे, चैत्यद्वन्द्वन घानं साधुष द्वास्विप्रमुखाणि—दृष्टादीनि ‘लुम्पकविकल्पितानि’ लुम्पकेन संकेतविपरीकृतानि, तेन स्मरणेन तन्मन चैत्यद्वन्द्वन नेज्यां बोध्याः, यथा वर्द्धमानादिनाम्ना लोके निजनिजप्रादीनामभिसंघारण भवति तथा तुम्भकभनीयानां चैत्यद्वन्द्वन प्राणादीनामभिसंघारण भवति, अत एव तेषां सिद्धान्तो न जैनसिद्धान्तः, किंतु लुम्पकमतसिद्धान्त एव, चन्तुगत्या तु अर्थ एव सिद्धान्तः, स च भिन्न एवेति गायार्थः ॥७०॥ अथ प्रस्तुत कृपाधिकेषु योजयितुं गायापञ्चकमाह—
एव न्यलु तित्थयर इत्थीमुत्तिनिसेहग न्ममणा । पुण्णिमिआ पुण पुण्णिमपक्खिअदक्ख सिण यिति ॥७१॥

इत्थीणा जिणपूआपडिसेहपरायणपि खरयरया । अचलिआ अचलय परुवयत्तपि सइहाण ॥७२॥

फलपूआइनिसेह कुणमाण सइइपुण्णिमो अरिइ । सुअवेधीयुइपमुह पडिसेइत तु आगमिआ ॥७३॥

निणपडिमाइनिसेहोयगसकुसल लयति लुपागा । तित्थद्वपि पमाण वयतमरिइतमवि कडुओ ॥७४॥

धीजो यण्णविहीणो पडिम मोत्तूण लुपग सच । अणुमिणकम्मयघ घम्मममासंतमवि पासो ॥७५॥

एव प्रागुक्तसंकेतादिप्रकारेणारोपे सति, स्वहुरवधारणे, धूपणकाः स्त्रीपुष्कानिषेधक तीर्थकरं भणन्ति, पौणिमीयकाः पुनः ‘पूर्विमाया-विश्वदय’ पूर्वमायां पाधिकव्यवस्थापने यो दधस्तं विनं भवन्ति, तथा पणातिरिक्तदिने पौषघ(स स्त्रीणां विनपूजायाच्च)निषेधपरायण

खरतराः, आञ्चलिकाः श्राद्धानां सामायिकादावञ्चलं—पृष्ठवं प्ररूपयन्तं तीर्थकरं, फलपूजादिनिषेधं कुर्वन्तमर्हन्तं सार्द्धपौर्णिमीयकाः, श्रुतदेवतास्तुतिप्रमुखं प्रतिषेधयन्तमागमिकाः, जिनप्रतिमानिषेधोपदेशकुशलं लुम्पाका जिनं लपन्ति, तीर्थाद्—श्रावकश्राविकालक्ष-
णमपि प्रमाणं वदन्तमर्हन्तं कडुकाः, 'बीजो' बीजाख्यो वर्णरकारादिभिर्द्रव्यश्रुतहेतुभिरपि हीनः प्रायोऽतिमूर्खः प्रतिमां मुक्त्वा लुम्पाकं सत्यं—लुम्पाकमते प्रतिमानङ्गीकारस्तदसत्यं, शेषं तु सत्यमेवेति वदन्तमर्हन्तम्, अणुमात्रमपि कर्मबन्धो यत्रैवंविधं धर्मभाषमाणं पाशोऽहन्तं वदतीति दशानामपि निजनिजविकल्पारूढास्तीर्थकृतो भिन्नाभिन्ना एवेति गाथापञ्चकार्थः ॥ ७१-७२-७३-७४-७५ ॥ अथ गाथापञ्चकोपसंहारमाह—

एवं सवकुवक्त्वा पडिवण्णा भिण्णभिण्णतित्थयरं । परमत्था सिवभूइप्पमुहे ते तारिसे नड्ढे ॥७६॥

सिद्धवि य तम्मगगाराहणपुद्वा य एवमवि सेसा । तित्थभिहाणाभासा भासाभासा य किरियासु ॥७७॥

एवं प्रागुक्ताः सर्वे कुपाक्षिकाः भिन्नभिन्नतीर्थकरं प्रतिपन्नाः, ते च तीर्थकराः 'परमार्थात्' वस्तुगत्या शिवभूतिप्रमुखा एव, नान्ये, तथाविधप्ररूपणाविशिष्टा न तीर्थसम्मता ऋषभादयः, विशेषणभेदे च विशिष्टस्यावश्यंभेदाद्, एकनामवाच्याश्चानेकेऽपि पदार्था भवन्ति, अतो नाम्नामनेकार्थताऽपि, तत्र विशेषप्रतिपत्तिविशेषणैरेव स्यात्, यथा 'गोपाङ्गनासङ्गनिबद्धरङ्गो, गीर्वाणगेयाङ्गगुणो जिनोऽव्यादि'त्यत्राद्यपदवाच्यार्थविशेषणेन जिनशब्देन नारायण एवावगम्यते, न तु जैनाभिमतोऽहं, तथा 'पायात्सदा नः पुरुषोत्तमो यो, जितेन्द्रियोऽनङ्गकुरङ्गहेतु'रित्यत्रोत्तरपदे वाच्यार्थविशेषणान्वितेन पुरुषोत्तमशब्देनाहंनेव, न तु नारायणः, एवं सर्वत्रापि नाम्नामभेदेऽपि विशेषणभेदाद्भेदः, अन्यथा जगन्निबद्धभङ्गः स्यात्, न हि भूपतिनामा रोरः कश्चित् तन्नामवततो राज्ञो राज्य-

संभोगी स्यादिति गार्थः ॥७६॥ अथाहद्वित्तिदादयोऽपि कुपाधिकाणां मित्रा एवेति दर्शयति—सिद्धा अपि तन्मार्गाराधनपूर्वा ये ते तेषां सिद्धत्वेनाभिमतता, ते च मित्रा एव, न हि जैनेर्ये सिद्धा अम्युपगतास्ते तथाभूताः, किं तु कुपाधिकविकल्पितक्रियातो विपरीता या जैनक्रिया तदाराधनमेति, 'एवमपि' अपिरेवार्थे एवमेव, श्रेयाः—आचार्यादयोऽपि मित्रा, ते चाव्यक्षसिद्धा एव, किं लक्षणास्ते ?—तीर्थार्याभिधानाभावा—तीर्थे यान्यभिधानानि—साधुसार्थीधावकधाधिकाररूपाणि तथा देवोर्द्धन् सुसाधुगुरुः केवलमापितो धर्म इत्यादिना, एतन्नामभिर्देतुभूतराभासो तेषां ते तथा, नाम्ना साम्येनैव तीर्थसाम्यं विप्रतीत्यर्थः, तथा मापया इव सामा यिकमय च शेष इदं च प्रतिक्रमणमित्यादि यावत्पञ्च महाव्रतानि द्वादशपुत्रतानीत्यादिक्रमया आभासो तेषां ते तथा, फलसु ?—क्रियासु, तीर्थप्रवर्चितनाम्ना साम्यमाजोऽय एव तद्ददामासन्ते इति क्रियासु भाषाभसाः, ननु कुपाधिकाणां क्रिया किमकामनिर्जरोहेष्टाश्चानकट वेति चेद्, उच्यते, सा क्रिया नञ्ज्ञानकट, नाप्यकामनिर्बरा, किं तु क्रियामात्रमुपवेधनोत्थानादिरूपमुच्यते, तदपि प्रतिमयमनन्तसंसारहेतुरिति प्रामुकमिति गार्थः ॥७७॥ अथोक्तप्रकारेण सिद्धान्तस्यापि मिश्रत्वे सिद्धेऽपि विधेयतो दृष्टा न्तेनैव मिश्रत्वं दर्शयितुमाह—

निअनिअमपठिइहेऊ भत्थो सवेसि सम्मजो नओसो । सिद्धंतस्सवि सुद्धो पाढो वसहुव परततो ॥७८॥

सर्वेषामपि मते सिद्धान्तस्यार्थो मित्रनिजमतस्थितिहेतुः, एवमर्थकल्पनेनास्माकं मतस्थितिर्नान्यथेति विकल्पः तदनुसारेणार्थो विकल्पितः, यथा चैत्यश्रब्देन साधुरित्यादि, जिनप्रतिमाया अर्थकल्पेन लुम्पकमलसुच्छिन्न स्याद्, अतः स्वमतस्थितिहेतुरेवार्थो विकल्पितः, यत्र तु व्यक्तश्रब्देन जिनप्रतिमा तत्रार्थस्यान्यथाश्रुतश्रुतन्यत्वेन वृत्राणामेष त्यागः कृतो, यथा श्रीमद्भगवद्गीता

थोपदेशमालादिकं, शुद्धपाठस्तु वृषभवत्परतन्त्र इत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—प्रथमस्तावत्कुपाक्षिकैर्नवीनविपरीतप्ररूपणादिकं विहितं, पश्चात्सिद्धान्तपाठस्तु यथास्थित एवाभ्युपगतः, तत्परावृत्तिकरणे शक्त्यभावाद्, यस्य शक्तिरासीत् तैः पाठपरावृत्तिरपि विहिता, यथा दिगम्बरेण, अर्थस्य तु परावृत्तिः सैरपि कर्तुं शक्यते, यथा चैत्यशब्देनास्माभिर्ज्ञानिमुच्यते, नतु जिनप्रतिमा, वृत्त्यादावेवमर्थो नास्ति, किंतु जिनप्रतिमैव, ततः टीकादिकमस्माभिर्नाङ्गीक्रियते इत्याद्यसमञ्जसवादे समुत्सुकीभवन्ति, सिद्धान्तस्तु सूत्रार्थोभयात्मकः, स च तैर्नाभ्युपगतः, यस्तु केवलपाठः स च वृषभवत् परतन्त्रो, यत्र नीयते तत्र यातीतिगाथार्थः ॥७८॥ अथ पाठो वृषभवत् परतन्त्रस्तेन प्रकृते किं संपन्नमित्याह—

तेन विवरीअत्थं भासिज्जंतं विअत्तभासाए । न य पुक्करेइ सुत्तं आगरिसपुरिसगयणुगइ ॥७९॥

येन कारणेन पाठः परतन्त्रस्तेन कारणेन विपरीतार्थतया भाष्यमाणं सूत्रं व्यक्तभाषया न च पूत्कुरुते, तत्र विशेषणद्वारा हेतुमाह—किंभूतं सूत्रं ?—‘आगरिसे’त्यादि आकर्षकपुरुषगत्यनुगति, रज्ज्वादिना गृहीत्वा पुरो गन्ता आकर्षकस्तस्य या गतिस्तस्या अनु—पश्चाद् गतिर्यस्य तदाकर्षपुरुषगत्यनुगति सूत्रम्, आकर्षको यत्र यत्र नयति तत्र यातीति वृषभोपमं सूत्रं, यो यथा विकल्पार्थं करोति तदेवार्थमनुगच्छति, अतः केवलसूत्रपाठस्तु सिद्धान्त एव न भवति, किंतु सूत्रार्थोभयात्मक इति गाथार्थः ॥७९॥

अथ केवलपाठः कीदृक् स्यादित्याह—

तेणेवागमपाठो न य ववहारप्पवायगो समए । भिन्नो वाऽभिन्नो वा भिन्नो निअमेण भिन्नत्थो ॥८०॥

येन कारणेनागमपाठो वृषभकल्पस्तेन कारणेनागमपाठो ‘न च’ नैव ‘व्यवहारग्रवादकः’ प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपं व्यवहारं प्रवद-

ममोपी ग्यादिनिगाथार्थः ॥७६॥ अथाहद्विम्बदादयोऽपि कृपाधिक्रान्ता भिक्षा एवेति दर्शयति-सिद्धा अपि तन्मार्गाराधनपूर्वा ये
 १ नरा निदरेनानिमिता, १ न निद्रा ण्य, न हि ज्ञेयं सिद्धा अम्युपगतास्ते तथाभूता, किं तु कृपाधिकविकल्पितक्रियातो
 रिरर्गता या जैनक्रिया तदाराधनेति, 'एवमपि' अपिरन्तरेणैव, द्वेषा-आचार्यादयोऽपि भिक्षा, ते चाध्यक्षसिद्धा एव, किं
 नृजान्ते ?-नीपाभिधानामाया -नीये यान्यभिधानानि-साधुमाध्वीधावकभाविष्कारूपाणि तथा देवोर्द्धन् सुसाधुर्गुरुः केवल-
 माहिता परं इत्यादिना, एतेनामभिहितुर्भूतगामो तेषां ते तथा, नान्ना साम्नेनैव तीर्थगाम्य विघ्नतीत्यर्थ, तथा मापया इदं सामा
 रित्यमप्य न शौच इदं न प्रतिक्रमणमित्यादि यादत्तश्च महाप्रशानि द्वादशाणुधतानीत्यादिरूपया आमामो येषां ते तथा, क्वाहु ?-
 क्रियागु, नीधप्ररगितनाम्ना साम्यमाजोऽन्त एव तद्वदामामन्ते इति क्रियासु मापामासा, ननु कृपाधिक्रान्ता क्रिया किमकामनि-
 द्वागहतराग्रान्तरं वनि चेद्, उच्यते, सा क्रिया नाग्रान्तरं, नाप्यकामनिर्जरा, किं तु क्रियामात्रमुपवेद्यनोत्थानादिरूपमुच्यते, तदपि
 प्रविगमपमनन्ममागहतरिणि प्रागुक्तमिति गाथार्थः ॥७७॥ अथोक्तप्रश्नरेण सिद्धान्तस्यापि भिन्नत्वे सिद्धेऽपि विद्वेषतो यथा
 ननैर निम्नं दम्यितुमाह-

निभ्रनिभ्रमयठिइहेरु अतथो मधेसि सम्मओ नऽओ । सिद्धतस्सवि सुद्धो पाओ वसहुप परततो ॥७८॥

मौगामपि मन मिदालन्मयार्थो निजनिजमतस्थितिहेतु, एषमथक्कल्पनेनास्माकं मतस्थितिर्नान्यथेति विकल्पः तदनुसारेणार्थो
 रिच्यन्तिः, यथा तैत्त्याष्टन गापुरित्यादि, जिनप्रतिमाया अर्धकरेण तुम्पकमतमुच्यते स्याद्, अतः स्वमतस्थितिहेतुरेयार्थो
 रिच्यन्तिः, यत्र तु व्यक्तप्रचन्दन जिनप्रतिमा त्र्यार्थस्यान्यथास्तुमन्वयत्वेन द्वापामेष त्यागः कृतो, यथा श्रीमहानिशी

श्रीवीरेण ज्ञापित इत्यर्थः सूचितः, पूर्णिमातिथौ च कुपाक्षिकवर्गेण संकेतो निर्मापितः, मुग्धजनविप्रतारणबुद्ध्या नवीनः संकेतो विहितः, यथाऽऽधुनिकैर्वर्णिजैरेकादश गणनीया इतिशब्दे पलायनं संकेतितं, क्वचिदेकत्रिंशच्छब्देनानुचितं, पञ्चत्रिंशच्छब्देनोचितं, तथा नवनवतिपाटकशब्देनैकसंख्या संकेतिता, एवमष्टनवतिशब्देन द्विसंख्या, यावत्पञ्चाशदुर्व्याङ्कानां न्यूनत्वे संख्याधिक्यं संकेतितं, तथा कुपाक्षिकैः स्वमतव्यवस्थापनाय पाक्षिकशब्देन पूर्णिमा यावत् खरतरेण “सावयधम्मो अ बुच्छिन्नो” (दीपा०) इत्यत्र श्रावकधर्मः—प्रतिमास्वरूपो ग्राह्य इति विकल्पितं, तच्च तदीयानां प्रमाणं, न पुनस्तीर्थस्य, ततो विलक्षणत्वादिति गाथार्थः॥८३॥

अथात्मीयः शङ्कते—
तित्थाउ हुंति भिन्ना कहण्णु अरिहंतसिद्धावि ? ॥८४॥

नणु वेसिं आयरिप्पमुहा पच्चक्खतित्थआभासा । तित्थाउ हुंति भिन्ना कहण्णु अरिहंतसिद्धावि ? ॥८४॥
इअ चे बुच्चइ निअगा आयरिआ तेसि वंदणिजत्तं । जो पणवेइ पुरओ भद्वाणं तेसि सो अरिहा ॥८५॥
सिद्धंतोवि समत्थो पुत्तयल्लिहोओवि तित्थठवणाए । पुरिसपरतंतरहिओ जो भासइ तेसि सो अरिहा ॥८६॥

सिद्धावि तदुवएसा उवलद्धा हुंति तेसि सद्धेज्जा । एवं गोअसमाई गणहरवग्गोओवि चिण्णेओ ॥८७॥
ननु भो अमीषामाचार्यादयो हि तीर्थाङ्घ्रिनास्तद्वद्भासरूपा अध्यक्षसिद्धाः, नु चित्तैकं, अर्हत्सिद्धावपि कथं भिन्ना इति पूर्वपक्षशङ्केति गाथार्थः ॥८४॥ अथोत्तरमाह—इति चेदुच्यते, ये निजका—आत्मीयाः कुपाक्षिकमुख्या मताकर्पकाः तेषां चन्दनीयत्वं वन्दनादियोग्यत्वं भव्यानां पुरस्तात् (यः) प्रज्ञापयति स तेषां—कुपाक्षिकाणामर्हन्, तीर्थसम्मतस्त्वर्हन् कुपाक्षिका द्रष्टुमप्यकल्प्या इति ब्रुवाण इत्यनयोर्भेद इति गाथार्थः ॥८५॥ अथवा प्रकारान्तरेणोत्तरमाह—पुस्तकलिखितोऽपि पुरुषपरतन्त्ररहितः सिद्धान्त-

तीति प्यरहारप्रशदक्त, सु न भवति, क !-समये-जिनदासने, पाठः किलक्षणे !-भिओ वा अमिओ वा, उमयथापि 'भिमायो' निम एव, मय्यग्यरहारप्रवर्षको न भवतीत्यर्थ, अत एवागमपुरस्कारेण प्रवृत्ता अप्यमी भिमाभिमागार्गादुष्कचरिः, येन शारपेनार्पमेदे सिद्धान्तो निम एव, अय भाव-पाठमेवेऽपि यद्यर्थसाभेदस्तर्हि नियमाग्रवहारप्रवृत्तिरेवेनैव स्यात्, वस्तुगत्या सिद्धान्तमेदज्यामेद एव निदानम्, अत एव पाठतो मिथ्यान्यप्यर्थतो मेदामावभाञ्जि प्रकरणान्यपि सूत्राणीव प्रमाणाणि सम्यग्गृह्णां, उम-योरापि प्यरहारप्रशदने मेदामावाद्, अर्थमेदे हि सर्वत्रापि मेद एवेत्यर्थः, इति गाथार्य ॥८०॥ अय किंस्वरूप' सिद्धान्त इत्याह-

सुत्तरयोभयरूपो निदतो सुअहराण निअमेण । सुत्त पुण संकेअनिनायरयणामय सुमयं ॥८१॥
नियमेन 'सुत्तघराणां' बहुसुत्तानां 'सिद्धान्त' सूत्रार्थोभयरूपः, न पुन' केवल सूत्रपाठ' सिद्धान्त', यत सूत्र संकेतितनिना-
दरचनानामयम्-अमुकवृन्देनामुक गान्यमित्येवं संकेतिता ये निनादा -दृष्ट्यास्तेर्या रचना गद्यपद्यात्मिका तन्मयं, सुमतम्-अतिशयेन
मगमन, पूर्वमर्थेन सह वृन्दानां संकेतप्रवगम्य पश्चात्सूत्ररचनेतिकृत्वा वृन्दो यो यत्र संकेतित' स तद्वाचकतया स्वीकर्तव्य इति
गाथार्य ॥८१॥ अय संकेत' कतिविध इत्याह-

संकेओ पुण बुयिओ अणाइसिदो अ धुत्तमुत्तो अ । पट्ठमो जिणिवमणिओ पीओ भणिओ कुषट्ठखेहि ॥८२॥
मैत्थ पुनदिचिय' अनादिमिदो पृथमुक्तय, प्रथमो जिनेन्द्रमणित', द्वितीयः रुपाधिकैरितिगाथार्यः ॥८२॥ अथ इष्टान्तमाह--
जह परपिअपि सरो पउदसिंसंकेओ जिणिपुत्तो । पुणिमतिहिंसंकेओ निम्मपिओ कुमयवग्गेण ॥८३॥
पपा पाधिपमितिमुट्ठ' चतुरिंशीतंकेओ जिने-त्रेणोक्ता अत्र जिनेन्द्रमणिनानास्तिभिओ-सि-४३-

सुमानपला मगबवा

तित्थयरजीवरहिआ पडिमा पडिरूवगाई तह चेव । तित्थयरागारवसा बुद्धी तित्थयरविसयत्ति ॥९१॥
 पडिमाएवि समानं गंधोदयपुष्पबुद्धिसाईहिं । जह देवा तह मणुया दंसणसुद्धिं उवलहंति ॥ ९२ ॥
 जलथलयकुसुमरासिं अब्भयरूवं विउव्वणं काउं । जाणुप्पमाणबुद्धिं करिंति देवा संगंधुदयं ॥ ९३ ॥

एवं जहसत्तीए सावयवगोऽवि पुष्पमाईहिं । पूएइ अ पुण्णहा तित्थयरागारबिंबाई ॥९४॥

समवसरणे चतूरूपस्तीर्थकरो, धर्मोपदेशनां करोतीति गम्यं, यदागमः—“जे ते देवेहिं कया तिदिं सिं पडिरूवगा जिणवरस्स । तेसिं पि तप्पमावा तयाणुरूवं हवइ रूवं” १॥ श्रीआव० नि० (५५७) तथा “दानशीलतपोभावभेदाद्धर्मं चतुर्विधम् । मन्ये युग-
 पदाख्यातुं, चतुर्वक्त्रोऽभवद्भवान् ॥ १॥” इति वीतरागस्तोत्रे, तथा “वप्रत्रयं चारु चतुर्मुखांगते” त्यादिनाऽतिशयोऽपि देवकृतो नाममा-
 लायां भणितः, ननु समवायाङ्गे येऽतिशयाः प्रोक्तास्तेषु चतुर्मुखाङ्गता नोक्ता अतः कथं श्रद्धयेति चेत्, मैवं, यतस्ते नियताः, अनियता-
 स्त्वन्येऽपि, यदुक्तम्—“होऊणवि देवकया चउतीसाइसयवाहिरा कीस । पागारंबुरुहई अण्णसरिसावि भोगरिम १ ॥ १॥ चउतीसं कि-
 रणिअया ते गहिया सेसया अणिअयत्ति । सुत्तम्मि न संगहिया जह लद्धीओ अणिययाओ ॥ २॥” इति श्रीविशेषणवचन्याम् । अत
 एवातिशयानां चतुस्त्रिंशत्वेन सङ्ख्यानियमेऽपि वैचित्र्यादेव समवायाङ्गवृत्तौ “एते च यदन्यथाऽपि दृश्यन्ते तन्मतान्तरमवगन्तव्य”-
 मिति भणितं, अत एव प्रवचनसरोद्धाराद्धौ चतुर्मुखांगतान्तर्भावेनैवातिशया भणिताः । तत्र यदि लुम्पाकस्य तीर्थकरसंबन्धीनि
 त्रीणि रूपाणि सम्मतानि तर्हि नियमेन प्रतिमा सम्मता, यथा तीर्थकरजीवरहिता प्रतिमा तथैव त्रीणि प्रतिरूपकाण्यपि तीर्थकर-
 जीवरहितानीत्यर्थः, अथ तीर्थकराकारवशाच्चेभ्यस्तीर्थकरविषया बुद्धिरिति चेच्चिरं जीव, प्रतिमायामपि समानं, तथा समवसरणे

स्वीर्यव्यापनाय ममथ इति यो मापते तेषां सोऽर्हन्, न चेतादृशस्वीर्याभ्युपगतोऽर्हति मिम इति गायार्थः ॥ ८६ ॥ अय
सिद्धविषये उच्यते—तेषां—रुपाधिकार्या सिद्धा अपि तदुपदेक्षा—विकल्पिततीर्यकरोपदेक्षादुपलब्धा—अदेया मवन्ति, ते च
तदुपदिष्टमागाराधनामाता मिम्रा एव, तीर्थे तथाविधसिद्धानामभदानादेव, गौतमादिगणधरवर्गोऽपि निजमतिविकल्पितस्वीर्या
मिम्र एवेति गायार्थः ॥ ८७ ॥ अथोक्तकृपाधिकेषु विवेकमाह—

तेस्तुवि तुपगचजा पायं स्वस्तु काययितुस्तुजनयणा । निम्मलनयणसमाणा दीसन्ति सुविज्जपरिवज्जा ॥ ८८ ॥
तेष्वपि—यौनिमीयकादिष्वपि तुम्भकवर्जा ग्रायः क्वचिन्नुपतनयनाः निर्मलनयणसमाना—निर्मललोचनैः सह समाना दृश्यन्ते,
परं नुवैष्यपरित्याज्या, तादृगुरोगस्यासाध्यत्वात्, तथा तुम्भकवर्जा अमी अपि, यतस्ते प्रतिमां तु वयमप्यङ्गीकुर्म, श्रेयमेदस्तु
सामाचारीविशेषादकिञ्चित्कर एव, तथा च यथाऽय तपागमस्तथा वयमपीति धार्ढ्यमाभिधाः साधूपदेक्षमपि न समीहन्ते, कथं
तथा तत्प्रतीकारः?, तेन क्वचिन्नुरोगकृत्य तथा धाष्टर्यं तवीयभदानच्छावसाध्यं, नचैव तुम्भकस्यापीत्यनन्तरं वक्ष्यमाणमिति
गायार्थः ॥ ८८ ॥ अथ पृथक्कृतस्य तुम्भकस्य स्वरूपमाह—

तुपकनयणातकाणेगविहा तेण केइ सज्जायि । तेस्तुधि कोइ सुहजणसज्जो से संजण पय ॥ ८९ ॥
तुम्भकनयनावद्वा अनेकविधा—जानाप्रकारास्तेन केऽपि रोगविशेषाः साध्या अपि, तेष्वपि कोऽप्यञ्जनसाध्यः, 'से' सस्या
अनमेतद्—वक्ष्यमाणमिति गायार्थः ॥ ८९ ॥ अथ गायार्थवर्त्तमानमाह—
समुसरणे चउरुवो तिरुपयरो तत्थ तिरिण रुवाइ । जइ सम्मयाइ पडिमा निअमेण सम्मया होइ ॥ ९० ॥

किमर्थं ?-भद्रार्थ-मङ्गलायेति गाथार्थः ॥९७॥ अथ तीर्थस्वरूपोपसंहारमाह—

एवं तित्थस्वरूपं सम्मं मुणिज्जण सुकयअब्भासो । विण्णू कुवक्खकोसिअसद्वनिरोहं सुहं कुणई ॥९८॥
'एवं' प्रागुक्तप्रकारेण तीर्थस्वरूपं सम्यग् ज्ञात्वा सुकृताभ्यासो विज्ञः-पण्डितः कुपक्षकौशिकशब्दनिरोधं सुखं यथा स्यात्तथा करोति, कौशिकशब्दो हि जनानामशुभहेतुरतस्तन्निरोध एव श्रेयान्, तेन कुपक्षकौशिकोऽपि तीर्थस्वरूपे निरूपिते निरुद्धशब्द-प्रसरो भवतीति गाथार्थः ॥९८॥ अथ विश्रामोपसंहारमाह—

एवं कुपक्खकोसिअसहस्सकिरणंमि उदयमावण्णे । दसवि कुवक्खा विसरा विगयप्पसरा मुणेयद्वा ॥९९॥
'एवं' प्रागुक्तप्रकारेण कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे उदयं प्राप्ते दशापि कुपक्षाः विस्तरा-उत्सन्नभाषकत्वेन विरुद्धः-अश्राव्यः स्वरो-निनादो येषां ते विस्तराः, अर्थात्कौशिका इत्यर्थः, 'विगतप्रसराः' विगतः प्रसरो-गमनागमनादिक्रियारूपो येषां ते तथा ज्ञेयाः-पण्डि-तैर्बोद्ध्या इति गाथार्थः ॥९९॥ अथेदं तीर्थस्वरूपं कस्मिन् संवत्सरे कस्मिंश्च गुरौ विद्यमाने सति कथितमिति प्रदर्शनाय गाथामाह—
नवहत्थकायरायंकिअसममहिमंमि चित्तसिअपक्खे । गुरुदेवयपुण्णुदए सिरिहीरविजयसुगुरुवारं ॥१००॥

संवत्सरपक्षे त्वेवं-नवहस्तशब्दौ क्रमेण नवकाद्विकसंख्याभिधायकौ, कायाः-पृथिव्यादयः समयभाषया षडिति षट्सङ्ख्यावाची कायशब्दः, राजा-चन्द्रः स चैकत्वसङ्ख्यावाची ज्योतिर्विदां प्रतीतः, एतैः शब्दैः 'अङ्कानां वामतो गति'रिति वचनात् क्रमेण येऽङ्काः १६२९ ते जाता यासु ता नवहस्तकायराजाङ्किता एवंविधाः समाः-संवत्सरास्तासां महिमा-नामग्रहणादिना ख्यातिर्यस्मिन्नेवंविधे चैत्रसितपक्षे-मधुमासस्य शुक्लपक्षे, तत्रापि श्रीहित् रविजयसुगुरुवारं-श्रीया-शोभया हिनोति-चर्द्धते सुगुरुत्वात् यः स श्रीहित् रवेः-

गन्धोदकपुष्पशृङ्गादिभिर्देवाः-शुक्रावयो दधनशुद्धि-सुम्यत्तवर्नैर्मन्यमुपलभन्ते तथा मनुजा अपि-भावकभाविक्कादिरूपा विनमवने
तथा कुत्राणा दधनशुद्धिं लभन्ते, दधकृत्य किमित्याह-‘जलपलय’मित्यादि, जलसलज्जकुसुमराशिं-जले स्मले च वाप्तानि यानि
इमुमानि तेषां राशिम् अक्रूरुपा-चार्लोत्तरां विभुर्वणां कृत्वा बानुप्रमाणं शृष्टिं कुर्वन्ति देवाः, अत्रात्राकारेण विभुर्वणा, न पुनः
इमुमानि विभुर्विवालि, आगमे ‘जलजसलज्जे’ति पाठभ्रवणात्, शृष्टिं किलघणा ?-‘सग’चोदका’ प्रथम गणोदकशृष्टिं कृत्वा
पश्चात् इमुमशुद्धिमित्येवम्-अमुना प्रकारेण यथाशुचतया भावकवर्गोऽपि तीर्यक्ताकराविवानि पुष्पायर्षं पुष्पादिभिः पूजयतीति तुम्पक
चक्षुषोऽग्रनमितिगायापञ्चकार्यं ॥ ९०-९१-९२-९३-९४ ॥ अयाञ्जनप्रक्षेपनिमित्तं शलाकामाह—

तेति घवणपमुह जिणववणसमफलति णो भिन्न । तह जिणपविमाववणमज्जणखेवे सिलानेगसा ॥९५॥
‘तेषां’ त्रयाणां विनप्रतिरूपकाणां वन्दनप्रसुल विनवन्दनसमफल विनवन्दनापमिग्रहनिस्तारकं चेति प्रवचने प्रतीतं, नो भिन्न-
फलं, तथा विनप्रतिमावन्दनम्, अञ्जनप्रक्षेपे एषा शलाकैति गाढार्यः ॥९५॥ अयं किं संपन्नमित्याह—

एषणमज्जणेण नीरोमं बहलु जस्स नो जाय । से कायपिदुचकस्सु उविकखणिज्जं व पुस्सज्ज ॥९६॥
एतेनाञ्जनेन यस्य तुम्पकविशेषस्य चक्षुर्नीरोग न जातं ‘से’ यस्य कायमिन्दुचक्षुर्लक्षणीयमसाध्यत्वाद्, अथवा दुःसाध्य-मदु-
प्रयाप्तसाध्य, तद्विधिरपि तुम्पकमवतिराकरणविभागे वक्ष्यते इति गाढार्यः ॥९६॥ अयं तीर्थतीर्थीमासयोरुपसंहारमाह—

एव सुत्तिविमाणं सम्म अरुमसिअ तित्थआमासं । सुणिऊण तित्थसरणं कुणतु भवा ह भवट्ठा ॥९७॥
एषवृत्तप्रकारणा पक्किदिद्वया सम्यग अरुमस्य तीर्थीमासं-ऊपाधिकव्रतं ब्राह्मण-पणित्थेत्थार्थीद्वयेयं, मर्याप्यस्तीर्षव्रतं कुर्वन्त,

किमर्थं ?—भद्रार्थं—मङ्गलायेति गाथार्थः ॥९७॥ अथ तीर्थस्वरूपोपसंहारमाह—

एवं तित्थसरूचं सम्मं मुण्डिण सुकयअब्भासो । विण्णू कुक्खकोसिअसदनिरोहं सुहं कुणई ॥९८॥

‘एवं’ प्रागुक्तप्रकारेण तीर्थस्वरूपं सम्यग् ज्ञात्वा सुकृताभ्यासो विज्ञः—पण्डितः कुपक्षकौशिकशब्दनिरोधं सुखं यथा स्यात्तथा करोति, कौशिकशब्दो हि जनानामशुभहेतुरतस्तन्निरोध एव श्रेयान्, तेन कुपक्षकौशिकोऽपि तीर्थस्वरूपे निरूपिते निरुद्धशब्द-प्रसरो भवतीति गाथार्थः ॥९८॥ अथ विश्रामोपसंहारमाह—

एवं कुक्खकोसिअसहस्सकिरणंमि उदयभावण्णे । दसवि कुक्खवा विसरा विगयप्पसरा सुणेयवा ॥९९॥

‘एवं’ प्रागुक्तप्रकारेण कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे उदयं प्राप्ते दशापि कुपक्षाः विसरा—उत्सन्नभाषकत्वेन विरुद्धः—अश्राव्यः स्वरो—निनादो येषां ते विसराः, अर्थात्कौशिका इत्यर्थः, ‘विगतप्रसराः’ विगतः प्रसरो—गमनागमनादिक्रियारूपो येषां ते तथा ज्ञेयाः—पण्डितैर्नैर्ध्या इति गाथार्थः ॥९९॥ अथेदं तीर्थस्वरूपं कस्मिन् संवत्सरे कस्मिंश्च गुरौ विद्यमाने सति कथितमिति प्रदर्शनाय गाथामाह—
नवहत्थकायरायंकिअसममहिमंमि चित्तसिअपक्खे । गुरुदेवयपुण्णुदए सिरिहीरविजयसुगुरुवारे ॥१००॥

संवत्सरपक्षे त्वेवं—नवहस्तशब्दौ क्रमेण नवकद्विकसंख्याभिधायकौ, कायाः—पृथिव्यादयः समयभाषया पठिति पदसङ्ख्यावाची कायशब्दः, राजा—चन्द्रः स चैकत्वसङ्ख्यावाची ज्योतिर्विदां प्रतीतः, एतैः शब्दैः ‘अङ्कानां वामतो गति’रिति वचनात् क्रमेण येऽङ्काः १६२९ ते जाता यासु ता नवहस्तकायराजाङ्किता एवंविधाः समाः—संवत्सरास्तासां महिमा—नामग्रहणादिना ख्यातिर्यस्मिन्नेवंविधे चैत्रसितपक्षे—मधुमासस्य शुक्लपक्षे, तत्रापि श्रीहिम् रविजयसुगुरुवारं—श्रिया—शोभया हिनोति—वर्द्धते सुगुरुत्वात् यः स श्रीहित् स्वेः—

मयस उयो यमान् स रवित्रय , मयसहस्रत्यो परस्परं मैत्रीसद्भावात् शृहस्यते सक्काशद्वयेर्ब्रयो भवत्येव, ततो विद्वेषणसमाप्तं,
 प्वविद्यो य सु-शोभनो गुरुः-शृहस्यतिस्तन्मात्रा चारत्तस्मिन् श्रीहिरविजयसुगुर्वारे, क्लिष्टघ्ने ?-‘गुरुदैवतपूर्णोदये’ गुरुदै
 वत-‘पुण्य पूणा च अथाद् दन्मी, चैत्रशुक्लपक्षे पञ्चमीदशमीपूर्णातिथ्योः पुण्यनक्षत्रयोगात्, तयोर्द्वयो यत्र स गुरुदैवतपूर्णोद
 यन्मस्मिन्, सं० १६२९ वर्षे चैत्रसितदशमी १० तिथौ शृहस्यतिवारे पुण्यनक्षत्रे चन्द्रे चरति सतीति भावार्थः, गुरुपक्षे पुनर्ब्र्या
 नयान यथा-श्रीहिरविजयसुगुर्वारे-सुविदिताग्रणीश्रीहिरविजयसूरीश्वरान्ये प्रवर्धमाने, क्लिष्टघ्ने ?-‘नवहृत्ये’त्यादि, नव
 हन्ता प्रमाण यस्यैवविधः काय-‘द्वरीरं यस्य स चासौ राजा च नवहस्तकायराजः-श्रीपार्थनायस्तेनाङ्कित -अवच्छिन्नोऽयं
 य अतन्मेन मम-‘नह्यो महिमा यत्र स तथा तस्मिन्, अत्समासान्तेन नवहस्तकायराजाङ्कितसममहिमे, यद्वा नव हस्ताः
 प्रमाणं यस्यैवविद्यो राजते इत्येवंदीप्तो राजी-‘शोभनशीलः काय -द्वरीरं यस्य स प्राकृतत्वाद्विद्वेषणस्य परनिपातस्तेनाङ्कितः-
 चिह्निकृतोऽयान् श्रीपाशनायस्तस्य महिम्नं समो महिमा यत्र स तथा तस्मिन्, श्रीपार्थनायराज्यसहस्रमहिम्नि श्रीहिरविजय
 शूरिराज्ये इत्यय , अयं भावः-‘श्रीश्रपमाघपेक्षया हीनकालसमुत्पन्नोऽपि श्रीपार्थनायः सर्वजनेष्वादेयनामा यथाऽमृतं न तथा
 न्नमादय’, एव यस्याभ्यामाघपेक्षया श्रीवीरजन्मनक्षत्रसक्रान्तमक्षराश्रिमाहात्म्यात् कुनपकुपाधिकषाडुत्सेनातयाविषकालो
 त्पन्नोऽपि श्रीहिरविजयशूरिर्यथा माहात्म्यमाय न तथा वक्ष्याम्यादयः, न चैतद्वर्णनमार्थं, किंतु पारमार्थिकमिति प्रदर्शनाय
 पिद्वेषणद्वारा हेतुमाह, क्लिष्टघ्ने श्रीहिरविजयसुगुर्वारे ?-‘चित्रसितपक्षे’ चित्रम्-आभयं यथा स्याद्यथा कुपाधिकमुत्स्यानामपि
 निजद्वयपरित्यागगुर्वारं सितः-‘श्वेतः शुद्ध इति यापत् पथ’-अङ्गीकारो यत्र शारके स तथा तस्मिन्, अयं भावः-‘कुपाधिकम्

ख्याः सपरिकरा क्र० मेघजीप्रभृतयो नगरमुख्ये अहम्मदावादे म्लेच्छमुख्यमुद्रलाधिपतिपातिसाहीश्रीअक्बरसाक्षिकमहामहः
पुरस्सरं यथा प्रव्रज्यादिकं प्रतिपेदिरे न तथा प्राचीनाचार्यराज्येषु, यद्यपि कश्चित् कदाचित्प्रव्रज्यादिकं स्वीकुर्वाणो दृष्टः श्रुतोऽपि
परं तन्मुख्यास्तूक्तयुक्त्या श्रीहीरवियद्यारिराज्ये इति चित्रम्, एवमपि कुत इति विशेषणद्वारा हेतुमाह, यतः किंलक्षणे श्रीपूज्यवारके?—
‘गुरुदेवतपूर्णोदये’ गुरु-महत् तच्च तदैवं-भाष्यं गुरुदेवं, तदेव गुरुदेवकमिति स्वार्थे कः, तस्य पूर्णः—अन्यून उदयः तीर्थकुन्नाम-
कर्मोदयवत् प्राग्जन्मोपाजितशुभप्रकृतिविपाकानुभवनं यत्र स तथा तस्मिन् गुरुदेवकपूर्णोदये, तत्र न केवलं गुरोरेव पुण्यप्रकृ-
त्युदयः, किंतु तद्भक्तानामपि, तथाहि—गुरुपक्षे तावत् नहि गुरुणां तथाविधपुण्यविपाकानुदये कुपाक्षिककुनृपव्याकुलेऽपि काले
श्रीस्तम्भतीर्थे प्रभावनामुखेनैव कोटिसंख्याद्रव्यव्ययः संभवति, नवा चरणविन्यासे प्रतिपदं रौप्यकसौवर्णिकमोचनं मौक्तिक-
स्वास्तिकादिरचनमित्यादिना तीर्थकृत्यप्रतिमः पूजोदयः संभवति, तद्भक्तपक्षे तु तथाविधेऽपि काले तद्भक्तानां धात्रा ज्ञानदर्श-
नचारित्राणि पिण्डीकृत्य निर्मितैकमूर्त्तीनां श्रीगुरुणां ये भक्ताः श्रावकास्तेषां प्राग्जन्मोपाजितशुभकर्मप्रेरणया भाविन्या च तथा-
विधभवितव्यतयैव तथा भक्त्युल्लासः संभवति, यदागमः—पुणोर्हि चोइआ पुरक्खडेहिं सिरिभायणं भविअसत्ता । गुरुमागमेसिमहा
देवयमिव पज्जुवासंति॥१॥त्ति (उपदे १०१) गाथार्थः॥१००॥ अथैतत्प्रकरणकर्तृनामगर्भितामाशीरभिधायिकां गाथामाह—
इअ सासणउदयगिरिं जिणभासिअधम्मसायराणुगयं । पाविअ पभासयंतो सहस्सकिरणो जयउ एसो ॥१०१॥
इति—अमुना प्रकारेणैयः—अध्यक्षसिद्धः सहस्रकिरणः ‘पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात्’ कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणो जयतु—जीयादि-
त्याशीरुपदर्शितेति संबन्धः, आशीरपि तत्कृत्योद्भावनपुरस्सरमेव भवतीत्याह, किं कुर्वन् जयतु ?—‘प्रभासयन्’ प्रकाशं कुर्वन्, अर्थात्

वीरलोक्म्, अन्योऽपि सूर्यो लोकं प्रकाशयन्नेवाक्षीर्माणं भवति तथाऽयमपि, प्रकाशमपि किं कृत्वा करोतीत्याह—‘सासणे’त्यादि,
 द्वासन-जैनतीर्थं तद्रूपो य उदयगिरि-उदयाचलो निपच इतियावत् त प्राप्य-तच्छिखरमासाद्य, अन्योऽपि सूर्यो निपचद्विख
 रमासाय प्रकाशं कुरुते तथाऽयमपि जैनतीर्थं प्राप्यैव प्रकाशयति, नान्यथा, किंलक्षणे सासनोदयगिरिं?—‘जिनमापिसधर्मसाग
 रानुगतं’ जनेन-अर्हता मापितो यो दानादिलक्षणो धर्मस्तद्रूपो या सागर-समुद्रस्तं प्रत्यनुगता-प्राप्तं सचद्रोऽनुकारी बेल्यर्भं,
 निपचोऽपि समुद्रसंघदो भवति, उभयतोऽपि समुद्रस्पर्धीस्पर्धः, अथवा तमनुकारी-समुद्रतटस्था, यथा सूर्यः समुद्रे मण्डलानि कुरुते
 तथैव निपचेऽपि, यदुक्तं—‘तेसद्दी निसहमि अ बुमि अवाहा बुजोअतरिआ । एगुणवीसं च सयं सरस्त य मण्डला लवणे ॥१॥’ इति,
 अयं निपचापेक्षया समुद्रे सूर्यस्य भूपांसि मण्डलान्यतः समुद्रोपमयोगमिहो निपचः । अत्र धर्मसागर इति प्रकरणकर्तुर्नामापि सूचित
 बोध्यमिति गाढार्थः ॥१०१॥

इअ कुवच्चकोसिअसइस्तकिरणमि पवयणपरिक्खलावरनार्ममि सिस्थसूखनिरूपणानामा पढमो विस्सामो समत्तो॥

इति श्रीमत्तपागणनमोनमोमणिश्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्योपाध्यायश्रीधर्मसागरगणि
 धिरचिते कुपक्षकैशिकसहस्रकिरणे श्रीहीरविजयसूरिवत्तप्रबचनपरीक्षापरनाम्नि
 प्रकरणे तीर्थस्वरूपनिरूपणानामा प्रथमो विभामो व्याख्यातः

अथ प्रकृतं विवक्षुराह—

अहं पण्यं दंसेमो वित्थरओ किंचि जं च सामन्ना । भणिअं तित्थस्सखे दसस्सखं पसंगेणं ॥१॥

अथ 'प्रकृतं' कुपाक्षिकास्तीर्थाद्भिन्ना इति भव्या जानंत्विति कुपाक्षिकस्वरूपनिरूपणं प्रकृतं—प्रारब्धं तत् किंचिद्विस्तरतो दर्शयामः, तत्किं?—यत् प्रसङ्गेन दशस्वरूपं सामान्यात् तीर्थस्वरूपे—तीर्थस्वरूपनिरूपणविश्रामे भणितं, प्रसङ्गस्त्वेवं—तीर्थस्वरूपनिरूपणमन्तरेण ततो बाह्याः कुपाक्षिका इति वक्तुमशक्यमिति तत्स्वरूपनिरूपणं प्रासङ्गिकमिति गार्थार्थः ॥१॥ अथ 'तित्थं चाउव्वण्णो' इत्यादिदशमगाथात आरभ्य 'एवं जुत्तिदिसाए' इत्यादिसप्तनवतितमगाथायन्यन्तं तीर्थस्वरूपं निरूपितम्, एवंविधे तीर्थे सिद्धे तत्प्रत्यनीकानां दशानामपि तीर्थान्तर्वर्तिनां सर्वथा हेयत्वे सिद्धेऽपि व्यक्त्या तत्स्वरूपं विवक्षुः प्रथमं साधारणस्वरूपमाह—

दसवि अ एए पवयणपओसभावा पवयणओ भट्ठा । गुरुपरतंतविरहिआ उम्मगगपरूवणारसिआ ॥२॥

दशापि चैते—प्रागुद्दिष्टाः 'खवण्ये'त्यादिना दिगम्बरादिपाशपर्यन्ताः प्रवचनतो भ्रष्टाः—जैनप्रवचनतो भ्रष्टाः, जैनप्रवचनाच्च्युतास्तीर्थादूर्ववर्तिन इत्यर्थः, कुत इति हेतुमाह—'पवयण'ति प्रवचनप्रद्वेषमावात्—जिनशासनविषयकद्वेषोदयात्, एतत्प्रवचनमस्मत्परमभवकारि माऽस्मद्वृक्षपथमवतरतु, किंतु निस्सत्ताकीभवत्वित्येवंरूपेणानन्तानुबन्धिद्वेषजन्यरुद्रपरिणामसद्भावादिति तात्पर्यं, तत्रापि विशेषणद्वारा हेतुमाह, यतस्ते कीदृशाः?—'उन्मार्गप्ररूपणारसिका' उन्मार्गः—स्त्रीमुक्तिनिषेधः चतुर्दशीपाक्षिकनिषेधः पर्वतिरिक्तदिनपौषधनिषेधः सामायिकादौ श्राद्धमुखवस्त्रिकानिषेधः जिनविम्बानां पुरः फलादिपूजानिषेधः श्रुतदेवतास्तुतिनिषेधः जिनश्रतिमानिषेधः संप्रति गुरुदृग्गणथावतारनिषेधः परम्परागतप्रायोबहुविधिविधनिषेधः जिनपूजादिषु साधूपदेशनिषेधः ० प्रमुखल-

धनं तस्य प्रकृपणा-तदप्रवस्थापनाय कुतश्चुङ्गावता सत्र रसिका-अहोरात्रं तदेकभ्यानपरायणा अहमहमिकया उपसनिनः, एवं
 विधा अपि कुत इत्याह-यस्मादुत्तरतन्त्रविपरिहता-परतन्त्रचन्देनात्र माघनिर्वेद्यात् पारतन्त्र्य तेन शून्या इत्यर्थ, न हि स्त्रीश्रुक्ति
 निषेधादिग्ररूपणां शिवभूत्यादयः स्वकीयत्वकीयगुरुभ्योऽप्य कृतवन्तः, किंतु गुरुपदेद्वयमन्तरेणैव निजमतिविकल्पनया प्रादु
 र्भूतवन्तः, स्वस्वयत्प्ररूपणामधिकृत्य न कस्यापि शिष्या इत्यर्थः, अत एव तेषां स्वस्वशिष्यापेक्षयापि गुरुत्वव्यपदेशः केवल
 कृत्वा एव, शिष्यत्वाविनामायिन एव गुरुत्वस्य सप्रभावात्, अय माव-यो यो गुरु स स कस्यापि शिष्यत्वेनासीदेवेत्येव
 रूपेण शिष्यत्वाविनामाञ्चैव गुरुः, यदागम-“इदृण सवमाण सीसो होत्तम ताव सिक्त्वाहि । सीसस्त भुति सीना न ह्रुति सीसा
 असीसस्त ॥१॥” चि श्रीचन्द्रवैद्यकप्रकीर्णके, अत्र इष्टान्तः श्रीसुचर्मस्वाम्येव, स च श्रीमहावीरस्य शिष्य सन्नेव श्रीचम्बू
 स्वाम्यत्वीनां गुरुपि, ननु यथा भगवान् महावीर स्वय कस्याप्यशिष्य सन्नेव श्रीसुचर्मस्वाम्यादीनां गुरुत्वाजमी अयि भवन्तु को दोष
 इति चेन्मैव, शिवभूत्यादीनां देवत्वापत्तेः, यो यो देवः स च न कस्यापि शिष्य इत्येवरूपेण शिष्यत्वाभावाविनामायिन एव देवत्वमित्येव
 देवत्वभोपेतत्वात्, नन्वमीषां देवत्वमेवास्वाभितिवेत् चिरं जीव, यतो जैनप्रवचने प्रत्युस्तपिष्यादौ चतुर्विधतिरेव देवत्वेन प्रती
 तास्तीर्षकृत्तो भवन्ति, ते चास्याभनसपिष्यां आपमादिवीरावसाना संप्रप्ता एव, अमी च तेभ्योऽधिका, अतः प्रवचनवाद्या स्वत
 एव मत्साध्यकोटिमारुजा किंच-माहकृष्टद्वचसा श्रीसुचर्मस्थामिनोऽप्यत्यत्वमात्मनः स्यापयन्तस्ते निवारणीया, यतस्त्वया ध्रुव
 गानां तेषां स्वरूपस्यैव ज्ञाने, मन्माहृत्वबन्धत्वयोरेव सुषर्मापत्यस्वत्वतन्त्रप्रयेतृत्वयोर्विशेषात्, तथा च इष्टान्तासिद्धिः, नहि
 श्रीवीर कस्यापि देवस्य गुरोर्वा स्मात्मनोऽपत्यत्वमाख्यापयतिस्मेत्यादियुक्तिभिर्विचार्यमाणानां शिवभूत्यादीनां गुरुत्वं तदप

त्यानां च कौण्डिन्यादीनां शिष्यत्वं विशीर्यत एव, यतस्ते स्वात्मनः श्रीसुधर्मस्वाम्यपत्यत्वं ख्यापयन्तो न तीर्थकृतो नापि गुरवो,
 गुरुपारतन्त्र्याभावेनैव नवीनमताविष्करणात् कस्यापि शिष्यत्वाभावादिति भावार्थः, यत्तु तेषां परस्परं गुरुशिष्यत्वव्यवहारस्त-
 न्मरुमरीचिकायां जलव्यवहारवचदाभासत्वेनैव बोध्यः, अत एवागमेऽपि—“सत्त पवयणनिहगायरिआ पं०, तं०—जमाली” त्यादि
 (एएसिणं सत्तण्हं पवयणनिहगाणं सत्त धम्मायरिया हुत्था, तं०—जमाली० इति पाठः स्थानाङ्के ५८७ सूत्रे ४१० पत्रे) तन्मतादि-
 मूलकर्तृत्वाद्, वस्तुगत्या देवाभासत्वेऽपि गुर्वाभासत्वेन लोके गुरुशिष्यव्यवहारात्, नन्वेवं बोटिकादिपाशपर्यन्ताः किं स्वतीर्थिका
 उतान्यतीर्थिका वोच्यन्ते ? अथवाऽन्यथैवेति चेद्, उच्यते, नैते स्वतीर्थिका उत्सृजप्ररूपणायास्तीर्थवाह्यत्वात्, यदुक्तं “समुद्धा-
 तादि जिनाभिहितं वस्त्वन्यथा प्ररूपयन् प्रवचनवाह्यो भवती”ति श्रीस्थानाङ्कवृत्तौ (५८७ सू. उपक्रमे) सप्तनिह्वाधिकारे, न वा
 परतीर्थिकाः, शाक्यादिपरतीर्थिकक्रियानभ्युपगमात्, किं त्वमी अव्यक्तशब्देनान्यथैव वाच्याः एतेऽव्यक्ता इति, यदाहुः श्री-
 भद्रसूरिपादाः—“पवयणनीहूआणं जं तेसिं कारिअं जहिं जत्थ । भजं परिहरणाए मूले तह उत्तरगुणे आ॥१॥”ति निर्युक्ति-
 गाथा (७८७) व्याख्यायां “नैते साधवो न्नापि गृहस्थाः नापि अन्यतीर्थिकाः यतस्तदर्थाय कृतं कल्प्यमेव भवत्यतोऽव्यक्ता एते”
 ति गाथार्थः इति श्रीआ० नि० ह० (३२६ पत्रे) इति गाथार्थः ॥२॥ अथ केऽमीपामादिकर्त्तारः १ कोऽमीपामुत्पत्तिकालः २ का
 ऽमीपां प्ररूपणा ३ को वाऽस्याः प्रतीकारः ४ किंनिमित्तं चामीपां तीर्थवाह्यभवनमित्यादि यथाऽऽम्नायं विमणिपुः ‘यथोद्देशं
 देश’मिति न्यायात् प्रथममुद्दिष्टस्य दिगम्बरस्य वक्तव्यतामाह—

त्थ य खमणो रमणो दुग्गइवणिआइ जेण वणिआए । न सुणइ सुत्तिं सुत्तिं केवलिणो कवलभोइस्स ॥३॥

तत्र च-तेयूदिष्टेयु च 'क्षपणको' षोडशो 'रमणो' भर्षा, कस्मा ?-दुर्गतिवनितायाः दुर्गति-नारकादिदुर्गतिस्त्रया या व निता-स्त्री तस्मा इत्यर्थः, धकारोऽन्येषामपि कृपाधिक्रानां दुर्गतिवनिताभर्षत्वस्यैव, अथ विगम्भस्य दुर्गतिवनिताभर्षत्वे हेतु माह-'जेण'ति यन कारणेन षोडशो वनिताया मुक्तिं न मन्यते, सकलकर्मफलक्षणां मुक्तिं स्त्रियो न प्राप्नुवन्तीत्युपदेष्टेन स्त्रीवृत्तिनिषेधकः, तथा कवलमोजिन-तथाविषेवदनीयकर्मोदयात् शुद्धेदनोपश्रमनाय कषलाहारं गृह्णानस्य केवलिनः, चक्र रमण्याहृत्य मुक्तिं च-भोजनं, केवलिनो कवलारादो न मवतीत्युपदेष्टेन प्रसिषेवयति, अत्र यद्यपि सिद्धावम्य केवलिनमादाय तीर्थ स्याध्यपसिद्धान्तः स्यात् तस्मिन्नाकराया विगम्भस्य षादिन' केवलिन कवलमोजित्वमसिद्धमिति तद्वाराणाय च कवलमोजित्व विद्वेषपत्त्यागेन 'कायद्वोगिस्त'चि काययोगिन इति विद्वेषण वक्तुं युक्तं, तथापि जैनस्य नियमेन केवलिनः कवलमोजित्व सिद्ध मेवास्तीति द्वापनार्थमेतद्विद्वेषण न दोषहेतुरिति गाढार्थः ॥३॥ अथ नग्नाटमवस्थादिकर्षारं तदुत्पत्तिकाल तीर्थाद्भिर्भवन्ननिमित्तं च प्रदर्शयितुं भाषामाह—

तत्सुप्पत्ती नयदिअछाससपदि वीरनिवाणा । रघवीरपुरे कंवलकोडाओ सइस्तमल्लाओ ॥४॥

'तस्य' षोडशस्योत्पत्ति-ग्राह्यार्थः धीवीरनिवाणत्वं नवाधिकपदस्यैव ६०९ व्युत्पत्तौ रघवीरनगरे जातेत्युत्पत्तिकालं प्रदर्शितं, कस्माज्जातेत्याह-'सइस्त'चि सइसमाछाट्-रानमान्यतइसमाछाभिधानधिवभूत्यपरनाम्नः पुरायाविति, अनेन विगम्भ मवस्थादिकर्षा प्रदर्शितः, सइसमाछाट् किलक्षणात् ?-'कम्पलकोषात्' कम्पलो-रत्नकम्पलस्तस्मिन्निमित्तः क्रोधो यस्य स तथा तस्माद्, अनेन विद्वेषणेन तीर्थवर्हिर्भवननिमित्तं कम्पलकोषः प्रदर्शितः, तस्मिन्निमित्तस्त्वेवम्-इहैव मरतक्षेत्रे रघवीरपुरं नाम नगरं, तद्वर्हि

दीपकाभिधानमुद्यानं, तत्रार्थकृष्णनामानः सूरयः समागताः, तस्मिंश्च नगरे सहस्रमल्लो राजसेवकः, स च राजप्रसादाद्विलासान्
कुर्वन्नगरमध्ये पर्यटति, रात्रेश्च ग्रहरद्वयेऽतिक्रान्ते गृहमागच्छति, तदैतदीयभार्या तन्मातरं भणति-निर्वदिताऽहं त्वत्पुत्रेण, न
स्वत्वेप रात्रौ वेलायां कदाचिदप्यागच्छति, तत उजागरकेण बुभुक्षया च बाध्यमाना प्रत्यहं तिष्ठामि, ततस्तया प्रोक्तं-वत्से !
यद्येवं तर्हि त्वमद्य स्वपिहि, स्वयमेवाहं जागरिष्यामि, ततो बध्वा तथैव कृतम्, इतरथास्तु जाग्रत्या रात्रिग्रहरद्वयेऽतिक्रान्ते
शिवभूतिना समागत्य प्रोक्तं-द्वारमुद्घाटयत, ततः प्रकुपितया मात्रा प्रोक्तं-दुर्णयनिधे ! यत्रैतस्यां वेलायां द्वाराण्युद्घाटितानि
भवन्ति तत्र गच्छ, न पुनरेवं त्वत्पुलग्नः कोऽप्यत्र मरिष्यति, ततः कोपाहङ्कारभ्यां प्रेर्यमाणोऽसौ निर्गतः, पर्यटता चोद्घाटि-
तद्वारः साधूपाश्रयो दृष्टः, तत्र साधवः कालग्रहणं कुर्वन्ति, तेषां च पार्श्वे तेन वंदित्वा व्रतं याचितं, तैश्च राजवल्लभो मात्रादि-
भिरमुत्कलितश्चेति व्रतं न दत्तं, ततः खेलमल्लकाद्रक्षां गृहीत्वा स्वयमेव लोचः कृतः, साधुभिलिङ्गं समर्पितं, विहृताश्च सर्वेऽप्यन्यत्र,
कालान्तरेण पुनरपि तत्रागताः, ततो राज्ञा शिवभूतये बहुमूल्यं कम्बलरत्नं दत्तं, तत आचार्यैः शिवभूतिरुक्तः-किं तवानेन साधूनां
मार्गादिष्वनेकानर्थहेतुना गृहीतेन ? ततस्तेन गुर्वप्रतिभासेनापि संगोप्य मूर्छया तद्विधृतं, गोचरचर्यादिभ्यश्चागतः प्रत्यहं तदसौ
संभालयति, नतु किञ्चिदपि व्यापारति, ततो गुरुभिर्मूर्च्छितोऽयमत्रेति ज्ञात्वा अन्यत्र दिने तमनापृच्छथैव बहिर्गतस्य परोक्षे
कम्बलरत्नं पाटयित्वा साधूनां पादग्रीवञ्चनकानि कृतानि, ततो ज्ञातव्यतिकरः कषायितोऽसौ तिष्ठति, अन्यदा च सूरयो जिनक-
ल्पिकान् वर्णयन्ति, तद्यथा-“जिणकल्पिआ य दुविहा पाणीपाया पडिग्गहधरा य । पाउरणमपावरणा इक्किक्का ते भवे दुविहा ॥१॥
दुग १ तिग २ चउक ३ पणगं ४ नव ५ दस ६ इक्कारसेव ७ बारसगं ८ । एए अट्टविगप्पा जिणकप्पे हुंति उवहिस्स ॥२॥त्ति”

(आत्र० वृत्तौ प्रव० ४९३-४९४ पञ्चकल्पे) अनयोरपर्यस्त्वेवम्-इह केयाञ्चिज्जिनकल्पकानां रजोहरण मूलवस्त्रिका चेति द्विविध उपधिः१ अन्येषां तु कल्पेन सह त्रिविध २ कल्पद्वयेन सह चतुर्विध३ कल्पत्रयेण सह पञ्चविधः४ केपाञ्चिषु रजोहरण मूलवस्त्रिका चेति इय “एष पञ्चार्चवो पायद्वयण च पायकेसरिखा । पल्लाङ्गं रयचार्यं गोचङ्गो पायनिक्षोगु ॥१॥”पि (ओघनि० ६६९) सप्तविधः पात्रनिर्योग इत्येव नवविधः५ कल्पेन तु सह दशविधः६ कल्पदशविधः७ कल्पत्रयेण सह केपाञ्चिषु द्वादशविध उपधिज्जिनकल्पिकानामिति, तदेतच्छ्रुत्वा द्विषमूतिना प्रोक्त-यथेवं तर्हि किमिदानीमौघिक औपग्रहिक्यैतावानुपधिः परिगृह्यते?, सु एव चिनकल्पः किं न क्रियते!, ततो गुरुमिरुक्त-क्षम्बूस्वामिनि व्यवच्छिन्नोऽसौ, संहननाद्यभावात् साम्प्रत न शक्यो कर्तुं, ततः द्विषमूतिना प्रोक्त-मयि जीवति स किं व्यवच्छिद्यते?, नन्वहमेव त करोमि, परलोकाधिना हि स एव निष्परिग्रहो चिनकल्प-कर्षक्यः, किं पुनरनेन कपायमूर्च्छादिवोपनिधिना परिग्रहानर्धेन?, अत एव श्रुते निष्परिग्रहत्वमुक्तम्, अचेलकक्ष जिनेन्द्राः, अतोऽप्येकैव सुन्दरेति, ततो गुरुणा प्रोक्त-इन्त यथेव तर्हि दहेऽपि कपायमयमूर्च्छादयोः दोषाः कस्यापि संभवन्तीति सोऽपि अत्रप्रदणानन्तरमेव त्यक्तव्यं ग्रामोति, यच्च श्रुते निष्परिग्रहत्वमुक्तं तदपि धर्मोपकरणेष्वपि मूर्च्छां न कर्षयेति मूर्च्छाया अभाव एव निष्परिग्रहत्वमवसेय, न पुनः सर्वथा धर्मोपकरणस्यापि त्यागा, जिनेन्द्रा अपि न सर्वैवाचेलका, ‘सर्वेऽपि एगदूसेण निगगया जि पवरा चउरीस’मित्यागमवचनात् (आत्र० २२७) तदेव गुरुणा स्वधिरैव यथोक्ताभिर्ब्रह्ममाणामिष युक्तिभिः प्रमाप्यमानोऽपि तथाविधकपायमोहादिकर्मोदयात् न स्वाग्रहाभिप्रेतोऽसौ, किंतु चीषराणि परित्यज्य निर्गतं, ततश्च बहिरूपाने स्थितस्योत्तरानाम मरिनी पन्दनार्थं गता, सा च त्यक्तपीवरं च आठरमालोक्य स्वयमपि चीषराणि त्यक्तवती, ततो मिथार्थं नगरमन्त्रे प्रविष्टा

गणिकया दृष्टा, तत इत्थं विवक्षां वीभत्सामिमां दृष्ट्वा मा लोकोऽस्मासु विराङ्गीदित्यानिच्छन्त्यपि तया परिधापिताऽसौ, स एव व्यतिकरोऽनया शिवभूतये निवेदितः, ततोऽनेन विवक्षा योषिन्नितरां वीभत्साऽतिलज्जनीया च भवतीति विचिन्त्य प्रोक्ताऽसौ— तिष्ठ त्वमित्थमपि, न त्वत्कव्यं त्वयैतद्वत्त्वं, देवतया हि तवेदं ग्रदचमिति, ततः शिवभूतिना कौण्डिन्यकोट्टवीरौ शिष्यौ दीक्षितौ, ताभ्यामाचार्यशिष्यलक्षणा परम्परा प्रवृत्तेति बोदिकदृष्टेरुत्पत्तिरिति गाथार्थः ॥४॥ अथ दिगम्बरमतप्ररूपणामधिकृत्य मूलप्ररूपणामाह—

तन्मयमूलपरूवणमुवगरणं धम्मसाहणं जं च । तंपिअ परिगहो खल्ल मुच्छाभयदोसहेउत्ति ॥५॥

तस्य—दिगम्बरस्य मते मूलप्ररूपणं—प्रथम एव भाषणं ‘जं च’ति चोऽप्यर्थे व्यवहितः संबध्यते, यद्धर्मसाधनमप्युपकरणं—रजोहरणादिचतुर्दशोपकरणलक्षणं तदपि परिग्रहः, खलुरवधारणे, परिग्रह एव, तत्र विशेषणद्वारा हेतुमाह—‘मुच्छ’ति, तत्परिग्रहः कुतो?, यतस्तदुपकरणं मूच्छाभयद्वेपहेतुरिति, ममेदमित्येवंरूपेण रागानुषङ्गो मूच्छा, चौरादेरुपहरणसमुत्थं भयं, तदनुपकारिणि च द्वेषः, तेषां हेतुरुपकरणमित्यर्थः, यस्मादेवं तस्मादुत्सर्गतो वस्त्रधारणं साधूनां न युक्तं, ‘जिताचेलपरिसहो मुणि’ति वचनाद् वस्त्राभावे सत्येवाचेलतापरीपहो जितो भवेत्, यच्चागमे—“तिहिं ठाणेहिं वत्थं धरेजा, तं०—हिरिपत्तिअं? दुगुंछावत्तिअं? परीसहवत्तिअं?” (स्था० ?७१ सू०) इति वस्त्रधारणमुक्तं, तच्च लज्जादिरक्षार्थं कारणिकमेव, कारणं चासदृशसाहसवतामस्मादशाभसंभवीति दिगम्बराभिप्रायमारूढः पूर्वपक्ष इति गाथार्थः ॥५॥ अथ दिगम्बरविकल्पितं पूर्वपक्षं प्रतिबन्धैव दूषयितुमाह—

देहाहारप्पमुहं परिहरणिज्जं हविज्ज तस्समए । अहवा णाणाह जओ पुरिसविसेसे सदोसंति ॥६॥

देहः—शरीरमाहारः—अशनादिलक्षणश्चतुर्विधस्तत्प्रमुखं—तदादि, आदिशब्दात् शय्याऽऽसनवसत्यादिपरिग्रहः, तदपि तन्मते—दिगम्बरमते

परिहरणीय स्यात्, तथाप्युक्तदोषानां सुतरां संभवाद्, आस्तामन्यद्, अथवा क्षानदवर्धनधारित्राभ्यपि त्याज्यानि भवेयुः, यतः पुरुषविज्ञेये
क्षानाद्यपि सदोष-त्वद्विकल्पितदोषमाग, तत्कथमितियेच्छुः, यो नष्टाट ! त्वया बलं नाम्युपगम्यते तत्र कारण किं?, विनातु
पदिष्टत्वं वा? तत् मूञ्जद्वितुत्वं वा? मयहेतुत्वं वा? क्रोधादिहेतुत्वं वा? दुर्भ्यानिहेतुत्वं वा? परीयहसहनायं वा? प्रवचनगौरव
वा? अहिंसेनम्युपगतत्वं वा? विनकल्पिकानम्युपगतत्वं वा? इति नव विकल्पा, आद्यो विकल्पो नास्त्यदोषावह, लब्धादिरधानिमिष
बलधारणस्य विनैस्तुष्टातत्वाद्, यदागम-“तिहिं अप्येहिं बतयं चारेखा, तं०-हिरिवचिबं? दुगुछावचिबं? त्रि
भीत्यानागे (घ. १७१) एतद्वृत्तिर्यथा-श्रीः-छा संयमो वा प्रत्ययो-निमिष यस्य धारणस्य तद्यथा, जुगुप्सा-लोकविविधा निन्दा
सा प्रयोचनं यस्य तद्यथा, एव परीयहाः-क्षीतोष्मदस्रमशकादयः प्रत्ययो यत्र तद्यथा”ति, एतच्च त्वयाऽपि प्रागभ्युपगत, परं
कारणिकमित्यादि यदुद्गावितं तद् क्षून्यद्वयत्वात्सम्यक् नोपलक्षित, तथाहि-वयमपीत्यमेव श्रुतः-त्रिमिरेव कारणैः साधुर्वच
वरेत्, परं यानि कारणान्युक्तानि तानि कारणानि विनकल्याद्ययोग्यानां निरतिशयिनां च साधूनां सतत संभवत्येव, ततो धार
णीयमेव बलं, यदिवा कृत्तापरीयहार्यं न तत् धियते तथापि संयमनिमिषमवश्य धरणीयमेव, अन्यथा क्षीतकलेऽभिज्वालनादिना
महाज्जसंयमापवोः, यथोक्तम् ‘असमसाहसवतामस्माकं कारणमसंभवी’ति स हि स्याद्व्यामहारप्रत्ययमपि न युक्त, तस्यापि कारणिकत्वाद्,
यदागम-“छहिं अप्येहिं समये निगमे आहारमाहारेमाये नाहकम्, तं०-वेज्जण? वेयावचेर हरिज्जाए अरे संजमहाए५। तव
पायवचिआए५ छहं पुज चम्भचिआए५ ॥४१॥ चि (घ. ५००) भीत्यानागे, अस्य व्याख्या-‘छहिं’न्ति कण्ठ्यं, नवरमाहारम्
-अश्वनादिकमाहारयन्-अभ्यवहरन् नातिक्रामत्याशां, पुष्टात्मनस्तावद्, अन्यथा त्वतिक्रामत्येव, रागादिमावात्, तद्यथा-

'वेअण' गाहा, वेदना च-लुद्धेदना? वैयावृत्त्यम्-आचार्यादिकृत्यकरणं? वेदनोपशमनार्थं वैयावृत्त्यकरणार्थं चेति भावः, ईर्या-गमनं तस्या विशुद्धिः-युगमात्रनिहितदृष्टित्वमीर्याविशुद्धिस्तस्यै च ईर्याविशुद्ध्यर्थमिम्, इह च विशुद्धिशब्दलोपादीर्यापथमित्युक्तं, बुभुक्षितो हीर्याशुद्धावशक्तः स्यादिति तदर्थमिति, चः समुच्चये, संयमः-प्रेक्षोत्प्रेक्षाप्रमार्जनादिलक्षणस्तदर्थं, तथेति कारणान्तरसमुच्चये, प्राणाः-उच्छ्वासादयो बलं वा तेषां तस्य वा वृत्तिः-पालनं तदर्थं, प्राणसंधारणार्थमित्यर्थः, षष्ठं पुनः कारणं धर्मचिन्तायै, गुणनानुप्रेक्षार्थमित्यर्थः, इत्येतानि षट् कारणानि । किंच-आहारकारणापेक्षया वस्त्रकारणं बलवत्तरमेव, यतो वस्त्रपरित्यागे लज्जादिमनुष्यधर्मरहितो लोके देवतायत्तोऽयमनालाप्यो द्रष्टुमप्यकल्प्य इत्याद्युपेक्ष्यैव परिह्रियते, आहारपरित्यागे चाहो महानुभावोऽयं तपस्वी यावत्पर्युपासनाहं इत्यादिब्रूयतिमान् प्रवचनगौरवहेतुर्भवेत्, तस्मादुद्भावयवाद्याच्छादनेन मनुष्यधर्मसत्यापनहेतुं वस्त्रमुपादाय परिहर परिणामानुचितमाहारविधिमिति सुहृद्वचः सत्यमेवेति बोध्यम्? । अथ मूर्च्छानिमित्तं हि वस्त्रमतिकृत्वा वस्त्रोपादानं नाभिमतमिति द्वितीयविकल्पश्चेत् तर्हि वयं पृच्छामः-भो नन्नाट! निजशरीरे तव मूर्च्छाऽस्ति नवा?, अस्ति चेत्तर्हि शरीरवद्वस्त्रमपि तवास्तां, न्यायस्य समानत्वात्, नास्ति चेत्सुतरां वस्त्रे मूर्च्छा न स्यात्, न ह्यवाप्ते कल्पतरावमूर्च्छितः कल्पतरूपकारिण्यां तृणादिवृत्तौ मूर्च्छितः कोऽपि संभवेद्, अयं भावः-प्रायोजनन्तकालेनापि दुर्लभं रत्नकोटिशतैरपि क्रयेणालभ्यमानेककोटिद्रव्यव्ययेनापि परिपालनार्हं तत्परिपालननिमित्तं बहुमूल्यबहुवस्तुविनाशेऽपि प्रमोदास्पदं वस्त्राद्येनैकब्राह्मवस्त्वपेक्षयाऽत-रङ्गं चिरकालस्थायि च अहिकण्टककर्करगत्ताग्निवातातपशीताद्युपद्रवेभ्यः परित्रायमाणं लक्षपाकादितैलोद्घर्तनजलधावननादिना परिशील्यमानं शर्करापानपुरस्सरमिष्टान्नपानादिभवन्यभोजनविधिना परिपाल्यमानं, किं बहुना?, स्वर्गापवर्गाद्येनेकाभीष्टार्थसाधक-

त्वेन कल्पतरुः कल्पमानुषद्वीपं, तथापि यदि तव मूर्च्छा नास्ति हन्त तर्हि द्वीपराजपेक्षयाऽत्यन्तनिस्सारे कतिपयदिनान्तेऽवश्यं
 स्वयमेव विनश्ये क्षणमात्रेणैवाग्निस्तस्मिन्नुपद्रवते प्रायः क्रयधिक्रयादौ सुलभतरे स्पूले बाधे वस्त्रादिवस्तुनि मूर्च्छां तु दूरापास्तैव,
 एव सत्यपि यदि वस्त्रादौ तव मूर्च्छा स्यादेव तर्हि द्वीपे तु सुतरां विशेषेणैव भविष्यति, द्वीपार्थमेव वस्त्राणुपादानात्, न हि
 दुग्धादिहेतुर्गवादेनिमित्तमेव दृष्ट्यादिकमुपपन्नं दृष्ट्यादौ मूर्च्छानान् गवादौ चामूर्च्छा केनापि वस्तु द्रव्यते, गवादिमूर्च्छांज
 न्याया एव दृष्ट्यादिमूर्च्छायाः सद्भावात्, तेन गवादौ या मूर्च्छा सा वास्तवी दृष्ट्यादौ चोपचरिता बोध्या, एव नन्मादमते द्वीपमूर्
 च्छापरिचयैव वस्त्रादौ मूर्च्छा संभवति, नान्यथेति कृत्वा यदि द्वीपे न मूर्च्छास्तर्हि वस्त्रवस्तुपि द्वीपे सुतराममूर्च्छित इति, ननु वस्तु
 गत्या विचारे द्वीपे मूर्च्छाऽस्तीति वयमपि जानीमः, परं द्वीपं त्यक्तुं न शक्यते इति चेत् सत्यं, 'च सकृद्वै तं कीदृशं' चि प्रवचन
 वचनाद्, आहारविधिस्तु त्यक्तुं शक्यते य एव स एव त्यन्यथा, आहारविधिमन्त्रेण द्वीपस्थितिरिव न स्यादिति चेत्
 माऽऽस्तां, को दोषः?, द्वीपमावे संयमाभावाभावा मोक्षं कथं साध्यते इति तत्किं मूर्च्छाविषयोऽपि द्वीपं मोक्षसाधनतया त्वयेष्यते,
 अनन्यगत्या इष्यतेऽपीति चेत् तर्हि वक्ष्येण किमपराधं? यन्मूर्च्छाविषयत्वेन साम्येऽपि तावन्महा यत्नेन द्वीपं परिपाल्यते
 वत्तं च परिद्वियते, किंच-मोक्षनमपि मूर्च्छाविषयो न वेत्यादिविकल्पोद्भावेन प्राणुकयुक्त्या तिरस्करणीय, तथा गुरुणा श्लिष्य
 श्लिष्येण च गुरुरपि परिहरणीयः स्यात्, एव तीर्थे तीर्थकृति ज्ञाने दर्शने चारित्र्ये चापि माय्य, सर्वत्रापि ममेवमित्येवंरूपेण मूर्च्छाया
 अनिवार्यत्वादित्यसुविस्तरेण २। अथ मयहेतुत्वमिति तृतीयो विकल्पः, सोऽप्यतिदुष्टः, गर्वविटकष्टकसर्पसिंहादिवजरातिसारादिभ्यो
 मोक्षनमैपत्रालामादिभ्योऽतिमोक्षनादिभ्यो दुष्टजनेभ्यः पवनपावकपानीयादिभ्यश्चानेकधा द्वीपरेहेतुकमयसंभवाच्चरीरस्माप्यवश्यं

त्यागापत्तेः, तथा निद्रादिप्रमादवशेन विस्मरणादिभयहेतुज्ञानं, शङ्कादिना विनाशभयहेतुदर्शनं, प्रमादाचरणादिना मालिन्यभयहे-
 तुश्चारित्रमिति ज्ञानाद्यपि परिहरणीयं स्यात्, आस्तामन्यद्-भोजनेऽप्यजीर्णादिभयं भवत्येवेति भोजनमपि परिहरणीयं संपद्येत ३।,
 अथ वस्त्रं क्रोधादिहेतुरिति चतुर्थो विकल्पः सोऽप्यकिञ्चित्कर एव, शरीरादेरपि क्रोधादिहेतुत्वेन त्यागापत्तेः, तत्कथमिति चेत्
 शृणु, आस्तामन्यत् परमहो अयं पापात्मा कुलवधूनामप्यवाच्यं दर्शयन् न लज्जत इत्यादितथाविधाऽऽर्यजनोक्तिस्तत्र कर्णपथमवतीर्णा
 तैवेव क्रोधोत्पत्तिहेतुर्जायते, तन्निदानं च नम्ररूपतया वीभत्सं त्वदीयं शरीरमेव, तदभावे च तथाविधोक्तेरेवासंभवात् कुतः क्रोधा-
 देरुत्पत्तिः?, एवमाहारविधावपि वाच्यं, तत्राप्यमनोज्ञाहारावाप्तौ त्वद्विकल्पितान्तरायपाते चानुपयोगिगुरुषुविषयकः क्रोध उत्पद्यत
 एव, न चैतदसंभवीति वाच्यं, दशमगुणस्थानकं यावत्साधोरपि संज्वलनक्रोधादेरुदयात्, तन्निमित्तं चोक्तं कारणजातमेव, ना-
 न्यद्, एवं ज्ञानादावपि भाव्यं, ननु ज्ञानात् क्रोधोत्पत्तिः कथमिति चेत्तर्हि वस्त्रात् क्रोधोत्पत्तिः कथमिति वयं पृच्छामः?, तत्र वस्त्रा-
 पगमे चौरादिविषयकः क्रोधो वस्त्रनिमित्तक एवेति ममाशय इति चेत् तर्हि कश्चित्पाण्डित्यादिगुणैर्विख्यातः क्वचिद्राजसभादावपरप-
 ण्डितेन पराभूतोऽपभ्राजनां ग्राप्तः स्वजेतरि पण्डिते क्रोधभाक् स्यात्, तत्र क्रोधनिदानं श्रुतज्ञानमेव, अनधीतस्य तथापराभूतेरे-
 वासंभवात् कुतः क्रोधादिः?, एवं परवादिजये मानहेतुरपि ज्ञानमेव, ततः श्रुतमपि नाध्ययनीयं स्यात्, बाहुबल्यादिदृष्टान्तेन चारि-
 त्रमपि मानहेतुः, कथमन्यथा भ्रातृवन्दनभीत्या वर्षं यावत्कायोत्सर्गं तस्थौ, तन्मानकारणं च चारित्रमेव तदप्यनुपादेयं स्यात्,
 तथा स्वरिपदादिकमपि कस्यचिन्मानहेतुत्वेन वस्त्रादिवन्नोपादेयं संपद्येत दिगम्बरमते इत्यलं प्रपञ्चनेति ४। अथ दुर्ध्यानहेतुत्वं
 चेतिविकल्पः सोऽप्यनुचित एव, तथाहि—“से किं तं रोदज्झाणे?, रोदज्झाणे चउबिहे पं०, तं०—हिंसाणुबंधी? मोसाणुबंधी? तेआ-

पुर्वेपी३ सारस्वत्पाणुपची४" ति० श्रीस्नानाङ्गे (८०४ सू०) तत्र संरक्षण-सर्वमरिणाणुपायैस्तस्करादिभ्यो निजविषयस्य संगोपन
 तस्यानुबन्ध-सातत्येन चिन्तन यत्र रौद्रभ्याने तत्तथा, एवं संरक्षणानुबन्धो रौद्रध्यानस्य चतुर्थो भेदः, स च वक्ष्यवतामवश्यमा
 याद् दुर्गादिहत्, अतः दक्षादिवदस्त्राद्यपि साधुना न ग्राह्यमिति दिगम्बरमभिप्रायः, सोऽप्ययुक्तः, देहादिव्यपि जलज्वलच्छलनम
 त्याद् यतनया तत्संरक्षणानुबन्धस्य तुल्यत्वाद्, अतो देहादयोऽपि त्याज्या भवेयुः, अथेह देहादेर्मोक्षसाधनान्
 विधानं कथं न प्रयत्नम् ? अथ वक्षादियूच्छावतो लोकस्य भवभ्रमणकारणं वक्षादि प्रतीतं, तत्र साधूनां नोचितमिति चेत् मैवं,
 यतो लोके ज्ञयनात्मनपानमौवनगमनावभ्यासनमनोवाक्सायचेरादयोऽप्यसंयतानामप्रशस्तान्यवसायहेतुत्वेन संसारहेतवः, त एव संय
 तानां प्रशस्तान्यवसायहेतुत्वेन मोक्षायैव संपन्नन्ते, वस्त्रादस्त्रादिस्त्रीकारेऽपि नेतरत्वनवत्साधूनां त्वदुद्गाधितदोषलोडोऽप्यनुन्यते ५॥
 अथ परीपहसहनाई वस्त्राभावोऽस्माकमिति पष्ठो विकल्पः सोऽप्यतितुच्छः, तथाहि-‘जिताचेतपरीसहो मुनि’ विषयवनादस्त्राभावे सत्ये
 यानेलेपरीसहो जितो भवतीति दिगम्बरप्रशङ्कयः, तत्र दिगम्बरस्तावदित्य प्रष्टव्यः-‘ओ नष्टा ! किं चेत्तमोगमात्रेणाप्यजिताचेतपरीसहो
 मुनिर्भवति? येन भगता सद्यः वक्ष्य रित्यागाः क्रियते, आहोविदनेपणीयदोषदुष्टवक्ष्यपरिमोगेण ? आद्यपक्षे यदि चेत्तपरिमोगमात्रेणापि
 साधुना आयेतक्यपरिपहो जितो न स्यात् तर्हि मक्कादिपरिमोगमात्रादपि जितवस्तुस्तिपासाक्षिपरिपहो मुनिर्न स्यात्, एतच्च यदि ययम्भी
 यादिगुणसपन्नादिदि सुज्ञानोऽपि सुस्तिपासाक्षिपरिपहो जगति न कश्चिदपि सिध्येत्, आस्तवासन्ये, निरुपमपुतिर्सहननामसत्त्वे-
 कनिषयो जिनेन्द्रा अपि भगवन्तः सम्पन्नेपणाविगुणसंयत्ताभादिकं सुज्ञानास्त्ववशिष्टे-
 दिपरीपहोऽतः संयत्तमिति

अथोद्गमादिदोषविप्रमुक्तं विशुद्धमेपणीयं भक्तपानादिकं रागादिदोषरहितः सन् सेवमानोऽपि जितपिपासादिपरीपहो मुनिर्मण्यते तर्हि
 योऽयं विधिर्भक्तादिषु यतेः स विधिर्वस्त्रेऽपि भण्यमानः कापि नष्टो ? येन तथाविधवस्त्रपरिभोगाजिताचेलपरीपहो मुनिर्न स्यात्,
 यत्तु साधूनामाचेलक्यमुक्तं तच्च वस्त्रे सत्यसति चागमे लोके च रूढं, तथाहि-इहाचेलक्यं द्विधा-मुख्यमौपचारिकं च, तत्र मुख्यं
 तीर्थकृतां कस्याचिजिनकल्पिकस्य च, तत्र तीर्थकृतां प्रज्ज्याप्रतिपत्तिसमये वामस्कन्धस्योपरि देवेन्द्रोपनीतदेवदूष्यवस्त्रापगमे स-
 र्वथा वस्त्राभावात् मुख्यवृत्त्यैवाचेलकत्वं, जिनकल्पिकस्य तु कस्यचित्तथाविधलब्धिमतो जिनकल्पप्रतिपत्तेः रजोहरणमुखवस्त्रिकाति-
 रिक्तोपकरणाभावात् सर्वथा वस्त्राभावादेवाचेलकत्वं मुख्यमेव, उक्तशेषसाधूनां तूपचारितं, यतस्ते परिशुद्धजीर्णादिबन्धं मूच्छादिरा-
 हित्येन परिभुजानाः सत्यपि वस्त्रेऽचेल एव भण्यन्ते, यदागमः-“परिशुद्धजुणकुच्छिअथोवानियणभोगभोगेहिं । मुणिणो मुच्छा-
 रहिआ संतेहिं अचेलया हुंति ॥९॥ (वि० २५९९) अस्या व्याख्या-मुनयः-साधवो मूच्छारहिताः सद्भिरपि चेलैरुपचारतोऽचेलका
 भवन्ति, कथंभूतैश्चेलैरित्याह-‘परिशुद्ध’त्ति लुप्तविभक्तिदर्शनात् परिशुद्धैः-एषणीयैः तथा जीर्णैः-बहुदिवसैः कुत्सितैः-असरैः स्तो-
 कैः-गणनाप्रमाणतो हीनैस्तुच्छैर्वा अनियतैः-कादाचित्कासेवनैः अन्यभोगभोगैः-लोकरूढप्रकारादन्यप्रकारेण भोगः-आसेवनं,
 प्रकारलक्षणस्य मध्यपदस्य लोपाद् अन्यभोगस्तेनान्यभोगेन भोगः-परिभोगो येषां तानि तथा, तैरित्येवंभूतैश्चेलैः सद्भिरप्युपचा-
 रतोऽचेलका मुनयो भण्यन्ते, एवंभूतं चाचेलकत्वं लोकेऽपि प्रासिद्धमेव, यथा कटीवस्त्रेण वेष्टिताशिरसो जलावगाढपुरुषस्याचेलकत्वव्यप-
 देशः एवं साधोरपि कच्छाबन्धाभावात् कूर्पराम्यामग्रभाव एव चोलपट्टकस्य धारणात् मस्तकस्योपरि प्रावरणाद्यभावाच्च लोकरूढ-
 (प्रकारादन्य)प्रकारेण चेलभोगो द्रष्टव्यः, तदेवं ‘परिशुद्धजुणकुच्छिअ’ इत्यादिविशेषणविशिष्टैः सद्भिरपि चेलैस्तथाविधवस्त्रकार्याकर-

शुभधीः सारकृत्स्नपाणुपधी॥” ति० श्रीस्थानाङ्गे (८०४ सू०) तत्र संरक्षण-सर्षमरिणाणुपायैस्तस्मादिभ्यो निजवित्तस्य सगोपन
 तस्यानुबन्ध-सात्त्वेन चिन्तन यत्र रौद्रभ्याने तपसा, एवं संरक्षणानुषाधो रौद्रभ्यानस्य चतुर्थो भेदः, स च वस्त्रयतामबन्धमा
 वाद् दुर्गतिहेतुः, अतः शस्त्रादिवदस्त्राद्यपि साधुना न ग्राह्यमिति विगम्बराभिप्रायः, सोऽप्युक्तः, देहादिष्वपि जलज्वलजलनम-
 लिन्तुष्यापदाहिकष्टकविपादिभ्यः संरक्षणानुबन्धस्य तुल्यत्वाद्, अतो देहादयोऽपि स्थान्या मधेयुः, अथेह देहादेर्मोक्षसाधनाङ्ग-
 त्वाद् यतनया तत्संरक्षणानुषाधविधानं प्रशस्तं न दोषोयेति चेत् तर्हि प्रबन्धनप्रसिद्धेन यतनाप्रकारेणेहापि वस्त्रादौ संरक्षणानुषाध
 विधानं कथं न प्रशस्तम् !, अथ वस्त्रादिमूर्च्छावतो लोकस्य मन्त्रमणकारण वस्त्रादि प्रतीतं, तत्र साधूनां नोचितमिति चेत् मैव,
 यतो लोके क्षयनासनयानमोहनगमनावसानमनोवाकायचेशदयोऽप्यसंयतानामप्रशस्तत्वाच्चवसायहेतुत्वेन संसारहेतवः, त एव सय
 तानां प्रशस्तत्वाच्चवसायहेतुत्वेन मोक्षायैव संपद्यन्ते, तस्मादस्त्रादिस्वीकारेऽपि नेतरजनवत्साधूनां त्वदुक्तावितदोषलोकोऽप्यनुपज्यते ५॥
 अथ परीषद्वसहनाय वस्त्रामानोऽस्माकमिति पृष्ठो विकल्पः सोऽप्यतितुच्छ, तथाहि-‘चित्ताचेलपरीसहो मृषि’ चिवचनाद्वस्त्रामावे सत्ये-
 वाचेलपरीसहो चितो भवतीति दिगम्बरद्वय, तत्र दिगम्बरस्तावदित्य प्रष्टव्य-‘भो नमस्त ! किं चेत्तमोगमात्रेणाप्यजिताचेलपरीसहो
 मृनिर्मवसि ? येन मवता सर्वथा वस्त्रपरित्यागः क्रियते, आहोयिदनेपणीयदोषदुष्टवस्त्रपरिमोगेण ? आद्यपक्षे यदि चेत्तपरिमोगमात्रेणापि
 साधुना आचेलरूपपरिषहो चितो न स्यात् तर्हि भक्तादियरिमोगमात्रादपि चित्तमुत्तिपासादियरिषहो मृनिर्न स्यात्, ततश्च यदि एयणी
 यादिगुणसपभाभादिक मुञ्जानोऽपि मुत्तिपासादिपरीषहेता चगति न कश्चिदपि सिध्येत्, आश्रयामन्ये, निरुपमश्रुतिसहननाः सन्वे
 क्ष्मिषयो चिनेन्द्रा अपि मगवन्तः मम्यगेपणादिगुणसपभाभादिक मुञ्जानास्त्वदभिप्रायेण न मुत्तिपासादिपरीषहेतारः समवन्ति,

अथोद्गमादिदोषप्रमुक्तं विशुद्धमेषणीयं भक्त्यानादिकं रागादिदोषरहितः सन् सेवमानोऽपि जितपिपासादिपरीपहो मुनिर्भण्यते तर्हि
 योऽयं विधिर्भक्तादिषु यतेः स विधिर्वस्त्रेऽपि भण्यमानः कापि नष्टो ? येन तथाविधवस्त्रपरिभोगाजिताचेलपरीपहो मुनिर्न स्यात्,
 यत्तु साधूनामाचेलक्यमुक्तं तच्च वस्त्रे सत्यसति चागमे लोके च रूढं, तथाहि—इहाचेलक्यं द्विधा—मुख्यमौपचारिकं च, तत्र मुख्यं
 तीर्थकृतां कस्याचिज्जिनकल्पिकस्य च, तत्र तीर्थकृतां प्रव्रज्याप्रतिपत्तिसमये वामस्कन्धस्योपरि देवेन्द्रोपनीतदेवदूष्यवस्त्रापगमे स-
 र्वथा वस्त्राभावात् मुख्यवृत्त्यैवाचेलकत्वं, जिनकल्पिकस्य तु कस्यचित्तथाविधलब्धमतो जिनकल्पप्रतिपत्तेः रजोहरणमुखवस्त्रिकाति-
 रिक्तोपकरणाभावात् सर्वथा वस्त्राभावादेवाचेलकत्वं मुख्यमेव, उक्तशेषसाधूनां तूपचरितं, यतस्ते परिशुद्धजीर्णादिवस्त्रं मूच्छादीरा-
 हित्येन परिशुद्धानाः सत्यपि वस्त्रेऽचेल एव भण्यन्ते, यदागमः—“परिशुद्धजुण्णकुच्छिअथोचानिअयणभोगभोगेहिं। मुणिणो मुच्छा-
 रहिआ संतेहिं अचेलया हुंति ॥९॥ (वि० २५९९) अस्या व्याख्या—मुनयः—साधवो मूच्छारहिताः सद्भिरपि चैलरुपचारतोऽचेलका
 भवन्ति, कथंभूतैश्चैरित्याह—‘परिशुद्ध’ति लुप्तविभक्तिदर्शनात् परिशुद्धैः—एषणीयैः तथा जीर्णैः—बहुदिवसैः कुतिसतैः—असारैः स्तो-
 कैः—गणनाप्रमाणतो हीनैस्तुच्छैर्वा अनियतैः—कादाचित्कासेवनैः अन्यभोगभोगैः—लोकरूढप्रकारादन्यप्रकारेण भोगः—आसेवनं,
 प्रकारलक्षणस्य मध्यपदस्य लोपाद् अन्यभोगस्तेनान्यभोगेन भोगः—परिभोगो येषां तानि तथा, तैरित्येवंभूतैश्चैलैः सद्भिरप्युपचा-
 रतोऽचेलका मुनयो भण्यन्ते, एवंभूतं चाचेलकत्वं लोकेऽपि प्रसिद्धमेव, यथा कटीवस्त्रेण वेष्टितशिरसो जलावगाढपुरुषस्याचेलकत्वव्यप-
 देशः एवं साधोरपि कच्छाबन्धाभावात् कूर्पराम्यामग्रभाव एव चोलपट्टकस्य धारणात् मस्तकस्योपरि प्रावरणाद्यभावाच्च लोकरूढ-
 (प्रकारादन्य)प्रकारेण चेलभोगो द्रष्टव्यः, तदेवं ‘परिशुद्धजुण्णकुच्छिअ’ इत्यादिविशेषणविशिष्टैः सद्भिरपि चैलैस्तथाविधवस्त्रकार्यकिर-

भात् तेषु मृच्छादिमावाद्य मृन्मोऽपेक्षा व्यपदिश्यन्त इतीह तात्पर्यं, न चान्यथा परिमोगेणापेक्षत्वं न्यवहारोऽप्रतीतो मविष्यतीति श्रु-
 त्नीय, “अह बलमवगाहं तो षडुचेलोऽवि सिरवेदिअकटिष्ठो । मण्णइ नरो अयेलो तह मण्णओ सतपेठावि ॥१॥” (वि० २६००) चि-
 विद्वेपावश्यकमाप्यवचनाल्लोकव्यवहारेऽपि प्रतीतत्वात्, तथा वीर्णादिभिरपि वस्त्रैरपेक्षत्वं न्यवहारो यथा—“तह योवशुण्णकच्छिअ
 वेळेहि वि मण्णइ अकेलुचि । अह हउ सल्लिअं लउ विमु पोचि नमिग्गआ मो ॥१॥” (वि० २६०१) विद्वेपावश्यकमाप्ये, अस्या अर्थः,
 पूर्णदे सुगमं, ‘अह हरे’त्यादि इष्टान्तं यथा इह काऽपि योषित् कटिवेदिअजीर्णषडुच्छिद्रैकधाटिका कञ्चित्कोलिक वदन्ति—स्वरस्व
 मो द्वालिक् !—वीर्णा मृत्वा मदीयपोतीखाटिकां निर्माप्य ‘ददस्व’ समर्पय, नभिका वर्धेज्ज, तदिह सबखायामपि योषिति नाम्न्य
 वाचकशब्दप्रवृत्तेः, तस्मादुपचरितमवाचेरुक्त्य संयमोपकारी, न पुनः सर्वथा वस्त्राभावाः, तेनपेक्षतापरीपरीपरी तद्वेति बोध्य ६।
 नापि प्रवचनगौरवार्थमित्यपि विकल्पः भेयान्, वस्त्राभावे प्रवचनस्मिताया एवाभ्यसिद्धत्वाद्गौरव तु दृग्गपास्वामिति ७। अय
 तीर्षकुदन्म्युपगन्तुत्वमिति विकल्पः सोऽप्यभाष्यः, यतस्तीर्षक्याः सर्वेऽपि निरुपमवृत्तिसंहननाः उग्रह्वावत्सायामपि ज्ञानवत्तु
 एयोपेता अतिप्रयत्नस्यसंपन्नाः अन्विष्टपाप्मनो जितसमस्तपरीपरीपरी प्रवन्ति, तस्मात्तेषां वस्त्राद्यभावेऽपि संयमविराधनादयो दोषा
 न भवन्ति, अतस्तीर्षकृतां वस्त्रादिकं संयमोपकार्यपि न स्यात्, अकिञ्चित्करत्वात्, यथैकं देवदूत्यवस्त्रमादाय तीर्षकुत प्रव
 जन्ति तत् स्वस्वो धर्मो मया प्रज्ञापनीय इति ज्ञापनार्थम्, एतेन तीर्षकृतां सर्वथा वस्त्राभावा एवेति दिगम्बराभिप्रायोऽपि तिरस्कृतः,
 यावत् तदेवदूत्यवस्त्रसंपन्नं तावत्कालं सर्वथा अपि भगवन्तो भवन्तीति, किञ्च—तीर्षकुदन्तुको छात्रस्ये धर्मोपदेशशिष्यप्रमादनाङ्गा
 पत्ययनादिकमपि व्युत्क्रियेत, तीर्षकृतां तदभावात् ८। अथ जिनकस्त्रिकान्मुपगन्तुत्वमित्यपि न चारु, यतो जिनकस्त्रिक

अपि ये तथाविधलब्धिमन्तस्त एव वस्त्रं न विभ्रति, शेषास्तु वस्त्रधारिण एव, अत एव जिनकल्पिकानामुत्कर्षतो द्वादशविध उपधिः प्राग्दर्शितः ९। इति वस्त्राभावप्रसाधनाय दिग्गम्बरोद्भाविताविकल्पनवकं निरस्तमिति गाथार्थः ॥६॥ अथ दिग्गम्बरः शङ्कते—
सीसो गुरुअणुहारी रूवेणवि अण्णहा कह णु सीसो ?। तेण वयं जिणसीसा गुरूवि अम्हाण जिणणाहो ॥७॥

नेवं जुत्तं जत्तो सीसो गुरुवयणसंठिओ निच्चं। सुगुरूवि हिउवएसी अहिअस्स निवारगो सीसे ॥८॥

शिष्यस्तावद्रूपेणापि, आचारेण तु भवत्येवेत्यपिशब्दाद्बोध्यं, ‘गुर्वनुहारी’ गुरुसदृशो भवेत्, नुइति वितर्के, अन्यथा कथं शिष्यः?, गुर्वनुरूपः शिष्यो भवेदित्यर्थः, तेन कारणेन वयमेव जिनशिष्याः, अस्माकमपि जिननाथो गुरुरितिदिग्गम्बराशय इति गाथार्थः ॥७॥ अथ दिग्गम्बराशयं निराकरोति—गुर्वनुकारी शिष्य इति वक्तुं न युक्तं, शिष्यत्वमेव तव व्याहन्येत, न ह्यहं न शिष्यत्वमात्मनः ख्यापयति, त्वं तु तीर्थकृच्छिष्यत्वमिति कथं तदनुरूपतेति दूषणं माता मे वन्ध्येति न्यायकल्पसुपेक्ष्यापि गुरुशिष्ययोः स्वरूपमाह—‘सीसो’ति शिष्यो नित्यं गुरुवचनास्थितो गुर्वाज्ञातत्परः स्यात्, गुरुरपि हितोपदेशी अहितनिवारकश्च स्यात्, यदुक्तं—“हिताहितप्राप्तिपरिहारोपदेष्टा गुरु”रिति गाथार्थः ॥८॥ अथ गुरोरपि स्वरूपेण द्वैविध्यमाह—

सोऽवि दुहा जिणणाहेअरभेआ आइमो अ देवगुरू। बीओ खल्ल सीसगुरू वीरसुहम्ममाइणाएण ॥९॥

‘सोऽपि’ गुरुरपि द्विधा, जिननाथेतरभेदाद्—अहंत्साधुभेदात्, तत्रादिमो ‘देवगुरू’ देवः सन् हिताद्युपदेशको देवगुरुः, परोपदेशमन्तरेणैव स्वयं संबुद्धः सन्, अमुकस्य तीर्थकरादेः शिष्य इत्येवंरूपः सन् पारन्त्येण हिताद्युपदेशकः शिष्यगुरुः, ‘वीरसुधर्मादिज्ञातेन’ श्रीवीरसुधर्मस्वामिदृष्टान्तेनेतिगाथार्थः ॥९॥ अथ श्रीवीरश्रीसुधर्मस्वामिनोः सर्वथा सादृश्याभावे हेतुमाह—

अरिहत्तस्तुषयारी सज्जमजोएस्तु नेय बत्थाई । इअरेसि उबयारी तेण णो सरिसया वुण्ह ॥१०॥
 अर्तं संयमयोगेपुपकारी यत्तपात्रादिर्न भवति, इतरेषां-सुषमादिसाधूनां भवति, तेन तीर्थकृता सह साम्यं न साधोरिति
 गायार्थः ॥१०॥ अयान् कीदृशः कीदृशाश्च साधव इत्याह—

तेण अरिहा रदिओ सल्लिगपरत्तिगज्जारल्लिगेदिं । तत्ससणुरूच रूच धरिउ सम्म न साहूण ॥११॥
 येन क्लारेण तीर्थकृतां ब्रह्मधनुषयोगः तेन कारेणान् स्वल्लिगपरत्तिगज्जारल्लिगै ररितः स्यात्, तत्र स्वल्लिग रजोहर
 जादि परत्तिगमन्यतीयिकल्लिग पिच्छिकादिक गृहस्वल्लिगं तु प्रतीतमेव, एभिर्विप्रमुक्तस्तीर्थकृद्भवति, यदागम—“सव्वजि एगदू
 सेण निमाया व्विणवरा षडधीसं । न य नाम अणाल्लिगे णो गिरिल्लिगे कुल्लिगे वा ॥१॥ (आ० २२७) इति, तस्याहोतोज्जुरूप-सद्वं
 रूपं न सम्यग्-सत्य युक्तमिति गायार्थः ॥११॥ अय तीर्थकरानुक्रमे दिवसिधामाह—

जइ जिणवरजणुकरणे वीत्तासो हुज्ज ता इमं सव्व । परिहर वम्मुबपसं उउमत्थे सीसकरणाइ ॥१२॥
 यदि तीर्थकरानुक्रमे विद्यासत्ताहि एतद्-वक्ष्यमाणं सर्वं परिहरेत्यन्वयः, एतत्किमित्याह—छाद्यस्थे-छाद्यस्वानस्वायां
 धर्मोपदेशं शिष्यकरणादि च परिहर, यत् तीर्थकराः छाद्यस्वाधस्थायां न धर्मोपदेशं कस्यचित्प्रजन्यां च ददति, आदिशब्दादमु
 कस्य वयं शिष्या अस्माकं चार्यं गुरुरित्यादिभ्यवहारोऽपि परिहर्ष्य, तीर्थकृतां तथाभ्यवहारमावात्, तथा आचार्यपदग्रहणं
 सूत्राद्यप्यपनाभ्यापनादि पुनः पुनर्लोच्यकरणं चेत्याद्यपि त्याज्यं, तेषां सदभाषादिति गायार्थः ॥१२॥ अथ प्रकारान्तरेणापि तीर्थ
 करानुक्तिं दूषयितुमाह—

जइ जिणवरअणुकरणे वीसासो हुज्ज भावओ नियमा । ता किं तस्सुवएसे विसासो ? न उण निउणमए ! ॥१३॥
पूर्वाद्धिं सुगमं, यदि जिनवरानुकरणे विश्वासः ता-तर्हि तस्य-जिनस्योपदेशे पुनर्न किं विश्वासः?, तत्रावश्यं विश्वासः कर्तव्यः,
हे निपुणमते ! इति संबोधनं, यद्वा जिनस्योपदेशे किंलक्षणो?—निपुणानां—दक्षाणां मतः—सम्मतो विध्याद्यपेक्षया बल्लभो निपुणमत-
स्तस्मिन्निति गाथार्थः ॥१३॥ अथाहदुपदेशमाह—

उवएसो पुण एवं जिणकप्पो संपयं समुच्छिन्नो । जेणं सो नवपुब्बी पडिवज्जइ पढमसंघयणी ॥१४॥
उपदेशः पुनरेवं यत्साम्प्रतं जिनकल्पः समुच्छिन्नः—सम्यक् प्रकारेणोच्छिन्नः, तत्र हेतुमाह—येन कारणेन तत्प्रतिपत्ता श्रुतमधिकृत्य
नवपूर्वी—नवपूर्वधरः, अर्थात्किञ्चिन्नूनान्यपि नव पूर्वाणि यस्येति, प्रथमसंहननी—वज्रर्षभनाराचसंहननी, एतद्द्वयं चाधुना
नास्तीति कारणाभावात्कार्यस्याप्यभावः प्रदर्शित इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ अथ यत्सामग्र्यभावे यन्नास्ति यत्सामग्रीसद्भावे च
यदस्ति तदर्शयितुमाह—

तस्सामग्गिअभावा जिणकप्पो नत्थि अत्थि थेराणं । कप्पो तित्थपवित्तीहेऊ उवगरणपरिकलिओ ॥१५॥
तस्य—जिनकल्पस्य सामग्र्या उक्तलक्षणाया अभावाज्जिनकल्पो नास्ति, सम्प्रतीति गम्यं, श्रुतसंहननादिसामग्र्यभावात्, तन्निमित्तस्य
जिनकल्पस्योच्छेद इत्यर्थः, ननु कस्मिन्काले व्युच्छिन्न इति चेद्, उच्यते, जम्बूस्वामिनि निर्वृत्ते जिनकल्पो व्युच्छिन्नः, यदुक्तं
भाष्यकारेण—“मण१ परमोहि२ पुल्लाए३ आहारग४ खवग५ उवसमे६ कप्पे७ संजमतिग८ केवलि९ सिज्झणा य१० जंझुमि
बुच्छिन्ना” ॥१॥ (वि० २५९३) अस्या अर्थः—मनःपर्यायज्ञानं? परमावधिः२ पुलाकलब्धिः३ आहारकशरीरं४ क्षपकश्रेणिः५

उपपन्नमेभिः ६ जिनकृत्य ७ परिहृतविशुद्धिस्मसपरायणाख्यातलक्षणं सयमत्रिकट केवली ९ मोक्षगमनलक्षणा सिद्धिम् १० सर्वेऽप्येते पदार्था जम्बूस्वामिनि श्युच्छिन्ना, जम्बूस्वामिन यावत्प्रवृत्ताः, न तत्परत्रेति भीविशेषावश्यकमाप्यपुत्रौ ३६३ पत्रे । अथ कारकसङ्गावे किमस्तीत्याह—‘अस्थि’पि चकारोऽऽद्याद्वार्यः अस्ति च स्वविराणां फल्य’ स्वविरकृत्य’, कीदृश ?—नीर्यप्रवृत्तिहेतु’, सर्वेष्वपि तीर्थेषु अच्छिन्नप्रवृत्तिहेतव’ स्वविरकृत्यका एव साधनो भवन्ति, तेयामेव धर्मोपदेक्षप्रकृत्यादानादावधिकारः, न पुनर्जिनकल्पिकञ्च अपि, तेषां धर्मोपदेक्षदानादावनविकारात्, स्वविरकृत्यः पुन कीदृशो भवति ?—उपकरणपरिकलितः, तत्रोपकरणानि रजोहरण’ मुखवस्त्रिक २ कृत्यत्रिक ५ चोलपट्टक ६ साधारणपात्र—मात्रापरपर्यायि ७ सप्त च पात्रसम्बन्धीनि ‘पर्व पञ्चबधो’ इत्यादिप्रागुक्तानि ८ इति चतुर्दशोपकरणानि जन्यपदेऽपि स्वविरकृत्ये भवन्ति, ते’ परिकलित—सहितः स्वविरकृत्यो भवतीति जिनोपदेक्ष इति गाथार्थः ॥१५॥ जयोपदेक्षकृत्ये दृष्टान्तमाह—

विरुजुवपसं रोगी कुणमाणो लङ्घ इच्छिन्न लङ्घित । जह तह तत्सखि चरिआपसुहणो अणुहरतोऽखि ॥१६॥

यथा वैद्योपदेक्ष कुर्वाणो रोगी रोगादिमुक्तः इप्सितां—वाञ्छितां लप्सीं लभते, न तथा तस्यापि—वैद्यस्यापि चयाप्रसुप्तमनु हरन्—वैद्यानुक्तं कुर्वन् रोगादिमुच्यते, प्रत्युत वैद्योपदेक्षमकुर्वन् वैपादिना कदनुकारं कुर्वन् मण्डिक इत्यभिधीयते, वैद्योऽप्ययम नुच्यत इति कृत्वा परिहरतीति गाथार्थः ॥१६॥ अयोपनयमाह—

गयं जिणिं वआण कुणमाणो लङ्घ निब्बुइहाण । आगिहमणुहरतो बिबरीपडणतसताव ॥१७॥

एष—प्रागुक्तदृष्टान्तेन द्रव्यवैधेन भागवैधस्य सिनेन्तम्याङ्गाग्रेण बर्वाणो निर्धृतिस्थानं—योद्यास्यदं लभते—प्राप्नोति, किं कुर्वन्—

आकृतिमननुहरन्, आकारानुकारं परित्यजन्, अपिर्गम्यः, तीर्थकृदनुकारमकुर्वन्नपीत्यर्थः, गुरुशिष्यसंबन्धे आज्ञाया एव प्राधान्याद्, अयं भावः—यथा द्रव्यवैद्योपदेशेनैव प्रवर्त्तमानो रोगी नीरोगतां भजते तथा जिनाज्ञया प्रवर्त्तमानो हि तदनुकाररहितो मोक्षमाम्ति, अन्यथा विपरीतो—वैपरीत्यं कुर्वन्नाज्ञामतिक्रम्य नटवत्तदनुकारं कुर्वन्नपि अनन्तसंतापम्—अनन्तकालं यावत् कुशं नरकादौ लभते, यतः—“रणो आणाभंगे इक्कुच्चिअ होइ निग्गहो लोए । सव्वणुआणभंगे अणंतसो निग्गहं लहइ ॥१॥” इति, अत एवास्तामन्यद्, जिनेन्द्राज्ञापराङ्मुखो जिनेन्द्रमेव महाविभूत्या पूजयन्नपि तिरस्करणीयः, यदुक्तम्—“आणाखंडणकारी जइवि तिकालं महाविभूई । पूइ वीअरायं सबंपि नित्थयं तस्स ॥१॥” इति अत एव हे नगनाट ! तव च तीर्थकरशिष्यत्वात् तदाकारादिकं प्रमाणं तर्हि तदुपदेशोऽपि प्रमाणमास्तां, तथा किं नाश्रयव्रतस्वीकारेणात्मानं विगोपयसि?, नहि नाश्रयादित्रतरूपं कष्टमेवात्मनां कर्मक्षयकारणं, किंतु जिनाज्ञैव, यदुक्तं—“विशिष्टकष्टस्य कर्मक्षयं प्रत्यकारणत्वाज्जिनाज्ञाया एव कर्मक्षयं प्रति कारणत्वात्,” तस्माच्चतुर्दशोपकरणविशिष्टं तीर्थकृदुपदिष्टमस्माकमप्यसीष्टं स्थविरकल्पिकमार्गमेव स्वीकुर्विति गाथार्थः ॥१७॥ अथोपकरणाभावे दोषदिशं दर्शयन्नाह—उवगरणाणमभावे न हंति समिईउ संजमो कत्तो ? । तयभावा उ नराणं तुब्भ मए नेव निव्वाणं ॥१८॥

वस्त्रपात्राद्युपकरणाभावे समितयः—ईर्याभाषणानपारिष्ठापनिकालक्षणाः पञ्च समितयो न भवन्ति, तदभावाच्च कुतः संयमः ?, संयमाभावाच्च तव मते नराणां—पुरुषाणाम्, अपिर्गम्यः, स्त्रीणामिव पुरुषाणामपि निर्वाणं नैव संभवेदित्यक्षरार्थः, भावार्थस्तु संक्षेपेण त्वेवं—वस्त्राभावे शीतातपवातवारिप्रभृत्युपद्रवे तथाविधधृत्तिसंहननादिवलरहितः साधुर्दुतं ? गच्छन्नागच्छंश्च नेर्यासमितः स्यात्, पात्राभावे च संसक्तसकुदध्यादिकं गलनादिभयात् त्वरितं ? गृह्णानो भुञ्जानोऽप्यनेपणासमितः स्यात्, भाजनाभावे च केवलमूमी

प्रभवणसिद्धानादि दुर्बन्तु वर्षास्त्रले विक्षेपतोऽनेकजन्तुपथातकः कथं पारिष्ठापनिकासमितः ? एव कुर्वाणं केनाप्युदीरितः सम्यग् वक्तुमशक्तो भाषासमितो न स्यादेव, आदाननिक्षेपणासमितस्तु वक्ष्यप्राप्तिसम्भावे सत्येव समवतीति पञ्चानामपि समितीनामभाष्यं प्रदर्शितः, उपलब्धत्वात् मनोवाक्कायशुभ्रयोऽपि सुतरां न संभवन्ति, 'तदभावात्' समित्याद्यभावात् संयमाभाव इत्यादि, वक्ष्याद्युपकरणसम्भावे च ये गुण्यास्ते स्त्रीनिर्घाणव्यवस्थापनावसरे वक्ष्याम' इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ यदा श्रिवभूतिना नम्रभावोऽभ्युपगतस्त दानीमुधरानाम्न्याः स्वमगिन्या वक्षपरिधानमनुज्ञातम्, एवं च सति यदि स्त्रीणां मुक्तिं प्ररूपयति तदा सबलनिर्वस्त्रयोरत्रिक्षेपापस्या स्वकीयनम्रभावस्य केवलं श्रेष्ठतैवापयेतेति विचिन्त्य स्त्रीणां मुक्तिर्निर्निषिद्धा, अतो वक्ष्यामावधिपयकमूलप्ररूपणानन्तरं स्त्रीमुक्त्यभावप्ररूपयेति कृत्वा षतुर्विधस्या गाथामिः स्त्रीणां मुक्त्यभावे मुक्तिं तत्प्रतीकारं च विभगिणुः प्रथमगायामाह—

इत्थीमुत्तिजभावे जुस्ति जपेइ दुब्बल्ला अबल्ला । तन्नो जुस्त जम्मा दुब्बल्लया केण घम्मेण ? ॥१०॥

अबल्ला—स्त्रियो दुर्बला—बलरहिता मुक्तिसाधनबलशून्या, अतः स्त्रियो न मुक्तिमाञ्जः, अत्र प्रयोग—स्त्रियो न मुक्तिमाञ्जः पुरुषा पेश्या दुर्बलत्वात्, नपुमकवादिति स्त्रीमुक्त्यभावे मुक्तिं 'जपेइ' चि कथयतीति दिगम्बरेण पूर्वपक्षितम्, अत्र तत्प्रतिकारं सिद्धान्तमाह— 'तन्नो' चि तत्त्रागुक्तं न युक्तं, यस्मात् क्लृप्त धर्मेण दुर्बलता !, न केनापीत्यर्थ इति गाथार्थः ॥१९॥ अथ केनापि धर्मेण दुर्बलता न भवतीति समर्थयति—

सघयणा पुण पठम सत्त सम्म च विरइपरिणामो । अण्णपि घम्मकम्म वीसइ तीसेऽवि दाणार्ह ॥२०॥

संननं पत्तं पठम—तर्जनीमध्यमाङ्गुलीमात्रं गोचरम् —ग्रामपि मयत्येव, यदागम —"सघयणं सट्ठणं उच्चप वेव कुलगरेहिं स

मं ।"ति श्रीआवश्यकनि०(१६०) तथा सत्त्वं-साहसवत्त्वं, परीषहसहनादौ स्वप्राणव्यपरोपणं यावद्वैर्यं, तदपि तासामसदृशं लोकेऽपि प्रतीतं,—"रागो वा यदिवा द्वेषः, कोऽपि लोकोत्तरः स्त्रियाः । ददाति रागिणी प्राणानादत्ते द्वेषिणी च सा ॥१॥" इति, अत एव काश्चन स्त्रियः पत्यौ मृते तदनुरागेण सतीत्वख्यातिहेतुकाभिमानेन वा बह्वावपि निःशङ्कं प्रविशन्तीति तवापि प्रतीतं, तथा सम्यक्तत्वं-यथार्थवस्तुश्रद्धानं, तच्च तासां नास्तीति चेत्, मैवं, प्रथमसंहननादिसमन्वितायाः मनुजगतेरेव क्षायिकसम्यक्तवनिमित्तत्वेनोक्तत्वात्, चकारः समुच्चयार्थः, तथा विरतिः-सर्वविरतिस्तस्याः परिणामः-अध्यवसायः, सोऽपि तासां युक्त एव, अन्यथा त्रिविध-सङ्घापन्या तीर्थतीर्थकरयोः स्वरूपस्यैव हान्यापत्तिः, यतस्तीर्थं चतुर्वर्णः श्रमणसङ्घस्तत्कर्त्ता तीर्थङ्करश्चेति स्वरूपस्याभिमतत्वात्, न चाव्यवधानेन यथाख्यातचारित्र्यमेव मोक्षाङ्गं, तच्च स्त्रीणां न संभवतीति वाच्यं, क्षायिकसम्यक्तवद्यथाख्यातचारित्रस्याप्यविरुद्धत्वात्, सामग्रयास्तौल्यात्, तथा 'अन्नं पिबि'ति अन्यदपि दानादिकं, दानशीलतपोभावनालक्षणं 'धर्मकर्म' धर्मकृत्यं 'तस्याः' स्त्रिया दृश्यते, इत्येवंविचारणया धर्मकृत्यमाश्रित्य न पुरुषेभ्यो दुर्बलता, किंतु पुरुषसमैवेति गार्थः ॥२०॥ अथ पुरुषापेक्षया धर्मो दाढ्यमपि स्त्रीणां संभवतीति दर्शयति—

तिस्थयराणं जणणी इत्थीवगंगंमि तेण जिणधम्ममे । थीणं तिच्चो रागो तेणेव न सत्तमीगमणं ॥२१॥

तीर्थकृतां जननी तावत्स्त्रीवर्गे-स्त्रीजातौ वर्त्तते, स्त्रीजनान्तर्वर्त्तिनी तीर्थकरमाता, तेन कारणेन पुरुषापेक्षया स्त्रीणां जिनधर्मे तीव्रो रागः, पुरुषापेक्षया विशेषतर इत्यर्थः, यत एवं तेनैव कारणेन, अथवा इवोत्प्रेक्ष्यते, तेन कारणेन स्त्रीणां सप्तमीगमनं-सप्तमनरकपथिव्यामुत्पत्तिर्नास्तीत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं-ज्ञानादिलक्षणस्य धर्मस्याधारस्तावत्तीर्थं, तद्व्यवस्थापकस्तु तीर्थकरः, तीर्थ-

स्याच्छिन्नप्रवृत्तिरेतवस्तु गमधरादिसाधनः, तन्मातरं स्त्रिय एव यद्वन्ति, मातृणां च निजापत्येभ्यश्चक्रिम् स्नेहः स्यात्, तन्न पि
प्राप्यपक्षया मातरं स्वापत्यानि मातृस्नेहं परिपालयतीति जगत्स्थितिः, अत एव भीष्मपमजिने प्रव्रजिते पुत्रस्नेहे शोकप्रभुविमो
घनात् धामलोचना मरुदेवी प्रत्यहं मरुतं प्रति-हे मरुत ! मत्पुत्रं शपमो निरसुनो निर्वसुनो निर्वसुनी वने एकाक्येव परिश्रमति,
स्व तु राज्यसूत्रनिमग्नस्तद्वाचामपि न करोषि, इत्याद्युपालम्भपरायणा वर्षसहस्रं यावत् क्षणमात्रमपि स्वास्थ्यं न प्राप न चैव नाभिङ्गुल
करोऽपि, आस्तां जन्ममाणा, कुक्षिचरमात्रेणैव देवानन्दा ज्ञास्यन्ती भीवीरवन्दनार्थमागता भीवीरं निरीक्ष्य निर्निमेषतया पश्यन्ती
रोमं श्रिताऽतिस्नेहनं स्तन्यपयः श्रावेणार्द्रकुञ्चुकी संजघ्ने इति प्रवचने प्रतीतम्, एवं तीर्थंकरमातृणां तलाठीयानामन्यासामपि स्त्रीणां
तीर्थंकरं तीर्थक्षपत्येषु माधुषु तीर्थंकरमापिते च श्रुतचारित्रादिचर्मैः तीव्रो रागो युज्यते, एतच्च संप्रति प्रत्यक्षमपि लक्ष्यते, कस्माच्चिद्
स्त्रीणां पुरुषापेक्षयाऽपि कृतरस्यापि धर्मरागस्योपलम्भमानत्वात्, प्रत्य एवापस्य केनापि कर्षुमञ्जयत्वात्, नचैव सप्रत्युपलम्भ्यते
परं पूव नास्तीदिति दृङ्मनीयं, तीर्थंकरवारकऽपि तथैवोपलम्भमात्, तथाहि-छाद्यस्थे मगवता भीवीरेण द्रव्यतः कुन्मापाः क्षेत्रतो
दृष्टव्या एकं पादमारुत एक पादं च परतः कृत्वा कालतो मिश्राचरेषु निष्ठितेषु मावतो राजसुता दामस्त्वमापन्ना सुष्ठितद्विरोडाऽष्ट
मोपशान्तिका क्षयक्षेपस्थितान् कुन्मापान् रुदती दास्यति तदा मम पारणकमिति घोराभिग्रहे कृते चतुर्षु मासेषु गतेषु कौट्याभ्यां
शतानीकरानस्य मृगावती नाम राक्षी कदा मगवतः पारणकं मावीति मगवति तीव्ररागेण प्रत्यहं चिन्तापरा तप्यधादिन निमित्तम्
पृष्टवती, न पुनः कोटिन् संस्पृष्यपि भावकपु विद्यमानेषु कोऽपि भावकः पृष्टवान्, तत्र कारणं किं रागोज्ज्वलेदिति स्वयमेव विचा-
रणीय, तथा मिश्रामलात्वा चलमाने मगवति वीरं चन्दनपालैश्चासृत्, न चैव कोऽपि भावकः श्रूयते, तथा मङ्गलिपुत्रमुक्ततेजो

लेश्याजन्यरक्तातिसारवत्तो वीरस्य बाधा सर्वजनप्रतीता, तद्बाधोपशमनाय श्राविका रेवत्येवौषधचिन्तां कृतवती, श्राद्धास्तु कोटिशः-
 संख्याका अपि निश्चिता एवासन्, तत्रापि धर्मरगतारतम्यमेव कारणं संभावनीयमिति सिद्धं कासांचित्स्त्रीणां पुरुषापेक्षया धर्मरा-
 नेणाधिक्यमपि, अत एव श्रीमहावीरस्य साध्यः साधुभ्यो द्विगुणा एव मोक्षं गताः, यदागमः—“समणस्स भगवओ महावीरस्स
 सत्त समणसयाइं सिद्धाई, चउइस अज्झिआसयाइं सिद्धाई”ति, श्रीपर्युषणाकल्पे, एवं श्रीऋषभार्दीनामपि बोध्यं, ननु स्त्रियोऽनन्तो-
 दितयापार्त्ता भवन्ति, यदागमः—“गंताओ पावरासीओ, जया उदयमागया। तया इत्थित्तणं पत्तं, सम्मं जाणाहि गोअम ॥१॥”ति
 श्वेतवाससामपि सम्मतं, एवंविधाः स्त्रियः कथं मुक्तियोग्या इति चेत्, मैवम्, अत एव पुरुषेभ्यस्तासां धर्मे दाढ्यकल्पनायाः प्रामा-
 ण्यात्, लोकेऽप्येकः सुभटः द्वाभ्यां वैरिभ्यां समाक्रान्तस्तयोर्जयी बलवान् भण्यते, तदपेक्षया पञ्चजयी तु महाबलवान् एवमनन्ता-
 क्षयते—हे पुत्र ! मत्कुक्षौ समुत्पन्नो मज्जातीयानां स्त्रीणां सप्तमनरकगमनं निवारयेति जननीयाचित इव भगवान् मातृभक्त्यैव स्त्रीणां
 सप्तमीगमनं निवारितवानिति, अथ क्षपणकः शङ्कते—ननु भोः पुरुषापेक्षया स्त्रीणां बलवत्त्वमुक्तं तत्किं सर्वेभ्यः पुरुषेभ्यः सर्वासां
 स्त्रीणां अथवा कतिपयपुरुषेभ्यः सर्वासां स्त्रीणां उत सर्वेभ्यः पुरुषेभ्यः कतिपयस्त्रीणां किंवा कतिपयपुरुषेभ्यः कतिपयस्त्रीणामिति चे-
 त्, सत्यं, भो नयाट ! त्वामपि वयमपि पृच्छामः, त्वयाऽपि स्त्रीणां या दुर्बलता प्रोक्ता सा किं सर्वेभ्यः पुरुषेभ्यः सर्वासां स्त्रीणा-
 मित्यादित्वदुक्तविल्लयचतुष्टये कस्मिन् विकल्पे विश्राम्यति ? आद्यविकल्पत्रये प्रत्यक्षबाधसंभवेन चतुर्थविकल्प एवास्माकमभिमत
 इति चेत् तर्हि अस्माकमप्ययमेव पक्षोऽभिमतः, आस्तां कतिचित्स्त्रीणां बलवत्त्वमिति, ननु स्त्रीणामेवाबला इ-

त्वमिषान कथमिति चेद् भो नयान् ! तवामिप्राय कथय, पश्चादयमपि मणिष्यामः, मुक्तिगमनयोग्यशुभाप्यवसायाभावादूर्ध्वगमन-
 सामर्थ्याभावादबला इत्यभिधीयन्ते इति चेदयमपि सप्तमनरकगमनयोग्यद्विष्टपरिणामाभावादभोगमनश्चक्ष्यभावादबला इत्यस्मान्
 शतवाससाममिप्रायः, अत एव लोके पापकृतराः स्त्रियो न संश्रामाणुपयोगिन्य इति प्रतीतमेव, न च पापकृतरा धर्मोऽपि तथैवे
 विस्मृतमिव नष्टाः दृश्यन्ते—

अहं दुःखलया मणसा जेण न गरुहति मत्तमिं पुढरिं । ता कहं त्वयगस्सेणि पखिक्खिअ मुत्तिमुवहति ? ॥२२॥

अथ स्त्रीणां मनसा—मनोवीर्येण दुर्बलता येन कारणेन ता—स्त्रियाः सप्तमी नरकयुधिषी न यान्ति, ता—तस्मात् क्षपकभ्रेणि
 प्रतिपद्य मुक्तिं कथमुपयान्ति !, न कथमपीति दिगम्बरपूर्वपङ्खोद्भावनेतिगाथार्थः ॥२२॥ अथ तेषां सप्तम्यां गमनशक्तिस्तेषामेव
 मुक्तावपीति दिगम्बरामिप्रायारूढी व्याप्तिं व्यभिचारेण दूषयितुमाह—

अहं गमणे जस्स सस्सी उट्ठ सस्सीवि तस्स वेवहति । नेव नियमो वलदेववासुदेवेसु वमिआरो ॥२३॥

तस्य जीवविद्वषस्याधोगमने शक्तिस्तस्योर्ध्वगमनेऽपीति व्याप्तिं क्षीणोष्णस्पर्शयोरेव बाधप्रस्था, यया प्रबद्धतस्याधोगमने
 शक्तिर्नोर्ध्वगमन मनागपि, चित्रमाधूपददशरक्षणपि मोक्षहेतुचारित्रानु चेः, अथ यस्य आतिविद्वेषस्याधोगमने शक्तिस्तत्काती
 परस्परवोचगमनोऽपि शक्तिरित्यपि व्याप्तिं कथञ्चिद्बाधप्रस्था—कथं पित्रयमिचारव्रस्तेति नैव नियमः, दृष्टान्तमाह—‘बलदेवे’ त्यादि
 बलदेवजातिविद्वेषस्याधोगमनदुत्तयमावेऽण्यूर्ध्वगमनशक्तिः, वासुदेवजातिविद्वेषस्याधोगमनशक्तिमन्त्रावेऽपि न मन्त्राण्यूर्ध्वग

मनशक्तिः, यदागमः—“उद्धंगामी रामा केसव सखे अहोगामी”ति (४१५) श्रीआ०नि०, एवमधोगमनशक्त्यन्या अपि स्त्रियो
 बलदेववद्ध्वर्गतिगामिन्यो भवन्त्येव, ननु यद्यपि नाधोगतिगमनशक्त्युपेता बलदेवादयो भवन्ति तथापि ते पुरुषा एव भवन्ति,
 बलदेववद्ध्वर्गतिगामिन्यो भवन्त्येव, ननु यद्यपि नाधोगतिगमनशक्त्युपेता अतो बलदेवा अप्युपचारात्तत्सामर्थ्यभाज उपचर्यन्ते
 पुरुषत्वजात्या च बलदेवसमानजातीया इतरे पुरुषा अधोगतिशक्त्युपेताः, अतो बलदेवा अप्युपचारात्तत्सामर्थ्यभाज उपचर्यन्ते
 एवेति चेद्, उपचर्यतां नाम मनुजत्वजात्या स्त्रीसमानजातीया इतरे मनुजास्तथाशक्त्युपेता अतः स्त्रियोऽप्युपचारात्तथाशक्तिभाज
 इति, युक्तेस्तौल्यात्, तस्माद्बलदेववत् स्त्रीणामपि मुक्तियुक्तिसिद्धा, सिद्धान्तसिद्धापि ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स चउद्दस अज्जि-
 आसयाइं सिद्धां’ति (पट्ठ०) तथा “एगा सिद्धिं पत्ता मरुदेवी नाभिणो पत्ती”ति (आव० १६६) तथा मत्स्यानामधोगमने यावत्स-
 म्यामपि शक्तिः ऊर्ध्वं तु सहस्रारदेवलोकादवर्गिवेति मत्स्येष्वपि व्यभिचारः, एवमधोगमनशक्त्यभावेऽपि ऊर्ध्वगमनशक्तिभाजो
 जिनेन्द्रगणधरादिवरमशरीरिणो बोध्याः, तेषां तथास्वभावाद्, अतस्तेष्वपि व्यभिचारः स्फुट एव, अयं भावः—वासुदेवानामधोगमने
 शक्तिर्नोर्ध्वं मनागपि, बलदेवानामूर्ध्वं, नाधो मनागपि, मत्स्यानामधो महती लघीयसी चोर्ध्वं, स्त्रीणामूर्ध्वं महती लघीयसी चाधो-
 गतिरिति सम्यक् पर्यालोच्य नाधोगमनशक्तिरूर्ध्वगतिनियामिका, बलदेववासुदेवयोर्व्यभिचारात् इति गाथार्थः ॥२३॥ अथाधोगतौ
 तुल्यसामर्थ्ये सत्येवोर्ध्वगतौ तुल्यसामर्थ्यमिति दिगम्बरेणोपदर्शिता व्याप्तिः सर्वथा प्रशिक्षित्युमाह—

सरिसव^१सउणि^२चउप्पथ^३सप्पि^४त्थी^५जलयराण^६सन्नीणं^७। बीआहनिरयगमणं कमेण उड्डं तु समगमणं ॥२४॥
 सरीसृपाः—भुजपरिसर्प्याः शकुनयः—पक्षिणः चतुष्पदाः—सिंहादयः सर्प्याः—उरःपरिसर्प्याः स्त्रियः—स्त्रीरत्नादयः जलचरा—मत्स्या-
 दयस्तेषां संज्ञिनाम्, असंज्ञिनां तु रत्नप्रभायाः परत उत्पादासंभवाद्, द्वितीयादिनरकगमनं क्रमेण भवति, यथा सरीसृपाः

उत्कर्षवोऽपि द्वितीयायां शस्तुऋप्रभायास्तुत्यन्ते, नाचः, शङ्कुनयः पट्टप्रभायां यावदुत्पद्यन्ते नाच इत्यादि, यावत् मत्स्याः सप्तम्या-
मपीति, ऊर्ध्वं तु सर्वेषामपि समं गमनं, सहस्रारं यावत्सर्वेषामप्युत्पादात्, अतः सरीसृपादीनामघोगमने वैषम्येऽपि ऊर्ध्वगमने
शक्तिसाम्यमेवेति दिग्गम्यरोन्नाविता व्याप्तिर्निर्मूलम्बुन्मूलितैवेति याधार्य ॥२४॥ अथोक्तं प्रकृते योऽब्रवीत्—

एव धीपुरिस्ताण मेऽममि अङ्गेगइ च अङ्गिगिच । उद्धगमणे मेऽमो नत्थित्येण धीमुत्सी ॥२५॥

‘एवं’ प्रागुक्तशरीरस्य कटुकैषवपानकन्याऽभिन्ततोऽपि दिग्गम्यरस्य गलविलम्बेति गाथार्यः ॥२५॥ अथ स्त्रीणां चारित्रानङ्गी-
कारे त्रिविधसङ्गत्या पादोनं तीर्थं संपद्येतेति विचारबाधो दिग्गम्यरः सङ्कृते—

अबला बीवरवरिमा बीवरवरिमाण इोइ ममकारो । ममयापरिगहो खलु तेण नो धीण चारिस्त ॥२६॥

अबला—‘तुच्छमस्त्राः स्त्रियः’ ‘बीवरवरिअ’चि बीवराणि—बस्त्राणि तैर्वृता—आच्छादिताः भवन्ति, बीवरावृतानां च ममकारो,
ममता च परिग्रहः, वेनागमः—‘‘मुञ्ज परिगहो वृषो’’चि, तेन कारणेन परिग्रहवत्त्वेन स्त्रीणां चारित्रं न भवतीति, गाथार्यः ॥२६॥
अथ वरनामावे किं स्यादित्याह—

वरणाभावा मोहम्बो इत्थीण नत्थि सत्थ को दोसो ? । नहि सामग्गिअभावा फल्ल उप्पज्जए किंत्थि ॥२७॥

वरणाभावात् स्त्रीणां मोहो नास्ति तत्र को दोषः ? , कोऽपि नास्तीत्यर्थः, हि —यस्मात् सामग्र्यभावात्—अधिकलक्षणभावात्
किञ्चिद् घटादिकं कथमुत्पद्यते, तथा चारित्राभावात् स्त्रीणां मोहाभावात् इति गाथार्यः ॥२७॥ अथ दिग्गम्यरस्यैव दूषयितुमाह—

जइ इत्थीणं वत्थं सहजायं ता तउव नो दोसो । अहं भवयहेऊ तोऽणुगुणं सबविरईए ॥२८॥

यदुक्तं ब्रह्मावृता हि नार्यः, तत्र वस्त्रं किं स्त्रीणां सहजातं ब्रह्मव्रतहेतुर्वा?, आद्यः पक्षः प्रत्यक्षवाधितः, नहि स्त्रीणां वस्त्रं त्व-
म्नत् सहजातं दृष्टं श्रुतं वा, तथात्वेऽपि त्वगिव वस्त्रं परिग्रहो न भवेत्, द्वितीयपक्षे चारित्रस्यानुगुणम्—अनुकूलं वस्त्रं, न हि यद्
ब्रह्मव्रतहेतुस्तच्चारित्राभावेहेतुः, शीतोष्णस्पर्शयोरिव विरोधात्, तथा च सिद्धं—चीवरधारणमेव चारित्रहेतुः, किंच—भो नगनाट!
अवलानामम्बरपरिभोगः किं तीर्थकुटुपदिष्ट उत तव मताकर्षकशिवभूतिना प्ररूपितः अशक्यपरित्यागकृतो वा?, आद्ये तावद्ब्र-
ह्मावृतानामेव मुक्तिः सिद्धा, यतः “प्रेक्षावतां हि प्रवृत्तिः स्वार्थकारुण्याभ्यां व्याप्ते”तिवचनात् परमप्रेक्षावत्त्वेन परमकारुण्यभाजो
भगवन्तो नावलानां मुत्स्युपघातकमुपदिशन्ति, तथात्वे ह्यास्तां तावदन्यत्, लोकनिन्द्या अप्यर्हन्तो भवेयुः, द्वितीये तु स्त्रीभिः
शिवभूतेः किमपराद्धं? येन पापात्मना वस्त्रदानेनावलानां मुत्स्युपघातो विहितः, न ह्यान्तरैवैरमन्तरेण कश्चित्थाविधोत्कृष्टसंपदि-
घातको भवेत्, अथ शिवभूतिर्नैव वस्त्रदानं स्त्रीणां ब्रह्मचर्यपालननिमित्तमेव विहितमिति चेद् आयातोऽसि स्वयमेव असदुक्तमार्गेण,
यतो यद् ब्रह्मचर्यादिपालनहेतुस्तत्संयमं प्रति हेतुरेवेतिसिद्धं निष्परिग्रहाहेतुर्वस्त्रपात्रादिरिति, अशक्यपरित्यागकृत इति तृतीयोऽपि
विकल्पः तुच्छः, प्रत्यक्षवाधात्, बाल्यावस्थायामिवान्यास्वप्यवस्थासु वस्त्राहित्यस्य सार्वजनीनत्वात्, अथ कादाचित्कमेव वस्त्रसा-
हित्यमुच्यते तर्हि पुरुषाणामपि गार्हस्थ्ये वस्त्रसाहित्यस्य सद्भावात् पुरुषाणामपि मुत्स्यभावप्रसक्तेः, अथ कादाचित्कमपि प्रवज्या-
प्रतिपत्त्यनन्तरमेवोच्यते इति चेत् तर्हि अशोभगद्दरादिषु तद्व्रणमात्रोपयोगिनि वस्त्रे मूर्च्छाया अभावान्न दोष इति चेत् चिरं जीव,
तर्हि शीतातपवातदंशमशकादिवाधितस्य शरीरस्य तच्चिकित्सामात्रोपयोगिनि वस्त्रे कुतो मूर्च्छेति विचार्य मोक्षसाधनस्य शरीरस्यो-

पटम्भक वस्त्रं धर्मोपकरणं, न मूर्च्छाविषय परिग्रहः, किंतु तदतिरिक्तस्यासंयमनिमित्तस्य मूर्च्छाविषयत्वमांगे प्रतीयते, तदेव परिग्रहः, नहि प्राप्तानिष्पादनाभिप्रायवता भावकेन तदर्थमेव स्वायत्तीकृतं कनकादिकं स्वगृहकरणोद्यतेन स्वायत्तीकृतस्वापत्तेयेन समानं त्वयाऽपि गीयते, यतस्त्वयोरेकं धर्मोपटम्भकत्वेन मोक्षाङ्गपर धामवहेतुत्वेन संसारकारणम्, एवं वस्त्रमपि सयमार्यमसंयमार्यं च गृहीतं न समस्वमावं भवति, नन्वेवं कनकादिकस्यापरिग्रहत्वात्पस्या जगति किमपि परिग्रहो न स्यात्, तथात्वे च दत्ताञ्जलिरेव परिग्रहापरिग्रहविचारान्वेति चेद् अहो वैदग्ध्यं भवत, नहि वयं स्वरूपेण सत् कनकादिकं किमपि वस्तुजातं परिग्रहमपरिग्रहं वा ब्रूमः, किंतु यन्मूर्च्छाविषयः संयमोपधाति तत्परिग्रहः, यदागमः—तम्हा किमस्ति वयं गंधोऽगयो व सबहा लोपः। गयोऽगयो व मज्जो मज्जममूर्च्छाहिं निच्छयजो ॥१॥ वत्थाइ तेण जं जं संजमसाइब्बमरागदोसस्स । तं तमपरिगहो विज परिगहो ज तदुवथाइ ॥२॥” (२५७३-४) इति श्रीविशेषोपाधदयकभाष्ये, एतद्विक्रमेण, एतद्विक्रमेण यथा—तस्मात् किं नाम तदस्त्वन्ति लोके यद् आत्मस्वरूपेण सर्वथा ग्रन्थोऽग्रं बो वा, नास्त्येवैतदित्यर्थः, एतच्च ‘मुच्छा परिमाहो दुष्णो, इजं वुचं महेसिणे’ति वचनात् यत्र वस्त्रदहाहारकनकादौ मूर्च्छां समुत्पद्यते तन्निमित्तं प्रचयः, यत्र तु सा नोपजायते तदग्रं च इति। एतदेव व्यक्तीकरोति—‘वत्थाइ तेणे’ इत्यादि, तेन—तस्मात्, हेयं सुगममिति श्रीवि० टीका। तथा च वत्सपात्रादिकं सयमोपकारकं, तथाऽऽवाज्ये वक्ष्यते इति, गायार्यं ॥२८॥ अथानन्तरगाथायां स्त्रीणां वस्त्रपरिभोगः किं तीर्थकुटुम्बविष्टो वेत्यादिविषयत्रयीश्रुत्याहो व्याकुलीभूत पलायनविघ्नमलममानो दिगम्बरः स्त्रीणां वस्त्रप्रवधरणाय वस्त्रधारणमित्युक्तवान्, तत्र सर्ववितरेतुलमेवेत्यस्मादीयं वचः श्रुत्वा दिगम्बरेण किं कर्तव्यमित्युपदेष्टमाह—

ता जह देहं संजमभारुवहणत्थमन्नमाईहिं । पोसिज्जा तह नियमा पालेहि वि चीवराईहिं ॥२९॥

यस्मात्प्रागुक्तं तव प्रमाणं 'ता' तस्मात् यथा देहं-शरीर संयमभारोद्धनार्थमन्नादिभिः-अशनपानखादिमस्वादिभैः पुष्णीयाः तथा 'चीवराईहि'न्ति चीवरादिभिः, आदिशब्दात् यावच्छरीरोपष्टम्भकं वसतिपात्रादिकं तस्यापि ग्रहः, वस्त्रपात्रवसत्यादिभिः संयमं पालयेत्यर्थः, अन्यथा अशनादिकमपि शरीरक्षानिमित्तं न ग्राह्यम्, अयं भावः-यथा तवेष्टसंयमहेतुशरीरस्य स्थितिहेतवे अशनादिकं गृह्यते तर्हि तादृक्शरीरपरिपालननिमित्तेन वस्त्रादिना किमपराद्धं?, तस्माद्यथा क्षुधादिपीडितं शरीरं न संयमहेतुस्तथा शीतातपदंशमशकादिपीडितमपीति बोध्यमिति गार्थाः ॥२९॥ अथ वस्त्रपात्रधरणे ये गुणास्तान् दर्शयितुमाह—

लोआणुवत्तिधम्मो लज्जा तह बंभचेरक्खा य । सीआतवदंसमसगयीडारहिअस्स सज्झाणं ॥३०॥

वस्त्रधरणे लोकानुवृत्तिधर्मः प्रथमो गुणो लोकप्रतीतः, तत्र लोको-मर्त्यलक्षणो, नतु तिर्यगादिः, तस्य लज्जादिनिमित्तं वस्त्रधारणासंभवात्, तस्यानुवृत्तिः-अनादिसिद्ध आचारस्तल्लक्षणो धर्मः सत्यापितः स्यादित्यर्थः, तथा 'लज्जा'त्ति लज्जा-व्रीडा संयमो वा, अर्थात्सा रक्षिता भवेद्, वस्त्राभावे च रासभादिबदविशेषेण लज्जाराहित्यं स्यात्, लज्जारहितस्य च कुतश्चारित्रपालनं?, चकारः समुच्चयार्थः, ब्रह्मव्रतरक्षा च-वस्त्रावृतस्य लज्जया ब्रह्मचर्यं स्याद्, अन्यथा वडवादशनात् वाडवस्येव स्त्रीदर्शनाह्लिङ्गादिविकृत्या प्रवचनोद्वाहाब्रह्मसेवादयो बहवो दोषाः सर्वजनविदिता भवेयुः, तथा वस्त्रैः शीतोष्णकालादिषु शीतातपदंशमशकैर्या पीडा तथा रहितस्य सदुद्धानं-धर्मशुक्लक्षणं स्याद्, वस्त्राभावे च क्षुधाद्यनाकुलस्यापि दुर्ध्यानम्-अशितृणादिसेवाभिप्रायेण दुर्ध्यानं, तत्सेवने चासंयमः स्यादिति गार्थाः ॥३०॥ अथ पुनरपि गुणानाह—

पवणर्भिसा परवर्गमोक्षदयधारण च धर्त्येहि । तसयाधारण जयणा फलेहि तदेव विण्णेआ ॥३१॥
 प्रवचनसिंसा-अहो एते मुण्डाः ! पापारमान् अस्मदीयपुत्रीवच्चादीन् स्वजनान् प्रत्यवाच्यं दर्शयन्तोऽपि न लज्जन्ते, अतो मा
 सद्गुहादौ प्रविशन्तिवचोभिः प्रवचनहीना, तथा 'परवर्गस्य' पुरुषापेक्षया परवर्ग-स्त्रीवर्गस्तस्य मोहोदय, प्रायः स्त्रीपुरुष
 योरपेक्षेयत्वात् यदस्मानाहत परवर्गं दृष्ट्वा मोहोदयो भवत्येव, ततः प्रवचनसिंसा च परवर्गविदोदयमेति श्रुन्वस्तयोर्निवारणाय च
 स्त्रीनैव स्यात्, अन्येऽपि वस्त्रादिस्त्रापुनेपथ्यश्चन्याः पर्यदर्शनाभिहितेषु रूपवस्त्रादय आचार्यगुणाः स्वधिया योज्याः, ननु जिनेन्द्र
 जिनकल्पिकदयो वस्त्रादिरहिता एव भवन्ति, तेषां च कथमेते गुणा इति चेत् मैवं, जिनेन्द्रादीनामपि लोकादुत्पत्त्यादिकारणमुद्भावे
 वस्त्रसम्भावनैवास्माकं सम्मतत्वात्, तत्कथमिति चेत् शृणु जिनेन्द्रा अपि गृहस्थावस्थायां बालमावे सदतिक्रमे च ययोचितं वस्त्रा
 लङ्कारविमूषिता एव भवन्ति, प्रव्रज्याप्रतिप्रणयवमरे तु देवेन्द्रोपनीतदेवस्यवस्त्रं सवस्त्रपात्रो धर्मो मया प्रज्ञापनीय इति धामस्क-
 'योपरि धरन्ति, यदागम - "मवेऽपि पगवृत्तेन निगया जिववरा वउवीसं"ति श्रीआब० नि० (२२७) परिधानभावस्तु तेषां
 सत्यपि नायं पुण्योत्कर्षोदयात् कृत्स्नीयत्वाभावात् प्रसृतं सुमगत्वा, उक्तं च - "अनस्ययनविद्यासो, निर्द्वयपरमेधरा" । अनलङ्कार
 सुमगा, पान्तु युष्मान् जिनेधरा ॥१॥' इति, किंच-जिनेन्द्रार्णा गुह्यप्रदेशो वस्त्रनैव क्षुभप्रमामण्डलेनाच्छादितो न धर्मवस्तुपां
 दगोचरीभवति, यदुक्तं - "अण्येहि मोहोदयेऽतथावो सुहाणुर्धवात्रो । गुप्तिदिअया य गुणा अणभतुद्धा सुमेवडा ॥१॥ (१११६)
 इति श्री धर्मसंघवर्णीगुह्ये, तद्वृत्तिर्यथा-अन्येषां च-स्त्रादीनां तद्वृत्त्यर्थानानन्तरं मोहोदयेऽतुत्वाभावः, गुप्तेन्द्रियतेति गुप्तलिङ्गता,
 चस्त्राण्डेऽनुक्तमधुषये, तेनान्येऽपि निश्चितपाणिपञ्चकणे ऋक्याः, तथा श्लोक - "ते हि भगवन्तो निरुपमप्रतिषेधननाः गृहेन्द्रिया

स्वप्नभ्रमण्डलाच्छादितदेहाः ज्ञानातिशयसंपत्समन्विताः निश्छिद्रपाणिपात्राः जितपरिपहा” इत्यादि, एवरूपादिगुणा अनन्यतुल्या ज्ञातव्याः । इति श्रीधर्मसंग्रहणीवृत्तौ । तस्माद्वस्त्रपरिधानादिनिमित्तं जुगुप्सनीयावाच्यावयादिदर्शनं, तच्च तीर्थकृतां न संभवति, अतः ‘कारणाभावात्कार्यस्याप्यभाव’ इति न्यायात् वस्त्रापरिधानेऽपि तीर्थकृतां न लोकानुवृत्त्यादिगुणविलोपः, लोकैरपि वस्त्रपरिधानं मुग्यदृष्ट्या असम्भवावयवगोपननिमित्तमेव क्रियते, मन्यमिष्यलोकस्य लज्जया लज्जनीयावयवगोपनस्वभावाद्, अत एव लोकाभाणकोऽपि—‘अहो अधो नमस्य मस्तके मौलिक’मिति, शरीरादिशोभा तु क्षुधाद्युपशमनाय क्रियमाणे भोजने माधुर्याधास्वादशरीरपुष्ट्यादिरिव गुह्यावयवेवाच्छादितेषु स्वत एव सिद्ध्यति, न पुनः प्रथमतस्तदर्थमेव प्रवृत्तिः, पात्रभोगस्तु तीर्थकृतां सर्वथा न स्यात्, यतस्ते ह्यच्छिद्रपाणयस्तीर्थकराः तेषां भोजनावसरे चन्द्रादित्यौ यावच्छिखा गच्छति, न बिन्दुरप्यधः पतति, चतुर्विधज्ञानबलाच्च संसक्तांसंस्तमन्नं सत्रसमत्रसं च जलादिकं ज्ञात्वा निर्दोषमेवोपादत्ते इति तीर्थकृतां पात्रधारणे न कश्चिद् गुणः, ये तु जिनकल्पिकास्ते द्विविधा—लब्धिमन्तोऽलब्धिमन्तश्च, तत्र लब्धिरपि कर्मणां क्षयोपशमवैचित्र्यवशात् केषांचित्पात्रविषया केषांचिद्वस्त्रविषया केषांचिदुभयविषयाऽपि, तत्रापि येषां पात्रविषया तैः पाणिपात्रतयैव भवितव्यं, पाणिनैवाशनादावाद्दीयमाणे न कापि संयमविराधना, नापि प्रवचनजुगुप्सा, प्रत्युत प्रवचनप्रभावना, सा च लब्धिरेवं “माइज घडसहस्सा अहवा मायंति सागरा सबे । एआरिसलद्धीओ सो पाणिपडिगही होइ॥१॥” इति, ते च वस्त्राणि बिभ्रति, तद्विषयकलब्ध्यभावात्, तत्रापि सामर्थ्यानुसारेण कश्चिदेकं कल्पं कश्चिद् द्वौ कश्चिन्नीन् कल्पान् विभर्ति, तेषां च क्रमेण रजोहरणमुखवस्त्रिकोपेतानि त्रीणि चत्वारि पञ्च वोपकरणानि भवन्ति, एवं वस्त्रानावृता अपि ये नग्ना न दृश्यन्ते ते वस्त्रविषयकलब्धिमन्तः, वस्त्रजन्यकार्यविषयकलब्धिभाज इत्यर्थः, तेषां

वगमायस्य लक्ष्येन चतुर्नादस्वामात्र, नहि कश्चिदप्यादित्योपोतिते वस्तुनि प्रदीपमपेक्षते, प्रदीपकार्यस्य सूर्यमेव कृतत्वात्,
 तथापि शीतादिमहानमार्घ्यमपेक्षणीय, पात्राणि च विभ्रति, सद्रिपयकलञ्च्यभावात्, तेषां घोष्कराणि नैव भवन्ति, नियत
 ममृतगन्ध्याकेषु पात्रनियोगोपकरणेषु विकल्पामावात्, ये तु वस्त्रपात्रोभयविषयकलञ्चिमन्तो न ते पात्रं न वा वस्त्राणि विभ्रति,
 द्रयोरपि प्रयोजनाभावात्, उभयपक्षस्यार्पणं कार्यस्य लक्ष्येव कृतत्वात्, तेषामुपकरणे रजोहरणमुत्पक्षिप्तकालसुये भवता, ये
 त्वलभियमात्रस्तैर्गवस्य वयपात्राद्युपकरणं पर्वव्ययेव, यदुक्तं—“निरतिघ्नयिना वस्त्रापात्रादिकमन्तरेण चरणस्य प्रसाधयितुमशु
 क्यत्वा”दिति श्रीभर्मसम्प्रणीतौ २२६ पत्रात्मके पुस्तके १९२ पत्रे, तेषां च मध्ये सामर्थ्यानुसारेण कश्चिदेक कस्यं घटति
 नस्य दन्तोपकरणानि, यन्तु द्वौ कस्त्यौ विमर्शि तस्यैकादश, यस्य कस्यत्रय तस्य द्वादशोपकरणानि भवन्ति, यदुक्तं—“पञ्चः पञ्चा-
 दंभोऽप्यष्टवर्णं चर्ष पापकेमरित्रा ४ पटला ५ रयणार्ज ६ गुच्छगर्भो ७ पायनिजोगो ९ ॥१॥ ‘पायनिजोगु’चि पात्रपरिकरः ‘पतिमेव
 य पच्छागा १० रयहरण ११ चैव होइ मुदपनी १२। एस्तौ दुबालमविहो उवही जिणकप्पिआनं तु ॥२॥” ‘पच्छाग’चि प्रच्छादकाः
 कस्त्या, द्वौ मौत्रौ एकस्तनौर्गिक इति त्रयः कस्त्या, एवमुपकरणमेदैरष्टौ विनक्त्ये भवन्ति, यदुक्तं—“दुगर् तिग ३ च
 उक्क ४ पयग ५ नव ९ दस १० इफारसेव ११ भारसर्ग १२। एए अट्ट वियप्पा जिणकम्पे इति उवहिस्स ॥१॥ पुचीरयहरयेहि दुविहो २
 तिनिहो य इक्कप्पनुओ ३। चउहा कप्पदुगण ४ कप्पतिगेण तु पंचविहो ५ ॥२॥ दुविहो तिविहो चउहा पंचविहोविट्टु सपायनिजोगो ॥
 जायइ नवहा दमहा इफारसहा दूयालमहा ॥३॥ इति (पययस्तु ७ ७७२-३-४) एवविधो हि विनक्त्यः संप्रति म्युच्चिमः, यत्स्व
 नेत्यमः मिदमपि तत्कालेत्पद्य एव जिनक्त्यं प्रतिपद्यते, नान्याः संप्रति सयास्वरूपामावात्, संप्रत्येकः स्मरिक्तस्य एव, सदान्

पुनर्जघन्यतोऽपि चतुदशोपकरणवानेव, तानि चोपकरणानि द्वादश जिनकल्पोक्तान्येव, मात्रकं १३ चोलपट्टकश्चेति १४ चतुर्दश, य-
 दुक्तं—“एए चेव दुवालस मत्तग अहदेग चोलपट्टो उ। एसो चउदसरूवो उवही पुण थेरकप्पंमि ॥ १ ॥ इति (पं० ७७९) तत्र
 मात्रकं सर्वयतिसाधारणवस्तुग्रहणयोग्यः पात्रविशेषः, स्थविरकल्पे उत्कृष्टपदिकोपकरणचिन्तायां तु शीताद्यसहिष्णून् तपस्विवालग्ला-
 नादीन् प्रतीत्य यावत्संयमनिर्वाहेतुर्द्विगुणोऽप्यधिको वा उपधिः श्रीनिशीथचूण्यध्यागमोक्तोऽवगन्तव्यः, एवमुक्तप्रकारेण
 जिनकल्पिकाः स्थविरकल्पिकाश्चेत्युभयेऽपि प्रागुक्तगुणहेतवे वस्त्राणि बिभ्रति, अन्यथा प्रवचनखिसादयः स्त्रीजनस्यात्मनश्च मोहो-
 दयादयो बहवो दोषाः स्युः, ननु परित्यक्तसर्वसद्धानां साधूनां लोकानुवृत्त्या लज्जया वा किं प्रयोजनं?, प्रत्युत तयोः परिहरणी-
 यत्वादिति चेत्, मैवं, पापोपादानहेतूनामेव लोकानुवृत्त्यादीनां परिहर्तव्यत्वात्, न पुनः संयमहेतूनामपि, प्रत्युत तेपाप्मुपादेयत्वाद्,
 अन्यथा कथं त्वयाऽपि नम्राटेन जलशौचमुखविवरकवलप्रक्षेपादिकं विधीयते, तस्यापि लोकानुवृत्त्यन्तःपातित्वात्, ननु भवतु यत्कि-
 ञ्चिद् वस्त्रपरित्यागे, निःस्पृहता तु भवत्येव, सा च चारित्रानुगुणा कथं भवतां नाभिमतेति चेत्, सत्यं, धर्मोपकरणातिरिक्तपरि-
 त्यागेनैव निःस्पृहताऽस्माकं संमता, न पुनर्धर्मोपकरणपरित्यागेऽपि, अन्यथा तवापि कमण्डलुपिच्छिकादि परिहरणीयं स्यात्, अथ
 शीतादिसहनार्थं वस्त्रं परिद्वियते इति चेत् परिद्वियतां नाम तदर्थं, परमवाच्यावयवगोपननिमित्तं तु धर्तव्यमेव, न हि तावन्मा-
 त्रोपयोगिवस्त्रधरणे शीतादिसहनान्तरायः स्यात्, नन्वास्माकीनब्रह्मव्रतधैर्यज्ञापनाय नाग्न्यव्रतमस्माकमिति चेत्, सत्यं, तर्हि ला-
 वण्यादिगुणोपेताभिः सुन्दरीभिः सह संवासासनशयनादिकमपि युज्येत, तस्यापि ब्रह्मचर्यधैर्यज्ञापनाय विशेषतो हेतुत्वात्, किंच-
 नमस्य ते वेद्यादिजनोपान्त एवोपवेशनादिकं युक्तं, भण्डिकचेष्टायाः तत्रैव युक्तत्वात्, न पुनः कुलस्त्रीमध्येऽवाच्यं दर्शयतस्त-

नावस्थान युक्त, लोके तत्र तासां चातिनिन्दनीयत्वाद्, यदि वेद्याज्जनोपान्तोपवेद्यने ब्रह्मव्रतगुप्तिमङ्ग इति चेत् तर्हि नवमगुण
 स्थानकं यावत्साधूनामपि वेदोदयो नियतः, तीर्थं तावत् पदसप्तमगुणस्थानकवर्षिसाध्यायच, तेषां न साधूनां न प्रमाथे तथाविच
 ग्रीधर्शनादिना मागारिकाविकृतिसमये कथं ब्रह्मचर्यगुप्तिस्तिः?, कथं वा न प्रवचनोद्गाह इत्यादिकं नेत्रनिमीलनपुरःसरं राक्षसि
 विचार्य दे आर्य! परिहरानार्यचिह्न, किंच-लोकभाषया यदभाष्य सागारिकादिकं तमीचजातीयोऽपि क्वचित्क्रोधाविष्टोऽपि कलहादौ
 प्रयोजनविशेषे प्रतिपद्य प्रत्यग्रीतिहेतवे वागोचरीकुर्वन् एष्ट, परमृक्तकारणामावेऽपि कुलस्त्रीबनस्यापि हगोचरीकारयस्तु त्वमेव
 पृष्टो एष्ट इत्यतं तव कुविकल्पनया। एव सत्यपि यदि तत्र वत्नेर्न रुचिस्तर्हि पिच्छिन्नवत् मयूरपिच्छग्रयितवयाविवरचनया सहरिकया
 वा तथाविधकण्टकौपीनेन वा सागारिकं तु सगोपनीयमेवेतिमावः॥

अथ जीवरथाहेतुत्वेन यथा समयमोपकारकवच्च तथाऽऽह-‘तस्यथावराणां’ति प्रसस्वावरणां यतना-रसा वक्ष्येव स्माद्, वक्ष्य
 दमुपलक्ष्यपरं तेन रक्षनिष्पन्नरजोहरणादिपरिग्रह, रजोहरणादिमिस्रसस्वावरजन्तुयतना स्यादित्यर्थः, तथाहि-द्ययनोपवेद्यनादि
 क्रियां चिकीर्षुष्या द्रव्यामनादिगतदृन्पुषिपीलिकादिप्रमार्जनं तावदवश्यं कर्तव्यम्, अन्यथा तद्गतानेकप्रसधावस्तवापि सम्मतः,
 तत्रप्रमाजनं च रजोहरणेनैव कर्तुं शक्यते, यद्यपि प्रमार्जनमिभित्तं पिच्छिका त्वयाऽप्यभ्युपगता परमुमयकलं विरलीकृत्य प्रतिस्ते-
 स्वयितुमद्यन्यत्वेन तद्गतपनकादिविराधनासंभवात् सैवायतनाहेतुः, तथाज्जावृतमुखेन मापमाणस्य द्रुत्वविवरे स्रष्टा मयिक्कादिप्र-
 वेन्द्रावाप्यप्यसिद्धः, सर्वप्रवचनग्रामाण्याच द्रुत्वनिगतनिष्ठासादिना असंख्यातजीवात्पक्षमादरषापुकापिकषिराधना द्रुत्वबन्धि-
 फ्रामन्त्रेण निवारयितुं न शक्यत, ददमद्यकादिमिरभिद्रुयमाणस्य सहसा कण्डूयनादि कुवतो दंष्ट्रमद्यकादिविराधना, स्त्रीवादिना

ऽभिद्रूपमाणस्याग्निकायादिसेवा, अतोऽनेकत्रसंस्थावरविराधना, महिकाधूम्रिकादिपातेऽप्यकायविराधनाः चेत्यादिदोषाः अनाद्युत्तश-
 रीरस्य संभवन्ति, तन्निवारणं च न वस्त्रैर्विना कर्तुं शक्यं, तथा ज्वरादिबाधिततनोस्तव वस्त्राभावे गुप्तदवरकसद्वरिकादिगृहस्थोप-
 करणग्रन्थिपेवणया गृहस्थतुल्यतैव, प्रतिलेखनानर्हे गुप्तदवरकसद्वरिकादौ त्रसाधनेकजन्तुविराधना प्रवचनमालिन्यं चेत्यादिदोषप्रति-
 हतिनिमित्तं कल्पत्रिकं, यदागमः—“किं संजमोवयारं करेइ वत्थाइ जह मई सुणसु । सीअत्ताणं ताणं जलणतणगयाण सत्ताणं॥१॥”
 (२५७५) इत्यादि श्रीविशेषावश्यकभाष्ये तद्वृत्तौ च सविस्तरमिति बोध्यम् । अथ पात्रैः संयमोपकारमाह—“पत्तेहि” न्ति पात्रैः—
 पतद्ब्रह्मादिभिः तथैव—वस्त्रवदेव त्रसंस्थावरयतना विज्ञेया, तथाहि पात्राभावेन भोजने क्रियमाणे सस्निग्धा दुग्धादिविन्दवोऽधः पत-
 न्ति, तत्र च पृथिव्यां विद्यमानानां पिपीलिकादीनां सद्य एवोपधातः अविद्यमानानां च तद्गन्धाद्याकृष्टानां पिपीलिकादीनां समागमनं,
 समुदिताश्च जन्तवः कथंचित् कस्यापि पादादिन्यासेन सद्य एव युगपद्विपद्यन्ते, मक्षिकाद्यर्थमागतेभ्यो गृहगोधादिभ्यश्च सकाशात्
 महानसंयमः, कुण्डिकादिमण्डापनेऽपि गृहस्थभाजनव्यापारणमसंयम एव, यतस्तदप्रतिलेखितं सत् पनककुन्ध्यादिसंसक्तं सचिच्च-
 जलादिसंसक्तं वा भवेत्, कदाचिदेवं दोषाभावे न मनसः शुद्धिः, तद्व्यापारानन्तरं च पतितविन्दूनां गृहस्थकृतायां परिष्ठापनायां
 प्रागुक्तप्रकारेण जन्तूनामुपधातः, सचिच्चजलादिना पात्रधावनादौ बहवो दोषा इति कुण्डिकादिकं नासंयमनिवारकं, प्रत्युत केवल-
 मसंयमहेतुरिति, अत एव गृहस्थपात्रभोगोऽनगाराणामयोग्य एव, यदागमः—“कंसेसु कंसपाएसु, कुडमोएसु वा पुणो । भुंजंतो
 असणपाणाई, आयारा परिमस्सइ ॥ १ ॥” इत्यादि श्रीदर्शवैकालिके (२५९) तथा पाणिभ्यां भुञ्जानस्य द्राक्षादिगतत्रसजन्तु-
 यतना न स्यात्, तथा गलनादिभयेन दध्यादिद्रववस्तुनि त्वरितं भुज्यमाने तद्गतजन्तुविपत्तिः स्यात्, तथा पात्राभावेऽशना-

पानयनेन बालग्लानादीनां वैयाधृष्पासंभवात् तैजुक्कम्पिता न भवेयुः, यदागमः—“संसप्तसप्तुगोरसपाणयपाणीश्रपागरकस्तप । परिगलणपालपोयणपच्छाकम्माइआणं च ॥ १ ॥ परिइस्तप पचं गिलाबधासादुवगाइत्य च । दाबमयचम्मसाइण समया पच परोप्परयो ॥२॥” (७५७८-९) श्रीविश्वोपाय० इति गार्थः ॥३१॥ अथ वस्त्रपात्रादिक साधूनां परिग्रहो न भवतीति दृष्टान्तद्वारा पराशरद्वयमवाकर्तुं गार्थमाह—

सजमनिमित्तमित्त उचगरण त परिगहो न भवे । जइ रयणामयज्जिणवरपडिमा तइंसणमईण ॥३२॥

संयमनिमित्तमेव—संयमनिमित्तमात्र चारित्रपरिपालनार्थं यदिति गम्य यदुपकरण—रत्नोद्धारवादि पात्रनिर्योगपर्यन्त परिग्रहो न भवेत्, यदागमः—“जंप्पि वत्थ व पायं वा, कंवल पायपुछ्छ । तप्पि संजमलज्जही, चरंत्ति परिइरंत्ति अ ॥१॥ न सो परिगहो बुचो, नापपुप्पेज ताइण” चि धीवद्वै० (२४७)॥ यथेति दृष्टान्तोपन्यासे, यथा रत्नमयजिनप्रतिमा परिग्रहो न भवति, केनां ?—‘वद्वनमवीनां’ प्रतिमायामाराध्यत्वेन जिनेन्द्र इव दर्शन-ध्यानं तत्पुष्पिका मतिः—मतिदानं येषां ते यथा तेषामेवेत्यर्थः, न पुनर्तुम्भाकल्पानामनार्यजनानामपि, यतस्ते तारादीं प्रतिमां विक्रीयात्रीविक्रयमपि कुर्वन्ति ततस्तेषां परिग्रह एवेति गार्थार्थः ॥३२॥ अथ संयमपरिपालननिमित्तादतिरिक्तं किं स्यादित्याह—

सेसं पुण अहिगरण मुञ्छाधिसजो परिगहो होइ । जइ पिच्छिआकमकलुवेइप्पमुइ हुइ मणिअं ॥३३॥

शेष-धर्मोपकरणव्यतिरिक्त पुनरपि करणमेव, तत्र परिग्रहो भवति, कुतः ?—यतो मूर्च्छाविषय, यदागम—‘मुञ्छा परिगहो बुचो इम इपं महेसिज’ चि यथेति दृष्टान्तोपन्यासे, यथा ‘हुइ’ तत्र नष्टास्य पिच्छिकाकम्पलुवेइप्रसूते मणितं, तीर्थकङ्कः

परिग्रहतयेतिगम्यं, ननु पिच्छिकादिकमस्माकं धर्मोपकरणमेव कथं परिग्रह इति चेत् चिरं जीव, धर्मोपकरणं परिग्रहो न भवतीति
ब्रुवाणस्त्वमपि स्वयमेव तटादृशिशकुन्तपोतन्यायेनास्मत्पक्षमेवाश्रितः, शकुन्तपोतन्यायस्त्वेवं-महासमुद्रमध्यगतपोतकूपस्तम्भात्
कश्चित् शकुनिपोत उड्डीनः सन् अन्यत्तटादिकमुपवेशनस्थानमनुपलभमानः पुनः तत्रैवागत्योपविशति, एवं त्वमपि पिच्छिकाक-
मण्डलुदेहप्रभृतिकं विभ्राणः श्वेताम्बरेण ध्रियमाणचतुर्दशोपकरणवत् तवापि परिग्रहो नवेति केनचिदुदीरितः अन्यत्प्रत्युत्तरदाना-
समर्थो धर्मोपकरणं परिग्रहो न स्यादिति ब्रूये, परमस्माकं यान्युपकरणानि तानि शुभध्यानादिविधातकानां शीतातपादीनां निवा-
रकत्वेनासंयमहेतुधूमकेतुप्रभृतिसेवापराकर्तृत्वेन प्रागुक्तप्रकारेण त्रसादिजन्तुराहेतुत्वेन च तीर्थकृदुपदिष्टत्वात् संयमपरिपालनहेत-
वोऽसंयमनिवारकाणि च, तव तु पिच्छिकाकमण्डलुप्रभृतीनि न संयमहेतवो नाप्यसंयमनिवारकाणि, प्रत्युत तीर्थकृदनुपदिष्टत्वेना-
धिकरणरूपत्वादसंयमहेतव एव, तीर्थकृदनुपदिष्टत्वं तु तवापि सम्मतं, न हि पिच्छिकादिकं तीर्थकृद्भिरुपदिष्टं धृतं वा, न चास्तामन्य-
द्यत्किञ्चित् परं पिच्छिका तावत् प्रमार्जनहेतुतयैव ध्रियते, सा कथमधिकरणमिति चेद्, उच्यते, न हि पिच्छिका तामत्केवलप्रमार्ज-
नहेतव एव ध्रियते, किंतु साधुलिङ्गाधिया, न च पिच्छिका साधुलिङ्गम्, अन्यतीर्थिकानामपि पिच्छिकाया इव्यमानत्वात्, तस्मा-
त्तीर्थकृदनुपदिष्टत्वेनाधिकरणमेव पिच्छिका, किंच-पिच्छिका यदि साधुलिङ्गं स्यात्तर्हि दिगम्बरमात्रस्यापि युज्यते, यथा श्वेता-
म्बरनाममात्रस्यापि रजोहरणमुखवस्त्रिके, न चैवं दिगम्बरमते, यतो दिगम्बराणां नच्चारो मेढाः, तथाहि-काष्ठागहो मूलमदो
गोप्यसङ्घो माथुरसङ्घश्चेति, तत्र मूलसङ्घे मथूरपिच्छिका काष्ठागहं च चमरीगोवालपिच्छिका गोप्यसङ्घे च पिच्छिका गोप्या, माथु-
रसङ्घे च मूलतो पिच्छिका नाहतेति तेन दिगम्बरस्य पिच्छिकाकमण्डलुदेहादिकं परिग्रह एवेतिगाथार्थः॥३३॥ अथ तस्याधुनानां

स्त्रीणां केवलज्ञानं न स्यादिति दिगम्बराकृतकदन्त्या कृपाभक्त्या गाथाभाह—

जइ बीवरयरिआण न केवल त हवे तथावरण । उत्पण्णंपि कयाइ बीवरजोगे विलिइआ ॥ ३४ ॥

यदि बीवण्डानां—वस्त्राञ्छादितद्वरीराणां केवलज्ञानं न भवेत्, तर्हीति गर्भ्यं, तर्हि तद्—यत्नं परिहितवत्त 'सयावरणं' ति त-
स्य—केवलज्ञानस्यावरणम्—आच्छादनकरणं संपद्येत, केवलज्ञानावरणीयकर्मतया परिणत, यथादाबुधोति तत्तस्यावरणं, यथा सुतज्ञान-
माबुध्वन् सुतज्ञानावरणीयकर्मप्रकृतिरिति 'यद् विषयाने सत् यत्नोत्पत्ति प्रतिबन्नाति तत्तथाभूत सत्तदुत्पन्नमपि विनाशयती' ति-
कृत्वा उत्पन्नमपि केवलज्ञान कदाचिबीवरयोगे—वस्त्रसम्बन्धे विलीयेत—विनाश प्राप्नुयात्, तन्न न संभवति, अतो दिगम्बराकृत-
माच्छादालमिति गार्थार्थ ॥ ३४ ॥ अथ प्राणुकमनिष्टमपीष्टापस्या स्वीकुर्वन्त क्षणकं दूषयितुमाह—

यद्य चिअ कप्पिजइ बीवरवरिमाण जइ न सुभमाण । दोसिज्जतं बुआ लुत्पिज्जा अइव भणितंपि ॥ ३५ ॥
विमद्यन्धोऽर्घ्ये, एवमपि कल्प्येत यदि सवस्त्रस्य परिहितवस्त्रस्य धोप्यमाणमपि सुतज्ञान न भवेत्, यथावा भणितमपि वस्त्रवतो
तावत् धायोपशमिक, तस्य सवस्त्रस्यापि संभवो न विरुध्यते, केवलज्ञानस्यैव सुतज्ञानस्याप्युत्पत्तिविनाशयोरनिष्टेपात्, ननु सुतज्ञानं
मैव, देहेऽपि तपासंभवात् देहिमात्रस्यापि तदभावापत्तेः, तस्माद् ज्ञानस्य स्वस्यावरणापगमे स्त्रस्त्रीत्येतेर्बलीयसाऽपि पराकर्तुमशक्तेः
सुतज्ञानादिवत् केवलज्ञानमपि सवस्त्रस्य भवत्येव, वस्त्रस्य च ज्ञानावरणात्मकत्वाभावादिति गार्थार्थः ॥ ३५ ॥ अथ वस्त्रादिचर्मो-
पकरणं न केवलं केवलज्ञानावरणमेव न भवति, अपितु केवलज्ञानोत्पत्ताणुपकारकमपीति गाथात्रयेण दितर्क्यधियुः प्रथमगाथाभाह—

तम्हा केवलणाणं पाणावरणक्खयंमि सो अ पुणो । सुहक्षाणा सुहक्षाणं पायं बाहाविरहिअस्स ॥३६॥

। पुण नेगविहा तयभावोऽणेगकारणेहिं भवे । कत्थवि असणार्हिं कत्थवि वत्थाइवत्थूहिं ॥३७॥

इअ विण्णेयं धम्मोवगरणअइरितु परिगहो होइ । अण्ह असणार्हिं सरिरोसो तुमं दोसो ॥३८॥

यस्मात्प्रागुक्तयुक्तिसमूहात् न वत्तं केवलज्ञानावरणं तस्मात् केवलज्ञानं केवलज्ञानावरणस्य—ज्ञानावरणीयमूलप्रकृतिविशेषस्य

क्षये—सर्वथाऽपगमे सति संभवति, 'सोऽपि' ज्ञानावरणीयकर्मक्षयोऽपि 'शुभध्यानात्' शुक्लध्यानविशेषात्, शुक्लध्यानमपि 'प्रायो'

बाहुल्येन 'बाधाविरहितस्य' शरीरादिपीडाशून्यस्य मनुजस्य संभवति, प्रायोग्रहणात् स्कन्दलाचार्यशिष्यगजसुकुमारादीनामन्यथा

दर्शनेऽपि न दोष इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ अथ द्वितीयगाथामाह—

बाधा पुनरेकधा—अनेकप्रकाराः स्युः, तदभावोऽपि—अनेकविधाधानामभावोऽपि अनेककारणैर्भवेत्, प्रति कार्यं कारणानामपि

भिन्नत्वात्, तदेव स्पष्टयति—'कत्थवि'त्ति कुत्रचित् क्षुधादिपीडिते पुरुषविशेषे क्षुधाजन्यपीडाया अभावोऽज्ञानादिभिरेव स्याद्, ओ-

दनादीनामेव तत्कारणत्वात्, एवं पिपासाजन्यबाधा पानीयेनैवोपशाम्यति, न पुनरोदनादिना, तथा शीतातपदंशमशक्रादिजन्यायाः

बाधाया वस्त्रादिभिरेवोपशमः, ननु शीतातपादिपीडानिवारणं वस्त्रादिप्रावरणं तावद्युक्तं, कथं पुनः पात्रमपीति चेद्, उच्यते, मिधा-

चर्या गतः साधुरुणमन्नं पानं वाऽवाप्य पाणिना भुञ्जानः पिबंश्च पाणिमुखहृदाहादिना बाध्यते, तन्निवारणं तु पात्रेणैव भवेत्,

यतस्तथाविधमन्नं पानं वा पात्रेणैवोपादाय संयमाबाधया भुङ्क्ते पिबति च, पात्रमन्तरेण तादृशमन्नादिकं ग्रहीतुमक्षमस्तत्परित्य-

ज्यान्यदन्नादिकमन्वेषयतोऽलाभे संयमबाधा स्याद्, भूयसा कालेन लाभेऽपि स्वाध्यायध्यानादिः उपहन्येत, असंयमनिवारणं तु

पात्रञ्चन्य प्रागेव न्यगादि, विचारभूम्यादिगमने तु नियमात् पात्रोपयोग इति गायार्यः ॥३७॥ अथ तृतीयगायामाह—
 पाञ्चनानादिभिः 'तुमं'ति तव नम्राटस्य क्षरीरपोषोऽपि-क्षरीरपोषणमपि दोषो, ममताविषयत्वेन केवलञ्चानांतरायभूतत्वात्संसार-

परिभ्रमणेऽस्तुत्वाद्वादिषत्, न च क्षरीरं यमताविषयो न मविष्यतीतिद्वन्द्वनीय, स्वसवेदनवेद्यत्वात्, तन्मूल एवान्यत्रापि ममकार
 इति प्रागुक्तम्, अत एव क्षरीरममकारोऽपि साधूनां निषिद्धः, यदागमः—“सहस्रबहिणा बुद्ध्या संस्कृत्यपरिन्नाहे । अवि अप्यप्योवि
 देहमि, नापरेति ममप्रबन्धं ॥१॥”ति भीदद्वयै०, अथ क्षरीरमन्तरेण संयम एव न स्यात्, अतः कथं तत्पोषोऽस्माकं दोष इति चेत्
 सत्यं, तर्हि संयमहेतोः क्षरीरस्य परिपालननिमित्तं ब्रह्माप्यपि किं न स्वीकरोषि ?, अक्षनादिवदत्रापि युक्तेः साम्यादिति गायार्यः
 ॥३८॥ (त्रिभिर्विदेषकैः) अथ नम्राटनटाटे स्त्रीणां मुक्त्यभावमिष्टापत्यैव प्रसाधयन् गायामाह—

तुह सासनिं चि तव ददने कथमपि स्त्रीणां निर्वाणं-मुक्तिर्नास्ति, यत्तदितिगम्य, यद्युक्तं, यस्मात् तव-निर्वाणं
 स्तुरवधारणे मोहामावात्-मोहनीयकर्मव्यादेव, 'सो'पि स मोहनीयकर्मव्ययं 'तासि' वासां स्त्रीणां न संभवति, गायार्यः
 ॥३९॥ अथ मोहव्यामावे हेतुमाह—

देवगुरुमुहपलोभणाहृष्टाए आगयाण इत्थीणे । पढम मिहमिरिक्खणमिह मुज्जा त मवामोहे ॥४०॥
 'देवगुरुमुखप्रलोभनं' देवगुरुसुखस्य निरीक्षणं तस्येच्छया, कथं देवगुरुमुखं इष्टा निष्पन्नं भवति ॥४०॥

त्कण्ठया, आगतानां स्त्रीणां 'प्रथमम्' आदितः 'इह' त्वदीयमठादौ 'मेण्डू' मेहनं पुरुषलिङ्गं तस्य निरीक्षणं भवति, द्वयोरपि नय-
त्वात्, मेण्डूदर्शनं महामोहो, महामोहनीयोदयहेतुत्वाद्, अयं भावः—जगत्स्वाभाव्यादनादिकालाभ्यासाच्च नाग्नये सति स्त्रीपुरुषयोः
प्रायो गुह्यप्रदेश एव दृष्टिपातो भवति, नान्यत्रेति प्रतीतिः सर्वजनानामनुभवसिद्धेव, पुरुषलिङ्गदर्शने च स्त्रीणां वेदोदयान्महामोहः
अतः स्त्रीणां मुख्यभावस्त्वदर्शने युक्त एवेति गाथार्थः ॥४०॥ अथ वस्त्रधरणे अधरणे च द्वयोरपि लाभमलाभं च दर्शयन्नुपसंहारमाह—

तम्हा तुमपि वत्थं इत्थीअणुकंपयाइ जइ धरसि । ता दुण्हवि निव्वाणं अन्नह दुण्हं पि दुग्गइओ ॥४१॥
'तस्मात्' प्रागुक्तयुक्तिनिचयात् यदि 'स्त्रीष्वनुकम्पया' मल्लिङ्गदर्शनतो मा स्त्रीजनस्य मोहोदयो भवत्विति स्त्रीजनविषयक-
कृपया त्वं वस्त्रम्, अपिशब्दाद्यथा स्त्रियो वस्त्राणि विभ्रति तथा त्वमपि वस्त्रं धरिष्यसि 'ता' तर्हि 'दुण्हं' द्वयोरपि स्त्रियास्तव
च 'निर्वाणं' मुक्तिः स्यादेव, अन्यथा—वस्त्राधरणे द्वयोरपि 'दुर्गतयो' नारकादिकुत्तिसतगतयो, बहुवचनमनन्तशस्तत्र गमनसूच-
कम्, अत एव भवभ्रमणमित्यर्थः, स्त्रीणां दुर्गतयस्तु त्वल्लिङ्गदर्शनेन वेदोदयाद् दुर्ध्यानात्, तव तु स्त्रीदुर्गतिहेतुमार्गप्ररूपकत्वेनेति
गाथार्थः ॥४१॥ अथ नग्नानाटकमाश्रितानां मूढत्वमाचिक्कुर्वन्नाह—

न सुणइ मूढो लोओ धम्मं पुच्छंतमेव जो गुज्झं । दंसेइ तस्स पासे धम्मो ता कहिमहम्मो अ ? ॥४२॥
'मूढः' अज्ञानावृतो लोकः, हे नग्न ! त्वन्मार्गाश्रितो लोको न जानाति यत् को धर्मो मुक्तिसाधक इति, 'धर्म' धर्ममार्गं च
'पुच्छन्तमेव' भ्रंशं कुर्वन्तमेव यः प्रष्टव्यपुरुषो गुरुलक्षणो 'गुह्यं' गोपनीयलिङ्गोपस्थादिकं दर्शयति तस्य पार्श्वे यदि 'धर्मः'
धर्मप्राप्तिः स्यात् 'ता' तर्हि 'कहिं' ति कुत्रान्यत्राधर्मः?, न क्वापि, किंतु त्वत्समीप एवाधर्मः, हे नग्न ! त्वमेव पापात्मा मूर्तिमा-

नरुपं एवेतिगार्थः ॥४२॥ ॥इति श्रीशुक्तिरूपस्थापना ॥ इति षतुर्विंशत्या गाथाभि श्रीशुक्तिरूपस्थापिता । श्रीमदण-
 शिष्ठपद्ये धीजयसिंहदेवराजसमायामनेकविहङ्गनसमर्प श्रीनाविदेवसूत्रयश्चतुरशीतिबादलम्बज्यामिमनिनं विरगम्बरचक्रवर्तिन
 कुमुदचन्द्रार्थं निर्जित्य पद्येने दिगम्बरप्रवेशं निवारितवन्तः, तत्र वादे श्रीशुक्तिरूपस्थापननिमिषं श्रीदेवसूरिमिश्रतुरशीति-
 निष्कम्पा उद्गाविताः, ते चामी-इह तल्ल यस्य यत्रासंसरो न तस्य तत्र क्करणावैक्यस्य, यथा शुद्धशिलायां क्षाल्यङ्गुत्स्य, अस्ति च
 तथाविचद्वीपु मुक्तेः क्करणावैक्यस्य, न चायसिद्धो हेतुः, यतोऽस्यासिद्धत्वं किं श्रीणां पुण्येभ्योऽप्यकृप्यमाणत्वेनाहोविभिर्बाणिस्वाना-
 पयसिद्धत्वेन निर्वाणसाधकप्रमाणत्वात्वेन वेत्यादि श्रीगान्तिदूरिकृतायां धीउत्तराध्ययनद्वयौ लिखिताः सन्ति ततो बोध्याः,
 इह तु ग्रन्थगौरवमयात्र लिखिता इति ॥ अबोत्पन्नविषयाना अहन्तो न मिथार्यं प्रवन्ति साध्वानीताभाविदुक्तौ च सप्तविचः पात्र
 नियोगोऽवश्यममुपगन्तव्यः स्यात्, तथा च नाम्यवतं श्रीशुक्तिनिषेधेत्युभयमपि दृष्टाञ्जस्वेव स्यादिति विचिन्त्य शिवसूतिना
 केवलिनो मुक्तिनिर्निपिदा, अत एवद्वयमिर्गार्थाभिः केवलिसुक्तिं व्यवस्थापयन् प्रथमगाथाभाः—

अ केवली न सुंजइ किं कारणमित्य केवल पाणा । अइ वेअणिआमावा ? पहमविगण्यो न सुंछिछुअरे ॥४३॥
 यत्केवली न सुंछे 'इत्य'पि अत्र किं कारण !, किं केवलज्ञानं अथवा 'वेदनीयामाथो' वेदनीयकर्मफलदयो वा !, तत्र प्रथमविकल्पः
 केवलज्ञानं स न युक्तिपुक्कः, विचार्यमाणो मुक्तिविकल इति गार्थः ॥ ४३॥ अथ युक्तिरिक्तत्वं दर्शयति—
 पत्तिअइ सुमणाणी जो जो जम्हा उ होइ अदिअयोरो । सो अल्प अल्पतर सुजइ नियमेण भावेण ॥४४॥

केवली केवलज्ञानमाहात्म्याच्च सुंछे इति सदा प्रतीयते यदि यो यस्मात् शुद्धज्ञानेनाविच्छेदविकल्पोऽधिकतरोऽधिकतरो वा भवेत् सोऽ-

ल्पमल्पतरमल्पतमं च भुङ्क्ते, केन स्वरूपेण ?—नियतभावेन—व्याप्तिस्वरूपेण, अव्यभिचारेणेत्यर्थः ॥४४॥ अथ ग्रागुक्तमिष्टापत्त्या स्वीकुर्वन्तं नग्राटं दूषयितुमाह—

दीसइ बहु भुजंतो बहुस्सुओ कोऽवि अप्पमण्णाणी । दुण्णिणवि बहु अप्पं वा भुजंता केइ दीसंति ॥४५॥
कोऽपि बहुश्रुतो बहु—प्रभूतं भुञ्जानो दृश्यते, श्रूयतेऽपि च दुर्बलिकापुष्पमित्रः बहुतरघृतभोजीति, कोऽपिशब्दो लालावण्डान्यायेनात्रापि सम्बन्धात् कोऽप्यज्ञानी अल्पं—तुच्छं भुञ्जानः, 'द्वावपि' बहुश्रुतालप्यश्रुतौ बहु भुञ्जानौ अल्पं ना भुञ्जानौ दृश्येते 'केइ'ति केचिदित्यव्यक्षसिद्ध एव व्यभिचार इति गार्थार्थः ॥४५॥ अथ वेदनीयाभावं दूषयितुमाह—

वीए आगमवाहा अरिहंताणंपि वेअणिज्जटुणं । संतुदयं पुण सायावंधो भणिओ जिणिंदेहिं ॥४६॥
द्वितीयविकल्पे आगमवाद्या, यतः 'अहंतामपि' पुण्योत्कर्षोदयवतामपि तीर्थकृतां सत्ता चोदयश्च सत्तोदयमितिममाहारः, तदधिकृत्येत्यव्याहार्य, 'वेदनीयद्विकं' सातासातलक्षणं भवति, बन्धमाश्रित्य पुनः सातबन्धः जिनेन्द्रैर्भणितः, यदाह—“तिसु सायबंधु”ति एकादशादित्रिषु गुणस्थानकेषु सातस्यैव बन्ध इति गार्थार्थः ॥४६॥ अथ सति कारणे कार्यस्यावश्यंभावादिति केवलिनोऽपि धुधायाः कारणमाह—

केवलिनोऽविअ वेअणितेअसउदया छुहाइआ हुंति । अण्णह भवत्थसिद्धाणमंतरं सवहा न हवे ॥४७॥
केवलिनोऽपि वेदनीयसहकृतैजसशरीरोदयात् धुधाविपासे भवतः, अन्येऽपि शीतोष्णादयः परीषहा वेदनीयोदये भवन्ति, यदागमः—“एगविहबंधगस्स णं भंते ! सजोगिभवत्थकेवलिस्स कइ परीमहा पं० ? गोअमा ! एकारस परीसहा पं०, नव पुण वेदंति”

भीमगवती ८-३०८। एकादश परीपहास्त्वैव—‘वेअणिले ण भंते!’ कम्मे कति परीसहा ममोअरति?, गो! एकारस परीसहा ममोअरति, तं—“पथेव आणुपुबी चरिआ सेहा थह अ रोगे अ। तणफसे वल्लुमेव य इकारम वेअणिअमि ॥ १ (१२-५८६) ॥” इति भीमगवत्यां ४०८ उ० ८। ‘अण्णह’पि अन्यथा वेदनीयकर्मानुदयात् क्षुधाद्यभावाच्च मयस्सकेवल्लिनां सिद्धानां च परस्परं सर्वथा ‘अन्तरं’ भेदो न स्यात्, तच्च तवाप्यनिष्ट इति गाथार्थः ॥ ४७॥ अथ दृष्टान्तद्वारेण केवल्लिनो मुक्तिप्रसाधनाय गाथाद्वयमाह—

जह जल्लसिस्ता रुक्खा सत्थेअणा जाव आउअ हसि । अहवा लहसि युद्धिइ तयमावे नेव उभयंपि ॥ ४८ ॥

एव केवल्लिणोऽपि अ सरीरिणो सुत्तिविरहिआ वेहे । पिरमाव युद्धिइ या लहसि नेवत्ति विण्णेअं ॥ ४९ ॥

यथा बलसिक्का इथा सहकारादय यावदापुस्तावत्सत्त्वेतना—सजीवास्तृष्वधीना इक्षुमन्मदा भवन्ति, अथवा पुनर्वृद्धि लभन्ते, दास्ताग्रदास्तापुष्पफलादिभि ममृद्धिमात्रो भवन्ति, ‘तदभावे’ जलसेचनाद्यभावे तदुचिताहाणभावे ‘उभयमपि’ सत्त्वेतन्त्वं इदमस्त्वं चेति न स्यात्, उपनयनमाह—एव केवल्लिनोऽपि च क्षरीरिणो मुक्तिविरहिता ‘दह’ क्षरीर स्थितिमात्रं स्वैर्यं नैव लभन्ते, क्षरीरास्तृष्वक्ष भवन्तीत्यर्थः, तथा इद्धि साविक्कवर्णाएकः कथितं जावकेवल तदवस्य एव भवेत्, क्षैद्रवावस्यमेव स्यात्, ‘पुद्धिलेव पुद्धोपपद्य’ इति वचनत्, आहाराभावे (सत्त्वेतनस्य) तनो क्षरीरस्य इदं तस्येवादिनिगाथार्थः ॥ ४८-४९ ॥ अथ नप्राप्तविकल्पितं दूय पितु प्रथमं तद्विकल्पितमाह—

पुद्धिअे भणतजीवे पारसंतो येयली कह सुजे ! । अण्ण तण्णतलुत्तो असुद्धिमाव समावण्ण ॥ ५० ॥

अनन्तजीवान् निगोदनारकादिगतान् छेदनमेवनाथनन्तवेदनापमान् ‘पश्यन्’ साक्षात् निरीक्षमाणः केवली कथं सुजे !, तथा

विधानपि जीवान् पश्यन् केवली यद्याहारव्यापारवान् स्यात्तर्हि तज्जीवविषयक्रानुकम्पा कथं स्यात् ? न कथमपीतिकृत्वा तज्जीव-
दुःस्वार्त्तः सन् केवली कवलान् मुखे न प्राक्षिपतीत्यर्थः, तथा 'अण्णं त' ति अन्नपदमुपलक्षणपरं तेनान्नपानादिकं पुनः 'अण्णंतखुत्तो'-
त्ति अनन्तकृत्यः-अनन्तशो वारान्, अशुचिभावं' निन्द्यपर्यायं समापन्नं-सम्यक्प्रकारेण निश्चयेनापन्नं, तादृशमशनादिकं पश्यन्
कथं केवली तान् कवलान् भुङ्क्ते ? न कथमपीत्यर्थः, इति केवलभुक्त्यभावे विकल्पद्वयी दिग्गम्बराशयारूढेति गाथार्थः ॥५०॥

अथ प्रथमं विकल्पं दूषयितुमाह—

तन्नो जुत्तं जेणं अण्णंतदुहकारणं भवे णाणं । पुर्विं निअदुहदुहिओ पच्छा जगदुहदुही जुगवं ॥ ५१ ॥

अनन्तदुःखविह्वलान् जीवान् प्रत्यक्षं पश्यन् केवली कथं भुङ्क्ते इति यदुक्तं तन्नो युक्तं, येन कारणेन 'ज्ञानं' केवलज्ञानमनन्त-
दुःखकारणमापद्येत, तत्कथमित्याह—'पुर्विं'ति केवलज्ञानोत्पत्तेः पूर्वकाले 'निजेन-आत्मीयेन दुःखेनार्थात्क्रम-
भाविना छेदनभेदनाद्युद्भूतेनासातवेदनीयेन दुःखित आसीत्, 'पश्चात्' केवलज्ञानोत्पन्नन्तरं 'जुगवं'ति युगपत्-समकालं
'जगदुःखदुःखी' जगतां-चतुर्दशरज्ज्वात्मकलोकवर्त्तिनां प्राणिनां यानि दुःखानि तैर्दुःखी-दुःखभाग् जातः, तन्निदानं तु केवल-
ज्ञानमेव संपन्नं, तच्च न कस्याप्यभिमत्तं, केवलज्ञानस्यानन्तानन्दहेतुत्वाद्, आस्तां केवली वीतरागः, छद्मस्थवीतरागोऽप्यनन्त-
सुखभाग् भवति, यदुक्तं—“जं च-कामसुहं लोए, जं च दिवं महासुहं । वीअरायसुहस्सेयं, णंतभांगं पि नग्घइ ॥ १॥”ति । किंच-
केवली वीतरागः दुःस्वार्त्तं जीवं पश्यन् तदनुकम्पया स्वयमपि दुःस्वार्त्तः स्यात् तत्र निदानं किं रागो वा भयं वा ? नाद्यो, वीत-
रागत्वस्यैव हानेः, नापि भयं, मोहनीयस्य समूलसुन्मूलितत्वात् तत्प्रकृतिभूतस्य भयस्याभावात्, तस्मान्नाशटितमकिञ्चित्कर-

मिति गाथार्थः ॥ ५१ ॥ अथ केवलिनः स्वरूपमाह—

तमहा मोहविमुक्तो सफटं कम्म फलंयि तयणुहर । पइपाणिं पासंमो तमुत्तोऽर्णतसुह णाणी ॥ ५० ॥

तस्मात्कर्मणात् मोहविमुक्तः—सहसा क्षीणमोहनीय ‘आनी’ केवलहानी, ‘प्रसिप्राणि’ प्राणिन प्राणिन प्रति प्रतिप्राणि ‘स्वकृतं कर्म’ दृग्ममद्भुत वा स्वय २ कृत दानावर्णादिकर्म ‘फलंयि’ फलमपि तत्कर्मअन्यविपाकोऽपि ‘तदनुहर’ तत्कर्मनुसारि, ‘कारणानुरूपे कर्म’मिति वचनात्, हुम वा अद्भुत वा कर्मजन्य फलमपि स्वस्वकृतकर्मनुरूपमित्यर्थः, तथास्वरूप पश्यन् ‘तद्विमुक्तः’ साम्यां कर्मतद्विपाकान्मो विप्रमुक्तः— स्वय ततः पृथग्भूत ‘अर्णतसुह’पि अनन्त सुख यस्य स अनन्तमुत्तो, ह्युत्तविमलिकमिद विद्ये एवमिति गाथार्थः ॥ ५२ ॥ अथानन्तशोऽद्भुतिभावमापन्नमस्मादिक कथं केवली मुह इति द्वितीय विद्वत्प विद्वत्प इत्युमाह—

पज्जाओऽवि पमाण पवइमाणो हु न उण इअरोचि । सिंहासणे निसण्णो घम्मकहं कइइ जइ अरिइ ॥ ५३ ॥
‘पर्योयोऽपि’ प्रतिक्षणमाविवस्तुत्वमाव’ सोऽपि ‘प्रवर्धमानो’ वर्धमानकालवर्धो ‘प्रमाणं’ व्यवहारविषयो भवति, न पुनरि तर’—भवीतानागत रूप, तस्य विनष्टानुत्पन्नत्वेन प्रकृतकार्यानुपयोगित्वात्, न हि भूतमावीन्द्रपर्यायोऽपि गोपालक इन्द्रतया व्य वहिते, तत्कार्याकरत्वाद्, अन्यथा देवादिभ्य आगतानां मनुष्याणां धारिश्रापपणे, देवादीनां विरतिपरिणामस्याप्यसंभ वाद्, वचमानपर्याय एव व्यवहारविषयो भवतीत्यत्र दृष्टान्तमाह—‘जइ’त्यादि, यथा ‘मिहामने नियण्ण’ स्वर्णरत्नप्रपसिंहासनो पविटोऽर्धंन् धर्मकथां कथयति, अथ माध’—यथा धार्मिकपर्यायमपेक्ष्य सार्णादिंसिंहासनस्यो भगवान् धर्मकथां कुरुते, तथा वार्ध मानिकपर्यायमधिकृत्य दान्त्यादिभोजनमपि क्रियतां, पृष्ठे रुमयथापि साम्यात्, ननु मनुष्योऽपि तद्वत्तत्तत्कथं स मोक्षित्वे केवलिनोऽपी

रजनसाम्यं स्यात्, तन्न मच्चेतसि प्रतिभामते इति चेत्, तर्हि तीर्थकृतामितरजनवञ्जन्मादिविधिरपि स्वीकर्त्तव्यो न स्याद्, भोज-
नापेक्षया स्त्रीकुक्षिसंभादेरत्यन्तकुत्सनीयत्वात्, अतस्त्वद्विकल्पितमनल्पपापीय इत्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥५३॥ इति केव-
लिभुक्तिव्यवस्थापना ॥ अथ नशाटमंतं कथमेतावद्बुद्धिमुपागतमित्याकाङ्क्षायां गाथामाह—

स्विवभूढप्पभवमयं एअं कालाणुभावओ बुद्धं । मूढाण पुराणंतिअ भंतिकरंणंतभवहेऊ ॥५४॥

एतदिदानीमेवानन्तरं लेशतो दर्शितं शिवभूतिप्रभवं मतं 'कालानुभावतः' श्रीवीरजन्मनक्षत्रसंक्रान्तभस्मग्रहकुपितकलिकाला-
नुभावतो भूयसां जनानां निमज्जनस्वभावत्वाच्च बुद्धि गतं, मूढानां तन्मतवासिनां 'पुरातन'मिति जीर्ण-क्षेताम्बरेभ्यः पूर्वं प्रवृत्त-
मिति आन्तिकरं-भ्रमजनकमनन्तभवहेतुः—घातुर्गतिकानन्तसंसारपरिभ्रमणकारणं स्वस्य परेषां च तदभिमुखानामिति गाथार्थः ॥५४॥

अथ पुरातनभ्रान्तिरपि नशाटवचनादेव जायते अतस्तद्वचनपद्धतिमाविष्करोति—

नगिणो पभणइ पढमं अम्हे अम्हेहिं निग्गया तुम्हे । तेणं तित्थं अम्हे तुम्हे तित्थाउ बाहिरिआ ॥५५॥

'नग्नो' दिगम्बरः 'प्रभणति' पूत्कुरुते प्रथमं—तीर्थप्रवृत्तिकाले आदिभूता 'अम्हे'ति वयं 'तुम्हे'ति यूयं, 'अम्हेहि'न्ति अस्मत्
'निग्गय'न्ति निर्गताः, प्रथमे वयं यूयं चास्मन्निर्गता इत्यर्थः, तेन कारणेन श्रीवीरगवचित्तं तीर्थमस्मदीयसमुदाय एव, यूयं तु
तीर्थबाह्या इति दिगम्बराभिप्राय इति गाथार्थः ॥५५॥ अथ प्रागुक्तप्रकारेण दिगम्बरस्य मुद्रागर्वविध्वंसनाय गाथाष्टकेन तस्यैव
तीर्थबाह्यतामाविष्कुर्वन् प्रथमगाथामाह—

सं भिच्छा जं पच्छा सिअंबरा दिअंबरेहि उट्पण्णा । जणं किरिआजुत्तं तित्थं तित्थंकरा धित्ति ॥५६॥

यदिगम्बरेभ्यः श्रवाम्भराः पथादुत्पन्नास्तन्मिध्या-असत्य, यद्-यस्मात् तीर्थं हि तीर्थकृत्प्रवर्तित "तित्यं चाउद्विज्यो संघो सो पदमप समोसरमे"ति (२-२६५) वचनात् साध्यादिलक्षणं, तच्च क्रियायुक्तं भवति, तत्र क्रिया तावत् ज्ञानाधाराधनरूपा, तथा युक्त-सहितं तीर्थंकरा मायन्ते इतिगार्थाय ॥५६॥ अथ धिनोक्तां क्रियामाह—

सा पुन फिरीया तिविहा पाणुषयारो भ वसणुषयारो अ तदा उवयारो राहणा तेसि ॥५७॥

सा पुन क्रिया त्रिविधा भवति, तस्यास्त्रैविध्यमाह-ज्ञानोपचार, च सद्बुद्धे, दृढनोपचार चारित्र्योपचारमेति त्रैविध्यं, तत्रोपचारस्य कोऽयं इत्याकाङ्क्षयामाह-उपचारस्तेषां-ज्ञानादीनामाराधना-तीर्थकृदुपदेहेन तदनुकूलप्रवृत्तिरित्यर्थ इति गार्थाय ॥५७॥ अथ ज्ञानस्योपचारमाह—

सत्य य पाणुषयारो परपद्वद्वहाणजोगपमुदेहि । तुह सासणि सो न सुओ नामेणवि सुमिणपसेण ॥५८॥

तत्र ज्ञानादिषु ज्ञानोपचारो यथा—"काले? विषय? उवहाये? तद्वैव अनिष्टवये? । वंनजद अत्य ७ तदुभयद अद्विविहो प्पावमायागे ॥१॥ति" तत्र षतुर्थाचरतपोलक्षणमधिकृत्य श्रुताराधन परम्यरोपधानयोगानुष्ठानप्रभृतैर्मयति, तत्र परम्परा तावत् भीसुषर्मस्वामिनोऽयथापदच्छिन्नपरिपानी, न पुनः स्वच्छन्दप्रवृत्तिमागम्यः शिवाभृत्यादिभ्यः प्रवृत्ता, तत्सतान् प्रवृत्तारूपेत्यर्थः, तथा परिपाठ्या अथादागता ये उपधानयोगाः-श्रुताराधनतपोविशेषा, तत्रोपधानानि धीआवडयकश्रुताराधनहेतवे भावकश्राविकाणामेव, योगास्तु कालिकोत्पन्नलिङ्गश्रुताराधनतपोविशेषा साधुमाध्वीनामिति, तत्र भावकोपधानविशेषेदिन्द्रर्शनं स्वेवं-पञ्चपत्वारिन्दवाचारान्ततप पुरस्मरमुदेद्वानुग्राहिक्रियया कृतमहानिष्ठीययोगानुष्ठानस्य साधोः समीप श्रद्धावान् भावको नन्दिदि

धिपूर्वकद्वादशोपवासैः श्रीपञ्चमङ्गलमहाश्रुतस्कन्धस्याराधनं करोति, तत्रापि प्रतिदिनक्रिया तावदच्छिन्नाचार्यपरिपाठ्या [समागता अवगन्तव्या, एवं द्वितीयोपधानादिषु श्रीमहानिशीथोक्तविधिनाऽऽराधनविधिरवगन्तव्यः, साधुवर्गस्य तु श्रीआवश्यकश्रुतस्कन्धस्याचाम्लादितपोविशिष्टैरष्टभिर्दिनैराराधनं, श्रीदशैकालिकश्रुतस्कन्धस्य पञ्चदशभिर्दिनैः, श्रीउत्तराध्ययनस्याष्टाविंशत्या दिनैः श्रीआचाराङ्गस्य पञ्चाशता दिनैः श्रीसूत्रकृदङ्गस्य त्रिंशता दिनैः श्रीस्थानाङ्गस्याष्टादशभिर्दिनैः श्रीसमवायाङ्गस्य त्रिभिर्दिनैः श्रीभगवत्यङ्गस्य षड्दिनाधिकैः षड्भिर्मासैः श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गस्य त्रिंशता दिनैः श्रीउपासकदशाङ्गस्य चतुर्दशभिर्दिनैः अन्तकृद्दशाङ्गस्य द्वादशभिर्दिनैः अनुत्तरोपपातिकस्य सप्तभिर्दिनैः श्रीप्रश्रव्याकरणस्य चतुर्दशभिर्दिनैः श्रीविपाकश्रुताङ्गस्य चतुर्विंशत्या दिनैश्च यथोक्तक्रियाविशिष्टैरेवाराधनं स्यात्, एवमुपाङ्गच्छेदग्रन्थकीर्णकादिष्वपि स्वस्वाराधननियततपःक्रियाविशिष्टैर्बोध्यं, एवं श्रुताराधनविधिस्तव दिगम्बरस्य शासने-त्वदीयदर्शने, आस्तां साक्षात्, स्वप्नगतेनापि नाम्ना न श्रुतो-न श्रवणपथमागतः, गगनभक्षणादिकमसंभव्यपि स्वप्ने संभवतीतिज्ञापनायेदं दर्शितमितिगाथार्थः ॥५८॥ अथ दर्शनोपचारमाह—

दंसणुचयारऽरिहंतासायणाचायओ न सो तुम्हं । जेणं जिणपडिमाहिं सह वासो सायणामूलं ॥५९॥

दर्शनं-सम्यक्तत्वं तस्माराधनं तीर्थकृद्दशातनात्यागतो भवति, स च त्यागस्तव कथमपि न संभवति, अयं भावः-सम्यक्तत्वं तावत् सर्वविदुषदिष्टपदार्थसार्थस्य यथावच्छृद्धानं, तच्च तव दुरापं, यत आस्तामन्यत्, पदार्थसार्थान्तर्गता तीर्थकराशातना परिहार्यत्वेन श्रद्धाय परिहर्त्तव्या, सा च त्वया तथा श्रद्धानविपयीकृत्य न परिह्रियते, ग्रत्युतोदीर्य विधीयते, तत्कथमित्याशङ्कयामाह-‘जेणं’ति येन कारणेन तव जिनप्रतिमाभिः सहवास आशातनामूलं वर्त्तते, कुतः सम्यक्तवाराधनमितिगाथार्थः ॥५९॥ अथ चरणोपचारमाह—

परणुवयारो पचयि समिर्द्वि होइ तीहि गुसीहि । सो पुण सुह भमरीण भट्टो विट्टो मए सकखं ॥ ६० ॥
 चरणोपचार - चारित्राराधना ईयस्मिन्त्यादिभिः पञ्चभिः समितिभिः मनोगुण्यादिभिस्त्रिभिर्युग्मिभिश्च भवति, स च तव
 मते 'अमर्या' मिधाचर्या भट्टो-अश्रमापन्नो मया माक्षात्यर्थसं दष्टः, प्रत्यक्षापलापस्य केनापि कर्तुमशक्यत्वादिति गाथार्यः ॥ ६० ॥

अथ समित्याद्यमात्रं दर्शयन्माह-

जह जामाह अपमुटा पाटुणया अण्णउत्थिआ अएवा । उदिट्टमोअणाई सुजति तहेव तुम्हवि ॥ ६१ ॥
 यथा जामाहप्रमुला प्रापूर्णका अथवा अन्यतीर्थिकाः 'अथास्मवृष्टे मोक्षक्य'मित्याद्यादखचनरञ्जिता 'उदिट्ट'तुभिमिसमेवो
 पसृष्ट यदोदनादि यावद्भोजनोपयोगि द्राव्यादि सकृद्वस्तुजातं तद्गुह्यं तथैव त्वमपि, अस्मवृष्ट एव गोचरी कर्तव्येति निमन्त्र
 नरञ्जित प्राघूर्णक इव एकत्र सुञ्जानं कथं समितिगुप्तिमाह ?, न कथमपीत्यर्थः, समितीनामभावत्वेन-सदोपमाहारं सुञ्जान
 स्यानेपणीयमोजित्वात् कथं तद्विरोचिनी एषणाममिति ?, अनेपणीयं वृत्त्वा च निर्दोषमोजित्वमात्मनः स्यापयन् असत्यमायित्वात्
 न मापासमितिमान्, आदाननिक्षेपणामभितिस्तु संयमोपकारिष्वक्षपात्रादिचर्मोपकरणसुपदघत एव भवति, यदागम - "ओदोचदो
 वगगद्विअं, भंढग दूविहं सुणी । गिण्ढतो निक्खसिर्वतो वा, पउंजिअ इम विहि ॥ १ ॥ चक्खुसा पढिलेहिचा, पमजिअ अय जई आइए
 निक्खसिचिआ वा, दूइओवि समिण सया ॥ २ ॥ (७।९३३-४)चि" तथा पञ्चमीममितिरुत्तराधादासपर्यन्तं परिग्रापयत एव भवन्ति,
 यदागम - "उत्तारं पामवण, खेले मिषाणजहिअ । आहारं उवहिं खेइ, अण्ण यावि तहाविह ॥ १ ॥ विच्छिअं दूरमोगाद, नासभे विह-
 पजिअ । तमपाणयीअरहिण, उवागदंणि नोभिरे ॥ २ ॥"चि (७।९३५-६) भीउमरा० २४ । भोजनावमरं घृतादिसंपृक्तश्चरद

नादिसिक्थद्युतये गृहस्थैः कुण्डिकादिकं मण्डयित्वा युक्त्यनन्तरं गृहस्थैरेव उच्छिष्टसिक्थादिकं परिष्ठापयतस्तव परिष्ठापनिका-
 समितिर्दुरुत्तरैव, तथा ईर्यासमितिस्तु गृहस्थाचारवतस्तव न संभवत्येव, एवं समितिपञ्चकाभावे कुतो मनोवाक्कायगुप्तयोऽपि?, ननु
 तर्हि तीर्थकृतामपि समित्यादीनामभावः संपद्यते, तेषामपि वस्त्रपात्राद्यभावेन समितिपञ्चकासंभवादिति चेत्, भवं, तेषां तथाक-
 ल्पत्वेन प्रागुक्तयुक्त्या वस्त्रपात्राद्यभावेऽप्यसमितीनामभावात्, तत्रापिपक्षभूतानां समितीनामेव सद्भावात्, यथा सिद्धानां प्रत्या-
 ख्यानभावेऽप्यनाश्रित्वात्तत्रापिपक्षभूतः संवर एव सिद्ध्यति, वस्तुतस्तु उक्तलक्षणाः समितयः साधून्दिश्योपदिष्टास्तथैकान्द्रिः,
 तीर्थकरवर्णने तु कथञ्चित्साधुसाम्याचीर्थकृतामप्युक्ता द्रष्टव्या इतिगाथार्थः ॥६१॥ अथ न केवलं प्रवचनगम्येनैव ज्ञानाद्युपचारेण
 हीना नम्राटाः प्रवचनबाह्याः, किंतु प्रकारान्तरेणापीति दर्शयति—

भोअणनेवत्थेहि अ पच्चक्खं अण्णउत्थिआ नगिणा जाणाईहिं जाणीहिं ते सुणेयद्वा ॥६२॥
 भोजनं तावदेकत्र गृहे उद्दिष्टौदनादीनां भक्षणं, नेपथ्यं पिच्छिकाकमण्डपप्रभृतिभिर्यतिरूपधरणं, ताभ्यां चिद्धीभूताभ्यां साक्षा-
 दन्यतीर्थिका एव दृश्यन्ते, यस्मादेवं तस्माद् 'ज्ञानिभिः' पंडितैर्नयाः—नम्राटाः ज्ञानदर्शनचारित्रै रहिताः—शून्या एव ज्ञातव्याः
 इति गाथार्थः ॥६२॥ अथ कीदृशा नम्राटाः किमायत्तं च तीर्थमित्युपसंहारमाह—

एवं किरिआहीणा नगिणा जाणेण तित्थवाहिरिआ । सेअंचरेहिं तित्थं जुत्तेहिं जाणकिरिआहिं ॥६३॥
 'एवम्' अमुना प्रकारेण क्रियाहीनो—ज्ञानाद्युपचाररहितो नेपथ्यादिरहितश्च ज्ञानेन शून्यो यथावस्थितवस्तुपरिज्ञानविकलः सन्
 जैनप्रवचनबाह्यो नम्राटः स्फुट एव, ननु उक्तलक्षणो ज्ञानाद्युपचारो हि श्वेताम्बराभ्युपगतागमे वर्तते, न पुनरस्मदभ्युपगतागमे-

अपीतिचेदहो देवानुप्रिय ! अत एव स्वदीपागमोऽपि न सर्वदृग्मूलकः, किं तु शिवभूतिना सृष्टिध्याम्यां च क्षौण्डिन्यकोट्युदीरा-
 म्यां प्रवर्षितनिजमतानुसारेण परिकल्प्य निबद्धः, सर्वदोषविरे द्यागमेऽवश्यदृष्टकोषधाराणां सद्भावात् । अथ कैस्तीर्थं प्रवर्षते इत्थु
 परार्द्धेनाह-तीर्थं संप्रति श्रोताम्बरीरेष भवति, तैरपि न नाममात्रमाश्रयिभिः, यतो नाम्ना श्रोताम्बरा अपि वक्ष्यमाणा राक्षोष्ट्रिकवयो
 नाममात्रेणैवास्मद्भ्युपगतमेवागममभ्युपगम्यापि निबन्धनमिति विफलित्युक्त्यायाम्नावनेन बहुजनान् व्युत्प्राहयन्तस्तीर्थप्रद्वेषेण स्वप्नोऽपि
 क्रिष्टपरिणामाः स्वप्नोऽपि तीर्थयात्रा एव वक्ष्यन्ते, अतस्तीर्थप्रवर्षकैः श्रोताम्बरे, कित्त्वयैः ?—“ज्ञानक्रियाम्यां युक्तैः” ज्ञान-
 वाञ्छितंयुक्तैः, न पुनरेकतरेणापि विफलैः, तैस्तीर्थप्रवर्षणे, यदागमः—“इयं वाणं किञ्चादीर्णं, इया अष्पणगमो किञ्चा” इति
 (३-१०१) इति गाथार्यः॥६३॥ इति गाथाएकेन नष्टातस्तीर्थवाद्यं प्रदर्शितं, अथ प्रकारान्तराणांपि तथा दर्शयितुं युक्तिमाह—

अहंवा सद्यपसिद्धं सिद्धजयउज्जयत तित्थदुग । अस्त य त आयस्त सो संघो वीरजिणतित्थ ॥६४॥

अथवेति प्रकृष्टान्तरोद्योतकः, दृष्टुञ्जयः प्रवीतः उज्जयन्तगिरिः—गिरिनारिपर्वतः एतवीर्यद्वयम्, आसतां जैनाः, तदतिरिक्ता
 अपि सैनसबन्धीति वदन्ति, सर्वेषां सम्पत्तेश्चां मिथ्याहंशां बाबालयोपाङ्गनानामपि प्रसिद्धं, वीरवीर्यद्वयं यस्य सङ्गस्यायत्तं निभया वचते
 स संघः—भ्रमणादिसमुदायलक्षणो वीरवीर्यमिति गाथार्यः ॥६४॥ अथैतस्तीर्थं नष्टादस्यापि भविष्यतीति दृष्टान्तिरुपाय गाथामाह—
 उज्जितगिरिविषाय सासणसुरिकणमिस्थ सजायं । जो मण्णइ नारीणं सुत्ति तस्सेव तित्थमिण ॥६५॥

‘उज्जयन्तगिरिविवादे’ दिगम्बरे इह परस्परमात्मीयत्वेन क्लेशे समुत्पन्ने ‘आसन्तसुरी’ जिनद्वारासनाधिष्ठापिकस्तस्याः क्वच
 नमित्थं संवातं—यो नारीणां सुक्ति मन्यते तस्मैद तीर्थं, तत्र संप्रदायस्त्वेवं—पुरा यदा इह श्रीमद्भुजयन्तमहातीर्थमाश्राम्बरेण श्रीज-

मणसङ्खपाश्वर्धदुदालयितुमारब्धं तदा सङ्खस्य कायोत्सर्गानुभावेन कम्पितासना शासनदेवता नृपपर्यदि दूरादानीतकन्यकामुखेन “इकोऽवि नमुकारो जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स । संसारसागराओ तारेइ नरं व नारिं वा ॥१॥” इति गाथानन्तरं—“उज्झितसेलसिहरे दिक्खा पाणं निसीहिआ जस्स । तं धम्म चक्कवड्ढि, अरिठ्ठनेमिं नमंसामि ॥१॥”त्ति गाथां चैत्यवन्दनान्तर्गतां कृत्वा समार्षयत्, तत्प्रभृत्येवं सकलसंधेन पठ्यमानेयमागादिति गाथार्थः ॥६५॥ अथ विवादे शासनसुरीकथनानन्तरं नगनाटाः कीदृशा जाता इत्याह—

तत्तो विसन्नाचित्ता खमणा पासंडिआ विगयआसा । निअनिअठाणं पत्ता पब्भट्ठा दाणमाणेहिं ॥६६॥
‘ततो’ विवादानन्तरं विगता—नष्टा संज्ञा—जिज्ञासितवस्तुविषयज्ञानलक्षणा यस्मात्तद्विसंज्ञमेवभूतं चित्तं येषां ते विसंज्ञचित्ताः, कांदिशीका इत्यर्थः, ‘क्षपणका’ इति नाम पाखंडम्—अज्ञानिप्रणीतमार्गमाश्रिता ये ते पाषण्डिकाः, विगता—नष्टा इदमस्मदीयं तीर्थं भविष्यतीतिरूपा आशा—कदाशा येषां ते विगताशाः, पुनः ?—दानमानाभ्यां प्रभ्रष्टाः, नैते पात्रबुद्ध्या दानार्हाः, नवा गुणवच्चेनाभ्युत्थानार्हा इत्येवं जनोक्तिविषया जाताः सन्तो ‘निजनिजस्थानं’ मठादिलक्षणं प्राप्ता इति गाथार्थः ॥६६॥ अथ दिगम्बरैः सह संभावितमाविवादमञ्जनाय सङ्घेन यत्कृतं तदाह—

मा पडिमाण विवाओ होहिति विच्चित्तिऊण सिरिसंघो । कासी पल्लवच्चिंध नवीणपडिमाण पयमूले ॥६७॥
प्रतिमासंबन्धी कलहो मा भूदित्यमुना प्रकारेण ‘विचिन्त्य’ पर्यालोच्य श्रीसङ्घो ‘नवीनप्रतिमानां’ अद्यप्रभृतिनिर्मीयमाणानां जिनप्रतिमानां ‘पदमूले’ पादसमीपे ‘पल्लवचिह्नं’ वस्त्रपट्टलिकालक्षणं लाञ्छनमकार्षीत्, कृतवानिति गाथार्थः ॥६७॥ अथ श्रीसङ्घकृत्यमधिगत्य दिगम्बरो यद्वाधात्तदाह—

॥ सोऽङ्ग सङ्गो बुद्धो स्वमणोऽपि कासि न गि गत्त । निमपदिमाण जिणवरविगोवण सोऽपि गयससो ॥६८॥
तत्-भीजिनेन्द्रप्रतिमानां पद्मले भीमद्वक्तृत्वं पञ्चवर्षिहं ज्ञात्वा दुष्टं क्षपणको 'रुष्टः' क्रोधादिष्टं सन् सर्वं प्रति किञ्चित्कर्तुम
द्रक्तो जिनवरविगोपनमर्षाचिदेतुः- 'निजानां' स्वायत्तानां जिनप्रतिमानां नमन्तं दृश्यमानलिङ्गाद्यवयवबलमकार्षीत्, सर्वविग
वसङ्गो' नमनाकारकरणं जिनन्त्रविगोपनं प्रविष्यति नवेति विचारणाशून्य, अयं मावः-अहोऽस्मिभिर्भित्तप्रतिमाकारतो मिमाक्षा
रकरणाय यदि भीमद्वेन पञ्चवर्षिहूनमकारि, करिष्यामस्तर्हि इयमपि श्रेताम्बरप्रतिमातो मिमत्त्वकरणाय किञ्चिद्विहूनमिति विचिन्त्य
मत्तरभावेन जिनप्रतिमानां नमन्तव विहितां, श्रेताम्बरेण स्वयं वस्त्रधारित्वात् वस्त्रं पिहं कुत, दिगम्बरेण स्वयं नगन्त्वात् नमन्तव
मेवति गायार्थः ॥६८॥ अथ मुग्धवचनप्रत्यायनाय तद्विहूनमाह-

तेण संपडपमुहप्पदिमाणो पल्लवकण नस्थि । अस्थि पुण संपर्णप्पदिमाण विबायकालाओ ॥६९॥
येन कारणेन विवादे समुत्पन्ने पञ्चवर्षिहून प्रतिमासु संवत्सरेण तेनैव कारणेन 'सम्प्रतिप्रसूतप्रतिमानां' विवादात् पूर्वकालमाविनीनां
त्रिखण्डाधिपतिसंश्रितनृपप्रभृतिनिर्मापितानां दीर्घप्रतिमानां 'पञ्चमाइनम्' अञ्चलविहून 'नास्ति' न विद्यते, 'अस्ति' विद्यते पुनः
माग्र्यतीनप्रतिमानां-आधुनिकजिनप्रतिमानां पञ्चवर्षिहूनमिति, साम्प्रतीनस्य कुत इत्याह- 'विवायकालाउ'पि उल्लयन्तगिरिमा-
धित्य (दिगम्बरैः) सह विवादाकालादिति गायार्थः ॥६९॥ अथ विवादाकालात्पूर्वं किमासीददाह-

पुदिं जिणपदिमाण नगिणत्त नेव नविअ पल्लवओ । तेण नागारेण भेओ उभयसि संघओ ॥७०॥
'पूर्वं' विवादात्पूर्वकालं जिनप्रतिमानां नैव नपत्त, नापि च पल्लवकः-अश्वत्थविहं, तेन कारणेन आकारेण जिनप्रतिमानासु

भयेयां—श्वेताम्बरदिगम्बराणां भेदो—मित्रत्वं 'न संभूतो' नासीत्, सदृश आकार आसीदिति गाथार्थः ॥७०॥ अथ बोटिकमत-
स्वरूपं तत्प्ररूपणापूर्वकनिराकरणे हेतुं च दर्शयन् गाथाद्वयेनोपसंहारमाह—

एअं बोडिअकुमयं पडिअं तित्थाउ दूरतरदेसे । णो तित्थं बाहेई वणगिरिअग्गी जहा नयरं ॥७१॥

तहविअ पवडुमाणं विवायहेउत्ति मुणिअ भणिअंति । थूलमईणं एसा जुत्तिदिसा दंसिआ णेआ ॥७२॥
यद्यप्येतद्बोटिककुमतं प्रवचनलिङ्गाभ्यां सर्वथा साधर्म्याभावेन शाक्यादिवत्तीर्थाद्विस्तरदेशे पतितं, न बाधते तीर्थं, यथा राकौ-
ष्टिकादयस्तीर्थान्तर्गतानां श्रद्धादीनां शङ्कोत्पादकत्वेन तीर्थबाधाकारिणो न तथाऽयं दिगम्बर इति, तत्र दृष्टान्तमाह—यथा 'वन-
गिर्यग्निः' अरण्यपर्वतवर्त्तिवह्निर्न नगरं बाधते, दूरतरवर्त्तित्वात्, प्रत्यासन्नस्तु प्राकृतजनवृणकुटीं ज्वालयन् बाधते, तर्हि किम-
र्थमेतन्मतप्ररूपणं कृतमित्याशङ्कामपाकरोति—'तहविअ'त्ति तथापि च प्रवर्त्तमानं—विद्यमानमेतत्, न पुनर्जमाल्यादिवन्निःसत्ता-
कीभूतम्, अत एव कदाचिद्विवादहेतुर्भवतीति ज्ञात्वा भणितमिति न दोषः, अथ विवादे समुत्पन्ने एतावद्भ्रमनेन किं स्यादित्याह—
'थूलमईणं'ति स्थूलमतीनां—मत्तोऽप्यल्पमतीनां न पुनर्धर्मसंग्रहणीविशेषावश्यकादिवृत्तिनिष्णातमतीनां विदुषामपि 'एस'त्ति
एषा युक्तिदिशा दर्शिता ज्ञेया—ज्ञातव्या, स्थूलमतिभिरनया युक्तिदिशा नम्राटास्तिरस्करणीया इति गाथायुग्मार्थः ॥७१—७२॥

अथाधिकारोपसंहारमाह—

एवं कुक्खकोसिअसहससकिरणंमि उदयभावणणे । चक्खुप्पहावरहिओ कहिओ अ दिअंबरो पढमो ॥७३॥

'एवं' प्रागुक्तप्रकारेण कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे उदयं प्राप्ते 'चक्खु'त्ति चक्षुः—स्वकीयं लोचनं तस्य यः प्रभावो—महिमा नीला-

दिरूपप्रहरणशक्तिस्तेन रहितो-विच्छेद-प्रथमो दिगम्बर कथितः, अयं भाव-उच्यते हि सहस्रकिरणे यथा कौशिको निजवधुः-
प्रमात्ररहितो भवति, अयं हि उगतस्वभावो यत्तामसप्रकुनिष्ठस्य सूर्यकिरणा अतिश्यामतया भासन्ते, यदाह श्रीसिद्धसेनदिवा-
कर-“सुदर्म्मवीजवपनानयकौशलस्य, यल्लोकप्रान्धव ! तथापि खिलान्यभूषण ! तमाद्भुत खगकुलेष्विह तामसेषु, सूर्याश्रयो मधुक
रीचरणाददाता ॥१॥” इति, तथा कुपथद्वैशिकसहस्रकिरणसंश्लिष्टेऽस्मिन् प्रकरणे कुपक्षार्णा पुरस्तादुद्भाविते कुपाशिकविश्लेषो वि-
गम्य निजवधु-कुपदानरूपा कुहटिस्तत्रमाचरदितो भवति, तस्य स्वमतिकल्पिता कुपुक्तयो न स्फुरन्ति, अथवा कुहटिरेव
सुराष्टिर्मयति, एवंविधो दिगम्बर कथित इति गाथार्थः ॥ ७३ ॥ अथाय दिगम्बरः कस्मिन् सवत्सरे कस्मिन् गुरौ विद्यमाने
मति कथित इति प्रददन्नाय गाथामाह-

नयहृत्थकायरायकिञ्जममहिममि चित्तसिअपकृत्से । गुम्देवयपुणुदण सिरिहीरविजयसुगुरुवारे ॥७४॥
इअ साम्णउवयगिरि जिणभासिअथम्मसायराणुगय । पाविअ पमामयतो सइस्सकिरणो जयउ ण्सो ॥७५॥

॥७४॥ अर्थात्तत्रकल्पकवनमगर्भितामाशीरभिधायिकां गाथामाह-इअ सा० व्याख्या प्राग्वत् ॥७५॥

इअ कुक्षम्यकोसिअमहम्मफिरणमि पययणपरिकृत्वाधरनाममि दिगधरनिराकरणनामो धीओ धीसामो सम्मस्तो

इति श्रीमत्तपागणन-मोन-भोमणिश्रीहीरविजयसूर्याश्रयोपाध्यायश्रीचर्मसागरगणि-

विरचितस्योपज्ञकुपथकौशिकसहस्रकिरणे श्रीहीरविजयसूरिवत्तप्रथयनपरीक्षापरनाम्नि
प्रकरणे दिगम्बरनिराकरणनामा द्वितीयो विग्रहो विख्यातः (प्रथ १०००)

अथ पौर्णिमीयमतनिरसनस्तृतीयो विश्रामः

अथ पौर्णिमीयकमतं विभणिषुः किंनामा पौर्णिमीयकमताकर्षकः कस्मात् गणात् कस्मिन् संवत्सरे किंनिमित्ताच्चिर्गत इति-

ज्ञापनाय गाथामाह—

अहं चंदप्पहस्वरिप्पभवं पुणिणममयं वडगणाओ । एगारइगुणसट्ठीवरिसे गुरुवंधुऽमरिसेणं ॥१॥

‘अथे’ ति बोटिकवक्तव्यतानन्तरं क्रमप्राप्तं बोटिकोत्पत्तेर्भूयसा कालेनापि विद्यमानापत्यकमिदमेव जातमिति गम्यं, किलक्षणम्—
‘चन्द्रप्रभस्वरिप्रभवं’ चन्द्रप्रभाचार्यात्समुत्थम्, अनेन विशेषणेन तन्मताकर्षकश्चन्द्रप्रभस्वरिः प्रदर्शितः, ‘वटगच्छात्’ बृहद्रच्छान्नि-
र्गत इति निर्गमगणोऽपि दर्शितः, कस्मिन् संवत्सरे ?—‘एकादशैकोनपट्टिवे’ एकोनपट्टयधिकैकादशशतवर्षातिक्रमेऽर्थोद्विक्रमसं-
त्सरतः, अनेनोत्पत्तिसंवत्सरः प्रदर्शितः, केन हेतुना ?—‘गुरुवन्ध्वमर्पेण’ गुरुवन्धुः—श्रीशुनिचन्द्रस्वरिस्तस्यामर्पेण—मत्सरेणेति
गणान्निर्गमहेतुः सूचित इतिगाथार्थः ॥१॥ अथामर्पकारणप्रदर्शनाय गाथाद्वयमाह—

गुरुभाया मुणिचंदो संविग्गो आसि स्वरिपयपत्तो । कस्सइ तेण पइढं करिज्जमाणं सुणिअ रुसिओ ॥२॥

तम्महविद्धंसमई भणइ पइढा न साहुणो किच्चं । दवत्थओत्तिजुत्तिं जंपंत महंतसद्देण ॥३॥ युग्गं

चंद्रप्रभाचार्यस्य गुरुभ्राता—सतीर्थ्यः आचाम्लादितपोऽनुष्ठानकष्टेन संविग्गो बहुश्रुतो गणनायकतां प्राप्तः श्रीशुनिचन्द्रस्वरिरासीत्,
तेन कस्यचिन्महर्द्धिकस्य श्राद्धस्य प्रतिष्ठां क्रियमाणां श्रुत्वा रुष्टः—क्रोधाविष्टश्चन्द्रप्रभाचार्यः तस्याः प्रतिष्ठाया महोत्सवविध्वंस-

नमति मन् प्रतिष्ठा माधोः कृत्य न भवति, किन्तु भावककृत्यमिति मणति, किं कुर्वन् ?-मो लोकाः॥ प्रतिष्ठा द्रव्यस्तव इति युक्तिं जल्पन् महान्धन, पादस्वरमृत्यधराय ॥

मावायमन्त्रय-तदानीं किल राजधीर्कर्णधारक श्रीचन्द्रप्रभधरिः श्रीमुनिचन्द्रधरि श्रीमान् देवधरि श्रीशान्तिधरिमेति चत्तराः प्यकगुग्निप्याथारिद्रिणोऽभूवन्, तेषां मध्य ममधिकक्षानादिरुणै मधजनपदविख्यातः श्रीमुनिचन्द्रधरिः, अन्यथा श्रीपद्मनामा फधिन्महर्षिः भावका बहुवित्तव्ययन महामह-पूर्वं धीजिनेन्द्रप्रतिमां प्रतिष्ठिष्यपिपुर्बुद्धत्वात् श्रीचन्द्रप्रमाचार्ये प्रति शोक्तवान्-मो पूया ! मदीयमनोरथमफलीकरमाय प्रतिष्ठाकृत श्रीमुनिचन्द्रधरीनाम्नापयतेति, महान्तमुपरोष च कृतवान्, चन्द्रप्रमाचार्याभिन्नितवान्-मयि बृह मत्यपि क्वच श्रीमुनिचन्द्रधरिः प्रतिष्ठां करोतीत्यभिमानत्यागाक्षम तन्महोत्सवविध्वसनाय मो चतुरथात्रक ! विधिना प्रतिष्ठां कुरु, न प्राग्मे माधो प्रतिष्ठाकृत्यमुक्तं, किन्तु द्रव्यस्तवत्वेन भावकस्यैव युक्तमित्यादियुक्त्या नि० सं० ११४९ व्षे भावकप्रतिष्ठा प्ररूपिता, महोनाप्युपस्य तिरस्कृता, तत एकाफीत्यमो करणेऽपि पठतीति विचित्त्य श्रीमुनिचन्द्रधर्मित्यग्न मतमदकृणाय सं० ११५९ व्षे अथ रात्रौ मम पणावत्या आगत्योक्तं-भावकप्रतिष्ठा पूर्णिमापाश्विकं दत्तनादिभिद् त्व प्ररूपयति इत्यमा मया पूर्णिमापाश्विकं करिष्यत, द्वितीया पूर्णिमा प्रकाशिता, तत श्रीसङ्गेन प्रवचनोपपातक एवम मा ब्रह्मत्याक्रोशितोऽपि प्रत्युक्तवान्-यदि पद्यावत्योक्त न प्रमाणीक्रियत तर्हि मा मयि कुप्यतीति वचमा सहोक्तमप्रति पदमानोऽमागमिनिवशीतिकृत्वा महत्याम् कृत इति व्यतिकरवान् चन्द्रग्रमाचार्यो मत्सरेण प्रथमं भावकप्रतिष्ठां प्ररूपितवानिति गायादयाव ॥ २-३ ॥ अथ चन्द्रग्रमाचार्योऽपि नानुमानग्रयोगपटितो गायाभाह-

जिणपडिमाण पइहा न साहुकज्जं तु दवथयभावा । अहवा सावज्जत्ता कुसुमेहिं जिणिदपूयव ॥४॥
 जिणप्रतिमाप्रतिष्ठेतिपक्षः, न साधुकार्यमिति साध्यं, तुशन्दात् श्रावकेणैव कार्यमिति द्वितीयमपि साध्यं बोध्यं, द्रव्यस्तव-
 जिणप्रतिमाप्रतिष्ठेतिपक्षः, न साधुकार्यमिति साध्यं, तुशन्दात् श्रावकेणैव कार्यमिति द्वितीयमपि साध्यं बोध्यं, द्रव्यस्तव-
 भावात्-द्रव्यस्तवत्वात् सावद्यत्वाच्चेति हेतुद्वयम्, अत्र सावद्यत्वादितिहेतुर्न चन्द्रप्रभाचार्योद्भावितः, किंतु तिलकाचार्योद्भावितः,
 तिलकाचार्यस्तु तदन्वयितुकृत्वा प्रसङ्गतोऽत्र लिखितोऽपि हेतुः 'तिलगो कुक्कुवतिलगो'त्ति त्रयस्त्रिंशत्तगाथात आरभ्य निरा-

करिष्यते, कुसुमैर्जिनेन्द्रपूजेवेति दृष्टान्त इतिगार्थः ॥ ४ ॥

द्वमपहाण दविणं थओवि जिणभत्ति धम्ममिच्चं वा । दूसइ न किञ्चि किच्चं मुणिउचिअपइहाकिच्चेसु ॥५॥
 अथ स एव तावदित्थं प्रष्टव्यः-भो चन्द्रप्रभाचार्य ! अद्य यावदच्छिन्नं तीर्थमासीत् न वा ? नेति वक्तुमशक्यत्वेनासीदित्येव
 वक्तव्यं, तच्च तीर्थं साधुप्रतिष्ठामाश्रितसुत श्रावकप्रतिष्ठां वा ? यदि साधुप्रतिष्ठामिति ब्रूये तर्हि किं त्वं तीर्थबाह्यभवनेनात्मानं
 क्लेशयसि ? अथ पूर्वमविधिरेवासीदितिचेत् तर्हि विधिं कुर्वाणोऽपि त्वमच्छिन्नपरम्परायाततीर्थबाह्यः संयन्न इति विधेरिहैवैतत्फलं
 प्राप्तं, परत्रास्माद्विधेः किं फलं भावीति स्वयमेव किमिति न पर्यालोचयसि ? अथ पूर्वं श्रावकप्रतिष्ठेवासीत्, परं कियता कालेन चैत्य-
 वासिभिः साधुप्रतिष्ठा व्यवस्थापितेति चेत् तर्हि एतद्वचनं त्वयैवासेनोक्तमस्माभिः श्रद्धेयं उत तद्वज्जकमन्यत्किमप्यस्ति ? आद्य-
 पक्षे दिव्यकरणमन्तरेण त्वय्याप्तत्वमेव को गर्हभीक्षीरपायी श्रद्धातीति पल्लवमादाय दर्शयतां, द्वितीये तद्वज्जकं त्वदुत्पत्तेः पूर्वं
 प्रतिष्ठितासु प्रतिमासु अशुकेन श्रावकेणैव प्रतिमा प्रतिष्ठितेत्यादिवर्णावली उतागमो वा आसजनप्रवादो वा ? नाद्यः, कस्यामपि
 प्रतिमायां तथावर्णावल्या अनुपलब्धेः, परं यत्र-क्वापि जीर्णप्रतिमासु वर्णावली तत्राशुकद्वारिभिः प्रतिष्ठितमशुकविम्बमित्यादिरूपेण

नगरादिभ्य रत्नाद्युपलभ्यत, नापि द्वितीय, काप्यागमे अमुकश्रवकम् प्रतिष्ठा कृतेत्यनुपलब्धे, प्रत्युत "युद्धदाण्यं मत्तनासोऽ
त्रिगत्रादवजने तद्वत् त्रिभिवषोऽ) नेमुम्मीलणं^५ ठमग^६ गुरुअदिगारा इह कण्य ॥१॥" इति धीपादलिप्तस्वरिवच^७, तथा-रूप्यक
षान्तरम्भन, गुपिना मभूमप्यिया। मनत्रोन्मीलनं कुर्यात्स्वरि स्वर्याललाक्ये ॥१॥ इति धीउमास्वातिवाचकवच, तथा "मदसेण
परमवत्थण वट्ठिअं दाम्पयय^८ यट्ठि। अभिमतिउं तियारं स्वरिणा युरियतेण ॥२॥ इत्यार्यथीसमुद्राभ्यार्यवच, तथा "तो इडुंसपचे
दमगिलागाइमाविदिपुव। जिणनमुम्मीलणाय करल वण्ण निस्तत्तयो ॥३॥ अच्छीमिलाढसंघिसिम् हिअणविअ स्तिरपपाइ एवण्णे।
एयय्य वट्ठिआए गदिपमइ धिरमणो धरी ॥२॥ इति धीररिभत्रत्तरिवच^९, तथा-विहिवपण व पमाणं सुतुय जण ठावणगु
रुओ। कत्ता जिणादिपाय ते य मविमय हवइ करणे ॥१॥ इति धीधरिभत्रन्तरियय, इत्यादिप्रबन्धनरमाणपुकरविरचितरस्वप्र
निष्ठाकन्यादिषचांसि त्वदृक्तवचोपाधकान्यत्रोपलभ्यन्ते, नापि तृतीय, पूर्वं श्रावकप्रतिष्ठाऽऽसीत् कियता फालेन चैत्यवासिभिः साधु
प्रतिष्ठा व्यवस्थापितानि त्रीधप्रमाणानुपलब्धे^{१०}, प्रसूत भीष्माश्रुसूयमाकात्म्यधीमन्वाधीरचरिआदौ धीशुश्रूषयाष्टापदादिषु धी
नामन्तारिरुपित्केरलिप्रभृतिमायुमि प्रतिष्ठा कृतत्वं प्रवाद उपलभ्यते, इत्यादिप्राञ्जलयुक्तिलेनेनापि तिरस्कृतव्यादे चन्द्र-
प्रनाचार्ये गत्यपि यारमदुद्रापितानुमानामानादिरचना गत्यादिपक्षपूर्वैरनुमानाविधिर्न निराक्रियते तावत्क्याश्चिदुगधानां दुर्विद-
यानां च अशुचिपक्षापीपगभृतिनार्पतीनि विचिन्त्य सत्पराव्रणायोपक्रम्यत, तथाहि-अतिष्ठा न साधुकृत्य, द्रव्यस्तरत्यात्, कसुमादिना
त्रिनरुवाचदिनिप्रयमानुमान द्रव्यस्तरत्वादिति षट्द्रयात्मकस्य हेतोर्द्रयोरापि अशुच्योर्बकल्पितपयायानुद्राप्य दूषयितु गायामाह--
'नगागमरओ^{११} षायग्जिओ गषा^{१२} भवो'पि यणमन्, 'षुम्नं द्रव्यमद्रुथ' मित्यादियवनानां द्रव्य किमप्रधानमन द्रविणं नेति

विकल्पद्वयी द्रव्यशब्दविपरिणी, स्तवोऽपि किं जिनभक्तिः ? ग्राकृतत्वाद्विभक्तिलोपः धर्ममात्रं वेति विकल्पद्वयी स्तवविपरिणी,
 तथा च द्रव्यस्तवत्वं नाम किमप्रधानजिनभक्तित्वं वा अप्रधानधर्मत्वं वा द्रविणजिनभक्तित्वं वा द्रविणधर्मत्वं वा ? उपलक्षणाद्
 'द्रव्यं हि भावकारण' मिति वचनाद्भावस्तवकारणत्वं वेत्यादिविकल्पजालपतितश्चन्द्रप्रभाचार्यविकल्पितोऽनुमानमीनो मरणातिथिः
 संपन्नः सन् 'मुनीनां' साधूनामुचितानि-जिनोपदिष्टत्वेन योग्यानि प्रतिष्ठाकृत्यानि "युहदाण? मंतनासो? जिणआहवणं? तहेय
 दिसिबंदो?। नेत्तुम्मीलण^५ देसण^६ गुरुअहिगारा इहं कप्पे ॥१॥" इत्यादि पद कृत्यानि तेषु किञ्चिदपि कृत्य न दूषयति, अर्थो-
 ऽद्विषयतीत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं-जिनप्रतिष्ठा न साधुकृत्यं, द्रव्यस्तवत्वादिति कोऽर्थः?, अग्रधानजिनभक्तित्वात्, तत्र जिनभक्तौ
 तावदग्राधान्यं किं जिनानुपदिष्टत्वात् उतोपदिष्टेऽप्यापवादिक्रन्नात् मारम्भत्वात् श्रावकधर्मान्तर्भूतत्वाद् वा?, आद्ये श्रावकेणापि
 कथं कर्तव्या स्यात्?, जिनानुपदिष्टस्य धर्मानुष्ठानस्य श्रावकाणामप्यनुचितत्वाद्, अथ जिनोपदिष्टत्वेऽप्यापवादिक्रत्वादग्रा-
 धान्यमिति द्वितीयो विकल्पश्चेत् तर्हि 'कारणणिकोऽपवाद' इति वचनात् तत्र कारणं किं प्रतिष्ठाकृतिसन्तरेण स्थातुं गन्तुं वक्तुं
 भोक्तुं वा न शक्यते?, ऐहिकार्थसिद्ध्यभावो वा स्वर्गाद्यनवासिर्वा श्रावकधर्मन्यूनता वा?, नाद्यौ पक्षौ, प्रत्यक्षवाधात्, प्रतिष्ठा-
 कृतिमन्तरेणापि स्थित्यादिक्रियैहिकार्थसिद्ध्योरुपलम्भात्, न तृतीयः, आगमवाधात्, प्रतिष्ठा मन्तरेणानेकेषां तिर्यग्मनुष्याणां
 स्वर्गावाप्तेः श्रवणात्, चतुर्थे त्वशेषकृत्यसंपन्नोऽपि यदि प्रातिष्ठां न करोति तर्हि श्रावकधर्मन्यूनता, तत्कृतौ च पूर्णतेति प्रतिष्ठायाः
 श्रावकधर्मपरिपूर्णताहेतुत्वं संपन्नं, तस्या अग्रप्रधानभक्तित्वं स्यात्तर्हि ग्राधान्यं कस्योच्यते इति पर्यालोच्य नापवादिक्रत्वेन हेतुना
 जिनभक्तेरग्राधान्यं सिद्ध्यति, अथ सारम्भत्वादिति तृतीयोऽपि विकल्पश्चेत्तर्हि प्रतिष्ठा किं चतुर्विधाहारोपवासप्रत्याख्यानवदेक-

स्वभावैकक्रियात्मिका उतानैकस्वभावाक्रियाकलापारिमिका वा !, नादाः पयोऽप्यशवाधात्, द्वितीये किं सर्वा अपि क्रियाः प्रतिष्ठायाः
 सारम्भाः सपितृवत्फलकुमुमादिसाध्या उत क्वाभन !, नाघोऽप्यशवाधात्, नेत्रोन्मीलनादिक्रियाणां निरारम्भत्वेन सर्वजनप्रतीव-
 त्वाद्, अथ क्वाभन सारम्भा क्वाभन निरारम्भायेति चेदहिं यासु क्रियासु सारम्भत्वं ताः क्रिया अपिकृत्य तव मते विनमकेप्रप्रा-
 प्त्य भिद्यन्तु, परं यासु निरारम्भत्वं वा अपिकृत्य प्राधान्ये सिद्धे अप्रवर्णनविनमकेरिति त्वदुपन्यस्तो हेतुर्मागासिद्धिस्तो बोध्यः,
 बाधोऽपि, तदंशे साधुतत्त्वस्यानपायादिति सारम्भत्वमप्यप्राधान्यहेतुर्न स्यात्, अब साधुधर्मपेक्षया भावकधर्मो न प्रधानः,
 यदागमः—“यात्तेहि च सवेहिं, साहवो संबधुण्णर”ति ॥ धीतरा० (१०८७) भावकधर्मान्तर्भूता च विनविम्बप्रतिष्ठा, अत इयं
 विनमक्तिरप्रधानभूतैवेति चेत् स हिं भावकधर्मान्तर्भूतापि विनविम्बप्रतिष्ठा साधुसापेक्षा निरपेक्षा वा !, साधुनिरपेक्षैवेति चेदहो
 देवानुप्रिय ! भावकधर्ममात्रस्यापि साधुसापेक्षत्वे प्रतिष्ठाया किमपरादा यतः सा साधुनिरपेक्षैवोच्यते, तत्कथमिति चेत् शृणु, कवि-
 द्विवेकी भावकः साधुधर्मं प्रत्यसमर्कः सम्यक्त्वमूलवाद्भ्रमतरूप भावकधर्मं प्रतिपद्यते, तत्र साधोरपेक्षाऽवश्यं वक्तव्या, सा वैव-स
 भावको विधिना भावकधर्मं प्रतिपद्यमानः प्रवृत्तसमुद्भूतं चन्द्रबले च सति शुशीभूतो मय्यवकाषल्लुतद्वरीरोऽनेकसाधर्मिकसमवाय
 सहितः हरिसमीपमुपागत्य निपोक्षितकरकुम्भलो विनयावनतोऽपमाङ्गः धूर्तिं प्रदक्षिणयति, सुगन्धादिना पूजयति नमस्कृति वन्दते
 स्तौति च, यथात्सकलात्मनि नन्दिसामग्रीं प्रगुणीकृत्य गुवाक्षया गुरुमिस्तुवातप्रदेशे स्थित्या गुरुबहुमानपरायणो गुर्वाक्षया ईयां
 पवित्रीं प्रतिक्रम्य धमाभमणपूर्वं सुस्तवस्त्रिकां प्रतिलिख्य च क्षमा० इच्छकारि मगवन् ! तुम्हे अम्ह भीसम्यक्त्वसामायिकशुतसामा-
 यिकदेवधिरिति मामायिकद्वारोपलक्षणी दये वंदावेहत्यादिगुर्वाक्षां प्रतीच्छन् गुरुभिः मह देवानभिवन्दते, ततो ब्राह्मणवर्षवन्दनकपूर्वकं

नन्दिमुत्रश्रवणनिमित्तं मत्प्रविशत्युच्छ्वासमानं कायोत्सर्गं विधाय नन्दिमुत्रस्थाने नमस्कारत्रयं गुरुमुवाच्छृणोति, श्रुत्वा च गुरु-
मुनेन सम्यक्तत्वं द्वादश व्रतानि चोचरति, गुरुरपि श्रावकमस्तके वर्द्धमानाभिमुखिभिर्वासिनिक्षेपं कुर्वन् 'अहन्नं भते ! तुम्हाण समीवे
मिच्छताओ पडिक्कमामी' त्याद्यालापकादिश्रावणेनोच्चारयति, तदनु सप्त क्षमाश्रमणानि, नन्दि प्रदक्षिणयतश्च श्रावकस्य मस्तके
स्मरिर्वर्द्धमानाभिमुखिभिर्वासिनिक्षेपं करोति, श्रावकोऽप्यात्मानं कृतार्थं धन्यं च मन्यमानस्तं वासं प्रतीच्छति, ततो गुरुमुखेन यथा-
शक्त्युपवासादितपः करोति, स्मरिश्च तं पुरस्कृत्य श्रावकधर्मोपबृंहणानिमित्तं तदुत्साहपरां धर्मदेशनां विदधाति, ततः श्रावकस्तीर्णोऽहं
संसारसमुद्रमित्याद्यात्मानं मन्यमानो यथाशक्ति सङ्गपूजामातोद्यादि श्रावकश्रावकश्राविकादीनां यथोचितद्रविणदानं च सङ्घसमे-
तश्चैत्यपरिपाटिमपि विदधाति, किं बहुना ? यथा यथा प्रवचनप्रभावना भवति तथा तथा प्रवर्तते, एवमेकादशोपामकप्रतिमाप्रति-
पत्तिरपि भावनीया, आस्तामन्यत्, नमस्कारसहितप्रत्याख्यानघटिकाद्वयमानसामाधिकाद्युच्चरन् अपि गुरुसाक्षिकं गुरुमुखेनैवोचरति,
किमङ्ग पुनः प्रतिष्ठा साधुनिरपेक्षेति, ननु कुसुमादिभिर्जिनपूजा साधुनिरपेक्षैव दृश्यते, तथा प्रतिष्ठाऽप्यास्तामिति चेत् तर्हि पाक्षि-
कादिकर्पोपधकरणं नन्दिवासादिनिरपेक्षं दृश्यते तद्वत्सम्यक्तत्त्वपूर्वकद्वादशव्रतोच्चारोऽप्यास्तां, युक्तेस्तौल्यात्, तस्माद्दर्शनाष्टानमात्रे
सदृश एव कारणादिविधिनन्वेयणीयः, किंतु परम्परागमानुसारेण यथाऽऽम्नायं कस्याचित् क्वचित् क्वचित्पेक्षाऽनपेक्षा वाऽभ्युपगन्त-
व्या, तेन कुसुमादिद्रव्यपूजाविधौ गुरुरूपदेशपूर्वकत्वेनैव गुरुसापेक्षत्वमभ्युपेयम्, एवमन्यत्रापि यथासंभवमायोज्यं, किंच-तवा-
भिप्रायेण द्रवस्तवसाम्येऽपि श्रावकेण किमुपकृतं यत्सम्यक्तत्वाद्युच्चारसमये श्रावकमस्तके वासक्षेपं तत्कर्णयोः सूत्रालापकश्रावणं
स्मरिरेव करोति, तीर्थकृता च किमपराद्धं यत्रैलोक्यपूज्यायामपि तत्प्रतिमायां वासक्षेपमन्त्रन्यासं श्रावक एव करोति, न पुनः

धृतिः, परं ध्यायते स्वया मगधतः कोऽप्यपराधस्तथा कुतो येन मगधता सधया दूरीकृतः, किंच-भो धन्त्रप्रमाचार्य ! यदि तुभ्य-
 मेवं रोचते तर्हि स्यापनाचार्यप्रतिष्ठायां शिष्यप्रव्रजने मुरिपददाने च वासधेयं यावत् एव करोतु, अन्यथाऽर्द्धवर्तीयन्यायमनु-
 सरतस्वयं महति संकटे पतनं स्यात्, अथ भावकप्रतिष्ठितस्यापनाचार्यस्य पुरस्तात् साधूनां प्रतिक्रमणादिकाः क्रियाः न श्रुष्यन्ति
 भावकवासधेयेष्वेव च शिष्यः साधुः धृतिश्च न स्यात्, तर्हि भावकप्रतिष्ठायाः प्रतिमायाः पुरस्तात्त्वमीर्यप्रतिक्रान्तिपुरस्सरं देव-
 वन्दनादिकाः क्रियाः साधवः कुर्युः !, कथं वा भावकप्रतिष्ठायाः प्रतिमा तीर्थस्वरूपा भवेदित्याद्यपि किं न पर्यालोचयसि !, ननु
 शिष्यमस्तके वासनिधेयः सिद्धान्ते मथितः, यदागमः-“स्वाग्रमि बहुमानस्त निगम्य भगवज्जो विगवरिदस्त । भावे स्वजोवसमिद-
 बहुमानेति तो गहिअं ॥१॥” श्रीमाव० नि० (३-७३५) एतन्वर्णिर्यथा-यतो मगध अशुष्य मजसीकरे, तादे सको वयरामए
 वाले विगवर्गचिक्कणि शुष्णाणि छोट्टव तांमि उवगतो, ताहे सामी सीहासणाओ उठ्ठिवा पढिपुष्प सुहि केमराय गेण्वति, ताहे
 गोअमसामिप्पसुहा इव्हातसवि गणहरा ईसीओणया परिवाहिए ठति, ताहे देवा आठसगीअसुइं नि मंति, पुंठं तिरवं
 योअमसामिस्त दवेहि गुयेहि पखवेहि अशुजाणामिणि शुष्णाणि सीसे छुमति, यतो देवतायिचि शुष्णवास च पुष्कवासं
 च वासंति, गयं च सुइम्मसामिस्स पुरे ठावेणं अशुजायकथूणो ५६४ संख्ये पुत्तके १८० पत्रे इति
 वेत्तु तर्हि प्रतिष्ठायामपि समान, श्रीसिद्धसेनभीरिभद्रोमास्थानिवाचकप्रभृतिगणपुत्रप्रकृतप्रतिष्ठाकल्यादिपुष्टरिक्तस्यत्वेनैव वा
 सनिधेपादेरुक्तत्वाद्, अथास्माकं वृर्णिरेव प्रमाणं, न पुन प्रतिष्ठाकस्यापिरिति चेत्तर्हि वृर्णिस्वरूप प्रतिष्ठाकन्यकर्चरि सम्मता अस-
 म्यन्ता वा !, नान्त्योऽमुगमतत्वाद्, आद्ये सुतरां प्रतिष्ठाकन्यानां प्रामाण्यं सिद्ध्यति, अन्यथा माता मे बन्ध्वेति न्यायः संपद्यते,

न हि चूर्णिकार प्रमाणतयाऽभ्युपगम्य चूर्णिकारेण प्रमाणीकृते पुरुषे प्रामाण्याभावं वक्तुं शक्यते, अथ श्रीसिद्धसेनश्रीहरिभद्र-
स्वरिप्रभृतिभिरेव कृता अमी प्रतिष्ठाकल्पा इति नास्माकं सम्यगास्थेति चेत्तर्हि संप्रत्यङ्गोपाङ्गनिर्गुत्तयादिकमपि श्रीसुधर्मस्वाम्यादि-
कृतमिति कथमास्थेति, युक्तः समानत्वाद्, अथ प्रतिष्ठाकल्पोक्तो विधिः क्वापि नोपलभ्यतेऽतो नास्थेति चेत्तर्हि प्रतिष्ठैव नाङ्गीक-
र्त्तव्या, अनुपलब्धस्याप्यङ्गीकारे शशविषाणस्याप्यङ्गीकारापत्तेः, अथ नाममात्रेण प्रतिष्ठा सिद्धान्ते ममुपलभ्यते, यदुक्तं—“निअदव-
मपुवजिणिदमवणजिणविचवरपइहासु। विअइ य पत्थपुत्थय सुत्तिथत्तिथयरपूआसु ॥१॥” (२७-३०६) इति श्रीभक्तप्रकीर्णके
इति चेत्तर्हि नाममात्रेणैव प्रतिष्ठा श्रद्धया तथैवोपलम्भात्, न पुनर्वैदिकाय वारकाष्टादशस्नानादिविविधिरपि, तस्य काप्यनुपलम्भाद्, अथ
प्रतिष्ठाकल्पे स विधिरुपलभ्यते इति चेदलं विवादेन, तेषु स्मरेव पदं कृत्यानुक्तानि, एवमुक्तयुक्त्या श्रावकधर्मान्तर्भूताया अपि
प्रतिष्ठायाः साधुसापेक्षत्वे सिद्धे न किञ्चिदनुपपन्नं, यतो यथा श्रावकधर्मोऽपि मम्यत्त्वमूलद्वादगत्रतोच्चारं प्रतिमाद्युच्चारं च अह-
णं भंते ! इत्यादिर्यावद्वासनिक्षेपादिकं साधुकृत्यं सङ्गभक्त्यादिकं च श्रावककृत्यं तथा प्रतिष्ठायामपि ‘शुद्धाणं मन्तनासोऽर’ इ-
त्यादीनि पदं कृत्यानि स्मरिसंनन्धीनि शेषमशेषं तु द्रव्यव्ययादिसाध्यं सचित्तजलफलपुष्पादिसाध्यं च श्रावककृत्यमेव, तथा चैकस्या
अपि प्रतिष्ठायाः क्वचिदंशे साधुकृत्यत्वेन माधुधर्मान्तर्भूतत्वं क्वचिदंशे श्रावककृत्यत्वेन श्रावकधर्मान्तर्भूतत्वं चेत्युभयमपि न विरु-
ध्यते, तथा चानुमाने बाधः स्फुट एव, साधुकृत्यत्वेन सिद्धेऽपि प्रतिष्ठाकृत्ये तदभावसाधनात्, न चैकस्य कार्यस्योभयस्वभावत्वं
कथं संभवतीति शङ्कनीयम्—एकस्मिन्नेव पुत्रे मातृपुत्रीत्वपितृपुत्रत्वयोरिवाध्यक्षसिद्धत्वाद्, अत एव ऋषभदेवस्य नाभेयो मारुदे-
वश्चेत्यभिधानद्वयमप्यविरुद्धं, ननु यदि कदाचिदाचार्यादिमामग्यभावे तीर्थकृदभिमुखीभूय तीर्थकृतप्रतिमां वा पुरस्कृत्य किञ्चि-

द्रतादिक भावका प्रतिपद्यते यत्र वा द्यामनदवतापितलिङ्गं प्रत्येकपुद्गादिभारिप्र प्रतिपद्यते कथं तत्र वासुनिश्रेयादिस्वरिक्तत्यमिति
 चन्मत्यम्, आचायाद्यमावे कारणयद्वात स्वयमेव यत्रादिकं प्रतिपद्यमानं परलोकाराधको भवति, न पुनस्तथा आसनप्रवृत्ति, त
 स्याद्भागमोक्तस्वरिसापेक्षत्वाद्, अत एव कारणिकतया विषयविरितानुपपत्तिवमयन्तीति लक्ष्मणसूरीनर्मवासुन्दरीदृष्टान्तेनाग
 मोक्तविधि परिहरन् मूलश्रुतरो मण्यते, न हि चरितानुवादमनुसृत्य विधिवाद् प्रवर्धते, तथा प्रवर्धने च भीवीरदृष्टान्तेन सीव
 तोमातायिशो पुत्रस्य प्रक्रन्त्या भ्रात्राया स्यात्, श्रीगौतमदृष्टान्तेन स्त्रीतुल्यलोकनिमित्तमेकाकिनाऽप्याचार्येण राजान्तं पुर ग
 मनमेकाकिन्या च राश्या सह विजनप्रवेशे च सपरण कसम्भ स्यात्, भीस्पूलभद्रदृष्टान्तेन वेद्यागृहे घटुर्मासिककरणं न दोष-
 मागं भवेत्, अतिमुक्तदृष्टान्तन मृषिकापालिनिरुद्धजले पतद्बृहद्भावनं शुद्धकै कर्तव्य स्यात्, तथा च प्रवचनमर्यादा दृष्टाञ्जलि-
 तामापयेत्, तस्माच्चरितानुवादेन न विधिं ग्रहर्त्तनीयं, किंच-यदिदं दमयन्त्यादिचरितानुवादमधिकृत्य प्रवर्त्यते तदा प्रतिष्ठा
 कृत्यं भाविकाया एवोपपद्यते, न पुन भावकस्यापि, सत्रापि लघुशुद्ध्यापन्वेपण वेदिकायवारकादिकरणमप्युच्छिन्नसंकथं भवेत्,
 ननु भावकस्यापि अपि प्रतिष्ठाकृत्यमुक्तमस्ति, यदुक्तं-“न पद्मा तस्म कथा दाज दाक्षणा सयलसचस्म । तेमेव दुक्तवमरो मवे
 मव हेम् अङ्गुरुतो ॥१॥” इति स्ववने इति चेत्सत्यं, प्रतिष्ठायां प्रागुक्तयुक्त्या कथयितुं भावकस्यापि तत्कृत्यव्यवहारस्याविरुद्धत्वाद्,
 यथा मम्यत्तमूलद्वारादश्रयतानि भावकणोच्चरितानीति, एव सत्यपि यदि स्तवनवचोभाषमवलम्ब्य भावकप्रतिष्ठाकृत्यव्यवस्थापनसमीक्षा
 स्यात् तर्हि “नमिबिनमिक्कुलान्वयिमिर्विधाधरनासकालकाचार्यः । काशहदाख्ये नगर प्रतिष्ठितो जयति जिनद्वयम् ॥१॥” इति स्व
 वनवचनात्परिप्रतिष्ठाऽपि कथं न ममीकृत !, तस्मात् कथयिष्यन्वावकृत्यस्वमपि प्रतिष्ठाया न विरुद्धम्, एतेन ‘कोऽत्र साधनो

जिणपडिमाणं पढमपइट्ठणं करेइ' इत्यादीनि कल्पचूण्यादिबचनानि तथाऽन्यान्यपि च स्थानककथाकोशकल्याणकप्रकरणोपमिति भवप्रपञ्चादिसंबन्धीनि कुपाक्षिकतिलकतिलकाचार्येण स्वमतिविकल्पितप्रतिष्ठाकल्पे मुग्धजनश्रान्तिजनकान्युद्धावितानि तानि निरस्तानीति बोध्यम्, उक्तयुक्तैः सर्वत्राप्यवतारात्, क्वचिच्चान्यथाभिप्रायेण चूण्यादिषु विद्यमानस्यान्यथाभिप्रायवता तिलकाचार्येण विल्लिपितस्य द्रव्यस्तवत्वादिति हेतोरग्रधानभक्तित्वादिति प्रथमो विकल्पश्चन्द्रप्रभाचार्यस्य पाशकल्पः संपन्न इति प्रदर्शितः, अथ जिनप्रतिष्ठा न साधुकृत्यमग्रधानधर्मत्वादिति द्वितीयो विकल्पश्चेत्तत्रापि धर्मोऽप्राधान्यं किं जिनानुपदिष्टत्वमित्यादिप्रथमविकल्पोद्धावितविकल्पजालकवलितत्वादकिंचित्कर एव २, अथ जिनप्रतिष्ठा न साधुकृत्यं द्रविणजिनभक्तित्वादिति तृतीयो विकल्पश्चेत्सोऽप्ययुक्तः, तथाहि—द्रविणेन—सौवर्णिकादिधनेनार्थात् द्रविणलभ्येन स्वकचन्दनादिपूजोपयोगिवस्तुजातेन जिनभक्तिः सा द्रविणजिनभक्तिस्तस्या भावो द्रविणजिनभक्तित्वं तस्मात् द्रविणजिनभक्तित्वादिति हेतुः संपन्नः, स हेतुः प्रतिष्ठाक्षणे पक्षे वर्त्तमानः किं श्रावकोचितकृत्यमात्रवर्त्ती निगद्यते उताचार्योचितकृत्यमात्रवर्त्ती वा ?, नाद्यः, सिद्धसाधनात्, प्रतिष्ठायां देशेन श्रावकोचितकृत्येषु स्वरिकृत्यत्वानभ्युपगमात्, द्वितीये स्तुतिदानादिषु पट्सु स्वरिकृत्यत्वेन सिद्धान्तसिद्धेषु स्वरिकृत्यत्वाभावसाधने स्फुट एव बाधः, हेतुश्च तदंशे शब्दे चाक्षुपमिव स्वरूपासिद्धः, स्तुतिदानादिषु स्वरिकृत्येषु द्रविणजिनभक्तित्वाभावात्, तृतीये हेतोर्भागासिद्धिरंशतो बाधश्च, यतः प्रतिष्ठोपयोगिकृत्यमात्रवर्त्तीति हेतुरुच्यमानः स्वरिकृत्येष्ववर्त्ती भागेनासिद्धः, तदंशे स्वरिकृत्यत्वाभावोऽपि साधयितुं शक्यते, तदभावस्य साधुकृत्यत्वस्य सिद्धान्तसिद्धत्वात्, सिद्धान्तसिद्धे वस्तुनि तदभावसाधनायानुमानस्याप्रवृत्तेरिति द्रविणजिनभक्तित्वादिति तृतीयोऽपि विकल्पोऽकिञ्चित्कर एवेति ३, एवं द्रविणधर्मत्वादिति चतुर्थोऽपि

विकृत्यस्त्वदाम्नावल्लीपञ्चवनहेतुन स्यात्, तस्यापि स हेतुः किं भावकोचितकृत्यवर्तोत्याविकृत्यत्रिकृज्वलनज्वालाफलापकवलित
त्वाद्, एवमुपलक्ष्यमप्यपि पूर्वोक्तविकृत्यत्रिकृज्वलितोऽसमर्थ एव, एतेन चतुर्थगाथायां 'अहवा सावज्ज'पि
पदन यो द्वितीयो हेतुः भावयत्वादिति सोऽपि निरस्तो बोध्यः, हरिकृत्यान्ने सामयत्वाभावेन स्वरूपासिद्धेरिति माथार्थ ॥५॥ अथ
'दक्षमप्यहाये' स्यादनन्तरोक्तगाथाहेतुचतुर्भंगी निगदिता, तस्यां यानि दूषणानि सानि सत्रत एव दर्शयन्नाह—

‘भगेस्तु नवस्तु भागासिद्धो हेतुः अ सज्जवसोऽपि । ज देसेणं दुणहन्ति अदिगारो इह पइट्ठाए ॥६॥

नतुपु मङ्गेपूत्तलक्षणेण हेतुर्भागासिद्धः, वा पुनः साध्यवध्य-भावितः, अपिमुब्दाद्विषयया कश्चिदश्वतो वाधो हेतुश्च स्वरू-
पासिद्ध इयाद्यपि बोध्यः, कुत एवं?—‘यत्’ यस्मादिह—अतिष्ठायामप्यसिद्धे प्रतिष्ठाकृत्ये देष्टेन, न पुनः सर्वथा, द्वयोरपि—द्विर-
भावयोग्यविद्वाग्, इ गौतम । प्रतिष्ठाविधावेतावत्कृत्यं धावककरणाहेतावच्च हरिकरणाहेमित्येवंरूपेण श्रीवीरोपदिष्टत्वादित्य-
स्वार्थः, भावायस्त्वप-जिनप्रतिष्ठा न सापुठल्य द्रव्यमवस्थादिति कोऽर्थः?—सारम्भजिनमक्तित्वाच्छ्रवकधर्मान्तर्भूतत्वाद्, उत
यथाऽपि धावकोचितकृत्यमात्रवर्तित्वेन पदैकदेशे वर्तमानाम्नागासिद्धः, यथा पञ्चम्रफल सन्निपपरिहारिणा न मोक्षक्य, सर्वस्मिन्ना
जीवप्रदं भव्याप्तत्वाद्, बलाभी क्षीतार्थेन सेव्यो उष्णस्पृष्टाधिकणस्थानेत्यादयो भागासिद्धा हेतवाः, तथा प्रतिष्ठायां भावकवैश्वरः
माधोरप्यपिक्कागद् मापुठल्यन्वमपि मिदुयान्तसिद्धः, तथा च सति सुटमावसाधने वाच एव, ‘वर्मिमग्राहकप्रमायेनावधृते साम्ने
सदमापमाधने वाच ग्वं’ तिवचनाद्, यत् च द्रव्यसमस्य नाम द्रव्यपूजास्थमिति विवक्ष्यते तदा स्वरूपासिद्धो हेतुः स्यात्, नहि
प्रतिष्ठा द्रव्यपूजोप्यन, प्रतिष्ठाग्रहसि जिनपूजाऽप्यक्रियत इति लोकाव्यवहारस्याप्यभावात् प्रतिष्ठितानां पूजाभिप्रायेण कुसुमा-

दिभिः क्रियाविशेषः पूजोच्यते, अन्यथा प्रतिष्ठाया वैयर्थ्यमापद्येत, अप्रतिष्ठिताया अपि प्रतिमाया द्रव्यपूजार्हत्वात्, यदंशे स्वरिकृत्यत्वं तदंशे सूर्यकृत्यत्वमाधने बाधः, क्रियामात्रे च साधनेऽंशतो बाध इत्याद्यनुमानप्रयोगनिपुणैः स्वयमेव भाव्यमिति गाथार्थः ॥६॥ अथ प्रतिष्ठायां किं स्वरिकृत्यं किं च श्रावककृत्यमिति स्पष्टयितुं गाथामाह—

तत्थवि जमणारंभं जिणभणिअं तंमि सूरिअहिगारो । सेसेसु अ अहिगारो गुरूवएसा गिहीणंपि ॥७॥
‘तत्रापि’ प्रतिष्ठायामपि ‘अणारंभं’ निरारम्भं क्रियाकाले भवित्तानुपयोगि तदपि यद् जिनभणितम्, अनेन विशेषणेन निरारम्भमपि जिनानुपदिष्टं न मोक्षान्नमिति ज्ञापितं, हितवचने जिनाज्ञाया एव प्राधान्याद्, यदुक्तं—“आणाइ तवो आणाइ संजमो तहय दाणमाणाए । आणारहिओ धम्मो पललपूलुव पडिहाइ ॥१॥” इति जिनाज्ञामन्तरेण स्वाबुद्ध्या सुन्दरमप्यसुन्दरमेव, यदागमः—“अप्पागमो कलिस्सइ जइवि करेइ अइदुक्करं तु तवं। सुंदरबुद्धीडि कयं बहुयंपि न सुंदरं होइ ॥१॥” इति श्रीउपदे० (४१४) “तंमि” ति तस्मिन्निरारम्भे जिनभणिते सूरैः—आचार्यस्योपलक्षणादुपाध्यादेरपि परिग्रहः, तस्याधिकारो जिनाज्ञा, शेषेषु च गुरूपदेशाद् ‘गृहिणामपि’ श्रावकाणामपि, उपलक्षणात् श्राविकाणामपि, स्वस्वकृत्येषु अधिकारः, प्रतिष्ठाकल्पोक्तविधिना क्वचित्कृत्येषु श्रावकाणां क्वचिच्च श्राविकाणामप्यधिकार इत्यर्थः, गुरूपदेशादित्यनेन यादृच्छिकप्रवृत्तिः श्रावकश्राविकाणामपि नोचितेति ज्ञापितं, अन्यथा क्राणकुण्यादयः श्रावकाः श्राविकाश्च वन्ध्याविधवाद्योऽप्यधिकारिण्यो भवेयुः, न च तेषामधिकारः, प्रतिष्ठाकल्पादौ निषिद्धत्वादिति गाथार्थः ॥७॥ अथ स्वरिश्रावकयोरुक्तकृत्यं सव्यक्तं सदृष्टान्तं च विभणिषुर्गाथायुग्ममाह—

शुइदाण^१ मंतनासो^२ जिणआहवणं^३ नहेव दिसिचंधो^४ । नेत्तुमीलण^५ देसण^६ गुरूअहिगारा जिणुवइहा ॥८॥

रत्नजस्तण्डवगापमुह सावयकिव सचित्तमार्गिणि । अह गणहरपयठवणा जिणिषवेविषवषाचारा ॥१॥ युग्म
 मृतिदानादय पद गुरोर्विक्रता जिनोपदिष्टा । 'रहजसे'त्यादि, रययाप्राप्तपनप्रमुखमण्येपं श्रुपं भावककृत्य, तत्र हेतुमाह-
 'सचिन्ते'न्यादि प्राय भावककृत्य सचितादिभिर्द्रव्यै स्वात्, तानि च साधनां न स्वर्ध्वविषयोऽयि, तथैव जिनामेति बोध्य,
 अपोपगार्तेन दद्यान्तमाह- 'अहे'त्यादि, यथा यणधरस्य पदस्थापना 'जिनेन्द्रववेन्द्रव्यापारात्' तीर्थकृदेन्द्रक्रियाम्यां भवति, न
 पुन केवलन तीवकृता, न वा प्रकृष्य, किंतु !, उमाप्यामव, तत्र जिनेन्द्रकृत्य निरवय श्रुपं तु देवेन्द्रादिसुरकृत्यं सचिचादिद्रव्य
 माप्यमपि, तथाहि-प्रथमतमवमरणे चन्दनकूर्पूरादिमर्षेणमसुगन्धद्रव्यनिष्पन्नेन दिव्यवासेन वज्रमयं स्वातं सृत्वा करान्यामा-
 नाय दवेन्द्र ममायानि, भगवान् भीवीरसु रत्नसिंहासनादुत्थाय शुक्रस्वगतस्यालाद् घनतरनिबिडां वाससृष्टिं मृत्वा न क्रमस्त्रि
 तगोतमादिमन्मन्त्र 'उपलप वा विगमप वा पुनए वा' इत्यनुवात्रिक कुर्वन् प्रत्येकं वाससृष्टिकं प्रक्षिपति, अन्ये च बहवो देवा
 दृश्यथ भक्तिभरोलुसितमानसा विष्मयोस्तुष्टनयना तीचकद्रगघादिदशनेनात्मानं धन्यं मन्यमाना दिव्यचन्दनादिसुगन्धवास
 मृष्टिं वनस्पलममृदूतद्रिभ्यश्चमुममृष्टिं च गौतमादीनामृष्टिं च गौतमादीनामृष्टिं च गौतमादीनामृष्टिं च गौतमादीनामृष्टिं च गौतमादीनामृष्टिं च
 प्रतोकापृज्योपि भीवीरजिनेन्द्रो गौतमादीनां मस्तके शक्रानीतवासमन्तराय किं प्रक्षिपति ?, जानीतमपि वासं निबपद्मधर
 तथा व्यपस्थापनीयानां गजधराणां गणधरपदस्थापनानिमित्तं भीवीरमन्तरेण कः करोति ?, भगवद्वाससुपानन्तरं देवानामपि
 पूज्यो भवति गणधरादिमाधुरग इति प्रापनाय द्रवद्वीभिर्विना वसुमादिशृष्टिं के कुधन्वीत्यादिष्वधिकरेण संयोग एव कलपान्,
 यदागम- "भञ्जोगमिदीष्ट कलपयति न दृष्ट्या रत्नगरहो पयाह" इति (आव० नि० १०२) एतन्मृष्टान्तन दार्पणनिबधयोऽन्तरा रत्नेष

कार्या, प्रतिष्ठाकृत्यमपि स्वरिश्वाकयोरन्यतरेण कर्तुमशक्यं, जघन्यविधावपि श्रावकानीतवासमन्तरेण प्रतिमानां मस्तके मन्त्रन्यासं च कुर्वन् दक्षिणकर्णे च किं प्रक्षिपति ?, आनीतमपि वासं स्मरीणामपि जिनेन्द्रबुद्ध्याराधनीयानां जिनप्रतिमानां मस्तके कः प्रक्षिपति ?, न चैवं सामान्यसाधुकृता प्रतिष्ठा स्मरेरग्रमाणं भविष्यतीति शङ्कनीयं, स्वहस्तदीक्षितसाधुरिव सामान्यसाधुदीक्षितसाधुरिव श्रेयेण प्रमाणीभवन्नत्र स्वप्रतिष्ठितप्रतिमेव साधुप्रतिष्ठिताप्यविशेषेण प्रमाणमेवेति प्रसिद्धे, न पुनर्महाद्वैकेनापि श्रावकेण दीक्षितः साधुः स्यात्, एवं श्रावकप्रतिष्ठिताप्रतिमाऽपि प्राज्ञशेखरं चन्द्रप्रभाचार्यं विहाय नान्यस्य कस्यापि प्रमाणं भवेदित्यादि नेत्रे निमील्य पर्यालोच्यमिति गाथायुग्मार्थः ॥ ८-९ ॥ अथ सिंहावलोकनन्यायेन चन्द्रप्रभाचार्यस्याशङ्कामाह—

अहं भावत्ययहेतुं दद्वयओ न य सुणीण सो जुत्तो । जणं सुणीण मग्गो सिद्धफलो भावत्ययरूवो ॥ १० ॥

अथ भावस्तवहेतुर्द्रव्यस्तवः, स च मुनीनां न युक्तः, यद्-यस्मात्, नमित्यलङ्कारे, मुनीनां मार्गो भावस्तवरूपः 'सिद्धफलः' सिद्धं फलं द्रव्यस्तवस्य भावस्तवलक्षणं यस्य स तथेति गाथार्थः ॥ १० ॥ अथ मुनीनां मार्गो भावस्तवरूपः कुत इत्याह—

आरंभकल्लसं भावो कत्थवि नत्थित्थ पुण्ण जिणआणा । देसाणो सारंभो सावयधम्मो अ दद्वयओ ॥ ११ ॥

अत्र-मुनिमार्गे कुत्रापि आरम्भेण-श्रुथिव्यादिविराधनया कल्लपभावः-आविलस्वभावो नास्ति, तत्कुतो ?, यतो मुनिमार्गे जिनाणा पूर्णा वर्तते, 'सत्त्वाओ पाणाइवायाओ वेरमण'मित्यादिरूपेण जिनोपदिष्टमार्गः, सर्वात्मना मुनिभिरङ्गीकरणात्, चः पुनः, 'श्रावकमार्गो द्रव्यस्तवः', कुतो ?, यतः स 'देशाज्जो' देशेन-अंशेनाज्ञा यत्र स तथा, तत्कुतो ?, यतः सारम्भः-श्रुथिव्याधारम्भा-ध्ववमायकल्लपित इत्यर्थः, अयं भावः-जिनेन्द्रैरुत्सर्गतः साधुमार्ग एवोपदिश्यते, तत्राशक्तस्य 'धूलाओ पाणाइवायाओ वेरमण'

इत्यादि यथाकथिप्रतिपन्नप्रतमागं भावकधर्मो निगद्यते, अथ च मार्गः सर्वविरतिसमुद्रापेक्षया गोपदक्ष्यः, यदागम - चचारि तरगा पं०, तं०-समुद्र तरामिच्छेगे गोपतिं तरती"त्यादि,(स्थान० १० ३५९) अत्र समुद्रप्राया सर्वविरतिः, गोपदप्राया च वेद्य विरतिरुक्ता, आम्ना च विरतिमात्रविषयिकेति देशाद् -अस्याह-भावकः, तथा च कथं साधुद्रव्यस्तवाविकारी स्यादिति गायार्थः । १। अथ द्रव्यस्तवे साधोरधिकारो न युक्त इत्यत्र सम्मतिमाह—

यत—भावव्यवणमुगविहारया य व्यवण तु जिणपूजा । भावव्यवणउ भट्टो इविज्ज दव्वणुज्जुत्तो ॥ १२ ॥
 'भावार्चनं' मगवर्ता पारमार्थिकपूजनमुग्रविहारिता, यत्सावधारणार्थत्वात् उपतविहारितव, द्रव्यार्चनं तु, तुल्यद्वे मावार्चन- पक्षया गौणत्वसाधकः, तत्किं ?—'जिनपूजा' मात्स्याविमर्गवदर्थना, भावार्चनाद्भट्ट—सर्वसङ्ख्यागं कर्तुमशक्तो भवेत् द्रव्यार्च- नोपुक्तः, तत्परम्परपुण्यानुबन्धिपुण्यैकमिबन्धनतया तस्यापि भावार्चनामूलबीजपूतत्वाविति, सर्वसङ्ख्यापरित्यागलक्षणं (भावार्चनं), तत्र साधुमार्ग एव, तद्विलक्षणस्तु भावकमार्गो द्रव्यार्चनमिति श्रीउपवेद्यामालायामप्युक्तमिति गायार्थः ॥ १२ ॥ अबोक्तं मिष्यापस्या रूपयितुमाह—

एव ते जइ बुद्धी सिद्ध अग्गहाण सम्मयं सबं । मुणिकज्जसे भावस्सओ अ होउत्ति तुइ वयणा ॥ १३ ॥
 हे चन्द्रप्रमाचार्य ! यदेवं-प्रागुक्तप्रकरणे 'ते' तव बुद्धिः-प्रतिः स्यात् तर्हि अस्माकं सर्वं सम्मतमेव—त्वदुक्तमस्माकमपीदमेव, एतकथमित्याह—'मुणिकज्जसे'पि प्रतिष्ठायामपि मुनिकार्थश्चि स्तुतिदानमन्त्रन्यासादिसाधुकर्षव्याहरेण भावस्तवः, चक्ररोज्जवा- रणे, भावत्वरूप एव, 'होउ'ति भवतु, तव वचनात्, त्वयैवोक्तं-सर्वोऽपि मुनिमार्गो भावस्तव एव, मन्त्रन्यासादौ मुनिमार्गस्तव तु

इदानीमेव किञ्चिद्वर्णयिष्यते, अत्र तव वचनादिति भणनेनास्माकं तु जिनाज्ञया द्रव्यस्तवत्वेऽपि साधुकर्तव्यताया अनपायादि-
त्यग्रे दर्शयिष्यते इति ज्ञापनार्थमिति गार्थाः ॥१३॥ अत्र नेत्रोन्मीलनादिकं तु मुनिकृत्यमेवेति दर्शयति—
॥१४॥

मुणिकलं पुण हरिभद्रओमासाईपइठ्ठकप्पसु । विहवाए चारए पुण कवालकावलइनिम्मायअ । तं ।
मुनिकार्य पुनः श्रीहरिभद्रोमास्वातिवाचकप्रतिष्ठाकल्पेण, उपलक्षणाद्बहुवचनाच्च श्रीसिद्धसेनदिवाकरश्रीपादलिस-
समुद्रस्रुरिकृतप्रतिष्ठाकल्पेष्वपि, मन्त्रन्यासनेत्रोन्मीलनादिकं स्वरिः कुर्यादित्येवरूपेण विधेरुक्तत्वात्, तथाहि—“तो इष्टं संपन्नो
हेमसिलागाइमंतविहिपुवं । जिणनेतुम्मीलणयं करेज्ज वणं निसंतिथा ॥१॥ अच्छीनिलाडसंधिसु हिअएवि अ सिरपयाइए वण्णो ।
रययस्स वड्डिआए गहिअमहू थिरमणो सरी ॥२॥ इतिश्रीहरिभद्रस्रुरिकृतप्रतिष्ठाकल्पे, तथा “रूप्यकञ्चोलकस्थेन, शुचिना मधुसर्पिष्या ।
(तन्) नेत्रोन्मीलनं कुर्यात्, स्वरिः स्वर्णशिलाकये ॥१॥”ति श्रीउमास्वातिवाचकप्र०, तथा “युइदाणं मंतनासो २, इति श्रीपा-
दलिसस्रुरिप्र० तथा ‘सदसेण धवलवत्थेण वेढिअं वासधूववत्थेहिं । अहिमंतिउं तिवारं स्वरिणा स्वरिमंतेणं ॥१॥ ” इति श्रीसमुद्र-
स्रुरिः, तथा ‘स्वरिः प्रतिष्ठां कुर्यादि’ति निर्वाणकालिकायामित्यादिप्रतिष्ठाकल्पवचनात्साधुकृत्यं विधिवादेनव सिद्धं, तथा
“निष्फाइअ जयणाए जिणभयणं सुंदरं तहिं बिवं । विहिकारिमह विहिणा पइठ्ठविजा असंभंतो ॥१॥ (११२९) इति पञ्चवतुक-
सूत्रे, अस्या वृत्तिः—निष्पाद्य यत्तनया—परिणतोदकादिग्रहरूपया ‘जिनभवनं’ जिनायतनं सुन्दरं ‘तत्र’ भवने विम्वं भगवतो
विधिकारितं सद् अथच विधिना वक्ष्यमाणेन प्रतिष्ठापयेद् असंभ्रान्तः—अनाकुलः सन्निति गाथार्थः” इतिश्रीहरिभद्रस्रुरिकृतवृत्तौ पत्रे
१०४, अत्रापि विधिवादेन श्रावकस्य प्रतिष्ठापनमुक्तं, तथा चरितानुवादेनापि यथा ‘चरिए पुणे’त्यादि, चरितानुवादे कपिल-

केवलन्यादिनिर्मितं, तथाहि 'केवलत्वेप स्वययुद्धः, शेताम्वरश्चिरोमणिः । कर्णा प्रतिष्ठां कोऽप्येव, पुण्यानामुदयस्त्व ॥ १ ॥ तत
 माधन्तिनाथेन, प्रार्थित कपिलो मुनिः । प्रत्यष्टात्यतिमां मन्त्रपूर्वं पूर्वं विनिश्चिपन् ॥ २ ॥" इति श्रीहोमाचार्यकृतश्रीमहावीरच-
 रिते ११ सर्गे, तथा "प्रतिष्ठाप्य जिनेन्द्राणां, प्रतिमा निर्मिता ननाः । विधिना हरिमन्त्रेण, गुरुणा ब्रह्मचारिणा ॥ १ ॥ इति सम्यक्सत्त्वको
 मुखां वृतीयप्रस्थावे वृतीयकथायां, तथा "प्रतिष्ठामर्तां यो हि, कारयेत्परिमन्त्रतः । सोऽहं प्रतिष्ठां लभते, यथा वापस्वया फलम् ॥ १ ॥
 इति एहच्छुद्धयमाहात्म्ये, तथा "सर्वतीर्थोदकेः सर्वोपवीर्मोदतादृतेः । शाल्लोक्तविधिना भूषा, प्रतिष्ठाप्य कारयत् ॥ १ ॥
 वासाद्यताः हरिमन्त्रेणामिमन्त्र्य पवित्रिताः । किंवा चजेतु दण्डेषु, चैत्यविम्बेषु हरिभिः ॥ २ ॥ इति वि० सं० ४७७ वर्षे निष्पन्ने
 श्रीमद्भुजयमाहात्म्ये लघुनि, तथा तत्रैव-तत्र "एवं सिद्धनिपादार्थं, प्रासाद भरताविषाः । कारयित्वा प्रतिष्ठाप्य, जिनां धापूज्य
 चत ॥ १ ॥ इति भीष्टः अष्टापदग्रामात्प्रतिष्ठयिच्छारे, एवमनेकेष्वपि हरिषु भरतादीनां भीनामहरिषु विद्यासागरहरिप्रभृति
 मि प्रतिष्ठा कारयित्वेन प्रयोगा इत्येते, न पुनः स्वयं प्रतिष्ठाकर्तृत्वेनेति । तथा जीर्णप्रतिमास्यपि 'भीजगत्हरिभिः' प्रतिष्ठित
 भीमहावीरं विम्ब'मित्यादिरूपेण खरीणां विम्बानां च नामपराङ्मुखापि हरिरेवोपलभ्यते, न पुनः कल्प्यमुक्त्यावकेणोदं विम्ब प्रति-
 स्थितमित्यापुनलभ्यते, एव प्रासादप्रदस्त्यादावपि बोध्यम्, एव विधिवादप्रतिपादाभ्यां प्रतिष्ठा मुनिस्कार्यत्वेनैव सिद्धा, न चैव
 पूर्वं कथञ्चिच्छ्रावकृत्यत्वेनाप्युक्ता तथा चार्तगतिरिति शङ्कनीय, वस्तुगत्याऽन्त्यक्रियैव फलवतीति कृत्वा हरिकृतनेत्रोन्मीलनादि
 क्रियैव प्रतिष्ठोप्यत, सा चोक्तप्रकारेण हरिकृत्यत्वेनैवागमसिद्धा, सा च तवाभिप्रायेण भावस्तवतैवाविवादेन साधुकर्तव्यस्य
 प्रतिष्ठा सिद्धेतीदृशपत्तिरस्माकमिति गाथार्थः ॥ १४ ॥ अथ ब्रह्मस्तवत्वेन हतुना प्रतिष्ठाकृत्य माचोर्नोत्थितमिति वचनं कीदृशस्थाह-

दधत्थउत्तिकाउं पइट्टकिच्चं न साहुणो सम्मं । अण्णाणमूलमूलं वयणमिणं भण्णं मूढमणो ॥१५॥

द्रव्यस्तव इतिकृत्वा साधूनां प्रतिष्ठाकृत्यं न सम्यग्-न युक्तमिति, इदं वचनं मूढमनाश्चन्द्रभाचार्यो भणति, तद्वचनं कीदृगं?—‘अज्ञानमूलमूलम्’ अज्ञानमूलं-ज्ञानावरणीयं कर्म तस्यापि मूलं-मोहनीयं, तदप्यभिनिवेशरूपं मिथ्यात्वमोहनीयं बोध्यं, सर्वेषामपि कर्मणां मोहनीयमूलकत्वाद्, अज्ञानमूलमूलमिति अभिनिवेशमिथ्यात्वमूलकमित्यर्थ इति गायार्थः ॥ १५ ॥ अथ तथा वक्तुर्मूढत्वं कुत इत्याह—

दधत्थओऽवि समए पडिसिद्धो सवहा न साहणं । अणुमोअणाइरूवो काउस्सग्गे मुणीणंपि ॥१६॥

‘समये’ जिनशासने साधूनां द्रव्यस्तवः सर्वथा न प्रतिषिद्धः, यतोऽनुमोदनादिरूपः कायोत्सर्गे मुनीनामपि भणितः—यंदन-वत्तिआए पूअणवत्तिआए सक्कारवत्तिआए इति वचनैरनुमोदनालक्षणो द्रव्यस्तवः साधूनामप्यागमं भणितः, न च तेनाज्ञेन न ज्ञातः, न च द्रव्यस्तवोऽनुमोदनारूपो भावस्तवो भविष्यतीतिशङ्कनीयं, द्रव्यस्तवोऽपि कृतकारितानुमतिभिर्धिमजनीयः, तथा चानुमो-दनारूपोऽपि द्रव्यस्तवो भवत्येव, अयं भावः—केवलो द्रव्यस्तवः कस्यापि न संभवति, न वा केवलो भावस्तवोऽपि, किंत्वन्योऽन्या-नुसमनुविद्ध एव, यदुक्तं—“दधत्थयभावत्थयरूवं एअपि होइ दड्डवं । अणुणसमणुविद्धं निच्छयओ भणिअविमयं तु ॥१॥ (१२०९) इति पञ्चवस्तुके, तेन भव्यविधिना पुष्पादिकृतां जिनेन्द्रपूजामालोक्य तत्कर्तुर्लमाहप्रवर्द्धनार्थं पूजाजन्यफलप्राप्त्यर्थं च धन्योऽयं जिनेन्द्रपूजाकर्त्तव्यादिवचोभिरनुमोदनालक्षणोऽभितो द्रव्यस्तवः साधूनामपि, यदुक्तं—“जइणोवि हु दधत्थयमेओ अणुमोअणेण अत्थिचि । एअं च इत्थ णेअं इअ सुद्धं तंतजुत्तीए ॥१॥ (१२१०) इति ‘तंतजुत्तीए’त्ति तंत्रयुक्त्या—सिद्धान्तयुक्त्या, तन्त्रयुक्ति-

स्त्वेवं-अयोत्सगं सुनीनामपि 'धंदववचिआप' इत्यादिसिद्धान्तं, यदुक्तं--“तर्तमि वदवाए पूजासक्कारेवमुस्समो । अणोऽधिदु निरिहो सो पुण दवत्तपसस्सवो ॥१॥” इति गाथार्यं ॥१६॥ अथाऽऽस्तां साधुः, जिनेन्द्रस्त्राप्यनुमोदनालक्षणो द्रव्यस्त्वोऽस्तीति दर्शयति--

किंचऽणजणो दूरे पखिपनुइ जिणवराणमोसरणे । अणिसेइअ मणुमोअणमाइअविसखो अ ववयखो ॥१७॥

‘अन्यजनो’ जिनेन्द्रापेक्षयाऽन्यः साधुजनो दूरे आस्तां, साधुजनस्यानुमोदना तु भगवत्येव, परं जिनेन्द्रस्यापीत्थर्थाः, तत्कथं-
मित्याह--‘वली’ त्यादि, समवसरणे बलिप्रसूतमनिपेक्षादनुमोदनाविषयो भवति, स च द्रव्यस्त्व एव, यदुक्तं--“ओसरणे बलिमाई गणेइ जं भगवयावि पविसिद । तो एस अणुणाओ उचिआबं गम्मई तेर्या ॥१॥ न य भगवं अणुवाणइ जोग मोक्खानिगुण कयईवि । नय तयणुणोवि तओ वडुमेओ होइ अण्येसि ॥२॥ इति पञ्चादके (२७५-२७६) (पृष्ठ १२१३-१४) ‘ओसरणे’पि सम वसरणे-इव संस्तुतभगवद्याख्यानभूमौ वन्यादि-उपहासप्रसृति, आदिशब्दाद् द्रव्यमास्यादि (त्यगीत) वाच्यपरिग्रहः, ‘न’ नैव, चक्षुष्यो द्रव्यस्त्वबादन्यस्य समर्पनकारणान्तरस्य समुच्चयार्थः ‘इइ’ आगमे लोका वा ‘ययू’ यस्मात्कर्मणाद्भगवतापि-जिनेनापि, तेन हि किल नि रतिचारचारित्रितया निपेक्षनीय स्यादित्यपिशुब्दार्थः, [न] प्रतिषिद्धं-[न] निवारित ‘ता’ इति ता-तस्मात्कारणादेव-द्रव्यस्त्ववो, वन्यादिबिभानस्य द्रव्यस्त्ववत्वाद्, अनुशातोऽनुमत इति यम्यते-अवसीयते, ‘अप्रतिषिद्धपुनमत’ मिति वचनाद्, उचितानां-तद्योग्यानां गृहस्थानां, राजादीनामित्यर्थः, तेन भगवता-जिनेनेति, आह च--“राया व रायमणो तस्सासइ पवरजणवओ वावि । दुब्बलितं विअ बलित्ठविअतदुत्ताणाहय कलमा ॥१॥ भाइअणुणाणिआणं अत्तवडुठिआण फलगासरिआण । कीए वली सुएविअ तत्थेव छुइति रंयई ॥२॥ (आन० नि-५८ ४-५) इत्यादीति गाथार्यं ॥१७॥ अथ कथित्कर्तव्यरूपोऽपि द्रव्यस्त्ववो जिनामेति दर्शयति--

णाणाइविणयविहिणो चउहा उवयारविणयरूवो जो। सो दवथयाणणो कायवो सबसाह्वणं ॥१८॥

‘ज्ञानादीनां’ ज्ञानदर्शनचारित्रोपचाररूपाणां विनयविधयश्चतुर्द्धा, तत्रोपचारो—लोकव्यवहारः पूजा वा प्रयोजनमस्येत्यौपचारिको—भक्तिरूपो यः स ‘द्रव्यस्तवानन्यः’ द्रव्यस्तवादन्वो न भवति, द्रव्यस्तव एवेत्यर्थः, स च साधूनां कर्तव्यः—कर्तव्यतया जिनैरुपदिष्टः, यदुक्तं—“जं च चउद्धा भणिओ विणओ उवयारिओ अ जो तत्थ। सो तित्थयरे नियमा न होइ दवत्थया अण्णो ॥१॥ एअस्स उ संपाडणहेऊ तहं हिंदि वंदणाएवि पूअणमाउच्चारणमुववणं होइ जइणोउवि ॥२॥ इति पञ्चाशके (२८१-२८२) (पंच० १२१९-२०) एतद्व्युत्तिर्यथा ‘जं च च०’ व्याख्या—यद्—यस्मात्कारणात्, चशब्द उपपत्त्यन्तरसमुच्चयार्थः, चतुर्द्धा—चतुर्भिः प्रकारैः ज्ञानदर्शनचारित्रोपचारलक्षणेर्भणितः—साधूनां विधेयतया वर्णितो विनयसमाध्ययनादौ विनयः—कर्मविनयनसमर्थोऽनुष्ठानविशेषः, ‘तत्थ’ चि तत्र—तेषु चतुर्षु विनयेषु मध्ये उपचारो—लोकव्यवहारः पूजा वा प्रयोजनमस्येति औपचारिको—भक्तिरूपः, तुशब्दः पुनरर्थे, य इति विनयः स—इत्यसौ तीर्थकरे—अर्हद्विषये नियमाद्—अवश्यंभावेन न भवति—न वर्तते द्रव्यस्तवात्—पूजादेः अन्यः—अपरो, द्रव्यस्तव एवासाविति भावः, तस्माद्द्रव्यस्तवानुविद्धो भावस्तव इति प्रकृतम् ॥ औपचारिकविनयस्वरूपं चेदं—“तित्थयरसिद्धकुलगणसंघकिरिअधम्मणाणाणीणं। आयरियथेरुवज्झायगणीणं तेरस पयाणि ॥१॥ अणसायणा य१ भत्ती२ बहुमाणो३ तहय वण्णसंजलणा४। तित्थयरसई तेरस चउग्गुणा हुंति बावण्णा ॥२॥ (दश० नि० ३२७-८) इति गाथार्थः ॥ यदि द्रव्यस्तवादन्वो नासौ ततः किमित्याह—‘एअस्स द०’ व्याख्या—एतस्य तु—एतस्यैव द्रव्यस्तवरूपौपचारिकविनयस्य ‘संपादनहेतुः’ संपादनार्थं ‘तहं चेव’ चि तथैव—तेनैव प्रकारेण कायोत्सर्गकरणलक्षणेन वन्दनायां—चैत्यवन्दनायां, तुशब्दः पूरणे, ‘पूजानाहुच्चारणं’ पूजाप्रभृतिपदाभिधानम्,

आदिग्रन्दात्सुखरादिपरिग्रहा, उपपन्नं-संगतं भवति-वर्षते यतेरपि-भावस्तत्रवतो, न केवलं गुरोम एवेतिगाथार्थः । इति पद्या-
 दृष्टौ, नर्चैर् नृप्यादिभिरपि साधूनां द्रव्यस्तवस्य कर्षण्यताऽऽप्यधिरितिग्रन्थनीर्यं, तथैव जिनाद्यायाः सम्राजायाः संभारंये च कृत्स्न
 संयमस्य इतिः स्यात्, एतच्च सविस्तरे किञ्चित् पद्यादुक्ते 'सकलाल' (१८४) चि गावायामुक्तमस्ति ततो वेयमिति, इह तु विस्त-
 रमपामोक्त, द्रव्यस्तवस्य कारित्वं तु उपदेष्टव्यं प्रतीतमेव, एव कृतकारित्वानुमतलक्षणस्य द्रव्यस्तवस्य कर्षित्वं च श्रित्वाधुर्कर्षण्य-
 तथा सिद्धेर्यदि प्रतिपद्यति भावस्तवदेतुतया द्रव्यस्तत्वेनाभिमता इति भवत्कुपुक्ष्ण द्रव्यस्तववत्प्रतिपद्यति तदन्तर्गता साधु-
 त्वयैव वेया, अन्यथा तीर्यसम्भवाः श्रीहरिभद्रसूरिश्चीउमास्वातिवाचकप्रभृतयो महापुरुषाः निवृत्तप्रतिष्ठाकल्पेषु भन्व-
 न्यान्नादिविचि सूरिकर्षण्यतया कथमकथयिष्यन्, तीर्यकदाद्यामन्तरेण तथा कथने तेषां तीर्यवास्तवमविष्यत्, तथा च तत्कृतां
 द्रव्यास्तीर्यसम्भतया नाप्रवर्तिष्यन्, यथा कृपाधिकतिलकाचार्यकृत 'प्रतिष्ठाकल्पः', नच तिलकाचार्यकृतावश्यकङ्कणयादयो
 अपि प्रवचन्ते इतिवाच्यं, प्रवचनपरमार्थविभिन्नस्तत्कृतेस्तिरस्मृतत्वात्, तिलकाचार्यकृतेः प्रामाण्ये 'भरतः स्वयं प्रतिष्ठितवा' निति
 'पूजमनुपमाउद्भारण' (आव मू भा-४५) गाथाप्याख्यानं भणितं, तच्चानागमिकमेव, तदभ्युपगमे च श्रीहरिभद्रसूरिप्रभृति-
 कृतीनामप्रामाण्यापस्या तीर्यमपि परिहरणीयं स्यात्, तस्मात् तीर्यतिलकाचार्ययो परस्परं विपरीतप्रकृतिगोरेकवरपरिहारस्वावश्य-
 क्त्यात् तिलकाचार्यस्यैव परिहार भेदान् प्रवचनविदामितिगाथार्थः ॥१८॥ अथ 'भावबण्डुलमधिकृतया भे'तिगाथायां भावकमार्गे
 द्रव्यस्तवो भावस्तवस्तु साधुमार्ग इति कथं नियतवाक्यमित्याद्यङ्गापरिहाराय गाथामाह—

अणुणुणा स्वादिकृत्वा दोषि यथा सावपाण बहुवचो । बहुभावो साह्रणं बहवहारो बहुपथा जेज्जे ॥१९॥

द्वावपि स्तवौ—द्रव्यस्तवभावस्तवावन्योऽन्यं—परस्परं सापेक्षौ, भावस्तवो द्रव्यस्तवं विहाय न केवलः क्वापि तिष्ठति, न वा द्रव्यस्तवः केवलो भावस्तवं विहाय क्वापि तिष्ठति, किंतु सामानाधिकरण्येन द्वावपि तिष्ठतः, तथा च साधुश्रावकयोः साम्यं मा भवत्वित्याह—श्रावकाणां बहुद्रव्य इति—भूयान् द्रव्यस्तवोऽर्थात् स्वल्पो भावस्तवः, साधूनां बहुभावो—भूयान् भावस्तवोऽर्थाद्वल्पो द्रव्यस्तवः, व्यवहारो बहुस्तवाद्—व्यवहारप्रवृत्तिः पुनर्यो यत्र भूयान् तदनुमारेणैव बोध्या, तेन श्रावकधर्मो द्रव्यस्तवात्मको भावस्तवात्मको यतिमार्ग इति नोपदेशमालावचनविरोध इति गार्थार्थः ॥१९॥ अथ बहुधर्मानुसारेण व्यवहारे दृष्टान्तमाह—जह सावयाण धम्मो सबो आरंभकलुसिओवि तहिं । सामइअं भावथओ इअरो दव्वुत्ति ववहारो ॥२०॥

यथा श्रावकाणां धर्मः सर्वोऽप्यारम्भकलुपितः—आरम्भाध्यवसायमलिनस्तत्रापि सामायिकं भावस्तव इतरो—जिनभवनजिन-विम्बादिनिर्माणदिक्कुसुमादिपूजापर्यन्तो धर्मः ‘दव’त्ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात् द्रव्यस्तव इति व्यवहारो बहुत्वमधिकृत्यैव, अयं भावः—यथा कुसुमादिपूजाध्यवसायो ह्यारम्भाध्यवसायकलुपितः तथा सामायिकाध्यवसायोऽपि धनधान्यपुत्रकलत्रादिमम-त्वभावयुक्तस्य अप्रत्याख्यातानुमत्यारम्भस्य सामायिकेऽप्युद्दिष्टभोजिनः श्रावकस्यारम्भाध्यवसायकलुपित एव, यदागमः—“कामी सघरंगणओ धूलपइण्णा सि होइ दइवा । छेअणभेअकरणा उदिट्ठकडं पि से भुंजे ॥१॥” इति श्रीनिशीथभाष्यम्, एतच्चूर्णैरेवं—पंच विसया कामेइत्ति कामी, गृहश्वाङ्गना च गृहाङ्गने सह गृहाङ्गनाभ्यां यः स सगृहाङ्गनकः, धूलपइण्णा—देसविरइत्ति बुत्तं भवति, साहूणं सबविरइ, वृक्षादिच्छेदने पृथिव्यादिभेदने प्रवृत्तः, सामायिकभावादन्यत्र, जं च उदिट्ठकडं तं कडसामइओवि भुंजइ, एवं स सर्वविरतो न भवति इति श्रीनिशीथचूर्णौ उ० १५ पत्रे, (११—१५—२७५, २९१) एवं सर्वत्रापि साम्ये सत्यपि सामायिकं

मारम्भः, एत - इत्युमादिभिर्दिनपूजा 'वक्ष्यु सि पदरदशे पदममुदायोपचासाद्रव्यस्तव इति व्यवहारो बहुत्वमधिकृत्यैव, यत गामापिठान् धारस्ते षाद्यश्या भूयोयितुष्टान साधुममानो दश्यते, अत एव कृतधामायिकः भावकः साधुपमामपि लभते, यन्मम - "मामादश्रमि उ कष्ट ममगा इर मारया इव वग्धा। एषहि कारणेहि पद्मसो सामादयं कुब्ज ॥१॥ पि" (आव ६० २० नि ८०१) धीत्रारयस्मि०, न येव यस्तुगत्या भावकधर्मस्यारम्भस्तुपितत्वेन केवल द्रव्यस्वयत्वमेव मयिष्यतीति सङ्गनीयं, द्रव्यस्वरमारम्भवोऽन्योन्यानुदिदेन प्रागव भगित्त्यात्, किंच-मामायिस्मदो क्रियामधिकृत्य साच्चतुष्टतिमात्रेण व्यवहार रित्तो मारम्भः, ममविगमितामुपहृमरन्वेन स्वरितानुपतिरूपो वस्तुगत्या भावस्तवः धारकाणामित्यन्यत्वं, पद्मत्वं च 'निजद हवपा' इत्यादिगाथानिगवदृष्टान्नन यक्ष्यत इतिगाथायः ॥२०॥ अथ भावकृष्णो द्रव्यस्तव एवेत्यत्र व्यवहारैरुक्तयन्तरमाह—
दशश्रभो गन्तु रागा नयणुचरो मायगणा नापश्रभो। नमणाणा धियरीया पहाणभावेण ववद्वारो ॥२१॥

धारम्भनां त्तु-अथपारण द्रव्यस्मर णर गजा-भूषनिमनदनुचरो-द्रव्यस्तवलक्ष्मस्य राक्षोऽनुचर -संवको भावस्तवः, भ्रम नाना, तु गण्य, माहनां तु गिरिनी-गजा भावस्मर तदनुचरो द्रव्यस्मर इति, व्यवहारस्तावत् प्रधानभावेनेतिकृत्या श्रायक पमो द्रव्यस्मर णर, माधुपमो मास्मर ण्यति व्यवहारो न दोषावहो, लोकरूपि राजा गच्छतीत्यादिव्यवहार छुट एवेति गाथार्थः ॥२१॥ अथ धारकमार्गे भूयान् द्रव्यस्मरोऽर्थीर्णापि भावस्मर इति प्रदर्शनाय महष्टान्तां गाथामाह—
निगदपगगा अत्तो महावमिद्धो मन्थयपद्मसो। रययामपगयकणनयण य गिहीणा भायश्रभो ॥२२॥

गुरितो-धारकनां वरीयद्रव्यस्मररात्रारम्भोऽन्त -धोक्त, किन्त्यत्र १-व्यभाषणिद्वारा, भावकधर्मस्य तादृश व्यवसाय एव,

न पुनरौपाधिकः, अल्पोऽपि भावस्तवः पुनः कीदृशः ? — 'स्वरूपबहुकान्तः' स्वरूपेण — वस्तुस्वभावेन बहुकान्तः — अतिशयेन मनो-
हरः, द्रव्यस्तवापेक्षयाऽतिसुन्दर इत्यर्थः, अथ द्रव्यस्तवभावस्तवयोरल्पानल्पत्वज्ञापनाय दृष्टान्तमाह — 'रमयामए' त्यादि, रजतं-रूप्यं
तन्मयः — तच्चिष्यो यो गजो-हस्ती तस्य काञ्चननयनं-सुवर्णमयलोचनं तद्वत्, रूप्यमयहस्तिनो हेममयलोचनकल्पो भावस्तवः
श्रावकाणामित्यर्थः, अयं भावः-देशविरतिलक्षणो धर्मस्तावद्गजतुल्यः, स च द्रव्यस्तवभावस्तवाभ्यां विभज्यमानो रजतशरीरतुल्यो
द्रव्यस्तवः, भावस्तवः पुनः काञ्चनलोचनसदृशः, काञ्चनलोचनमपि न सर्वात्मना, किंतु काञ्चनरसरसितत्वेन काञ्चनलोचनमि-
वावभासमानं ग्राह्यम्, अन्यथा साधुश्रावकधर्मयोरल्पतरमेवान्तरं स्याद्, विद्यते च महद्, एवं च सति यद्यपि स्वभावतः
सुवर्णमतिसुन्दर भवति तथाप्युक्तदृष्टान्तरात् नयनप्रमाणं सुवर्णं गजशरीरतुल्यस्य रजतपुञ्जस्य मूल्यं न लभते, तस्मात्स्व-
भावत उत्तमत्वेऽपि मूल्यमाश्रित्यानुत्तमत्वमेव, स्वल्पत्वाद्, एवं श्रावकधर्मे बहुवित्तव्ययायाससाध्यप्राप्तादप्रतिमाप्रतिष्ठायात्रा-
साधर्मिकत्वात्सत्यादिलक्षणो द्रव्यस्तवो भूयस्त्वात् प्रवचनोत्सर्पणादिहेतुत्वादन्येषां चाभिन्नग्रन्थिकानामनुमोदनादिना ग्रन्थिभेद-
हेतुत्वाद्भिन्नग्रन्थिनां चोत्साहप्रवर्द्धनेन बोधैर्नैर्मल्यहेतुत्वात्पूज्यपूजाग्रवृत्तिहेतुत्वाद्धर्मानिभिसुखीभूतानामपि धर्माभिमुखीकरणहेतुत्वा-
दित्याद्यनेकेहेतुभिर्यथा सुगतिसाधको भवति न तथा सामायिकादि, यतः सामायिकेऽपि साध्यनुकृतिमात्रेणैव भावस्तवत्वात् स्वभा-
वत उत्तमत्वेऽप्यल्पत्वादल्पप्रयाससाध्यत्वादल्पद्विक्कप्रभृतिभिरपि कर्तुं शक्यत्वाच्च, नचैवं सामायिकादिकरणे निरुत्साहता भवि-
ष्यतीति शङ्कनीयं, यतो महति प्रासादादिद्रव्यस्तवे सामर्थ्याभावाद्यदि सामायिकादिक्रमपि न करोति तर्हि तेनापि वञ्चितः सन्नुभ-
यश्रयो भवति, किंच-यदि सामायिकादावुत्साहप्रवृद्ध्यर्थं प्राप्तादाद्यपेक्षया सामायिकादौ भूयान् लाभ उपदिश्यते तर्हि प्राप्तादादि-

क तु मूलत एवाच्छिन्नसकय भवद्, आस्तामन्यत्, साधुदानादिकमपि विलीयेत्, ब्रह्मादिदानाद्यपेक्षया सामायिकमेकं सुखसाध्यं
 महाफलं चेति विमुन्य को मूढात्मा दानादौ प्रवेष्टत !, न च साधुदानाद्यपेक्षया सामायिक बहुफल न भविष्यतीति ब्रह्मापि विधेया,
 यतो देवा अपि तीर्थंकरमाधुदानादिरञ्जिता 'अहो दानमहो दान' मित्यादिहर्षप्रादुर्युतवचोभिर्दत्तारमभिप्लुवन्त' कोटिश्च कनकवृष्टि
 प्रमुत्तामि पञ्च दिव्यानि कृतवन्त', न तथा कापि कदाचिदप्येकस्यापि सौवर्णिकस्य मोचनं सामायिकदौ कृतवन्त इति स्वयमेव
 पर्यालोच्यं, किंच-आप्तादप्रतिपाद्यो हि साध्यादीनां मोक्षाच्चगानामभ्यनि धर्मप्रया ,तासां च व्युच्छेदे कोटिशो जनानां धर्मपिपा-
 सितानामनुपकारितया महापातकमिति तदनुत्साहोऽपि न कर्तव्यः, तस्मात् यथाशक्ति यथोचित यथावसरं च परस्मराभाषया
 मर्ममपि धर्मनुष्ठानमनुष्ठेय, न च सामायिकापेक्षया प्रवचनभाषना गरीयसी न भविष्यतीति शङ्कनीय, प्रवचनप्रभावनाहोतवे
 सामायिकरूपमावस्याप्यनुज्ञातत्वाद्, यदागम - "भो मुहो भुविहो-दददियसो अणिददियसो अ, जो सो अणिददियसो सो
 नैश्यरे मादुसमीचे घर पोसदसालाए वा जत्थ वा वीसुमद् यच्छति वा निवाचोरो सत्थ करेइ सवं, वत्सु ठायेसु नियमा कायद,
 तज्जहा-येइयरे सादुमूले पोसदसालाए वा घर वा, आवस्मय करेतो' चि इत्यादि यावत् 'सादुसक्खिजं सामातिव करेति-करेमि मंते !
 मामाइअं सावअ जोग पच्चइत्थामि भुविहं तिचिहेणं आव साह पज्जवासाभिचिकाळण, जइ येइअइ अत्थि तो पढमं वंदति, साहणं
 सगामाओ रयइरणं त्रिसिख वा मग्गन्ति, अह घरे तो से तग्गाहिअं रयइरण अत्थि, तस्स असति पोचस्स अन्तेण, पञ्जा इरिआवहिमाए
 पडिक्कमइ, पञ्ज आलोइवा वंदति आयरिआदी बहारायधिआप्पसि, पुणोऽपि गुरु वंदिवा पडिळेहिवा निचिहो पुच्छति पडइ वा,
 एवं येइयसुवि, असइ सादुयेइआण पोसदसालाए सगिहं वा, एवं मामाइअं यावस्मयं वा करेति, सत्थ नचरि गमणं नत्थि, मग्गइ आ-

वनिअमेणं समाणेभि । जो सो इड्हिंपत्तो सो किर एंतो सव्विइढीए एति तो जणस्स अच्चायरो होति, आदिआ य साहुणां सप्पु-
रिसपरिगहेण, जइ सो कयसामाहओ एति ताहे आसहत्थिमादिजणेण य अहिगरणं पवट्ठति, ताहे ण करेति”न्ति श्रीआचर्यक-
चूर्णो, अत्र महार्द्धिकस्य राज्ञः सर्वर्द्ध्याऽऽगमने जनास्था साधुजनादश्च सामायिकोपेक्षया बहुलामहेतुः, तेनैव तदकरणाजुज्ञा
‘न करेइ’त्तिपदेन बोध्येतिगाथार्थः ॥२२॥ अथ ‘कञ्चणमणिसोवाण’ मित्याद्युपदेशमालावचनात् प्रासादाद्यपेक्षया तपःसंयमो

महान् भणितः, स च सामायिकादिरूप एवेति पराशङ्कामपाकरोति—

जं पुण कंचणमणिसोवाणंति अ वयणमागमे भणिअं । तत्थइहिओ सुणिधम्मो तवसंजम न उण इअरोडवि” ॥२३॥

यत्पुनः ‘कंचणमणिसोवाण’ मित्यादि चागमे भणितं अत्राधिको-विशिष्टतरो मुनिधर्मः-सर्वविरतिरूपस्तपःसंयमो, न पुनरित-
रोऽपि-देशविरतिसंबन्ध्यपीतिशब्दार्थः, भावार्थस्त्वयं-कंचणमणिसोवाणं थंभसहस्त्वसिअं सुवण्णतलं । जो कारिअ जिणहरं तओडवि-
तवसंजमो अहिओ ॥१॥ (४९४) इतिगाथां शरणीकृत्य प्रासादप्रतिमाप्रतिष्ठापूजाद्यपेक्षया निरारम्भसामायिकादिधर्मनुष्ठानं
महाफलमिति कस्यचिदपरमार्थज्ञस्य संकल्पः संपद्यते अतस्तन्निराकर्तुं प्रथमतोऽस्या एव व्याख्यानमाह—“ननु द्रव्यार्चनभावाच्च-
नयोः किमभ्यधिकतरमिति, अत्रोच्यते—‘कंचण०’ व्याख्या-काञ्चनं सुवर्णं मणयः-चन्द्रकान्ताद्यास्तत्प्राधानानि सोपानानि यस्मिन्
तत्तथा, स्तम्भशतसहस्रोच्छ्रितमनेन विस्तीर्णतामुद्भावयति, सुवर्णप्रधानं तलं यस्य तत्तथा, सर्वसौवर्णिकमित्यर्थः, यः कारयेत्तन्नि-
र्मापयेत् जिनगृहं-भगवद्भवनं ‘ततोऽपि’ तथाविधजिनगृहकारापणादपि, आस्तामन्यस्मात्, किं?, तपःसंयमोऽधिकः-समर्गलतरः,
त एव मोक्षावाप्तेरिति, यत एवं तस्मात्सति सामर्थ्ये भावार्चने यतितव्यं, केवलमङ्गीकृते तस्मिन् प्रमादो न विधेयः, अन्यथा

महानर्याप स्यादित्यादि यदागममभिरुतं तत्सर्वं सर्वविरतिमधिकृत्य बोध्यं, न चाणुविरतिमपि, एतन्मास्थान एव तथोपलभ्यमात्रं,
सापन्निष्प्रयामपि इत्यान्वर्धनमात्रान्वर्धनयोः पूर्ववक्तोर्योरेवाधिकृतात्, तथा इत्यान्वर्धनापरस्मोत्कर्षतोऽप्यन्युतोपपातः, मावार्चना
परस्व तु यावन्मोक्षमाप्तिः, यदागम - "तवहा-मेरुतुगे ममिगबमहिण कंचबमए परमरम्मे । नयणमपापदयरे पभूअविभाणसाति
सए ॥५०॥ सुसित्तिद्विविसिद्धसुसुद्धंउदसुविमचसभि(मग्निमुग्नि)वेसे । बहुसिद्धपचर्यटावयात्तले पवरतोरणसप्पादे ॥५१॥ सुविसाल-
सुपूर अ । निषण्णविरप्पात्तयसयात्तले महुगुरवसत्तले ॥५२॥ बहुविहविविसवहुपुप्फमाइपूयात्तले
स्वंतच्छवगवहतूरनिग्घोसे ॥५३॥ एमदिगुग्घोवेए एए सवमेइभीयहे । निअहुअविहचणुज्जएण नायागएण अरयेण ॥५५॥ कच्च
ममयिसोवाणं धूमसइस्थसिए सुवण्णतले । वो अरित्त विणहरे तथोवि तवसंजयो अणतगुणो ॥१॥५६॥ तवसंजमेण बहुभवसमञ्जिअ
इएतकेणं सुद्धवि गच्छेअ अचुयगं ॥५७॥ अजपि विष्णापयवेहिं मदिअं सवमेअणीपट्टं । दाणा
मेअगिरिवदुबान्तिस्पादिबिसेपप्पविशिष्टान् सुवर्णमयप्रासादान् कारयित्वाऽपि दानधीलतपोभावनाचतुष्केणापि अप्युतकन्त्यादूर्ध्वं
पपातो निपिट्ठं, तपःसंयमेन तु यावन्मोक्षप्राप्तिः, अतस्ततोऽपि तपःसंयमोऽधिकः, सप्त साधुमाग एव बोध्यो, न पुनः भावक-
मार्गान्तरमूर्त सामायिकपौषादिरूपाः, यतः भावकसंबन्धी तपःसंयमः दाणाप्रचतुष्केणोत्तिपदेन भीमहानिष्ठीये अभितः, 'कंबबजम-
णिसोवाण'मिति गाथाभ्यास्स्यायाद् आस्तामन्यसादित्युपेक्षावचनेनैव प्रासादापेक्षया सामायिकचर्मकापकर्मैव यन्निवर्तय अग्यथा

‘कंचणमणिसोवाण’ मित्यादिगाथास्थाने ‘आजम्मनिरतिचारं पोसहधम्मं गुरुण पयमूले । जो कुणह सुद्धभावो तओवि तवसंजमो अहिउ ॥ १ ॥’ ति गाथामकथयिष्यन्, तच्च नोक्तं, कुत इतिपर्यालोचनया व्यवहारतः श्रावकधर्मे प्रासादप्रतिमादिकं तथा तथाविधपूजादिकृत्यं च प्रवचनगौरवहेतुर्महाफलं, न तथा सामायिकादि, अत एव श्रीवज्रस्वाम्यपि कुसुमादिद्रव्यपूजानिमित्तं विद्याप्रयोगेण श्रीदेवताप्रभृतिसमीपे गत्वा कुसुमान्यानीय श्रावकेभ्यो दत्तवान्, साधवोऽपि कायोत्सर्गे “पूअणवत्तिआए” ति पाठोच्चारेण पूजाप्रत्ययिकफलमभिलषितवन्तो, न पुनः ‘पोसहवत्तिआए’ ति वचसा पौषधादिप्रत्ययकं फलं, किंच-साधुकायोत्सर्गप्रत्ययिकफलापेक्षया कुसुमादिनाऽहत्पूजाप्रत्ययकं फलं महत्संभाव्यते, अन्यथा साधोरपि “पूअणवत्तिआए” इत्यादिवाक्पद्धत्या तथाप्रार्थनाया असंभवाद्, नचैवं सारम्भोऽपि धर्मो निरारम्भधमपि क्षया शोभनः संपद्येत, तच्च न युक्तमिति शङ्कनीयं, प्रागुक्तं गजदृष्टान्तेन कथञ्चिच्छोभनतया अपीष्टत्वादित्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथ प्रासादापेक्षयाऽधिको यस्तपःसंयमो भणितः स च साधुसंबन्धेवेत्यत्र युक्तिमाह—

जं तेण संजमेणं मुत्तिसुहसंपयावि इअरेणं । अच्चुअकप्पो भणिओ महानिसीहंमि फुडमंअं ॥ २४ ॥
यद्-यस्मात्कारणात्तेन-संयमेन मुक्तिसुखसंपदपि भणिता श्रीमहानिशीथे ‘कंचणमणिसोवाण’ मित्यादिगाथायां, “तओवि तवसंजमो अणंतगुणो” ति भणितं, तेन तपःसंयमेन “तवसंजमेण बहुभव” इत्यादिगाथायां मुक्तिसुखप्राप्तिर्भणिता इत्यनन्तरगाथा व्याख्यायां प्रदर्शितं, तच्च साधुतपःसंयममन्तरेणासंभवि, इतरेण-तद्व्यतिरिक्तेन प्रासादादिधर्मकृत्येनाच्युतदेवलोके यावद्गतिरुक्ता, एतच्च श्रीमहानिशीथे स्फुटमित्यत्र विचारणया येन तपःसंयमेनाच्युताद्ध्वं गतिर्भवति स एव ग्राह्य इतिगाथार्थः ॥ २४ ॥

अथ भावक्रमार्गे भावस्तवापेक्षया द्रव्यस्तवस्य प्राधान्यमपीति दर्शयति—

अ सावयवद्वयधयो बहुमुल्लो अप्यमुल्ल भावधयो । स्वमणुणोऽपि तमो गेगल भणइ धीरलिणो ॥२५॥
यद्-यस्मात् भावकद्रव्यस्तवो बहुमूल्याः, अन्यमूल्या भावस्तवः, स च भावस्तवो रूपेण मनोद्योऽपि द्रव्यस्तवमूल्यापेक्षयाऽप्यमूल्यः
ततोऽनेकान्तं भवति धीरजिन इत्यधर्षाया, भावकधर्मो द्रव्यस्तवो रूप्यस्वरूपोऽपि गजध्वरीरतुल्यो, महापुण्यप्रकृतिजनकत्वेन
खर्णरसरसितलोचनकल्पभावास्तवापेक्षया महान्तिर्यर्षः, (भावस्तवस्तु) रूपमनोद्योऽपि स्वर्णसुह्योऽपि मूल्येनाल्यो, न हि
लोचनप्रमाणं स्वर्णं गजकल्पेन रत्नतुल्येन सह सममूल्यं भवति, तेन मूल्यमपेक्ष्य स्वर्णपेक्षयाऽपि रत्नतुल्यम स्वर्णं धानुचम, स्वर्णं
च धात्वपेक्षयोचमत्वेऽपि मूल्यापेक्षयाऽनुचममिति, अत एवैकमपि वस्तु 'कथञ्चिदनुचम कथञ्चिदनुचममपीति नैकान्तं भगवान्
श्रीमहावीरो भवति-मृते इति मायार्ब' ॥२५॥ अथोक्तयुक्त्या किं संपन्नमित्याह—

तेन सह सामस्ये नैव अपमुह महत्कञ्चपि । चइकण य सामइजं शुच भंतिस्ति संतसिआ ॥२५॥

यन क्षारेणेन प्राप्तादादिविधानादिद्रव्यस्तवापेक्षया सर्वविरतिकल्पभावस्तवोऽनन्तगुणो भगिणः तेन क्षारेणेन सति सामर्थ्ये प्रा-
प्तादिनिष्पादनसामर्थ्यां सत्यां चैतयप्रमुल्ल महदपि कार्यं त्यक्त्वा सामायिकमेव युक्तं भावस्तवत्वादिति कस्यचिद्वान्ति- साऽपि 'सं-
त्रासिता' सम्यक् प्रक्षारेण त्रासं नीता, विष्वस्तेत्यर्षः, प्रत्यास्थ्यानेऽपि 'महातरागारेण' मित्याक्षरस्य दैत्यादिप्रयोजननिमित्तमेवोक्त-
त्वात्, न, पुनः सामायिकादिक्षार्यनिमित्तमपि, किञ्च-प्रतिष्ठादिनिमित्तं यथा क्षरिप्रसृतयो महापुल्ला अपि देवान्तरतोऽप्यायाता-
आयान्ति च, न तथा सामायिकादिनिमित्तमपि, तथा प्रापञ्चिचप्र-येऽपि प्रमादत् प्रतिमादिदिनादे यथा प्रापञ्चिचबिबिक्कडो

जिनाज्ञामाह-प्रतिष्ठितानां प्रतिमानां पूजनमितिबुद्ध्या-अहं जिनेन्द्र पूजयामीतिधिया पूजा भवति, न पुनरप्रतिष्ठितानां प्रतिमानामपि, प्रतिष्ठाया वैयर्थ्यापत्तेः तादृशी च पूजा वीरेण-श्रीवीरजिनेन्द्रेण लिङ्गिनां-साधुलिङ्गधारिणां निषिद्धा, कुत्र ?-श्रीमहानिशीथे, तथाहि-"से भयवं ! जे णं केह साहू वा साहुणी वा निगंथे अणगारे दवत्थयं कुज्जा से णं किमालविज्जा !, गोअमा ! जे णं केह साहू वा जाव दवत्थयं कुज्जा से णं अजएह वा असंजएह वा देवभोएह वा देवचगेह वा जाव णं उम्मग्गपइट्ठिएह वा दूरुज्झिअ-सीलेह वा कुसीलेह वा सच्छंदायरिएह वा आलविज्जा" (स्र. ३८) इतिश्रीमहानिशीथे पञ्चमाध्ययने, ननु पूर्वमौपचारिकविनयरूपो द्रव्यस्तवः साधूनामप्युक्तः, इदानीं च श्रीमहानिशीथोक्तसम्मत्या सर्वथा द्रव्यस्तवो निषिद्धः, तथा च कथमन्योऽन्यं संगतिरिति चेत् सत्यं, श्रीमहानिशीथोक्तोत्सर्गवचनस्यापवादिकविशेषवचनादन्यविषयकत्वान्न दोषः, तेन स्नानादिपूर्वकपुष्पादिभिः पूजा-मित्रायेण द्रव्यस्तवस्य साधूनां निषिद्धत्वमिति बोध्यमितिगाथार्थः ॥३१॥ अथ चन्द्रप्रभाचार्योक्तमुपसंहरन्नाह-

इय चंदप्पहभणिओ दवत्थयहेउ दूसिओ किंची । अह तस्स पक्खवाइतिलगविगप्पंपि दूसेमि ॥३२॥

इति-प्रागुक्तप्रकारेण चन्द्रप्रभाचार्यमणितो द्रव्यस्तवहेतुर्दूषितः, अथ तस्य-चन्द्रप्रभाचार्यस्य पक्षपातितिलकाचार्यविकल्पमपि दूषयाम इति गाथार्थः, भावार्थस्तु जिनप्रतिमाप्रतिष्ठा न साधुकृत्यं, द्रव्यस्तवत्वादित्यादिरचनादिरूपेण प्राग् प्रदर्शित इतिगाथार्थः ॥३२॥ अथ तिलकाचार्यविकल्पमाह-

तिलगो कुवक्खतिलगो सावज्जेतेण सइढकिच्चमिणं । इअ साहंतो साहइ अप्पस्सव मूढचक्किंतं ॥३३॥

तिलकः-तिलकाचार्यः क्लिप्तक्षणः ?- 'कुपक्षतिलकः' कुपाक्षिकाणां-स्तनिकागमिकादीनां तिलक इव, तत्पक्षपातित्वेन तच्छलाटे

सधित्तविज्ञाणिभ्यो वदथभ्यो जो हृदिष्ठ जावतो । सो सङ्गणमणुमञ्जो सधपयारेण सधोऽवि ॥२८॥
सधित-श्रुयिष्यादिवनस्ततिपर्यन्तं सुवर्णचन्दनादिकं प्राप्तप्रतिमादिनिर्माणेष्टमूतं वस्तुबाध विच-द्रविणं सौवर्णिकादि
धनं ताम्यां वनितो यावान्-यो द्रव्यस्तवो मवेत् स भद्रानां सर्वोऽपि, अमुको द्रव्यस्तवः भद्रावातीयानां नोचित इत्येवंवचन-
साप्यसंभवात् चफलोऽपि 'सर्वप्रकारेण' मनोवस्यकृतकस्तिरिः वस्तुमहः-वस्तुमहः भद्रावातीयानां नोचित इत्येवंवचन-
पुण्येवदानुमोदनाभ्यां साधूनां प्रायो-यादुस्यन, प्रायेष्टव्यात्कारणविक्षेपे इत इत्याह-विद्वज्-व्याख्या-वैतस्वैयादुस्य
कविनपठयणो द्रव्यस्तवस्तु प्रागुक्त एव, न पुनः भद्रवत् सर्वः सर्वप्रकारेणेति सत्यत्वं द्रव्यस्तवसेति गायार्थः ॥२९॥ अथ यदा वक्ष्यते-
गणु निरयञ्जो वास्तो पूजा तणेव किं न साधुणः ? । तपि अ यमाणमम्भं जाइ विणभाणापइदुब ॥३०॥
पूजा पइद्विआण पठिमाण पूअणति युदीण । सा बीरेण निसिद्धा लिङ्गीण मइमिस्सीहसि ॥३१॥
वाड- 'तपि'त्यादि तपि अस्माक प्रमाण-सम्पत्तयेव, यदि प्रतिष्ठावन्निनपणाऽयविष्यत्, यथा प्रतिपत्त साधुना कर्तव्येक्यादिकयेन चि
नामा प्राग् इद्विदा तथाऽपिचवातेन जिनप्रतिमायपि माधुः पूजयेदिति जिनपणा वस्तु, मा च नास्तीति नाकातिविधिनीयते जिनपणाया
प्राप्त्यन्माकं प्रामाण्यादिति गायार्थः ॥३०॥ अथ निरवयेनापि वासेन विनपटनं नोचिर्त्तं जाइ कथं विनपटनमिच्छा-विधि-जिनपणाया

जिनाज्ञामाह—प्रतिष्ठितानां प्रतिमानां पूजनमिति बुद्ध्या—अहं जिनेन्द्रं पूजयामीति धिया पूजा भवति, न पुनरप्रतिष्ठितानां प्रतिमानामाप, प्रतिष्ठाया वैयर्थ्यापत्तेः तादृशी च पूजा वीरेण—श्रीवीरजिनेन्द्रेण लिङ्गिनां—साधुलिङ्गधारिणां निषिद्धा, कुत्र ?—श्रीमहानिशीथे, तथाहि—“से भयवं ! जे णं केइ साहू वा साहुणी वा निगंथे अणगारे दव्वत्थयं कुज्जा से णं किमालविज्जा ? गोअमा ! जे णं केइ साहू वा जाव दव्वत्थयं कुज्जा से णं अजएइ वा असंजएइ वा देवभोएइ वा देवच्चगेइ वा जाव णं उम्मग्गपइट्ठिएइ वा दूरुज्जिअसीलेइ वा कुसीलेइ वा सच्छंदायरिएइ वा आलविज्जा” (स्र. ३८) इति श्रीमहानिशीथे पञ्चमाध्ययने, ननु पूर्वमौपचारिकविनयरूपो द्रव्यस्तवः साधूनामप्युक्तः, इदानीं च श्रीमहानिशीथोक्तसम्मत्या सर्वथा द्रव्यस्तवो निषिद्धः, तथा च कथमन्योऽन्यं संगतिरिति चेत् सत्यं, श्रीमहानिशीथोक्तोत्सर्गवचनस्यापवादिकविशेषवचनादन्यविषयकत्वान्न दोषः, तेन स्नानादिपूर्वकपुष्पादिभिः पूजा-मिन्त्रायेण द्रव्यस्तवस्य साधूनां निषिद्धत्वमिति बोध्यमिति गार्थाः ॥३१॥ अथ चन्द्रप्रभाचार्योक्तमुपसंहरन्नाह—

इय चंदप्पह भणिओ दव्वत्थयहेउ दूसिओ किंची । अह तस्स पक्खवाइ तिलगविगप्पं पि दूसेमि ॥३२॥
इति—प्रागुक्तप्रकारेण चन्द्रप्रभाचार्यभणितो द्रव्यस्तवहेतुदूषितः, अथ तस्य—चन्द्रप्रभाचार्यस्य पक्षपातितिलकाचार्यविकल्पमपि दूषयाम इति गार्थाः, भावार्थस्तु जिनप्रतिमाप्रतिष्ठा न साधुकृत्यं, द्रव्यस्तवत्वादित्यादिरचनादिरूपेण प्राग् प्रदर्शित इति गार्थाः ॥३२॥ अथ तिलकाचार्यविकल्पमाह—

तिलगो कुवक्खतिलगो सावज्जेत्तेण सइढकिच्चमिणं । इअ साहंतो साहइ अप्पस्सव मूढचक्किंतं ॥३३॥
तिलकः—तिलकाचार्यः किलक्षणः ?—‘कुपक्षतिलकः’ कुपाक्षिकाणां—स्तनिकागमिकादीनां तिलक इव, तत्पक्षपातित्वेन तल्ललाटे

तिलरुक्मण्यः, इदं विरागस्य प्रतिष्ठाकृत्यं सावयत्वेन हेतुना भावककृत्यं, त्रयोपस्त्वेवम्-प्रतिष्ठा भावककृत्यं सावयत्वादिनद्वयार्थः ॥३३॥ अपि तिलरुक्मण्यं मूलरुक्मण्येव दृढयितुमतिप्रसङ्गमाह—

ज ज मावञ्ज त जइ मइदेण हविञ्ज कापव । ता मुणिघापप्पमुहा महासवा तस्स विणभाणा ॥३४॥

मापयत्वेन हेतुना आरकृष्टत्वे माप्यमान, व्याप्तिग्रहस्त्वेव-अत्रिष्टा भावकैमेव कर्षव्या, साधयत्वाद्, यद्यत् सावयं तद्यदि आरकृतेव कर्षव्यं भवेत् 'ता' तदि मुनिपातयपुष्टा यथायथा-मायया आरकृत्वेव विनाशा भवेत्, यतो मुनिपातोत्पन्नमकृषण-पाप परपणम्य ठट्टाहै । संवद्वत्तयकी मूलगी मोहितामस्य ॥१॥"सि (उपदेक्ष ४१५) तेषु सावयत्वस्य हेतोः सत्त्वात्, आरकृतेर्देयेरकृतेषु निपमाञ्छानकृषण्यनापौ विनाशा भवेत्, तथा च तव मतेऽन्यार्कषव्यताया द्वाष्टास्तिरेव, अथ मया अत्र आरकृष्टं न भवतीति चेत् तत्र हेतोः मन्त्रान्माध्यामावाच्यमिवातिमारेणस्त्यो हेतुरपि च इति साधारणः ॥३४॥ कीदृशः कृषण्य इत्याह-

नतविभ्रात पूआ सावसति अ निरदुत वपण । मारयो निविषमोऽजातजो सवणपम्भो अ ॥३५॥
 मण्डिपारे-वस्तुगया विपारे वस्तुमादिमिपवर्ण मण्डपमणि विमलमणि विमलमणि विमलमणि

अथदिष्टारे-वस्तुगण्या विष्टारे शुभुमादिनिनपूत्रार्पा माषपणया विष्टार्य लुकिच्छे वस्तुगण्य अत्रुन्वितागण्यमित्यर्थः॥ ३५॥

यद्यपि किञ्चिदारम्भो द्रव्यतो दृश्यते तथाऽपि शुभाध्यवसायान्महती निर्जरा महान्श्च पुण्यप्रकृतिबन्धो भवति, यस्तु द्रव्यतः किञ्चिदारम्भजन्योऽल्पीयानशुभबन्धः स चाल्पतरत्वाच्चतया तज्जन्यफलानुदयात् तत्कर्मवर्णानामतिरूक्षत्वेन तत्क्षणादेव विलयाच्च न विवक्ष्यते, अत एव किञ्चित्सारम्भोऽपि जिनपूजालक्षणो द्रव्यस्तवो जिनैः श्रावकाणामनुज्ञातः, यदागमः—“अकसिणपवत्त-
गाणं विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दब्बयए कूवदिट्ठो॥१॥”ति श्रीआव० नि० (आ० भा० १९६) ननु तर्हि द्रव्यस्तवे कूपदृष्टान्तो न युक्तः, तत्र कूपखननानन्तरमेव जलनिर्गमे मलापगमः, अत्र पूजां कुर्वत एवारम्भसंभवमालिन्यापगम इति चेत्, मैवं, कूपखननजनितं मालिन्यं कूपजलेनैवापनीयते इत्येवंरूपेण देशत एव दृष्टान्तात्, नहि दृष्टान्तदाष्टान्तिकयोः सर्वधर्मसाधर्म्ये केनापि दृष्टं श्रुतं वा, तथा जगद्वचनहाराभावाद्, अन्यथा द्वयोरेकत्वापत्त्या उपमानोपमेययोरेव हान्यापत्तेः, तस्माच्छ्रावकधर्मः सा-
वद्य इति निष्ठुरवचनं न वक्तव्यं, किंतु सारम्भः श्रावकधर्म इति वक्तव्यं, निरारम्भश्च श्रवणधर्म इति, अत एवागमे “दुविहे धम्मो पणत्ते, तं०—अगारधम्मे अणगारधम्मे”ति, न पुनः ‘सावज्जधम्मे निरवज्जधम्मे’ति पाठः, यत्तु क्वचिद्रव्यस्तवे सावद्यत्वव्यपदेशः स द्रव्यतः किञ्चिदारम्भजन्यरूक्षाल्पजः स्पर्शलक्षणमालिन्यनिर्देशपरो, न तु नरकादिगतिभोग्यगतकनिर्देशपरोऽपि, ननु त्रिविधत्रि-
विधप्रत्याख्यानवतां साधूनां सारम्भो द्रव्यस्तवः कथमनुमोदनीयः?, तद्गतारम्भस्याप्यनुमोदनापत्तेरिति चेत्, मैवं, सामायिकादि-
श्रावकधर्ममात्रस्याप्यनुमोदनीयत्वापत्तेः, कृतसामायिकादीनामप्युद्दिष्टभोजित्वेनारम्भकलुषितत्वात्, तस्मात्साधूनां तद्गतारम्भो नानुमोदनाविषयः, किंतु तज्जन्यः श्रावकधर्म एवेति गार्थाः ॥३५॥ अथ कुसुमादिपूजायाः वस्तुगत्या सावद्यत्वाभावेन साधुक-
र्तव्यतया कथं नानुज्ञेति पराशङ्कामुद्भाव्य तिरस्कुर्वन्नाह—

निर्दिष्टस्य, इव विवादापन्नं प्रतिष्ठाकृत्यं माचपयेन इतुना भाषककृत्यं, प्रयोगस्त्वेवम्-प्रतिष्ठा भाषककृत्यं सावयत्याक्षिप्तम्
 आवदिति साधयन् आत्मनो, याण्याः, आत्मन्यप्यमृदप्यत्रिगं मृदप्यन्यनित्यं, एवाप्याहार्यः, मूर्त्तवक्त्रवर्षित्वसेव सापयनीतिपा-
 सार्य ॥३३॥ अथ तितकृत्य मृदवर्षित्वयथय इत्यगिरामनिग्रममाह-

अ ज मायञ्च न तद् मृदइना ऋगिज्ज नागय । ना मृत्निगागप्यमुदा महासका तस्स जिगभाणा ॥३४॥

सावयत्येन इतुना भाषककृत्यं माचपमान, ज्यासिप्रहस्य-प्रतिष्ठा भाषकेनेप कचच्या, सावयत्वाद्, यद्यत् सावयं तच्चदि
 भाषकेनेप कचच्यं येन 'ना' तदि मृत्निगागप्रमृता यदाभवा-मापयाः भाषकस्येव चिनाया मयेत्, यतो मुनिपावोन्मृदप्रमृदय
 देवद्रव्याध्यागस्यस्यप्रमृताग्रगणनाद्वाप्रगो महाभवा, इतराभ्यापयया महापापदेतुत्वाद्, यदागमः-चिद्वद्विनासे इति-
 पाप पवयस्य उदकाहे । मंत्रइमडम्भेन मूलगी बोहिमागम्य ॥२॥'ति (उपदेसपद ४१५) तेन सावयत्वस्य हेतोः तत्त्वाद्,
 भाषयमाकेपयवगण नियमाच्छावककणव्यगापनो निनाया मयेत्, तथा च तव मतेऽनार्यकचच्यताया दवाञ्जसिरेव, अथ महा
 अथ कुमुमादित्रिनपूना स्थान्तगया गनोपपन्ना, तत्र भाषयत्यादिति हेतुर्नास्तीतिप्रवर्षेनाथ प्रथमं चिनपूनाया अभिहायः
 कीदृशः कृत्य इत्याह-

तत्तन्निजारे पूजा गावकसि अ निरदुरं वयण । मारधो निविधम्मोऽणारधो समणयम्मो अ ॥३५॥
 नवविधो-वस्तुगत्या विगारे इगुमादित्रिनपूनाया सावयगया निवण नविन्दुरं वयमप्य, अमुनिगमापवित्त्वर्थः वतो

यद्यपि किञ्चिदारम्भो द्रव्यतो दृश्यते तथाऽपि शुभाध्यवसायान्महती निर्जरा महांश्च पुण्यप्रकृतिबन्धो भवति, यस्तु द्रव्यतः किञ्चिदारम्भजन्योऽल्पीयानशुभबन्धः स चाल्पतरत्वाद्ब्रह्मकृत्या तज्जन्यफलानुदयात् तत्कर्मवर्गणानामतिरूक्षत्वेन तत्क्षणादेव विलयाच्च न विवक्ष्यते, अत एव किञ्चित्सारम्भोऽपि जिनपूजालक्षणो द्रव्यस्तवो जिनैः श्रावकाणामनुज्ञातः, यदागमः—“अकसिणपवत्त-
गाणां विरयाविरयाण एम खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दधथए क्वदिद्वितो ॥१॥”ति श्रीआव० नि० (आ० भा० १९६) ननु तर्हि द्रव्यस्तवे कूपदृष्टान्तो न युक्तः, तत्र कूपखननानन्तरमेव जलनिर्गमे मलापगमः, अत्र पूजां कुर्वत एवारम्भसंभवमालिन्यापगम इति चेत्, मैवं, कूपखननजनितं मालिन्यं कूपजलेनैवापनीयते इत्येवंरूपेण देशत एव दृष्टान्तात्, नहि दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोः सर्वधर्मसाधर्म्यं केनापि दृष्टं श्रुतं वा, तथा जगद्रव्यंवहाराभावाद्, अन्यथा द्वयोरेकत्वापत्त्या उपमानोपमेययोरेव हान्यापत्तेः, तस्माच्छ्रवकधर्मः सावद्य इति निष्ठुरवचनं न वक्तव्यं, किंतु सारम्भः श्रावकधर्म इति वक्तव्यं, निरारम्भश्च श्रवणधर्म इति, अत एवागमे “दुविहे धम्मेषणत्ते, तं०—अगारधम्मेषे अणगारधम्मेषे”ति, न पुनः ‘सावज्जधम्मेषे निरवज्जधम्मेषे’ति पाठः, यत्तु कचिद्द्रव्यस्तवे सावद्यत्वव्यपदेशः स द्रव्यतः किञ्चिदारम्भजन्यरूक्षालपरजः स्पर्शलक्षणमालिन्यनिर्देशपरो, न तु नरकादिगतिभोग्ययातकनिर्देशपरोऽपि, ननु त्रिविधत्रिविधप्रत्यारख्यानवतां साधूनां सारम्भो द्रव्यस्तवः कथमनुमोदनीयः?, तद्गतारम्भस्याप्यनुमोदनापत्तेरिति चेत्, मैवं, सामायिकादिश्रावकधर्ममात्रस्याप्यनुमोदनीयत्वापत्तेः, कृतसामायिकादीनामप्युद्दिष्टभोजित्वेनारम्भकलुषितत्वात्, तस्मात्साधूनां तद्गतारम्भो नानुमोदनाविषयः, किंतु तज्जन्यः श्रावकधर्म एवेति गाथार्थः ॥३५॥ अथ कुसुमादिपूजायाः वस्तुगत्या सावद्यत्वाभावेन साधुकर्तव्यतया कथं नानुज्ञेति पराशङ्कामुद्भाव्य तिरस्कुर्वन्नाह—

पूभा सांख्यवृत्तिश्च वयण जइ होइ निहदुर वयण । ता साङ्गणधि जुत्ता सयपि एयपि बुवयण ॥३६॥
 पूंवा-उठुमादिना विनर्चिनं सावयेति यदि निन्दुरवचनं मयेत् 'ता' तर्हि साधूनां स्वयमपि बुक्ता कर्तुमिति गम्यमिति परा-
 सङ्गावचनं, एतदपि दुर्बचनम्-अद्वत्यनार्हमितिगार्थः ॥३६॥ अथ कथं परोक्तं वचनं दुर्बचनमिति दर्शयन्माह--

नेव ज निरवज्ज ते समणेहिं सयपि करणिज्ज । पारसथयसामाहभुबारो ज न साङ्गण ॥३७॥
 यथभिरवय तत्तत्मायुमिः स्वयमपि करणीयमित्येव नियमो नास्ति, हेतुमाह-'ज'ति यद्-यस्मात्तां सारम्मो, निररम्मठ
 योपवर्णितीति द्वादशव्रतसामायिकपौषषभाद्व्रतिमापुषारः साधूनां नास्तीति व्यभिचार इतिगार्थः ॥३७॥ अथ महाव्रतिनाम-
 बुव्रतापुबारो न युक्त इति कृत्वा प्रकारान्तरमाह--

अइवा अण्णुण्णपिअ वेआवच्चपि किं न जिणकप्पे! तइहा जिणिद्वआणा पमाणमिह केवलं तत्त ॥३८॥
 अथवा 'विनकल्पे' विनकल्पमार्गे 'अन्योज्ञ्यमपि' जिनकल्पिक्तानां परस्परमपि 'वेयावृष्यम्' अश्वनादिदानसंवाहनादिरूपं
 'किं ने' ति केन हेतुना विनैर्निनिदिद !, तत्र सावयसंसाधनाया अप्यसंभवात्, तस्मात्कारणादिहेति-विनकल्पेऽन्यत्र वा 'विनाङ्गा'
 पदच्छरोऽप्याहार्यो जिनाश्चैव प्रमाणं केवलं, नान्यस्त्वभतिविकल्पनादि किञ्चिदपि सुदरमपीत्युत्तरार्थः, भाषार्थत्वयम्-श्रोमनमप्य-
 नुष्ठानमुपदिष्टमपि पुरुषविशेषं प्रतीत्य प्रतिपिदं इत्यते, तत्रैव--"पचहि ठाणेहिं ममणे निगंये महानिजरे महापत्तवसाणे मवति,
 ते-अगिलाए आयरिअवेआइए करमाणे" (१०-३९७) इत्यादि सामान्योक्तमपि पुरुषविशेषं प्रतीत्य निपिदं, यथा जिनकल्प
 कर्त्तानां परम्परं वेयावृष्यादि, यदागम--"वचरि पुरिसत्राया पं०, ते-करोति नाममेगे वेयावृषं नो पडिञ्छति इत्यादि४ (१०-३२०)

इति स्थानाङ्गे चतुर्थस्थानके तृतीयोद्देशके, अत्र चतुर्थे भङ्गे जिनकल्पिकः, स च वैयावृत्यं न करोति न वा प्रतीच्छतीति, तथा द्वितीयं भङ्गे स्थविरकल्पिका अप्याचार्यलानादयो, वैयावृत्यं प्रतीच्छन्ति न कुर्वन्तीति, अत एवावश्यकनिर्युक्तात्रापि, व्याख्येयव्याख्यानयोरभेदात् निर्युक्तिशब्देन तद्वृत्तिग्राह्या, अस्ति च तत्रेच्छाकारसामाचारीवर्णने इयं गाथा “एएहिं कारणेहिं तुंभीभूओ अ होइ आय-रिओ । वेयांवच्चं न करे कायव्वं तस्स सेसेहिं ॥१॥ति, एवमभ्युत्थानवन्दनसत्कारसन्मानपृच्छाप्रतिपृच्छाव्याकरणादिष्वपि योज्यं, तस्माज्जिनैव केवलं प्रमाणं, नान्यत्किमपि, परस्परं वैयावृत्यादेरपि सावद्यत्वापत्तेरिति गार्थार्थः ॥३८॥ अथ पूजायाः सावद्यत्वस्वीकारेऽतिप्रसङ्गरूपदोषमाह—

अण्णह सा साहूणं पूआ अणुमोअणोवएसेहिं । णो जुत्ता जं तेसिं सावज्जं सव्वहा हेयं ॥३९॥

अन्यथा पूजायाः सावद्यत्वस्वीकारे श्रावकैः पुष्पादिना विहिता सा पूजा माधूनामुपदेशानुमोदनाविषयो न स्याद्, यतः कारणोत्तेषां—साधूनां सावद्यं—सर्पापमनुष्ठानं सर्वथा—सर्वप्रकारेण “सर्वं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि” इत्यादिवचोभिः मनोवाक्कायकृतकारितानुमतिभिर्हिंयं—त्याज्यं वर्त्तते, नहि साधवः सावद्यमुपदिशन्ति, न वाऽनुमोदन्ते, अत्र ह्यसेवादेरप्युपदेशादिविषयत्वापत्तेः, न चायं दोषः सारम्भपक्षेऽपि भविष्यतीति शङ्कनीयम्, आरम्भस्थानन्यगत्या पूजाकारणत्वाद् अवद्यस्य च तथा स्वभावाभावात्, तस्मात् सत्यप्यारम्भे तज्जन्यफलाभावात् पूजाया निरवद्यतैव, साधोः स्वयं कर्त्तव्यतानिषेधे तु युक्तिरुक्ता, वक्ष्यतेऽनन्तरमिति गार्थार्थः ॥३९॥ अथोपसंहरन्नेव साधुकर्त्तव्यतानिषेधे युक्तिमाह—

तम्महा महव्वएसुं संकंतोऽणुव्वयाइगिहिधम्मो । जड संकंता पंचममहव्वए किं न ता पूआ? ॥४०॥

तस्माद् यदि यथेत्यध्याहार्यं यथा महाप्रतेषु अणुप्रतादिगुहिर्यमः संक्रन्तस्ता-रहि तथेत्यध्याहार्यं तथा पञ्चममहाप्रते पूजा किं न संक्रान्ताः, अपितु संक्रान्तेत्यर्थ इतिगाथार्य ॥४०॥ अथ द्रव्यपूजा यथा पञ्चममहाप्रते संक्रान्ता तथा दर्शयन्नाह—

आणाह द्रव्यपूजा दद्रव्यापण देसस्तुधेण । सो सन्वदव्यथाप जिणआणाए समोअरई ॥४१॥

द्रव्यपूजा हि दिव्यकुसुमचन्दनान्दिद्रव्यसमुदायसाध्या, सा चाध्याया देशरूपेण द्रव्यस्यागेन भवति, देशतो द्रव्यव्ययेनेव सादित्यर्थ, आद्याऽपि तीर्थरुद्रपदेशरूपा, न पुन कुसुमादिद्रव्यव्ययमात्रेण, उत्तममापिणामपि तीर्थरुद्रपूजाकृतिप्रसक्ते, नचैव, यतो द्रव्यपूजा हि मायपूजाकारण-भावस्तर्हेतु, भावस्तवो हि चारित्र, ययुक्त-“विणभवन्नविनठावण जप्ता पूजा य सुचञ्चो बिहिन्ना । दहत्यउत्ति जेअं भावत्यपकारणत्वेण ॥१॥ इतिपञ्चाशके (२४७) तथोत्तममापिणामन्तेनापि कालेन दुरापम्, अनन्त कालरिषतिहेतुन्तु कृपायिष्मणां पूजापि मगत्रति तत्त्वप्रसंपुक्ता, आस्तां कुसुमादिपूजा, प्रवल्याऽप्यनन्तसंसारहेतुलषावस्तुस्वभावाद्, युक्तयस्तु प्रथमविभाम तीर्थस्वरूपव्यवस्थापनात्तर दक्षिता, एतच्च जमात्पादीनामेवेति प्रवचने प्रतीतमेतद्, कुमत हि क्रिया बलेन वर्द्धते इति पूजादिक्रियैव वैशाम्नेया वाञ्छुमोदनादिविषयत्वेनानर्थहेतुरपि, तस्मात्कुमत यथाऽक्रियाश्रित्यल तथाऽप्रवचनस्य तस्य च हितमवति मतिमता मन्तव्य, स देशतो द्रव्यस्याग, सर्वद्रव्यस्यागे “सुभाओ परिगहाओ वेरमण”मिति जिनाइयैव मवपरिग्रहत्यागात्मके पञ्चममहाप्रते ममवतरति, अय मात्र -यदि साधूनां कुसुमादिद्रव्यस्तवो निर्जराङ्गममविष्यत्तर्हि सर्वथाः सर्व परिग्रहत्यागं साधूनां नास्मरयिष्यन्, स्मरितवन्त्यथ सुवपरिग्रहत्यागं साधूनामतः सर्वपरिग्रहस्यागान्तर्भूतोऽपि द्रव्यस्तवः पुनश्च किं यमाप्यन्तीयरुद्राद्यातर्नैराद्यावाद्यन्यादितिगाथार्य ॥४१॥ अथ प्रतिमाप्रतिष्ठा भावकेनैव कर्षक्या साधयत्वाद्द्रव्यस्तवपूजादिवदिति

तिलकाचार्योद्भावितस्यानुमानस्य तद्विपरीतसाधकं तत्प्रतिपक्षभूतमनुमानमाह—

जिणपडिमाण पइहा कायवा मुनिगुरुहिं जगसक्खं । तेल्लक्खपूअकारणभावा गणहरपइठ्ठव्व ॥४२॥

जिनप्रतिमानां प्रतिष्ठा जगत्समक्षं मुनिगुरुभिः कर्तव्या, अनापवादिकत्वे सति त्रैलोक्यपूजाकारणभावात्—त्रैलोक्यपूजाहेतुत्वाद्गणधरप्रतिष्ठावद्—गणधरपदस्थापनावदित्यनुमानप्रयोगः, व्याप्तिग्रहस्त्वेवं—यद्यत्रैलोक्यपूजाकारणं तत्तन्मुनिगुरुणैव विधेयं, यथा गणधरपदप्रतिष्ठा, तत्र हेतुसाध्ययोर्द्वयोरपि सत्त्वात्, प्रकृतसाध्यसिद्ध्यर्थं मुनिगुरुः—स्मरिः दृष्टान्ते तीर्थकृदिति, न पुनर्गृहिकृत्यं त्रैलोक्यपूज्यत्वहेतुर्भवति, यत्तु क्वचिच्चरितानुवादे तथा दृश्यते तद्विव्यानुभावाद्यात्मकमौपाधिकमेवावगन्तव्यं, दिव्यानुभावस्तु विधिवादे विचारक्षोदक्षमो न भवति, यथा अविरतदेवतार्पितलिङ्गः साधुलिङ्गधारी कश्चित् साधुत्रैलोक्यस्याप्यप्याराध्यो भवति, न तथा द्वादशव्रतधारकश्रावकार्पितलिङ्गात्साधुः स्यात्, तथाऽनादिसिद्धजगत्स्वभावात्, जगत्साक्षिकमितिपदेन प्रतिष्ठाकृत्यं न रहोदृश्या विधेयं, किंतु राजमात्यादिसमस्तमहर्द्धिकजनसमक्षं, यतः समस्तजनसाक्षिकं प्रतिष्ठाकृत्यं समस्तस्यापि लोकस्याराध्यत्वेनाभिमतं स्यात्, तत्रापि साधुना कृतमविवादेनैव समस्तानामपि सम्मतं, साधोः समस्ताभिमतत्वादितिगार्थः ॥४२॥ अथ सत्प्रतिपक्षितं तिलकाचार्योद्भावितमनुमानं कीदृशं जातमित्याह—

पडिवक्खऽणुमाणसरप्पहओ तुह हेउसउणि गयपक्खो । सिद्धंतपक्खजुत्तो हेउसरो जयउ अम्हाणं ॥४३॥

प्रतिपक्षानुमानं—परोद्भावितानुमानसाध्याद्विपरीतसाधकानुमानं तदेव शरो—वाणस्तेन ग्रहतः—आहतः—तुहे’ति—हे तिलकाचार्य ! तव त्वद्दीयो हेतुः सावद्यत्वादितिरूपस्तद्रूपः शकुनिः—पक्षी, किलक्षणो ?—गतपथः—छिन्नपक्षो जातः, अन्योऽपि पक्षी परप्रयोगगमे-

रितवान्प्रहतो विगतपक्षोऽसमर्थः प्लुतप्राणो वा मयति, तथा त्वदनुमानपक्षी तीक्ष्णैरितानुमानश्रप्रहतो मोक्ष्यः, यत एवं ततो
 ज्ञाकम्-अस्मत्संबन्धी त्रैलोक्यपूजाकल्पत्वादितिदृष्टवानो जयतु, किंसुखः ?-सिद्धान्तपक्षयुक्तः-अनेकप्रतिष्ठाकल्प्यादिप्रवच-
 नादुपायी, अपरोऽपि बालः सिद्धाः-परिकर्मणा संस्कृता-अन्विमाधयवास्तेषु पक्षा-पतत्राणि यत्र स तथा, पतत्रमन्त
 रेण बाधस्याप्यगोचरो, त्वदनुमानपक्षिद्वन्ता सिद्धान्तपक्षयुक्तोऽस्मदीयो बालो जयत्विति समुदायार्थः ॥४३॥ इति बन्धुप्रमाचार्य
 तिस्रश्चार्थविरचितान्यनुमानानि हेत्वाभासप्रस्तावि न भावकप्रतिष्ठाभ्यवस्थापनाय समर्थनीति ज्ञापयित्वा साधुप्रतिष्ठाभ्यवस्थापना-
 यादुमानानि ज्ञातमसम्मतयम प्रवर्द्धिताः॥ अथ कृतानुभावात् केवाभिन्मसिर्माधासितकाचार्यकृतप्रतिष्ठाकल्पमालोक्य द्रष्टुकोत्पद्यते
 तत्परकल्पनाय गाढामाह-

जो पुण सिद्धगायरिखो कुषकृत्वमुक्तो मयापुराण । लविजो कल्पभासे अनुगंतो धम्मपरमत्थं ॥४४॥
 याः पुनस्तिष्ठकाचार्या कुषकृत्वो महाऽज्ञानाब्धः समतानुरागेण समतदाह्येतेव एव ग्रन्थकृत्वत्वाच्चेपङ्क्यादिकापेक्षया प्रसिद्धः,
 यद्वा कृपादिकाभ्यां मध्ये मूर्त्ती, मूर्त्तत्वं प्रतिष्ठाकल्पादिग्रन्थरचनायां स्वयमनुमानादिप्रयोगकरणाद्वक्तः परकृतानामनुमानप्रयोगाणां
 दूषकमूषणान्धानमेव राक्षमतत्त्वकर्मकचन्द्रप्रभाषार्येण कोषादिष्टेन भावकप्रतिष्ठाभ्यवस्थापनायोगाविता ये हेत्वाभासाक्तानेवान्ध
 पुद्गवभिज्जचन्द्र्याविष्कृत्याप निजकृतितयाऽन्तिस्तिष्ठन्ति । मूर्त्तत्वमप्यस्य नाज्ञास्यद्, यतः-‘गुरुस्तो ताव महग्यो मोष कञ्ज
 सपतमन्त्रमि । जाव न तस्मत्तत्त्वसंपुसङ्कुसुतसप्तसप्तं कुम्भः॥१॥’ति, नचैवं विपश्चितां गतिः, यदास्माकीनेन पूर्वज्ञेन क्रोधाना-
 मोमादिना परबद्धीयतेन यत्किंचित्कृतं अरिण प्रकाशितं वा सत्सर्वमपि प्रमाणीकृत्य विपश्चित्यर्षेदि व्यवस्थाप्यते, तद्वद्व्यापने

च स्वकीयं मौख्यमेवाविष्कर्तव्यं स्यात्, न ह्यनुमानाभासो बलीयसाऽपि पुरुषेण प्रामाणिकपर्यदि परवादिजयायोद्भावितः स्वात्मनः शरणं भवितुमर्हति, किं खङ्गाभासेनाप्यर्ककाष्ठेन वैरिसैन्यं जेतुं शक्यते? इत्यादि स्वयमेव बोध्यं, मतानुरागेणेतिपदेन तिलकाचार्यस्य राकाशाखापतितत्वं सूत्रितं ॥ 'लविउ'चि लपितो यत्तत्प्रलपितः, कुत्र?—'कल्पाभासे' कल्पशब्देनेह प्रतिष्ठाकल्पस्तद्वद्वदभासते अप्रतिष्ठाकल्पोऽपि प्रतिष्ठाकल्पतया आभासते इति प्रतिष्ठाकल्पाभासस्तस्मिन्, किं कुर्वन्, ?—'धर्मपरमार्थमजानन्' धर्मस्य—श्रुतचारित्रात्मकस्य परमार्थो—रहस्यं सामान्यविशेषयोत्सर्गापवादात्मकं न ज्ञातवानित्यर्थः।

अथ तिलकाचायप्रलपितं प्रादुष्कृतं तद्विकल्पिता प्रतिष्ठाकल्पपीठिका (दर्श्यते) यथा—उनमो भगवते श्रीपञ्चमङ्गलाय ॥ येनास्त्ररहितेनापि, विषमास्त्रो विनिर्जितः । महावीरः स वः पायाल्लोकोत्तरपराक्रमः ॥१॥ सर्वोत्तमसमाचीर्णज्ञानचारित्रदर्शनाः । गुरवः सुखमेधन्तां, सिद्धिश्रीसंगमोद्यताः ॥२॥ साधूनां श्रावकाणां च, विधिर्यत्र निरुच्यते । स निष्कन्दिदसंदेहश्चिरं जीयाञ्जिनागमः ॥३॥ एवं समाहितस्त्वान्तः, स्मृत्यर्थं भविनां सदा । जिनचिन्वप्रतिष्ठानविधिमविष्करोम्यहम् ॥४॥ इह च प्रथममेव केचिदुत्स्रप्ररूपिणो यथाच्छन्दाः स्वात्मप्रत्यनीकाश्चिरपरिचितापारसंसारकान्तारसंचारविरहभीरवः सिद्धिसीमन्तिनीपरिरम्भयोग्यभोग्यविकलाः कुगतिवनिताङ्गपरिष्वङ्गबद्धरङ्गाः स्त्रीकृतनिष्प्रपञ्चपञ्चमहाव्रतानां व्रतिनां प्रतिष्ठाकारत्वमुपवर्णयन्ति तदसंगतं, यतः प्रतिष्ठाकारस्येदं स्वरूपं निरूप्यते—यथान्हायविलित्तु चंदणिण गंधगुगंधिअ देह। परिहाविअसिअसदसजुयल गुणगणरणह गेह॥१॥

“तक्षणि दक्षिणि करि धरिअ कंकणकडहसणाहु। सुंदरमुहारयणजुय दक्षिणकरतरुसाहु॥२॥ सुदु पइटाकार तहि वणिजइ जय-

वंतु । जो नचि नाहिअमयकलिओं न कुईसण दीसंतु ॥३॥ तत्र 'वयच्छक कायच्छकं अकण्यो गिरिमायणं पक्षिद्वक निमिच्छाए सिजापं
 सोमवक्षण ॥१॥ इत्यागमात् साधूनां स्नानं शरीरे चन्दनविलेपनं गन्धे सुगंधीकरणं शोभाङ्गत्वाद्यैव युज्यते, तथा "आ-
 पपमाजा कप्या अद्दद्दद्दया य वित्तवदा इत्या" इत्यागमेषु ग्रमाजोयेतवस्वरिधानेन साधोरषेठकत्वस्वापनादस्त्वसुदस्वव
 स्वरिधानमपि न युज्यते । तथा—“अतश्च हिरण्य सुवर्णं इत्येव पराम्यंयि यो ह्युप्ये । कारणसमष्टिअपिदु गोअम ! गच्छं तयं
 मणिमो ॥१॥ इत्यागमेन साधोः सुवर्णस्पर्शनमात्रमपि निषिद्धं, तत्कार्यं कङ्कणसद्भाषलकारमङ्गीकरिष्यति, अतः प्रतिष्ठाकारलक्षण
 सर्वमपि साधोर्विरुद्धते, भावकस्यैवोपपद्यते, ततस्तेनैव प्रतिष्ठा कार्या, अत्र चार्थे अनुमिमीहे—अनिबिम्बप्रतिष्ठा भावकैर्गैव
 कथय्या; द्रव्यस्वरूपत्वात्पुष्पपूजाविषय, द्रव्यस्वरूपं चास्याः “विषयमवमर्षिबठशरणवचापूबाइ सुसज्जो विहिणा । दहत्वडचि
 मेअं मात्रपयक्कारणयेकं ॥१॥” इति वचनात्, तथा सावधरूपत्वावितिहेतोः विनप्रतिष्ठा भावकैर्गैव कार्या, सावधरूपत्वं चास्या
 एवं—दुर्दि कृत्वा प्रतिष्ठाकारचन्दनमिमिमन्य स्वरुतेन विम्बस्य विलेपनं करोति, यमिमन्त्रितपूषोत्पादनं स्वरुतेन करोति,
 पुष्पवासपुष्कामिमन्त्रितमदनफलवर्धनं स्वरुतेन करोति, प्रत्यग्रवक्ष्येण प्रतिमाच्छादनं तदुपरि चन्दनच्छट्टामोचनं पुष्पवेषेण नानाग-
 द्यपुष्कससधान्यवेषणं च स्वरुतेन करोति, ततो ठप्रसमये त्रिपञ्चसत्कारान् सर्वार्थं प्रतिमां स्पष्टेत्, पुनर्वासिमिक्षेपणं पुष्पारोपणं
 च प्रतिष्ठाकार स्वरुतेन करोति इति सर्वप्रतिष्ठाकरपेयकत्वा'दिति कृपाधिकतिलकतिलककार्यः स्वमतानुसारेण भावकप्रतिष्ठा-
 व्यवस्थापनाय यत्तत्प्रत्यक्षमुन्मेषकेलिसदृशी प्रतिष्ठाकस्याभासपीठिकादृशविषयसुतसुलभव्युत्पन्नां चिरंजीविनां विभामाकूरे कृतवान्,
 तत्र सामान्यतस्तावदित्यमभिधातव्य—

ननु भो तिलकाचार्य ! एवं शुद्धिं कृत्वा प्रतिष्ठाकारश्चन्दनमभिमन्य स्वहस्तेन विम्वस्य विलेपनं करोतीत्यादिरूपः प्रतिष्ठा-
विधिस्त्वया कुतो लिखितः ? किं सिद्धान्तादुत पूर्वाचार्यविरचितप्रकरणेभ्यो वा अथवा पूर्वभवाभ्यस्तपरिज्ञानहेतोर्जातिस्मृत्यादेर्वा
स्मतिविकल्पनाद्वा ? नाद्यः, कापि सिद्धान्ते त्वल्लिखितविधेरनुपलम्भाद्, द्वितीये प्रकरणान्यपि चरित्रादिरूपाणि उत प्रतिष्ठावि-
धेरेव प्रतिपादकानि ? नाद्यः, आस्तामन्यत् त्वयैव प्रतिष्ठाकल्पे नामग्राहं निदर्शितानि यान्युपमिति भवपञ्चादीनि चरित्ररूपाणि
प्रकरणानि तेष्वपि कापि त्वदुक्तविधेर्गन्धस्याप्यभावात्, न हि कापि केनापि तिलकमञ्जुर्यादिशक्यन्तेन प्रथममभिमन्त्रित-
चन्दनेन विम्बं लिप्तं, न चाभिमन्त्रितधूपोत्पादनमित्यादि यावन्मन्त्रन्यासनेत्रोन्मीलनादि कृतं, तावन्मात्रस्यैव तवोपदेशार्हत्वाद्,
अथ प्रतिष्ठाविधेः प्रतिपादकानि प्रतिष्ठाकल्परूपाणि प्रकरणानीति चेत्तर्हि ते प्रतिष्ठाकल्पास्तत्र प्रमागमप्रमाणं वा ? आद्ये विवादस्य
दत्ताञ्जलितैव, तेषु प्रतिष्ठाकल्पेषु यानि कृत्यानि श्रावकस्य तानि श्रावकस्यैवाभ्युपगन्तव्यानि, यानि च साधोस्तानि च साधोरेवेति
नष्टा त्वदभीष्टा श्रावकप्रतिष्ठा दूरमिति । इह च प्रथममेव केचिदुत्सन्नप्ररूपिणो यथाच्छन्दाः स्वात्मप्रत्यनीकाश्चिरपरिचितापारसंसार-
कान्तासंचारविरहभीरव इत्याद्यनार्यदुर्वचनैः साधुप्रतिष्ठाव्यवस्थापकानां तीर्थसम्मतानामपि श्रीहरिभद्रसूरिप्रभृतिपूर्वसूरीणां
महाशातनां कृत्वा स्वरिप्रतिष्ठाभिधायकेभ्यस्तत्कृतप्रतिष्ठाकल्पेभ्यः शेषप्रतिष्ठाविधिं च स्वकृते प्रतिष्ठाभासे लिखन् पुनः साधुप्रति-
ष्ठोत्थापनाय श्रीहरिभद्रस्वरिप्रभृतिप्रकृतानामेव पञ्चाशकादिग्रन्थानां सम्मतिं दर्शयन् हे निहृज ! तिलकाचार्य त्वं कीदृशः किंसंज्ञो
भण्यते ? परं 'निस्थानिकायाः सपत्न्याः पितृगृहं स्थानक'मिति लोकाभाणकस्त्वया सत्यापित इति, किंच-भो तिलकाचार्य ! सर्व-
प्रतिष्ठाकल्पेषूक्तत्वादिति वचसा ये त्वयैव प्रतिष्ठाकल्पाः सम्मतितयोद्भाविताः तत्र कापि मन्त्रन्यासनेत्रोन्मीलनादिकमपि श्रावक एव

करोति, न पुनः साधुरिख्यादि लिप्तिं दृष्ट न वा !, नेति चेत्तर्हि तव पितुः किं याति यच्चमेव कृष्णागवान् यच्चतु नादस्यरेण प्रतिष्ठा
 भावकेमेव कर्तव्या साधोस्त्वदानविक्रतावित्यादि जल्पसि, अथ प्रतिष्ठाकृत्या अप्रमाणमिति चेत् मैवं, प्रतिष्ठाकृत्यप्रपञ्चेतुणां श्रीहरि-
 मन्त्रधरिप्रभृतीनामनामुत्पापस्या तत्कृतपञ्चाशद्विग्रहानां सम्मतिरयानुद्भावनापरोः त्वद्विकल्पितप्रतिकृत्यामासस्यापि निर्मूलता
 परोक्ष, अथ तृतीयो विकल्पयेत् न पूर्वमवागम्यस्तपरिज्ञानहेतुर्जातिस्मृत्यावेरिति दिव्यकरणप्रत्यायनीयत्वेनाकिंचित्करत्वाच्च सदसि
 वस्तुमपि कल्प्यः, अथ स्वमतिविकल्पनादिति योज्यः सोऽत्यच्च इवास्तृतीयः, नहि स्वमतिविकल्पित फल्यापि विभासहेतुः, तस्मात्
 स्वयं प्रतिष्ठाकृत्यामासमपि कुर्वता त्वया तन्मूलभूताः श्रीहरिमन्त्रधरिप्रभृतिभूता प्रतिष्ठाकृत्या प्रमाणीकर्तव्या, अन्यथा सर्वे
 प्रतिष्ठाकृत्येपूक्तत्वादिति वक्तुमप्यशक्यत्वात्, इत्यभाषीकरणे च त्वद्विकल्पितप्रतिष्ठाकृत्योऽर्धज्वरतीयन्यायमापन्नो न श्रवणाहो
 अपि, तथा च सिद्धमनापासनेन साधुप्रतिष्ठाकरणमिति गाथावर्धः ॥४४॥ अथोक्तार्थसंग्राहक गायत्रिक्रमाह—

ननु तुह पश्यदकृत्ये विहिं छिदिजो आगमा पगरणेहि ! । पढमो तुहऽपणिदो बीप चरिअ च विहिमंत ॥४५॥
 दमयतीपमुदाइ जाइं चरिआइ तपवि युत्ताइ । तेसुवि तुह छिदिअबिही न दीसई आससिगुव ॥४६॥
 विहिमंतं पुण पगरण पश्यदकृत्यो इविअ जइ तुम्ह । ता अम्हाणवि इठ सूरिपइदहा जिणुवइदहा ॥४७॥

ननु तव प्रतिष्ठाकृत्ये लिप्तिस्तो विधि आगमात् प्रकरणेभ्यो वा ? प्रथमतस्तवाप्यनिष्टः, आचाराङ्गादिषु त्वदुक्तविधेस्तुपलम्भात्,
 द्वितीये प्रकरणमपि चरितं विधिमाह !, प्रथमे दमयन्तीप्रभृत्यानि यानि चरितानि स्वयाऽप्युक्तानि सम्मतितयेति तेष्वपि तव
 लिप्तिस्तो विधिर्न दृश्यते, असंगृह्यतु, यथा तुल्यगृह्यमदृश्यं तथा त्वदुक्तो विधिश्चरित्रप्रकरणेषु न दृश्यते, यदि तव विधिमस्यति

अथ फलितार्थमाह—

तम्हा जत्थ नवीणं बिंबं निम्मविअ मट्ठिआइमयं । महिअं अहिग्गहीहिं तत्थ विही नेव सत्थुत्तो ॥४८॥
यसात्कारणात्प्रतिष्ठाकल्पोक्तो विधिः 'स्वरिः प्रतिष्ठां कुर्यादि' त्यादिवचोभिर्व्यङ्ग्यः प्रमाणं तस्मात्कारणात् मृत्तिकादिद्रव्य-
मयं-मृत्तिकागोमयादिपुहलात्मकं 'बिम्बं' जिनप्रतिमा 'अभिग्रहिभिः' जिनबिम्बं नमस्कृत्यैवाशनादि भोक्तुं कल्पते, नान्यथेत्यभि-
ग्रहवद्भिः क्वचित्कदाचित्प्रयोजनविशेषे बिम्बसामग्र्यभावे 'निर्मापितं' निष्पादितं तत्र शास्त्रोक्तो विधिः-प्रतिष्ठाकल्पोक्तो विधिर्नि-
भवेत्, नहि विधिप्रतिष्ठां चिकीर्षन् कोऽपि मृत्तिकादिद्रव्येण जिनबिम्बं करोति, तादृशस्य बिम्बस्य जलस्पर्शमात्रेणैव विनश्वर-
स्वभावात् कुतः स्नात्रादिविधिकरणसंभवः?, किंतु स्वाभिग्रहपरिपालननिमित्तं मृत्तिकादिना तीर्थकुदाकृतिं विधाय चैत्यवन्दनशुद्ध्यर्थं
नमस्कारमात्रेण स्थापना क्रियते, सा च तथाविधभवितव्यतायोगादेवतया तीर्थतया प्रवृत्ता सर्वेषामपि सम्मता जातेतिबोध्यं, नचैवं
शास्त्रोक्तो विधिर्लुप्येतेतिगाथार्थः ॥४८॥ अथ तिलकाचार्यः स्वप्रतिष्ठाकल्पे प्रतिष्ठादिशब्दानामर्थं यथा तथा प्रलपन् बहुजनानां
भ्रान्तिजनकः अतस्तच्छङ्कापराकरणार्थं प्रतिष्ठाशब्दस्य कौडर्थ इत्याह—

सेसहिगारि पइठ्ठा पइठिअपडिमाणमासणट्ठवणा । अहिगारट्ठपवित्ती जह लट्ठिपइट्ठिआ य धया ॥४९॥
'शेषाधिकारे' नवीनप्रतिमाकरणादतिरिक्ताधिकारे यत्र कोऽपि प्रतिष्ठाशब्दो दृश्यते तत्र प्रतिष्ठा तावत् प्रतिष्ठितानां जीर्ण-
प्रतिमानामासणस्थापना, प्रासादसिंहासनादिकं नवीनं निष्पाद्य पूजानिमित्तं तत्रोपवेशनमिति प्रतिष्ठाशब्दार्थः, तत्कुत इत्याह-अधि-

द्यगत्-प्रहरणपिप्रपादयप्रतिपदि -अथाम्यपगमो भयति,तत्र एष्टान्तमाह-‘अहे’त्यादि,यथा लष्टिप्रतिष्ठिता ध्वजा, लष्टौ-दण्डे
 प्रतिष्ठिता-न्यस्ता यथा पञ्चत्यर्थः। यदागमः-“तत्रो पुणो जषक्कगलट्टियपइड्डिअसमूहनीले’त्यादि श्रीपर्युपणाकल्पे, तथा
 “अहंउपइड्डाण मइगनयरीण मगनाइ तु। गदेसु पषरेसु अ छमइगामअदेसु॥१॥सि मइगण नयरीण घरे कए पढम अरहंता पइड्डवि
 रत्ति मगन्निमित्त, जइ न करलि परे पढइ”सि, अत्र प्रादण्यप्रियादिगृहेषु न्यसनमात्र एव प्रतिष्ठाशब्दार्थः, एतेन प्रतिष्ठा
 प्रतिष्ठानर प्रतिष्ठापनर संन्यासनः स्यापनाः विद्वद्दानामेकार्यतां विरुन्ध्य परस्परपर्यायवाचिता तिलकचार्पण प्रतिपादिता
 मासि निरन्ता, प्रतिष्ठादिद्वन्द्वानां पर्यायवाचित्वेन विषयित्वयोगादर्शनम् । किंतु ‘अधिकारवञ्चादर्थप्राप्ति’रितिन्यायात् कश्चित्प्रति
 ष्ठाद्वन्द्वोभोभारापी, यथा “प्रतिष्ठां प्रापितः शिष्यो, गुल्या गुरुविषया” कश्चिदाधाराधेयसंबन्धवाचको यथा-“गुरुनामने
 प्रतिष्ठाप, शिष्यानभ्यासयत्यमून्” तथाऽ“गमप्रयोगोऽपि-“तत्रो पुणो जषक्कगलट्टियपइड्डिअ”सि, तथा गिगन्तप्रयोगेणापि, यथा
 ‘नइउपइ प्रतिष्ठप्य, वैत्यइइअनिमां सुपीः।” कश्चिप प्रतिष्ठप्यविषयकामिमन्त्रितवासेष्वेपमन्त्रन्यासादिक्रियाविशेषवाचको,
 यथा “श्रुतिं प्रतिष्ठां कृपादि’त्यादि,एव प्रतिष्ठानद्वन्द्वोऽपि प्रायः मित्यथामिषायकः, प्रतिष्ठापनद्वन्द्वस्तु गिगन्तप्रयोगात्स्फुट
 एव निश्चायः, नचैव प्रतिष्ठाप्रतिष्ठानद्वन्द्वयोः प्रतिष्ठानमिति निरुक्तेरभेदः, प्रतिष्ठन्ता प्रयुक्ते इति प्रतिष्ठापनमिति निरुक्तेरेव
 मदन्तन प्रतिष्ठपनद्वन्द्वो गिरयत्ययनिष्पन्नत्वेन प्रतिष्ठामयोऽत्रकथंक्रियाविशेषवाचकः, एतेन ‘अ न परिड्डविअ’ मित्यस्य द्वन्द्वस्य
 एव परिगणनमितिपयापो वृत्तिठ्ठा दपो न पुनः परित्याजितमिति मम्यति प्रतिष्ठानप्रतिष्ठापनद्वन्द्वयोरेकार्यतामिधानाप तिल
 कचार्पणेन प्रददिता मासि निरन्ता, घातन्तरमासाप गिगन्तागिगन्तप्रयोगयोस्तुन्यार्पोमिषायकत्वस्य एष्टान्ताद्, यथा संमा

प्रयतीति निगन्तप्रयोगेणास्य निगन्तप्रयोगः शङ्कते इति तुल्यार्थः, न पुनरेकधातुप्रयोगेऽपि निगन्ताणि गन्तयोरविशेषः, प्रयोजक-
 प्रत्ययस्य पर्यायपत्तेः, नन्वेकधातुप्रयोगेऽपि क्वचिद्विचार्यनिमिधानं यथा स्थापनशब्दस्य पर्यायः प्रतिष्ठेति चेत्, मैत्रं “उपस-
 र्गोऽपि धान्यो, वलादन्यत्र नीयते” इति वचनात् प्रतिना सोपसर्गस्य धातोः केवलधात्वपेक्षया भिन्नार्थाभिधायकत्वेन वस्तुगत्या
 भिन्नत्वाद्, अत एवान्मनेपठिकः परस्मैपदिको वा धातुः प्रयोजननिगन्तप्रत्ययप्रयोगादुभयपदिको भवति, वस्तुगत्या स्थापनशब्दो
 नस्य मस्त्वाकृतिमात्राभिधायकः, तथाहि “नामजिणा जिणनामा ठवणजिणा पुण जिणिदपडिमाओ । दव्वजिणा जिणजीवा भाव-
 जिणा मममरणत्या ॥१॥ इति (चैत्यवन्दनभाष्यं) तथा “नामठवणाणं को पडविसेसो?, नामं आवकहिअं, ठवणा इत्तरिआ वा
 होअ” इति तथा “नामं ठवणादविण् खित्तदिसातावखित्तपण्णए । सत्तमिआ भावदिसा होइ अट्टारसविहा उ ॥१॥” इति । क्वचि-
 द्नामादिस्थापनारोपणेऽपि, यथा “उम्मग्गनिवारणयं सम्मग्गट्ठावणं च भव्वाणं । एमाई जं विहिअं अणुमोएऽहं तमप्पहिअं ॥१॥”
 (जागधना) इति । ननु क्वचित्स्थापनाशब्दस्य पर्यायः प्रतिष्ठेत्युपलभ्यते तत्र किं कर्तव्यमिति चेच्छृणु, क्वचित्क्वथञ्चिद्व्युत्पत्त्याऽ-
 न्येकार्थतां विभाव्य छन्दोऽनुवृत्त्या धर्मधर्मिणोरभेदोपचारमङ्गीकृत्य वा ग्रन्थकाराणां तथा प्रयोगसंभवेऽपि सर्वत्रापि स्थापनाशब्देन
 प्रतिष्ठावाच्येति न पूरकरणीयम्, अनन्तरोक्तयुक्त्या तिलकाचार्यस्य गलपादुका न्यायोत्पत्तेः, क्वचित्कस्यचिच्छब्दस्य कश्चित्पर्यायं
 दृष्ट्वा सर्वत्रापि तथा पर्यायकरणे “पतङ्गो द्योतयन विथं, कस्य नानन्दकारणम् ?” तथा “प्रदीपरूपमालोक्य, पतङ्गो नाशमाश्रित”
 इत्युभयत्रापि पतङ्गशब्दस्य सूर्यपर्यायकरणप्रसक्तेश्च, तस्मात्क्वपि क्वचिप्रयुक्तानां खगपतङ्गादिशब्दानां सूर्यादिशब्दैः पर्यायं दृष्ट्वा
 सर्वत्रापि तथा पर्यायकरणाभाववत् स्थापनाशब्देन सर्वत्रापि प्रतिष्ठापर्यायो न युक्तः, प्रयोगानुसारेण पतङ्गादिशब्दवदस्याप्यनेका-

र्यता माभ्या, अन्यथा "तदा नदीप्रवाहेष, पाटिशाद्रिकटापटात् । युगादिदेवप्रतिष्ठा, प्रकटाऽभूत् प्रमात्युक्त ॥ १ ॥ तां प्रेक्ष्य
 र्पपुक्तोऽसौ, स्नपयामास वारिणा । पीठं कृत्वा सुदोष्टं, स्नापयामास तत्र तात् ॥ २ ॥" इति श्रीबिमलनाथचरित्रे, अत्र
 तिलकाचार्यामित्रायेण म्यापयामासति प्रतिष्ठां कृतवानिति वक्तव्यं स्यात्, तथाप्यस्य वाचित, स्वकीयाग्रहं विद्वन्मालोषयन्तु, तिल-
 काचार्यं प्रदक्षितानु उपयितौ 'रत्नभूतविपावरः कथयतीत्यादि, "यावद्विद्याचरणाभवतात्पार्थ महाभवन विषाय प्रतिष्ठित तेन
 भागवता युगादिदेवस्य विम्ब" ठाणाधिवरणे "इज चित्किण तो सा गंतुण य सरवर निययेदं । पट्टखालिज संठविवा पढिम ता
 र्ददए देव ॥१॥" हरिवंशधन्ये इत्यादिरूपासु भुम्भतिषु कापि विवादापभायाः प्रविच्छ्रयाः सूचकमिममन्त्रितवासक्षेपमन्त्रन्या
 मादिकं किमपि विद्यते न वा ? प्रथमोऽप्यस्य वाचितः, द्वितीये प्रविच्छेद एव नावबुध्यते, तदवबोधकलिङ्गमावात्, तर्हि कुत
 स्वत्राक्यं बहुम्भाण्टकल्प्यं भाषकस्तत्कर्त्ता प्रविष्ट, तथा च संपन्नम् 'अस्माते तदाके मकरप्रवेष्ट' इति लोकाभाणक इति, अस्माभिस्तु
 "सुगिकुञ्ज पुन हरिमर" इत्यादिचतुर्दशगाथायां प्रागुक्तायां सम्मतितवोपदर्शितासु सर्वास्वपि कपिलकैवलिना भीनामद्यप्रिमृ
 तिमितिमन्त्रितवानुज्ञेपादिक प्रविच्छाद्यचकं विद्यत एव, तेन तिलकाचार्यप्रदक्षिताः सम्मतयो वेदवायचप्रलपितकल्या बोध्याः
 इति सामान्यतस्तिलकाचार्यस्तिरस्तुत इति गार्थार्थः ॥४९॥ अथ व्यक्त्याऽपि किञ्चिदाह—
 कल्पयति कलकवाण कल्पयति सदाणमण्णहा लवणं । कल्पयति पवपणपरमस्थमावसुण्णयि तिलगवयं ॥५०॥

तिलकाचार्यवचः कपित्कलकुदार्न—अवचनस्य कलकुदानात्मकं, कपिच्छब्दानां प्रविच्छासायनादिलक्षणाभ्यन्तया लपनम्—अ
 प्यापभूतानामपि पयापरूपतया प्रलपनं, कश्चित्तरमार्थमाश्रुत्य—पूर्वापरसंज्ञापयर्लक्षितमपीति, प्रविच्छास्त्वामासे इति

प्रकरणाद् बोध्यमित्यक्षरार्थः । भावार्थः पुनरेवं-कलङ्कदानं त्वेवं-स्वकृतावश्यकवृत्तौ 'भरतः स्वयं प्रतिष्ठितवानि'ति लिखित्वा प्र-
 तिष्ठाकल्पे च श्रीआवश्यकवृत्तिं सम्मतितयोद्भावितवान्, श्रीहरिभद्रद्वारिकृतावश्यकवृत्तौ च तद्रन्धस्याप्यभावाद्, एवं च सति
 "धावत२ भो डिम्भाः ! तरंगिणीतीरे गुडशकटं विपर्यस्त"मित्यादि धूर्त्तवाक्यवचिलकाचार्यवाक्यमपि बोध्यं, अथ शब्दानाम-
 न्यथाभाषणं यथा दमयन्त्यां शक्रावतारे एकविम्बमाश्रित्य शक्रचक्रवर्त्तिवासुदेवादयः प्रतिष्ठां चक्रिरे इत्याद्युक्तं, तत्र कालभेदेन
 युगपद्वा ? उभयथापि प्रतिष्ठाया विवादापन्नाया असंभावाद्, यतः प्रथमे विकल्पे प्रतिष्ठितस्य विम्बस्य पुनः प्रतिष्ठाकरणेऽन-
 वस्थानाद्, यावत्कथितस्थापनाभङ्गापत्त्या स्वरूपहानेश्च, द्वितीयोऽप्यसंभवी, नहि चक्रवर्त्तिवासुदेवौ युगपदेकत्र मिलतः, तयोरेक-
 क्षेत्रे युगपदुत्पत्तेरभावात् तस्मात्, शक्रचक्रवर्त्तिवासुदेवादयः प्रतिष्ठां चक्रिरे इति क्वचित् प्रासादे संस्थाप्य तद्विम्बं पूजितवन्त
 इत्यर्थे युक्त्युपपन्ने प्रतिष्ठाकल्पोक्तविधिना प्रतिष्ठा कृतेत्यन्यथा भणनं तिलकस्येति बोध्यं, अथ पूर्वोपरसंवन्धापर्यालोचना-तथा
 "वेइअपूआ रायानिमंतणे सन्नि वाइ खवग कही । संकिअ पत्त पभावण पउत्तिकज्जा य उड्डाहो ॥१॥" इति बृहत्कल्पप्रथमोद्दे-
 शकभाष्यस्य द्वारगाथा, तत्र सन्निवाइअपदस्य चूर्णिर्यथा-"इआणि सन्नि वाई अ एए दोवि दारे एगट्टे वक्खवाणेइ, 'एमेव य सन्नी-
 णवि जिणाण पडिमासु पढमपट्टवणे । मा परवाई विगं करिज वाई अ ओविसइ ॥१॥ सावगो कोइ पढमं जिणपडिमाए पइट्ठाणं
 करेइ, तत्थ साहुणो आगए दट्ठूण चिंतेइ-जइ ताव इमे भगवंतो अरिहतो पूअं दट्ठुं इति तदेवं ममाउ अलाहि पणाहे(एत्ताहे)निच्चमेव
 पूअं करेमि, एवं सावगस्स भाववुद्धी भवति, अहं न णविसंति संजया, नत्थिचित्ति विपरिणामो भवति-किं एएसिं पूआ कीरइ से नत्थि, वाइ-
 णा य पविट्ठेण इमे गुणा-परवाइनिगहं दट्ठुं भवंति-नवधम्मणा थिरत्तं, पभाउणा सासणे अ बहुमाणो । अभिगच्छंति अ विउसा अवि-

गपूआ य तेभाए ॥ ॥ कप्प्या, सेयादपि अविगपूआए कयाए सपक्खपरपक्खलाण इहलोए अ सेअ, इहलोए असिवाइउपरवा
 न य भवति, परलोइअं तिरयगरएभाए दरिसणमुद्धी निवपिआ भवति"पि कत्थविशेषवर्णि, कत्थसामान्यचूर्णो व-सावगो कोइ
 जिनपडिमाए पइद्वपं कोइ'पि पाठ', अय तिलकाचार्यः प्रवचनपरमार्थानभिद्धाः प्रयोजकप्रत्ययान्तेन प्रतिष्ठापनञ्चब्देन केवलस्य
 प्रतिष्ठापनञ्चब्दस्यैकार्थतां विकल्प्य भावकः प्रतिष्ठां करोतीति प्रूते, पशुमयनापि प्रतिष्ठाया अधिकारस्यैवामावाह, किंतु रथानु
 मायाया परापिकारा, तथाहि-अहगमवेति पच्यद्, अस्य वर्णिः-सीसो पुच्यति-अपुजापेण किं गंवद् न वचि, आयरिओ मगाइ-अइ
 निहारण गच्यति तो आणाइणो दोसा, इमेहि करणेहि तत्थ पविसिअइ, तवेति अनुयाने, अनुपानञ्चब्दस्यायमर्थः-अनु-यमाद्रवस्य
 पुरादिस्थानेषु परित्राम्यतो यान-गमनमाचार्यादीनां यत्र पर्बणि सदनुयानं, रथयात्रेत्यर्थः, तत्र क्वाणि क्खरणापि अ?, 'वेइअ'
 इरगाइ, मा चैदं-देइअपूआ रापानिमन्तण सभिवाइ धम्मकडी । संकिअ पण पमावण पविपिक्खा य उडाहो ॥१॥सि वेइअ-
 पूआ रापानिर्ममणं च दोउपि दारे एगोइ वक्खवायेद, वविसते इमे गुणा भवति--'सदा' गाहा, सा वैवं-सदा बुद्धी रण्णो पूआइ चिर
 तण पमावणया । पडिपाओ अमरयाणं अत्था य कया भवंतित्य ॥१॥"धि क्खअ, तम्मिहि--भावको वावपि वावी, एए दोवि दारे एगोइ
 पदत्तायेद, एमेव य समीणवि जियपडिमासु पठमपट्टवणे । मा परवाई विग्घ करिअ वाई अओ विसइ ॥१॥धि, कंठा, सावओ कोइ
 जियपडिमाए पइद्वणं कोइ'पि, कोउपि, रथयात्राकरणसमर्थो, न सर्वोउपि, भावको-निर्वन्योपासकः प्रथमम्-आद्यं जिनप्रतिमाया-
 प्रतिष्ठापन न्याममारोपणमितियावत् रथे इति प्रक्रमवद्वगम्यं, प्राथम्यस्यान्यथानुपपत्त्या, नूतने रथे करोति-विषये इति श्रीकल्प
 वर्णि, इत्येवमर्थत्तिउक्तप्रार्येण मूलसो नापगता, अतः परमाथानयिद्ध' स इति । विद्म-निजप्रतिष्ठाकृत्ये कापि म्हेच्छैः कापि

श्राविकया क्वापि देवेनेत्याद्यनियतं वचो भणित्वाऽपि 'न्हायविलितु चंदणिणु' इत्यादि दोधिकयोक्तलक्षणः श्रावक एव प्रतिष्ठां करोतीतितिलकाचार्यवचो गर्दभीक्षीरपानकल्पं तच्छ्रेतृणामिति बोध्यमिति गाथार्थः ॥५०॥ अथ तिलकाचार्यविकल्पितप्रतिष्ठाकल्पस्य मूलमुद्भाव्य दूषयन्नाह—

दोहगतिगमुवजीविअ पइठ्ठकप्पो कुक्कलतिलगेण । रइओ पुवायरिएवयणविरोहो महामोहो ॥५१॥
 'दोधकत्रिकं' 'न्हायविलितु चंदणिणु गंधसुगंधिअदेहु । परिहाविअ सिसदसजुअल गुणगणरयणह गेहु ॥ १ ॥ इत्यादि प्रागुक्तं दोधकत्रिकं तिलकाचार्याभिप्रायेण महाशास्त्रं तदुपजीव्य-तच्छरणीकृत्य तिलकाचार्येण प्रतिष्ठाकल्पो रचितः, कीदृशः?—पूर्वाचार्याणां—श्रीहरिभद्रस्वरिप्रभृतीनां वचनानि—तत्कृतप्रतिष्ठाकल्परूपाणि तैः सह विरोधो यत्र स तथा, एकारश्छन्दोऽनुवृत्त्या अलाक्षणिको बोध्यः, यत एवं तस्मात् कीदृशो?—महामोहो—महान्—अनन्तसंसारहेतुत्वात् गरीयान् मोहो—मिथ्यात्वमोहनीयं यस्माद्, यद्वा महामोहः—अभिनिवेशमिथ्यात्वं, तद्धेतुत्वात् तत्कृतप्रतिष्ठाकल्पोऽपि महामोह एवेति गाथार्थः ॥५१॥ अथ दोधकत्रिकमधि-
 कृत्यापि कीदृशस्तिलकाचार्य इत्याह—

दोहगतिगपरमत्थं न मुणइ कह मुणइ गणहराण वयं । रयणायरंगमियरं उस्सग्गववायरयणाए ॥५२॥
 दोधकत्रिकपरमार्थं तिलको न जानाति, तथाहि—प्रतिष्ठाकारस्तावत्कृतस्नानश्चन्दनादिविलेपनेन सुगन्धीकृतदेह इत्यादिविशेष-
 णविशिष्टः श्रावक एव संभवति, न पुनः स्वरिः, तस्य स्नानादेर्निषिद्धत्वाद्, यदागमः—'वयच्छकं कायच्छकं' मित्यादि, सिद्धान्तबाधापत्त्या न साधुः प्रतिष्ठाकारः, किंतु श्रावक एवेति तिलकाचार्यस्य कुविकल्पना, सा चैवं तिरस्करणीया—भो तिलकाचार्य ! सामान्यविधिना

विशेषविशेषाधितुमशक्यत्वाद् बाधग घस्याप्यभावात् तत्रैव सम्यक्परिधानाभावाः, तथाहि-यद्यपि त्रिविधेन ब्रह्मव्रतधारिणां मद्रात्र
तिनां शुचित्व स्वभावसिद्धमेवास्ति, तथापि प्रतिष्ठादिप्रयोजनविशेषसुरिष्य तावन्मात्रकार्योपयोगि इत्यपादादिषावनलक्ष्यं लोक-
प्रतीतिविषयं शुचित्व त्यागवादिफ न सामान्यसाध्याचारविधिना याचितु शक्यते, किंतु विशेषविधिना सामान्यविधिर्बाध्यते,
‘उत्सर्गादपवादो बलीया’ निति न्यायात्, न चैतदयुक्तं, कार्यविशेषे कारकविशेषस्य सर्वत्राप्युपलम्भाद्, अत एव किंचि उत्सर्गा-
मुच्यते किंचि अववापमुत्तर उत्सर्गववाइअं अववाउत्सर्गिअं उत्सर्गमुत्सर्गिअं अववायाववाइअं इति, तस्य इमं उत्सर्ग
मुत्त-गोत्ररत्नापविद्धो अ न, नितीइल कर्यां। क्व च न एवंविद्धा, चिद्विज्ञा, चिद्विज्ञा व संख्या॥१॥१, इमं अववाइअं-कप्यत् निगवाष्य वा निगं-
धीन वा आमे तालपलंवे मिण्णे पढिगाहिचपुचिर, उत्सर्गाववाइय-णो कप्यत् पिर्मायावर वा राजो विजाले वा सिद्धासंवारय पढि
ग्गाहिचए, नमत्तए एगेण पुहपढिलेहिणं सिद्धासंवारणं, अववायउत्सर्गिअं-कप्यत् निमायावर वा२ एके तालपलंवे मिमे पढि
गाहिचए, सेउचि विहिमिण्णे, को येव य अवहिमिण्णे, अववाएण गहणे एते अवहिमिणस्स पढिसेह करेइ एस उत्सर्गो४,
इम उत्सर्गास्मग्गिअं-जे० असर्णं वा४ पढमाए गोरिसिए पढिगाहिचा पण्डिमं गोरिसिं उवायणाविति उवायणावितं वा साइ
अति, से आइच उवायणाविए सिआ जो य हुजति हुंजंथ वा साइअति^५, अववायाववाइअ जेसु अववाओ सुयेसु निबदो तेसु
येव सुयेसु अरयओ पुणोउवि अणुणापविसिए अववायाववाइआ सुवा, जओ सा गितिआ अणुणा सुचत्ताणुगया६॥ इतिभीनि-
दीयपूर्णो उ० १६ इतिपइविषयप्ररचना, सा च तिलकाचार्यमते व्यर्थेय स्यात्, तथात् केवलं किञ्चिदुत्सर्गप्रमपवात्पत्रं वा इद्वेव न
प्रवर्त्तनीयं नियर्त्तनीयं वा, किंतुत्सर्गापवादपठितं तदर्थमात्रोच्येव, यदागमः-“सुचस्स मग्गेण चरिअ मिथंय, सुचस्स अत्थो

जह आणवेइ'त्ति (५१०*) दशवैकालिके, तद्वृत्तिः—यथा कि बहुना ?, सर्वत्रैव सूत्रस्य मार्गेण चरेद्भिस्तुः, आगमोद्देशेन प्रवर्त्ते-
तेति भावः, तत्रापि नौघत एव यथाश्रुतग्राही स्यात्, अपितु सूत्रस्यार्थः पूर्वापराऽविरोधी तंत्रयुक्तिघटितः पारमार्थिकोत्सर्गापवादगर्भो
यथाऽऽज्ञापयति—नियुक्ते तथा प्रवर्त्तेत, नान्यथे"ति दश० वृ० । तथा "जं सुअमहिज्जइ बहं सुत्तत्थं च निउणं न याणेइ । कप्पे वव-
हारंमी न सो पमाणं सुअहराणं ॥१॥ति व्यवहारवृत्तौ, न चान्यत्र स्यादपवादः, परं शुचित्वादावपवादो न भविष्यतीति शङ्कनीयम्,
उत्सर्गमात्रस्याप्यपवादसापेक्षत्वाद्, यदागमः—“जावइआ उस्सग्गा तावइआ चेव हुंति अववाया । जावइआ अववाया उस्सग्गा
तेत्तिआ चेव ॥१॥”त्ति, नवरं मैथुनवर्जः, यदुक्तं—“कामं सबणएसुवि उस्सग्गववायधम्मया जुत्ता । मोत्तुं मेहुणधम्मं न विणा सो
रागदोसेहि ॥१॥”ति, यच्चोक्तं—कनककङ्कणमुद्रिकादिपरिधानं न युक्तं तदप्ययुक्तं, यतस्तावन्मात्रकालं परिधीयमानं भूषणं न वि-
भूषणहेतुः न वा परिग्रहः, तथा परिणामाभावात्, परिणामविशेषेण तु नाम्नोऽप्यन्यथाभूतत्वाद्, यथा रथादिकं तीर्थकृद्दन्दन-
निमित्तं प्रगुणीकृत्य प्रवर्त्तितं सत् धर्मयानमुच्यते, साम्प्रतं तु यद्यपि चन्दनरसेन तदाकृतयो यथास्थानं विधीयन्ते तथापि काल-
विशेषे पुरुषविशेषस्य तथा तत्परिधानमप्यस्माकं सम्मतमेव, यच्चोक्तं—‘साधूनां न रूपवच्चं’, तदप्यसारं, रूपवच्चेन साधुनेपथ्यस्यैव
प्रतिपादनाद्, यदागमः—‘चत्तारि पुरिसजाया पं०, तं०—रूपसंपन्ने नाममेगे नो गुणसंपन्ने’ तद्वृत्तौ—रूपं सुविहितसाधुनेपथ्यरूपं
भणितं, तेन तृतीयभङ्गे ‘रूपसंपन्नेवि गुणसंपन्नेवि’त्तिलक्षणे सुविहितनेपथ्यसनाथः साधुरुक्तः, चतुर्थे तु ‘नो रूपसंपन्ने’त्तिलक्षणे
गृहस्थादिरुक्तः, तेन रूपसंपन्नोऽपि साधुरेव, न गृहस्थ इति बोध्यं, यत्तु सर्वप्रतिष्ठाकल्पेषु यत्प्रतिष्ठाकारकलक्षणमुक्तं तत् साधुषु न घटते
अतः श्राद्ध एव प्रतिष्ठाकारो युक्त इति तिलकाचार्येणोक्तं तत्र स एव तावदित्थं प्रष्टव्यः, ननु भोः तिलकाचार्य ! यान् प्रतिष्ठाकल्पान् वा-

इमाथमोपजीम्य त्वया प्रतिष्ठाकृत्यभागो विहितस्तोषु प्रतिष्ठाकृत्येषु यथा प्रतिष्ठाकारकलक्षणमुक्त इष्ट तथा लक्ष्यतया कश्चित्प्रतिष्ठाका-
 रोऽपि यत् युतो नराः, इष्टयेत् स किं साधुः भावको वा !, नान्त्या, कापि भावकेण प्रतिष्ठा कर्षण्येत्येवंरूपेणानुपलम्भात्, साधुमेवहिं
 प्रतिष्ठाहन्तोक्तलक्षणोपेतेन मापुना प्रतिष्ठा कर्षण्येत्येव द्रुवाणाः प्रतिष्ठाकृत्यकारकाः भीतिरिमादृशरिप्रभृतयोऽष्टुदभापका इति तु बाह-
 गमपठभ्यमानस्त्यरिपटुभिरपि वक्तुमशक्यत्वात्, सुदभापकैस्तेलक्ष्यतयोक्तस्यापि साधो प्रतिष्ठाकारलक्षणमपहृत्यालक्ष्यमूर्ते वपि
 भावकस्तु तदोपयतस्तवेयादृष्टभापित्वान् स्वास्येनैवारमनः कुपादिकतिलकस्तद्बुधोपिठमिति बोध्य, किंच-लक्ष्यानुसारेण लक्षण-
 हन्तना ज्यापसीति सङ्गमामागिकाभिमर्तं, परं लक्ष्यानुसारेण लक्ष्यकृत्यनाङ्कुक्षरी राकन्वयिगृहे एव नृत्यन्ती दृष्टा, तस्माद्यथा
 इयोरपि लक्ष्यलक्षणयोः प्रतिष्ठाकृत्योक्तयोर्मभ्यात् साधुलक्ष्य धर्मिणं परित्यज्य प्रतिष्ठाकारलक्षणं धर्ममन्यत्र रोपयसि तथा यथा-
 दपि किञ्चिदन्यदेव प्रतिष्ठाकारलक्षणं विद्वज्य प्रतिष्ठाकारे साधावेव किमिति नारोपयसि !, धर्मिपरित्यागापेक्षया धर्मपरित्यागे
 तापगात्, पम्पद्वेज्यतीर्थिकरपि नह विप्रतिषेधरमावात्, तथाहि-यथा इतिरादयोऽन्यतीर्थिकैरेवत्वेनाभ्युपमताः जैनैस्तु न
 त्रया, परमुभयेपामपि धर्मितया वेऽभिमतता एव, एवमुपमादयोऽपि जैनैरेवत्वेनाभ्युपगताः, द्वेयैस्त्वन्यथेति, धर्मितया धर्मयेपामप्य
 भिमता एव, नाहि लोकेऽपि कोऽप्यतिमूर्खोऽपि द्रव्यां सद्व्यामालोक्य पादयेवं विषये, यतः क्षरीरानुमानेन द्रव्याया अन्यथाक-
 रण युक्तं, न पुन द्रव्यानुमारेण क्षरीरपयवानामपि न्यूनताकरणं दृष्टं युतं ना, त्वं तु ततोऽप्यधिके, यदन्यथैव विधायान्यानप्युप-
 दिद्यमसि, किंच-‘न्दाणगिलित्तउ बंदणिणु’ इत्यादिदोषकथिकेण व्यक्तया अनुक्तोऽपि भावकाः कल्पितस्तद्वि “कंक्रमद्वसद्वरकर सुद-
 र्भमपिअत्रददु । मदमज्जवदिअपरयनुअत्त जणवद्वह सद मेदु ॥१॥ सुतरएइअपयपउम सुहनेवत्थसत्ताइ । सुदययंत पसज्जमपु, सुगर

पड्डं साहु ॥२॥ इति दोधकद्विकेन साक्षादुक्त एव साधुः कथं न स्वीक्रियते ? किंच-श्रावकोऽपि त्वया द्वादशव्रतधारी तदिनब्र-
 ह्मचारी कृतोपवास इत्यादिविशेषैर्गुणरत्नालङ्कृतो भणितः, सोऽपि यदि विशेषतः संवरवान् परिगृह्यते तर्हि कृतस्नानचन्दनविले-
 पनकनकङ्कणमुद्रालङ्कृतशरीराद्यपेक्षया अकृतस्नानादिकोऽभूषितश्च वरीयान्, अथ प्रतिष्ठाविमिक्तं स्नानविलेपनादिकं न संवर-
 मालिन्यहेतुः, किंतु तत्कार्यप्रसाधकत्वेन गुण एवेति चेत् तर्हि साधुना किमपराद्धं ? तावत्कार्यमात्रोपयोगि शौचादिकर्म कुर्वाणोऽपि
 साधुः साधुरेव, तत्कृतचारित्रमालिन्याद्यसंभवाद्, एतेन दमयन्त्यादिनिदर्शनमपि निरस्तं, श्राविकायामुक्तलक्षणस्याप्यसं-
 भवात्, नहि श्राविका सदशवस्त्रयुगलवत्येव स्यात्, कञ्चुकाद्यभावे तीर्थकृदाशातनापत्तेः, किंच-भोः तिलकाचार्य ! शास्त्रं तु
 दोधकत्रिकं तदप्यज्ञातकर्तृकं, तच्छरणीकृत्य श्रीहरिभस्वरिप्रमुखवचांस्यप्रमाणीकुर्वाणस्य तव दाक्ष्यं त्वय्येव विश्रान्तं भवतु,
 माऽन्यत्रेत्यस्मदाशीः । एवं दोधकत्रिकाभिप्रायमप्यजानानस्ति लकाचार्य उत्सर्गापवादरचनया रत्नाकरवत् समुद्रवद्गम्भीरमलब्ध-
 मध्यं गणधरवचोऽर्थात्तदभिप्रायं कथं जानाति ?, न कथमपीत्यर्थः, तस्मादलमालजालेन त्वत्प्रतिष्ठाकल्पेनेति । एतेन शतपदी-
 कारोक्तमपि निरस्तं बोध्यं, तत्रापि तिलकाचार्यकृतप्रतिष्ठाकल्पसमानकल्पनाया विद्यमानत्वाद्, अत्रैवविधकिञ्चिद्विस्तरकथनेन
 राकासाद्द्विराकाञ्चलिकागमिककदुकवन्ध्यपाशलक्षणाः पडपि कुपाशिकास्तिरस्कृताः, तेषां प्रायस्तीर्थप्रद्वेषेण साधुप्रतिष्ठानिषेधपरत्वेन
 तिलकाचार्यकृतप्रतिष्ठाकल्पाभास एव शरणमभूत्, स चागमयुक्त्या तिरस्कृत इति गाथार्थः ॥५२॥ अथ गृहिप्रतिष्ठायां प्रसङ्गतो
 लोकप्रासिद्धमपि दोषमाह—
 न मुणइ मूढो पडिमा पइडिआ सावएण तप्पुरओ । हरिआपमुहं किरिअं कुणंति कह साहुणो निउणा ? ॥५३॥

मूढ-पूवापरविचारणाग्रान्यग्रप्रमाचार्यो न जानाति, यदि भ्रात्रेन प्रतिष्ठिता प्रतिमा अगत्पूज्या स्याच्चर्हि तत्पुरतः-तस्या-धातुप्रतिष्ठितायां प्रतिमाया अग्रे, तां निधीकृत्येत्यर्थः, निपुणा-दक्षाः साधव इयांप्रतिक्रान्तिपूर्वकविषयवृद्धवन्दनादिक्रमं क्रियां कथं कुर्वति?, भावकप्रतिष्ठितस्यापनाचार्यस्य पुरत इव तस्या अपि पुरतो न कुर्वन्तीत्यर्थः, अन्यथा स्वरिप-दस्यापनादरपि धायककर्तव्यताऽऽप्येवेरिति गार्थाः ॥५३॥ इति चन्द्रप्रमाचार्यस्य प्रथमप्ररूपणाविषयीभूतपुद्गलस्य प्रतिष्ठा निराकृता, अयं मूलपरूपणसद्वैतवापरादोषोत्पत्तये हेतुमाह-

एव आगमजुस्ति अचर्हीस्ति अ अण्णाहा कर्हितस्स । नय लोओ अणुरत्तो अण्णपिअ सो विचिंत्तिज्जा ॥५४॥

एव-ग्रायुकप्रक्षरेणागमयुक्ति-सिद्धान्तयुक्तिमदीत्य-अविगमय्यान्यथा-धातुप्रतिष्ठालक्ष्य विपरीतमार्गं कथयति चन्द्रप्र-माचार्ये लोको नानुरक्ता, तद्वच्चसि सविद्यासन रागवान् सातः, न चन्द्रप्रमाचार्यायोचो सात इत्यर्थः, पञ्चाद्विनिगम्यं, पञ्चाच्छाव-स्त्र्यतिष्ठान्यवस्थापनेन कोऽपि जनस्तीर्यात् पृथक्पूत्वा मदायणो न संपन्न इति विचिन्त्य 'अर्गपि'चि अपिरेवार्थे, अन्यदेव, न पुनरर्थे, न चन्द्रप्रमाचार्यो विचिन्तयेत्, स्वायत्तपृथक्प्रमुदायकरणार्थं मयाऽन्यत्किञ्चिद्रूपमिति गार्थाः ॥ ५४ ॥ अथ तथा विचिन्त्य यत्कृतं तदाह-

पच्छा पुण्णिमपरुस्सिअमयमभिनिपेसओ अ सत्तविअ । संचे निवारयते सचेण तओ कओ चर्हि ॥५५॥

पथान्-ग्रायुकपर्यालोचनतोऽनु-पञ्चादन्यदाऽजमरविज्ञेये विक्रमत एकोनपण्यविषयैकैकादशशतसंवत्सरातिक्रमे १५९ पूर्णिमा-पायिष्ममिनिवेद्यत-अभिनिवत्रमिध्यात्यवशात्संभ्यापित, मृदानां पुरस्तात्प्रकृषितमित्यर्थः, कस्मिन् सति?-अच्छिन्नपरम्परयाते

सङ्घे-तीर्थे निवारयति, भो इत्थं मा प्ररूपयेत्यादिवचोभिराक्रोशं ददति, ततः-तस्मात् सङ्घेन बाध्यः कृतः, सङ्घोक्तमनङ्गीकुर्वन् तिर-
स्कृत इति गाथार्थः ॥५॥ अथ पूर्णिमापक्षव्यवस्थापने कुयुक्तिमाह—

पक्षस्स मज्झमद्धंमि मासस्स य मज्झ पुण्णिमं भणिअं । तेणं पुण्णिमपक्खिअमेवं जुत्तिपि जंयेइ ॥५५॥
अष्टमी पक्षस्य मध्यं मासस्य च मध्यं पाक्षिकं भणितं, तेन कारणेन पूर्णिमापाक्षिकम्, एवं युक्तिं-युक्त्याभासं कुयुक्तिमिति-

अष्टमी पक्षस्य मध्यं मासस्य च मध्यं पाक्षिकं भणितं, तेन कारणेन पूर्णिमापाक्षिकम्, एवं युक्तिं-युक्त्याभासं कुयुक्तिमिति-

यावत्, जल्पतीति गाथार्थः ॥५६॥ अथ चन्द्रप्रभाचार्योक्तां कुयुक्तिं प्रतिबन्धा दूषयितुमाह—
जइ एवं चउमासं चउहिं मासेहिं तेहिं तिगुणेहिं । बारसमासा वच्छरपत्तीऽविअ पुण्णिमासु हवे ॥५७॥
यद्येवं त्वदुक्तप्रकारेण पूर्णिमायां पाक्षिकं तर्हि चतुर्भिर्मसैश्चतुर्मासिकं, तैश्चतुर्भिर्मसैस्त्रिगुणैर्द्वादश मासाः स्युः, तथा च पूर्णि-
मासु, अपिः एवार्थे, पूर्णिमास्वेव वत्सरप्राप्तिः-संवत्सरप्राप्तिर्भवेदिति गाथार्थः ॥५७॥ अथानन्तरोक्तप्रतिबन्धा यज्जातं तदाह—

आसाढपुण्णिमाए कत्तिअमासे व अहव फग्गुणए । पज्जोसवणा जुत्ता तुब्भ मए न उण भद्ववए ॥५८॥
तथा च पर्युषणापि आषाढपूर्णिमायां युक्ता स्याद्, अथवा 'मार्गशीर्षो वत्सरादि'रिति नाममालावचनात् कार्तिकपूर्णिमायाम्,

अथवा लौकिकटिप्पनकं चैत्रादिमासकं भवति तदपेक्षया फाल्गुनपूर्णिमायां वा पर्युषणा युक्ता, हे चन्द्रप्रभाचार्य तव मते, न

पुनर्भाद्रपदमासे, तत्रापि चतुर्थ्या पर्युषणाऽयुक्तेतिगाथार्थः ॥५८॥ अथ प्रतिबन्धा उपसंहारमाह—
तम्हा जह वच्छरिअं भद्ववए पक्खिअंपि चउदसिए । इअ सासणसंकेओ अणाइसिद्धो सुणेअवो ॥५९॥
तस्मात्कारणाद्यथा वत्सरिकं-सांवत्सरिकं पर्युषणापर्यं भाद्रपदे तथा पाक्षिकमपि चतुर्दश्याम् इति-अमुना प्रकारेण

'आसनसंकेदः' ध्यायिष्वादिभावसङ्केतवत्प्रवचनसङ्केतोऽज्ञादिसिद्धो ज्ञातव्यः, न पुनश्चतुर्थ्यां पर्युपबानयनवत् केनचिदाचार्येण
 प्रवृत्त्या नियमितः, कापि प्रवचने तथानुपलम्भाद्, यथाचार्येणापि प्रवर्तित तीर्थसम्मत च तत्कापि प्रकरणादिप्रवचने प्रतीतमेव
 लभ्यते, यथा निदीप्यपूर्णठाणावृत्तिकालकाचार्यकथाप्रश्रुतिषु श्रीकालकस्तुरिणा पञ्चमीतद्यतुर्थ्यां पर्युपबानपर्यं प्रवर्तित।
 तथा "तद्वसेष य चतुर्मासिआणि चतुर्दशीए आयरिआणि, अण्णइ आगमुआणि पुण्णिमाए"ति इत्यादिवचसा चातुर्मासिकं चतु
 र्मासाचरितमित्युपलभ्यते, न पुनः कापि तद्वसेष य पक्खिआणीत्यादि, यत्तु कापि ठाणावृत्तौ 'तद्वसेष पक्खिआइमि चतुर्दशीए'
 इत्यादि लिखितं दृश्यते, तत्र गणकसूत्रे केनचित्पाठे एतादृश्य लिखितो, जीर्णविर्घेषु तथानुपलम्भादित्याद्यस्मदीयचिरन्तनाचा-
 र्यैरपि युक्तस्वयदीपावौ ध्यायितमस्ति, तस्माद्विद्वदस्तु घर्मोपदेशमालावृत्ति श्रीकालकाचार्यकथाः सर्वा अपि, यतस्तस्मि
 तादीयपुस्तकलिखितास्तु चिरन्तास्तु पचनीयपुस्तकमादागारसंन्विनीषु बह्वीषु "तद्वसेष य चतुर्मासिआणि चतुर्दशीए आय-
 रिआणी"ति लिखितमस्ति, किंच पाठफरावृत्तेर्व्यञ्जकमपि "अण्णइ आगमुआणि पुण्णिमाए"ति पदेमेव, यतो यद्वचनमे पुण्णि
 मायामुपलभ्यते तस्यैव चतुर्दश्यामानयनं युक्तं, यथा पञ्चमीतद्यतुर्थ्यां पर्युपबानयनम्, आगम च पुण्णिमायां चतुर्मासकस्यैवोप
 लम्भो, न पुन' पाद्विकस्य, यतः 'सि ण लेवए गात्तावाइ' इत्यादिप्रतीत्याङ्गस्यस्य इत्येकदेशे "सुधा पौर्णमासीषु च तिसुच्चपि
 चतुर्मासकतिथिभित्तर्यः" इत्यप्रवचनगाथायां सम्मतितया वृत्तौ वक्ष्यतेऽत्र, यदि पूर्णिमायां पाद्विकममविष्यत्तर्हि पूर्णिमात्रिकं
 इतिक्करो नाग्रहीष्यद्, सकलेऽप्यागमे चतुर्मासकपूर्णिमाप्यतिरिक्तपूर्णिमास्तु चतुर्वर्णयोऽपि व्यस्यता नास्तीति व्यस्मभिया पर्या-
 लोभ्यमितिगाथायां ॥५९॥ अथ चतुर्दश्यां प्राथिमित्यत्र चतुर्दशीपाद्विकयोः परस्परं पर्यायिण्यायां हेतुमाह—

जन्त्य य पक्खिअसद्धो चउइसिसद्धो न तन्थ निदिट्ठो । निअयतवायभिहाणे अणुण्णं तेण पज्जाओ ॥६०॥
यत्र च व्यवहारावश्यकचूर्णार्थादौ पाक्षिकशब्दस्तत्र चतुर्दशीशब्दो नास्ति, चकाराद्यत्र चतुर्दशीशब्दो न तत्र पाक्षिकशब्दः,
कुत्र इत्याह—‘निअय’त्ति नियततपआद्यभिधाने, चतुर्थादिनियतपोवक्तव्यतायामित्यर्थः, तेन कारणेन ‘अणुण्णं’ति पाक्षि-
कचतुर्दशीशब्दयोरन्योऽन्यं परस्परं भावनिर्देशात् पर्यायः—पर्यायता इति गाथार्थः ॥ ६० ॥ अथ पूर्णिमा पाक्षिकं न भव-

तीत्यत्र युक्तिमाह—
चउमासपुणिणमातिगमुवइट्ठं वीअअंगि लेवस्स । एवं चेव विवेगो चउदस्सिसद्धंमि नो दिट्ठो ॥६१॥

चउमासपुणिणमातिगमुवइट्ठं वीअअंगि लेवस्स । श्रामकस्यार्थात्तदधिकारे चतुर्मासकपूर्णिमात्रिकमुपदिष्टं—कथि-
द्वितीयाङ्गे—सूत्रकृदङ्गनामन्यङ्गेऽर्थात्तद्वृत्तौ लेपस्य—लेपनाम्नः श्रामकस्यार्थात्तदधिकारे चतुर्मासकपूर्णिमात्रिकमुपदिष्टं—कथि-
तम्, ‘एवं चेव’ति एवं प्रकारेण चतुर्दशीशब्दे विवेकः—पृथक्करणं न दृष्टः क्वाप्यागमे, एताश्चतुर्दश्यश्चतुर्थार्थादितपोनियता इत्यादि-
रूपेण न दृक्पथमागताः, तस्मात्पूर्णिमायां पाक्षिककृत्यं—चतुर्थतपःपाक्षिकातिचारालोचनादिकं न भवतीत्यर्थ इति गाथार्थः ॥६१॥

अथ येषु ग्रन्थेषु पाक्षिकशब्दस्तेषु च न चतुर्दशीशब्दस्तन्नामग्राहमुपदर्शयन्नाह—
ववहारवित्तिबुण्णीपीढि तह निसीहभासमाईसुं । जिणविंबसाहुवंदणुवल्लिखिअं पक्खिअं भणिअं ॥६२॥
व्यवहारवृत्तिचूर्ण्योः पीठे तथा निशीथभाष्यादिषु ‘जिनविम्बसाधुवन्दनं’ चैत्यपरिपाटी साधुवन्दनं च, उपलक्षणाच्च चतुर्थतपः
पाक्षिकप्रतिक्रमणं च, तैरुपलक्षितं—चिह्नीकृतं पाक्षिकनाम्ना पर्वदिनं भणितं—तीर्थकृदुपदिष्टं, तथाहि—“किङ्कम्ममसाकरणे काउस्सग्गे
तहा अपडिलेहा । पोसहिअतवो अ तहा अवंदणे चेइसाहुणं ॥१॥” तत्र पोसहिअतवोत्ति पदं व्याख्यानयति—चउत्थछट्टमकरणे अट्टमि

पक्ष्मचउमासिचरिते आ तहु गुठ लहुगा गुठगा अर्धदये वेइसाहुणं ॥२॥ अत्र यथासङ्गं पदयोजना, सा चैवम्-अष्टम्यां षतुर्थस्याक्षरये
 'पवे' पादिके षतुर्थस्याक्षरये चतुर्थसि षष्ठस्याक्षरये सावत्सरिके अष्टमस्याक्षरये प्रायश्चित्त, तथा एतेष्वष्टम्यादिषु दिवसेषु चैत्वानाम-
 मन्यान्यवमतिगतमुन्नाधूनां चापन्द्ने त्रत्येक प्रायश्चित्त, चक्षुन्द्नेन, "एतसु केव वेइआ साहुणो वा जे अष्ण्या बसहीए ठिआ ते
 न वर्धति पच्छिच"मिति, ह्ययधरपीठचूर्णो, तथा 'जो पत्तोसवणाए इचरिअपाहारं आहारितं वा सत्तज्जति' चि धीनिज्जी
 यय्ये उरे० १० "इचरिअपाहारं पत्तोसवणाए जो उ आहारो तयभूइविदुमावी सो पावति आफ्मादीणि ॥१॥ उत्तरकरखं एगगया
 य अत्तोअ वेइवदबया । मगल धम्मच्छाविअ पवेसु अ तवगुणा हुंति ॥२॥ अट्टमछत्तउयं संवच्छरि चात्तमासि पक्खे अ ।
 पोमहिअतवे भणिए चित्तिअ असह गिलाये अ ॥३॥ इतिभीनिज्जीपमाट्ये, तत्र "इचरिअ" गाहा, इचरिअ नाम बोव एग
 सित्थमवि अदल्लवणादि वा, अइवा आहारे 'तवामितं' सादिमे मिरीअपुण्णगादि 'भूतिमिच' भूतिरिति यत्तमाज्जमहुएप्रवेदनीसं
 ददक्कन मस्सोपगृह्णते, पानके विन्दुमात्रमपि, आदिग्रहवतो त्वादिमपि योव जो आहारेति पत्तोसवणाए आणादिदोसे पावेति, पवेसु
 तवं करितस्स इमो गुणो भवति-"अट्टम"गाहा, पत्तोसवणाए जो अट्टम न करति चाउम्मासिए छह न करेति पक्खिए चत्तय न करेति
 तो पच्छिच, तम्हा एते दोमा तम्हा अहमिअओ तवो कायवो, 'चित्तिअ'ति न करेत्तावि अववायस्स, असह न करेत्ता, गिलायो वा
 न करेत्ता गिलापपदिआरगो वा, सो उववासं वेयावव च काठं असमत्था, एवमादिणिं कारयेहिं पत्तोसवणाए आहारेतोऽवि
 मुदो" चि धीनिज्जीपचूर्णो उ० १०, आदिगृह्णदावश्यक्कचूणिगि, यथा-पडिक्कमण दसियं राइयं च, दिवसओ वेचसिअस्स राओ
 राअस्स पक्खिअस्स चाउम्मासिए चाउम्माअस्स संवच्छरिए संवच्छरिअस्स" चि, एवमन्यत्रापि यत्र क्वपि पाच्छिक्कत्तये

पाक्षिकप्रतिक्रमणादि तद्विशिष्टः पाक्षिकशब्दनिर्देशो न तत्र चतुर्दशीशब्द इति गाथार्थः ॥६२॥ अथ पाक्षिककृत्योपलक्षितचतुर्दशीशब्दप्रतिपादकग्रन्थसम्मतिप्रदर्शनाय गाथामाह—

आवस्सयचुण्णीए महानिस्सीहे अ पक्खवचुण्णीए । पक्खिअतवपमुहेहिं जुत्तावि चउइसी बुत्ता ॥६३॥
 श्रीआवश्यकचूर्णौ श्रीमहानिशीथे पाक्षिकचूर्णौ च पाक्षिकतपःप्रमुखयुक्ता, अपिरेवार्थे युक्तैव, चतुर्दशी 'बुत्त'ति उक्ता,
 तथाहि—“अट्टमिचउइसीसु अरहंता साहुणो अ वंदेअवा” श्रीआवश्यककायोत्सर्गनियुक्तिचूर्णौ, तथा 'संते बलवीरि-
 अपुरिसक्कारपरकसे अट्टमिचाउइसीणाणपंचमीपजोसवणाचाउम्मासिए चउत्थछट्टछट्टे न करिजा पच्छित्तं”ति श्रीमहानिशीथेऽध्य-
 यने७, तथा “इच्छामि खमासमणो ! पिअं च मे” इत्यादि, गुरू भणइ—एअं पोसहिअत्ति अट्टमिचउसइसिउववासकरणं इति पाक्षि-
 कचूर्णौ, तथा विक्रमतः सप्तसप्तत्यधिकचतुःशतसंवत्सर४७७संजातेन श्रीधनेश्वरस्वरिणा श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्ये तृतीयसर्गे चतु-
 र्दश्यामेव पाक्षिकमनादिसिद्धमुक्तं, तथाहि—“यावज्जीवं विशेषेण, सोऽष्टमीं च चतुर्दशीं । प्रत्याख्यानपौषधादितपसाऽऽराधयत्यलम्
 ॥१॥ तथा—“स चाष्टमीचतुर्दश्योः, पर्वणोस्तपसः क्वचित् । चाल्यते निश्चयान्नैष, कृतयत्नैः सुरैरपि ॥१॥ तथा—‘जगौ नृपतिरप्येवं,
 शृणु रम्भे ! महाव्रतम् । चतुर्दश्यष्टमीपर्व, तातेनोक्तं समस्ति नः ॥१॥’ तथा ‘त्रयोदश्यां च सप्तम्यां, लोकबोधाय भामिनि ! । अयं
 हि पटहोद्घोषो, मदादेशात्प्रजायते ॥१॥ चतुर्दश्यष्टमीपर्व, त्रैलोक्ये देवि ! दुर्लभम् । करोति यो जनो भक्त्या, स याति परमं
 पदं ॥ २॥ तथा—अष्टम्यां पाक्षिके पक्षिमृगसिंहादिशावकाः । अप्याहारं न गृह्णन्ति, येऽर्द्धमेण वासिताः ॥ १॥ तथा—चतु-
 र्दश्यष्टमीपर्व, दृढधर्मः स धर्मवान् । नित्यमाराधयामास, श्रीयुगादिजिनाङ्घ्रिचत् ॥१॥ इत्यादयोऽनेके श्लोका भिन्नाधिकारप्रतिबद्धाः,

तेष्वपि यत्र पायिकः पश्ये न तत्र चतुर्दशीशब्दो, यत्र च चतुर्दशीशब्दो न तत्र पायिकशब्दः, अतोऽनयोः परस्परपर्यायैवेति
 चतुर्दश्यां पायिकशब्दस्य संकेतोऽज्ञादिसिद्ध एव । तथा 'सागरचन्दो कमला सागरचन्दो अष्टमिचन्दसीसु सुष्णवरेसु मसाप्येसु एग-
 रादने पट्टिम टाति' धीत्राय० पूर्णा, तथा "चपाए सुदंसयो सिद्धिपुत्रो अष्टमिचतुर्दसीसु वषरेसु उवासगपञ्चिमपञ्चिवल्लति, सो
 मदादवीए पत्थिअमाणो निच्छइ"ति श्रीआष० कायोत्सर्गनियुक्तिकृष्णा, तथा "सवेसु कालपवेसु सुपसरवो जिप्पमए जहाजोन्मो।
 अष्टमिचतुर्दसीसु अ निअमण हविअ पोसरिओ ॥१॥ भीआष० पूर्णा, क्वचिच्च अष्टमिपञ्चरसीसु अचि पाठस्तत्रापि ठाणावृत्तिग
 तपाठवत् कृपाविक्रविवान संमान्यत्, यदा पञ्चरसीति पदं चतुर्दश्या उपलब्धकम्, अन्यथा 'से गं चाउइसिअट्टमिपुण्यमासिप्पीसु
 पट्टिपुण्ण पोसर सम्म अणुपालिचा भवती"ति आजावक्यकृष्णां श्राद्धप्रतिमाधिकारे भवितं तेन सहासा गाथाया विसंवाद
 स्याद्, यदा मात्रसितपञ्चमीतोऽपरमात्रसितपञ्चम्यां संवत्सरवत् पूर्वचतुर्दशीतो द्वितीयचतुर्दश्यां पञ्चदशदिनसंभवात् पञ्चदशीश्च
 च्छन् चतुर्दश्यय नाध्या, ग्रन्थया निनदासथाश्रम्यति स्मृतापेक्षेन सह सवाओ न स्यात्, तथाहि—फासुगवारी किणिळ्ळ दिखति,
 एय पोमिअति, सो अ मात्रओ अष्टमिचतुर्दसीसु उववासं करे, पुत्थय च वायइ, तेऽवि त सोळ्ळ मइया जाया उवसंठा सण्णि
 लो, जदिअसं मात्रओ न जिमेइ तदिअसं तेयि न वरति"ति श्रीआश्वस्यकृपरीपद्मनिर्मुक्तेऽचूर्णा, श्रीहारिमद्रीयचूर्णौ च, एतेन "तुवसेण
 वउमामियाणि वउदसीए आयरिआणि, अण्णहा आगमुसाणि पुण्णिमाए"ति सम्पत्तपाठे विद्यमानेऽपि कश्चित् 'तुवसेण य
 परनिआइपि चउदसीए आयरिआणि'ति पाठ दृष्ट्वा पूर्णिमापायिअशङ्कापि व्युत्पत्ता, प्रवचने पूर्वापरसंबन्धेन पर्यालोच्यैव विचा-
 र्ग्याया धोदयमत्ताद्, यदुक्तम्—“पुषाअरण परिमाविळ्ळ सुत्तं पयासिअवसि । अ वयणपारत्तं एअं धम्मस्थिणो हिंमं ॥१॥”ति ॥

सा पर्यालोचना त्वेवम्—“अण्णह आगमुत्ताणि पुण्णिमाए”’त्ति पदं प्रवचनेन सङ्गतीक्रियमाणं यदेवागमे पूर्णिमायामुपलभ्यते इत्यादि प्रागुक्तं बोध्यं, किंच—चतुर्थतपश्चैत्यपरिपाटीप्रमुखपाक्षिककृत्यविशिष्टायाः पूर्णिमायाः क्षाप्यागमेऽनुपलभ्येन तद्वसेण पक्खिआइणि चउइसीए आयरिआणि’त्ति वाक्यं, “अण्णह आगमुत्ताणि पुण्णिमाए”’त्ति पदेन सह अग्निना सिञ्चेत्यादिवाक्यवदसङ्गतमेव स्यात्, तस्मात् ‘तवसेण य चउम्मासिआणि चउइसीए आयरिआणि’त्ति जीर्णपाठ एव स्वभावसिद्धः, क्षोदक्षमत्वात्, पूर्णिमायां चतुर्मासिकस्यैव सिद्धान्तसिद्धत्वात्, तथासिद्धत्वं च ‘तम्हा दोसदेहि’त्ति वक्ष्यमाणगाथाव्याख्यायां द्वितीयाङ्गसंमत्या दर्शयिष्यते, किंच—‘आगमुत्ताणि पुण्णिमाए’त्ति पदं पूर्णिमापाक्षिकाभिप्रायेण प्रमाणीक्रियते तर्हि पूर्णिमातः पूर्णिमायां मासेन संभवात् मासिकं वक्तव्यं स्यात्, न पुनः पाक्षिकमित्यलं प्रपञ्चेनेतिगाथार्थः ॥६३॥ अथानन्तरोक्तगाथायामुत्तराद्धेन यदुक्तं तस्य तात्पर्यमाह, अथवाऽनन्तरोक्तगाथाद्वयस्य तात्पर्यमाह—

तेणं चउइसीए पक्खिअसदेण होइ पज्जाओ । न पुणो पुण्णिमदिचसे तवपमुहं पक्खिअं कज्जं ॥६४॥

येन कारणेन पाक्षिककृत्यविशिष्टा चतुर्दश्यागमे भणिता, अथवा येन गाथाद्वयोक्तसम्मतिप्रकारेण पाक्षिकचतुर्दशीशब्दयोः पर्यायवाचितोक्ता, तेन कारणेन चतुर्दश्याः पाक्षिकशब्देन पर्यायो भवति, न पुनः पूर्णिमादिवसे तपःप्रमुखं पाक्षिककृत्यं, भणितमागम इति गम्यं, तेन कारणेन पूर्णिमादिवसे पाक्षिकशब्देन पर्यायो न भवतीत्यत्रापि संबध्यते इति परमार्थ इतिगाथार्थः ॥६४॥ अथ राकारक्तः शङ्कते—

अह सावयअहिगारे चउपवीमज्झगत्तिकाज्जं । कप्पिज्झइ निअमेणं तवपमुहो पक्खिओऽवि विही ॥६५॥

अथ भानुवग्निधिसूत्रे च चतुष्पथ्यन्तर्वाचिनी पूर्णिमासीतिकृत्वा अनुक्तोऽपि तपःप्रसूताः पाश्चात्तो विधिर्नियमेन कल्प्यते इति पूर्वपक्षः, अथ 'उदरस्यपुत्रादयः कटिस्य पुत्रं क्रूरे शिष्यती'ति न्यायमापद्येन राकारकेनाशङ्कित, यतश्चतुर्दशी पाश्चिककृत्यविशिष्टां सिद्धान्तोक्तां च परित्यज्य द्वादशी पूर्णिमा भविष्यतीतिकल्पनात्तत्पर इति गार्हपत्यः ॥६५॥ अथ पूर्वपक्षितस्यातिप्रसंगेन दूषयितुमाह—
 ता यउदसितययुस्तो छट्टो वुत्तोऽपि किं न पक्वमन्तयो । जह चउदसितययुस्तो चउमासविणमि छट्टतयो ॥६६॥
 यथैव प्रागुक्त 'ता' संहि चतुर्दशीचतुर्यस्योयुक्त पाश्चिकतपोऽपीत्युपवासइत्युक्ताः पणः कथं नोक्तः ? इत्यन्तमाह—'अहं' त्यादि, यथा चतुर्दशीतयोयुक्तं चतुर्मास्यदिने षष्ठतप उक्तं, किं चतुष्पथी तत्पञ्चावकवर्षममाश्रित्योक्ता ? साधुवर्ममाश्रित्य तु अष्टमीचतुर्दश्यावैव, पाश्चिकपक्ष तु श्रावणश्राव्योः साधरणमित्यपि विचार्यमाये चतुर्दश्यावैव पाश्चिकत्वेन सिद्ध्यति, चतुष्पथीमध्य वधिनी पूर्णिमत्यादिविचारणा स्वगतपादुक्कल्पयति गार्हपत्यः ॥६६॥ अथ पुनरपि राकाशङ्कामाह—
 अहं यउमासगवियसा पनरसदिवसेहि पक्षविपक्षिकमणा तेणचि पुणिमविषसे पक्षविषयकपि सुस्तिशुक्लं ॥६७॥

अथ चतुर्मासिकदिनात्—चतुर्मासिकप्रतिक्रमणात् पञ्चदशमिदिनैः पाश्चिकप्रतिक्रमणं भवति, तेनापि कल्पयेन पूर्णिमादिने पाश्चिकप्रतिक्रमणादिक युक्तियुक्तमिति गार्हपत्यः ॥६७॥ अथ परोक्तमतिप्रसङ्गेन दूषयति—
 जह एव सयच्छरिअपडिक्कमणाउ पक्वमपडिक्कमण । पन्नरसविणेहि शुत्त पत्त ता पक्वमी पक्वलो ॥६८॥

यथैव त्वद्वृत्तयुक्तिकेधनहि मावत्सरिकप्रतिक्रमणात्पाश्चिकप्रतिक्रमणं पञ्चदशमिदिनैरेवेति युक्तं 'ता' तस्मात् 'पञ्चमीपक्षः' पञ्चम्यां पाश्चिक प्राप्तम्, उभयत्रापि युक्तस्तौन्यादिति गार्हपत्यः ॥६८॥ अथ युक्तपन्तरमाह—

जह पक्खिअंपि पुण्णिम अमावसा यत्ति तिहिदुगं हज्जा । ता तुह नामंपि इमं पक्खे पक्खे हवइ भिन्नं ॥६९॥
यदि पाक्षिकं पूर्णिमा अमावस्या चेति तिथिद्वयं स्यात् तर्हि तत्र न मापि पक्षे भिन्नं स्यादिति गार्थः ॥ ६९ ॥ अथ

पक्षे २ नाम्नोर्भिन्नत्वं कथमित्याह—

सिअपक्खे पुण्णिमिओ कण्हेऽमावासिओत्तऽवरनामा । अण्णह तुह नामंमि अ अलिअं तह पक्खिअभिहाणे ॥७०॥

‘सितपक्षे’ शुक्लपक्षे पौर्णिमीयकः, पूर्णिमायां पाक्षिकपर्वणः करिष्यमाणत्वात्, कृष्णे पक्षे आमावास्यायक इत्यपरनामा वक्तव्यस्त्वं, तस्मिन् पक्षे अमावास्यायामेव पाक्षिकस्य करिष्यमाणत्वाद्, अन्यथा यदि नामद्विकं न स्यात्तर्हि तत्र नाम्न्यलीकं—मृषाभाषणं भवेत्, पाक्षिकपर्वणपरतन्त्र्येणैव तवाभिधानस्य सम्मतत्वाद्, अन्यथा पौर्णिमीयकोऽहमित्यपि नोद्बोधोपणीयं, तथा पाक्षिकाभिधानेऽपि मृषा स्याद्, अयं भावः—कृष्णे पक्षेऽमावास्यायां पाक्षिकं कुर्वाणः अहं पूर्णिमायां पाक्षिकं करोमीत्यतोऽहं पौर्णिमीयक इति ब्रुवाणः स्फुट एव खनामिन् पाक्षिकपर्वणाम्नि चेत्युभयथाऽपि मृषाभाषी स्यादिति गार्थः ॥७०॥ अत्र सूत्रव्याख्यानेऽपि पाक्षिकशब्देन चतुर्दशी व्याख्यातेति दर्शयति—

जह पक्खिअपज्जाओ चउदसिसहेण देसिओऽवि तहा । न य पुण्णिमसहेण दसाइचुण्णिप्पमुहसमए ॥७१॥

यथा पाक्षिकपर्यायश्चतुर्दशीशब्देन देशितो, दृश्यते इति गम्यं, न तथा पूर्णिमाशब्देन पाक्षिकपर्यायः कृतः, केत्याह—‘दशाचूर्णिप्रमुखसमये’ दशाश्रुतस्कन्धचूर्णिप्रमुखसिद्धान्ते, तथाहि—“पक्खिअपोसहिएसुं समाहिपत्ताणं”ति श्रीदशाश्रु० सूत्रं, एतच्चूर्णिरेवं-पक्खियं पक्खिअमेव, पक्खिए पोसहो पक्खिअपोसहो, चाउइसिअट्टमीसु वा, समाहिपत्ताणं”ति श्रीदशा०, अत्र प्रथमव्याख्याने पक्खिअं

परान्तिप्रमेवेति सारधारणयास्म्यन केवलचतुर्दश्या एव ग्रहणं कृतं, द्वितीयव्याख्याने च पाक्षिकपदमष्टम्या अप्युपलक्षकमित्यभि-
 प्रायेण अद्विमिचउद्गमीमु घेत्यष्टमीसंपुक्ताया एव चतुर्दश्या ग्रहणं कृतमिति बोध्यम्, अन्यथा द्वितीयव्याख्याने निरन्तरं स्यात्,
 तस्याख्यानस्य व्याख्येयपदस्य ग्रहेऽनुपलम्भात्, त्वदभिप्रायेण पाक्षिकशब्दस्य व्याख्याने नाष्टमी न वा चतुर्दशी संभवति,
 तस्मात्प्रथमव्याख्याने केवलचतुर्दश्यभिप्रायकम्, अन्यथा पद्यान्तरमकृत्वा एवकाशग्रहणार्थमष्टम्याख्यानासंभवाच्च, नहि कोऽपि
 ग्रन्थव्याख्याता घटशब्दस्य घट इति प्रमाणो व्याख्यातृत्व मज्जेते, द्वितीयव्याख्याने चाष्टम्युपलक्षिता चतुर्दशी गृहीतेतिवक्ष्यमा
 नग्रन्थद्वन्द्वनिर्वापमादाय दृष्ट्वा दूर्गिरेवारलोकनीया, त्वदभिप्रायेण तु द्वितीयव्याख्याने चाष्टम्युपलक्षिता चतुर्दशी गृहीतेतिवक्ष्यमा
 मिति नत्र निमीय विचारणीयम्, आदिशब्दाद्वारूपपरद्वारवृत्तिरपि, यथा-विज्ञानं परिवादी पदे पदे यदिति आयरिञ्चा । मासद्व
 माभिपन्नं पद पुन्य होइ मज्जेतं तु॥१॥ आचायाः पर्वणि पर्वणि विद्यानां परिपाटीर्ददति, विद्याः परावर्पन्त इति भावः, अथ पर्व
 रिमुच्यन्ते, नत्र आह-मासायमासयोर्मध्यं पर्वं पुनर्ममति, एतदेवाह-“पक्षरस्त अष्टमी स्तु मासस्त य पक्षस्त्रिंशं सुमेयवा अष्पपि
 होइ पद उच्यतागे नदद्वाराण ॥१॥ अदमासस्य-पक्षरमकस्य मध्यमष्टमी, मासस्य मध्य पाक्षिकं-पक्षेण निर्बृच, तच्च कृष्णचतुर्
 गीरूपमरमानव्य, तत्र प्रायो विद्यामायनेपचारमावादिदि व्यव० ६० उ०६, अत्र वृत्तिकृता कृष्णचतुर्दशी विविच्य व्याख्याता
 नद्विष्टामायनापिक्काद्, अन्यथा सामान्येन चतुर्दश्येव व्याख्याता स्याद्धान्तरसम्भतेस्वयैव इत्यमानत्वादित्यपि नेत्रे निमीत्य
 रोरोग्या विधायमितिगार्थः ॥७१॥ अथ पुनरपि युक्तयन्तरमाह-

पाउरमद्वमुचिद्वगुणमासिणिसुपमुहजिणययण । न य कस्थवि पाउरसिअद्वमिपक्ष्विअपमुहययण ॥७२॥

“बृहहिं सीलव्यगुणवेरमणपच्चक्खाणपोसहोववासेहिं चाउदसट्ठमुद्धिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं पोसहं सम्मं अणुपालेमाणा” इत्यादिकं श्रीभगवत्यादिगतं जिनप्रवचनं, विद्यत इति क्रियाऽध्याहार्या, अत्र गाथायां ‘पुण्णमासिणिसु’त्ति हस्वत्वं गाथानुलो-
म्यादवसातव्यं, तद्वत्कुत्रापि “चाउदसट्ठमिपक्खिएसु”त्ति प्रमुखवचनं न च दृष्टमिति गाथार्थः ॥७२॥ अथैवंपाठार्त्तिकं संपन्नमित्याह—
जम्हा दोसदेहिं दुन्नि तिहीओ जिणिंद भणिआओ। तम्हा चउदसिपक्खिअसक्खी लेवोऽवि सूअगडे ॥७३॥

यस्मात् द्वाभ्यां शब्दाभ्यां द्वे तिथी जिनेन्द्रभणिते, उद्धिष्टपूर्णिमाशब्दाभ्याममावास्यापूर्णिमालक्षणं तिथिद्वयं भणितं, तच्च पाक्षिकं न भवति, तस्माच्चतुर्दश्येव पाक्षिकम्, अत्रार्थे साक्षी तावत्सूत्रकृदङ्गे ‘लेवोवि’ लेपनामा श्रावकोऽपि, यतस्तत्र द्वाभ्यां शब्दाभ्यां पाक्षिकव्यतिरिक्तास्तिथयो गृहीताः, तथाहि—“से णं लेवए गाहावई समणोवासाए अहिगयजीवाजीवे’त्ति” द्वितीयाङ्गसूत्रदेशस्य वृत्तिरियं, तथा—चतुर्दश्यष्टम्यादिषु तिथिषूद्दिष्टासु—महाकल्याणकसंवन्धितया पुण्यतिथित्वेन प्रख्यातासु तथा पौर्णमासीषु च तिसृ-
ष्वपि चतुर्मासकतिथिष्वित्यर्थः एवंभूतेषु धर्मदिवसेषु सुष्ठु—अतिशयेन प्रतिपूर्णे यः पौषधो—व्रताभिग्रहस्तं प्रतिपूर्णम्—आहारश-
रीरब्रह्मचर्याव्यापाररूपं पौषधमनुपालयन् संपूर्णश्रावकधर्ममनुचरति ॥ इति श्रीसूत्रकृदङ्गे द्वितीयश्रुतस्कन्धेऽध्ययने ७ लेपश्रा-
वकवर्णनाधिकारे इति गाथार्थः ॥७३॥ अथ द्वाभ्यामपि शब्दाभ्यां पाक्षिकत्वेनाभिमतयोस्तिथ्योग्रहणे को दोष इत्याकङ्क्षायां
सूत्रगतिभङ्गलक्षणं दोषमाह—

सुत्तंमि एगअत्थो णो जुत्तो णेगसद्वचयणिज्जो। अप्पगंगथमहत्थं सुत्तं जंपंति जेण जिणा ॥७४॥
सूत्रे एकोऽर्थः—पाक्षिकादिलक्षणोऽनेकशब्दवाचनीयः—नेकैरुद्दिष्टपूर्णिमादिलक्षणैः शब्दैर्वक्तव्यो न युक्तः, यतः सूत्रं तावद-

त्यप्रत्यं मदायं च जिना मुनन्ति, शब्दैरस्मभवेन च महावित्यर्थः, यदागमः—“अप्यगंभमहस्यं शचीसादोसविरहितं च च । लक्ष्मण
 छुण सुचं अट्टदि अ गुणेहि उववेअ ॥ १ ॥” (३-८८०) तत्र द्राष्टृशब्दोपा शची—“अस्मिअवधायज्जवय निररथयमवस्यय छलं
 दुरितं । निस्सारमहिअमूयं पुणठरं वाइयमजुण ॥ १ ॥ कमयिण्ण वयममिअ विमयिमिअ च लिममिअ च । अणमिहिअमपय
 मेव य सदान्दीपं ववदिअं च ॥ २ ॥ कालवन्धविदोसो समयविअं च वयममिअं च । अत्यावचीदोसो नेओ असमासदोसो
 अ ॥ ३ ॥ उवमारुवगदोसो निरेसपययअपिदोसो अ । एए अ सुचदोसा शचीसं दुति नायवा ॥ ४ ॥ (३. ८८१-२-३-४) इति
 श्रीमनुयोगशास्त्रेण, तथा “निदोसं सारवं च, इतच्छुचमलकिञ्च । उवचीअं सोवयारं च, मिअं मडुरमेव य ॥ १ ॥ (२-५१६३-८८५)
 इति कल्पनाप्यपीडेऽपि सूत्रतद्वयम्, एतादृशत्रयस्य युक्तं सूत्रं नानेकशब्दैरेकस्मिन्नर्थे वाच्ये सति संभवति, प्रत्युताल्लयार्थमहा-
 प्रत्ययत्वेन वैपरीत्याह, तस्मादस्मात्साष्टाधिकमात्म्या यथा पादिकं वाच्यतया निर्दिष्टं तदपेक्षया एकेनैव पादिकशब्देन पादिकं वक्तुं
 युक्तम्, अयं मासः—पूर्णिमाऽमावासे यदि पादिकस्तिथी असिध्यतां तर्हि सत्रकारो गणधराः सर्वत्र भवतु मा वा कश्चित् पादिकशब्द-
 प्रयोगमदासन्, तथाच “वातइसट्टमीपकसिधत्तु पडिपुण्ण वोसइ” मित्याद्यमणिष्यत् तत्र क्वपि नोक्तम्, अतो न पूर्णिमामावासे
 पादिकं, ननु तर्हि चतुर्दशीशब्दस्थाने पादिकमित्येव कथं नोक्तमिति चेदुच्यते, पादिकचतुर्दशीशब्दयोः पर्यायरूपत्वेनैकस्वरूपत्वादे-
 कशब्दवाच्यत्वाभ्यामिचारादिति गम्यार्थः ॥ ७४ ॥ अयं द्रायाः सुखावयोषां युक्तिमाह—
 वतदसिपहस्विअतित्यं मण्डिस अज ज्जाव वदेइ । अ तस्स मूलमण्णं पणइओ नत्थि तित्थयरा ॥ ७५ ॥
 चतुर्दश्यां पादिकम् अर्थात् पादिककृत्य तत्र तीर्थं, तथाभितं तीर्थमित्यर्थः, कथमर्थः, अथ यावद्विज्यमिति, अज्जिअं, न पुनश्चुटि

तं मत् केनापि संहितं, यत्तदोर्नित्याभिसंबन्धाद्, तस्मात्तन्मूलं—चतुर्दशीपाक्षिकमूलं, तीर्थकराद् अन्यः प्रवर्त्तको नास्ति, चतुर्दशी-
पाक्षिकप्रवर्त्तकस्तीर्थकृदेव, अनादिसिद्धमित्युपदेशद्वारेतिगाथार्थः ॥७५॥ अथ पूर्णिमापाक्षिकस्यापि मूलं तीर्थकृद्भविष्यतीति परा-

शङ्कापराकृतये गाथाम्बह—

पुणिमपक्खिअमूलं चंदप्पहसन्निओ तुहंपि मओ । लिङ्गं पक्खिअसत्तरि मुणिचंदकया तयट्ठाए ॥७६॥

पूर्णिमापाक्षिकमूलं चन्द्रग्रभसंज्ञितः—चन्द्रग्रभाचार्यनामा तवापि सम्मतः—प्रतीतः, यतः—“दुर्वादिद्विरदाङ्कुशः समयविच्छेणी-
शिरोमण्डनं श्रीचन्द्रग्रभद्वरिराद् स भगवान् प्राचीकशत्पूर्णिमा”मित्यादिपौर्णिमीयककृतसंस्कृतक्षेत्रसमासवृत्तौ, तथा राकारक्त-
कृताममतीर्थकृच्चरित्रेऽपि, तथा शतपदीकारेणापि बृहद्रच्छात्पूर्णिमापक्षश्चन्द्रग्रभाचार्यदेवोक्तः ततश्चात्मन उत्पत्तिरिति, तत्र
लिङ्गं—चिह्नं ‘तयट्ठाए’त्ति तदर्थं—तस्मै इदं तस्य प्रतिबोधनिमित्तं श्रीमुनिचन्द्रद्वरिः—तद्गुरुभ्राता तेन कृता पाक्षिकसप्ततिरेव, यदि
पूर्णिमामूलं चन्द्रग्रभो नाभविष्यत्तर्हि कथं तत्प्रतिबोधनिमित्तं पाक्षिकसप्ततिकामकरिष्यदितिगाथार्थः ॥ ७६ ॥ अथ पूर्णिमा-
मूले युक्तयन्तरमाह—

चउदसिपक्खा पुणिमपक्खो इह निग्गओत्ति विक्खायं ।

पुणिमपक्खा चउदसिपक्खोऽवि न वयणगंधोऽवि ॥७७॥

यथातथाशब्दयोरध्याहाराद् यथा चतुर्दशीपक्षात्पूर्णिमापक्षो निर्गत इति विख्यातं, “वडगच्छओ पुणिम पुणिमओ सदढ-
पुणिमंचलया । दोहिवि आगमनामा कुच्चयरा खरयो जाउ ॥१॥ चि बृद्धसंप्रदायात्सर्वजनप्रतीतं, न तथा पूर्णिमापक्षाच्चतुर्दशी-

पयोऽपीति युक्तिः सुखानयोवेतिमाथार्थः ॥७७॥ अथैव सति पूर्णिमापक्षे किं संपन्नमित्याह—

तन्महा पुष्णिमपक्षस्ये पितृ तिस्र्यं दृष्टिः निगमेण । एव सेसमपक्षस्यि भाषित्वा सुष्ठुमबुद्धीय ॥७८॥

यस्माच्चतुर्दशीपक्षात्पूर्णिमापक्षो निर्गतस्तस्मात्पूर्णिमापक्षे नियमेन तीर्थं छिन्नं प्रवेष्टुं, अयं भावः—भ्रीवीराचद्विष्कट्पितृकालक-
क्षरिप्रभृतैर्वा चन्द्रप्रभावाय यावच्चतुर्दश्यां तीर्थमासीत्, तत्र पूर्णिमापक्षे तीर्थं न प्रवत्येवातस्तन्मते तीर्थस्य व्युत्प्रेक्षाः संपन्नाः,
अथ तदानीं तृतीयमेव, तर्हि तस्मिन् तारकस्वरूपेण विद्यमाने पूर्णिमापक्षस्य तीर्थं ब्रह्मज्ञानायाससिद्धा, अन्विष्ये तीर्थं तदनभि-
मतप्ररूपणावस्तवः पृथग्सम्भवात्, एवम्—अमुना प्रक्षरणेन संप्रमतेष्वपि—श्रीश्रिकादिपाद्यपर्यन्तेष्वपि छिन्नं तीर्थं स्नातव्यं, तेषामभि-
प्रायेण स्वस्वमतोत्पत्तेरेव स्वामिमतवीर्यप्रवर्पेणात्, न पुनस्तीर्थं चन्द्रादरम्यादियद्यप्यस्ति तेषां संभवतीतिगाथार्थः ॥ ७८ ॥ अथ
नक्षत्रोऽपराधिनस्त्वान्नरणाकन्यां कृपुक्तिमयाकर्ममुमाह—

जोइसकरदयमुदे पडिवाइकमा तिहीण गामाह । ततो पसिद्धपक्षिअपयनिमित्तं विजुसाह ॥७९॥

न्योतिष्कण्डप्रमुखे—ज्योतिष्कण्डचन्द्रमक्षसिद्धयर्मप्रज्ञायावो 'प्रतिपदादिक्रमात्' प्रतिपदमावो कृत्वा क्रमेण यत्कि-
मीनां नामानि 'ततो' ततो जैनग्रन्थेन प्रसिद्धपाद्यिकर्मनिमित्तं—चतुर्थतयोदियानविशिष्टप्रवचनप्रसिद्धपाद्यिकर्मपरिष्ठानार्थं विने
नोक्तानीत्युत्तरार्थो, भावार्थस्त्वय—पादिवर विरय साया फलतिव तह पैमयी अ छही अ । सचमिअइमि नवमीदसमी इक्कास्सी वेवा । १॥
चात्ति ठेरसि पाउइसी अ निट्टवपिआ ठ पम्भसी । किन्हमि अ जुम्भमि अ एमाओ तिही मुयेअवा । २॥ इति ज्योतिष्कण्डे
(१०१-१०२) तथा बद्धमचतुर्दशे प्रागुक्तं "ता कइ ते दियसाथं पामयेअअ भादित्ति थवेजा ?, ता पयमेगस्स नं मक्खस्स

पन्नरस दिवसा पणत्ता, तंजहा-पडिवयदिवसे, ता एतेसि णं पन्नरस नामधेज्जा पणत्ता, तंजहा-पुवंगसिद्धे १ मणोरमे २ मणोहरे ३ जसभदे ४ जसोधरे ५ सबकामसमिद्धे ६ इंदे ७ मुद्धाभिसित्ते ८ सोमणसे ९ धणंजए १० अत्थसिद्धे ११ अभिजाते १२ अचासणे १३ सतंजए १४ अग्गिवेसोवसमे १५ दिवसाणं नामधिजाइं । ता कहं ते राईओ आहिज्जत्ति वदेज्जा १, ता एगमेगस्स णं पक्खस्स पण्णरस राई पणत्ता, तंजहा-पडिवाराई १ विइआराई २ जाव पण्णसीराई १५, ता एएसिं णं पन्नरसण्हं राईणं पण्णरस नामधेज्जा पं०, तं०-उत्तमा १ सुणक्खत्ता २ एलावच्चा ३ जसोधरा ४ सोमणसा ५ सिरिसिंभूता ५ विजता ७ वेजयंती ८ जयंती ९ अपराजिता १० इच्छा ११ समाहारा १२ तेआ १३ अभिनेआ १४ देवाणंदा निरता १५, रयणीनामधेज्जाइं”ति श्रीचन्द्रप्रज्ञप्तौ, एवं सूर्यप्रज्ञप्तावपि (२४-४८) एवंविधेष्व्वागमेषु क्रमेणोक्तानि यानि नामानि तानि सम्मतितयोद्भाव्य पक्षान्ते भवं पाक्षिकमिति व्युत्पन्त्या पञ्चदश्यां पाक्षिकमिति चन्द्रभ्राचार्यस्य वाग्विलासः, स च स्तन्यपानार्थिनो मातरं परित्यज्य पितरं परिधावमानस्य चेष्टेव विपश्चितामुपहास्यहेतुः, यतो मातृस्तनकल्पं चतुर्थतपःप्रभृतिपाक्षिककृत्यविशिष्टचतुर्दशीज्ञापकं प्रागुक्तमागमकदम्बकं तदाश्रयभूतं तीर्थं च परित्यज्य तदाशापूर्णेऽजागलस्तनकल्पं ज्योतिःशास्त्रानुगततिथिक्रममात्रज्ञापकं ज्योतिष्करण्डादिकं प्रति धावति, तस्माद्दे चन्द्रप्रभाचार्य ! ज्योतिष्करण्डादौ तिथिक्रममवलम्ब्य पञ्चदश्यां पाक्षिकमिति श्रुगालकृदाशा परिहर्त्तव्येति गाथार्थः ॥७९॥ अथ ज्योति-

ष्करण्डादौ तिथिक्रमः किमर्थमित्याह—

किंतिह जोइससत्थे अणाइसिद्धो तिहिक्रमो एवं । तेणिव नंदे १ भदे २ जए अ३ तुच्छे अ४ पुण्णत्ति ५ ॥८०॥
किंत्विह जगति ज्योतिःशास्त्रे लौकिके रत्नमालादौ लोकोत्तरे च चन्द्रप्रज्ञप्त्यादौ एवं-प्रागुक्तप्रकारेण प्रतिपदादिरचना-

रूपेण क्रम-परिपाटिरनादिसिद्धः, यत एव सतः किमित्याह-‘तेजिव’पि प्राकृतत्वाद् ध्रुवत्वे तेनैव कास्येन नन्दा? भद्रा २
 जया ३ रिक्ता ४ पूर्णा ५ इत्यादि, एवक्रम इति सालघण्टान्यायेनेहापि संयच्यते, एव क्रमो भवति, तत्र लौकिके-“नन्दा? भद्रा २
 जया ३ रिक्ता ४, पूर्णा ५ चेति त्रिरन्विज्ज । इना ५ मध्यो १० यमा १५ सुक्का, कृष्णासु व्यस्ययासिचि ॥१॥”रित्यादि, लोकेष्वरे “ता
 स्म ते तिही आदितेति वदेज्जा !, सत्त्व स्तु इमा दुविहा तिही पण्णसा, तज्जा-दिवसतिही रादितिही ज, ता क्ख ते विवसतिही
 आदितेति वदेज्जा !, ता एगमेरस पक्खस्स पण्णरस दिवसतिही पण्णसा, तंवाहा-र्गदे १ मदे २ जय ३ तुब्बे ४ पुण्णे ५ पक्खस्स प
 चमी, पुणरवि नदे ६ मर ७ जय ८ तुब्बे ९ पुण्णे १० पक्खस्स दसमी, पुणरवि नदे ११ मदे १२ जय १३ तुब्बे १४ पुण्णे १५ पक्खस्स
 पण्णरसी, एव तिगुणा तिही सवेसि दिवसाब्बं । क्ख ते रादितिही आदितेति वदेज्जा !, ता एगमेरस पक्खस्स पण्णरस रादितिही
 प ०, रं ०-उमावती १ मोगवती २ असवती ३ सबडुसिद्धा ४ मुहणामा ५ पुणरवि उमावती ६ मोगवती ७ जसयती ८ सबडुसिद्धा ९ सु-
 हयामा १०, पुणरवि उमावती ११ मोगवती १२ असवती १३ सबडुसिद्धा १४ मुहणामा १५, एव तिगुणा एजा तिहीठ सबसि रा
 तीण”ति (२४-४९) श्रीचन्द्रप्रश्नसौ ददमे पञ्चदशे प्रासृतप्रासृतके पत्र ४५, एवं सूर्यप्रश्नसत्त्वपि, ददमस्य पञ्चदशे प्रासृतप्रासृत
 तके ४३ पत्रे अयमेव पाठोऽयगन्तव्य , अत एव लौकिके लोकेष्वरे च टिप्पनकव्यवहारप्रश्नपिरपि प्रतिपदादितिचिक्रमेणैव, व्युत्थि-
 श्रेऽपि जैनटिप्पनके संप्रति टिप्पनकप्रश्नपिरेव तत्साधिणी, तस्मात्प्रतिपदादितिचिक्रम- पाश्चिद्विचारे अस्मिन्निस्तर एवेतिगाथार्थः
 ॥८०॥ अधोक्तयुक्त्या किं संपन्नमित्याह-

तेण पक्खस्संतो पण्णरसी तत्थ पक्खपडिकणण । जुससि मइविगल्पो मिउज सिद्धाउ संतसिम्भो ॥८१॥

येन कारणेन ज्योतिष्करणडादौ तिथिक्रमो न पाक्षिकविचारोपयोगी तेन कारणेन पक्षस्यान्तः पञ्चदशी भवति तत्रैव च पाक्षिक-
 क्रमप्रतिक्रमणं युक्तमिति चन्द्रग्रभाचार्यस्य कुविकल्पः सिंहान्तुगृह्य संत्रासितः—त्रासं नीत इति । यत्तु 'अंतो पक्षस्वस्से'ति पाक्षिक-
 सूत्रपदमवलम्ब्य पक्षस्यान्ते पूर्णिमायां पाक्षिकप्रतिक्रमणं युक्तमिति तन्महदज्ञानं बोध्यं, यतस्तत्रान्तशब्दो मध्यार्थवाची, तेन पक्ष-
 स्यान्तः—मध्ये वाचनादिविषयं यदवद्यं विहितं तदालोचनीयमिति भणितम्, अन्यथा पूर्णिमाप्रतिपदोर्मध्ये यत्पातकं तदेवालोचितं
 स्यात्, न पुनः पञ्चदशदिनसंबन्ध्यपीति गाथार्थः ॥८१॥ अथ चन्द्रप्रज्ञप्त्याद्यनुसारेण पाक्षिककल्पने दूषणान्तरमाह—
 किंचिह पक्षस्वस्संतो देवसिओ राइओ व तुम्भ मए । तुहओ तुह गलपासो दुण्हंपंतो विआलेऽवि ॥८२॥
 'किं चे'ति दूषणाभ्युच्चये, चन्द्रप्रज्ञप्त्याद्यनुसारेण पक्षस्यान्तो देवसिको रात्रिको वा तव मतः—अभिमतः?, द्विधापि—उभयथापि
 तव गलपाशः, यतः कारणाद् द्वयोरपि देवसिकरात्रिकयोरप्यन्तो विकालेऽपि—मध्याह्नादावपि भवेदित्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—भोश्च-
 न्द्रग्रभाचार्य ! जैनप्रवचने पक्षस्तावद्विविधः कथितः, पुबंगसिद्धे? मणोरमे? इत्यादिप्रागुक्तो देवसिकः पक्षः, उत्तमा? सुणक्खत्ता? २
 इत्यादिप्रागुक्तो रात्रिकः पक्षश्चेति द्वैविध्यं, तत्र तव देवसिकोऽभिमतो रात्रिको वा उभावपि वा ?, आद्ये रात्रिकपक्षेण किमपराद्धं ?,
 यत आगमे द्वयोरप्यविशेषणोक्तयो रात्रिकं पक्षं परित्यज्य देवसिकोऽभ्युपगम्यते, एवं रात्रिकाभ्युपगमेऽपि देवसिकेन पक्षेण किम-
 पराद्धमित्यादि बोध्यम्, अथोभावप्यभिमतचित्ति चेत्ति पाक्षिकप्रतिक्रमणे अप्युभे एवाभ्युपगन्तव्ये स्यातां, तथा चैकस्मिन्नेव दिवसे
 पक्षद्वयापस्या तदन्ते पाक्षिकप्रतिक्रमणकरणे पाक्षिकप्रतिक्रमणद्वयापस्या प्रवचनमर्यादाभङ्ग एव, किंच—चन्द्रप्रज्ञप्त्याद्यनुसारेण
 पाक्षिकत्वाभ्युपगमे टिप्पनकाद्यवलोकनेन कदाचित्प्रातः कदाचिन्मध्याह्णपराह्णे वा देवसिकस्य रात्रिकस्य वा पक्षस्य पर्यवसानात्

पाधिकप्रतिक्रमणमपि कालानियमेन कर्णव्यमाणयेत, एवं रात्रानपि माष्यम्, एवं युक्त्या चन्द्रप्रभाचार्यस्य सर्वत्रापि गलपान्न इति गाथाय ॥८२॥ अथैवमुक्तेऽप्यभिमिनियेभ्यस्तन्त्रमतिप्रसङ्गेन दूययितुमाह—

अण्णाह सायणापमुहा मासा भविणवणाङ्गणामेहि । अणिआ तेणासाठे पुण्णिम पज्जोसवणपव ॥८३॥

अन्यथा यदि चन्द्रप्रज्ञप्त्याधनुसारैव पक्षस्यान्ते पाधिकप्रतिक्रमणमभ्युपगम्यते तर्हि चन्द्रप्रज्ञप्त्याधनुसारैव सावत्सरिक-
पक्षाणि आप्तवर्णितमास्यायेव कर्णव्यमाणयेत, तथाहि—“ता क्व मासा आहिताति वदेजा १, ता एगमेगस्स णं संबच्चस्स दुवा-
तस्स मासा १०, तेसि दो नामधेज्जा भवंति-छोइआ लोठपरिआ य, तत्त्व छोइआ णामा सावणे १ भवपद अस्सोपद कस्सिपद
ममासिरे ५ पोसेद माह ७ फल्गुणे ८ विसे ९ वसाहे १० जेहामूले ११ आसाहे १२। लोठपरिआ णामा अभिगंदये १ पइहु २ विज्जपद
पीतिवदये ४ सिज्जसे ५ सिवेद सिमिरे ७ हेमव ८ वसंतमासे ९ कुसुमसंमवे १० पिदाहे ११ वषट्ठिरोही १२ति, श्रीचन्द्रप्रज्ञप्तौ
इदमस्यैकोनविंशतितमे त्रामृतप्रामृतके, एवं धर्मप्रज्ञप्तावपि बोध्यम्, (२८-५३) एवं च सति संबत्सरान्ते मवं सावत्सरिकमिति ब्युत्प-
त्त्या आपाठे मासे पूर्णिमायां पर्युपणापव सावत्सरिकतिचालोचनाविक्रियाविसिष्टं कर्त्तव्यं स्यादिति गम्यम्, अयं भावः—यदि
चन्द्रप्रज्ञप्त्यादिक दूरणीकृत्य पञ्चदश्यां पाधिकमभ्युपगम्यते, अभ्युपगम्यतां तर्हि तदेव दूरणीकृत्यापाठसितपूर्णिमायां पर्युपणा-
पवापि, अयं पर्युपणा न तथेति चेत्तर्हि पाधिकमप्यास्तां, अयं पर्युपणापव भाद्रपदे पञ्चम्यामित्यागमे दृश्यते तथा परम्परापीति
येषां पाधिकमपि चतुर्दश्यामागमे पूर्वनिर्दिष्टे दृश्यते, तथा परम्पराऽपीति स्वीक्रियतामिति प्रतिबन्दीनवी दुस्तरंतिगाथायः ॥८३॥

अथ तत्कारान्तरेणाप्यतिप्रसङ्गमाह—

अहवा कक्कडसंकंतिदिणे य संवच्छरी अ पडिक्कमणं । तुब्भ मए संसिद्धं चंदप्पणत्तिपमुहेहिं ॥८४॥

‘अथवे’ति प्रागुक्तापेक्षया प्रकारान्तरद्योतकः, कर्कसंकान्तिदिने सांवत्सरिकप्रतिक्रमणं तव मते चन्द्रग्रज्ञायाद्यागमैः सिद्धं, ‘तुब्भ मए’त्तिपदेन नास्माकं मते सिद्धवतीत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—चन्द्रग्रज्ञायादौ कर्कसंकान्तौ संवत्सरपर्यवसानं कथितं, तथाहि “जय्या णं ते दुवे स्सरिआ सब्बोहिरिमंडलं उवसंकिमिच्चा चारं चारंति तथा णं एगं जोअणमयसहस्सं छच्च सट्ठे जोअणसए अण्ण-मणस्स अंतरं कट्ठु चारं चरति, तथा णं उत्तमकट्ठुपत्ता जाव राती भवति, जहण्णेणं दुवालस जाव दिवसे भवति, एस णं पढमे छम्मा-सस्स पज्जवसाणे, ते पविसमाणा स्सरिआ दोच्चं छम्मासं अयमाणे पढमंसि अहोरत्तंसि बाहिराणंतरं मंडलं उवसंकिमिच्चा चारं चरंती”-त्यादि यावत् ‘तया णं उत्तमकट्ठुपत्ते जाव दिवसे भवति, जहण्णिआ दुवालमुहुत्ता राई भवति, एस णं दोच्चे छम्मासे, एअस्स णं दोच्च-स्स छम्मासस्स पज्जवसाणे, एस णं आइच्चे संवच्छरे, एस णं आइच्चस्स संवच्छरस्स पज्जवसाणे।” इति श्रीचन्द्रग्रज्ञप्तौ चतुर्थप्राभृतकप्रान्ते पत्र १०, एवं सूर्यग्रज्ञप्तावपि (२८-१५) अथ यदि तत्र सांवत्सरिकं नाभिमतमस्माकमिति चेत् तर्हि पाक्षिकमपि पञ्चदश्यां कथम-भिमतमिति, युक्तेस्तौल्यादिति गार्थः ॥८४॥ अथोक्तयुक्तेरुपसंहारेण तात्पर्यमाह—

तेणिव पज्जोसवणा भइवयपंचमीइ रूढत्ति । तह चउदसिदिणि पक्खिअपवं सच्चण्णुसंबुत्तं ॥८५॥

येन कारणेन ज्योतिष्करण्डचन्द्रग्रज्ञायादिषु यत्तिथिमासादीनां क्रमः प्रतिपादितः स चोक्तयुक्तिभिः पाक्षिकादिपूर्वविचारेऽनु-

१ एवं खलु एतेणुवाएणं णिक्खवममाणा एते दुवे स्सरिया ततोणंतराओ तदाणंतरं मंडलाओ मंडलं संक्रमेमाणा २ पञ्च २ जोयणांडं पणतीसं च एगाड्ढिभाए जोयणस्स एगमेगे मडले अन्नमन्नस्स अंतर अभिवद्धेमाणा २ सब्बाहिरं इति च पाठः संप्रति लभ्यमाने पुस्तके

पयोगित्वेनाकिञ्चित् एव तेन कारयेनेव यथा भाद्रपदपञ्चम्यां पर्युषणा रुद्रा-प्रबचने सर्ववनप्रतीता इत्यमुना प्रकारेण तथा चतुर्दशीदिने पादिकं पद सदृशैः सम्यक् प्रकारेण भवितमित्यर्थाः, एतेन बालवेष्टितकाचपिष्यकृत्यं स्तनिकशातपवीकारो क्रमपि तिरस्कृतमिति बोध्यमिति गार्थः ॥८५॥ अथ चतुर्दशी परित्यज्य पुनरपि चन्द्रप्रभाचार्यस्तत्प्रतिषेधं किं त्यक्तवानित्याह—

चतुर्दशीपादिकमीतः भीमहानिद्रीयश्चमपि परिहरति स्मेति गम्य, परिहरति स्म-त्यक्तवानित्यर्थाः, भीमहानिद्रीयस्वीकारे चावश्य पादिकं चतुर्दश्यामभ्युपगन्तव्यं भवेत्, तत्र स्पष्टमेव पादिकं चतुर्दश्यामुपलभ्यते, तत्र प्रागुक्तमिति बोध्य, येन कारणेन भीमहानिद्रीय त्यक्त तेन कारयेनेनोत्तरकरेण-तीर्षकृष्णपलपपातकमर्केन चन्द्रप्रभाचार्येणोपधानविधिः-भादानां नमस्कार-विश्रुताराधनतपोविशेषविधिः, अपिर्गम्य, सोऽपि त्यक्त इति गार्थः ॥८६॥ अथ भीमहानिद्रीयव्यवस्थापनाय युक्तेर्वक्ष्यमाणत्वा दुपधानविषये चन्द्रप्रभाचार्यः कथं प्रष्टव्य इत्याह—

एष उच्यते भाष्यो पदिसेहा अहं भवियमावाजो ! ।
पदमो असिदिरक्षसिगसिजो धरतो न तुषिगप्यो ॥८७॥

ननु मोक्षचन्द्रप्रभाषाय ! त्वया भादानामुपधानाभावाः प्रकल्प्ये तर्कं प्रतिषेधात्-सिद्धान्ते प्रतिषेधोपलभ्यते अथो भवित्यभावात्-सिद्धान्ते उपधानोक्तेरभावादिति विवक्ष्यद्वयी प्रष्टव्या, तत्र प्रथमो विवक्ष्योऽसिदिरक्षसीप्रस्ता, तत्र प्रयोगो यथा-उपधानो दहनं भादानां नोचित, प्रबचने प्रतिषिद्धत्वाद्, आलोचनायां पाषासादिभ्योक्तमिति प्रतिषिद्धत्पमसिद्धं, अत्राप्यागमे

निवेधानुपलब्धेः, अपरः चः पुनरर्थे सिद्धान्ते भणित्यभावलक्षणो द्वितीयो विकल्पः, किलक्षणः ?-द्विविकल्पः, वक्ष्यमाणौ द्वौ विकल्पौ यस्य स तथा, द्विविध इत्यर्थः इति गाथार्थः ॥८७॥ अथ द्वितीयविकल्पस्य द्वैविध्यमाह—

नामं पि न त्थि किं वा करिज्जमाणो विही न सिद्धंते । पढमुघ होइ पढमो जं उवहाणंति समवाए ॥८८॥
अथ सिद्धान्ते उपधाननामापि नास्ति उत क्रियमाणविधिर्नास्ति?, तत्र प्रथमो विकल्पः प्रागुक्तप्रथमविकल्पवदसिद्धिराक्षसी-ग्रस्तः, यतः समवाये-समवायाङ्गे उपधाननामास्ति, समवायाङ्गे उपासकदशाङ्गस्वरूपप्ररूपणाधिकारे साक्षादेव श्रावकाणामुपधानान्युक्तानि, तथाहि-उपासगणं च सीलव्ययेरमणगुणपञ्चकूलाणपोसहोववासपडिवज्जयाओ सुअपरिगहो तवोवहाणाइं पडिमाओ" इति समवायाङ्गद्वये पत्रे ३७ सर्वपत्र ५० (११-१४२) अत्र वृत्त्येकदेशो यथा-श्रुतपरिग्रहास्तथउपधानानि-प्रतीतानि, उपलक्षणाद्वयवहारघृत्तावपि यथा 'श्रुतग्रहणमभीप्सता उपधानं कार्य'मिति, तथा 'वसे गुरुकुले निच्चं, जोगवं उवहाणवं । पिअं करे पिअंवाई, से सिक्खं लद्धुमरिहति (७-३४०*) श्रीउत्तराध्याये ११, तद्बृत्त्येकदेशो यथा योजनं योगोः-व्यापारः, स चेह प्रक्रमाद्धर्मगत एव तद्वान्, अतिशयने मतुए, यद्वा योगः-समाधिः सोऽस्यास्तीति योगवान्, प्रशंसायां मतुए, उपधानम्-अङ्गा नङ्गाध्ययनादौ यथायोगमाचामल्लतपोविशेषस्तद्वानिति श्रीउत्त० बृहद्बृत्तौ, तथा 'तवोवहाणमादाय, पडिमं पडिवज्जओ । एवंपि विहरओ मे, छउमं न नियइइ ॥१॥ (७-८१*) इति ॥ श्रीउत्तरा० २, एतद्बृत्त्येकदेशो यथा-तपो भद्रमहाभद्रादि उपधानम्-आगमोपचाररूपमाचामल्लादि आदाय-स्वीकृत्य चरित्वेतियावदित्यादि श्रीउ० बृ०, तथा-काले विणए बहुमाणे उवहाणे तहा अनिण्हवणे । वंजण अत्थ तदुमए अट्ठविही णाणमायारो ॥ १ ॥ (द० नि० १८६) इति द्वारागाथायां चतुर्थद्वारागाथा यथा-

दुग्धतिरपदभूतधरणा उवहाणं जतथ जतथ जं सुतं । आगाढमणागाढे गुरु लडु आणादसगणच्छिआ ॥१॥ इति भीमिनीयभाष्यम्-एत
 न्निर्ययसा-इआणि उवहाणोपिदारे, तं दहा भासा य, दहे उवहाणगादि, भावे इमं-दुग्धति गाहा ॥ दृढा गती दुग्धती दुक्कलं
 या वसि विजति गतीए एसा दुग्धती, विपमेत्यर्थः, कुस्सिता वा गतिदुग्धती, पतणं पाठ, तीए दुग्धतीए पततमप्पाणं
 जे घरेति स उवहाणं मण्वति, स च जतथ जतथ-एम सुचवीप्सा जतथ उवहेसगे जतथ जज्जयणे जतथ सुजक्कलवे
 जतथ जगे कलुक्कालिजज्जगणेसु नेआ, वमिति जं उवहाणं विवीतितादितं ततथ सत्थ सुचे-सुते क्खयवमिति वक्कसेसं मवति
 'आगाढाणागाढ'पि जं च उवहेसगादिनुसं मणित तं सवं समसखो दुविह मण्वति, आगाढमणागाढ वा, त च आगाढसुज मराव
 स्सिउआद, अणागाढमायारमाती"स्यादि भीमिनीयवृत्ता, तथा-“उवहाण पुन आयक्किाई जं अस्स वण्णिअं सुचे । त तेमेव उ वेअं
 इहता आणाइआ दोसा ॥१॥ (५७९) इतिपथयस्तुकछत्रे, अस्या वृत्तिः-उपधानं पुनराचामान्तादि यद्यस्याप्ययनादेर्वर्षितं सुत्र
 एद-आगमे तदध्ययनादि तनैय तु वयमितरथा-अन्यथादाने आगादयो दोषाद्यत्वार इतिगाथार्यः ॥ इतिभीहरिभद्रहरिकृतद्वौ
 सर्गपत्र १५२ पुस्तके पत्रे ५१, एवं दद्वैकान्त्रिकमिपुक्कावपि “काले विणए वहुमाये उवहाणे” इत्यादि, न चैतत्साधूनामेवोक्तमि
 ति वार्थः, सुताराधनतपोविद्यापस्य यथासंभव यथासंभवं यथासंभवं गोमयोरपि सम्मतत्वाद्, नहि सामायिकादिपदव्ययनारम्भस्य भीआवश्य
 कमुतस्कन्धस्य अध्ययनमधिकृत्य श्योरप्यधिकसारेकस्य सुताराधनतपोविशेषो युक्तो नेतरस्येति पक्तुं शक्यते, तस्माच्छ्रुतस्कन्धस्य
 तदध्ययनानां चागमन निधीयणपूर्णादिषु साधूनुद्दिश्योक्तमप्युपलक्षणापदनुयायिनः आबद्धस्यापि यथास्य युक्तमेव, यथा “कालेज
 निशब्दमे मिच्छन्” इत्यागमनुक्ताऽपि साध्वी साध्वनुयायित्वात् परियुज्यते, अन्यथा कालादिरप्यथा ज्ञानाचारः साधूनामप्य संपद्यते,

न पुनः श्रावकाणामपि, न चेदमेवास्तामिति वाच्यं, साधूनामष्टविधो ज्ञानाचारः श्रावकाणां चोपधानवर्जः सप्तधेति काप्यागमे विविच्य परं देशविरतिसर्वविरत्योराराधनतपोविधौ भेदो यथा 'सामाहंमि उ कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा' व्यक्तेरनुपलम्भात्, परं देशविरतिसर्वविरत्योराराधनतपोविधौ भेदो यथा 'सामाहंमि उ कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा' इत्यत्र साधुसाम्येऽपि न सर्वथा साम्यं, किंतु देशेन, तद्वशाच्च तमुद्दिश्य कृतमप्यन्नादिकं भुङ्क्ते श्रावको, न पुनः साधुः, एवमन्योऽपि भूयान् भेदः, एवं साधूनां श्रीआवश्यकश्रुतस्कन्धस्याष्टदिनात्मको योगः श्रावकाणां च वक्ष्यमाणः श्रीमहानिशीथोक्तो विधिरूपधानसंज्ञितः, यद्यप्युपधानशब्देन सामान्यतः श्रुताराधनतपोविशेषो भण्यते तथापि विविच्यमानो मुनीनां योगपरपर्यायमुपधानं श्रावकाणां तु पर्यायवियुतमेवोपधानमिति बोध्यं, नन्वेवमाराधनविधिभेदः कथमिति चेज्जिनाज्ञाया अर्चनीयत्वात्, किंच धानं श्रावकाणां तु पर्यायवियुतमेवोपधानमिति बोध्यं, नन्वेवमाराधनविधिभेदः कथमिति चेज्जिनाज्ञाया अर्चनीयत्वात्, किंच उद्दिष्टभोजित्वेनारम्भपरिश्रवतां काश्चिद्भेदो वक्तव्यः, स च पर्यालोच्यमानोऽयमेव, दृश्यते च लोकेऽपि समानरोगोपशान्तावपि कालपुरुषवयःप्रत्युपेक्षणया औपधादिपथ्यविधौ भेदः, परं पथ्यं तूभयोरपि देयमेव, किंच—एक एवाराध्यो मिन्नभिन्नाराधकापेक्षया भिन्नस्वभावेनैव परिणमति, यतो विद्यमानोऽहं साध्वानी तमेवाहारं भुञ्जानः साधुमपेक्ष्याहारभोक्तृताया परिणतः पूजास्वादकतया तु देवादिकमपेक्ष्यैव एवं बोध्यः, नहि येनैव विधिना साधुना प्रतिमा आराध्यते तेनैव विधिना श्रावकेणापीति, प्रवचनमर्यादाभङ्गापत्तेरित्यलं प्रपञ्चेनेति द्वितीयविकल्पे उपधानमिति नामापि सिद्धान्ते नोपलभ्यते इति प्रथमो विकल्पोऽसिद्धताग्रस्तो दर्शित इति गाथार्थः ॥८८॥ अथ द्वितीयविकल्पसंबन्धिनं द्वितीयविकल्पं दूषयितुमाह—

नहि कत्थवि सिद्धंते सर्वसविही लभिज्ज कीएवि । बिइए महानिसीहे सूआ उवहाणकिरिआए ॥८९॥

नहि कत्थवि सिद्धंते सर्वसविही लभिज्ज कीएवि । बिइए महानिसीहे सूआ उवहाणकिरिआए ॥८९॥
क्रियमाणोऽपि विधिः किं सकलः सूचारूपो वेति चेत्तसि विकल्प्य प्रथममसंभवेन दूषयति—'नही'ति नहि काप्यागमे कस्या

[illegible]

अकुभणिअअघडमाणअसेसहेउदिट्टंतजुत्तीविद्धंसणिकपच्चलपोट्टस्स पंचमंगलमहासुअक्खंधस्स पंचज्झयणेगचूलापरिक्खित्तस्स पव-
 रपवयणदेवताहिट्ठिअस्स तिपदपरिच्छिन्नेगालावगसत्तक्खरपरिमाणं अणंतगमपज्जवत्थपसाहगं सबमहामंतपवरविज्ञाणं पवरबीअ-
 भूअं 'णमो अरिहंताणं'ति पढममज्झयणं अहिजेअब्बं, तदिअहे अ आयंविलेणं पारेअब्बं, तेहेव वीअदिणे अणेगाइसयगुणसंपओववेअं
 अणंतरमणिअत्थपसाहगं अणंतरुत्तेणेव कमेण दुपयपरिच्छिन्नेगालावगपंचक्खरपरिमाणं 'नमो सिद्धाणं'ति वीअमज्झयणं अहि-
 जेअब्बं, तदिअहे आयंविलेण पारेअब्बं, एवं अणंतरभणिएणेव कमेणं अणंतरुत्तत्थपसाहगं तिपदपरिच्छिन्नेगालावगसत्तक्खरपरिमाणं
 'नमो आयरियाणं'ति तइअमज्झयणं आयंविलेण अज्जेयब्बं, तथा य अणंतरुत्तत्थपसाहगं तिपयपरिच्छिन्नेगालावगमत्तक्खरपरिमाणं
 'नमो उवज्झामाणं'ति चउत्थमज्झयणं अहिजियब्बं, तदिअहे य आयंविलेण पारेअब्बं, एवं 'णमो लोए सबमाहूणं'ति पंचममज्झयणं पंचम-
 दिणे आयंविलेण, तेहेव तयत्थाणुगामिअं इक्कारसपयपरिच्छिन्नं तिपआलावगतिचीसक्खरपरिमाणं 'एसो पंचनमुक्कारो, सबपावप्पणास-
 णो । मंगलाणं च सब्बेसिं, पढमं हवइ मंगल ॥१॥'मिति चूलंति, छट्ठसत्तट्टमदिणे तेणेव कमविभागेण आयंविलेहिं अहिजिअब्बं, एवमेव
 पंचमंगलमहासुअक्खंधं सरवणयसहिअं पयक्खरविंदुमत्ताविसुद्धं गुरुणोचवेअगुरुचइट्ठं कसिणमहिजित्ताणं तथा कायब्बं जहा
 पुब्बाणुपुब्बीए पच्छाणुपुब्बीए अणाणुपुब्बीए जीहग्गे तरेजा, तओ तेणेवाणंतरभणिअतिहिकरणसुद्धत्तनक्खत्तजोगलग्गमसीचलजंतुविर-
 हिए ओगासे चेइआलगाइकमेण अट्टमभत्तेण समणुज्जाणावेऊण गोअमा ! महया पंचधेण सुपरिफुडं निउणं असंदिद्धं सुत्तत्थं अणेगहा
 सोऊण अवधारेअबमित्यादि यावत् एअं तु जं पंचमंगलमहासुअक्खंधस्स वक्खवाणं तं महया पंचधेणं अणंतगमपज्जवेहिं सुत्तस्म य
 पेइभूआहिं निजुत्तिभासत्तुणीहिं जहेव अणंतणाणदंमणधरेहि तिथगरेहिं वक्खवाणिअं तहेव समासओ वक्खवाणिअंतं आसि,

अहस्याया कलपविशेषेण तावो निगृह्यमासुष्णिगो योचिमाओ (१६) इवो वषतेन कलसमएणं मदिद्वीपचे पयाणुसारी
 पपरमाभी नाम दुषात्सगसुअहरे समुप्यजे, तेपेअ पचमंगलमहासुअकृतंभस्त उदारी मूलसुत्तमजे लिहिओ, मूलसुत्तं पुण सु
 (१७) एत्त य जत्त अ पय पण्णानुसमा सुपासावग न संपत्ता तस्य तत्त सुअहरेहि कल्लिअदोसो न दापवोपि, किंतु जो
 सो एअस्तु अचित्तितामणिक्कप्पमूयस्त महात्तिसीहसुअरत्तंवरस पुआयरितो आसि तहि वेव संहात्तंहीहि उवेदिआइएहि हेत्तहि
 पदेवे पचगा परिसदिआ तहावि अक्कवसुमहरयाप्पयति इम महात्तिसीहसुअरत्तंवरस कसिअववयजस्त परमसारमूअं परं तन्तं महत्तंयति
 कल्लिअ पवयजपच्छपणं बहुमत्तसोवयारिअति कणं तथा य आपहिअद्दाए आयरियहरिमणेनं तस्यायरिते दिहं सवं समतीए
 सोदिक्कं लिहिअति, अण्णेहिपि सिद्धसेअदिवापरवुद्धवाइअत्तसेणदेवगुअसवदणत्वमासमवसीसरविगुत्तनेमिअवजिपदासगणि
 त्वगगुत्तसिरियमुहेहि दुगप्पहायमुअहरेहि बहु मणिअमिणति (१८) से मयवं ! दुगुत्तविपजोवहायेणं पचमंगलमहासुअकृतंभ
 महिल्लिअणं पुआणुपुवीए पच्छाणुपुवीए अण्णुपुवीए सरत्तंजणमपाविदुअक्कतरविसुदधिरपरिअं फल्लज महाया पयंयेण सुत्तरयं
 च विप्पयाय तओ नं किमहिआ !, गोअमा ! इरिआवहिअं, गोअमा ! से मयवं ! केणं असेण पयं पुद्ध ! आहा नं पंचमंगल महासुअकृतंभ
 दिअजण पुणो इरिआवहिअं अहीए, गोअमा ! से एअ आया से नं आया गमणागमआइपरिणए अयेगजीयपण्णमूअसत्तायं अणु-
 वठणपमने संपट्ठणअयरावणफिलामण कल्लज अवात्तोइअयदिक्कं येप असेसुक्कममत्तयद्दाए किंवि पिरवद्वजमन्नायज्जाप्पाम्पट्ठ
 अमिरमेत्ता तथा स एगगगच्चिचममाही हयेत्ता नया, अओ वं गमणाइअयेगअण्णपायात्तरिणागमपच्चिपपाय केव पाणी मसेव म-

वांतरमच्छिडं अद्दुदुहद्वज्जवसिए कंचि कालं खणं विरत्तेजा, ता तस्सं फलेण विसंवएजा, जया णं कहिंचि अण्णाणमोहपमायदोसेण
 सहसा एगिदिआदीणं संघट्टणपरिआवणं वा कयं हवेजा, तथा य पच्छा हा हा हा दुट्टु कयमहेहिंति यणरागदोसमोहमिच्छत्तअण्णाणं
 धेहिं अदिट्ठपरलोगंवाएहिं कूरकम्मनिग्घणेहिंति परमसंवेगमावणो सुपरिफुडं आलोइत्ताणं निदित्ताणं गरहित्ताणं पायच्छिज्जमणु-
 चरित्ताणं निस्सल्ले अणाउलचित्ते असुहकम्मकूखयट्ठा किंचि आयहिअं चिइवंदणाइ अणुं जा, तथा तयट्ठे चेव उवउत्ते से भवेजा,
 जया णं से तयट्ठे उवउत्ते भवेजा तथा तस्स णं परमेगगचित्तसमाही हवेजा, तथा चेव सब्बजजीवपाणभूअसत्ताणं जहिट्ठफलसंपत्ती
 भवेजा, ता गोअमा ! अपडिक्कंताए इरिआवहिआए न कप्पइ चेव काउं किंचिवि चिइवंदणसज्जायज्जाणाइअं फलासायणमभिकं-
 खुगाणं, एएणं अट्ठेणं गोअम ! एवं बुच्चइ, जहा णं गोयमा ! ससुत्तोभयपंचमंगलं थिरपरिचिअं काऊणं तो इरिआवहिअं अज्झए
 (१९) से भयवं ! कयराए विहिंए तमिरिआवहिअं अहीए ? गोअम ! जहा पंचमंगलमहासुअकूवंधं (२०) से भयवमिरियावहिअ-
 महिज्जित्ताणं तओ किमहिजा ?, गोअम ! सक्कथयाइअं चेइवंदणविहाणं, णवरं सक्कथयं एगट्टमवचीसाए आयंविलेहिं अरिहत-
 त्थयं एगेणं चउत्थेणं पंचहिं आयंविलेहिं, चउवीसत्थयं एगेणं छट्ठेणं एगेणं चउत्थेणं पणवीसाए आयंविलेहिं, णाणत्थयं एगेणं
 चउत्थेणं पंचहिं आयंविलेहिं, एवं सर्वजणमत्तबिंदुपयच्छेयपयक्खरविमुद्रं अविच्चांमेलिअं अहिज्जित्ताणं गोअतओ कसिणं सुत्तत्थं
 विण्णेयं, जत्थ य संदेहं हवेजा तं पुणो २ वीमंसिअ नीसंकमवधारिऊण णीसंदेहं करेजा (२१) एवं सुत्तथोभयचिइवंदणविहाणं अ-
 हिज्जित्ताणं तओ सुयसत्थे सोहणे तिहिकरणमुहुत्तनक्खत्तजोगलग्गससीवले जहासत्तीए जगगुरूणं संपाइअपूओवयारेण पडिलाहि-
 असाहुवग्गेण य भत्तिभरनिब्भरेणं रोमंचंकुअपुल्लजमाणतणू सहरिसविसिद्धवयणारविंदेणं सद्दासंवेगविवेगपरमवेरगमूलं विणिह-

अहण्या कालपरिहापिदोसेन ताओ नि जुचिमासबुध्मिओ वोञ्चिआओ (१६) इओ वषंतेण कालसमएणं महिददीपचे पयाजुसारी
 वयरमामी नाम दुवाटसगसुअहरे समुप्पण्णे, तेण्णं पषमंगलमहासुअकत्तवस्स उदारो मूलसुचमज्जे लिहिओ, मूलसुचं पुण सु
 पचाए गणहरेहिं अरयणाए पुण अरहहेहिं भगवतेहिं तित्थगरेहिं तिलोगपूरएहिं धीरजिणिदेहिं पण्णविअंति, एस बुद्धसंपयाओ
 (१७) एत्थ य उत्थ न पय पएणाणुल्लगं सुणालावग न सपञ्चाइ तत्थ तत्थ सुअहरेहिं कुलिहिअदोसो न दायवोत्ति, किंतु ओ
 सो एअस्स अच्चित्तचित्तामयिकप्पभूयस्स महानिसीइसुअकत्तवस्स पुढायरिसो आसि तहिं येव संढालंढीहि उदेहिआइएहिं हेअहिं
 इहरे पघगा परिसदिआ तहाचि अब्बतसुमइरयइसयति इम महानिसीइसुअकत्तवं कस्मिणपवयणस्स परमसारभूजं परं तन्तं महत्तंवेति
 कत्तिअप्प पवयणवन्धसुएप्प बडुमइससोवयारिअंति क्कठ सहा य आयाइअट्टाए आयरियइरिमएण तत्थायारिसे दिट्ठं सवं समतीए
 मोदिअस्स लिहिअंति, अण्णेहिं पि सिद्धसेणदिवायरबुद्धइवइसकत्तसेण्णदेवगुत्तजसवदणत्तमासमयसीसरविगुत्तनेमिच्चदजिणदासगयि-
 तपगम्वसिरिपसुदेहिं सुगप्पहाणसुअहरेहिं बहु भण्णिअमिअति (१८) से भयवं ! सुहुपविणओवहाप्पेणं पचमंगलमहासुअकत्तव
 महिजिणानं पुढाअपुढीए पन्हाअपुढीए अणाअपुढीए सरवंअपमणापिदुअकत्तविसुदधिरपरिचिअं क्कअप्प महया पवंधेण सुअत्तं
 च विण्णाय तओ न किमदिआ !, गोअमा ! इरिआपहिअ, से भयवं ! केणं अट्टेण एवं बुद्ध ! जहा नं पचमंगल महासुअकत्तवम
 दिअत्तानं पुणो इरिआपहिअ अहीए, गोअमा ! ले एस आया से णं अया गमणागमणाइपरिअए अणेगजीवयाणभूअसत्ताणं अजु
 पउत्तपमम संघट्टणअयदावणकित्तमणं क्कअप्प अणाओइअपटिक्क येव असेसकम्भक्कत्तपट्टाए किं पि चिइवंदप्पत्तन्मायज्झाणाइएत्तु
 अभिरमेअ तया से एगगविचसमाही इयेला नया, अओ नं गमणाइअणेगअण्णयावारपरिणामासचचिअयाए केइ पाणी समेव मा-

वांतरमच्छिडिअ अट्टुदुहट्टुज्झवांसिए कंचि कालं खणं विरत्तेजा, ता तस्सं फलेण विसंवएजा, जया णं कहिंचि अण्णाणमोहपमायदोसेण
 सहसा एगिदिआदीणं संघट्टणपरिआवणं वा कयं हवेजा, तया य पच्छा हा हा हा दुट्ठु कयमग्देहिंति धणरागदोसमोहमिच्छत्तअण्णाणं-
 धेहिं अदिट्टपरलोगवाएहिं कूरकम्मनिग्घिणेहिंति परमसंवेगमावणो सुपरिप्फुडं आलोइत्ताणं निदित्ताणं गरहित्ताणं पायच्छिज्जमणु-
 चरित्ताणं निस्सल्ले अणाउलचित्ते असुहकम्मकखयट्ठा किंचि आयहिअं चिइवंदणाइ अणु^३जा, तया तयट्ठे चेव उवउत्ते से भवेजा,
 जया णं से तयट्ठे उवउत्ते भवेजा तया तस्स णं परमेगगचित्तसमाही हवेजा, तया चेव सज्जगजीवपाणभूअसत्ताणं जहिट्ठफलसंपत्ती
 भवेजा, ता गोअमा ! अपडिक्कंताए इरिआवहिआए न कप्पइ चेव काउं किंचिवि चिइवंदणसज्झायज्झाणाइअं फलासायाणमभिकं-
 खुगाणं, एएणं अट्टेणं गोअम ! एवं बुच्चइ, जहा णं गोयमा ! ससुत्तोभयपंचमंगलं थिरपरिचिअं काऊणं तो इरिआवहिअं अज्झए
 (१९) से भयवं ! कयराए विहिए तमिरिआवहिअं अहीए !, गोअम ! जहा पंचमंगलमहासुअकूत्वंधं (२०) से भयवमिरियावहिअ-
 महिज्जित्ताणं तओ किमहिजा !, गोअम ! सक्कत्थयाइअं चेइवंदणविहाणं, णवरं सक्कत्थयं एगट्टमवत्तीसाए आयंबिलेहिं अरिहंत-
 त्थयं एगेणं चउत्थेणं पंचहिं आयंबिलेहिं, चउत्तीसत्थयं एगेणं छट्टेणं एगेणं चउत्थेणं पणवीसाए आयंबिलेहिं, णाणत्थवं एगेणं
 चउत्थेणं पंचहिं आयंबिलेहिं, एवं सर्वजणमत्तबिंदुपयच्छेयपयक्खरविसुद्धं अविच्चांमेलिअं अहिज्जित्ताणं गो^०तओ कसिणं सुत्तत्थं
 विण्णेयं, जत्थ य संदेहं हवेजा तं पुणो^२ वीमंसिअ नीसंकमवधारिउण णीसंदेहं करेजा (२१) एवं सुत्तथोभयचिइवंदणविहाणं अ-
 हिज्जित्ताणं तओ सुपसत्थे सोहणे तिहिकरणमुहुत्तनक्खत्तजोगल्लगससीबले जहासत्तीए जगगुरूणं संपाइअपूओवयारेण पडिलाहि-
 असाहुवग्गेण य भत्तिभरनिब्भरेणं रोमंचकंचुअपुल्लजमाणतणू सहरिसविसिद्धवयणारत्तिदेणं सद्दासंवेगविवेगपरमवेरग्गमूलं विणिह-

यपरायमोदमित्यपमस्तकत्वेन सुविस्तृतसुनिम्नलविमलसुमयराशुसमयसमुत्तुसंतसुपसत्यज्जवसायगएण पवयण (पुवण)-
गुञ्जिप्पिदपडिमाविमिदेसिअनययथात्सेव अण्णमामसेगगविणयाए षण्णोडं पुण्णोडंति जिणवदेषाप्रसहलीकपजम्मोपि इए
मज्जभाष्येणं विप्रअकरकमलंवल्लिना हरिअतवणीअतुविरिअभूमीए निदिओभयआणुणा सुपरिफुटसुविअनीसंकयजहत्यसुस-
तथोमयं एए एए मावेमावेयं ददकारिणसमयन्तअण्णमायाइअजेगुणसंपओवएण गुळ्णा सद्धिं साहुसाहुणीसाहम्मिअसेसवपुव
मापरिअरिणव येव पदम वेइए वदेवब्बे, तयवतरे च गुब्बदे अ साहुणो, तहा सम्मिअज्जत्त षं जहासपीए पाम्यावाए जाए
षं सुमहगयमउअचोक्तवत्त्वपययाइणा वा महासम्माणो कायब्बो, एआवतरमि सुविअसमयसारेण गुळ्णा पववेण अकखेवनि-
हत्तेनएएहिं एवेहिं संसारमिमेअज्जवणि सदासंवेगुप्यायग धम्मदेसणं कायव्व (२२) सुओ परमतदासंवेगपरं नाऊम आजम्मा
मिगाहं च हायब्बं, जहा षं सहालीकयसुलब्धमनुस्समव ! ओ मो देवाणुप्पिआ ! एए अज्जप्पमिइ जावजीव तिअलिअं
अनुदिअं अनुणावलंगगविणेन वेइए वदेवब्बे, इगमेव ओ मणुअणाओ असुअसासयत्तवर्मगुराओ सारंति, तत्थ पुण्यण्हे ताव
तवंगणावं न कायव्वं जाव वेइए साहु अ न वंविए, हा मज्जण्हे ताव असणकिरिअं न कायव्वं जाव वेइए साहु अ न वंदिए,
तहा अवरण्हे वेव तहा कायव्वं जहा अवदिएहिं वेइएहिं जो वि(संज्ञा)जालमइकमेआ (२३) एवं चामिमाहवं वं क्खऊम आबळीवाए,
ताहे अ मोअमा ! इमाए येव विज्जाए अहिमंठिआ सव गंपहट्टीओ ससुण्यगे नित्थारगणारगो भवेआसुति उचारंमाणेण गुरुणा
सेवण्णाओ, अतम् ववउ भगवओ अरइओ मूहसूठ मए भगवटी माई धाविअग्गजा अतम् वंदिएइ मइजाव्दिए अयव्दिए मएवद-
इएए० अर्चत्तए अवरआग्गए मइजाहा, तणपारो वउत्थमणेन साहिअति, एजाए विअंअ सुब्बमओ नित्थारगणारगो दोइ, उव-

ट्ठावणोए वा गणिस्स वा अणुण्णाए वा सत्त वारा परिजवेअब्बा, नित्थारगपारगो होइ, उत्तमट्ठपडिवण्णे वा अभिमंतिजइ, आरा-
 ह्मो भवति, विग्घविणायया उवसमंति, स्रो संगामे पविसंतो अपराजितो भवति, कप्पसम्मत्तीए मंगलवहणी खेमवहणी हवइ,
 तथा साहुसाहुणिसमणोवासगसद्धिगा सेसा सम्मतसाहम्मिअजणचउबिहेणंपि समणसंघेण नित्थारगपारगो भवेज्जा, धम्मो संपु-
 ण्णलक्खणेसि तुमंतिउच्चारेमाणेणं गंधमुदठीओ धेत्तव्वाओ, तओ जगगुरूणं जिणिंदाणं पूएगदेसाओ गंधइडामिलाणसियमल्ल-
 दामं गहाय सहत्थेणं उभयखंधेसुमारोवयमाणेणं गुरूणा णीसंदेहमेवं भाणिअब्बं, जहा भो भो जम्मंतरसंचिअगुरूरुयपुण्णप-
 ञ्भारसुलद्धसुविढत्तसुसहलमणुअजम्म देवाणुप्पिआ ! ठइअं च निरयतिरिअगइदारं तुब्भंति, अबंधगो अ अयसअकित्तिनीआगो-
 त्कम्मचिसेसाणं तुमंति, भवंतरगयस्सावि न दुल्लहो तुब्भं पंचनमुक्कारो भाविजम्मंतरेसु, पंचनमुक्कारपभावओ अ जत्थ २ उवव-
 ज्जेज्जा तत्थ तत्थ उत्तमा जाई उत्तमं च कुलरूवारोगासंपयंति, एअं निच्छइओ भवेज्जा, अण्णं च पंचनमुक्कारपभावओ ण भवइ
 दासत्तणं न दारिइदुहगहीणजोणिअत्तं ण विगलिदिअत्तं, किं बहुएणं ? गोअमा ! जे केइ एआए विहीए पंचनमुक्कारादिसु-
 अण्णाणमहिजित्ताणं तदत्थाणुसारेण पयओ मन्वावस्सगाइणिच्चाणुदूठणिज्जेसु अदठारसीलंगसहस्सेसु अभिरमेज्जा से णं सरागत्ताए
 जइ न निवुडे तओ गेविजणुत्तरादीसुं चिरमभिरमिऊणेह उत्तमकुलप्पसूई उक्किट्ठलदठमवंगसुंदरत्तं सव्वकलापत्तदठजणमणाणं-
 दयारित्तणं च पाविऊण सुरिंदोवमरिद्धीए एगंतेणं च दयाणुकंपापरे निव्विन्नकामभोगो सद्धम्ममणुदूठेज्जं विहुअरयमलो सिज्झिज्जा
 (२५) से भयवं ! किं जहा पंचमंगलं तथा सामाइअमाइअमसेसंपि सुअणाणमहिजिणेअब्बं ? गोअमा ! तथा चेव विणओवहाणेण-
 महीअब्बं, नवरमहिजिणितुकामेहिं अदठविहं चेव णाणायारं सव्वपयत्तेणं कालाई रक्खेज्जा, अण्णहा महासायणंति इत्यादि यावत्

(२६) से मयप ! सुदुर्धर पधर्मगलमहासुअक्षसंघस्त विणओवहाणं पण्यं, महती अ एसा निर्वतणा कइं बालेहिं फअति ? , गोअमा ! जे न केइ न इच्छेछा एअं निअंत्तण अविणओवहाणेनं वेव पधर्मगलाइसुअणमदीअंति अज्जावेइ वा अज्जावययमा-
 पस्त या अणुण्य वा पयाइ से न मयेछा पिअधम्मो न हवेज्जा दइधम्मो न मवेज्जा मयिणुए हीलिज्जा सुत्त हीलिज्जा अत्थ हीलिज्जा सुत्तयोमए हीलिज्जा गुरु, जे नं हीलिज्जा सुत्तं हीलिज्जा अत्थ हीलिज्जा सुत्तयोमए जाव नं गुरु से नं आसाएज्जा
 अतीवाणागयबइमाये तित्थयेरे, आसाएज्जा आयरिअठवज्जायसाहुनो, जे नं आसाएज्जा सुअणावमरिइतसिदसाहु से तस्स नं सुदी-
 इअत्तमणंतर्तमत्तसागरमाहिदेमाणस्स तामु तामु संइइविअत्तमु खुलसीइलक्खपरिसंखाणासु सीओसिअमिस्सजोपीसु तिमिरंघयार
 दुग्गयामिन्नाविलीणत्थारसु गोअत्तसंमयठिइत्थ वसवत्तुएअदुरिणविलिचिछअरिगचिछत्तल्लचिक्खिअत्तल्लपंक्कीमअधोरग-
 न्मवासेसु कअकअत्तचत्तल्लस्म टल्लन्टल्लस्म रअंतसंपिअिअंगमंगस्स सुअरं निअंतवा, जे उणं एअ विहिं फासेछा ! जो नं मगयंवि
 अइअरेज्जा बहुवविहायेणं येव पधर्मगलपमिअमुअणाणस्स विणओवहाणं करेज्जा से न गोअमा ! जो हीलिज्जा सुत्तं जो ही
 लिज्जा अत्थं जो हीलिज्जा सुत्तयोमए, से नं गो आसाएज्जा तिकत्तमावित्तिरयरे, जो आसाएज्जा तिलोगसिअरवासी विइअर-
 यमले सिदे, जो आसाएज्जा आयरिअठवज्जायसाहुनो, सुददुयरे वेव मवेज्जा पिअधम्मो दइधम्मो मचीजुत्ते एगतेणं मवेज्जा
 सुत्तयापुरिअिअमाणमसदासंविगमावण्णो, से एम न नत्तमेज्जा पुणोए मवत्थारे गम्भसासइअं अजेगहा अत्तजति (२७) जवरे गो
 अमा ! जेणं बाले जाव अविण्णायपुण्णपापार्थं विसेसो ताव नं से पधर्मगलस्स नं गोअमा ! एगतेणं अजोगे, न तस्स पधर्मगलस्स नं
 महाए-यत्तसंघस्स एगमवि आलावग दापच्च, अजो अणाइमवत्तरसुमज्जिआसुदकम्मरासिदइणद्धमिणं समिचार्थं न बाले सम्ममाए

हेजा, लहुअत्तं च आणेति, ता तस्स केवलं धम्मकहाए गोअमा ! भत्ती समुप्पाइज्झइ, तओ णाऊण पिअधम्मं दढधम्मं भत्तिजुत्तं
ताहे जावइअं पच्चक्खाणं निव्वाहेउं समत्थो भवति तावइअं कारवेज्झइ, राइभोअणं च दुविहं तिचिहं चउव्विहेण वा जहासत्तीए पच्च-
क्खाविज्झइ (२८) इमा गोअमा पनयालाए नमुकारसहिआणं चउत्थं, चउवीसाए पोरिसीहिं बारसहिं पुरिमइडेहिं दसहिं अवइडेहिं छहिं
निव्वीइएहिं चउहिं एगट्ठाणेहिं दोहिं आयंविसेहिं एगेणं सुद्धब्बायंविलेणं अव्वावारत्ताए रोइज्झाणविगहाविरहिअस्स सज्झाएगगच्चि-
त्तस्स एगमेव आयंविलं मासक्खमणं विसेसिज्जा, तओ अ जावइअं तवोवहाणगं वीसमंतो करिज्जा तावइअं अणुगुणेऊण जाहे
जाणेज्जा जहा णं एत्तिअमित्तेणं तवोवहाणेणं पंचमंगलस्स जोगीभूओ ताहे आउत्तो पाटिज्जा, ण अण्णहत्ति (२९) से भयवं ! पभू-
अकालात्तिकमं एअं जइ कयाइ अवंतराले पंचत्तमुवगच्छे तओ नमुकाराविरहिए कहमुत्तमट्टं साहेज्जा ? गोअमा ! जंसमयं चैव सुत्त-
त्थोवयारनिमित्तेण असहभावत्ताए जहासत्तीए किंचि तवमारभेज्जा तंसमयमेव अहिअसुत्तत्थोभयं दट्ठव्वं, जओ णं सो तं पंचनमुक्कारं
सुत्तत्थोभयं ण अविहीए गिण्हे, किंतु तहा गिण्हे जहा भवंतरेसुं पि ण विप्पणस्से, एअज्झवसायत्ता आराहगो भवेज्जा (३०) से भ-
यवं ! जेण उण अण्णेसिमहीयमाणं सुआवरणक्खओवसमेण कण्णहाडित्तणेण पंचमंगलमहीअं भवेज्जा सेऽवि अ किं तवोवहाणं
करेज्जा ? गोअमा ! करिज्जा, से भयवं ! केणं अट्ठेणं ? गोअमा ! सुलहवोहिलाभनिमित्तं, एवं चेआइं अकुवमाणे णाणकु-
सीले ” (३१) ति । इति श्रीमहानिशीथे तृतीयाध्यायने व्यक्तमेव श्रावकाणां कालादिष्वष्टस्वप्याचारेषु महाचारत्वेनोपधानं,
तद्विधिश्च सूत्रारूपेणोक्त इति गाथार्थः ॥ ८९ ॥ अथैवमुपधानविधौ सिद्धे राकारक्तादीनां दुर्वचनमुद्भाव्य दूषयितुमाह—
अह महानिसीह तुमहं न पमाणं तं पि किं सबुद्धीए । पुद्वायरिअवाएण व ? बुच्चिज्झइ आइमो अहमो ॥ ९० ॥

अथ महानिशीथग्रमेव नाम्नाक प्रमाणमिति यत्तदाशङ्कादुर्वचनं, तत्रैव प्रष्टव्य-ननु भो राकारक्त ! तदपि-अग्रामाप्यमपि किं न्यपुस्त्या उत पूर्वाचापवचनेन या !, श्रीहरिमद्रक्षरिप्रभृतिप्रसिद्धपूर्वाचार्यवचसा वा उच्यते, तत्रादिमः-स्वदुःखेति प्रथमो विद्वन्मोऽधमो-नीच , अन्यग्रन्थाप्यनुपादेय इत्यर्थ , नहि निबन्धमतिविकल्पना कस्यापि प्रमाणं स्यात्, सर्वज्ञवचसानेवासेयस्यादितिगार्थः ॥९०॥ अथ पूर्वाचापवचसेति द्वितीयविकल्पे दोषमाह—

वीर्य जावगमिस्त जह मणिञ्ज त मयवि भणिञ्जं । ऊणमहिर्भं व भणनं सिन्ध्यास्तायण महावोसो ॥९१॥

द्वितीयविकल्पे यावन्मात्रं यथा मणित, पूर्वाचार्येति बोध्यं, तत्तावन्मात्रं त्वयाऽपि मणितव्यम्, ऊनमधिकं वा मयनं तीर्थाश्रान्तमालम्ब्यो महादोषः, तीर्थेन यद्यथाऽभ्युपगतं तदन्ययामणने तस्याद्वातना महावी, अनन्तसंसारहेतुत्वादिति गार्थः ॥ ९१ ॥ अथ श्रीमहानिशीथमधिकृत्य पूर्वाचार्यमणितमाह—

हरिमहवयणमेव पुषायरिमाण खडत्थमजस्रयणे । कतिपयपयाण सम्म सद्धा नो तेणमम्हपि ॥९२॥

हरिमद्रचयण श्रीहरिमद्रक्षरिबचनमेतत्-वक्ष्यमाण, किं ?-श्रीमहानिशीथे चतुर्थाध्ययने कतिपयपदानां भीतिद्वसेन विद्वान्प्रभृतीनां सम्यक्प्रदानामात्रं केषांचिद्बहु सम्यक् प्रदानं नासीत् तेनास्माकमपि सम्यक्प्रदानामात्र , केषांचिद्बहु सम्यक्प्रदाना नमित्ययं, यदुक्तं “अत्र चतुर्थाध्ययने यद्बहः सैद्धान्तिकाः कश्चिदालापकान् न सम्यग् दृष्टपति, एवं तेरश्रदानैरस्माकमपि न मय्यद्यप्रदानमित्याह श्रीहरिमद्रक्षरि, न पुनः सर्वमेव चतुर्थाध्ययनमन्यानि वाऽध्ययनानि, चतुर्थाध्ययनस्यैव कतिपयैः परिमैरालापैश्च प्रदानमित्यर्थ , यतः स्नानमवायजीवाभिगमप्रज्ञापनादिषु न कश्चिदिदमात्रवक्ष्ये यथा प्रतिसंतापम्बलमस्ति

तत्र गुहावासिनसु मनुजास्तेषु च परमाधार्मिकाणां पुनः२ मप्ताष्टवारान् यथाधदुपपातः, तेषां तैदृगैर्वज्रशूलारघरकुसुपुटैर्दलितानां परिपीड्यमानामपि संवत्सरं यावत्प्राणव्यापत्तिर्न भवति, बृद्धवादस्तु पुनर्यथा तावदिदमार्पं सूत्रं, विकृतिर्न तावदत्र प्रविष्टा, प्रभू-
ताश्चात्र श्रुतस्कन्धे अर्थाः, सुष्ठुतिशयेन सातिशयानि गणधरोक्तानि चेह वचनानि, तदेवं स्थिते न किञ्चिदाशङ्कनीयं” इति श्री-
महानिशीथे चतुर्थार्ध्ययनसमाप्त्यनन्तरं पूर्वार्चार्थैर्लिखितमिति बोध्यमिति गाथार्थः ॥ ९२ ॥ अथ महानिशीथं सूत्रं कीदृशं

श्रीहरिभद्रेणाप्युक्तमित्याह—

तेणेव महानिशीहं महप्पभावंति वण्णिअं तत्थ । तेणं हरिभद्दवया भद्दं सेसं असेसं वा ॥९३॥

तेनैव—श्रीहरिभद्रस्वरिणैव महान् प्रभावो यस्य तत्तथा वर्णितं, कुत्र ?—यत्राश्रद्धानं भणितं तन्नैव, यद्यपि श्रीहरिभद्राश्रद्धानं
पूर्वार्चार्थैरेव लिखितं, न पुनः स्वयं तेनैव, तथापि पूर्वार्चार्थोक्तमपि तदुक्तमेवेति चेतस्यवधृत्य विचार्यमाणं न दोषावहमिति,
कथं वर्णितमित्याह—“एत्थ जं पयं पण्णाणुल्लग सुत्तालावगं न संपज्जइ तत्थ तत्थ सुअहरेहिं कुलिहिअदोसो न दायवोत्ति, किंतु
जो सो एअस्स अंचितंचितामणिकप्पभूअस्स महानिशीहसुअक्खबंधस्स पुब्बायरिसो आसि तहिं चेव खंडाखंडीए उद्देहिआइएहि हेज्जहि
बहवे पत्तगा परिसडिआ, तहवि अच्चंतसुमहत्थाइसयंति इमं महानिशीहसुअक्खबंधं कसिणपवयणस्स परमाहार(मसार)भूअं परं तत्तं
महत्थंति कलिऊण पवयणवच्छत्तणेण बहुभवसत्तोवयारिअंतिकाउं तहा य आयहिइयाए आयरिअहरिभेदणं जं तत्थ आयरिसे
दिट्ठं तं सव्वं समतिए साहिऊण लिहिअंति, अण्णेहिंपि सिद्धसेणादिवायरबुद्धवाइजक्खसेणेदेवगुत्तजसवद्धणखमासमणसीसरविगु-
त्तेनेमिचंदजिणदासगणिखमगसच्चसिरिप्पमुहेहि जुगप्पहाणसुअहरेहिं बहुमण्णिअमिणंति । इति श्रीमहानिशीथे तृतीयाध्ययने, यत

एवं भीहरिमद्राघोर्यैव यथितं तेन कारणेन भीहरिमद्रवचमः—भीहरिमद्रधरिवचनाद्भृङ्—मद्रहेतुत्वाञ्छेय चतुर्धाध्ययनगतकति-
पयस्तापकव्यतिरिक्तं चतुर्थमध्ययनं श्रेयाणि च मष्टाप्यध्ययनानि वा, अथवा अश्लेषमपि—संपूर्णमपि मद्रमेव, यतः भीहरिमद्रश्रु-
तिरैव इदं संप्रदायगतानामाचार्यणां विधादापन्नानामपि कतिपयपदानां भदानमेव श्रूयितं, परं न ते श्रूयिता, अतः स्वकीयभदा-
नस्तापि न सम्यग् भदानमिति पदेन सदयस्त्वमेव श्रायितं, परं न भीमहानिष्ठीषश्चतुर्धाध्ययनगुक्तितयलापकानामप्रामाण्यमेव
श्रायितं, प्रत्युतान्येषां भदाने गणधरकृतमेतत्तद्वन्नमित्यादिवचोर्भेदोऽपि, किंच—कर्मणां श्रयोपश्रमवैशिष्ट्यात्कस्यचिन्महतोऽ-
प्यभदानेऽन्येषामप्यभदानमेव युक्तमिति वक्तुमप्ययुक्तं, गुल्लनियोगादपि मिथ्याभदानस्याप्यागमे श्रूयितत्वाद्, यदागमः—“सम्म-
रिद्धी जीवो उवाहद् पश्यन् तु सद्गुरुः सद्गुरुः अ वसतुमाव अणमोगा गुल्लनियोगा वा॥१॥” इति श्रीउच० नि० (१६३) अत एव चतुर्थाप्य-
यने बहवः सैद्धान्तिका कश्चिदालापकान् न श्रूयन्ति, एव तैरभदानैरस्माकमपि न सम्यग्भदानमिति बोद्धव्यं, न पुनरन्यैरपि न भेदेय-
मिति मथितं, न वा ते तथा भदालवां श्रूयिता इति वक्ष्यमभिया पर्यालोच्यमिति गार्ह्यः॥१३॥ अब राक्षसकवचनपद्धतावाच्यमाह—

चित्तं हरिमद्रवय गणधरवयणात् सुवरमिहृत । चवप्पणेण सेस गणधरवयणेहिं सह चत्त ॥१४॥

‘इहे’ति नास्माकं एकारक्तानां भीमहानिष्ठीषविषयकं सम्यक्भदानमित्याशङ्कितं गणधरवचनाद् अपिर्गम्यस्ततोऽपि सुन्दरं—
प्रशस्तं भीहरिमद्रश्रुतेर्वचो—वचनमुक्तं—मथितं, केन ?—वन्त्रप्रमाश्रयेण, एव मथितत्वाऽपि श्लेषम्—अभदानातिरिक्तस्य लोका भीमहा-
निष्ठीयवर्णनात्मकम् अर्थात् भीहरिमद्रश्रुतेरपि त्यक्तं, न केवलं, किन्तु ?—गणधरवचनैः सहेति, अयं मावः—इहेति—चतुर्दशीपा-
धिक्रमीत्या भीमहानिष्ठीयश्रुतं नास्माकं प्रमाणमित्याद्यमुत्पलापावतरे गणधरवचनादपि—भीमहानिष्ठीयवचनादपि भीहरिमद्रधरि-

वचः सुन्दरं चन्द्रप्रभाचार्येणोक्तम्, अन्यथा कतिपयालापकानां सम्यग् श्रद्धानं नास्माकमित्येतावन्मात्रमन्यथाभिप्रायेणोक्तमप्युच्च-
कर्णत्रिलवादिनेवान्यथाभिप्रायमुद्भाव्य तस्यागासंभवात् शेषं तैरश्रद्धानैरसाकमपि न सम्यग्श्रद्धानमित्येतावन्मात्रं यत्स्वरिणोक्तं तदति-
रिक्तं यत् श्रीमहानिशीथगुणवर्णनादिकं तदपि त्यक्तं, नहुक्तमाहात्म्यं श्रीमहानिशीथं यथा सूरः प्रभाणं तथाऽस्माकमपीति भणि-
तवान्, न पुनः केवलं स्वरिवचस्त्यक्तं, किंतु गणधरवचनैः सहेति, गणधरवचनानि श्रीहरिभद्रस्वरिवचश्चेति सर्वमपि चन्द्रप्रभाचा-
र्येण त्यक्तमिति चित्रम्-आश्चर्यमित्यर्थः इतिगाथार्थः ॥९४॥ अथ कुपाक्षिकाणां गणधरवचने आस्ता नास्तीतिदर्शयति—

जइ ग्वल्ल कुवक्खिकाणां गणहरवयणाउ ह्वल्ल सव्हणं । हरिभदासव्हणं भणिअवमकिंचि ता तेहिं ॥९५॥

अथ कुपाक्षिकाणां गणधरवचनानां श्रद्धानं भवेत् ता-तर्हि हरिभद्राश्रद्धानं-हरिभद्रसूरैर्यत्कतिपयाश्रद्धानं ततैः-कुपाक्षिकैरकिंचिद् असारमिति भणितव्यं भवेत्, गणधरवचनापेक्षया अकिञ्चित्करत्वादितिगाथार्थः ॥९५॥ अथाकिंचिद्रणने हेतुमाह—

हरिभद्रेणवि भणिअं गणहरवयणं महानिसीहं तं । कहमित्थमसव्हणं अम्हाणं सम्मयं समए ॥९६॥

यद्-यस्मात्कारणान्महानिशीथं गणधरवचनं हरिभद्रेणापि-श्रीहरिश्रद्धरिणाऽपि भणितं, 'बुद्धवादस्तु पुनर्यथा तावदिदमपि
सूत्रं, विकृतिर्न तावदत्र प्रविष्टा, प्रभूताश्चात्र श्रुतस्कन्धे अर्थाः स्पृष्टु अतिशयेन सातिशयानि गणधरोक्तानि चेह वचनानि, तदेवं स्थिते न
किंचिदाशङ्कनीय'मित्यस्वरूपेण तत्रैव निगदितं, तदित्यध्याहार्यं, तस्मात्कारणाद्'इत्थं'ति अत्र कतिपयालापकेष्वप्यश्रद्धानं श्रीहरि-
भद्रसूरैरितिगम्यम्, अस्माकं सम्मतं समये-प्रवचने कथं स्यात्?, न कथमपीत्यर्थः, यतो हरिभद्रेणापि श्रीमहानिशीथं गणधरोक्तं भणितं,
न पुनः तत्रापि किंचिदन्यकृतमित्यादि भणितं, तत्र यदि श्रीहरिभद्रस्यान्येषामपि तदनुयायिनामश्रद्धानं तर्ह्यस्माकं किम्?, इत्येव

हेतुः नृपायिर्कर्मकृज्यो भवेद् यदि गणधरवचनास्वा स्यादिति गार्थः ॥९६॥ अथ राक्षसक प्रति हितोपदेष्टमाह—

हरिमहस्मिन् देसे न सम्मसद्दण्डणयणसवणेण । जह् सयल परिचस्त महानिशीह महासुप्त ॥९७॥

तद् अम्हाणयि वयणं तस्सवि तित्थस्स सम्मय सुणिउ । पठिवज्जसु त सुत्त सेसमसेसंय जह्इच्छ ॥९८॥

हरिमत्रस्यापि दंष्ट्रे—भीमहानिशीवभुतस्कन्धस्य चतुर्षाध्यनेऽपि कतिपयालापकलक्षणे न सम्यक्प्रदानमितिलक्ष्य यद्भवन् तस्य भवप्येन सर्वमपि—निखिलमपि महाबल—सर्वस्रज्ञातिज्ञापि भीमहानिशीपं परित्यक्तं यथा तथा—तेन प्रकारेणास्माकमपि तस्यापि भीहरिमत्रद्वारेऽपि तीर्थसंमतमपि वचनं भीमहानिशीप परमद्यत्र प्रवचनसारभूतमित्यादिरूपेणोद्घोष्यमाणं श्रुत्वा—निश्चम्य तत्सुत्रं भीमहानिशीपाल्यं प्रतिपद्यस्व—प्रमाणत्वेन स्वीकुरुव, कीदृश !—‘द्वेषं’ चतुर्षाभ्ययनगतकतिपयालापकज्यतिरिक्तम्, अक्षेपं वा संपूज वा ‘यथेच्छम्’ इच्छामनतिक्रम्य, एव च सति गणधरवचनं भीहरिमद्रवचनं अस्मदीयवचनं च सर्वमपि स्वीकृतं भवेद्, अन्यथा यथा कतिपयपदाभदानमिति परोक्तं श्रुत्वा सफुल्लमपि भीमहानिशीपं त्यक्तं तथा भीमहानिशीपं नास्माकं प्रमाणमिति परोक्तं श्रुत्वा द्वेषस्राप्यव्यक्त्रोपाङ्गादिश्रद्धागानि परिहर्तव्यानि स्युः, गणधरकृतसुत्रत्वेन सर्वस्राप्यविद्वेषाद्, देव्याभदाने तथाभदानस्य युक्तेऽस्तौल्यादिति हितोपदेष्ट इति गार्थायुगार्थः ॥९७॥९८॥ अथ यः कश्चिदोक्तद्वयानुप्रभृतिः भीहरिमद्रं प्रमाणयद्यपि महानिशीप न प्रमाणयति तत्स्वरूपमाह—

हरिमहपि पमाणं भणिऊण महानिशीहमपमाण । जो आसह सो मायामेव ज्ञानायमावण्णो ॥१००॥

ननु चतुर्दशीयक्षैरपि कैश्चित् भीमहानिशीपं न प्रमाणीक्रियते, तत्र किं नियानमिति नेतुं ज्यते—चतुर्दशीपाधिकाम्पुपगममीति च

चैत्यस्थितिपरित्यागमीतेर्विद्यमानत्वात्, प्रायः स्वाभ्युपगतमार्गं दूषयच्छास्त्रं न कस्यापि प्रमाणीस्याद्, अत एव. प्रतिमाभ्युपगमभयेन
लुम्पकेनाप्येतन्नाभ्युपगम्यते, यत्तु चैत्यवासाभावेऽपि साम्प्रतीनानां केषांचिन्महानिशीथानङ्गीकारभाषणं तच्चैत्यवासिवचनानुवाद एव
बोध्यः, न पुनः परमार्थमवगम्यायेतद्भाषणमिति गाथार्थः॥९॥ अथ श्रीमहानिशीथपरित्यागाभिप्रायेण पुनरपि राकारक्तः शङ्कते—

ननु उवहाणाभावे मगलमार्हण जं च अज्झयणं । जिणवरपमुहासायण अणंतसंसारयाहेऊ ॥१००॥

‘उपधानाभावे’ उपधानोद्धहनमन्तरेण ‘मंगलार्हणं’ति पञ्चमङ्गलमहाश्रुतस्कन्धादीनामध्यनं यत् तत् जिनवरप्रमुखाणाम्—अर्ह-
त्सिद्धाचार्योपाध्यायसाधूनामाशातना अनन्तसंसारहेतुर्भवेद्, यदुक्तं—“से भयवं ! महती एसा निअंतणा कंहं वालेहिं कज्जति ?,
नोअमा ! जे णं केइ न इच्छेज्जा एअं निअंतणं, अविणओवहाणेणं चेव पंचमंगलाइसुअणाणमहिज्जेइ अज्झावेइ वा अज्झावयमाण-
स्म वा अणुणं पयाइ, से णं न हवेज्जा पिअधम्मे न भवेज्जा दढधम्मे न भवेज्जा भत्तिजुए, हीलिज्जा सुत्तं हीलिज्जा अत्थं ही-
लिज्जा सुत्तत्थोमए हीलिज्जा गुरुं जाव णं से गुरुं आसाएज्जा अतीताणागयतित्थयेरे आसाएज्जा आयरिउवज्झायसाहुणो, जे
णं आसाएज्जा सुअणाणमरिहतसिद्धसाहू से तस्स णं सुदीहयालमणंतसंसारसागरं आहिंडमाणस्स” इत्यादि प्रागुक्तम्, अस्यालाप-
कस्य संक्षेपार्थस्त्वेवं—यः कश्चित्प्राणी पञ्चमङ्गलादीनि सूत्राण्युपधानोद्धहनमन्तरेणाधीतेऽध्यापयति अध्यापयन्तमन्यमनुजानीते स
आशातयति सूत्रार्थोभयरूपमागमं गुरुं त्रिकालभावितार्थकरसिद्धाचार्योपाध्यायसाधूंश्च, तत्राशातनाप्रत्ययं तत्कर्म बध्नाति येन च-
तुरशीतियोनिलक्षसंभवानि नानादुःखान्यनुभवन्ननन्तसंसारं परित्रमति, यस्तूपधानोद्धहनपूर्वकमेतान्यधीते स आशातनाजन्यकर्म-
बन्धरहितः सुलभबोधिको भूत्वा संसारोच्छेदं विधत्ते, तथा यावत्प्राणी पुण्यपापयोर्विशेषं न जानीते तावत्तस्य पञ्चमङ्गलं न

द्रेयमित्यथानुपघामिनो नमस्काराध्ययनेऽनन्तसंसारितोक्तेति गार्थः ॥१००॥ अथ पूर्वपक्षिणोऽभिप्रायमाह—

जइ णअपिअ घयण सम्म ता निअमणतससारी । सवो सावयवगो चउपचविवज्जिओ हुआ ॥१०१॥

यथेतन्प्रागुक्तं वचन सम्यग्भवेत् ता-र्त्तहि नियमावतुष्यन्निवर्तित सर्वोऽपि भावकधाधिकस्वर्गोऽनन्तसंसारी भवेदित्यथ
रार्थः, गार्थस्त्वयं—प्रायः भावककुलोत्पन्नानामुपधानवहनमन्तरेणैव नमस्काराध्ययनादि दृश्यते, तेषां तदध्यापकानां चानन्त-
संसारिता कथं युक्तेति गार्थः ॥१०१॥ अथ पूर्वपक्षद्वयसंहरणेन सिद्धान्तमाह—

रोण व्यरु त सुत्त अपमाणा अम्हमेस संकप्पो । इअ ये पवयणपरमथमुण्णचित्तास्स चिट्ठेअ ॥१०२॥

तेन क्लृप्तेन प्रागुक्तलक्षणेन तत्त्वद-धीमशनिदीपमप्रमाणमेयोऽस्माक-राकारक्तानां संकल्प इति पूर्वपक्षोपसंहारः, सिद्धा-
न्तमाह—‘इअ वे’ इति चेदुच्यते एवं प्रागुक्त प्रवचनपरमायद्वयचिचस्य चेष्टा, यथा देवतायचस्य यथा तयाऽविमृश्य अन्य
तथेष्टा-याद्यायोः क्रियाविशेषो परपापुषदास्येहेतुस्तयाऽस्यापीति गार्थः ॥१०२॥ अथ प्रागुक्तं क्वचित्यत्र हेतुमाह—

जमिण दुवालसग गणिपिडग पाणिणो अणाणाए । पुइयाइधिरादिस्ता भमत्तज्जाले भवे घोरे ॥१०३॥

यद्-यम्भारकारणादिदं द्वादशार्क-भामायिकादिदृष्टियादपर्यन्त गणिपिटकं अनादृष्या-जिनाश्चामन्तरेण विराध्य ‘प्राणिनो’
नीया माध्वादयोऽनन्तान् भवान् नारस्त्रदिरूपान् घोरान्-दुःस्वगहना मकान् भ्रमन्ति-पर्यटन्ति, यदागमः—‘इमे (इवेइयमि)
दुवालसंग अणाणाए विराहेसा भवति काले अणता जीवा चाउरंसंसारकन्तारं परिजहिंसु, अणाणए काले परिजहिंसन्ति, पइ
एमे कल संगेग्जा जीवा जाय परिअहुति’ इति गार्थः ॥१०३॥ अथाद्याया अमापोऽनामेतिकत्वा

का आज्ञेत्याह—

आयारो खलु आणा तत्थवि उवहाणमिह महायारो । तथभावे जाऽणाणा महई आसायणा समए ॥१०४॥
आचारः—कालाद्यष्टप्रकारो ज्ञानाचारः, यदुक्तं—“काले विणए बहुमाणे उवहाणे तहा अनिण्हवणे । वंजणमत्थतदुमए अट्ठविहो
पाणमायारो ॥१॥” श्रीदश० नि० । खलुरवधारणे, तत्रापि—कालादिष्वष्टस्वप्याचारेष्विह—प्रवचने उपधानं महाचारः, सम्यग्गुणार्ण-

धुचारापेक्षया महानाचारः, तदभावे—उपर्युक्तकारणेन उपधानाभावे अनाज्ञा या सा महती आशातना समये इति गाथार्थः ॥१०४॥

अथ हेतुहेतुमद्भावेन उक्तं समर्थयति—

तेणं तीए जुत्तं अणंतभवभमणमेव जीवाणं । जं दीसइ अज्झयणं विणावि तं तत्थिमं बुच्छं ॥१०५॥
उपधानाभावोऽनाज्ञा, सा च महती आशातना, तेन कारणेन तया—आशातनया जीवानामनन्तभवभ्रमणमेव युक्तम्, आशातना-
यास्तद्धेतुत्वाद्, यदागमः—“आसायण मिच्छत्तं आसायणवज्जणा उ सम्मत्तं । आसायणानिमित्तं कुवइ दीहं च संसारं १॥” इत्यु-
पदेशमालायां (४१०) तद्विनापि—उपधानोद्धनं विनापि यदध्ययनं सामायिकादिसूत्राणां दृश्यते तत्रेदं वक्ष्ये—अनन्तरगाथायां
पदेशमालायां (४१०) अथ वक्ष्ये इति यदुक्तं तदाह—

भणिज्यामीतिगाथार्थः ॥४॥ अथ वक्ष्ये इति यदुक्तं तदाह—

उवहाणवहणआसाजुत्ताणं जुत्तमेव अज्झयणं । जह जा छज्जीवणिअं अहिज्ज पव्वज्जआसाए ॥१०६॥
उपधानवहनाशा—सति सामर्थ्ये सति च प्रस्तावे उपधानोद्धनं करिष्यामीतिरूपा तथा युक्तानामुपधानश्रद्धानपूर्वकतद्वहनाशा-
कलितचेतसामध्ययनं—सामायिकादिसूत्राणां पठनं युक्तमेव, दृष्टान्तमाह—यथा प्रव्रज्याशया—दीक्षाग्रहणेच्छया यावत् षड्जीवनिर्क-

नमस्मारादपहजीवनि कारययन्तमप्यापयेच्छुभमितिगम्य यदृक् [निधीषवर्णो]-साधगास्त अहमेवं स वेद, उक्तोसेन छस्त्रीव
गिया गुनमोवि अत्यओवि, विद्विमणज्मयर्ष न सुषओ, अस्पओ पुष उह्मोवेण पुणइ' आवश्यक्कवूर्णो (३ १९० वर्णो) ॥१०६॥
अथोपधानरहनाशयाऽपि उपधानविधियन्तरेण कियच्छुभयेतस्यमित्याह--

अ जीण किरिआण उवओगी न सयद्वमाणन्ति । तेणमुवहाणजोग भदिअ अन्मासपुदीप ॥१०७॥
यइ यस्या क्रियाया उययोगि-उदेतुभूत तदर्य-तस्या क्रियाया निमिष तत्-तावमात्रमप्येतस्यमित्याहा, नाविकं, तेन
कारणताग्यामनुद्धा, तद्वतुपूतक्रियादुस्मयमित्यर्थः, उपधानयोग्य-यावदुपधानोपयोगि तदवीयेतेति गाथार्थः ॥१०७॥ अथो
पधानोपयोगि शुभमुपधानमन्तरणाप्यवीयेतेत्यतः किं संपद्यमित्याह--

तेण उवहाणकिरिआ पोसत्पमुहावि जुज्जग तेमि । एवं सेहेउवि सुअ आवत्सअजोगकिरिअट्टा ॥१०८॥
येन कारणेनोपधानोद्धानाश्रया नमस्मारादि शुभतमम्यस्यते तेन कारणेन पौषषप्रशुत्वापुपधानक्रियाऽपि पुज्यते तेषां भाव
प्यणो, तथाविषयुताभावन पौषषादिक्रियाया ब्वासंभवात्, ननु श्रीमहानिधीये तपोमात्रमेवोपधानमुक्तं, कथं तदि पौषषादि
क्रियानिमित्तमग्याम इति चेदुच्यते, यद्यपि श्रीमहानिधीये पौषषादिक्रिया साधशोक्ता, तथापि यथा साधोयोगिष्वतिशायिक्रिया-
पद सर्वप्रतीत तथा धादानामप्युपधानपु विलोक्यते, तच्च निरारम्भत्वादिगुणैरेव, ते च सम्पद पौषषस्त्रीकार एव स्युर्नान्यथा,
अन ण्य पूवाचापप्रणीतपु सामाचार्यादिप्रकल्पेषूपपधानविधौ च माहादेव पौषषादिर्हस्यते, न च सामाचारीग्रन्थो नास्माकं प्रसज्य
मिति यान्य, यतो योगविधिरपि मामानारीग्रन्थेष्वेवोपलभ्यते, न पुनः क्वपि सिद्धान्ते, तथा च योगविधिरपि परिहर्षव्य आ-

पद्येत, तस्माच्छ्रद्धानामुपधानेऽपि पौषधग्रहणादिविधियोगविधिवत् प्रमाणयितव्य इति सिद्धं नमस्काराद्यभ्यामः पौषधक्रियाहेतुत्वेन
 नमस्कारादिश्रुताराधनहेतुरेव, एवं श्राद्धवच्छैक्षेऽपि-नवदीक्षितशिष्येऽपि श्रीआवश्यकयोगक्रियार्थ-श्रीआवश्यकश्रुतस्कन्धाराधन-
 क्रियानिमित्तमेव मामायिकादिषड्जीवनिकापर्यन्तं श्रुतं मतं-मम्मतं, ज्ञेयमिति गम्यमिति गाथार्थः ॥१०८॥ अथोपधानोद्बहना-
 काङ्क्षया सामायिकाद्यध्ययनमभ्युपगम्यते तर्हि कथं नाचाराङ्गादिष्वपीत्यतिप्रसङ्गं निवारयन्नाह—
 जं आवसस्यग्वंधो उचजुज्जइ निअपरेसि किरिआसु । दीबुव तेण पढमं अहिकिज्जइ न उण सेससुअं ॥१०९॥
 यद्-यस्मादावश्यकश्रुतस्कन्धो निजपरयोः क्रियासु-श्रीआवश्यकश्रुतस्कन्धतदतिरिक्तश्रुताराधनक्रियासूपयुज्यते-उपयोगी
 स्यात् तेन कारणेन दीपवत्प्रथममधिक्रियते, उपधानयोगोद्बहनात् तत् पूर्वमेवाभ्यस्यते, न पुनः शेषश्रुतम्-आचाराङ्गादिश्रुतमि-
 त्यक्षारार्थः, भावार्थस्त्वयम्-आवश्यकश्रुतस्कन्धो ह्यभ्यस्तः आवश्यकश्रुतस्कन्धस्यैवाराधनहेतवे यान्युपधानानि तत्संबन्धिनीषु
 क्रियासूपयोगी स्याद्, अन्यथा तद्विधेरेवासंभवात्, तथा परक्रियासु श्रीआचाराङ्गप्रमुखाखिलश्रुताराधनहेतुयोगक्रियास्वपि, तत्र
 दृष्टान्तमाह-यथा प्रदीपः, स हि स्वपरविषयप्रकाशनक्रियोपयोगी अहं प्रदीपं घटादिकं च पश्यामीति प्रदीपघटादिदिदृक्षुणा
 संतमसे प्रथमं प्रदीप एवाधिक्रियते, प्रथमं प्रगुणीक्रियते(च), प्रदीपमन्तरेणोभयोरपि प्रकाशासंभवात्, न पुनस्तद्वच्छेषमाचाराङ्गादिश्रुत-
 मुपधानयोगाभ्यां पूर्वमभ्यसनीयं, यतो नाचाराङ्गादिश्रुतं स्वोपधानक्रियोपयोगि नवा परोपधानक्रियोपयोगि, किंच-आचाराङ्गाद्य-
 ध्ययनं प्रवर्जितस्यापि वर्षत्रयपर्यायाद्यतिक्रमेऽनुज्ञातं, यदुक्तं-“तिव्वरिसपरिआगस्स समणस्स निगंगंथस्स कप्पति आयारपकप्पना-
 ममज्झयणं उद्विसित्तए, चउव्वरिसपरिआगस्स० नि० सुत्तगळे नाममंगे उ० पंचत्रायपरिआगस्स सम० नि० दसाकप्पववहारा-

नामन्स्यणा उदिसिप्तए, अहुवासपरिआगस्त० नि० ठाणसमवायए णामं अगे उ०, दमवास० परि० सम० नि० कप्पइ विवाह
पण० अगे उ० इत्यादियावद् दीसस्तिवासपरि० सम० निगमे सबसुआणुवार्यं भवति"ति । भीष्यवहारघट्टे (१३-१०८० २२-३६)
एव च सति कयं तथाविधं सुतमुपधानापुपयोगीति, सामायिकविद्युग्रामां तथास्यमावाधू, अत एवाधीतसामायिकविद्युग्राममेव
साधूनां योगोद्बन्धनविधिरनादिग्रहइपत्तिगो दध्यते, अनादित्वं चतुर्दशीप्रवर्षकषायार्थमिधानाभाववदेतत्प्रवर्षकस्याप्याचार्यस्याभि-
धानमावाधिति नातिप्रसङ्ग इति याचार्थं ॥ १०९ ॥ अयोपधानरूपघट्टोपचारक्रिया सर्वेषां नियता उत नेत्याकाङ्क्षनयामाह—
सुस्तोवयारकिरिआ सुअववहारीण तित्थकरकहिआ । आगमववहारीण कलिआण नेवमवि निम्ममे ॥ ११० ॥

घट्टोपचारक्रिया-उपधानरूपा 'सुतव्यवहारिणा' आगमादिव्यवहारपरपञ्चक्रम्ये द्वितीयव्यवहारमाभितानाम्, एवकारोऽध्याहार्यः,
तेषामेव, 'वीर्यकरकथिता' जिनेत्रैरुपदिष्टा, आगमव्यवहारिणाम्-अवधिमतः पर्यायिकैवल्लक्षणचतुर्दशद्वन्द्वनवपूर्वसूतानेवमुपधान
क्रिया कर्षज्येत्येवं न नियमा, अपिद्वध्वात्सुखविद्वेष प्रतीत्य भवत्यपि, नियमामावे हेतुमाह-'यस्मिआण'ति यतस्तेषां किंल
घणानां-चलिक्खनाम्-आगमव्यवहारिणो कलिष्टा-द्वेषव्यवहारोपेक्षया बलवन्तः, यदागमः-"आगमपलिआ समया निम्मां च"ति
(१०-४२१) भीस्सानाङ्गे इति गाणार्थं ॥ ११० ॥ अथागमव्यवहारिणः स्वरूपमाह—
ज आगमववहारी सुअनिरविकम्भो एदुब कपि नर । भस्साविज्जुवहाण विणेव जइ षण्णमणगार ॥ १११ ॥

यद्-यस्माद्भागवच्छब्दवहारी 'सुदनिरयेदुः' सुतस्य-आवासाङ्गादेर्निर्गताऽपेक्षा-तदनुसृत्य प्रवृत्तिर्यस्य स तथा, कमपि-कञ्चि
भर-साध्यादिउद्यमं प्रतीत्य-आधिस्योपधानं विनैवाध्यापयेद् यथा धन्यमनगार-धन्यपिनामानं योगोद्बन्धनमन्तरेण सुतोक्तविष्यये

ध्या प्रकारान्तरविधिना वा एकादशाङ्गीमध्यापितवन्तः स्थविराः, यदागमः—“तए णं धणो अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थराणं अंतिए सामाडअमाइआई इक्कारस अंगाई अहिज्जति२ संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति’ इत्यादि यावत् तहारूवाणं थराणं अंतिए सामाडअमाइआई इक्कारस अंगाई उड्डुं चंदिमजावनवगेविज्जविमाणपत्थडे उड्डुं दूरं वीतीवत्तिचा ‘मासिआए संलेहणाए नवमासपरिआओ जाव कालमासे कालं किचा उड्डुं चंदिमजावनवगेविज्जविमाणपत्थडे उड्डुं दूरं वीतीवत्तिचा; सव्वडुसिद्धे विमाणे देवत्ताए उववण्णे”त्ति श्रीअनुत्तरोपपातिके (१६७०३-४-५) अत्र नवमासपर्यायेऽपि धनर्षिरेकादशाङ्गधरः कथितः, स च श्रुतव्यवहारानुगतयोगानुष्ठानवान्न संभवति, तावता कालेन योगानुष्ठानासंभवात्, तथा “तिवरिसपरिआगस्स समणस्स निगंथस्स कप्पति आयारपकप्पनामज्झयणमुद्दिसित्तए” इत्यादिपर्यायप्राप्तेरप्यसंभवात्, तेन यथाऽत्र पर्यायप्राप्त्यभावेऽपि तद-
 द्ययनं तथा योगाद्यभावेऽपि, यद्वा आगमव्यवहारिणा अन्यः कोऽपि योगविधिः कारितो भविष्यति, परं न स श्रुतव्यवहारि-
 णाऽनुष्ठेय इति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥१११॥ अथागमव्यवहारापेक्षा श्रुतव्यवहारिणो न युक्ता, तदपेक्षायां च दोषमाह—

न तद्वा सुअववहारी तयविक्रखे अण्णहोवएसिज्जा । वेसाघरचउमासं सीसं संभूअविजउव ॥११२॥
 यथा आगमव्यवहारिणा श्रुतमध्यापितं तथा तदपेक्षः—आगमव्यवहारापेक्षः श्रुतव्यवहारी न स्याद्, अन्यथा—तदपेक्षायां संभूतविजयवच्छिन्नं प्रति वेद्यागृहे चतुर्मासिकमुपदिशेत्, यथा आगमव्यवहारिणा श्रीसंभूतविजयस्वामिनोपकोशागृहे चतुर्मासं श्रीस्थूलभद्रस्योपदिष्टं तथा श्रुतव्यवहारिणाऽप्युपदेष्टव्यमापद्येतेत्यर्थः, तच्च भवेत्पामप्यसम्मतमिति गाथार्थः ॥११२॥ अथ पुनरपि श्रीमहानिशीथेऽग्रामाण्यं व्यवस्थापयितुं शङ्कते—

नणु जह महानिसीहे उवहाणविही तद्वा न अण्णत्थ । कत्थवि दीसइ तेणं हविज्ज अपमाणमम्हाणं ॥११३॥

ननु नो यथा भीमहातिदीये उपधानविधिं तथा अन्यत्र कुत्रापि दृश्यते तेन कारणेनास्माकमप्रमाणम्, अर्षचित्महाभि-
नीषमिति गवायः ॥११३॥ अथोत्तरमाह—

अइ एव ता सधे परिहरिअइ सुअपि तुज्ज मय । खेबोयासगपमुहा पायमिणिअसुहुता ॥११४॥

नोक्तत्वेपभाषकप्रमुखा प्रापो—बाहुव्येनैकैक्यत्रोक्ताः—एकैकस्मिन् सवे पठिताः सन्ति, नहि तेषामनकवर्षनमन्यत्र तथोपलभ्यते, तथा च द्वितीयाङ्गमपि परिहृष्यम्, एवमावासाङ्गादयोऽपि, न वाषाराङ्गोक्तः सर्वोऽपि विषारः सर्वत्रोपलभ्यते, तथोपलब्धमेव सर्वेषामप्येकयापत्तेरित्यादि स्वयमेव पर्यालोच्यमिति गार्वाक्यम् ॥११४॥ अथ प्रवचनस्वरूपमाह—

तस्मात्स्वर्गाजिज्ञे इत्यामनमात्रायण्यस्य

यत्तमव, तेन कारणेन सूत्रा-आख्येष्वपमानादिद्विधाणां नामोच्चारितासूचन 'बहुधा' अनेकप्रकारा स्यात्, कस्त्वित् क्रियाविशेषे पस्याघृथा-सूचनामात्रा, अपि 'धूरिण्या' धुरिरेव वक्ष्या यस्या' मा तथा, यद्यप्यागमे नोपलभ्यते तथापि धूरिपरम्परया समा गता, जय माव'-कषित् किञ्चित्सामान्येणोपलभ्यते तदेव कश्चित्किञ्चिद्विस्तरेष्वेत्यादि, किञ्चित् नाम्नाऽपि नोपलभ्यते, यस्य इवल सुविस्तरक्रियाकारणस्यैव परम्परैव मूल, नान्यदितिगाथार्थः ॥११५॥ अथ प्रकृतसार—

तूनामसण णगसुसु । किंकिं बित्परबयणं महागिंसीइमि को बोसो ? ॥२१६॥

उपधानमाचारो-ज्ञानाचारः, मच्च सूचामात्रेणानेकेषु सूत्रेषु “वसे गुरुकुले निच्चं, जोगवं उवहाणवं” इत्यादिरूपेषु, किंचिद्वि-

स्तरवचनं महानिशीथे, तत्र को दोषाः, न काङ्क्षातगाथायः ॥१९५॥ अथ कान्तो-
जोगे आसाढारिअसीसपमुहावि हुंतुदाहरणं । उवहाणि उसभदत्तो जिणदत्तो भायरा दोडवि ॥१९७॥
योगे आपाढाचार्यशिष्यप्रमुखाः उदाहरणं भवन्ति, तद्यतिकरस्तूत्तराध्ययनटीकातोडवसेयः, आदिशब्दादाचामाम्लतपो-
डभिग्रहेणासंख्येयाध्ययनाध्येतृसाधुरपि, उपधाने च ऋषभदत्तजिनदत्तौ द्वावपि आतरो आचारप्रदीपाद्युक्तौ बोध्याविति गाथार्थः
॥१९८॥ अथ प्रकारान्तरेणैव पूर्वपक्षी प्राह—

॥११८॥ अथ प्रकारान्तरणं पूर्वपक्षे ॥
 सुअखंधे अज्झयणा इच्चाई आगमे कमो दिट्ठो । अज्झयणे सुअखंधो महा निसीहिस्सि तं न मयं ॥११८॥
 श्रुतस्कन्धे अध्ययनानि इत्यादिः क्रमः आगमे-अङ्गादौ दृष्टः, श्रीमहानिशीथेऽध्ययने सामायिकलक्षणः श्रुतस्कन्धः नमस्कार-
 लक्षणः सामायिकाध्ययनैकदेशो नमस्कारः सोऽपि महाश्रुतस्कन्धतया तत्र भणित इति तत् श्रीमहानिशीथं न मतं-सम्मतं
 अथोत्तरमाह—
 इति निर्णयः इतिगार्थः ॥११८॥

नास्माकमिति पूर्वपक्षाशय इति गाथायः ॥११८॥ अथातः कथं
इअ चे पणवणाए पयंमि उद्देसया पया तेसु । लेसापयंमि साविअ कंहं पमाणं तुहं होइ ? ॥११९॥
'इअ' इति चेत्तर्हि प्रज्ञापनायां लेख्यापदे उद्देशका भणिताः, तेषुद्देशेषु च पदा इति प्राकृतत्वात् पुंस्त्वं पदानि विभक्त्यन्तानि
प्रतीतान्येवेति कथं सापि च-प्रज्ञापनाऽपि च तव प्रमाणं भवेत् ?, न कथमपि, क्रमभङ्गादिति गाथार्थः ॥११९॥ अथ नमस्कारस्ता-
वत्सर्वश्रुताभ्यन्तरभूतः, यतः सर्वस्यापि श्रुतस्याद्यं सामायिकसूत्रं, 'सामाहअमाइआइं इकारस अंगाइ'न्ति वचनात्, सामायिकसूत्रं

तारदप्यनरूपं तम्याप्यादिभूत नमस्कारसूत्र, तृषाप्यनैकदेशरूप कथं श्रुतस्कन्धाः, श्रुतमात्रे प्रथमतयाऽप्ययनीयार्हत्वादेति पराग्नयं चेति कृत्वा गाथामाह—

मघन्मतारमूओ पचनमुधार तेण तदभूओ । भण्णइ महसुअम्बघो रुक्खे साहाण जइ मूल ॥१२०॥

यत्नं कारयन् माराग्यन्तरभूतस्त्वनैव कारणेन पचनमस्कारस्तथाभूतः सन्-सर्वाभ्यन्तरभूतः सन् महाश्रुतस्कन्धो मण्यते, मवश्रुतमूलभूतत्वाद्, एतन्तमाह—इवे द्वात्मनां मूलं स्कन्धो यथा मण्यते “त्संघाउ पच्चा समुवति साहा” (५-४१६०) इत्या गमनगनाशोक्तप्रतीतत्वाच्चति सिद्धं श्रुतस्कन्धं नमस्कारस्येति गार्थः ॥१२०॥ अथ सामायिकार्ययनस्यैकदेशत्वेऽपि श्रुतस्कन्धस्य पचनं दृष्टान्तमाह—

पउमइइजलदेसो पिहन्मूओ मयसिपुकुंममो । तित्थयरोऽवि अ देवो नरजाइपुवो न तत्पविओ ॥१२१॥

‘पयइइजलदन्न’ हिमचन्द्रियरिम्बिनस्य पणोपल्लयितो इह—इतस्य जलदेशस्तदद्यभूतं सन् तत्पृथक्भूतं स्कन्धसि-पुकुंममो मव ति, ममाहारदद, प्रयं मार—तत्त पृथग्भूतं स्कन्धोऽयं सि-पुनदीय कुम्भाग्म इहमित्यादिव्यपदेशं लभते, अत्र दशोऽपि स्कन्धान् पनकप्यपददमागं प्रदर्शितं, तथा तीर्थकृतानि नरजातोः पृथक्भूतं—पुच्छा ततः पृथग्विवक्षितो देवो मयति—देवत्वं भजते, न पुनन्तरपत्तिः, तत्र-मनुष्येण पत्तिस्तत्पत्तिः, मनुजोऽयमिति सामान्यनाम्ना पतितोऽपीति, व्यपदेशमेव पार्थक्ये ददित इति गार्थः ॥१२१॥ अथ विद्यादापने नमस्कारं योजनामाह—

एयं पिअ मामाअपिहन्मूओ पणमगले म्बघो । अण्णइ नदिइदेसो गमो विउसाण उवपसो ॥१२२॥

एवम्-अमुना प्रागुक्तप्रकारेण 'चिअ'त्ति निश्चितं सामायिकात् पृथग्भूतः पञ्चमङ्गलः--'नमो अरिहंताण' मित्यादि 'पढमं मंगल'-
 मितिपर्यन्तनमस्कारलक्षणः स्कन्धो भण्यते अन्यथेति-सामायिकादपृथक्भूतविवक्षायां सामायिकाध्ययनसंबन्धविवक्षायां तदेक-
 देशः-सामायिकाध्ययनैकदेशः, एष विदुषां-पण्डितानामुपदेशो-वचनमितिगाथार्थः ॥१२२॥ अथ पुनरपि पराशङ्कामाह--
 सक्कस्स य सक्कथए उवहाणं नेव संभविज्जावि । ता कह नराण हुज्जा ? इअ संकप्पो महापावो ॥१२३॥
 ननु शक्रस्तवविषयमुपधानं वादिनां पञ्चत्रिंशद्दिनमानं, तच्च शक्रस्तवे शक्रस्य-इन्द्रस्य न संभवेदपि, 'ता' तर्हि 'नराणां'
 मनुष्याणां कथं भवेत् ?, इति-अमुना प्रकारेण संकल्पो-विकल्पना 'महापापः' महामोहनीयहेतुकोऽयं विकल्प इति गाथार्थः

॥१२३॥ अथ तद्विकल्पं निराकरोति--
 सक्कथओ अ दुविहो देवकओ तहय गणहरेण कओ । दुण्हं सकयत्तणओ असंभवा हुज्ज उवहाणं ॥१२४॥
 शक्रस्तवस्तु द्विविधः-देवकृतः-शक्रादिदेवजनितः तथा गणधरेण कृतश्च, तत्रैकश्चकारो देवकृतेऽनेकभेदसूचकः, नहि देव-
 कृतोऽपि शक्रस्तव एकः स्वरूपेण स्यात्, किंतु शक्रविजयसूर्याभादिदेवा यथावसर कर्मक्षयोपशमवैचित्र्याद्भिन्नान् भिन्नान् पठितवन्तः,
 अत एव देवकृताः शक्रस्तवाः अनियतपाठाः, सर्वेषामपि शक्रस्तवाभिधानं च प्रायः शक्रकृतगणकस्तवानुकारित्वादेव, एवं
 गणधरकृतेऽपि बोध्यं, 'दुण्हं' ति द्वयोः-शक्रगणधरयोः स्वकृतत्वादुपधानमसंभवि भवेदिति गाथार्थः ॥ १२४ ॥ अथ

कथमसंभवीत्याह--
 उदेससमुदेसाणुण्णापमुहोवहाणकिरिआओ । गुरुपुवे अज्जयणे हवन्ति सकयंमि नेव गुरू ॥१२५॥

उदयममूरेद्यानुग्राहसुनोपधानक्रिया अन्विष्टपरम्परायाता गुरुपूर्वेऽप्ययने भवति, गुरुद्वेक्षापुपदेष्टा स एव पूर्व यस्यैवंविधेऽप्ययने स्फु, स्वकृते-स्वयं रचिते प्रकृतेवे सामायिकादिद्रादद्याङ्ग्या च गुरुदेव न स्यात्, गुरुस्त्वे स्फुतस्वन्याघातात्, गुगेरमात्रे बोहद्यादिविभला क स्यात् !, न कोऽपीति क्षुद्रस्त्वे क्षुद्रस्लोपधानामावेन मनुष्याणामपि नोचितमिति विकल्पन मह-
द्वानमितिगार्यार्थः ॥१२६॥ अयोपधानेऽपि गुरोरनुग्रा नैकस्वरूपेति दर्शयति—

गुरुराणा य अगुण्णा बुविहा सावयमुणीणमदिगिष । सम्म चरणे सम्म चरणे वाणे अ कमवयणा ॥१२६॥
गुवाद्या चानुग्रा द्विविधा-द्विप्रकृता, कथ !-धावकमुनीनचिक्त्य-आधित्य, भावकस्यानुग्रा निम्ना साधूनां च निम्नेति, निम्नत्वं कथमित्याह-‘सम्म चरणे’पि धावकस्य सम्यग् चरणेऽनुग्रा, तथैवं-अगुण्यामित्यादि यावत्सम्मं धारिजादिति सम्यग् धारणविषयकमेव गुरुनुग्राययनं, न पुनदानानुग्राऽपि, साधोस्तु ‘सम्मं धारिजादि’ अण्येसि च पवेसादि’पि स्वयधारणेऽन्येभ्यो दाने चेम्भूमयथाऽपि गुर्वनुग्रावचनमिति क्रमवचनान् क्रमेण द्विधाऽनुमेतिगार्यार्थः ॥१२६॥ अथ कथंचित्कदाचिन्द्वावकस्यापि नमस्कारादि दीयमान दृश्यत, तत्र का गतिरित्याह—

अ पुण कस्थपि सावयदाणे आवस्सगस्स भग्गमात्तो । जह उवदाणाभावे तहऽगुण्णा एवऽभार्वमि ॥१२७॥
यपुन’ छदापिन्-नपाविभावमविद्रेषे स्वापस्यादिकं प्रति तथाविधमद्रकमिथ्यादृशमपि सम्यक्त्वामिमुत्त विज्ञाय भावक दाने-धावकणापि दाने-नमस्कारादियत्नने नमस्काराद- भावकयोग्यस्य शुतस्याभ्याम’ प्रागुक्तसंख्येनो भवतीति बोध्य, क्वचमि रत्याह-‘जह उवदाणामावे’पि यथोपधानामावे उपधानवहनामिथायवतस्तदभ्यामः तथाऽनुग्राया अप्यभावेऽभ्यामः मध्यमेव, एतेन

पुण्यपापविशेषं जानतो नमस्कारो देयो, नान्यस्य लाघवापादनादित्यादि यदि श्रीमहानिशीथोक्तं मतं स्यात् तर्हि नूपुरपण्डिता-
 कथानके तथाविधविवेकविकलस्यापि शूलिकाप्रोतस्य मिण्डस्य जलं मार्गयतः पञ्चनमस्कारपाठनं देवत्वहेतुः सुदर्शनकथानके
 प्राग्भवे तज्जीवस्य सुभगाख्यमहिषीपालस्य ऋषभदासश्रेष्ठिना नमस्कारादिशिक्षणमनुचितं स्यादित्यादिशतपदीकारादीनां मौख्यं
 निरस्तं, यतो मुख्यवृत्तिस्तावत्सम्भावतः प्रवृत्तिरुत्सर्गरूपा, उत्सर्गस्त्वपवादघटित एव स्याद्, यदागमः—“जावडआ उस्सग्गा
 तावडआ चेव हुंति अववाया। जावडआ अववाया उस्सग्गा तत्तिआ चेव॥१॥” व्यव० भाष्ये, तथा चोत्सर्गे निरूपिते काप्यपवादोऽप्य-
 वश्यं वक्तव्य एव, सच शूलिकाप्रोतमिण्डादिरूपेभ्यः कोपयुज्यते अन्यत्र?, अत एव प्रवचनमनैकान्तिकं, यदुक्तं—“तम्हा सवाणुणा सब-
 निसेहो य पवयणे नत्थि। आय वयं तुलिआ लाहाकंखिब वाणिअउ ॥१॥” त्ति श्रीउपदे०, न चैवमुत्सर्गेणापवादः पराक्रियते, ‘उत्स-
 र्गादिपवादो बलीया’ नितिन्यायात् अपवादस्य बलीयस्त्वाद्, द्वयोरपि व्यत्ययतयाऽऽसेवने वामदक्षिणयोरक्ष्णोर्न्यत्ययकरणवदनर्थ-
 एव, यतु कश्चिदुपधानद्विद् शरग्रहतशकुनिका श्रीपार्श्वनाथजीवो हस्ती श्रीसुव्रतपार्थीश्वः श्रेष्ठिपुत्रो मत्स्यश्चेत्यादय उपधानविकलाः
 कथं नमस्कार श्राविता इत्यादि लपति तच्च महदज्ञानमेव, यतः श्रावणं नागमे निषिद्धं, किंतु तदध्ययनाध्यापने इति, कथमन्यथा
 कालिकश्रुतमप्याचाराङ्गादि श्रावकेभ्यः श्राव्यते इत्यादि स्वयमेव पर्यालोच्यमिति गार्थः ॥ १२७ ॥ अथोपधानाभावेऽपि
 कथं शुद्धिरित्याह—

तद्विहसामग्गीए अभावओ सुद्धभावओ सुद्धी। कस्सइ जा साऽऽलोअणचिहिब सवत्थ न पमाणं ॥ १२८ ॥
 तथाविधसामग्र्याः—तपःकणशक्तिगुर्वदिलक्षणाया अभावात्कस्यचिन्, न पुनः सर्वस्यापि, शुद्धभावतः उपधानवहनामिमुखस्य

शुद्धिया उत्तरे मा भ्रातोषताविधियन्, यथाऽऽलोचनां जिघृक्षु शुद्धपरिणामो गुर्वादि सामर्थ्यभावे तदभिमुखोऽनालोचितपातकोऽपि
 बुद्धो भवति तथाऽयमपि, परे नाय प्रक्रमः सर्वत्र प्रमाणं, कथयित्वाचित्कत्वाद्, नहि मल्लवीसिद्धिमपेक्ष्य द्रव्यचारित्र
 प्रदणं निरागता युक्तनिगाथाय ॥ १२८ ॥ अयोपधानस्योऽपि युताध्ययनयोग्यस्यैवेति योग्यायोग्ययोः स्वरूप गाथाटकेन
 चित्रम् प्रथमगाथामाह—

शुग्गानुगविआरो अज्जमयणज्जावणमि जिणभणिज्जे ।
 आसयइज्जलाहरणविसेसओ मत्तसुअकम्भे ॥ १२९ ॥

‘योग्यायोग्ययोर्विवार’ अयमतस्य युतस्याध्ययने योग्योऽयोग्यो वेत्येवरूपेण पर्यालोचनमर्थाच्चिदध्यापकस्याध्ययनाध्यापने
 जिनमणित - तीर्यकृतोक्तं, किमुदाहरणम् ?—‘आममटज्जलोदाहरणाद्, आम-अपके षटे अल यथा इयोरपि विनाशहेतुः, यदा-
 गम - “आम षडे निहन् जहा उल व पढं विणासेत् । इय सिद्धतरास्सं मप्याहारं विनासेत्” ॥१॥ ३-बुधो १३७-२ न-बुधो
 ५५-२ पंच-९८०) इति, महायुतस्तस्य अयासदध्ययन विद्वत्तो योग्यायोग्यविचारो युक्तः, सर्वयुताभ्यन्तरमृतत्वेन परम
 मन्त्रात्मकत्वादिति गार्थार्थः ॥१२९॥ अथ योग्यस्य मामान्यतो विशेषतश्च लक्षणमाह—
 मामणणेण जोग्गो अण्णुगगिअमई सुट्टमण्णो । विहिआराहपरसिओ गुरूवणसंउपडमिमुट्ठो वा ॥१३०॥

मामान्येन-नमस्काराध्ययनार्हस्य मामान्यतश्चर्च तावदध्युद्गाहितः सन् शुभमन्यः, कृपादिकैरध्ययप्राहित शुभ-नमस्कारा
 व्ययनं हितमिति मन्यमानः सर्वोऽपि मामान्यन नमस्काराध्ययनयोग्य, अयोपधानेन विशेषतश्च लक्षणमाह— ‘विही’त्यादि, विध्या-

राधनरसिकः—उपधानादितपःप्रभृतिलक्षणेन विधिनाऽऽराधने तत्परः, अथवा गुरुपदेशमपि, अपिरेवार्थे, गुरुपदेशमेवामिमुखः तदाराधनादिविषये गुरुपदेशश्रवणे समुत्सुको 'विशेषः सामान्यालिङ्गित एवे'तिन्यायात् सामान्यलक्षणयुक्तो यदि तदाराधनविधिरसि-

कस्तर्हि विशेषेणेतिगम्यं योग्यो भवतीतिगाथार्थः ॥१३०॥ अथ योग्यस्य लक्षणमाह—

वुग्गाहिओ अ जो सोऽणरिहो अहवा परम्मुहो विहिओ। महसुअग्वंघज्जअयणे कुवक्खवग्गुव सवणेऽवि ॥१३१॥

व्युद्ग्राहितः—कुपाक्षिकवासितो यः सोऽनर्हः—अयोग्यः, क?—महाश्रुतस्कन्धाध्ययने, तस्य नमस्काराध्ययनं न युक्तमित्यर्थः, अथवा अव्युद्ग्राहितोऽपि विधितो—विधिकरणात्पराह्मुखः, किमनेनोपधानतपोविधिनेत्येवंरूपेण तद्विधिश्चद्वानविकलः, परं व्युद्ग्राहितापेक्षयाऽल्यदोषभाग्, मार्गपतितत्वात्, कदाचित्कथंचिच्छ्रद्धानसंभवस्याशाप्रतिबद्धत्वाद्, अनर्हः, किन्तु?—'कुपाक्षिकवर्गवत्' यथा कुपाक्षिकसमूहः पञ्चमङ्गलाध्ययनानर्हः, आस्तामध्ययनं दूरेण, श्रवणेऽपि न योग्यः, न चैवं दृष्टान्तदार्ष्टान्तिक-योरैक्यमित्याशङ्कनीयं, व्युद्ग्राहितस्य कुपाक्षिकमार्गाद्भिन्नस्यापि संभवादितिगाथार्थः ॥१३१॥ अथ कुपाक्षिकवर्गस्याहंभामादि-श्रवणमपि नोचितं, तत् कथमित्याह—

जणणं कुमईवग्गो अरहंताईण णाम समरंता। पडसमयं मह पावं अणंतभवकारणं जणइ ॥१३३॥

यद्—यस्मात्कुमतिवर्गोऽहंदादीनां नाम स्मरन्, अपिर्गम्यः स्मरन्नपि, प्रतिमयमनन्तभवकारणं महापापं जनयति—अर्जयतीति गाथार्थः ॥१३२॥ अथ तादृशं पापं कथमित्याह—

निअनिअमयाणुरत्ते अरिहंताईवि मणसि काऊणं। झाइजा तमजुत्तं कलंकदाणं महंताणं ॥१३३॥

यपदोर्निन्त्यानिर्मपधान यद्-यस्मात्कारणाद्ददीनीनि स्वस्वमतानुरक्तानेष मनमि कृत्या कुपाधिकवर्गो व्यायेत्, न आर्हदादय-
 कुपाधिकविषयनयागधदानमात्रो मयन्ति, नन तमथावचन महताम्-अर्हदादीनां कलङ्कदानमेवेति महापातकं, वस्तुतस्तु तथा-
 विधाचारपरिजन्यनाच्छन्त्य तथाविधाचारग्रूपकाणामहानीनामपि सङ्कल्पनासम्भवाद्, अन्यथा स्वाचारस्य प्रामाण्य वक्तुमश-
 क्यत्वाद्, अत एव तथाविधाचाराहानीनां कल्पना महापातकमिति गार्हार्थः ॥३३॥ अथ नाम्ना साम्येऽपि मिश्रत्वे दृष्टान्तमाह—

परममरुत्तिनाम जा गग मिसमिस्रअत्थमुज । निअनिअमयफल्हेऊ आयारायारआणवत्ता ॥३४॥
 परमसर इग्यक नाम 'मिसमिस्राथयुत' निअनिजाचारप्ररूपत्वेन विकल्पितानेककोटिपरमेधरबाचक निअमतफलहेतुर्भवति,
 कस्माद्?—धागागाकरप्यानवन्नाइ, आचार—म'प्याइन्दनामिपूजादित्येण आकर—अद्रुषकमिदृशगदादिग्रहणसृष्टिविचित्रवाहन
 निज्जादिस्वरूप, 'आचारभास्त्राथ तपोप्यानममदीय आचार' कीरगाकरमृता केन प्ररूपित इत्यादि मनसा चिन्तन तद्वद्भा-
 तपागन'ध्याद्, अथ भाव'—दौदादीनां मर्षणमपि यो त्वे न परमेधरत्वेनवामिमत्, तच्च नोमेकमपि निअनिअविकल्पनानुसारे
 णानरुमरुत्तपद्माद्यानाथ सपद्य तस्मान्ना एपानं इत्याणा अपि निअनिजाचारप्ररूपकं तथाविचविचित्राकारवती च मूर्ति व्यायति,
 नद्विदान च तमतभदानाया मरुमेवतिकृत्वा यपस्फुल्ल तजन्मताचागागधनन, तद्वद्व्यानेनापि, तदनन्यपरिष्कारमरूपन्यादितिगा-
 धार्थः ॥३४॥ अथ तथाविधपरिष्कारमाविष्मणायोपायमाह—

पुचिअत्ततो लोओ निअनिअआयारभासग 'मणइ' । आयार पुण बमेसरमाइअचियत्तबाई ॥३५॥
 लाओ पाचान कुत्रदान' म च 'पूच्छयमान' प्रअविषयीक्रियमाणः ननु मोः को मयतां परमेधर इत्येवंमप्य प्रेममाण इत्यर्थः,

‘निजनिजाचारभाषकं’ स्वकीयस्वकीयमार्गप्रणेतारं परमेश्वर भणति, एवं च सति परमेश्वराचारयोः ग्रामाण्यं परस्परग्रामाण्यसापेक्षं, तच्चैवं-परमेश्वरे ग्रामाण्यं स्वाभिमतआचारग्रूपकत्वादेव, आचारे च ग्रामाण्यं तथाविधपरमेश्वरग्रूपकत्वादेव, परमेश्वरस्याग्रामाण्ये आचारस्याप्यग्रामाण्यमाचारस्याग्रामाण्ये च परमेश्वरस्याग्रामाण्यमेवेति परस्परमापेक्षता, सा च विचार्यमाणा परमेश्वराचारयोः कथंचिदैक्यमेव सूचयति स्म, अतः स्वाचारानन्यरूपत्वात्परमेश्वरध्यानमकिञ्चित्करमेव मिथ्यादृशां, तथा आकारं पुनः ब्रह्मेश्वरादिविम्बरूपाणि भणति, ननु भो भवतां परमेश्वरस्य कीदृगाकार इत्येवं प्रेरितो भणति किञ्चिद् ब्रह्ममूर्तिं काञ्चिदीश्वरलिङ्गम्, आदिशब्दान्नायमरूपानि भणति, एवं च मति नानैकत्वेऽपि निजनिजाचाराकारध्यानपारतन्त्र्यान्विजनिजमतक्रियाजन्यमेव फलं परमेश्वरायणादिमूर्तिप्रभृतिकम्, ॥१३५॥ अथोक्तं दृष्टान्तं प्रकृते योजयितुमाह—

एवं कुक्कुक्षवर्गो पुच्छिज्जंतोऽपि भणइ अम्हणं । सदहणाइसमा जे ते अरिहंताइणोऽभिस्मया ॥१३६॥

एवमुक्तन्यायेन कुपाक्षिकवर्गः पृच्छ्यमानोऽपि भणति-येऽस्माकं श्रद्धानादिसमाप्ते एवाहंदादयोऽभिमतः-नमोअरिहंताणमि-
त्यादिनमस्कारावल्या स्मर्यमाणास्तथाभूता एव ध्यानगोचरीभवन्ति, न पुनरतत्श्रद्धानभाजो, न वाऽस्माद्विपरीतमुपदिशन्तोऽपीति स्पष्टमेव नमस्कार जपन्तोऽपि प्रतिसमयमनन्तभवभोग्यं क्लिष्टकर्माज्यन्तीति गार्थार्थः ॥ १३६ ॥ इतिगाथाएकेन नमस्कारा-
ध्ययने योग्यायोग्यविचार विधाय योग्यस्यैव नमस्काराध्ययनाध्यापने योग्ये, नान्यस्येति प्रदुर्गार्थोपधानमपि कथं

जिनाजेति दर्शयति—

उवहणं पुण नाणा जह तह रहअंसि जेण केणाचि । किंतु रयणाचिसेसे पुरिसचिसेसेण जहजुगं ॥१३७॥

उपपानं पुनर्येन चेत्तापि पुरुषण यथा तथा रचितेन श्रुतेन नाद्या-जिनाद्या न भवति, किंतु पुरुषविशेष-भ्रागमव्यवहारिणा 'रचनाविशेष' मय्यवधाना-मके श्रुते 'यथायोग्य' योग्यस्यानतिक्रमेण, धन्यपेरिविवागमव्यवहारकाले उपपानं न भवत्यपि, आगमस्य पदवचन, अनियतविधिगपि पर्यन्त कस्यचि-संभयति, नियतविधिनोपपानं श्रुतव्यवहारकाले भवत्येवेति यथायोग्यमिति पदमिति गाथाय ॥१३७॥ अथ एतान्तमाह—

अहं गुरुभक्तयस्त्रिरङ्ग निरुत्तुतिमुद्धमि नत्थि उयद्गणं । पञ्चोसवणकाक्ये अत्थि तज्जो तपि जेगबिह ॥१३८॥
यथा श्रुतकेयलिना भीमद्रपादुस्यामिना रथित निर्युक्तिप्रमुखे-आवदयकादिनियुत्तुपुसर्गहरजइस्त्रासमेभयवमित्यादि मोत्रा-गुपपान नान्ति, अलि च धीपपुपणाकन्यशूत्रे, क्वदमाम्येऽपि रचनाविशेष एवोपपानं भवितं, यत एवं ततन्तदपि-उपपानमपि अनश्चर्यं-नानाप्रकार कलिकेन्द्रालिकादि, नियतविनियतगोलक्षणं जिनाद्या, न पुन स्वेच्छया, अत एवाचारान्ने पञ्चात्रिनिगमो योग' स्यानाह तु प्रयगीयम्व-प्यप्यतद्विनात्मक इत्यादिग्ररिपरम्परायातविधिनेतिगाथार्य ॥१३८॥ अथ राक्षसतो-यद्रोपमहारमाह—

इअ पुण्णिममगमूलं उभमुत्त तिन्निदमेअमिहमुत्त । माह्वपइदाअउदसिमहानिमीहाण पढिसेहो ॥१३९॥
इति-प्रागुक्तप्रकरण पूर्णिमातमनेनान् उत्तुत्र त्रिविधमिहोक्तम्, गतस्किमिहाह-'माह्व'ति माधुप्रतिष्ठा 'अउदमी'ति परैकदन्त पदममृदोपोपथाग-तुद्वीपादिक महाविशीर्ष-भीमहाविशीर्षसंज्ञकं यत्र ततो द-इस्तया प्रतिपद्यः, माधुप्रतिष्ठाप्रतिषेधः अप्रान् भावकप्रतिपुति मागनाओ मागेद्वेनानारूपं महोग्गुह, तथा अतुद्वीपादिकनिषेध-अथान्पूर्वविभाषादिकाम्युपगम इत्यत्रापि

मार्गनाशोन्मार्गदेशनात्मकं महोत्सव्रं द्वितीयं, श्रीमहानिशीथप्रतिषेधो मार्गनाशलक्षणं, तदपि सर्वश्रुतातिशायितश्रुतप्रतिषेधात्म-
कत्वेन महोत्सव्रमिति तृतीयमपि तथाभूतमेवेति राकामते महोत्सव्रत्रिकं दर्शितमिति गाथार्थः ॥ १३९ ॥ अथ तदनुजेभ्यः

प्रवृत्तानामुत्सव्राणामतिदेशमाह—

मेसं पवड्डहमाणं उरसुत्तं जमिह सड्डहसामइए । पच्छा इरिआपमुहं किअंतमवि ग्वरयरेण समं ॥ १४० ॥
शेषम्—उक्तोत्सव्रत्रिकातिरिक्तं यदिह—राकामते उत्सव्रं प्रवर्द्धमानं श्राद्धानां सामायिके पश्चादीर्यापथिकाप्रतिक्रान्तिप्रमुखं किय-
दपि खरतरेण सम्—औष्ट्रकमतममानमिति गाथार्थः ॥ १४० ॥ अथ यदुत्सव्रं खरतरेण समं तच्च यद्यपीहैव वक्तुं युक्तं तथापि

खरतरेण सहातिदेशे हेतुमाह—

ग्वरयरमयंपि कालाणुभवा सूढाण साहुभंतिकरं । तेणं तम्मयवसरे पभणिज्जंतं इहंपि मयं ॥ १४१ ॥
खरतरमतमपि कालानुभावात् मूढानां—सम्यग्विचारपराङ्मुखानाम्, एतेऽपि योगोपधानसाधुप्रतिष्ठादिस्वीकारेण साधव एवेत्ये-

वंरूपेण साधुभ्रान्तिकरं—बाह्यदृष्टीनां साधुममतानुद्धिजनकं तेन कारणेन तन्मतानुवसरे—अनन्तरं भणियमाणौष्ट्रकमतवक्तव्य-
तावमरे प्रमणिव्यमाणमिहापि पौर्णिमीयकमते मतं—सम्मतं ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥ १४१ ॥ अथ द्वितीयविश्रामोपसंहारमाह—
एवं कुक्कुक्वकोसिअमहस्सकिरणंमि उदयमावणणे । चक्खुप्पहावरहिओ कहिओ चिइओ अ पुण्णिमिओ ॥ १४२ ॥
एवं—प्रागुक्तप्रकारेण कुपक्षकौशिकमहस्सकिरणे उदयं प्राप्ते ‘चक्खु’ति चक्षुः—स्वकीयं लोचनं तस्य प्रभावो—नीलादिवस्तुग्रह-
णशक्तिस्तेन रहितो—विकलो द्वितीयः पौर्णिमः—पौर्णिमीयकः कथितः, अयं भावः—उदिते हि सहस्रकिरणे यथा कौजिको निज-

पुनः प्रसादगदितो भवति, अथ हि अगस्त्यमायो यशामसकुलस्य पूर्वकिरणा अतिश्यामयया भासन्ते, तथा कुपधकौस्तुभसहस्रकि
रगमंश्चिनःस्मिन् प्रकरणे कुपधायां पुरस्यादुद्रावित कुपधविमेष' पौर्णिमीयको निजचक्षुः—कुदष्टिस्तत्प्रमावरहितो भवति, तस्य
स्यमतिविद्यन्निता' इन्द्रयो न रटुगन्ति, प्रथया कुदष्टिरसि मुदष्टिभवति, एवंविध' पौर्णिमीयकः कश्चित इति गाथासर्व' ॥१४२॥
अथाप पौर्णिमीयकः कस्मिन् भवत्स्वग कस्मिन् गुरो विषमने कथित इति प्रदर्शनाय गाथाभाह—

नयद्वतथाकागरागकिप्रमममहिममि चित्तसिजपक्षे । गुब्देवयपुण्ड्रग सिरिहीरबिजयसुगुरुधारे ॥१४३॥

अथ स्वमणउदयगिरिं लिणभासिअयम्ममायराणुगय । पाविम पमामयतो सहस्सकिरणो जयउ पत्तो ॥१४४॥
प्रयमविभामोक्ता दोर्या ॥१४३॥ अथनग्यकलकठनामगदिभनाक्षीगमिधायिकां गाथाभाह—आग्बत् ॥१४४॥

अथ दृपय व्यकोतिअमहस्सकिरणमि पधगणपरिरत्नापरनाममि पुष्पिममयनिराकरणानामा तइओ बिम्बामो मम्मस्तो

इति भीमरुपायणनभामणिभीर्हीगविजयग्रीवरश्मिपोषाध्यायभीचर्ममागराप्यविरचित कुपधकौस्तिक
महसकिण्य भीर्हीगविजयगुरिदलप्रचनपरीश्रापनान्नि प्रकरणे पौर्णिमीयकमतनिगकप्रणामा
नृतापो विधामो व्याख्यात' ग्रन्थाप्रं २०७०॥

अथ पौर्णिमीयकानन्तरं क्रमप्राप्तं खरतरमतं निरूपयितुमाह—

अह खरयरमयमूलं उस्सुत्तं जं जहा जओ जायं । पढमायरिअं नासुप्पत्तिं खुस्सुत्तमवि बुच्छं ॥१॥
'अथे'ति पौर्णिमीयकमतनिरूपणानन्तरं खरतरो—वक्ष्यमाणनिरुक्तिकौष्टिकाद्यपरनामा लोकप्रसिद्धः तस्य मतं—तदभिमतप्र
रूपणालक्षणो मार्गः तस्य तस्मिन् वा मूलम्—आदिभूतं खरतरमतोत्पत्तिनिदानमुत्सवं—प्रवचनमतिक्रम्य यादृच्छिकभाषणं 'यथा'
येन प्रकारेण 'यतः' पुरुषाद्, उपलक्षणात् यस्मिन् संवत्सरे इत्यादि ग्राह्यं, जातम्—उत्पन्नं, तथेत्यध्याहार्यं, तथा प्रथममाचार्य—
तन्मताकर्षकं तथा नामोत्पत्तिम्—अमुकहेतुना अमुकनाम संज्ञे इत्यादिरूपेण खरतरादिनाम्नामुत्पत्तिं, चकारः समुच्चयार्थः,
उत्सवं मौलादुत्सवात् क्रमेण प्रवर्द्धमानं यदुत्सवं जातं तद्वक्ष्ये—भणिष्यामीति गाथार्थः ॥१॥ अथ मूलमुत्सवं जिनवल्लभादेवात-

स्तदुत्पत्तिस्वरूपमाह—

कुच्चयरगच्छवासी चिह् अनिवासी जिणेसरो सूरी । जिणवल्लहो अ सीसो तेण कओ दविणदाणेण ॥२॥
कूर्चपुरीयगच्छवासी चैत्यनिवासी जिनेश्वर इति नाम्ना स्मरिणीत्, तेन स्मरिणा द्रविणदानेन पञ्चशतीद्रम्मद्रव्यव्ययेन जिन-
वल्लभनामा श्रावकपुत्रः शिष्यः कृतः, यदुक्तं खरतरैरेव—“इतश्च तस्मिन् समये आसिकाभिधानदुर्गवासी कूर्चपुरीयजिनेश्वराचार्य
आसीत्, तत्र ये श्रावकपुत्रास्ते सर्वेऽपि तस्य मठे पठन्ति, तत्र च जिनवल्लभनामा श्रावकपुत्रोऽस्ति, तस्य जनको दिवं गतः,
तं जननीं प्रतिपालयति, पाठयोग्यथासौ प्रक्षिप्तः तथा तत्र मठे पठितुं, सर्वेभ्यश्चद्वेभ्यस्तस्याधिकः पाठ आगच्छति, अथ कथंचि-
त्तेन जिनवल्लभचण्डेन बहिर्गच्छता टिप्पनक्रमेण प्राप्तं, तत्र विद्याद्वयं लिखितमस्ति, सत्पर्वाकिर्पिणी सर्पमोचनी च, ततः कण्ठगतां

कृत्वा पादप्रथमा विद्या प्रत्ययाप पठिता तावत्स्फुटानेपमीपणाः स्फुटवर्णानामश्लक्ष्णलक्षित्वयुगला स्फुरदल्लगलोचनाः सर्वा
 ग्यो दिग्म्य आगच्छन् न विद्याप्रभाषाकृष्टा महानागा , निर्मयेषेतसा चिन्तितं तेन—युतप्रत्ययेयं विद्या, पुनरुच्चारिता द्वितीया, त-
 म्ना प्रभावेण पुनः पद्यामुराधयतितायधु-भवनम्, एतच्च तत्त्वत्सर्पं युतं धरिणा, श्रातं च—निश्चितं माविष्को गुणविष्कोः पुष्पपात्रमेव, त-
 म्नादाममात्सर्पं युक्त इति, ततस्त्वं द्रष्टास्त्राखोटकलण्डमण्डकमोदकाविदानपुरस्तरं वशीकृत्य तन्मातरं मधुस्वचने संबोधयस्मात्स, त-
 यदत एव न्यदीपयुशोऽत्यन्तप्राक् मूर्तिमान् माविष्क , किं बहुना ? , आचार्यपदयोग्योऽस्ति, तदेनमस्मभ्यं प्रपञ्च, एषा ताव
 कीना इयद्वल्लिङ्गा अन्येषां च निस्त्राग्यो मविष्कतीत्यग्रे ज्ञानपथा किञ्चिद्वक्तव्यमित्यभिधाय द्रष्टमद्यतपञ्चक तस्या हस्ते प्रक्षिप्य
 क्षिप्रं दिदीक्ष, जितयत्समोऽप्यापिक्लान समस्ता लघुगच्छन्वोऽल्लङ्कारतर्कगणितदिक्का निरवद्यविद्या , कदाचित्तस्याचार्यस्य प्रा
 मादौ प्रयोजनमुपतन्द, ततो गच्छन्ता पण्डितो जिनवल्हमो मणितो—मोस्त्वया तावत् मर्हाऽपि चिन्ता कर्तव्या यावरप्रयोजनमनु
 गीन्याहमागच्छामि विनयव्रणयोग्याहन् जिनवल्हमनोक्त—पूर्त्येयवाऽऽविष्टं तथा विधास्ये, परमाराध्यै कथं निष्पाप शीघ्रमाग
 ल्पयमिति, गतोऽसौ ग्रामान्तरं, गतो द्वितीयशङ्खि चिन्तितं जिनवल्हमेन—माण्डागारमन्त्रे मञ्जूषा पुस्तकमृता हस्यते, तवेतेषु
 पुस्तकेषु किमस्तीति मालयामि यतस्तदर्थं ममपि ज्ञातमस्तीति छोटितमेक पुस्तकं, तच्च सिद्धान्तमुक्त, तत्रोक्तं पश्यति—“सा
 पुना दिव्यस्वारिन्द्रोपविशुद्धेन पिण्डेन गृहस्यगृहस्यो मधुकरगृहणा गृहीतेन संयमनिर्वाहदेतवे देहपारणा कृतव्या, न कल्पयेत य
 र्तीनां मणिकषपुष्पफलादिकं हस्तनापि म्रण्डं किमन्न तादृशमाहारयितुं ? , न युक्त एकत्र निवासो मुनीनामित्यादिविचारान् दृष्ट्य
 मनया विस्मितमिन्तयाभाम—श्रद्धो अन्य एव न कश्चिद्भूताचारो येन मुक्ती गम्यते, विमद्वस्त्वस्माकमेव मयाचारः स्फुटं युग्मतिग

त्तायां पततामेतेन न कश्चिदाधार इति चेतस्यालोच्य गम्भीरदृष्ट्या पुस्तकादिकं यथास्थितिं कृत्वा गुरुक्तरीत्या स्थितः, कतिपय-
 दिनानन्तरमकृतकार्यस्ततः समागतः आचार्यश्चिन्तयति—किमपि स्थानं न हीनं जातं यावज्जिनवल्लभेन मठवाटिकाविहारद्रव्यसं-
 भारकोष्ठागारप्रभृति मर्वं त्रातं, तस्माद्यथा योग्यश्चिन्तितः तथा निश्चितमेव भविष्यति, किंतु सिद्धान्तं विना शेषा अपि
 तर्कालङ्कारादिविद्या अनेनाभ्यस्ताः. सिद्धान्तश्च यथावस्थितः संग्रहितनकालापेक्षया संपूर्णः गाम्प्रतं श्रीअभयदेवस्वरिसमीपे श्रूयते, स्थाप-
 तसिद्धान्तवाचनाग्रहणार्थं तत्पश्च जिनवल्लभं प्रेषयामि, गुहीतायां तु सिद्धान्तवाचनायां समस्तविद्यावनितावल्लभं स्वपटे स्थाप-
 यिष्यामीति परिभाष्य वाचनाचार्यं कृत्वा निश्चिन्ततोपेतभोजनादियुक्तिं च चिन्तयित्वा जिनशेखराभिधानद्वितीयशिष्यवैयाघ्रन्य-
 करसमेतं जिनवल्लभं श्रीअभयदेवाचार्यसमीपे प्रेषितवान्, मरुकोट्टमध्येनाणहिल्लपाटकं गच्छता गत्रौ मरुकोट्टिमाणश्रावककारित-
 जिनभवने प्रतिष्ठा विदधे, ततः पत्तने ग्राप्तः श्रीअभयदेवस्वरिव्रमतिं पृष्ट्वा प्रविष्टः, तत्र दृष्टो भगवान् तीर्थंकरप्रतिरूपः सन्निऋष्टो-
 पविष्टसिद्धान्तवाचनार्थिप्रचुराचार्यः स्वगवैभवावधूतदेवाचार्यः, भक्तिभरोल्लसितवलहरोमाञ्चञ्चुकिताञ्चितकायलतिकेन वन्दि-
 तस्तेन, ततो गुरुणा दर्शनमात्रेणैव योग्योऽयं शुद्धात्मकफलक इव कश्चिदयं दृश्यते इति परिविभाष्य मधुरवाण्या पृष्टः—कुतो भवान्
 किं च भवतः प्रयोजनम्?, आनम्य ततो नियोजितकरकुड्मलेन भगवद्दर्शनोद्भूतप्रभृतनिरुपमानबहुमानजलपटनिर्धोतान्तरमलेन
 वचनामृतवारिन्यकुक्कुतामृतनिम्मितरोहिणीवल्लभेन जगदे जिनवल्लभेन—भगवन् ! निजालण्डलक्ष्मीप्रवीणस्वःपुरीदासिकायाः स-
 मागतः श्रीमदाशिकायाः, श्रीजिनेश्वरस्वरिणा स्वगुरुणा प्रेषितस्य मम मधुकरविभ्रमस्य यौष्माकीणवक्राम्भोजमकरन्दपानं विधातुं,
 ततः प्रभुभिरुक्तं—युक्तं विहितं भवता यत् सिद्धान्तवाचनाभिप्रायेणात्र समागतः, ततः ग्रन्थानदिने वाचनां दातुमागन्धः, यथा यथा गुरु-

विनयवन्तापनां दृष्टानि तथा तथा प्रवृत्तिविलासं मुनू मु सुविप्यः सुधारसमिधं धामास्यादयसि, हयोत्कुलपञ्चसदृशं तं तारुणं श्रियम
 निर्गीष्य गुरवो-वि नोऽप्योपदिगुपीकृतवाचनादानोरसादा वधूयुः, किं बहुतेन?, तथा २ शृणुनमुखा भीरूण्या वाचनां तस्मै दत्तु प्रवृत्त्या
 यथा स्तोत्रैर्न कालेन सिद्धान्तवाचना परिपूर्णा ज्ञाता, तथा गुरोर्न्योतिषिक एकः पूर्वप्रतिपन्न आसीत्, यदि भवतां कश्चिदोरय- शिष्यो
 भवत् भद्र-यो मय मयावर्क्यो यत तस्मै गमग्रन्थोमिष ममपयामि, तत एतैर्विनयवल्गुमगणिः समर्पितः, तेनापि विनयवल्गुमय न्यो-
 तित्वा भपरिधानं समर्पितम् एवं च गृहीतमिद्वान्वाचनं सिद्धान्तोक्तक्रियामयगतुष्टानवदमानसा मम्यगधिगतसत्सुकृन्निन्योतिष-
 द्यगुरो ममागमनाय मुञ्चन्वचनं प्रतारयति, प्रवृत्तिरिमिहित-वत्य ! सिद्धान्तोक्तमाधुनमाचारस्तारमस्तोत्रपि त्वयाऽवगतोऽत्र
 त्वदनुसारण क्रियोद्वारण यथा व्रतर्तम तथा विषयं, श्रीविनयवल्गुमगणिना पादयोनिपत्य भणितं-यथा पूज्यपादा आवापयन्ति
 तथा निर्माणं प्रतीक्य, प्रयानदिनं च पत्तिमो, यथायथासंगेण पुनर्मठकोटौ प्राप्तः, आगच्छतः सिद्धान्तानुसारेण द्वयगुहं विविदित-
 रित्तो यत विधिना विधिर्वत्यमपि युक्तिमापन, विविचित्यस्य विधिरयं-“अत्रोत्पन्नजनक्रमो न च न च स्थात्रं रत्नयोः सदा,
 माशूनां ममताभयो न च न च मीनां प्रवद्रो निद्रि। वानिप्रातिक्रदाग्रहो न च न च भाद्रपु नाम्बूलमिस्थाहाऽत्रेयमनिधिते विवि-
 कृत धीजनवत्यन्व ॥१॥” इत्यादिविधिनिपया यत तत्र बलबन्धनाद्यनुष्ठान मुक्तये संयद्यत इति, ततोऽन्तौ गुरुमयीप गन्तु प्रवृत्त्या,
 प्राप्तः माहदशाय गतिस्मदुग्माद्याः योत्रयत्र स्थितः, तत्रैव गुरोर्मितनाय पुरुष- प्रेषित, तस्य इत्य एवो दपो यथा युज्य
 प्रयात- मुगुरुमयीप याचनां गृहीत्वा माहदशायम अह ममागतोऽस्मि, एतै- प्रयात् कृत्याऽत्रेयागत्य मम वीरनीय, ततो गुरु-
 निगद्यसि-किमिति विनयवल्गुमन-च निरिष्ट?, नात्रागतो-मयम्?, ततो द्वितीयदिने वल्गुलोकेन माय ममायत आवापः, अभिमुखं

गतो जिनवल्लभः, प्रणतो गुरुः, पृष्टा क्षेमवात्ता गुरुणा, कथिता यथोक्ता मर्चापि वात्ता, तेन ब्राह्मणसमीचीनज्ञाननिमित्तं मेधादिस्वरूपाणि तथा ज्योतिषवलेन भणितानि कानिचिद्यथा गुरोरप्याश्चर्यकारीणि जातानि, 'भृतपूर्वकस्तद्वदुपचार' इति न्यायाद्गुरोणेत्युक्तं, पृष्टो गुरुणा—किमिति त्वं मध्ये नागतोः, जिनवल्लभगणिनाऽभिहितं—भगवन् ! सुगुरुमुखवाजिनवचनामृतं पीत्वा कथमधुना दुर्गतिगुप्तावात्मनः सशुचितपाशं विषयवृक्षसदृशं चैत्यवासं सेवितुमिच्छामि ?, ततो गुरुणा भणितं—भो जिनवल्लभ ! मयेदं चिन्तितमासीद्—यत्तुभ्यं स्वपदं दत्त्वा त्वयि स्वगच्छदेवगृहश्रावकादिचिन्तां निवेज्य पश्चात्स्वयं सुगुरुसमीपे वसतिमार्गमङ्गीकरिष्ये, ततो जिनवल्लभगणिना विकस्वरवदनागविन्देन भणितं—भगवन् ! अतीव शोभनमेतद्, विवेकस्य हीदमेव फलं यद् हेयपरित्यागेनोपादेयमुपादीयते, तर्हि समक्रमेव सुगुरुसमीपे गम्यते, गुरुणेषन्निःश्वस्य प्रत्यपादि—यदुत वत्स ! ईदृशी निःस्पृहता नास्त्यस्माकं, यया चिन्ताकरणममर्थं पुरुषं विना गच्छदेवगृहवाटिकादिचिन्तां मुक्त्वा सुगुरुपार्श्वे वसतिवासमङ्गीकुर्महे, अवश्यं भवता विद्यातन्त्रं वसतिवसनं, जिनवल्लभगणिरपि तत्सम्मतेन पत्तने विजहार, श्रीमदभयदेवसूरिपादान् बह्वादरेण वन्दितवान्, सद्गुरुणामतिशयेन समाधानं समजानि, चिन्तितं च यथा परीक्षितस्तथैवैष जज्ञे, ततो मनसि विदन्तोऽपि न कस्यापि प्रतिपादयन्ति यदुत एष एवास्मत्पदयोग्यो, यतो देवगृहनिवासिशिष्य इतिहेतोर्गच्छस्य सम्मतं न भविष्यतीति, ततो गच्छाधारको बद्धमानाचार्यः स्वपदे निवेशितः, जिनवल्लभगणेश्च क्रियोपसंपदं दत्तवन्त इत्यतः प्रभृत्यस्मदाज्ञया सर्वत्र प्रवर्तितव्यमिति, एकान्ते पुनः प्रसन्नचन्द्राचार्यो भणितः—मदीये पदे भव्यलग्ने जिनवल्लभगणिः स्थापनीय इत्येवं नवाङ्गीवृत्तिं वर्त्तिनीमिव मुक्तिनगरस्य भव्यजनेभ्यः प्रतियाद्य सिद्धान्तोक्तविधिना समावानेन देवलोकं गताः श्रीअभयदेवसूरयः, प्रसन्नचन्द्राचार्यस्यापि सुगुरुपदनिवेशनप्रस्तावो न जातः,

ततस्तननापि स्थाप्य परित्यज्यादिप्रमये श्रीदेवमन्त्राचार्याणां विज्ञातं यत्सुगुरुपदेशो युष्माभिरेव सफलीकार्योऽवश्यमेव, मया कर्तुं न
शक्तिः, ततः प्रतिपद्य-वर्चमानयोगेनैव करिष्याम, समाधान भवन्निर्विचयेमिति, विनयब्रह्मवाचनाचार्योऽपि कतिचिदिनानि
प ननभूमी विदित्य न तादृशो विद्वेदेव बोधः कस्याप्यथ गुजरप्रामाण्येले विधातुं शक्यते यन समाधानमुत्पद्यते (इति) मनसि-
त्यात्मद्वितीय आगमविधिना मुञ्चन्नेन मध्यवर्तनमनस्तुद्वेषप्रभूमिभ्यस्तु भगवद्भगवितविचित्रमवीजनिक्षेपणार्थं श्रीमेदपाददद्यादिपु
विहारं चकार, ते च दद्या भवेऽपि प्राप्य चैत्यनिषास्याचार्येभ्यस्ता, सर्वोऽपि लोकमहासितो वसति, किं बहुना !, तादृशदे
प्रान्तरम्यग्रामनगगदिपु विहारं विद्वाननिधिरङ्गाचलदुर्गे प्राप्तः, यद्यपि तत्रत्यसुरैर्मादितो लोकस्तवाप्ययुक्त किमपि कर्तुं न
शक्नोति, भीयचने श्रीगुरुणा महत्याः प्रसिद्धाः भवन्तः, ततो जिनब्रह्मगणिना स्नानं याचिताः तत्रत्ययादा, तैषोक्त-वर्णित
मद्विष्यतीतिचिन्तयित्वाः मधितस्ते-तत्रैव बहु मन्यन्त यूप येन तिष्ठामः, तैरुक्तम्-अतीव मम्मतमस्माक, तिष्ठथ यूप, ततो देव
गुरुन् संमृत्य दवतो चानुग्राह्यं विधातः तत्र, दवता तेषां ज्ञानेन प्यानन संतुष्टा भवती दवत्वचाना रक्षति, ते च भीक्षिनबहुम
वाचनाचार्या इत्यादि यावन् भावका इति लोके लोकन समागच्छन्ति, तत सिद्धान्तवचनानि श्रुत्वा तदनुसारेण क्रियामपि दद्या
माचारणमद्वैतमुमतिपल्लवकीरकमानद्वयवचनमोमिलकवीरदवादिभिः भावकैः समाधिना भीजिनब्रह्मवाचनाचार्यो गुरुत्वेन प्र
तिपदः, भीजिनब्रह्मगर्णाप्रानां गुरुपदेशनातीतानागतदिज्ञान ज्योतिषज्ञानं चातिशयिष्ठमासीत्, यद्यदन्तिके भाषारणभादः
परिग्रहपरिमाणं प्रदीतुं प्रवृत्तः, गणितेभ्यः य उक्त -कियं भागं सर्वसंग्रहं करिष्यसीति !, भाषारणः-यगवन् ! सुतं विद्वत्पा

महस्त्रैर्म, धिमलज्ञानदृष्टयो जिनवल्लभगणयः श्रावक ! बहुतरं कुरु, ततः कृतानि त्रिशत्सहस्राणि, पुनर्ज्ञनिन-महानु-
भाव ! इतोऽपि प्रभूतरं परिभावय, साधारणः-प्रभो ! मदीयममस्तगृहपारमूल्यगणनेऽपि पञ्च शतानि न पूर्यन्ते, कौत-
स्कुती ममाधिकतरद्रव्यसंप्राप्तिः ? पुनर्हुकृत्य प्रभवः-सर्वमाधारणसाधारण धार्मिकश्रावक ! किमसाध्यं पुण्यसंभारस्य ?
मा कुरु गणनतुलां, चणकमात्रविक्रयिणोऽपि पुरुषाः संख्यातिगा लक्षपतयो भवन्तीति, साभिप्रायं गुरुवचनमाकर्ण्य निश्चिन्तितं
किञ्चित् काञ्चनसंप्राप्त्यादिकं भद्रं मम भविष्यतीति विचिन्त्येषद्विहस्य च साधारणेनोक्तं-यद्येवं तर्हि भगवन् ! भवतु सर्वपरिग्रहे
ममैकं लक्षमिति, तथा त्रितीर्णगृहीतपरिग्रहपरिमाणः मन् सदुरुपादोपास्त्यपहस्तिताप्रशस्तान्तरायकर्म्म दिने दिने प्रवर्द्धमानः संपदा
गुर्वाज्ञया विशेषतः प्रवर्त्तमानः साधारणः सकलमङ्गस्य साधारणः ममभूत्, सदृकादयोऽपि श्राद्धाः साधारणवत् सर्वत्र जिनवल्लभ-
गणराज्ञया प्रवर्त्तितुमारब्धाः, तत्र कृतचतुर्मासिककल्पानां श्रीजिनवल्लभगणिवाचनाचार्याणामाश्विनमासस्य कृष्णपक्षत्रयोदश्यां
श्रीमहावीरदेवगर्भापहारकल्याणकं (आगतं) "पंचहस्त्युत्तरे होत्था साङ्गा परिनिवृडे"ति प्रकटाक्षरेव सिद्धान्ते प्रतिपादनाद्, अन्यच्च
तथाविध विधिचैत्यं किमपि नास्ति, ततोऽत्रैव चैत्यवासिचैत्ये गत्वा यदि देवा वन्दन्ते तदा शोभनं भवति, गुरुमुखकमलविनि-
र्गतवचनाराधकः श्रावकरुक्त-भगवन् ! यद्युष्माकं मममत्तं तत् क्रियते, ततः सर्वे श्रावकाः निर्मलशरीरा निर्मलवस्त्रा गृहीतनिर्मलपू-
जोपकरणा गुरुणा सह देवगृहे गन्तुं प्रवृत्ताः, ततो देवगृहस्थितया आर्थिकया गुरुश्राद्धभुदोयेनागच्छतो गुरुन दृष्ट्वा पृष्टं-को
विशेषोऽद्य ? केनापि कथितं-वीरगर्भापहारकल्याणकरणार्थमेते समागच्छन्ति, तथा चिन्तितं-पूर्वं केनापि न कृतमेतद्, एतेऽधुना
करिष्यन्तीति न युक्तं, पश्चात् संयतीदेवगृहद्वारे पतित्वा स्थिता, द्वारप्राप्तान् प्रभूनवलोक्योक्तमेतया दुष्टचित्तया-मया मृतया यदि

परं प्रविशत, तादृशप्रीतिक्रमं प्राप्त्वा निवर्त्य स्वानं गता। पूज्या, भ्रातृरुक्तं-भगवन् ! अस्माकं बृहत्तराणि सदनानि सन्ति, तत एकस्य
गृहोपरि चतुर्विंशतिपङ्क्तं धृत्वा देवबन्धनादि सर्वं धर्मप्रयोजनं क्रियते, पङ्क्त्याणकमाराध्यते, गुरुणा मणित-उत्तिक्रमप्रायुक्तः,
जिनोक्तो विधिर्न लभ्यते ततो यदि गुणः सम्पन्न भवति तदा तले उपरि च देवगृहद्वयं स्थाप्यते, स्वमाधानं गुरुणां निवेदित, गुरु-
मिरयुक्त-जिनमन्त्रं जिनविम्बं जिनपूजां जिनयतं च यः कुर्यात् । तस्य नरपरद्विदसुलफलानि करपङ्क्तवत्स्यानि ॥ १ ॥
इत्यादिदेवनायकाल भ्रातृः आदप्रधानः यदुक्त्यामभिप्रेतमवेतत्, लोकमध्ये च वाचा आता यथेते देवगृहद्वितयं कारयिष्यन्तीति,
नार्चामाकर्ष्यं प्रदूलादनबृहत्तरं बहुतेकभेदिना कथितम्-एतेऽग्रे द्वापालिका देवगृहद्वितयं कारयिष्यन्तीति यावत्, तत्र योपरि
दात्तं धीपञ्चनाय जिनमन्त्रमनमस्तथा च यावच्छ्रीमद्वाकीरमन्त्रं निमावित, श्रीजिनबहुमवाचनाचार्यो विस्तरण समस्तविधिपूर्वकं चक्रे
गरिष्ठा प्रतिष्ठा, सर्वत्र प्रसिद्धिवाता अहो एत एव गुरु इत्यादि यावत् मन्त्रोदटीयभावेनः श्रीजिनबहुमगनिन आचार्यो विद्धार
क्रमेण समाहृता इत्यादि यावत् धावकाणां धर्मपरिणाममुत्पाद्य पुननागपुर विद्धार चक्रे श्रीजिनबहुमगजय, अत्रान्तर श्रीदेव
मन्त्राचार्यो विद्धारक्रमं कुर्यात्वाः धीजणद्विपलने समायाता, तत्रागतेति धर्तितं-प्रममचन्द्राचार्येण पर्यन्तमुपये ममात्र मणित-
मपता जिनबहुमगमणि श्रीजमयठवसरिपठ निवञ्जनीय, म च प्रस्तावोऽधुना वर्तते, तत श्रीनागपुरे श्रीजिनबहुमगणे विस्तरेण
तेस्तः प्रेषित-स्वयां श्रीर्धं समुदायन सह चित्रकूटे चिह्नैर्बध्य येन वयमागस्य ध्वनितं प्रयोजने कुर्मः ततः समागता चित्रकूटे
जिनबहुमगजय, तथा देवमन्त्राचार्या अपि सुपरिवाराः, यं० मोमचन्द्रोऽध्याकारिताः परं नारायणं पङ्क्तोऽधुम् एते महता विस्तरेण

श्रीदेवभद्राचार्यैः श्रीअभयदेवस्वरिपट्टे श्रीजिनवल्लभगणिः स्थापितः, अनेन भव्यलोकः श्रीजिनवल्लभस्त्रीन् युगप्रधानश्रीअभय-
 देवस्वरिप्रभुभक्तान् ममालोक्य मोक्षमार्गे प्रवृत्तः, देवभद्राचार्यादयस्तु पदस्थापनं कृत्वा कृतकृत्यमात्मानं मन्यमानाः श्रीअणहिल्ल-
 पाटकादिस्थाने विहारं चक्रिरे, श्रीजिनवल्लभस्वरिभिस्तु स्वायुःप्रमाणं गणितं यावत् पङ्क वर्षाण्यद्यायुरस्तीत्यागतं, ततश्चिन्ति-
 तम्-एतावताऽपि कालेन प्रभूतभव्यलोकप्रतिबोधं करिष्याम इत्येवं सुस्थितानां तेषां पण्मासातिक्रमेऽकसादेहास्वास्थ्यं जातं, ज्ञातं
 किमेतत् ? पुनर्निपुणं निरूपयन्ति तावदङ्कोच्छ्रष्टं जातं, पण्मासानां स्थाने पङ्क वर्षाण्यागतानि, तत एतावदेवायुरिति निश्चित्य ते
 महासत्त्वाः समस्तसङ्गेन सार्द्धं दत्तमिथ्यादुष्कृताः प्रतिपन्नचतुःशरणा विहितमर्वमन्त्रक्षामणाः दिनत्रितयमनशनं विधाय सप्तषण्ड्यु-
 त्तैरैकादशशतसंवत्सरे ११६७ कार्तिककृष्णद्वादश्यां १२ रजनीचरमयामे पञ्चपरमेष्ठिपरावर्त्तनं कुर्वन्तः श्रीजिनवल्लभस्वरयो महात्मान-
 श्रुतार्थदेवलोकं प्राप्ता इत्यादि जिनदत्ताचार्यकृतस्य गणधरसार्द्धशतकस्य बृहद्बृत्तौ, एवंविधे जिनवल्लभव्यतिकरे तदपत्य-
 कृतवर्णनमाकर्ण्य न सम्मोहः कार्यः, यतो जनकजननीखर्जूरादिखाद्यार्पणविधिपुरस्सरवशीकरणपञ्चशतीद्रविणार्पणपूर्वकप्रवाजना-
 चार्याभिधानोत्सन्नव्यवस्थापनपुरस्सरसाधारणसद्गुरुप्रमुखनवीनसमुदायव्यवस्थापनार्थिकोत्सन्ननिवारणप्रमुखसंबन्धमात्रघटकं ममी-
 चीनं, शेषं तु योगाद्यनुष्ठानविकलस्यापि तथाभूतस्य जिनवल्लभस्य संविग्नश्रीअभयदेवस्वरिमकाशात्सिद्धान्तवाचना श्रीअभय-
 देवस्वरिसंबन्धघटनाय प्रसन्नचन्द्रादीनां कर्णजापपरम्परया तत्पट्टधरत्वमित्यादिकं जिनदत्ताचार्यादिभिर्विकल्प्य लिखितं सम्य-
 ग्निधया पर्यालोच्यमानं विशीर्यत एवेतिकृत्वा अकिञ्चित्करमेवेति बोध्यं, तत्पर्यालोचनं च खरतरौष्ट्रिकादिनामव्युत्पात्तिवक्तव्य-
 ताऽवसरे वक्ष्यते, अत एव भूयोऽसंगतोऽपि जिनवल्लभव्यतिकरोऽग्रे बहूपयोगीति विचिन्त्य किञ्चित्सविस्तरमिहैव लिखित इति

हितनेपथ्यः' माधुवेषधारी, साध्वाभास इत्यर्थः, किञ्च-अनन्तानुबन्धिकपायोदयमन्तरेणोत्सृज्यमार्गग्रवर्तकत्वासंभवात्, अनन्ता-
 दुर्बधिकपायिणो हि नियमान्मिथ्यादृष्टय एव, ते च सुविहितमत्सरिण एव स्युः, यद्यपि कदाचित् वाङ्मात्रेण सुविहितानुक्रूल्यं ज्ञाप-
 यन्ति तथापि ते विपकुम्भामृतपिधानकुम्भकल्पा बोध्याः, यथा माम्प्रतमपि केचन कुपाक्षिकाः वयं तपागणसाधूनां महानुभावत्व-
 मेव श्रद्दमह इति प्रत्यक्षा दृश्यन्ते, तेन तथाभूतेन सुविहितभ्रान्तिजनकेन जिनवल्लभेन 'वचनरचनया' निजवचनचातुर्या कालानु-
 भावात् 'केइवि' अपिरेवार्थे केचिदंशे, न पुनः सर्वेऽपि, श्राद्धाः उपलक्षणात्काश्चित् श्राविका अपि 'वशीकृताः' स्वायत्तीकृताः, तत्र-
 त्यसमैरुदेशः स्वायत्तीकृत इत्यर्थे इतिगाथायुग्मार्थः । ३।४। अथ जिनवल्लभेन किं प्ररूपितमित्याह—

तेसिं पुरओ पढमं छट्ठं कल्लाणगं पि उचइहं । निअचिंतिअकज्झटा वारिज्जंतेण तेणेव ॥५॥

ये श्रावकाः स्ववशीकृतास्तेषां पुरस्तात्प्रथमम्-आदौ षष्ठं कल्याणकमेव प्ररूपितं, विपरीतबोधनिदानं तूत्सृज्यवचनाग्रमरे वक्ष्यामः,
 किमर्थं षष्ठं कल्याणकं प्ररूपितं ?- 'निअ' इत्यादि, निजचिन्तितकार्यार्थं, मयाऽवश्यं षष्ठं कल्याणकं व्यग्रस्थापनीयमित्येवंरूपेण
 चिन्तितं यत्कार्यं तदर्थं, केन ?- 'तेनैव' जिनवल्लभेनैव, षष्ठकल्याणकप्ररूपणामूलं जिनवल्लभ एव, नान्यः कोऽपीत्यर्थः, किं क्रिय-
 माणेन ?- निवार्यमाणेन अर्थात्तीर्थेन, अयं भावः-प्रवचनोपधात्यनुचितं प्ररूपयन्तं चलवन्तमपि पुरुषं तीर्थं क्रुदाज्ञावर्त्ता सद्बोधो
 निवारयत्येवेति कृत्वा भो जिनवल्लभ मा इत्थं प्ररूपयेत्याक्रोशवचनैस्तार्थनिवारितोऽपि अभिनिवेशात्षष्ठं कल्याणकं तीर्थमवगणय्यैव
 व्यवस्थापितवान्, अन्यथा मद्भेन वहिष्कृतेरसंभवात्, न ह्यपगधी तदीयापराधमनुद्गाव्यैव केनापि वहिष्क्रियते इति लोकेऽपि
 प्रतीतत्वात्, वहिष्कृतत्वं च जिनवल्लभस्य स्वरतरेणैव भणितं, तथाहि- "संघत्राकृतचैत्यक्रट्टपतितस्यान्तस्तगं ताम्यतस्तन्मुद्रादृढ-

गाथाय ॥२॥ अयं विनवल्गुः कीदृशो भूत्वा किं कृतवानिति ज्ञापनार्थं गाथापुग्ममाह—

मो षड् निअपगुं पित्तउड चडिआमवमि ठिओ । वासारस अणत्थ वसहिमवगासमलहंतो ॥३॥

सुविदिअमच्चरगसिओ तसिओ सुपहा सुविदिअनियत्थो । तेण केडवि स ॥ वा वसीकया वपणरयणाण ॥४॥

नोअनत्तेओ विनवल्गो निअओ-निअ एव निअक आरभीय' सु चाओ गुरुम-ग्रामावनाचार्यस्त धीजिनेच्चरस्वरिनामानं 'त्यस्वा' अपास्य 'विपवल्गोहोराओ'णि इदवचनान् क्रोधादिगम्य, क्रोचलिदानं तु 'पचइ'पुत्तरे' त्यादिभ्याल्ल्यापो नामस्य तत्पठकल्याणकल्पये गुरुणा निवगणेव संमाच्यते, तद्वचकं तु इदवादानुगत प्रागुक्तभिनवछमव्यतिकरे गुर्वेरावनौ विह गतो विनवल्गुमस्य विषस्याव्यपहतो कस्यापि प्रविषोचामावाचित्रकृट पठकल्याणकल्पवस्यापनानन्तरं पित्तम्व्यास्यं समजनी त्ययवद्वणधरस्माद्वृणानक इतिवचनमप, अन्यथा तथाविचार्यापि कृत्वाक्याद्यसमाह, एव क्रोधाभिगतत्रिषकृटन्त्यत्र वसत्यव समलममानो वपागत्र 'वण्डिकामेते' वण्डिकामिधाना मिथ्यावद्वता तस्या' स्थान 'स्थितो' वपानिवासं कृतवान्, कीदृशो विनवल्गुः? "सुविदिअ" इत्यादि 'सुविहितमत्यग्रम्' सुविहितान्तरात् कीदृशमयेव सुविदिअममृतयन्नेषु यो मत्सर, तेरनाहतत्वेन तव्यान्तरुपया मेव, तन वस्त-तत्पत्त', तत्र वस्तुचकं च तथाभूतेष्वपि सुविहितेषु तस्मिन्नामन्तराव यावज्जावं स्वेच्छया प्रवृत्तमनुत्पन्नप्रत्ययेन तीयवाचाकारि नवीनननुत्पन्नम्यापन चेति स्फुटमेव, अन्यथा पठकल्याणकल्पवस्यापनम्यासंभ वात्, नचाय श्रीअमरवसरिनिशयत्र ग्रहणो भविष्यतीति अङ्गीय, तन्निर्णयं प्रश्नेरस्य र्न्नेयिष्यमाणत्वात्, पुन कीदृश- 'वन्' वस्त इव व्रन्तो, अट इत्यव, कृत्' ?—'मुपपात्त', ओमन' पया' मुपयो-जिनोदितमार्गेस्तस्मान्, पुनगपि कीदृशः?—'सुवि-

एवं षष्ठकल्याणकप्ररूपणेन 'व्युद्ग्रहयन्' तथाविधिच्छिष्टकर्मवशवर्त्तिनो जनान् विप्रतारयन् 'अन्यत्र' चित्रकूटादन्यत्र नाग-
पुरादौ 'कइ वरिसे'ति कति वर्षाणि-कतिसंख्याकानि वर्षाणि विहृत्य प्राकृतत्वात्पुस्त्वं निजमेव-स्वकीयमेव निजकमेवंविधं यत्पदं-
स्थानं तदुचितेन शिष्येण रहितः-शून्यः, स्वपदे कञ्चनापि शिष्यमनवस्थाप्येत्यर्थः, 'कालयोगेन' तथाविधकालसामग्र्या 'कालं'
कालधर्मं मरणं प्राप्तः, स्वपदोचितापत्यशून्य एव परलोकं गत इत्यर्थः, बहुकालं विहरताऽपि जिनवल्लभेनामुकः प्रव्राजित इति
श्रुतेरप्यनुपलब्धेः अपत्यशून्यत्वेऽपि नाशङ्केति, किञ्च-अग्रेऽपि प्रसंगतो निरपत्यत्वसूचिका बह्व्यो युक्तयो वक्ष्यन्ते इतिगाथार्थः

॥६॥ अथ जिनवल्लभवक्तव्यताया उपसंहारमाह—

इअ जिणवल्लहजाओ कुच्चयरा नामओ अ विहिसंधो । खरयरमयवीअंति अ काउमिह समासओ भणिओ ॥७॥
इति-अमुना प्रकारेण 'कूच्चपुरात्' कूर्चपुरीयगच्छात् नामतः चकारोऽवधारणे नामत एव, विधिसङ्घः, परमार्थतोऽविधिसङ्घ एव, यथा
परमार्थतोऽनागमिकोऽपि नाम्ना आगमिकः प्रतीतो, 'जिनवल्लभजातः' जिनवल्लभात्समुत्पन्नः, खरतरमतबीजमतिकृत्वा इह 'समा-
सतः' संक्षेपतो भणितः, अन्यथा 'हंतं सैन्यमनायक' मिति वचनात् जिनवल्लभस्य निरपत्यत्वे तन्मतस्यापि तदन्वेषोच्छिन्नत्वात्-
द्गणनमयुक्तं स्यादितिगाथार्थः ॥७॥ अथ कथं खरतरमतस्य बीजभूतो विधिसङ्घ इत्याह—

कुच्चयरा विहिसंधो दुग्गमिवऽवलंबिऊण विहिसंधं । जिणदत्ताओ म्बरयरनामेण पवट्टिअं कुमयं ॥८॥

'कूर्चपुरात्' कूर्चपुरीयजिनेश्वरसूरिशिष्यजिनवल्लभाद्विधिसङ्घः समुत्पन्नः, तदुत्पत्तिस्तु विक्रमतस्त्रिंशदधिकैकादशशतादारभ्य
वर्षाणां विंशतेरवगन्तव्या, विधिसङ्घमवलम्ब्य जिनदत्तात् खरतरनाम्ना कुमतं प्रवर्त्तितमितिगाथार्थः ॥८॥ अथ जिनदत्तेन

पादपन्थनचनः शुकभ न स्यन्दितुम् । मुस्यै कक्षियतदानधीलतपसोऽप्येतत्कमस्यापिन, मङ्गल्याग्रधस्य जन्तुहरिणप्रतस्य मोक्ष
 हुन ॥११॥” इतिमङ्गपङ्कजे, तद्वृषवेकदेशो यथा—सर्वदयुगीनमद्वयप्रवृत्तिपरिहारेण सङ्गबाह्यत्वप्रतिपादनमयीषां भूषण, नतु दूषणं
 तत्रद्वयस्त्वस्येन तत्कारिणो दारुणवृत्तिविषाकमुत्था तत्परिहारेण प्रकृतसङ्गबाह्यत्वं तेषां येतसि रुचिमतत्वादित्यादिना सङ्गबाह्य
 त्वकारणं च तदानीं तस्य सिद्धयेष, न च जिनशक्त्यस्य यत्सङ्गबाह्यत्वं तद्वैत्यवासिसङ्गापेक्षयेवेतिवाच्यं, वैत्यवासिमिरपि सुसाधु
 समुदायस्य वचनाजपि तथा पराभूते कर्तुमशक्यत्वात्, नहि लोकेऽप्युन्मागमायी भूयानपि जन सुभार्गगामिन वचसाऽप्यपा
 ङ्क्यं कर्तुं शक्नोति, तथा जगद्ब्रह्मसागमनात्, श्रीअभयदेवस्तूर्यादीनामपि तथापराभूतिप्रसक्तेश्च, नचैतत्कश्चित् कदाचित्केना
 भसंविप्रसमुदायेन संविप्रसमुदाय संवधदिष्कृत इति दृष्टं भूतं वा, किंच—स्वतरेणाप्येदंयुगीनसङ्गप्रवृत्तिपरिहारेकेत्याहुकं न पुनर्भैत्य
 वासिमङ्गेनेस्यापुर्कं, तस्मात्संघबाह्यता जिनवल्लभस्य तीर्थानिमित्तप्रसङ्गकत्वात् निवारणेऽप्यनिवृत्तत्वाच्च पूर्णिभाप्ररूपकचन्द्रप्र
 भाचार्यवद् बोध्यम्, एतेन श्रीअभयदेवस्तूरिनिर्भां प्रतिपद्यैव जिनवल्लभो विद्वत्त्वानित्यपि कश्चिद्वाचालो वदमेव मुद्रितत्रागवगन्तव्य
 श्रीअभयदेवस्तूरिनिमित्तस्य मङ्गल्याहृत्यक्षरणासंभवात्, किंच—यद्ययं सङ्गबाह्यो नामविष्यत्तदा तदानींतनसङ्ग व्याघ्रोपमयार्जा
 नोपावर्णयिष्यत्, तस्मात्सङ्गे निवारयत्तच्च षष्ठं कृत्याणक व्यस्थापित, संयतीनिवारणं तु स्वतरेणाप्युक्तमस्तीति प्रागुक्ततद्वैतिकं
 बोध्यम्, एव संयतीनिवारणे मिदं संघनिवारणं तु सुतरामेव सिद्ध्यति, संयत्याच्च सङ्गान्तभूतत्वादितिगाथायं ॥५॥ अथैवं प्ररूपय
 जिनवल्लभो यथा परलोक प्राप्तस्तथा तर्जयन्नाह—

गन्ध वुग्गाहनो अण्णत्थसि विहरिठ्ठण कइ वरिसे । निअयपयसीसरद्धिओ कालगओ कालजोण्ण ॥६॥

एवं षष्ठकल्याणकग्रूपेण 'व्युद्ग्रहयन्' तथाविधक्लिष्टकर्मवशवर्त्तिनो जनान् विप्रतारयन् 'अन्यत्र' चित्रकूटादन्यत्र नाग-
पुरादौ 'कइ वरिसे'ति कति वर्षाणि-कतिसंख्याकानि वर्षाणि विहृत्य प्राकृतत्वात्पुस्त्वं निजमेव-स्वकीयमेव निजकमेवंविधं यत्पदं-
स्थानं तदुचितेन शिष्येण रहितः-शून्यः, स्वपदे कञ्चनापि शिष्यमनवस्थाप्येत्यर्थः, 'कालयोगेन' तथाविधकालसामग्र्या 'कालं'
कालधर्मं मरणं प्राप्तः, स्वपदोचितापत्यशून्य एव परलोकं गत इत्यर्थः, बहुकालं विहरताऽपि जिनवल्लभेनायुः प्रव्राजित इति
श्रुतेरप्यनुपलब्धेः अपत्यशून्यत्वेऽपि नाशङ्केति, किञ्च-अग्रेऽपि प्रसंगतो निरपत्यत्वसूचिका बहुयो युक्तयो वक्ष्यन्ते इतिगाथार्थः

॥६॥ अथ जिनवल्लभवक्तव्यताया उपसंहारमाह—

इअ जिणवल्लहजाओ कुच्चयरा नामओ अ विहिसंधो । खरयरमयवीअंति अ काउमिह समासओ भणिओ ॥७॥
इति-अमुना प्रकारेण 'कूचपुरात्' कूर्चपुरीयगच्छात् नामतः चकारोऽवधारणे नामत एव, विधिसङ्घः, परमार्थतोऽविधिसङ्घ एव, यथा
परमार्थतोऽनागमिकोऽपि नाम्ना आगमिकः प्रतीतो, 'जिनवल्लभजातः' जिनवल्लभात्समुत्पन्नः, खरतरमतवीजमिति कृत्वा इह 'ममा-
सतः' संक्षेपतो भणितः, अन्यथा 'हंतं सैन्यमनायक' मिति वचनात् जिनवल्लभस्य निरपत्यत्वे तन्मतस्यापि तदन्वेषोच्छिन्नत्वात्-
द्भणनमयुक्तं स्यादितिगाथार्थः ॥७॥ अथ कथं खरतरमतस्य बीजभूतो विधिसङ्घ इत्याह—

कुच्चयरा विहिसंधो दुग्गमिवऽवलंबिज्जण विहिसंधं । जिणदत्ताओ खरयरनामेण पवट्ठिअं कुमयं ॥८॥
'कूचपुरात्' कूर्चपुरीयजिनेश्वरसूरिशिष्यजिनवल्लभाद्विधिसङ्घः समुत्पन्नः, तदुत्पत्तिस्तु विक्रमतस्त्रिगदविक्रकादशशतादारभ्य
वर्षाणां विशतेरत्रिंशत्तन्तव्या, विधिसङ्घमवलम्ब्य जिनदत्तात् खरतरनाम्ना कुमतं प्रवर्त्तितमितिगाथार्थः ॥८॥ अथ जिनदत्तेन

कर्म निधिसह आधित इत्याह—

निस्सामिअसमवाय मुणिरुण य मोमअववसुणी । सूरी इयिहु सामी जाओ सिणदत्तनामेण ॥९॥

निरपत्य विनवत्तमे फलोक गते मति कश्चिदभ्येदेवोपाध्यायस्य शिष्यः सोमचन्द्रनामा 'द्रव्यसुनि' 'द्रव्यलिङ्गचारी' निस्सामिअ' नि निगव'—नि'सुवाकीयूत' स्वामी विनवत्तुमनामा यस्यासौ नि'स्वामिक' स चासौ समवायश्च विनवत्तुमव्यवस्थापितविधिसहना म्ना समुदायस्त तयाविर्षं 'मुणिअ'पि ज्ञात्वा अवगम्य स्वरियूत्वा क्त्वापि संतोषेदुविधिना सतीर्ष्येद्वमद्राचार्यादाचार्यपदमादाय विनदपनान्ना 'स्वामी'तत्समुदायनायको ज्ञात', यदि विनवत्तुममुदाये सोमचन्द्रो नाविच्छाताऽमविष्येददा तदानीमेव नि स्वामिक-त्वाचन्मते व्युच्छिन्नसंकवमविष्यत्, नन्मात्सोमचन्द्रेणैव तन्यतमविच्छायाय यावदच्छिन्नप्रवृत्तिमाद्रिहितमिति ॥ अयं विनदत्तस्वरूप प्रापनायान्यत्रोक्तं स्वरतरस मम्मत्त मवति वान मवत्पत' प्रत्यहं प्रातःभरणीय गणधरसार्द्धज्ञातकमेव बोध्य, तदपि प्रसङ्गतो विचार्यमाणमभिनवनान्कमिवाभावीतिकृत्वा गणधरमादृतककृष्णकं चरित्र लिख्यते, तथाहि—किंल पूर्वं विनेश्वरमूरिमत्कम्बीधर्म देवोपाध्यायस्य संपत्तीमिर्गोतार्थमिर्वचस्तक्के चतुर्मासी कृताऽऽसीत्, तत्र क्षणकमन्ता विच्छिन्नानाम्ना भावकस्य पत्नी छाह बटवरी नाम्नी वृद्धमहिता तामां माच्छीनां पार्श्वे धर्मे धोतुं समागच्छति, ता अपि तस्यां विशेषेण धर्मकथादिकं कथयन्ति, पुरु-पतक्ष्णश्च श्रुममनुभं च गुरूपदशादिदन्ति, तस्यां पुत्रस्य प्रधानलक्षणानि पश्यन्ति, तन्नामनिमिषं च तन्मातरे बह्वाक्षिपन्ति, किं बहूनाः, तथाऽऽक्षिप्ता यथा क्षयितश्चरिणी जाता, ततो मयिताऽऽर्थिकाभि—धर्मक्षीले ! एष स्वदीपः पुत्रो विक्षिण्युगप्रचा नतक्ष्णधर', तदनें ययम्महुरुत्थां ग्रयच्छसि तदा तथ महान धर्मो मवति, किञ्च—एष समस्तजगत्सुदृष्टुतो मविष्यति, तथाऽपि

प्रतिपन्नं, ततश्चतुर्मास्यनन्तरं धर्मदेवोपाध्यायानां स्वरूपं दत्तं यदस्माभिरत्र पात्रमेकं प्राप्तमस्ति यथा युष्माकं प्रतिभास्यति, ततः
 शीघ्रं समागताः धर्मदेवोपाध्यायाः पृष्टश्च सः, ज्ञातं च-निश्चितं न सामान्यपुरुष एषः, किं तर्हि ? गुरुपदयोग्यो भविष्यति, त-
 तस्तन्माता पृष्टा-तव सम्मतं यद्येष दीक्ष्यते ?, तयोक्तं पुण्यमात्र्या-भगवन् ! असादं कृत्वा कुतैवं येन ममापि निस्तारो भवति,
 पुनः पृष्टोपाध्यायैः-कियद्वर्षग्रमाणोऽयं ?, तयोक्तम्-एकादशशतद्वात्रिंशत्संवत्सरे ११३२ जात इति, तत एकादशशते एकच-
 त्वारिंशत्संवत्सरे शुभलक्ष्मे तस्योपाध्यायैर्दीक्षा ग्रदत्ता, नाम च कृतं सोमचन्द्र इति, भणित उपाध्यायैः सर्वदेवगणिः-अथ
 कियद्वर्षाण्येष परिपाल्यः, सर्वं बहिर्भूमिनयनादिकं कार्यं, क्रियाकलापं च शिक्षणीयः, तथा सूत्रपाठस्तेन स्वगृहे कृतो नास्ति
 अतः 'करेमि भन्ते ! सामाड्य'मित्यादि पाठ्यते, प्रथमव्रतदिने चासौ सोमचन्द्रमुनिर्नीतोऽस्ति बहिर्भूमौ सर्वदेवगणिना, अज्ञा-
 नत्वादुद्गतानि क्षेत्राणि त्रोटितानि तेन, ततः शिक्षानिमित्तं रजोहरणं मुखवस्त्रिका च गृहीता सर्वदेवगणिना, भणितश्च-व्रते गृहीते
 किं क्षेत्राणि त्रोट्यन्तेः ?, तद्वच्छ स्वगृहं, ततस्तदैवोत्पन्नप्रतिभेन तेनोक्तं-युक्तं कृतं गणिना, परं मम चोटिका आसीत् तां दापय
 येन गच्छामि इत्युक्ते गणेशश्चर्यमभूद्-अहो लघोरपि कीदृक् सदुत्तरत्वमेतस्य ?, कीदृशं प्रतिवचनं प्रदीयते ?, एषा चर्चा धर्मदेवो-
 पाध्यायस्याग्रे जाता, धर्मदेवोपाध्यायैश्चिन्तितं-भविष्यति योग्य एषः, सर्वत्र पत्तने परिभ्रमन् लक्षणपञ्जिकादिशास्त्राणि भणितु-
 मारब्धः सोमचन्द्रः, एवं च भावदेवाचार्यधर्मशालायां पञ्जिकागणनार्थमेरुदा गच्छन्नुद्धतेन केनापि प्रतिपादितो यथा अहो
 सितपटाः ! कपालिकाग्रहणं किमर्थं ?, सोमचन्द्रेणोक्तं-त्वदीयमुखचूर्णार्थमात्ममुखमण्डनार्थं च, गतोऽसौ निरुत्तरो, न किमपि वक्तुं
 शक्तः, भणनस्थाने गतः, तत्रानेकाधिकारिपुत्राः पञ्जिकां भणन्ति, कदाचित्तेनाचार्येण परीक्षार्थं पृष्टोऽसौ सोमचन्द्रः-न विद्यते

बन्धरो यत्र स नवक्षर इति यथावनाम, प्रतिमावता प्रोक्तं झटिति सोमचन्द्रेण-मैत्रमावेदयन्त्वाचाभा, किं तर्हि ? नवकरण नव-
 क्षर इतिव्युत्पत्ति-कार्या, आचार्येण ज्ञातम्-ब्रह्मोऽस्त्यन्तस्तदुपर एषः, अनेन सह बह्वं न शक्यते, अन्यथा लोचनेने व्याख्यान-
 मपनाय नागतो, व्याख्यानव्यवस्था चेदृशी-यद्यप्येकोऽपि छात्रो नागच्छति व्याख्यान, प्रमणस्याचार्ये सगर्वं मणितमधिकारि
 पुत्रे-आचार्यमित्रा ! सोमचन्द्रस्थाने एष पाषाणो पुरोऽस्ति, मन्त्रत पूयं व्याख्यान, ततस्तदनुरोधेन मणित व्याख्यान, द्विती-
 यदिन समगतं सोमचन्द्र-प्रपञ्च छात्राणि-अतीतेऽस्ति किं मां विना मणित युष्माभि !, तैरुक्तं-त्वदीयस्थाने पाषाणो पुरः,
 सोमचन्द्रप्रोक्त-कथितपाषाणः कथितेत्यनुनेव ज्ञास्यते, यावती पञ्जिका मणिता तावती मां पृच्छन्तु, एतानप्यहं पृच्छामि, यथायं
 यो न व्याख्यास्यति स एव पाषाणः, सो सोमचन्द्र ! त्वां प्रज्ञादिमौरम्यगुणाढ्यां कस्तुरिक्कं जानाम्येव, यरमतैमूलं प्रेरितोऽहं
 व्याख्यानेष्वं धन्वन्मयं मवता, एव पञ्जिकपाठः, अशोकचन्द्राचार्येणोत्पापना कृता हरिमहाचार्येण सिद्धान्तवाचना दत्ता
 पण्डितसोमचन्द्राय, तथा मन्त्रपुस्तिका, यथा सिद्धान्तवाचना स्वयं गृहीता सा कपालिक्य भगवता तुष्टेन दत्ता, तथा देवमन्त्राचा-
 र्येण तुष्टेन काष्ठोत्किरक दत्त येन महावीरचरितादीनि बत्तारि कथाद्यात्तामि पदन्तिकायां लिसितानि, एव पण्डितसोमचन्द्रगणितार्थिनी
 व्यानी मैदान्तिक-सर्पजनमनोहारी भावकावामाह्लावकरी साध्याचारेण ग्रामानुग्राम विहरति, इतश्च यीठकमन्त्राचार्ये शुजा
 जिनवल्समयूरीणां देवलोकागमनवार्णा, समुत्पन्नोऽतीव चिखसंतापः, अहो सुगुण्या पदमुद्रयोपिनमभूत् परं विचदित, पथादेवमन्त्रा-
 वायाणामीरुद्धं विष ज्ञात-भीतिनवल्सममूरि युगप्रधानपदयोग्यपदस्वापनेन नात्रियते तथा का भक्तिः !, चिन्तितमाचार्यः-अस्मिन्
 गच्छ कस्तत्पदयोग्य इति चिन्तायां पठितसोमचन्द्रगणितार्थो, निश्चितमेव एव योग्यः, धावकाणां ज्ञानध्यानक्रियापरवेनानन्दकारी,

पश्चात् सर्वसम्मतेन मोमचन्द्रस्य लेखः प्रदत्तः यच्चित्रकूटे शीघ्रं समागन्तव्यं येन श्रीजिनवल्लभसूरिपदस्थापनं भविष्यति, न ज्ञा-
 यते कश्चिदुपवेक्ष्यति, श्रीजिनवल्लभसूरिपदप्रतिष्ठायापनागतोऽभूस्त्वं, बहवश्च तत्पदे स्थातु लम्बकर्णा गौरवर्णाः श्रीपर्णपर्णाक्षाः
 साक्षादिव मकरध्वजाः गूर्जरत्रासंजाताः संयता अभ्युद्यता आसन्, परं योग्यतां गुरव एव विदन्ति, किं बहुना !, देवभद्राचार्याः
 पण्डितसोमचन्द्रोऽन्येऽपि साधवाश्चित्रकूटे समाजगुः, सर्वोऽपि लोको वेत्ति सामान्येन श्रीजिनवल्लभसूरिपदस्थापनं भविष्यति,
 न ज्ञायते कश्चिदुपवेक्ष्यति, श्रीजिनवल्लभसूरिप्रतिष्ठिते साधारणसाधुकारिते श्रीमहावीरचैत्ये पदस्थापनं भविष्यति, ततः स्वप-
 रिभावितलग्नादिनादवर्गादिने श्रीदेवभद्राचार्यैरेकान्ते भणितः पण्डितः सोमचंद्रगणिः—यदुतास्मिन् दिने शुष्मदीयं पदस्थापनालग्नं
 भावितमस्ति, पण्डितसोमचन्द्रेणोक्तं—यद्युष्माकं सम्मतं तद्युक्तं, परं यद्यस्मिन् लग्ने स्थापयिष्यते तदा न चिराय जीवितं भविष्यति,
 षण्णां दिनानामुपरि शनैश्चरारे यल्लग्नं भविष्यति तत्रोपविष्टानामस्माकं चतुर्विधः श्रीश्रमणभङ्गः श्रीजिनव-
 ल्लभसूरिचवनेन ग्रभूतो भविष्यति, चिरजीवित्वं च, देवभद्राचार्यैरुक्तं—तदेव वयमपि गवेपयामः, तदपि लग्नं न दूरे, तत्रैव
 भवतु, ततस्तस्मिन् दिने श्रीजिनवल्लभसूरिपदे विस्तरेण संध्यासमये लग्नवेलायां संस्थापिताः श्रीजिनदत्तनामानो युगप्रवराः, ततो
 वादित्रे वाद्यमाने समानीता वसतौ, प्रतिक्रमणानन्तरं वन्दनकं दत्त्वा श्रीदेवभद्रसूरिभिर्भणितं—देशनां कुरुत, ततः सिद्धान्तोक्तोदा-
 हरणानुसारिमनोहारिसुधासारणीगीर्वाणवाणीप्रबन्धेन तथा कृता पूज्यैः श्रीजिनदत्तसूरिभिर्देशना यथा ह्रस्वशरीरः कयामवर्णोऽयं
 किमित्युपवेक्ष्यते ? किं न संत्यन्ये गौरवर्णा लम्बकर्णाः विशाललोचना गच्छमध्ये साधव इत्यादिकालुष्यमपहाय सर्वा प्रजा
 रञ्जिता भणति—अहो सिंहानां पदे सिंह एवोपविष्टो विराजते, धन्याः श्रीदेवभद्राचार्याः यैरीदृशं पात्ररत्नं परीक्षितं, किमस्मादृशाः

स्युलमतयो निर्लक्षणा जानन्ति ! अन्यस्मिन् दिने विद्यता भीजिनदक्षमूर्य श्रीदेवमद्राचार्ये —यदि कतिपयदिनानन्तरं कतिचि दिनानि पत्तनाद् बहिर्विहचर्य, भीजिनदक्षमूरिभिरुक्तम्—एव विधास्याम, अपरादिने जिनदोसरेण माधुविषये किञ्चित्कलहादिकम् युक्तं कृतं ततो देवमद्राचार्येण गते गृहीत्वा निष्क्रासित, ततो यत्र भीजिनदक्षमूरयो बहिर्गच्छन्ति तत्र गत्वा स्थित, तत्र गतानां पूज्यानां पादयोलगित्वा दीनवागवादीत्—अगो ! मदीयोऽयमन्याय एकवारं क्षन्तव्यो, न पुनः करिष्यामि, ततः कुपोदवय श्रीजि नदक्षमूरस्तं प्रवेक्षयामासु, यथादेवमद्राचार्यैरुक्त—युष्माभिर्न युक्तं कृतम्, एष दुरात्मा, न मवतां सुस्वावहो भविष्यति, पामनोष्ट्रं स्वेव तस्य बहिर्निष्क्राम्यमेव धेय, पूज्यैरुक्तं—भीजिनवल्गमष्ट्रे लग्नोऽय पाददनुवर्त्तयितु क्षम्यते तावदनुवर्त्तयते, भीदेवमद्रा चायादयोऽन्यत्र विहारं चकुरुः, क्षलेन साःपठ संयापुरिति, भीजिनदक्षमूरिभिरुक्तं—कुत्र विहराम इति, ततो मरुस्यलादिषु विहर्षम्यमित्युक्तमुपबद्धं दत्त्वा गतोऽर्द्धनमिश्रिग्रहस्तं गणपरसार्द्धशतकहृत्तौ, अत्र जिनदक्षस्वरूपः देवमद्राचायस्वरूपः जिनवल्गममवायस्वरूप च दे सुदृष्टा पर्यालोच्यमानमभिनवनाटकमिधामार्ताति प्रागुक्तं तदिदानीं व्यक्तीक्रियते, तयाहि—बाल येष्टितं हि प्रायः स्वमवत् भविष्यद्भवाविर्भावक भवति, यतः—“पीठम् पाणिजं मुरवराण विट्ठि न विटि सिद्धिदिमा । होही क्षाम्प कलात्रो नायं चित्र परिसी पुरी ॥१॥” इति, यथाऽतिशुक्तकस्य श्रीवीरविनेयस्य मम नौत्तरतीतिपात्रयेष्टेयात्मनस्तद्वय एव संसारत गद्यचिक्का, नौद्वन्द्वेन क्षरीरमयि, यतः—“क्षरीरमाद् नानुषि, जीवो बुद्ध नाविओ । संसारो अप्णवो बुणो, ज तरति महेसिणो” ॥१॥ “(७-९०४४) इति, तथा प्रकृते प्राग्रन्यादिन एवोद्वतवेप्रोटनं तथा गणिना आम्नेशविषयीकृत्य स्त्रोहरणापुशालनेऽपि निर्भय तथा प्रतिवचोदान चोदिकामार्गपुरस्सरं परावृत्य गृहगमनमप्यन नेत्यादिकं जिनवल्गयेष्टितं किं माविगुगप्रधानमावधुपकृत

वैपरीत्यभावसूचकं चेत्यादिपर्यालोच्यमाने प्रथमपक्षो न दक्षः, क्षोदाक्षमत्वात्, तथाहि—तत्र तावद्भविष्यद्युगप्रधानभावसूचकं किमुद्र-
 तक्षेत्रत्रोटनं कल्प्यते उत रजोहरणाद्युद्दालनेऽपि युक्तं कृतमिति भाषणमथवा चोटिकामार्गणपुरस्सरं परावृत्य स्वगृहगमनं चेत्यादि,
 यत्किञ्चिदेतत्, नहि निशान्ते स्पष्टदृष्टोऽपि काकस्वमः आत्मनः करिशतपरिकल्पितां राज्यपदवीं सूचयति, तस्माद् द्वितीयविकल्प
 एव ज्यायान्, तस्यैव विचारक्षमत्वात्, तथाहि—उद्गतक्षेत्रत्रोटनेन धर्माङ्कुरितस्य सङ्क्षेत्रस्य देशेन धर्मनाशको भविष्यामीमि स्तु-
 त्तिः, रजोहरणाद्युद्दालनेऽपि युक्तं कृतमिति भणनेन मदीया दीक्षा ममान्येषां च न श्रेयस्करी भविष्यतीति सूचितम्, आक्रोशोऽपि
 निर्भयतया प्रतिबचोदानेन तीर्थनिर्भत्सितोऽपि निर्भयतया प्रतिजल्पाको भविष्यामीति तेन सूचितं, चोटिकामार्गणपुरस्सरं गृह-
 गमनभणनेन गृहवास एव मम श्रेयानित्यसूचि, एवं ग्रामाणिके विचारे कर्तव्यार्होऽपि यत्तदीयरुपाध्यायादिभिः एष इत्यादि विचारितं
 तदवश्यं तथाविधभवितव्यतायोगादेव बोध्यं, तथा केनचिदहो सितपटाः ! कपालिकाग्रहणं किमर्थमिति मुदुवचसोदीरितोऽपि
 त्वदीयमुखचूर्णार्थमात्मनो मुखमण्डनार्थं चेत्यादि निष्ठुरभाषणेन पञ्जिकाध्ययनमात्रेणापि काश्चित्पाषाणः कश्चिन्नेत्यधुनैव ज्ञास्यते
 इत्यादि सगर्वभाषणेन चात्मनो मौख्यमेव ज्ञापितवान्, न पुनः कश्चित्सत्पुरुषस्वभावम्, अत एव खरतर इति नाम्नोऽपि हेतु-
 जिनिदसमौख्यमेवेत्यग्रे वक्ष्यते, तथा सम्मतेन सोमचन्द्रस्य लेखः श्रेष्ठ इत्युक्त्वा सामान्येन जिनवल्लभपट्टे कश्चिदुपवेक्ष्यति,
 परं कोऽपि न जानाति अमुक इति कथं संगतिः ?, किञ्च—तदानीं सोमचन्द्रो व्यक्तोऽव्यक्तो वा ?, व्यक्तश्चेत्कथं स्वकीयं गणं
 गणान्तर्गण्य पञ्चाजनाचार्य स्वकीयसंघाटकादिकं वाऽनापृच्छ्यात्रिमृश्य च सहसा सर्वमपि प्रतिबन्धं परित्यज्य स्वयं श्रीवीरस्य पञ्च-
 शतशतशरीरं पन्तगन्धीगः सन् अतर्कित एव देवभद्रमकागादाचार्यीभूय परलोकगतस्यापि पटकल्याणकवादिनः कर्चपुरीय-

नैत्यधामिनो विनवन्तमस्य पदप्रचरो वास !, अप्युक्तमेव बालभावादज्ञानाद्वा ? , आपोऽसंभवी, तृगनीमेकानचत्वारिन्दुद्वितीय-
 वयस्कत्वाद्, अज्ञानादेति द्वितीयो विकृत्य स्तरतराणामेकानिष्टा, किञ्च-अयं यदि युगप्रधानपदवीयोग्यः स्वरिपदानमात्रेणापि
 स्वायत्तीकृतो दुक्यस्य तर्हि निजगणाचार्यः श्रीवर्द्धमानाचार्योदिमिनिजपद एव कथं न स्थापितः ? , नहि निपुणः कोऽप्येतान्द्वन्द्वं
 पात्ररत्नमन्यत्र गन्तुं ददाति, यत्नछेत्रेऽपि पुनः प्राप्यत्यादिति संशेषतो विनवन्तमस्य ॥ अथ देवमद्राचार्यश्चर्यते—

स संविन्नोऽसंविनो वा !, संविनमेव हि पदकृत्वावकप्ररूपणादिना नवीनमतप्रवर्धकत्वात् मरुत्पन्नमहिष्कृतस्य जिनबहुमस्य पददे
 निजविनेयप्राय मतीर्ष्यमाचार्यीकृत्य तदीयसमुदायस्य समर्पयेदिति वार्त्तागन्धस्याप्यसंभवः, संभवे वा सविग्नत्वस्यैवासंभवः,
 नहि प्रवचनद्वन्द्वे संविग्नः माधुः सविग्नप्रादिको वा उत्सवमार्गस्तुसर्पयेत्, प्रत्युत प्रवचनाहितस्य तदीयमार्गस्योच्छेदामि
 प्रापेत् तदीयसमुदायं तथाचिद्विहितेपदेऽज्ञानादिना स्वनिधयेव प्रवर्धयेत्, संविग्नानां तर्थाचार्याद्, अन्ययोपेक्षणादिना सुसार
 इदिलघुतादयो बहवो दोषाः, किञ्च-स देवमद्रत्तदीयसमुदायस्य सुम्मतोऽसुम्मतो वा ? , आद्येऽनवयोपदेऽनेन तथाविधो विधिम
 दस्यसुखेनैव धर्ममार्गेऽवतारयितुं शक्यः कथं तन नावतारित ? , अयमस्मत्तत्त्वस्य तच्छिष्य सोमचन्द्र मग्नतो ज्ञातः इत्यत्रान्त
 र्गुण्या काचिन्महती विचारणा कर्तव्या, नहि प्रयोचनमनुविध्य मन्दोऽपि प्रवर्तते इतिन्यायात्, केन प्रयोजनविशेषेणैवं सादरं देवम
 दस्य प्रवृत्तिरिति, ननु सविग्नश्चिरोमणिना श्रीअमयदेवस्यारिणा अन्यममये प्रमदमवन्दाचाय एकांते मणित -योग्योऽपि जिन
 वन्तम नैत्यवासिद्विष्यत्वेन गच्छामुम्मततत्वाभिज्ञपदे स्थापयितुं न शक्यः, परं मरुत्किरप्यस्यैव व्यापनीय इत्यादिप्रागुक्तमकारण
 श्रीअमयदेवस्वरिपवनस्यैव प्रमाणीकरमत्र प्रयोजनं, तत्र का निवारयेति चेत् बहो अत्रैव महत्या विचारणायाः मत्वात्, तथाहि—

यस्तु खरतरेण संगतिघटनाय कर्णजापः कल्पितः, स च खवया कर्णसंधानकल्पोऽकिञ्चित्कर एव, न विद्वत्पर्यव्यक्तशब्देनापि
 वक्तव्यः, तत्र युक्तिर्यथा—श्रीअभयदेवस्वरिणा एकान्ते प्रसन्नचन्द्रो भणितस्तेन च देवभद्राचार्य इत्यादि तत्सर्वं कौशपानप्रत्याय-
 नीयम्, एतद्विषयेऽपरस्य साक्षिकस्याभावादिव्यकरणेनैव प्रत्ययः समुत्पादनीयः, अथ किञ्चित्साक्षिकाभावेऽपि विश्वमनीयं
 भवेद् यदि युक्तिसंगतं स्यात्, तच्च युक्त्या विचार्यमाणमालजालकल्पं, विचारणा त्वेवं—यदि चैत्यवासिशिष्यत्वेन हेतुना स्वरिभिः
 स्वहस्तेन स्थापितो गच्छमम्मतो न स्यात्तर्हि तथात्वे सत्येव तद्वचनेन प्रसन्नचन्द्रस्थापितो गच्छसम्मतः कथं स्यात्?, किञ्च प-
 रम्परया श्रीअभयदेवस्वरिचनोद्भावनमकिञ्चित्करमेव, यतो यथा जिनवल्लभस्वरिपट्टधरः कृतः तथा स्वरिवचनमन्तरेणापि स्वरि-
 पट्टधरः क्रियातां, देवभद्रस्योभयत्रापि सामर्थ्यात्, किञ्च—जिनवल्लभस्याचार्यपदमन्तरेण किं न्यूनं को गणाधारः कोऽप्यात्मीयो
 नासीदुताचार्यपदमन्तरेण तस्य चारित्रगुणा हीयन्ते अथवा योग्यतैव काचित्तस्य तादृशी येनावश्यमस्याचार्यपदं कर्तव्यमेव उता-
 सादेवाग्रतोऽप्याचार्यपदग्रवृत्तिर्येनामत्यपि समवाये रहस्याचार्यपदस्थापनायै स्वरिभिराज्ञा दत्ता?, नाद्यः, गणाधारस्य वर्द्धमाना-
 न्नायस्य स्वहस्तेनैव कृतत्वात्, न द्वितीयः, आचार्यपदमन्तरेणापि विशिष्टचारित्रगुणानामुपलब्धेः प्रतीतत्वात्, न तृतीयः,
 स्वरिभिरेव तत्पदस्थापनायाः कर्तव्यताऽपत्तेः, एकस्मिन्नापि योग्यानामनेकेषामपि स्वरिपदसंभवात्, कथमन्यथा श्रीजिनेश्वरस्वरिणैव
 जिनचन्द्राभयदेवावाचार्यपदे निवेशितौ?, अथैवमपि सङ्धासम्मत्या वर्तुं न शक्यत इति चेत्तत्र संघसम्मत्यभावे निदानं किं
 चैत्यवासिशिष्यत्वमन्यद्वा?, आद्ये दिग्बन्धादिना तदपाकरणस्य सुकरत्वाद्, एवमन्यसम्मतो कथं प्रसन्नचन्द्रस्थापितः सम्मतो भवि-
 व्यतीति स्वरिचिचारणा किं नासीत्?, मत्पददेऽयं स्थापनीय इत्येकान्ते भणितम्, अथ विचारणा आसीदेव, परमेतादृश एवायम-

गगतो यथायं सामान्यपुरुषः, किंतु महापुरुषः, स्वयमेव चैत्यवासिसमावायेव स्वायचीकृत्य प्रवचनप्रभावेनो भविष्यतीति चेत् तर्हि
 स्वयमेव तस्याचार्यपदं दत्त्वा कथं न विसर्जितः ? !, तत्र संप्रसम्भतेऽप्रयोजकत्वाद्, किंच-संप्राप्तम्भतो चैत्यवासिशिष्यत्वमेवोद्भा-
 रितं तत् सारस्वत्यस्य वक्तुमपि न युक्तं, यतश्चैत्यवासिन एव श्रीवर्द्धमानधरोऽभीष्टोद्योतनधरिपटुधरत्वं तैरेव भण्यते, अथान्यत्किञ्चि
 त्कर्मणमिति विद्वन्मतेषां तद्व्याख्यायकान्यं वा !, वाच्यं चेदुच्यतां, वक्तुं न शक्यते इति चेत् किं अवाच्यस्य मस्तके किं शृङ्गं निर्ग-
 ष्यति ! यदवाच्यमिदं निमित्तमिति भणित्वाऽपि वक्तुं न शक्यते इति भण्यते, तस्मादवाच्यमेव वक्तव्यं, तच्च कारणं तदेव समाच्य
 नेन श्रीअमरपदवधरिभिः शिष्यत्वेनापि प्रतिपत्तुं न शकितं, कथं पटुधरत्वेनेति, किंच-पटुधरोऽपि स एवोच्यते यस्तदीयसमु-
 दायाधिगतिं स्यात्, नहि निमित्तममुदायाधिपतीभूय प्रवर्तमानस्तत्पटुधरः संभवति, लोकेऽपि नृपादिषु तथैव दर्शनाद्, किंच-
 समुदायप्रतिष्ठाचामावज्ज्यतोऽपि कृताभिदाचार्यपदमादाय यथा श्रीअमरपदवधरिपटुधरत्वमात्मनः स्यापयति तथा गौतमादीना-
 मत्र किमिति न पूज्यते !, समुदायप्रतिष्ठाचामावस्योभयत्रापि तौन्याद्, किंच-नियतयोग्यतां संविदता धरिणा यथा प्रसन्नच-
 न्द्र एवमन्तं भणितं तथा निजपदस्यापि श्रीवर्द्धमानाचार्य एव भणितुं युक्तः, यतोऽसंभाव्यमपि स्पृहणीयं समाच्यते तत्प-
 दाभिस्कारित्वाद्, यो यत्पदाधिकारी मोक्ष्यमपि तत्पदाधिकारिणं कर्तुंसमर्थो भवति, न पुन प्रत्यक्षचन्द्रः, धरिपदानविकारित्वाद्,
 एव च सति दसमद्वौ दूरतर एव, यत् 'स्वार्थं दक्षिणे न परमीशरीकृतुमीश्वर' इति धरिपटुधरत्वमधिकृत्य श्रीवर्द्धमानाचार्यस्य
 तिरिक्तानां सर्वेषामपि तद्राहित्येन दारिद्र्यम्, किंच-आस्तां प्रसन्नचन्द्रोऽपि, परं मयवचनमुपमयं कथं न भणितः ?, रहसि
 मणनं प्रयोजनमात्राद्, यदि चिनवन्तमो योग्यस्तर्हि संविद्यममुदायो न स परमभवति, विशेषतः धरिष्वचनाद्, अनुक्तं पर-

स्यात् न वा ? सोऽपि तं संविद्यममुदायमिति, अयोग्यश्चेदलं रहः कर्णजापेन, नापि चतुर्थः, नहि जिनवल्लभेन कस्याप्याचार्य-
पदं दत्तं, नाप्यमुकस्य देयमित्यनुज्ञातमपि, किंतु स्वयमेव स्तनिकमताकर्षकनरसिंहोपाध्यायवत् केनाप्यन्तर्वृत्त्या तुष्टिविधिना देव-
भद्रमकाशादाचार्यीभूय विंशतिदिनाधिकं मामत्रयं जीवितवान्, अतस्तस्याचार्यपदं काशकुसुममित्र निष्फलमेव संजज्ञे, इत्यादिवि-
चारणया जिनवल्लभस्याचार्यपदं न श्रीअभयदेवद्वारिवचसा, न वा तथाभूतः कस्यापि पट्टधरः, किंतु चन्द्रप्रभाचार्यादिवन्मताक-
र्षकः, किंच-कर्णजापकल्पनास्थाने श्रीअभयदेवद्वारिभिश्चित्रकूटीयसंघस्य ज्ञापितं यदेष मया तथाविधयोग्यताया अभावादनङ्गीकृतः
तत्र समागतः पट्टं कल्याणकं व्यवस्थापयन् तिरस्करणीय इत्येव विचारणा ज्यायसी चतुरचेतश्चमत्करोति, लिङ्गाल्लिङ्गिनो ज्ञानमि-
ति वचनात्, तत्सद्भावे लिङ्गस्यापि सद्भावात्, कथमन्यथा चण्डिकामठे स्थितोऽपि मड्यबाह्यः कृतः, खरतरकल्पनां तु कर्णजाप-
विषयिणी कोशपानप्रत्यायनीया स्वगृह एव प्रणिगद्यमानाऽपि न हृद्या, किंच-श्रीअभयदेवद्वारिपाश्चाच्चित्रकूटे गतस्तत आरभ्य न
खुरेमिलितो नवा तदाज्ञा मार्गिता न वा संदेशकमपि प्रेषितवानित्यपि लिङ्गं स्फुटमेव, तस्मात्कर्णजापजल्पाको देवभद्रो लोभेन
मृषाभाषी न संविद्य इति देवभद्रश्चिन्तितः २ । अथ जिनवल्लभस्थापितः ममुदायश्चकार्यते, तथाहि-स समुदायः किं धर्मानुरक्तः
उत स्वमतानुरक्तः ? आद्यश्चेत्स एव तावदित्थं प्रवृत्त्यः-ननु भो जिनवल्लभे परलोकं गते तीर्थं माचार्यकं निराचार्यकं वा ? माचा-
र्यकं चेत्तर्हि पञ्चकल्याणवाद्याचार्यनिश्चितं तीर्थं तद्यतिरिक्तं चातीर्थं स्मृत एव सिद्धं, पर्यालोच्य तीर्थमेवाद्विद्वानामलमतीर्थं क्रीता-
चार्यनिश्चया प्रवर्तनेन ? निराचार्यकं चेति द्वितीयः पक्षश्चेत्तर्हि किं जिनवल्लभस्य जिनदत्तस्य चाचार्यपददायकदेवभद्राचार्यस्य
मुद्या प्रशंसनादिक्लेशेन ? किंच-देवभद्रस्य पञ्चकल्याणकवादिनः मकाशादाचार्यपदोपादानमपि न युक्तं, पदकल्याणकवादिमतेन

तस्य तीयपादत्वात्, किंच-जिनवल्लमे परलोक गते येन केनपिदाचार्येण य कश्चिदनिर्दिष्टनामा आचार्यीकृत्य समर्पितस्तदप्य
पत्पतां भजत तर्हि जगद्यस्या विनुष्येत, सर्वेषामपि मन्त्रापित्यस्यापया निरपत्यत्व कस्यापि न स्यादिति प्राक् प्रदर्शितमप्राप्यव
गन्तव्य, तथा च स्याप्यस्यापकाहकणां मोमचन्द्रद्वमद्रविचिसद्वानां प्रयाणामप्युपहास्यहेतुत्वेन लघुतेवेतिकृत्वा यदि
विधिमद्वयो घमानुक्तोऽमविष्यर्हि जिनवल्लमे परलोक गते सुविहितान्यगञ्जाभयमकरिष्यत्, किंच-आस्तामेतादृग् कुमर्त, सस्य
गुमागर्तपि यप्याचार्ये म्युच्छिन्न सुविहितगञ्जाचार्याथयण विनाद्या, यदागम “पषाहि द्योमेहि कप्पति निगंवीण वा निगयपीण वा
गामाणुगाम दूहिजितए, तंजहा-न्नाणद्वयाए दसुणद्वयाए चरिणद्वयाए आयरिजउवज्जाए से विसुंमेळा आयरिजउवज्जायाण वा बहिआ
वेआवयकरणयाण”ति । धीस्थानाङ्ग(४१३) एतद्दृष्टयेकदेशो यथा तथा-‘आयरियउवज्जाए’सि समाहारद्वन्द्वस्तदाचार्योपास्यायं वा
स-नस्य मिश्रोः ‘विमुमेळ’ति यिप्यक्-द्वरीरान् पूयगमवेत्-जावेत्, मिसेतेत्यर्थः, ततस्तत्र गच्छेज्जस्यस्याचायदिरमावात् गणान्तराथय
नायमित्यादि स्थानाङ्गद्वौ, न पुनरन्यगञ्जीयो य कश्चिद्यन केनापि विधिना आचार्यं कारयित्वापादाय च तमिधया प्रबर्चनं विनाद्या,
तस्मात्स जिनवल्लममुद्रायो न धमानुरक्तः, किंतु स्वमतानुरक्तः, परमेतद्विधं यत् खरतरमते क्रीतमन्तरेण युगप्रधान एव न स्यात्, त
त्कथमिति चेदुच्यते, प्रथमतो जिनपक्षम पञ्चद्वन्द्वमन्त्राया क्रीतः, जिनदत्तस्तु आचायेपदसंपुक्त एव देवमद्रमकाद्यात् क्रीतः, न च क्रीतत्वं
तर्पां मने प्रपाकाम् अयपाव सर्वेषु प्रपुत्तेरविधान्ते, तथा द्धवमद्रसापि चरित्रं पित्रकृत् यत् धीजमयदेवधरिपद्वधरः कर्मजापकस्यनया
ऽपि जिनवल्लमः मुरीकृत, तमिधपि परलोक गते यदि जिनवल्लमपद्वय आचार्यो न स्याप्यते तदा एव भक्तिरितिमिषोद्भाबेनारमी
यमनीष्यं मोमचन्द्रमाचार्यीकृत्य विधीतवान्, जिनदत्तस्यापि चरित्रमतीवाप्रयकृत् यन्नाममात्रेण स्वयं पुरुष मुन्मागपतितोऽप्याचा-

र्गीभूय गोत्रान्तरे कन्येव देवभद्रेण दीयमानः परगृहमण्डनं जातः, परगृहमण्डनत्वं चास्य प्रतिज्ञापूर्वकमेव, यतो देवभद्राचार्यैकान्ते
 भणितः पण्डितमोमचन्द्रगणिर्यदुतास्मिन् दिने युष्मदीयं पदस्थापनालङ्गं परिभाषितमस्ति, पश्चात् सोमचन्द्रेणोक्तं—यद्युष्माकं भ-
 सम्मतं तद्युक्तं, पर यद्यस्मिन् लग्ने स्थापयिष्यते तदा न चिराय जीवितं भविष्यति, पण्णां दिनानामुपरि शनैश्चरवारे यल्लङ्गं भ-
 विष्यति तत्रोपविष्टानामस्माकं चतुर्दिक्षु विहरतां चतुर्विधः श्रमणपङ्क्तयः श्रीजिनवल्लभश्चरित्रचनेन प्रभूतो भविष्यति चिरंजीवि
 त्वं चे'त्यादि जिनदत्तेन प्रत्यपादि, न पुनश्चैत्यवासादिकुसङ्गं परित्यज्य संविग्रभाकितो भविष्यति, न चास्मादीयगुरूणां श्रीजिनेश्वर-
 स्वरिश्रीअभयदेवस्वरिप्रभृतीनां वचनेन भूयान् जनो भविष्यतीत्यादि, किञ्च—बहवश्च तत्पदे स्थातुं लम्बकर्णा गौरवर्णाः श्रीप-
 र्णपर्णाश्वाः साक्षादिव मकरध्वजा गुर्जरवासंयताः अभ्युद्यताः आसन्, पर योग्यतां गुरुव एव विदन्तीत्यादिहीलनाचार्यैर्वर्णिता
 ये संयतास्ते संविग्रहा असंविग्रहा वा ?, नाद्यः, संविग्रहानां तथाविधहीलनास्थाने मिलनस्याप्यसंभवात् मिलने प्रयोजनाभावात्
 पदकल्याणकवादपदामिलापासंभवाच्च, किञ्च—लम्बकर्णा इत्यादि वचनं भाण्डचेष्टितवचनवदनार्यवचनमेव, संविग्रहेषु प्रयुज्यमान-
 मनन्तसंसारिताहेतुः, किञ्च—संयताः किं कूर्चपुरीयाः चन्द्रगच्छीया वा ?, नाद्यः, जिनवल्लभेनाशुक्रस्य प्रव्रज्या दत्तेति वार्त्ताग-
 न्धस्याप्यननुभूतेः, अत एव जिनवल्लभकाले विधिसंघो द्विविधस्त्रिविधो वेत्यग्रे वक्ष्यते, चातुर्विध्यं तु जिनदत्तादेवेतिप्रसङ्गतो
 बोध्यम्, अथ चन्द्रगच्छीया इति विकल्पे विचार्यमाणे देवभद्राचार्यसंबन्धिन एव संभवन्ति, न पुनरभयदेवपट्टधरश्रीचन्द्रमा-
 नाचार्यप्रभृतिसंबन्धिनः, तेषां तत्र प्रयोजनाभावात्, ये तु देवभद्रसंबन्धिनस्ते ज्ञातव्यतिकराः सङ्घपूजाद्यर्थमेव मिलन्ति, कथं
 ते पदप्रलिप्पवः स्युः ?, नहि. लोकेऽप्युद्गाहोत्सवोद्यता वरपक्षीयाः सुहृदोऽपि वर इव कन्यां ममीहमानाः केनापि दृष्टाः श्रुता वा?,

उन्मर्षोऽसि मृदापतद्वाशापितापिणः, तथा संयता अपि तं वलकम्बलापमिलापिनोऽवयन्त्यया, तस्माद्वाहस्यदलिप्यय इत्यादि
 वचनानि देवतापणानां प्रनायकवर्णनानीति, नहि कौतुकोस्तुत्रा गर्भगिरो मेयरतिक्काः सभूय मिलिता बालका अपि सर्वे राजप-
 त्वि गगनप्रतिप्ययो धवलीत्येव मुह्यन्ता मभीक्ष्यमाणा जिनदण्डका निन्दुसंयुक्तापवर्णा तद्भक्तानां कण्ठपीठे सदा तिष्ठन्तु, तस्मा
 पयोक्तृजनकजननीर्मयूरो यपोक्तप्रवयादिनधेययोगनादिषेष्टाः कम्पवृषिवदवाप्तकिञ्चिद्विद्याको यबोक्तवापस्यमौख्यपविगुण-
 गणालङ्घन मोमबन्धो विविम्वृक्षत्पूमाभ्यामपि संयूपान्तप्रया पर्यालोच्य च किञ्चिन्मनःसंतुष्टिनिष्पादनपुरस्सरं संकेदितेन देव-
 मृदापोर्येष विग्रह गत्वा भीत्रमयदवग्रहिरपदे जिनबहुभविजिनवत्समपदे तोमबन्धो जिनदण्डनाम्ना संस्थाप्य सन्धितः,
 अन्यथा नाम्नाप्यद्यातः मोमबन्धः घृहीकृत्य ममपितः युगपत्समस्तस्य जिनबल्लभसमुदायस्य मम्मतः कयं नवेदित्येताव
 मात्र जिनदण्डचरित्र विचारणीयं, नृपं तु तंयतिष्यन्नाय घटितमप्युक्तपूत्रया विषयत एवेतिष्ठत्वाऽपकर्मनीयमेवेति भाषार्थ इति
 भाषार्थः ॥९॥ अयोक्त मृत्रत पद मृषयभाह—

गणाहरमदृढमयरता विस्तीर्ण वणिग्यो अ जिगदस्तो । मम्म बिआरणिग्र वणायवज्ज जहा जाय ॥१०॥
 गजधमादग्रतम्य जिनदण्डतस्य पुलो जित्तयो वयितः तत्रेति गर्भं तदुद्गो वर्यकवद-युगप्रधानोऽयमित्यादि यद्
 र्णकचनन तन्मृता मम्यगिणारणीय 'यथा जातं' यथा संवर्षं तजया विचारणीयमिति गाढार्थः ॥ १० ॥ अत्र वर्यकस्य
 वचन कयमित्याह—

वणायवज्जं स्तोत्राभाणयणागण पाय पदवद्विर्भं । जह विजयवायर को वाहविवाहसि नोहसि ॥११॥

वर्णकवचनं लोकाभाणकन्यायेन प्रायः पथपतितं, प्रायो-चाहुल्यं, तद्रूपो यः पन्थाः-मार्गः तत्र पतितं-तदाश्रितं, लोकाभाणकमाह-‘जहे’त्यादि, यथा ‘निजकमातर’ निजजननीं प्रति डाकिनीवादी-मदीया माता डाकिनीरितिवचुं शीलमस्येति डाकिनीवादी कोऽपि न स्यादिति लोकोक्तिः, लोकाभाणकन्यायेनाभ्युपगतस्य गुरोरवर्णवादी न स्यात्, किंतु तद्विपक्षं वर्णवादेमेव कुरुते, तेन वर्णकवचनं किञ्चित्कदाचित्कापि मृत्यं स्यात्, प्रायोऽमृत्यमेवेतिकृत्वा कर्णकवर्जं भणितमिति गाथार्थः ॥ ११ ॥

अथ जिनदत्तवर्णनं प्रायोऽसत्यमेवेत्यत्रोदाहारणमाह—

जिणसेहरचंदप्पहनरसिंहप्पसुहवणयाहरणं । किञ्चिवि सम्मं संबंधसंगयं तंप्पि नो सव्वं ॥ १२ ॥

जिनशेखरो-जिनवल्लभसतीर्थ्यः चन्द्रग्रभः-पौर्णिमीयकमताकर्पकध्रुवाचार्यः नरमिहो-नरसिंहनामोपाध्यायः स्तनिकमताकर्पकः ततो द्वंद्वस्तत्प्रमुखाणां-तदादीनाम् आदिशब्दात्पाशचन्द्रपर्यन्ताः सर्वेऽपि ग्राह्याः, तेषां वर्णनं तदेवोदाहरणमत्र बोध्यम्, अयं भावः-जिनशेखरादयस्तदभ्युपगन्तुमिर्महता प्रवन्धेन वर्णितास्तदतिरिक्तैश्च तिरस्कृताः तत्र किञ्चित्संबन्धसंगतं जननीजनकादिसंबन्धमात्रद्वचकं सम्यग्-सत्यं, तदपि-संबन्धसंगतमपि न सर्वं, किंतु प्रायोऽल्पमेवेतिगाथार्थः ॥ १२ ॥ अथोभयसम्मतवर्णनोदाहरणमाह—

निक्कासिओ गहेउं गलंमि जिणसेहरोत्ति खरयरया । रुद्धोलिआ य अहिनचगोअमसामित्ति पडियण्णा ॥ १३ ॥

जिनशेखरो गले गृहीत्वा निष्काशित इति खरतराः, ग्रदुक्तं-“अपगदिने जिनशेखरेण साधुविषये किञ्चित्कलहादिकमयुक्तं कृतं, ततो देवभद्राचार्येण गले गृहीत्वा निष्काशित इत्यादि यावदेव दुरात्मा न भवतां मुखावहो भविष्यति, पामनोष्टस्येव तस्य ग्रहि-

निष्कान्तमेव धय इत्यादिप्रकारेण तिरस्कृतं, स्तूपपत्नीयास्तु निजप्रकरणप्रसूतस्यादावभिनवगौतमस्वामीति प्रतिपत्ता, तत्र त्रिचा र्ण्यीयं-किं वचन प्रमाणीक्रियते?, निष्कप्रसूतस्याभ्युपगन्तुर्वन्त्यादि विचारणायां यत्पीथमुभ्यत तदेव मत्स्यमितिगाधार्य ॥१३॥ अर्थवमप्युक्तं वर्णन कथं क्व दृष्टान्तेनत्याह--

जह्मिद निअयिअर वणिज्जत मुणिअ मिअपमुहा । निअनिअपिअर गगयइविदारय वण्णयसि मुहा ॥१४॥
यथा निजपिनरं वणयन्ते सिहं शुत्वा युगप्रमुला निजनिजयितरं गजवगविदारकं मुहा वर्णयन्ति, वृगादयं व्यापदा जानन्ति- निजविता इत्यमरं वर्णयते, तेन यथा सिहेन निजपिठा वर्णयते तथाऽऽमाभिरपि निजजनको वर्णयते, तत्र मिहेन वर्णने सत्यं, दोष- जमत्स्यमितिगाधार्य ॥१४॥ अथ प्रकारान्तरं दृष्टान्तमाह--

अहया मामणमुरिं पासिअ पासंतकुमइवग्गयि । तित्थअणुगरणमित्त तन्मस्ता वण्णययति मुहा ॥१५॥
अथवा 'नामनगुरिं' जैनप्रवचनापिपति धरिसयात् स्तु तेषन्दनपूजनादिपूज्याविषयीक्रियमत्सं दृष्टा 'पाञ्चान्तकुमतिवर्गमपि' वादवचनपर्यंतकृपाधिवचनं तद्वत्ता दिगम्बरादिपाञ्चवचनपर्यंतानां भक्ता वर्णयन्ति, कथं? तीर्थानुकरणमात्रं यथा स्यात्तद्वेति क्रियाविद्वत्पक्ष, यथा तीर्थं प्रतिक्रमणादिक्रियाणां यानि नामानि तानि नामानि निजमतिविकल्पितक्रियाणामपि दूर्यमरीचि तापोपनामचक्षुभिर्मरुमरीचिक्रया जलसंश्रयमिव वदन्ति, तथा माधुसाध्वीयावकभाविक्तादिसंज्ञा तथा तेषां भक्तिः साधर्मिकया स- न्यमित्यादि तीर्थानुकरणमयं, नच मुद्या-व्यपेक्षेन, वस्तुतस्तथान्वयायात्रात्, नहि श्रुतिकुच्छले रजतज्ञानाणदिया प्रवर्ष मानो-पि रजतलाभवानिति दृष्टान्तन तीर्थानुष्कारिणो-पि कुपषालीयप्रतिपन्नाः तेषां तद्वत्कृतं क्रियमाणं वर्णनमपिद्विषयमेवेति

गाथार्थः ॥१५॥ अथ सर्वमपि वर्णनं नास्त्यमित्याह—

पाओगहणा एगं सच्चमसच्चा य अणुहरा सेसा । जह जिणसासणमेगं सच्चं सेसा असच्चा य ॥१५॥
'वणयवयणं'ति गाथायां प्रायोग्रहणात्—प्रायःशब्दोपादानादिकं सत्यं यस्यानुकारो विधीयते तत्सत्यं, तत्तु एरुमेव भवति,
शेषा अनुकारविधायिन एते तीर्थवर्त्तिनः माध्यादय इत्थं कुर्वन्त्यतोऽस्मान्भिरपीत्यमेव विधेयमित्येवंरूपेण गजचेष्टाविधायिनो नटा
इवासत्याः, वर्णनीयगुणानाश्रया इत्यर्थः, तत्र दृष्टान्तमाह—'जहे'त्यादि, यथा जैनशामनकेमेव मोक्षमार्गतया मत्यं, शेषाः सर्वेऽपि
सुगतादयोऽमत्या एव, मोक्षार्थमपि निजमतिविरुल्लिप्तक्रियाविधायिनोऽसर्वज्ञमूला अकिञ्चित्करा इतिगाथार्थः ॥ १६ ॥ अथ

'निष्कासिउ'ति त्रयोदशगाथायां वर्णकवचनमकिञ्चित्करतया दर्शितं यच्च तीर्थमम्मतं तत्सम्यगित्यप्युक्तं तेन तीर्थमम्मतं यज्जि-
नवल्लभविषयं तदाह—

जिणवल्लहो अ एवं गुरुणा चत्तो न केणवंगिकओ । अप्पविओ बहु भमिओ कडजणअम्मुभाण उदण्णं ॥१७॥
एवं जिनशेखरादिदृष्टान्तेन, जिनवल्लभोऽपीतिगम्यं, सोऽपि गुरुणा त्यक्तः, पदरूपाणकप्ररूपाणकं किञ्चिन्निमित्तमामाद्य
चैत्यवासिजिनेश्वरस्वरिणा निष्काशितो न केनाप्यङ्गीकृतः, अहं चैत्यवासं त्यक्ष्यामीति चाद्दमात्रमुद्भाव्य श्रीअभयदेनसूखरिसमीपं
गतः, तेनापि परीक्षयाऽनुचितोऽयमिति ज्ञात्वा नाभ्युपगतः, परं लोकानुवृत्त्या त्वं शोभनां क्रियां कुरु पथाद्यथावमरं ज्ञास्यते
इत्युक्तत्वा प्रत्युत्तरितः, सोऽपि धौर्न्याद्दि गुरुवचनं प्रमाणमिति वचनमुत्तया चित्रकूटादौ गतः, किलक्षणः ?—आत्मद्वितीयः, एको
जिनशेखरोऽपरश्चात्मेति द्विस्थानकेन 'बहु भ्रान्तः' बहुकालं बहुक्षेत्रं च भ्रान्तः—पर्यटितः, 'रुतिजनाशुभानामुदयेन' कतिपयजना-

नो पापपुमानि कृष्णानि नपां कृष्णामुदयेन, प्राग्ज मसगि चक्षिष्कर्मोदयमन्तरणोत्सृजभाप्युपेद्विषयो न भवतीति गाथार्थः ॥१७॥ अयं नन प्रपन्ना किं चिदिर्ममस्याह—

तत्र कजो थिदिसणो अप्यपिओ साधणो अ तिबिहो वा । निरवधे परलेग गयमि जा दुमि धरिसाइ ॥१८॥
नन-जिनबल्लभन नाम्ना विधिमएय क्त , भवचोनियग्रितकतिपयवनमुमुदायो विधिसुद्धघनान्ना व्यव्यापितः, सव मएय कीएनु ?-‘आत्मशिर्तीय भाषकः’ आत्मैव द्वितीयो यत्र म भाषकः-भावकजातीयः, साधुभावकल्लभणो द्विविधः सव ए इएय , मावागमप्रमूत्वा भागका अनेन स्वायचीकृता इतिगणयरसार्द्धज्ञातकेऽभिहिता, परं भाविका नोक्ता, साध्य्यव दीक्षिता एव नामन्, ताथ दूर आत्मा, मायुगपि कथिअ दीक्षित , अयथा त्रिविध, कायन धायिका भावकायना समाख्यमाना अपि इतिअन्या त्रिविध इत्यय, ‘निगण्य’ अपत्यरहित पल्लोकं गत जिनबल्लभे द्वे वषे यावद् गते, वयदय यावत्साधुरहित एव रिभिवदस्य आर्मीदिनिगाथाय ॥१८॥ अथैवविचन सुइत्यन किं कृतमित्याह—

तत्र पणोअतण लद्धिओ गगो अ मोमण्यदमुणी । अणुणणो वयवध काउण कारिओ सूरी ॥१९॥

नन मएयन ‘प्रलोफयता’ अमत्समुगयो नि ध्यामिओअ’ कथिम्यामी कर्तव्य इति धिया प्रत्यहमन्वेपयता वर्षद्वयेऽतिक्रान्ते णः मोमनन्तनामा मुनिनन्ध , अन्योऽन्यं वचाषर्धं व्रतबन्धं वा कृत्वा रडोइण्णा सुव्यामिकुज्या एकीधूय तेन मएयन धरि-
सगित , तस्य ए नाम जिनदण्णगिरिनिकुमितिगाथाय ॥१९॥ अथ जिनपन्तमजिनदण्णयोगपायपल्लविधिः गणधरमाइइअन
एअएअअअन पीएय इति प्रापयभाट—

जिणवल्हजिणदत्ताय रिअपयं जारगभससरित्थं । सीमंतसम पुत्थयालहं ... कुण्ड तस्सावि ? ॥ २० ॥
 जिणवल्हभजिनदत्तयोराचार्यपटं जारगभसदृशं, तस्यापि पदस्य मीमन्तमं पुस्तकलिखनं—गणधरसार्द्धशतकादिग्रन्थरचनया
 जिनवल्लभजिनदत्तयोराचार्यपटं जारगभसदृशं, तस्यापि पदस्य मीमन्तमं पुस्तकलिखनं—गणधरसार्द्धशतकादिग्रन्थरचनया
 पुस्तके लिखनं कः करोति ? न कोऽपि करोतीत्यर्थः, यत्तु खरतरेण कृतं तत्सान्वर्थनामत्वाद्युक्तमेवेत्यक्षरार्थः । भावार्थस्त्वयं—चैत्य
 वामिशिष्यत्वेन न गच्छमममतो भविष्यतीतिकृत्वा श्रीअभयदेवस्वरिणा नाचार्यपदं दत्तम्, अन्त्यममये प्रमन्नचन्द्राचार्यस्योक्तं—
 यन्मन्पट्टे जिनवल्लभः स्थाप्यस्तेनाप्यन्यसमये देवभद्राचार्यः, तेन च जिनवल्लभकृतसमुदायमाक्षिकं चित्रकूटे गत्वाऽऽचार्यपदं
 कृतं, श्रीअभयदेवस्वरिणा च स्वपट्टे श्रीवर्द्धमानाचार्यः स्थापित इत्यादि जिनवल्लभपदस्थापनस्वरूपं गणधरसार्द्धशतके लिखितं,
 तच्च प्राग् तत्संबन्धव्यतिकरेऽत्रैव दर्शितम्, एवं जिनदत्तस्यापि व्यतिकरः प्राग् प्रदर्शितो बोध्यः, एवं तयोः पटं विचार्यमाणं
 जारगभं इवापन्नं, जारगभस्य च सीमन्तकरणं न केनापि श्रुतं दृष्टं वा ? तद्वदेतादृशो व्यतिकरः पुस्तके लेखनानहोऽपि खरतरे-
 णाविमृश्य लिखितः, नहोवविधव्यतिकरः पदस्य दातुरुज्ञातुः उपादातुर्वा गौरवकरः, किंतु महालज्जाकरः, नचैवं तदीयसमुदाय-

॥ २१ ॥

जिणवल्हभजिनदत्ताय रिअपयं जारगभससरित्थं । सीमंतसम पुत्थयालहं ... कुण्ड तस्सावि ? ॥ २० ॥
 जिणवल्हभजिनदत्तयोराचार्यपटं जारगभसदृशं, तस्यापि पदस्य मीमन्तमं पुस्तकलिखनं—गणधरसार्द्धशतकादिग्रन्थरचनया
 जिणवल्हभजिनदत्तयोराचार्यपटं जारगभसदृशं, तस्यापि पदस्य मीमन्तमं पुस्तकलिखनं—गणधरसार्द्धशतकादिग्रन्थरचनया
 पुस्तके लिखनं कः करोति ? न कोऽपि करोतीत्यर्थः, यत्तु खरतरेण कृतं तत्सान्वर्थनामत्वाद्युक्तमेवेत्यक्षरार्थः । भावार्थस्त्वयं—चैत्य
 वामिशिष्यत्वेन न गच्छमममतो भविष्यतीतिकृत्वा श्रीअभयदेवस्वरिणा नाचार्यपदं दत्तम्, अन्त्यममये प्रमन्नचन्द्राचार्यस्योक्तं—
 यन्मन्पट्टे जिनवल्लभः स्थाप्यस्तेनाप्यन्यसमये देवभद्राचार्यः, तेन च जिनवल्लभकृतसमुदायमाक्षिकं चित्रकूटे गत्वाऽऽचार्यपदं
 कृतं, श्रीअभयदेवस्वरिणा च स्वपट्टे श्रीवर्द्धमानाचार्यः स्थापित इत्यादि जिनवल्लभपदस्थापनस्वरूपं गणधरसार्द्धशतके लिखितं,
 तच्च प्राग् तत्संबन्धव्यतिकरेऽत्रैव दर्शितम्, एवं जिनदत्तस्यापि व्यतिकरः प्राग् प्रदर्शितो बोध्यः, एवं तयोः पटं विचार्यमाणं
 जारगभं इवापन्नं, जारगभस्य च सीमन्तकरणं न केनापि श्रुतं दृष्टं वा ? तद्वदेतादृशो व्यतिकरः पुस्तके लेखनानहोऽपि खरतरे-
 णाविमृश्य लिखितः, नहोवविधव्यतिकरः पदस्य दातुरुज्ञातुः उपादातुर्वा गौरवकरः, किंतु महालज्जाकरः, नचैवं तदीयसमुदाय-

नो यान्यशुभानि कर्म्मणि तेषां कर्म्मणाद्बुद्धयेन, प्राग्ज-भसंय-विच्छिष्टकर्मोद्भयमन्तरेणोत्पन्नमाप्युपदेष्टविषयो न भवतीति गाथार्यः ॥१७॥ अथ तेन व्रमता किं विदितमित्याह—

तेण कञ्जो विदिसघो अप्पयिओ सायओ अ तिविदो वा । निरयवे परलोग गयमि जा दुमि वरिसाह ॥१८॥

तेन-जिनवल्लभेन नाम्ना विधिसद्व्यः कृतः, स्वचोन्नियंत्रितकतिपयजनमद्युदायो विधिसद्व्यनाम्ना व्यवस्थापितः, सच मरुध-कीदृशः ?—‘आत्मद्वितीय भाषकः’ आत्मैव द्वितीयोः यत्र स भाषकः—भावकज्जातीयः, साधुभावकलक्षणो द्विविधः सद्ध-प इत्यर्थः, साधारणप्रमुत्ताः भावका अनेन स्वायत्तीकृता इतिगणपरसार्द्धपालकेऽभिहिता, परं भाविका नोक्ता, साध्यव्य-दीक्षिता एव नामन्, ताव दूर आत्मा, साधुपि कश्चिन्न दीक्षितः, अथवा त्रिविधः, क्खम्भन भाविका भावकायत्ता संभाव्य-माना अपि इतिकृत्वा त्रिविध इत्यर्थः, ‘निरयत्ते’ अत्यरहिते परलोकं गते जिनवल्लभे द्वे वर्षे यावद् गते, वर्षद्वय यावत्साधुरहित-एव विधिसद्व्य-वासीदितिगार्थः ॥१८॥ अथैवविधेन सद्धन् किं कृतमित्याह—

तेण परलोअतेण लद्धिओ गगो अ सोमचवमुणी । अण्णुण्णं वययच्च काऊण कारिओ सूरी ॥१९॥

तेन सद्धन् ‘प्रलोकयता’ भस्मत्समुगयो निःस्वामिकोऽवः कश्चित्स्थामी कर्त्तव्य इति विद्या प्रत्यहमन्वेपयता वर्षद्वयेऽधिक्रान्ते एकः सोमचन्द्रनामा मुनिर्लब्धः, अन्योऽन्यं वसोष च प्रतपन् च कृत्वा रहोऽस्या स्वस्वामिरुत्था एकीयुय तेन सद्धेन वरिः कारितः, तस्य च नाम जिनदत्तसुरिरितिकृतमितिगार्थः ॥१९॥ अथ जिनवल्लभजिनदत्तयोराचार्यपदविधिः गणधरसार्द्धकृत-कान्दुपलभ्यान कीदृश इति प्रापयथाह—

जिणवल्लहजिणदत्ताय रिअपयं जारगम्भसारित्थं । सीमंतसमं पुत्थयलिहणं को कुणइ तस्सावि ? ॥२०॥

जिनवल्लभजिनदत्तयोराचार्यपदं जारगर्भसदृक्षं, तस्यापि पदस्य सीमन्तममं पुस्तकलिखनं—गणधरमार्द्धशतकादिग्रन्थरचनया पुस्तके लिखनं कः करोति ? न कोऽपि करोतीत्यर्थः, यत्तु खरतरेण कृतं तत्सान्वर्थनामत्वाद्युक्तमेवेत्यक्षरार्थः । भावार्थस्त्वयं—चैत्य पुस्तके लिखनं न गच्छसम्मतो भविष्यतीतिकृत्वा श्रीअभयदेवस्वरिणा नाचार्यपदं दत्तम्, अन्त्यसमये प्रमन्नचन्द्राचार्यस्योक्तं—वासिषिण्यत्वेन न गच्छसम्मतो भविष्यतीतिकृत्वा श्रीअभयदेवस्वरिणा नाचार्यपदं दत्तम्, अन्त्यसमये प्रमन्नचन्द्राचार्यस्योक्तं—यन्मत्पदटे जिनवल्लभः स्थाप्यस्तेनाप्यन्यसमये देवभद्राचार्यः, तेन च जिनवल्लभकृतसमुदायमाक्षिकं चित्रकूटे गत्वाऽऽचार्यपदं कृतं, श्रीअभयदेवस्वरिणा च स्वपदटे श्रीवर्द्धमानाचार्यः स्थापित इत्यादि जिनवल्लभपदस्थापनस्वरूपं गणधरमार्द्धशतके लिखितं, तच्च प्राग् तत्संबन्धव्यतिकरेऽत्रैव दर्शितम्, एवं जिनदत्तस्यापि व्यतिकरः प्राग् प्रदर्शितो बोध्यः, एवं तयोः पदं विचार्यमाणं जारगर्भ इवापन्नं, जारगर्भस्य च सीमन्तकरणं न केनापि श्रुतं दृष्टं वा ? तद्वदेतादृशो व्यतिकरः पुस्तके लेखनानर्होऽपि खरतरेणाविमृश्य लिखितः, नह्येवंविधव्यतिकरः पदस्य दातुरुज्ञातुः उपादातुर्वा गौरवकरः, किंतु महालज्जाकरः, नचैवं तदीयसमुदायस्यापि गौरवमिति सूक्ष्मधिया पर्यालोच्यमिति गाथार्थः ॥ २०॥ अथ जारगर्भसादृश्यज्ञापनाय दिशमाह—

पवज्जाउट्ठावणुवहाण सुण्णो वि चिइ निवासी वि । सिद्धंतपारगामी सूरी वि विगोचणुत्तीए ॥२१॥

जिनवल्लभस्तावत् क्रीतकृतोऽपि चैत्यवास्यापि प्रव्रज्योपस्थानोपधानशून्यः, नहि जिनवल्लभेन कस्यापि संदिग्धस्य पार्श्वे प्रव्रज्या गृहीता, तद्भावाच्च न केनाप्युपस्थापितः, उपस्थापनाऽभावान्नोपधानमपि, आवश्यकदिश्रुताराधनतपोविशेषयोगानुष्ठानाद्यपि न जातम्, एतैः शून्यो—रहितः सिद्धान्तपारगामी संविग्धश्रीअभयदेवस्वरिणाश्च संपन्नः, तथाभूतोऽपि रहः कर्णजापपरम्परया स्वरिणि, भोऽपि

भीत्रमयेदंशुगिपदे धीवदमानाभाय विद्यमानऽपि, तदीयसमायनानभ्युपगतोऽपि, सुखेन बहिष्कृतोऽपि एकाकी भ्रममपि भीत्र
 भयदवगिरिपदपर इत्यादि शिगोपनयुक्तया द्वात्र लिखित स्वरतरमन्तरेण को गर्दभीधीरयापी प्रत्येतीति गाधार्य ॥२१॥ अथ प्र
 कृतान्तरवापि दिग्मन्त्रन गाथागुक्तन चिकीपू प्रथमगायामाह—

जाव विस्मापयेण न कओ मीमो महत्तयवासेण । साय न मरुलिभोगोऽसि होइ कड होइ पट्टधरो ? ॥२२॥
 यावत्तन्वदन्ववासेन—निजहन्वधामनिधेयेण हेतुयुतेन दिग्मन्त्रेण शिष्य कुतो न स्यात्, विम्बधस्त्वेव—कौटिको गणो वैरी
 नाराय चान्द्रं कुलमकुलनामा भट्टारकोऽमुक प्राचार्योऽमुकधोपाध्यायोऽमुक प्रवर्तिनी वेरयाधेवविधेन दिम्बधेन शिष्य कुतो न
 भवेत् तावत् मण्डलीसंमोगोऽपि न भवति—शुश्रादिमसमण्डलीसंमोगो न स्यात्, सप्तमण्डल्यस्त्वेव—“सुचे अरधे मोअम काले
 आवम्मण अ म द्वाण । मयागप्पविअ तदा मत्तआ मरुली इति ॥१॥” तर्हि पट्टधर कथं भवेत् ? मण्डलीसंमोगामावे पट्टधरत्व
 दुरापययति गाथाय ॥२३॥ अथ व्यतिरक्त प्रथममतिमाह—

भिमद्विस्मापयेण न हूति समोगमीममार्हणि । ठाणगे चठभगी गणसंठिइमाइवितीण ॥२३॥
 भिमद्विग्मयन—गण्डालनीयदिग्मपट्टधरन निजगण्डसचविमण्डलीसंमोगशिष्यादीनि, आदिशुश्रादिमिजपदम्यापनानि
 प्रायाणि, तानि न भवन्ति, अथवा दिग्मधस्य वैयर्थ्यापत्तेः, एतच्च म्यानाद्धे चतुर्थस्यानके चतुर्थस्यानके गणसंमितादिपुत्रो
 मणिनामिग्यस्यादाय, तथाहि—“चत्तारि पुरिमजाया पं०, त०—धम्मसंठिइ बहाति नाममेगे नो गणसंठिइ, गणसंठिइ बहाति ना
 मयमेगे नो गम्ममंठिइ” इत्यादि धीम्यानाद्धे, तद्वृत्तिभेदा—धर्म त्यजयको जिनाब्राह्मण, न गणसंस्थिति—स्वगण्डमस्को मर्यादाय, इह

कैश्चिदाचार्यैस्तीर्थकरानुपदेशेन संस्थितिः कृता यथा—नास्माभिर्महाकल्पाद्यतिशयश्रुतमन्यगणसत्काय देयमिति, एवं च योऽन्य-
गणमत्काय न तद्ददाति स धर्मं त्यजति, न गणस्थितिं, जिनाज्ञाननुपालनात्, तीर्थकरोपदेशो ह्येवं—सर्वेभ्यो योग्येभ्यः श्रुतं दात-
व्यमिति प्रथमः, यस्तु ददाति न द्वितीयः, यस्त्वयोग्येभ्यस्तद्ददाति स तृतीयः, यस्तु श्रुताव्यवच्छेदममर्थस्य परशिष्यस्य स्वकी-
यमिति प्रथमः, यस्तु ददाति न धर्मो नापि गणसंस्थितिस्त्येकेति” श्रीस्थानाद्भट्टाविति गाथार्थः ॥२३॥ अथ गच्छा-
यदिग्वन्धं कृत्वा श्रुतं ददाति तेन न धर्मो नापि गणसंस्थितिस्त्येकेति—

यदिग्वन्धं कृत्वा श्रुतं ददाति तेन न धर्मो नापि गणसंस्थितिस्त्येकेति—

तेषां पञ्जोसवणाकण्ठं मिथिरावलीह भणिअइं। साहाकुलपमुहाइं नामेहि नेव दीसंति ॥२४॥
येन कारणेन गच्छान्तरीयदिग्वन्धेनात्मीयसंबन्धि शिष्यादि न स्यात् तेनैव कारणेन पर्युषणाकल्पे स्थविरात्रल्यां शाखाकुलप्रमुखानि
भणितानि यानि नामभिः—यथोक्ताभिधानैर्न दृश्यन्ते, अयं भावः—जिनवल्लभवत् संतानरहिता ये परलोकं गतास्तत्कृत-

दिग्वन्धादिविकलास्तत्संताना भवितुं नार्हन्त्यतो व्युच्छिन्नसंतानास्तेऽभूवन्, ततः कथं तेषां नामभिस्ते लभ्यन्ते ? न पुनः साक्षाद्
दृश्यन्त इति गाथार्थः ॥२४॥ अथ प्रकृते योजयति—

जिणदत्तदिसाबंधो न कओ जिणवल्लहेण तस्सावि । न कओऽभयदेवेणं कहमण्णुण्णं पि संबंधो ॥२५॥
‘जिनदत्तदिग्वन्धः’ जिनदत्तस्य सोमचन्द्रापरमूलकस्य दिग्वन्धः जिनवल्लभेन न कृतः, तस्यापि—जितवल्लभस्याप्यभयदेवेन
‘जिनदत्तदिग्वन्धः’ जिनदत्तस्य सोमचन्द्रापरमूलकस्य दिग्वन्धः—गुरुशिष्यभावलक्षणः स्यात् ? न कथमपीति गा-

जह कीडिअउट्टाण सयषो मारिसो अ सह तेसिं । थितं तवयणेण चरिम ज मारिसं लिहिअं ॥२६॥

यथा कीटिकोपट्टयो सयषो याहद्व इति गम्यं ताहअत्तया तेषां-भीअमयदेवच्चरिजिनवत्तमजिनदत्तानां परस्परं संपन्वः,
अथ मार-कीटिकाभिरुपट्टन उपट्टस्य च कीटिकाभिः संबधो-अन्यजनकभावो न स्यात्, नहि बह्वीभिरपि कीटिकाभिरुपट्ट एकोऽपि
अन्यत तथा तेन ताथत्यादि दृष्टान् प्रतीत एव, 'तदपत्येन' जिनपतिच्चरित्रभृतिना ताहद्व चरितं-जिनवत्तमजिनदत्तयोरे
षापूत सबधमाग्रपत्रं चरित्र लिखित तथिग्रम्-आचर्यम्, अन्यथा कथमस्मादर्थेषावत् द्वायेतेतिगाथायार्थं ॥२६॥ अथ जिनद
न्तमस्योपदानमद्वतुनामाग्यमाविष्कृतमाह--

निरयचमयम्ममाविअञ्चणं जिणवद्वदस्म त तेण । लोउत्तरसोहग चण्णिज्जइ कित्तिअ तत्तस्स ! ॥ २७॥

निरपत्यमृतस्यापि जिनवत्तमस्यापत्य, अत्रद्वद्वत्त्वारिद्वर्षीयाधापदोपतमेव प्रद्युतमितिगम्य, सत् तदपत्येद्वतुक लोकोत्तरे
मौमाग्यम्, अन्यस्य तदतिरिक्तस्य ताहद्व न भवतीति, लोकोत्तरमिति सौभाग्यविशेषण, 'तस्य' जिनवत्तमस्य 'कियत्'
कियन्मात्रं यथयत ? , यद्वितुमत्रक्यमित्युपहास्य, जगत्सिधतेर्वद्विर्भूतत्वाद्, एतेन स्मरता यदवादिषु-अस्मदीयो गच्छ-
माधिष्ठायद्वन्तस्य मंपन्न, तथाविधाधिष्ठापकमन्तरेण मृतानामप्यपत्यत्वात्तत्रादितिगाथायार्थः ॥ २७॥ अथ जिनद्वच
स्याप्युपहास्याम्पदत्वमाह--

त्वेउत्तरमोहग जिणदत्तस्साधि जेण निरववो । फालगभो मायवो जाओ जिणवद्वहो जेण ॥२८॥

जिनदत्तस्यापि लोकोत्तरं मौमाग्य यत कारणेन निगम्य फलगतोऽपि जिनवत्तमो येन जिनदत्तन द्रेतुना मापत्यो जातः,

एतदप्यसंभवि जगद्विलक्षणं संभूतमिति, अयं भावः—‘अणुत्रस्य गतिर्नास्ती’ति वचः श्रुत्वा अहो जिनवल्लभोऽपत्यरहितो मृतो विगतिभाग् मा भवत्विति तद्भक्त्युल्लसितमानसः स्वयं तदपत्यीभूय जिनवल्लभं सुगतिं प्रापितवान् जिनदत्त इत्युपहास्यमित्तिगार्थः ॥२८॥ अथ खरतरममुदायमात्रस्यापि लोके हास्यास्पदत्वं दर्शयति—

जीवंतजणयजणिआवचाइं हुंति एस जगवट्ठो । खरयरनामावच्चं तु उग्गकिरिअंति विवरीअं ॥२९॥

‘जीवजनऋजनितापत्यानि’ जीवद्विजनैर्जनितापत्यानि जीवजनकजनितापत्यानि भवन्ति एष जगन्मार्गो—जगत्स्थितिः, ‘खरतरनामापत्यं तु’ खरतर इति नाम यस्येति, खरतरमात्रग्रहणं, तद्रूपं यदपत्यं तत्तृयक्रियमिति तदीयं वचस्तदनुसारेणैव संभाव्यते इत्यर्थाद् बोध्यं ‘विपरीतं’ विपर्ययहेतुकं, मृतजनकजनितापत्यार्थः, अयं भावः—सं० ११३५ वर्षे क्वचित् ११३९ वर्षे दिवं गतः श्रीअभयदेवद्वारिः, जिनवल्लभस्तु सं० ११६७ वर्षे तत्पट्टधरः संपन्नः, (तस्मिन्नेव च दिवं गतः) ततोऽपि वर्षद्वयेऽतिक्रान्ते मोमचन्द्रो जिनदत्तनाम्नाऽऽचार्यीभूय तत्पट्टे जातः, ततश्च खरतरनाम्ना मतप्रवृत्तिरिति मृतजनकात्समुत्पन्नं खरतरनामकमपत्यमित्युपहासस्थानं लोकानामिति गार्थः ॥२९॥ अथ जिनवल्लभजिनदत्तयोस्तथाविधभविष्यतास्तृचिकां चेष्टामाह—

सप्पाकरिसिणिविज्जालाहुग्गयखित्ततोडणं पढमं । भविअवयाणुचिट्ठा लिंगं अइमुत्तयाहरणा ॥३०॥

जिनवल्लभेन बाल्यावस्थायां सर्पाक्षिणी विद्या तन्मोचनी च टिप्पनकलिखिता प्राप्ता तस्याः भाविफलं—सर्पतुल्यानामनन्त-संसारभाजां दुष्टाशयवतां मनुजानामाकर्षणं—स्वायत्ततां करिष्यति, या च सर्पमोचिनी तस्याः फलं—निरपत्य एव परलोकं यास्यतीति सूचितं, यतस्तेनैव ते मोचिता इति लिखितमस्ति, जिनदत्तेनोद्गतक्षेत्रं त्रोटितं, तत्फलं—सम्यक्त्वाकुलितस्य सङ्घक्षेत्रस्य

तद्वन श्रोत्रो मविष्पतीति प्राक् प्रदक्षितमिति 'मवितव्यतानुषेष्टा' मवितव्यतानुसारेण येष्टा मवितव्यतानुषेष्टा लिंगं-प्रागुक्तं
तमुच्यते अतिमुक्तदोषादस्याद्, यथाऽतिमुक्तेन भीमहावीरशिवेणास्माकीना नोस्तरतीति वदता तले निजपात्र प्रवारित, तथा
तद्वयमोद्यमाने लिङ्गं मृषितमिति गाथाय ॥३०॥ अथातिदेशोपसंहारमाह—

इषेअ जिणयइदजिणवत्ताण चरित्तमिह बबं । गणहरसइहसउस्त वण्णयवज्जति तं भणिअ ॥३१॥

इत्थेवं प्रागुक्तप्रकरणं जिनवत्तमजिनदत्तयो स्वरूप-चरित्रं गणघरमार्दद्वतक्केक, वर्षन त्वययार्थमपि मवतीतिकृत्वा वर्षं
कपजमिह प्रकरणं वाच्य-वक्तव्यं मवतीति तद्वर्णितमिति गाथार्थं ॥३१॥ इति गाथावद्वक्तेन स्तरतरपट्टवरपरम्परोपहास्ये हेतुरिति
दक्षितं ॥ अथ स्तरतरमत्तार्यको जिनदत्ताचार्यः कथमित्याह—

जिणवत्ता नउवण्णो ममुदाओ अज्ज जाव अण्णिओ । सजाओ त पढमो आयरिओ नामजिणवत्तो ॥३२॥

जिनवत्तमाश्रियमस्य प्रवृत्तौऽपि मात्सीनाम्ना विफलसिद्धिं एवासीत्, जिनदत्तात्तु चतुर्वर्णं, कियत्कलानन्तरं सात्वी-
वेपापेन मात्सीत्पुक्तो ज्ञात-संपन्नं सुमायो जिनवत्तमस्यापि तो विधिसङ्गान्मेति, एवंविधः सुमय यावदण्णिओ वर्णते, तेन
करणेन चतुश्चरमीभूतस्य विधिसयस्य प्रथम-प्राप्त आचार्यो नाम्ना जिनदत्तो नामजिनदत्त, स्तरतरमत्तार्यको जिनदत्ताचार्य
इति मूलाचार्यः प्रदक्षित इति गाथाय ॥३२॥ इत्युपरिष्टयोर्मूलोत्पन्नप्रथमाचार्योर्वक्तव्यता प्रदर्शिता, अथ स्तरतरमते नाम्ना-
मुपनिन्द्यमाह—

अहं भामुडिअउअट्टिण्णयरनमाह तिणिण जिणवत्ता । जह जायाई तंइव य समामओ सुणह वसेमि ॥३३॥

‘अथे’ति मूलोन्मूलप्रथमाचार्ययोर्वक्तव्यतानन्तरं चामुण्डिकश्चौण्डिकश्च खरतरश्चेति नामानि ‘त्रीणि’ त्रिसंख्याकानि जिनदत्ताद् यथा जातानि अमुकवर्षेऽमुकहेतुना जातानि तथैव, नान्यथा, चकारः पादपूरणे, शृणुत भो लोकाः !, तन्नामोत्पत्तिजिज्ञासया श्रवणगोचरीकुरुताहं दर्शयामीति गार्थाः ॥३३॥ अथ प्रथमं चामुण्डिकनाम्न उत्पत्तिमाह—

तेणेविगुत्तरेहिं चारससयवरिसएहिं चामुंडा । आराहिआ य तेणं चामुंडिअसन्निओ जाओ ॥३४॥
 तेनैव—जिनदत्तेनैवकोत्तराधिकद्वादशशतवर्षे १२०१ निजमतवृद्धये ‘चामुण्डा’चण्डिकापरामिधाना मिथ्यादृग्देवताविशेष आराधिता तेन हेतुभूतेन चामुण्डिक इति मंज्ञा—नाम जाताऽस्येति चामुण्डिकसंज्ञितो जातः—उत्पन्नः, तथाविधव्ययातिमानित्यर्थः, अयं भावः—चित्रकूटे यस्या मठे जिनवल्लभो वर्षारात्रं स्थित आसीत्, तत्रैव स्थित्वा जिनदत्तेन सा आराधिता निजमतवृद्धये, यथा आञ्जलिकमताकर्षकेण नरसिंहोपाध्यायेन चम्पकदुर्गे मिथ्यादृग्कालिका देवी निजमतवृद्धये आराधिता तथाऽयं चामुण्डिकाराधनाचामुण्डिक इति मान्वर्थं नाम जिनदत्तादेव ग्रवृत्तमिति गार्थाः ॥३४॥ अथ सार्द्धगाथाद्वयेनोष्टिकनाम्न उत्पत्तिमाह—

अह् अणया कयाई रुहिरं दद्दूण जिणहरे रुढो । इत्थीणं पच्छित्तं देइ जिणपूअपडिसेहं ॥३५॥
 संभुत्तिभयपलाणो पट्टणओ उट्टवाहणारूढो । पत्तो जावालपुरं जणकहणे भणहं विज्जाए ॥३६॥

लोएणं सो भणिओ नामेणं उट्टिउत्ति बिअनामं । तन्नामसवणरुसिओ लोएहि मिसिमिसेमाणो ॥३७॥
 जाओ तामसवयणो भणिओ लोएण खरयरा पयडी । तेणामरिसवसेणं खरयरसन्नत्तिपडिवणणं ॥३८॥

‘अथे’ति प्राग्वत् अन्यदा—एकदा प्रस्तावे जिनदत्तेन जिनभवने रुधिरं पतितं दृष्ट्वा रुष्टः सन् अद्यग्रभृति स्त्रीभिर्जिनप्रतिमान

पृजनीया, विद्वेषतो मूलप्रतिमेत्येवमुपदेष्टेन स्त्रीभ्यो रुचिरपातप्रभवपातकस्य प्रायश्चित्तं ददाति, एतद्व्यतिकरमाकण्य मरुधेन
 चिन्तितम्-अहो प्रवचनोपधास्तक्रोपदेष्टेनार्नेनर्वविषाः प्रायश्चित्तविधिः कुतोऽभ्यस्तो ! यदेकस्यापराधे तज्जातिमात्रस्य क्षिप्तपूजाप्र
 तिपेक्षरूपं प्रायश्चित्तं दीयते, एव च यानि धर्मानुष्ठानमात्रस्याप्युन्नेष्टव्यानि, न हि किमपि धर्मानुष्ठानस्यान तादृग् यदनादौ
 संमारेऽनेकैरेकद्व्योऽनुकूलक्रियाभिर्न विराचितं, तस्माद्विराचितस्थाने तदासाधनाय प्रवृत्तो नोद्वेगयितव्यः, किंतु यत्स्थानं येन
 विराचितं भवेत् एव तत्स्थानरुचिराधनासमुत्पपातकपाताय पुनस्तत्रैव प्रवर्णयितव्यं, अत एव प्रतिमापुस्तकविनाशे नवीन
 क्कापपणे ह्यग्निः प्रायश्चित्तदाने मयिता, न पुनस्तदाराधनविधेः परावृत्तलीकृतव्यः, तस्मात् प्रातरेण प्रष्टव्यो, यदि कदाग्रहं
 न त्वस्यति तदाऽस्मै त्रिधा दास्तते, इत्येकरूपेण या सहोक्तिः तस्या समुत्वं यद्वाय तस्मात् तन्निमित्तात् 'पलाणो'पि पलायितो,-
 नष्ट इत्यर्थः, कीदृशो नष्टः ?-उद्धृष्टाहनास्तः, पचनालाबाधयुरं प्राप्तः, उद्धृष्टाल्वा स्वर्णगिरिं प्राप्त इत्यर्थः, तत्रत्यजनकयने-कथं
 क्लृप्त विधिना क्षीघ्रमेव मयानिहायत इति लोकोक्तौ सत्यां द्रव्यसिद्धिभ्यः संभावितोपश्रवः औष्ट्रिकी विधां स्मृत्वाऽत्रागत इति
 प्रत्युत्तरं दृश्यमानं, तदानीं पानीयपात्राभावेन घटाचरणाऽपि तन्मतं प्रसङ्गवो बोध्या, ततो लोकेनौष्ट्रिकीविधावानयमौष्ट्रिक
 इत्युक्तोऽत्रो द्वितीयमौष्ट्रिकनामेति सार्द्धमाशाद्वयार्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ अथ सार्द्धगाथया इदवयोऽनुसारेण पुत्र्या खरतर
 नागन उत्सृष्टिमाह-तदनन्तरोक्तमौष्ट्रिक इतिनाम तस्मात् तस्य नाम्न-भक्षण-लोकास्तुखादाकर्जनं तेन हेतुभूतेन कृतो-योपगतः लोकैः
 मद "मिममिसेमाणो"पि क्रोधन्वलेनेन देदीप्यमानस्तामसचनो जातः सन् लोकेन मणितः-अहोऽस्य खरतरा प्रकृ
 तिरिति, पश्चात्तेन जिनदत्तेनामपयद्वेन खरतरसंज्ञति प्रतिपन्नम्, अयं यावतः-ग्रीष्ट्रिक इत्युक्ते लोकं प्रति सरोव त्रिषलीसामन-

तललाटः मन्वाप्यारुणलोचनः मां प्रतीत्यं लोको ब्रूते इति द्वेपाभिभूतोऽस्यभाषणाय स्फुरदोष्ठः सन् ताममवाग-मां प्रति नोपलक्षध्वमित्यादिरूपेण भयोत्पादनपुरस्सरमाक्रोशदाता जातोऽभूत्, पश्चाच्छ्लोकेन भणितम्-अहो खरतरा प्रकृतिरस्य, मौख्यं च जिनदत्तस्य स्वभावसिद्धं गणधरसार्द्धशतकवृत्तावप्युपलभ्यते, कथमन्यथा मृदुभाषया पृष्टोऽपि कापलिका त्वदीयमुखचूर्णा-र्थमित्यादि निष्ठुरभाषी भवेद्, एतदर्थिना तु प्रागुक्तजिनदत्तचरित्रमेव विलोक्यम्, अद्यापि लोके यस्ताममप्रकृतिर्भवति तस्य खरतरप्रकृतिरिति ख्यातिः स्वर्णगिर्यादौ प्रतीतैव, पश्चात्तेन चिन्तितं-खरतरप्रकृतिकं मां ज्ञात्वा कोऽप्यन्यो भीतो माऽपवद-त्तित्यमर्षशात्तेनाहं खरतरोऽस्मीति मां प्रति समीक्ष्य किञ्चिद्वक्तव्यं, नाहं सहिष्ये इति तेन जिनदत्तेन खरतरसंज्ञेति प्रतिपन्नमिति खरतर इति तृतीयं नाम लोकादत्तं, तदपि जिनदत्तेनाभ्युपगतमित्युभयसम्मतं, परं खरतरनाम्नः प्रसिद्धिः कियत्कालानन्तरमेव नद्भी जाता, अत एव गणधरसार्द्धशतकवृत्त्यादौ खरतरनाम्नो नाभिधानं, तथा श्रावणिकत्वेन सगोत्रः स्तनिकोऽपि शतप-थाम्-‘औष्ट्रिका आचरणायाः ग्रामण्यं वदन्ति तत्रेदमभिधातव्य’मित्यादिवचनैरुक्तवान्, न पुनः क्वापि खरतरा इति, तदानी-मौष्ट्रिकनाम्न एव प्रसिद्धेरिति सार्द्धगाथार्थः॥३७-३८॥ अथोष्ट्रिकखरतरनाम्नोरूपत्तिः कस्मिन् संवत्सरे जातेत्याह-

एवं चउत्तरेहिं बारससयवरिसर्गहिं १२०४ नामदुगं । चाभुंष्ट्रिअनामजुअं नामतिगं तेण जिणदत्ता ॥३९॥

‘एवं’ प्रागुक्तप्रकारेण चतुरत्तरैः-चतुरधिकैर्द्वादशशत १२०४ वर्षैः ‘नामदुगम्’ अभिधानद्विकं जातमित्यर्थः, तच्च नामद्विकं चाभुंष्ट्रिकनामयुतं सन्नामत्रिकं स्याद्, एतन्नामत्रिकं जिनदत्तादेव, नान्यस्माज्जिनवल्लभादेस्तथाविधानिमित्ताभावादेवेतिगाथार्थः॥३९॥ अथ “दममयचउवीसेहि नयरि पट्टण अणहिलपुरि । हुअउ वाद सुविहित्थ चेइवासी स्यु चहुपरि ॥१॥ दुल्लहनरवडसभाम्मख्य

त्रिण इति हि त्रिभट । षड्बाम उच्यपि देमगुल्लरहन दिभट ॥२॥ सुविहितगच्छ स्वरतरविच्छ दुल्लहरण इति हि विअइ । सिरिवद्धमाणप
द्विहि निच्छ, जिण्येसरधरि गुरू गरगह ॥३॥” इत्यादिबोधोभिं भीदुल्लमराजमभायां चैत्यवासिभिः सह विवादे जयात् भीजि-
नभरधरिभिं स्वरतरविच्छ प्राप्तमिति तदीयां भीजिनेभरधरिमभ्याख्याति, तदग्राकृतये गाथामाह—

अ पुण जिणेसरेण स्वरयरविच्छ निवाउ उचलद्ध । इवाइयमुल्लबण लवण धम्मकुरस्स तय ॥४०॥

यत्तुनजिनेसरेण—भीजिनेसराचार्येण नृपात्—दुल्लमराजसकथात् स्वरतरविच्छदुपलब्धं—प्राप्तमित्यादिकमुल्लपनं तदेव तत् कु-
त्सार्ये तत्—प्राणुकं धर्मादुरल लवनं—छेदनं, तत्र धर्मो ज्ञानादिलवणस्तस्यादुर—सत्यमापन्नं, यत् सत्यमापन्नादेव संनि-
प्रपादिक्येजपि ज्ञानदर्शनमाग्नं मन् मोक्षस्य तृतीयं पथा मथितः, यदुक्तं—“सावज्जोगपरिवल्लणाइ सम्बुत्तमो जइधम्मो । बीजो
सावगधम्मो तइजो संविम्मापकल्लपहो ॥१॥” इति भीउपदेशमाला (५१९) असत्यमापये च धोरानुष्ठानपरोऽप्यनन्तसंसारमाग्नं,
यथा ज्वालयादयः, यद्रामम्—“सुनेआ विट्ठीजो आइअभरणगन्मवत्तहीण । मूळ संसारस्स उ इवंति निगंपकूवेज ॥ १ ॥
(३-७८६) ति” भीत्रावश्यकनि० विज्ञेयतो महापुरुषस्याभ्याख्यानं ज्ञानादिनाश्रकमिति गाथार्यं ॥ ४० ॥ अथ तत्र मृपा-
नापथ व्यञ्जकमाह—

अण्ण पुल्लहराया षसणउवीसंभि १०२४ पुल्लहो वेव ।

जो पुण असीइ १०८० विगण्यो त ससगस्सेव मवणपुडा ॥४१॥

इअचतुर्विने—चतुर्विअत्यधिकश्रयत्र १०२४ क्ये म पुल्लमराओ दुल्लम पथ, तदानीं तस्यामुत्पन्नत्वात्, न चामुत्पन्नो विच्छ

दद्यात्, यत्पुनरशीतिविकल्पः—अशीत्याधिकदशशत १०८० वर्षे खरतरविरुदं जातमिति कल्पना तदपि शशकस्य श्रवणपुटमित्र, यथाहि—आखेटकपरिवेष्टितः शशकः स्वकर्णपुटेन निजचक्षुषी आवृत्य तिष्ठति तथाऽयमौष्टिकोऽपि, अयं भावः—प्रागुक्तयुक्तया संवत्सितः पलायनदिशमलभमानः कश्चिद्वाचालो वदति—अहो मया “दससयचउबीसेहि नयरि”ति तत्र चतुर्विंशतिशन्देन चतस्रो विंशतयश्चतुर्विंशतय इतिव्युत्पन्त्या अशीतिरुच्यते इति विकल्प्य जल्पनमपि शशकस्य कर्णपुटमिव नालं भवति, यतस्तदीयजीर्णपट्टावलीषु १०२४ वर्षे श्रीमदणहिल्लपत्तने दुर्लभराजसमक्षमित्यादि लिखितमस्ति, तथा, —‘श्रीपत्तने दुर्लभराजराज्ये, विजित्य वादे मठवासिस्वरीन् । वर्षेऽन्धपक्षाश्रशशि १०२४ प्रमाणे, लेभेऽपि यैः खारतरो विरुद्धाः॥ इति सं० १५८२ वर्षे जिनहंससुरिराज्ये खरतरकृतच्छन्दोनिबद्धपट्टावल्यामिति गार्थः ॥४१॥ अथ तथा विकल्पितं कथं न त्राणमित्याह—

जं सो दसबावट्टीवरिसे उववेसिऊण रज्जंमि । दससत्तसत्तरीण कालगओ दुल्लहो राया ॥४२॥

यद्—यस्मात् स दुर्लभराजः पदषष्ठ्याधिकदशशतवर्षे १०६६ राज्ये उपविश्य सप्तमसत्याधिकदशशत १०७७ वर्षे कालगतः—परलोकं प्राप्तः, क्वचित् सं० १०७८ वर्षे इत्यपि दृश्यते, तत्रायं वर्ष ११ माम ६ राज्यं कृतवानिति लिखितम्, अतस्तदपि युक्तमेव, यतः श्रीपत्तनराजपट्टावली त्वेवं—श्रीवीरात् ४७० वर्षे श्रीविक्रमः संवत्सरः, विक्रमादित्यतः सं० ८०२ वर्षे वनराजेन पत्तनस्थापना कृता, तत्र तस्य राज्याभिषेकश्च ८०२ वर्षे, वनराजराज्यं वर्ष ६०, ततः ८६२ योगराजराज्यं, वर्ष ३५, ततः ८९७ क्षेमराजराज्यं, वर्ष २५, ततः ०२२ भूयडराज्यं, वर्ष १९, ततः ९५१ वैगमिहराज्यं, वर्ष २५, ततः ९७६ वर्षे रत्नादित्यराज्यं, वर्ष १५, ततः ९९१ मामन्तमिहराज्यं, वर्ष ७, एते चापोत्कटा राजानः १९६ वर्षवध्ये बोध्याः, ततः ००८

मृत्तराजराज्य, वर्ष ५५, स च सामन्तसिंहमगिनीलीलादेवीसुतः, ततः १०५३ शाहूद्वाराज्य, वर्ष १३, ततः १०६६ वस्लमराज्य, मास ६, ततः १०६६ वर्षे दुल्तमराज्य, वर्ष ११ मास ६, ततः १०७८ वर्षे भीमराज्य, वर्ष ४२, ततः ११२० वर्षे कर्मराज्य, वर्ष ३०, ततः ११५० वर्षे जयसिंहदेवराज्य, वर्ष ४९, ततः ११९९ वर्षे कुमारपालदेवराज्य, वर्ष ३१, ततः १२३० वर्षे अजयपालराज्य, वर्ष ३, ततः १२३३ शात्मभूतमराज्य, वर्ष २, ततः १२३५ लघुभीमदेवराज्य, वर्ष ६३, ततः १२९८ वर्षे सिद्धयणपालराज्य, वर्ष ४, एवं चौतुक्यपर्वणे एकद्वन्द्व ११ युवाः ३०० वर्षमप्ये, ततश्च १३०२ वर्षे विसलदेवराज्य, वर्ष १८, ततः १३२० वर्षे अजुनदेवराज्य, वर्ष १३, ततः १३३३ मारगदेवराज्य, वर्ष २०, ततः १३५३ वर्षे लघुकर्मराज्य, वर्ष ७, एवं वाजे-लान्ते राज्य वर्ष ५८, ततः अलावदीनादितुरावराज्य गुजरघरिभ्यामित्यादि विवाद दत्तः म एवं नासीदिति प्रदक्षनाय गाथायुग्ममाह—
 अपिअ नियपरिस्ताग निगिन्विबाग जिजेमरेण सय । जइऊण य उवत्तद स्वरयरचिच्छं तए भणिअं ॥४३॥

तपि (चि)अ मिच्छावाओ वाओ जाओ न कोउवि लिगीहि ।
 पक्रमनिवउवरोदाणुण्णा य पभाबगवरित्ते ॥ ४४ ॥ युग्म ॥

‘अपिपे’ति दूषणान्युच्चे यन्नुपपत्ति—दुल्लभराजसुभायां छिन्निविवाद—चैत्यवासिभि मह विवादे भीमिनेस्वरघरिणा खित्वा-जयमबाप्य स्वरतगबिन्नमुपलम्भ—आप्तमिति ‘तण’ति तया स्वरतरेण, यस्मिन् एवाप्ये, स्वयैव, भजितं, न पुनः परमार्यं विदुः उपर पत्ययः, तद् दूषयति—‘अ पिअ’ इत्यादि, नतव मिथ्यावादा—‘अणीकमाप्यर्थ, यतो न छिन्निभिः कोउपि विवादो जात, प्रत्युत न

लंभराजनुपोपोधात्तद्वचसैव तेषां स्थित्यर्थमाज्ञां ददध्वमिति नृपाग्रहेण लिङ्गिनामाज्ञा जातेति प्रभावकचरित्रे श्रीअभयदेवग्र-
 संबन्धे दृश्यते, यदुक्तं—“उपरोधेन ततो यूयममीपां वसनं पुरे । अनुमन्यध्वमेवं च, श्रुत्वा तत्र तदादधुः ॥१॥ इत्यादि श्रीप्रभा-
 वकचरित्रे, अत्र कालानुभावात् समग्रव्यतिकरमन्तरेण प्रायः प्रसिद्धे विवादारूढे च विचारं सम्यक् प्रत्ययो न स्यात् ततो बहुष्यो-
 गित्वात्प्रभावकचरित्रगतः श्रीअभयदेवग्रसंरिचन्धो यथा—ओंनमः ॥ श्रीजनधर्म(तीर्थप्र०)धम्मिलोऽभयदेवप्रभुः श्रिये । भू-
 यात्सौ मनसोद्भेदभास्वरः सर्वमौलिभूः ॥१॥ आदृत्याष्टाङ्गयोगं यः, स्वाङ्गगुदुभृत्य च प्रभुः । शुनम्य च नयानानां, प्रकाशी ग
 श्रिये द्विधा ॥२॥ वदन् बालो यथाऽव्यक्तं, मातापित्रोः प्रमोदकृत् । तद्वृत्तमिह वक्ष्यामि, गुरुद्वयं कृते तथा ॥३॥ अस्ति श्रीमालव्यो
 देशः, सद्वृत्तरसशालितः । जम्बूद्वीपाख्यमाकन्दफलं मद्गणवृत्तसूः ॥४॥ तत्रान्ति नगरी धारा, मण्डलाग्रोदितम्यितिः । मूलं नृपश्रियो
 दुष्टविग्रहरोहशालिनी ॥५॥ श्रीभोजराजस्तत्रासीद्भूपालः पालितावनिः । अपस्येवापरं मूर्त्ती, विश्वोद्गाराय यद्भुजो ॥६॥ तत्र लक्ष्मी-
 पतिर्नाम, व्यवहारी महाधनः । यस्य श्रिया श्रितः श्रीदः, कलामाद्रिमशिश्रियत् ॥७॥ अन्यदा मध्यदेशीय कृष्णवाष्पणनन्दनौ । प्रह-
 प्रज्ञाबलाक्रान्तवेदविद्याविशारदौ ॥८॥ अधीतपूर्विणौ मर्वान्, विद्यास्थानांश्चतुर्दश । स्मृत्यैतिहायपुराणानां, कुलकेतनतां गतौ ॥९॥
 श्रीधरः श्रीपतिश्चेति, नामानौ यौवनोद्यमात् । दैगान्तगदिदृक्षायै, निर्गतौ तत्र चागतौ ॥१०॥ त्रिभिर्धियोपकं ॥ तौ पवित्रयतः
 स्मात्र, लक्ष्मीधरगृहाङ्गणम् । मोऽपि भिक्षां ददौ भक्त्या, तदाकृतिमशीकृतः ॥११॥ गेह्याभिमुखमिजौ च, लिङ्ग्यते स्माम्य
 लेख्यकम् । दङ्कविशतिलक्षाणां, नित्यं ददद्यतुथ तौ ॥१२॥ मदा दर्शनतः प्रज्ञाविलादग्यनिर्गङ्गुलम् । तन्पारिस्फुर्गितं सम्यक्, नदाऽभ्य-
 स्तमिवानयोः ॥ १३ ॥ जनो मन्यार्धतः नृपकारवन् सृपकारवान् । वर्तते निन्द्यः किन्तु, मम किञ्चिन्न यन्दति ॥१४॥ ब्राह्मणा

अपि गीर्वाणान्मन्त्रान्नादादुत्तिष्ठता । तप्पयन्ति फल तु स्यात्तत्कर्मकरतेव मे ॥१५॥ इतीव कुपितो घट्टिरहि केनापि मम
 मत् । विदधे नां पुरीमूरीकनप्रतिक्लृप्तक्रिय ॥१६॥ ॥त्रिभिर्बिभ्रेशेषका॥ लक्ष्मीपतिर्द्वितीयेऽहि, न्यस्ताहस्तः कपोलयो । सर्वस्वनाश्रुतः
 स्त्रिभो, लम्ब्यदाहाद्विद्वेषतः ॥१७॥ प्राप्तफले च तौ मिधाकृते तस्य गृहाङ्गमे । प्राप्तौ गृष्टं च तद् दृष्टा विपण्णाविदमूचतुः ॥१८॥
 यजमान ! तवोच्चित्रकृतेनत्वां सुदुःस्थितो । किं कुर्वि कुषा किं ह, सर्वदुःस्तातिशायिनी ॥१९॥ पुनरीदृक्कुचाक्रान्त, सत्त्वद्विविर्म
 वान् सुषीः, (किमु प्र०) । की(बी)रा- सत्त्व न सुब्रन्ति, व्यमनेषु मवाहृद्याः ॥२०॥ इत्याकर्ण्य तयोवाक्यमाह भेष्टी निश्चम्यताम् ।
 न मे पनामयस्त्रादिदाहादुःख तु तादृशम् ! ॥२१॥ यादगु लेख्यकृन्नादेन, निधर्म्येण जनेन यत् । कलह- संमवी धर्मदानिहृत्क्रियते
 हि किम् ? ॥२२॥ जजन्त्यतुम तात्वावां, मिश्रवृषी न भापरम् । द्रव्युषो नोपकर्तुं हि, व्याख्यावो लेख्यक पुन ॥२३॥ युत्वाऽति-
 द्रव्यम् भेष्टी, स्वपुरस्तौ नरत्सने । न्यवधयजनः स्वार्थपूरकं द्रव्यमहति ॥२४॥ तौ वादितः सुमारभ्य, तिथिधार्यसंगतम् । न्यक्तव
 त्तरमासाहमहितं स्वदिनीवर्तः ॥२५॥ वज्रास्यमिधामूलद्रव्यसंस्थानवृद्धिमृत् । आस्थावं लेख्यक स्वाभ्यामन्यानवद्विपणाव-
 तान् ॥२६॥ पत्रकपु लिखित्वा तवभेष्टी वक्ष्यावहो इमौ । मम गोशत्रुरो कौचित्यासौ मदनुकम्पया ॥२७॥ यद्विशोपकृन्नात्रेऽप्य(गो),
 वदतां (यदन्तौ) तावविस्मृतम् । दस्तरीसंभृगपत्रनिरपेक्ष हि लेख्यकम् ॥ २८ ॥ युग्मे ॥ तत मन्मान्य मङ्गोऽन्यवस्त्रादिचन्द्रमा
 नतः । स्वगेहचितकौ तेन, चिह्नितौ हितवेदिना ॥२९॥ अत्रितेन्रियो म तौ ध्यान्तौ, दधेति ध्ययुञ्जदनी । द्विष्यी महुरुषार्थेऽमृतां (मृ स्तां)
 भेत्तसंधमृषणौ ॥३०॥ इतः सपादलयेऽस्ति, नान्ना कूर्चपूरं पुगम् । मपीकूर्चकमाधातुं, यदल छात्रधानने ॥ ३१ ॥ अल्लभूपाल
 पौत्रोऽस्ति, प्रावपोप्रीव भराधर । श्रीमान् सुवनपालास्यो विस्मयातः सान्धयामिष ॥३२॥ तत्रासीत्प्रश्नमभीमिर्बदमानो गुणोदधि-

श्रीचर्द्धमान इत्याख्यः, स्वरिः संसारपारधूः ॥३३॥ चतुर्भिरधिकाशीतिश्चेत्यानां येन तत्यजे । सिद्धान्ताभ्यामतः मत्यतत्त्वं विज्ञाय
 संसृतेः ॥३४॥ अन्यदा विहरन् धारापुर्या धाराधरोपमः । आगादाग्रहयाराभिर्जनमुडीवयन्नयम् ॥३५॥ लक्ष्मीपतिस्तदाकर्ण्य,
 श्रद्धालक्ष्मीपतिस्ततः । ययौ ग्रन्थुमनशाभ्याभ्यामिन्न ताभ्यां गुरोर्नतौ ॥३६॥ मर्वाभिगमपूर्वम् म, ग्रणम्योपाविशत्प्रभुम् । तौ विधा-
 य निविष्टौ च, करसंपुटयोजनम् ॥३७॥ वर्षलक्षणवर्षा च, दध्यौ वीक्ष्य तनुं तयोः । गुरुराहानयोर्मूर्तिः, सम्यक्स्वपरजित्वरी ॥३८॥
 तौ च प्राग्भवसंबन्धाविवा निमिषलोचनौ । वीक्षमाणौ गुरोरास्यं, व्रतयोग्यौ च तैर्मतौ ॥३९॥ दंशनामीशुविध्वस्तताममौ
 बोधरङ्गिणौ । लक्ष्मीपत्यनुमत्या च, दीक्षितौ शिक्षितौ तथा ॥४०॥ महाव्रतभरोद्धारधुरीणौ तपमां निधी । अध्यापितौ च सिद्धान्तं,
 योगोद्धहनपूर्वकम् ॥४१॥ ज्ञात्वौचित्यं च स्वरित्वे, व्यापितौ गुरुभिश्च तौ । शुद्धग्रामो हि सौगम्यवासं समनुगच्छति ॥४२॥ जिनेश्वर-
 स्ततः स्वरिपरौ बुद्धिसागरः । नामभ्यां विश्रुतौ पूज्यैर्विहारेऽनुमतौ तदा ॥४३॥ ददं शिक्षेति तैः श्रीमत्पत्तने चैत्यश्रुरिभिः । विभं
 सुविहितानां स्यात्तत्रावस्थानवारणात् ॥४४॥ युवाभ्यामपनेतव्यं, शक्त्या बुद्ध्या च तत्किल । यदिदानीं तने काले, नास्ति (न म्नः
 प्राज्ञौ भवत्समौ) प्राज्ञोऽभवत्समः ॥४५॥ अनुशास्ति प्रतीच्छाव, इत्युक्त्वा गूजरावनौ । विहरन्तौ शनैः श्रीमत्पत्तनं प्राप्तुमुदा
 ॥४६॥ सद्गीतार्थपरीचारौ, तत्र भ्रान्तौ गृहे गृहे । विशुद्धोपाश्रयालाभाद्वाचं मम्मर्तुगुरोः ॥४७॥ श्रीमान् दुर्लभगजाख्यस्तत्र
 चासीद्विशांपतिः । गीष्पतेरप्युपाध्यायो, नीतिविक्रमशिक्षणे (गान्) ॥४८॥ श्रीमोमेध्वदंवाख्यस्तत्र चासीन्पुणेहितः । तद्रेहे जग्म-
 तुर्गुमरूपौ स्वयंसुताविव ॥४९॥ तद्द्वारे चक्रतुंबोच्चारं संकेतसंयुतौ । तीर्थं मत्यापयन्तौ च, ब्राह्मं पंच्यं च देवनम् ॥५०॥ चतु-
 र्वेदीरहस्यानि, गारिणीशुद्धिपूर्वकम् । व्याकुर्वन्तौ मशुश्राव, देवताव्रममरे ततः ॥५१॥ तदुध्यानध्याननिर्मग्रेनाः मन्त्रिभितवत्तदा । मम

ब्रेन्द्रियचैतन्यं, धृत्योरिव स नीतवान् ॥५२॥ ततो मत्स्या निमज्जुमाप्याय वचनार्मुतः । आह्वानाय तयोः प्रेपीत्येधाप्रधी द्विने
 श्वरः ॥५३॥ तौ च दृष्टान्तरापातौ, दप्यावग्मोजभू किमु ? । द्विषाभूयाद आदत्त, दर्शनं शस्यदर्शनम् ॥५४॥ हित्वा भद्रासनादीनि,
 तद्वचन्यावनानि तौ । ममृषाविधत्तां हृष्टस्वकम्बलनिपद्यो ॥५५॥ वदोपनिषदां जैनश्रुततत्त्वगिरां सया । वाग्भि साम्य प्रकाशयेता
 वम्यघचां तदादिपम् ॥५६॥ तथाहि—“अपाविषादो वामनो प्रदीता, पश्यस्यचभु म मृणोरस्यकर्म । स वेत्ति विमं नहि तस्य वेत्ता,
 शिवो हारूपी न जिनोऽवताह ॥५७॥ ऊषतुधानयोः मम्यगवगम्यार्यसंग्रहम् । दययाऽम्यधिकं जैनं, तत्रावाभात्रियावहे ॥५८॥ युया-
 मवस्थितौ कुत्रेत्पुके तेनास्तुतौ । न कुत्रापि स्थितिधैत्यवासिम्यो लभ्यते यत ॥५९॥ चन्द्रशालां निजां चन्द्रन्योत्ताननिर्मल-
 मानसा । स तयोरारप्ययमत्र, तत्त्वतुस्तुपरिच्छदौ ॥६०॥ द्वाषत्परिच्छता मिषादोरैर्गुल्कमलेत्तुये । नवकोटिविह्वद चायाव मैम्यममु-
 क्षताम् ॥६१॥ मध्याहि याद्विकस्मार्धदीयितानधिरोद्रिण ॥ आहूय दक्षिणौ तत्र, निम्बूदौ तत्परीक्षया ॥६२॥ यावद्विद्याचिनो-
 दोज्य, विरिञ्चेरिव पपदि । बर्कते तावदावस्मृनिपुकाधैत्यमानुषा ॥६३॥ ऊषुष्य ते ऋटित्वेव, शम्यतां नगराव् बहिः । अस्मिन्न लभ्यते
 स्वातु, वैत्यबद्धासिताम्बरैः ॥६४॥ पुरोबाः प्राह निर्बेयमिदं मूपममान्तरे । इतिगत्वा निजेश्वानभिदमास्पात मापितम् ॥६५॥
 इत्याख्यात च तैः सर्वैः, समुद्रायेन भूषतिः । वीक्षितः प्रातरायासीत्त्र सोचस्तिक्केऽपि स ॥६६॥ व्यावहारण देवास्मदगुहै जैन-
 मुनी उभौ । स्वपथे स्थानमप्राप्नुवन्तौ संग्राप्तुस्ततः ॥६७॥ मया च गुणगृह्यत्वात्, स्थापितापाथ्य निजे । मदपुत्रा अमीमिमै,
 प्रहिताधैत्यपधिमिः ॥६८॥ अत्रादिश्रुत मे धूर्ण, दण्डं बाध्य यथाहवम् । भुत्वेत्याह स्मितं कृत्वा, भूयालः समदर्शनः ॥६९॥ मरपुरे
 गुणिनोऽक्रमारैरान्तरत आगता । वसन्त केन कार्यन्ते ? , को दोषस्तत्र दक्षपत ? ॥७०॥ अनुपुक्ताय ते चैवं, प्राहुः गृणु मदि

पते ! । पुरा श्रीवनराजाऽभूत्, चापोक्तवरान्वयः ॥७१॥ स बाल्ये वर्द्धितः श्रीमद्देवचन्द्रेण स्वरिणा । नागेन्द्रगच्छभूद्धारप्राग्वराहो-
 पमास्पृशा ॥७२॥ पञ्चाश्रवाभिघस्थानस्थितचैत्यनिवासिना । पुर म च निवेशयेदमत्र राज्यं दधौ नवम् ॥७३॥ वनराजविहारं च,
 तत्रास्थापयत् प्रभुः । कृतज्ञत्वादसौ तेषां, गुरुणामर्हणं व्यधात् ॥७४॥ व्यवस्था तत्र चाकारि, सङ्घेन नृपसाक्षिकम् । संप्रदायविभे-
 देन, लाघवं न यथा भवेत् ॥७५॥ चैत्यगच्छयतित्रातमममतो वसतान्मुनिः । नगरे मुनिभिर्नात्र, वस्तव्यं तदमम्मतैः ॥७६॥ राज्ञां
 व्यवस्था पूर्वेषां, पाल्या पाश्चात्यभूमिपैः । यदादिशसि तत्कार्यं, राजन्नेवं स्थिते मति ॥७७॥ राजा ग्राह समाचारं, ग्राग्भूपानां त्रयं
 ददम् । पालयामो गुणवतां, पूजां तूल्लङ्घयेम न ॥७८॥ भवादृशां सदाचारनिष्ठानामाशिषा नृपाः । एधंते युष्मदीयं तद्राज्यं नात्रास्ति
 संशयः ॥७९॥ उपरोधेन नो यूयममीषां वसनं पुरे । अनुमन्यधमेवं च, शुत्वा तेऽत्र तदादधुः ॥८०॥ मौवस्तिकस्ततः ग्राह,
 स्वामिन्नेषामवस्थितौ । भूमिः काप्याश्रयस्यार्थं, श्रीमुखेन प्रदीयताम् ॥८१॥ तदा समाययौ तत्र, शैत्रदर्शनिवामवः । ज्ञानदेवाभिधः
 क्रूरममुद्रविरुदार्हतः ॥८२॥ अभ्युत्थाय ममभ्यर्च्य, निविष्टं निज आमने । राजा व्यजिज्ञपत्किञ्चिदथ (द्य प्र०) विव्रप्यते प्रभो ! ॥८३॥
 प्राप्ता जैनर्पयस्तेषामर्पयध्वमुपाश्रयम् । इत्याकर्ण्य तपस्वीन्द्रः, ग्राह ग्रहसितामनः ॥८४॥ गुणिनामर्चनां यूयं, कुरुध्वं विधुर्तेनमम् ।
 सोऽस्माकमुपदेशानां, फलपाकः श्रियां निधिः ॥८५॥ शिव एव जिनो बाह्यत्यागात्परपदस्थितः । दर्शनेषु विभेदो हि, चिह्नं मिथ्याम-
 तेरिदम् ॥८६॥ निस्तुष्वीहिहृद्दानां, मध्येऽत्र (त्रि प्र०) पुरुषाश्रिता । भूमिः पुरोधमा ग्राह्योपाश्रयाय यथाकृत्वि ॥८७॥ विघ्नः
 स्वपरपक्षेभ्यो, निषेध्यः सकलो मया । द्विजस्तच्च प्रतिश्रुत्य, तदाश्रयमकारयत् ॥८८॥ ततः प्रभृति संजने, वमतीनां परम्परा ।
 महद्भिः स्थापितं बुद्धिमश्रुते नाय संशयः ॥८९॥ श्रीबुद्धिमागरः मूर्तिश्चक्रे व्याकरणं नम्रम् । सहस्राष्टकमानं तच्छ्रीबुद्धिमागरा-

भिषम् ॥९०॥ अयदा विहरन्तश्च, श्रीजिनेश्वरस्यार्यः॥ पुनर्दार्गापुरीं प्रापुः, सुपुण्यप्राप्यदर्शनाम् ॥९१॥ भेष्टी महीश्वरस्तत्र, पुरुषार्यं
 त्रयोभूतः॥ सुस्वैकां स्वपने संस्पर्शा, यं सर्वत्र विषयम् ॥९२॥ तस्मात्पङ्कमासास्यो, घनदेव्यङ्गभूरभूत् । पुत्र सदस्रजिह्वोऽपि,
 यदुष्णोक्तौ नदि यदुः ॥९३॥ सपुत्रः सोऽन्यदा धरिं, प्रबन्तु सुकृती ययो । संसारसारतामूल, श्रुतो धर्मय मन्त्रिणः (तुर्विधः प्र०)
 ॥९४॥ अयामयङ्गमारोऽवौ, वैराग्येण तरङ्गितः॥ आपप्रच्छे निबं ज्ञात, तपःधीसंगमोत्सुकः ॥९५॥ अनुमत्या ततस्तस्य, गुहमि-
 न्नु च दीक्षितः॥ ब्रह्मणसेवनाकूपद्विधाहितयमग्राहीत् ॥९६॥ स चावगाढसिद्धान्तस्तन्वद्भ्यामनुमानतः । बभौ महाक्रियान्निष्ठ, श्रीसं-
 पामोन्नमास्करः॥९७॥ श्रीवर्द्धमानधुरीणामावेष्टात्परितो बभौ । श्रीजिनेश्वरस्यारिष, ततस्तस्य गुणोद्देवः॥९८॥ भीमानभयदेवास्य,
 धरि पुरितविष्टः॥ यद्योमिर्विहरन् प्राप, पत्न्यप्त्रपुरं ध्वनं ॥९९॥ आपुःप्रान्ते च संन्यासमवलम्ब्य दिवः पुरीम् । अलञ्चकुर्व
 र्दमानस्यो भूरयः क्षमात् (क्रमात् प्र) ॥१००॥ ममये तत्र दुर्मिक्षोपप्रवेदंशदौस्प्यत । सिद्धान्तस्तुटिमायासीदुच्छिन्ना वृत्तयोऽस्त
 च ॥११॥ ईपतिस्त्वं च यत्स्वदं, प्रेषास्तुनिपुणैरपि । दुर्बोधेभ्यश्चन्द्रार्ध, खिलं जडे वतश्च तत् ॥१२॥ निधीयेऽथ प्रश्नु धर्मभ्यानस्य आस-
 नामरो । नत्वा निस्तन्त्रमाह सामयद्वबसुनीश्वरम् ॥१३॥ भीष्मीलाह पुरा ऋष्याचार्यनाम्ना प्रसिद्धिभू । इविमेकादशाब्दयया स,
 विदये शीतकर्मय ॥१४॥ अङ्गद्वय दिनाऽन्येषां, कालादुन्नेदमाययुः । वृत्तयोऽस्य मङ्गानुग्रहापाथ कुरूपमम् ॥१५॥ धरिः प्राह ततो
 मातः !, ऋष्यमस्यमतिजड । श्रीसुधर्मकृतग्रन्थदर्शनेऽप्यसमर्थधी ॥१६॥ ब्रह्मस्वात्कषियुत्तरे, विष्टते कर्मपार्थनम् । प्राप्यैरनन्त
 समारम्भमिर्मिर्द्विजित महत् ॥१७॥ अनुष्ठङ्ग्या च त वाणी, तदादिष्ट करोमि किम् ! । इतिकर्तव्यतामूहो, न लेभे किञ्चिदुत्तरम् ॥१८॥
 देवी प्राह मनीषाञ्च, (पीडुः प्र०) सिद्धान्तार्थविचारणे । योग्यतां तव मत्ताज्जं, कथयामि विचिन्तय ॥१९॥ यत्र संदिपते नेत, प्रष्ट

व्योऽत्र मया मदा । श्रीमान् सीमन्धरः स्वामी, तत्र गत्वा धृतिं कुरु ॥१०॥ आरभस्व ततो ह्येतन्माऽत्र संशयतां त्वया । स्मृतमात्रा
 समायास्ये, इदार्थं त्वत्पदोः शपे ॥११॥ श्रुत्वेत्यङ्गीचकाराथ, कार्यं दुष्करमप्यदः । आचामाम्लानि चारब्धग्रन्थसंपूर्णतावधि ॥१२॥
 अङ्कशेनैव संपूर्णा, नवाङ्ग्या वृत्तयस्ततः । निरवाह्यत देव्या च, प्रतिज्ञा या पुरा कृता ॥१३॥ महाश्रुतधैरः सर्वाः, शोधितास्ताश्चिरन्तनैः ।
 उरीचक्रे ततः श्रद्धैः, पुत्तकानां च लेखनम् ॥१४॥ ततः शासनदेवी च, विजने तान् व्यजिज्ञपत् । प्रभो ! मदीयद्रव्येण, विधाप्या
 प्रथमाऽऽवृत्तिः (प्रतिः प्र०) ॥१५॥ इत्युक्त्वा सा समदधत्सरणोपरि हैमनीम् । उत्तरीयां निजज्योतिःक्षतदृष्टिरुचि दधौ ॥१६॥
 तिरोऽधत्त ततो देवी, यतयो गोचरादथ । आगता ददृशुः सूर्यबिम्बवत्तद्विभूषणम् ॥१७॥ चित्रीयितास्ततश्चित्ते, पप्रच्छुस्ते प्रभून्मुदा ।
 ते चाचख्युर्दन्तं तं, श्राद्धानाह्वाययंस्ततः ॥१८॥ आयातानां ततस्तेषां, गुरवः प्रेक्षयंश्च तत् । अजानन्तश्च तन्मूल्यं, श्रावकाः
 पत्तनं ययुः ॥१९॥ अदशि तैश्च सा तत्र, स्थितरत्नपरीक्षिणाम् । अज्ञास्तेऽपि च तन्मूल्यमन्त्रं व्यदधुरीदृशम् ॥२०॥ अत्र श्रीभीमभू-
 पालपुरतो सुच्यतामियम् । तद्वत्तो निष्कयो ग्राह्यो, मूल्यं निर्णीयते न तु ॥२१॥ समुदायेन ते सर्वे, पुरो राजस्तदद्भुतम् । मुमुचुः
 किल शक्रेण, प्रणयात्प्राप्तं कृतम् ॥२२॥ तदुदन्ते च विज्ञप्ते, तुष्टः प्रोवाच भूपतिः । तपस्विनां विना मूल्यं, न गृह्णामि प्रति-
 ग्रहम् ॥२३॥ ते प्रोचुः श्रीमुखेनास्य, यमादिशत निष्कयम् । स एवास्ति प्रमाणं नस्ततः श्रीभीमभूपतिः ॥२४॥ द्रम्मलक्षत्रयं कोशा-
 ध्यक्षादापयति स्म सः । पुत्तिका लेखयित्वा च, सूरिभ्यो ददिरेऽथ तैः ॥२५॥ पत्तने ताम्रलिप्यां चाशापल्यां धवलकके । चतुराश्व-
 तुरशीतिः, श्रीमन्तः श्रावकास्तथा ॥२६॥ पुस्तकान्यङ्गवृत्तीनां, वासनाविशदाशयाः । प्रत्येकं लेखयित्वा ते, सूरीणां प्रददुर्मुदा ॥२७॥
 पुग्मं ॥ ग्रावर्त्तन्त नवाङ्गानामेवं तत्कृतवृत्तयः । श्रीसुधर्मोपदिष्टतच्चतालककुञ्चिकाः ॥२८॥ पुरं धवलकं ग्रापुरथ संयमयात्रया ।

ध्यानपात्रनिषेधो दि, सिद्धान्तापास्तिलक्षणम् ॥२९॥ आध्यामास्तनय'कष्टात्, निद्यायामतिजागरात् । अत्यायासात्प्रभोज्ये, रक्त
 दोषा दूरायन्ति ॥३०॥ अमपथा वनास्तत्र, प्रोचुरुस्मृग्रदक्षानात् । वृषिकसस्य कुष्ठोऽभूत्कुपितैः घासनामरैः ॥३१॥ निद्रम्येति
 गुणाग्रान्न, म्यान्नामिनापुकस्तन' (म्यान्नप्रयाभिलापुक) । निशि प्रणिदधत् पद्मगेन्द्रं धीपरणामिषम् ॥३२॥ लेलिहानेभरं लेलि
 हानं ददमनहम् । अरिरेष्यन्न धीमान्, स्वप्न सत्त्वकपोपत' ॥३३॥ कासरूपेण कालेन, व्यस्तेनालीढविग्रह । धीगायुरिति संन्यास,
 एव म माग्रत तत' ॥३४॥ इति स्यायन् द्वितीयेऽह्नि, निशि स्वप्ने स औप्यत । वरयेन्नेण रोगोऽय, मयाऽऽलिप्त इतस्ततः ॥३५॥
 पुर्मर्मा । निद्रम्यति गुरुः प्राह, नासिधे मृत्युमीलित । रोगाद्वा पिष्टुना यष्टु, कष्टदास्त्वदि दुस्सहम् ॥३६॥ नागः प्राहावृतिर्नात्र,
 क्वाया वैनप्रमायनाम् । एक्षमप विचदि त्वं, हिन्वा देव्य विनोवृष्टेः ॥३७॥ धीकान्तीनगरीसत्कचनेक्षभावेक्यं यत् । वारिधेर
 तग यानपात्रण ग्रजता सता ॥३८॥ तदधिष्ठापकस्तुरस्वस्मिन्ने भावने ततः । अर्चितव्यन्तरस्योपदेष्टेन व्यवहारिणा ॥३९॥ तस्या
 नुच ममाकृण, प्रनिमानो ग्रयीन्नितु' । तपामका च चारूपग्राम तीर्थे प्रतिष्ठिता ॥४०॥ अन्या धीपत्तने विभ्रास्तरोर्मूले निवे
 दिता । अगिष्टनमिप्रनिमात्र/माग्नान् प्रतिष्ठिता ॥४१॥ तृतीया स्तम्भनप्राप्ते, सेदिकस्तटिनीवटे । तरुजालान्तर भूमिमध्ये विनि
 दिता'न्ति च ॥४२॥ तां च धीपाधनायस्याप्रणिमा प्रतिमासिह । प्रकर्णकुरु तत्रैतन्महातीर्थं मधिष्यति ॥४३॥ नदिम् कुलकं ॥
 पुग नागानुनो विद्यानमिदो धिया'न्निधिः ॥ गममन्नगमयद्रम्यन्त'स्यनिम्बप्रभावतः ॥४४॥ तत' स्तम्भनक्यमित्यस्तेन प्राप्तो निवे
 दिन् । तदया न'पि कीर्तिं म्याज्यायती पुण्यभूषणा ॥४५॥ युगम् ॥ अष्टाऽन्यैः सुरी इदरूपा ते मार्गदर्शिका । ध्यानस्वरूपत'
 यवपत्ने गन्ता यथाग्रज ॥४६॥ उत्तरेत्यन्तर्हिने नय, मूरय' प्रमडोवृष्टुगः । व्याकुर्वन्ति स्म महस्य, निद्रावनं तदद्रुतम्

॥४७॥ ततश्च मम्मदोत्तलः, प्रकान्ता धार्मिकस्तदा । यात्रा नवशती तत्र, शकटानां चचाल च ॥४८॥ अग्रे भुत्वा प्रभुर्दुर्लभो-
 लेयकपदानुगः । श्रावकानुगतोऽचालीव, वृणकण्टकिना पथा ॥४९॥ अनैस्तत्र ययुः सेढीतीरे तत्र तिस्रोहितौ । दृष्ट्वाश्वानौ तत-
 स्तन्मृत्तन्नाभिज्ञानतोऽमुतः ॥ ५० ॥ पप्रच्छुरथ गोपालान्, पूज्याः किमपि भोः किमु । जाल्यामत्रास्ति ? तेज्वेकः, प्रोवाच
 श्रूयतां प्रभो ! ॥५१॥ ग्रामे महीलणारव्यस्य, मुख्यपट्टकिलस्य गौः । कृष्णाऽऽगत्य क्षरेत्क्षीरमत्र सर्वैरपि स्तनैः ॥५२॥ गृहे रितैव
 सा गच्छेदुह्यमानाऽतिकष्टतः । मनाग् मुञ्चति दुग्धं न, ज्ञायतेऽत्र न कारणम् ॥५३॥ तत्र तैर्दशितं क्षीरमुपविश्यास्य सन्निधौ । श्री-
 मत्पार्थप्रभोः स्तोत्रं, प्रोचे प्राकृतवस्तुकैः ॥५४॥ जयतिहुणेत्यादिद्वैतद्वीत्रिशता तदा । अवदत् स्तवनं तत्र, नासाग्रन्यस्तदृष्टयः
 ॥५५॥ बभूव प्रकटं श्रीमत्पार्थनाथप्रभोस्ततः । शनैरुन्निद्रतेजसि, बिम्बं तत्प्रतिवस्तुकम् ॥५६॥ प्रणतं सूरिभिः मङ्गसहितैरेतदञ्जना ।
 गतो रोगः ममग्रोऽपि, कायोऽभूत्कनकप्रभः ॥५७॥ गन्धाम्भोभिः स संस्नप्य, कर्पूरादिविलेपनैः । विलिप्य चार्चितः सौमनभैः
 सौमनभैस्तदा ॥५८॥ चक्रे तस्योपरि च्छाया, मच्छाया प्रतिसीरया । सत्रादवारितात्तत्र, सङ्गे ग्राम्यानभोजयत् ॥५९॥ ग्रामादाथ
 ततश्चतुः, श्राद्धा द्रव्यस्य मीलनम् । अक्लृणेनामिलल्लक्षं, ग्राम्यैरनुमता च भूः ॥६०॥ श्रीमल्लवादिशिष्यश्च, श्राद्धैरेश्वराभिधः । महि-
 माग्र्यपुराणामः, ममाह्वायि धियां निधिः ॥ ६१ ॥ अनुयुक्तः स सन्मान्य, कर्मन्तरविचक्षणः । अथ प्रासाद आरेभे सोऽचिरा-
 त्पर्यपर्यत ॥६२॥ कर्माध्यक्षस्य वृत्तौ यद्रम्म एको दिनं प्रति । विहितो घृतकर्म्यश्च, भुक्तौ तन्दुलमानकम् ॥६३॥ विहृत्य भोजनात्तेन,
 तेन द्रव्येण कारिता । श्री(स्वा ग्र०) देवकुलिका चैत्ये, सा तत्राद्यापि दृश्यते ॥६४॥ शुभे मुहूर्ते बिम्बं च, पूज्यास्तत्र न्यवेशयन् ।
 तत्रात्रौ धरणाधीशस्तेषामेतदुपादिशत् ॥६५॥ स्तवनादमुतो गोप्यं, मढाचा वस्तुकद्वयम् । कियतां हि विपुण्यानां, प्रत्यक्षीभूयते

मया ? ॥६६॥ नगनेन्द्रादतोऽपि, त्रिभुवचमिता स्तुति । मपुण्य पठ्यमानाऽत्र, क्षुद्रोपद्रवनाशिनी ॥६७॥ तव प्रमृत्यवस्तीर्थं,
मनोवाञ्छितरूपम् । प्रष्टुम गेगन्धोष्मदिदं मदावयनावन ॥६८॥ अयापि कलत्रो जन्मकल्याणक्रमदाहरे । आयो घवलकः भाद्र,
पंक्त्यन्तरे, वै दिक्कृतुष्टय २२२॥ आषाढथावको गौडोऽक्षरयत्नतिमात्रयम् ॥७१॥ भीमान् जिनेश्वर छरिस्तवा भीमुदि
मात । निरमापु प्रपन्नतौ, मदयायादिवयीयतु ॥७२॥ भीमानमयेवोऽपि, सासनस्य प्रभावनाम् । यत्ने श्रीकर्मराज्य, घट-
नोभयद्वयगुरोरीदृग् मनामधित, कल्याणैकनित्यन कळिल्लादेल्लात्रिषममम् । भूयादुर्द्धदुर्धदोविततम् प्रच्यसद्योदया,
धेव धीमिनयो तय दिदुतु को प्रमण्यन्नोदये ॥ ७५ ॥ भीचन्द्रप्रमश्वरिपटुसरसीहंसप्रमः भीप्रमाचन्द्रः क्षरिनेन केतसि कृते
धीगमतहमीमुत्रा । धीपूवर्चिरित्रोदयगिरी प्रपुमसूरीविगो, वृषान्तोऽमयेदवमृसिगुरोः भूमे महेन्दुप्रम ॥७६॥ वरकरणवपु-
नीरश्नृत्तिनस्नालीकल्पविजयस्य । धीप्रपुममुब्राने मुमनश्चित्रं न वक्तुयी ॥७७॥ इति धोप्रमाचन्द्रक्षरि कृते प्रमावकचरित्रे ॥
अयं हरिपुत्रं चेत्यपासन धीवदमानश्रिणा भीधरधीपतिनामानौ कृष्णब्राह्मणपुत्रौ दीक्षितौ, क्रमेण पशुमुतीभूतौ भीक्षिनेभ्यश्चरिषु
दिमागगाचापाविनि मूरीकृतौ, गुवाग्रया वमनिशामगुम्कनीक्षणाय पचननगर प्राप्तौ, पत्ने च वैल्येभ्योऽन्यत्राधस्यानाय वसतिमलम
मानौ पुगेद्विनपृष्ट गत्वा तत्पुत्रम्भाषेय्यामिष्यतिकरपुक्तवन्तौ, पुरोहितोऽपि गुणपात्रमतौ सुनी निरीक्ष्य स्वगृहे ण्व रक्षितवान्, गत्वा
च गङ्गा पुग्मन्नां वसत्यामिष्यतिरः मुनिद्विकल्पस्य च यथाशक्तिरूपितवान्, वैल्यबास्यात्राविधायिना राज्ञा वैल्यवामिनः मविनये मधि

ताः—मदनुरोधेनानयोः स्थितये दत्ताजामित्युक्ते राजोपरोधेन चैत्यवासिभिराज्ञा दत्ता, स्थितौ च तौ तत्र वसतिवासेन, ततः कियत्काला-
 नन्तर पुनरपि धारानगर्या प्राप्तौ, तत्र महेभ्यमहीधरधनदेव्योः सुतोऽभ्यकुमारनामा कुशरब्रह्मचारी समुत्पन्नवैराग्यः प्रव्राजितः, सोऽपि
 बहुश्रुतीभूतो वर्द्धमानश्रिवचमा श्रीजिनेश्वरस्वरिणा स्त्रीकृतो वैराग्यनिधिः, तेन च शासनसूरीप्रेरितेन नवाङ्गवृत्तयो विहिताः, क्रियमा-
 णासु च वृत्तिग्याचाम्लतपमा रात्रौ जागरणाल्लेखनादिप्रयासाच्च रक्तदोषः शरीरे ममुत्पन्नः, तद् दृष्ट्वा च मत्सरिभिः अहो उत्सन्नफलं,
 यदस्य सूरैः शरीरे कुष्ठोत्पत्तिर्जातेत्यपभ्राजनामाकलय्य खिन्नः स्वरिः शासनसुरीं प्रत्युक्तवान्, तथा च श्रीस्तम्भनपार्श्वजिनप्रतिमाप्रक-
 टनाद्युपायेन तदुपशान्त्युपायः प्रदर्शितः, स्वरिश्च तत्तथैव कृत्वोपशान्तरक्तदोषः कियत्कालं प्रवचनं प्रभाव्य शुभध्यानपरायणोऽनशनेन
 स्वर्गमसाधयदिति श्रीअभयदेवसूरिचरित्रपिण्डार्थः, अत्र चरित्रे दुर्लभराजमभायां श्रीजिनेश्वरसूरेर्गमनमपि नाभूत्, तदभावात्कु-
 तस्त्यः तत्र विवादो?, विवादाभावाच्च खरतरविरुद्धं बन्ध्यास्तनन्धयकल्पं संपन्नं, नचैवं संबन्धः श्रीप्रभावकचरित्र एवोपलभ्यते,
 नान्यत्रेति शङ्कनीयम्, अन्यत्रापि तथैवोपलभ्यमानत्वात्, तथाहि—वच्छा! गच्छह अणहिल्लपट्टणे संपयं जओ तत्थ । सुविहिअजइ-
 प्पवेसं चेइअमुणिणो निवारंति॥१॥ सत्तीए बुद्धीए सुविहिअसाहूण तत्थ य पवेसो । कायवो तुम्ह समो अब्भो न हु अत्थि कोऽवि
 विज्ज ॥२॥ सीसे धरिज्जण गुरूणमेयमाणं कमेण ते पत्ता । गुज्जरधरावयंसं अणहिल्लभिहाणयं नगरं ॥३॥ गीअत्थमुणिसमेया भमिआ
 पइमंदिं वसहिहेज्ज । सा तत्थ नेव पत्ता गुरूण तो समरिअं वयणं । ४॥ तत्थ य दुल्लहराओ राया रायव सव्वकलकलिओ । तत्थ
 (स्स) पुरोहिअसारो सोमेसरनामओ आसी ॥५॥ तस्स घरे संपन्ना (ते पत्ता) सोऽविहु तणयाण वेअअज्झयणं । कारेमाणो दिट्ठो
 सिट्ठो स्वरिप्पहाणेहि ॥६॥ सुणु वक्ख्वाणं वेअस्स एरिसं सारणीड परिसुद्धं । सोऽवि सुणंतो उप्फुल्लोअण्णो विम्भिओ जाओ ॥७॥

दि वराह मन्दुय प्पुत्राय अनया नह उरण्णो । इय चिंतितो विष्णो पयपउम वेढई तसिं ॥८॥ सियसामणस्स जिणसासणस्स सार
 यत्तर गइउम । इय आर्माया दिआ मूरीहि मफअसिदिक्कण ॥९॥ 'अपापिपायो दामनो ग्रहीता, पप्पत्यथसुः स भूणोत्सयद्धम् ।
 ग रन्ति विधं नदि नय्य वेणा, विनो म विनोउपताड' ॥१०॥ तो विष्णो ने जया चिहह गुही तुमेहि सह होइ । तुम्ह पसाया
 वेअयपारगा भूति म अ मुआ ॥११॥ टाणाभाया अग्ग पिट्ठाभो कय्य इत्थ तुह नयर ! । वेइअवासिअमुपिणो न दिंति सुविदिअबने
 पमिउ ॥१२॥ नअवि मयन्माण उवरि टाविलु मुदअमणेण । पडिलाभिअ मन्कण्हे परिक्खिआ सहमय्येसु ॥१३॥ तणो चेइय
 पामिअमुडा नआगया मणनि इमे । नीमगइ नयरमज्जा वेइअज्जान इह ठंति ॥१४॥ इअ बुवंतं मोउ रण्णो पुरओ पुरोहिओ मगइ ।
 रायावि मयन्मयइअपत्तापि साएण पुरओ ॥१५॥ जइ कोअवि गुणइटाण इमाण पुरओ विक्कय मयिदी । च निअरखाउ कुळ
 नामपि मकिमियममचुह ॥१६॥ रण्णो आण्सेणं वसुहि लरिउ ठिआ वउम्माप्ति । तणो सुविदिअमुपिणो विहरंति जइन्दिअं तअ
 ॥१७॥ इत्थादिअपल्लीयमज्जित्तरुअरुअनमसत्तिआइणो, ययप्यअपि प्रमाअकचरिणेण नह भूयोउसंगत तथापि स्वरत्त-
 रंअकइहुः मरतगपिअन्निअभयवासिसिं मइ विनाइस्सअ नाल्हीअपयार्थे मम्ममवेति इअंति, यस्तु गणअरत्ताद्धअतकइइवुणो
 विरादं म म्मरतगपनअप्याअप्याएण जिनपतिअगिणा संगतिपटनाय विकल्पित, म एय सच्छिप्येण सुमत्तिनामाअय अस्सितोअकि
 अन्निअमर्थय पोत्थय, यतः मो-पूणोअपि भूतपूर्वोअत्थ सितित, भूयसि च तत्रास्मान्पप्यसंबदाकयानि, तत्राभूतत्वं च प्रमाअकच
 गियाइअनुकम्मापि अअ ममनान्, अन्यानामप्यसुवट्ठाअस्मानो मयं त्वेषम्-आस्सयनाअइअभि पडिअजिनेअप्रमसृतिभिः सह
 धीअइअनाभावा नयने प्राप्ता इत्थापुत्त तअ विप्रायेमाण म्मरतगणायपि न मम्मत, यत एव मति धीअइअनाभावायस्येय म्मर

तराधिकृतं म्यात्, नान्यस्य, उच्यते च तैः श्रीजिनेश्वरसूरैरित्यसंगतिः, तथा तत्रैव चैत्यवासिसुख्यः मूराचार्य उक्तः, स च द्रोणा-
चार्यस्य भागिनेयः, स च शिष्यीभूतस्तदानीं नास्तीति महत्यसंगतिः स्वधिया भाव्येति, तेन प्रभावकचरित्रासंगतं यावत्तावत्सर्व-
मपि जिनपतिसूरिकल्पितमिति । किंच-एकं चित्रं यत् जिनेश्वरसूरिवर्णने काचपिच्यभूतान्यनेकानि वाक्यानि लिखितानि परं खरतर-
विरुद्धं न लिखितं, किंतु राजा तु न्यायवादी यावन्न किंचिजल्पतीत्येतावन्मात्रं भणितं, कुतो राज्ञा खरतरविरुद्धं दत्तं ?, मौने
विरुद्धदाननिदानवाक्प्रवृत्तेरेवाभावात्, तस्माद् ज्ञायते गणधरसार्द्धशतकवृत्तिकरणकाले बाहुल्येन खरतरनाम्नः प्रसिद्धिर्नासीत्,
किंतु, तदीयमुखाद्विधिसङ्घो विधिममुदायो विधिधर्मो त्यादि लोकमुखाच्चौष्ट्रक इति प्रसिद्धिः, अत एव जिनदत्तशिष्यो जिन-
चन्द्रस्तच्छिष्यो जिनपतिस्तत्प्रतिबोधितेन भाण्डागारिकनेमिचन्द्रेण षष्टिशतककारेण जिनवल्लभैकगुणानुरागेण जिनवल्लभ-
स्तुतिं कुर्वताऽपि न कापि खरतरसगच्छो भणितः, किंतु “पय पणमिअ सिरिवीरजिणु गणहरगोअमसामि” इत्यादि खरतरप्रसिद्ध-
जिनवल्लभवर्णने ‘नंदउ विहिसमुदाओ’ इत्याद्युक्तम्, एवं तत्पक्षीयग्रासादप्रशस्त्यादौ कचिद्विधिपक्ष इत्याद्यापि लिखितं दृश्यते,
लोकोक्त्या औष्ट्रकशब्दप्रवृत्तिः स्तनिककृतशतपद्यां-हुं नन्देन्द्रियरुद्रकाल १५९ जनितः पक्षोऽस्ति राकाङ्क्षितो, वेदाभ्रारुण-
काल १२०४ औष्ट्रिकभवो विश्वार्ककाले १२१३ऽञ्चलः । षट्त्र्यंकेषु च १२३६ मारुपौर्णिम इति व्योमेन्द्रियार्क १२५० पुनः,
काले त्रिस्तुतिकः कलौ जिनमते जाताः स्वकीयाग्रहात् ॥१॥ इत्यादिपुरातनकाव्यादौ यत्र कापि खरतराधिकारस्तत्रौष्ट्रकनाम्नैवेति,
यत्तु खरतरपट्टावल्यां यथा खरतरविरुद्धं लिखितं तथा सदसि वक्तुमप्ययुक्तं, तथाहि-सं० १०२४ वर्षे श्रीमदणहिल्लपत्तने दुल्लभ-
राजमभासमक्षं विवदमानैः सरस्वतीभाण्डागारानीतदश्वकालिकपुस्तकवाचकत्वप्रतिज्ञया लब्धाऽऽन्मलघुत्वैरन्तराले पञ्च चोरयन्दि-

किं नमो रूपरुप कमल अक्षणा इह तदृष्यो । इयं चित्ततो विष्णो पयपउभं वंदई तसिं ॥८॥ सियसाममस्य जिणसामपास्य मार
पुत्तर मइठ्ठय । इयं आसीसा दिक्का बरीहिं सुकजसिद्धिक्कय ॥९॥ 'अपाणिपादो जमनो ग्रहीता, पश्यत्यधुः स शृणोत्यकर्णं ।
स वचि विंधं नहिं तस्स वेसा, श्रियो बढयी सु विनोऽवताढ ॥१०॥ तो विष्णो ते जयइ पियह गुणी तुमेहिं मह बोइ । तुम्ह पसाया
वेअरयपारगा हुंति मे अ सुआ ॥११॥ टाणायायाअन्धे पियुमो कय इरव तुह नयर । वेइअनासिमयुणिगो न दितिं सुविहिअज्जमे
बसिं ॥१२॥ तेमपि सुकदसाळा उवरिं टावितु सुदअनुवेणं । पडिक्कामिअ मन्सण्हे परिकखिआ सबमन्धेसु ॥१३॥ ततो वेइय
पासिमसुहा तत्तामया मभंति इमं । नीमरह नयरमक्का वेइअज्जान इह ठंति ॥१४॥ इअ वुत्तं व्रोहं रण्णो पुरओ पुणेहिओ मगइ ।
रायावि सुयन्धेइअवासिं माण पुरओ ॥१५॥ जइ कोऽवि गुणइहाण इमाण पुरओ विरुवय मणिदी । त निअरळाउ फुड
नासमि मकिमियममजुइ ॥१६॥ रण्णो आपसेवं वसहिं उरिठ ठिआ कतम्मासिं । ततो सुविहिअयुणिगो बिहरंति जइच्छिअं तत्थ
॥१७॥ इत्यादिक्कपछीयमहलिककयिरुजवर्णनसत्तिकाइणो, यदप्यत्रायि प्रमदकचरित्रेण मह भूयोऽसंगतं तथापि स्मृत
रपिल्लइणुः खगरविक्रयिष्यतमेत्पसासिभिः सा विज्जइस्मन्न नास्तीत्यत्रायै मम्मनमवेति इच्छित, यस्तु गणधरसार्द्धद्वतकइइवुत्तौ
विबाद स च त्वतरमतद्वत्रबादत्रचारेण जिनपतिवरिणा संगतिपटनाय विकल्पित, स एव तच्छिष्येण सुमतिनाम्नाअत्र लिखितोऽकि-
ञ्चित्कस्तवैव धोष्य, यतः मोऽभूतोऽपि मूलपूर्वोक्तस्य लिखित, यूर्यासि च तत्रान्यान्यप्यसंबद्धानाकयानि, तत्रापुत्रत्वं च प्रमासकच-
रित्रादवतनुकम्पापि अत्र भवन्नान्, अन्यानामप्यसंबद्धानां मुखं स्वेवम्-आत्मनाऽष्टादशभिः पण्डितजिनेष्वप्रभृतिभिः साह
भीत्रदयानाचायाः 'गचने दासा' इत्याद्युक्तं तत्र निधायमाणं स्मृतपणायपि न मम्मनः, यत एवं मतिं भीत्रदयानाचार्यस्यैव स्मर

मानसुरित एव पट्टपम्परोक्ता, अत्र तु श्रीउद्योतनसुरिपट्टधरत्वेन श्रीवर्द्धमानाचार्यो भणितस्तत्र निदानं किं?, मय्यग्न न विश्वः, नहि श्रीउद्योतनसुरिशिष्यः श्रीवर्द्धमानाचार्यः, किंतु चैत्यवासिशिष्यः सुरिः सन्नेव चारित्राद्युपसंपदं गृहीत्वा विजहारेति प्रतिपादनाद्, उपसंपन्नस्तु स्वकार्यसमाप्तौ गन्तुक एव स्यात्, तस्य च दिग्बन्धादिकं न संभवति, तदभावे च न मण्डल्यादिना संभोगः, तदभावाच्च न पट्टधरत्वमिति प्राग् दर्शितमित्याद्यनेकप्रकारं खरतरलिखितं सुदृशां न सम्मतमिति गार्थः ॥४४॥ अथ लोकदत्तमपि खरतरनाम जिनदत्तेन कथं विकल्पितमित्याह—

खरयरनामं किरिआउगत्तणओत्ति चित्ततुट्ठीए । परिकप्पिअंति तदवच्चकप्पिअं तस्स मूलं पि ॥४५॥
 खरतरनाम क्रियोग्रत्वात्—क्रियाभिरुग्रत्वमस्माकमतः, खरतर इति नाम चित्ततुट्ठी—मनःसंतुष्टिनिमित्तं परिकल्पितमपि, अर्थाजिनदत्तेन तस्य नाम्नो मूलमपि श्रीजिनेश्वरसुरिरिक्षणं तदपत्यकल्पितं—जिनपतिसुरिप्रभृतिभिः कल्पितं, जिनदत्तेन खरतरशब्दस्य क्रियोग्रत्वमित्यर्थः कल्पितः, तदपत्येन च तस्य मूलमपि जिनेश्वराचार्यः कल्पितः, तस्य च निमित्तं चैत्यवासिभिः सह विवाद इत्याद्यपि कल्पितमिति गार्थः ॥४५॥ अथोक्तकल्पनायां जनविश्वासः कथं भवतीति विकल्प्य यत्कृतं कुर्वन्ति च तदाह—
 जेणं जिणदत्तमए पुराणपाढाणमण्णहाकरणे । परलोअभयाभीआ अज्जवि दीसंति वेसहरा ॥४६॥

जिनदत्तमते पुरातनपाठानामन्यथाकरणे—प्राचीनशास्त्रपाठपरावृत्तिकरणे येन कारणेन ‘परलोकभयाभीताः’ परलोकभयं—नरकादिपातभयं तस्मादभीताः—निश्शुकाः अद्यापि वेपथराः—जिनदनापत्यानि साध्याभामरूपाणि दृश्यन्ते, यतः साम्प्रतमपि तृपागच्छीयरत्नशेखरसूरिकृतश्रावकप्रतिक्रमणवृत्तौ श्रीअभयदेवसूरिरित्यत्र खरतरधुरीणश्रीअभयदेवसूरिरिति प्राक्षिप्य लिखितं, तच्च

[illegible]

जेमलमेरौ कूटलिखनं जनप्रसिद्धं जातं, तस्माद् बहु ख्यातं यथा स्यात्तथा खरतराः क्षीणस्वराः—मान्द्यरोगग्रस्ता इव उच्चैःस्वरेण वक्तुमशक्ताः संजाताः, तेन कारणेन कूटलिखनहेतुरिति गाथार्थः ॥४८॥ अथ चैत्यवासिविवादे दूषणान्तरमाह—

किंच विवाओ चेइअवासीहिमसंभवीऽवि आयारे । तत्थवि खरयरविरुअं जयवाण सव्वहा नेव ॥४९॥

किंचेति दूषणाभ्युच्ये, चैत्यवासिभिः सह माधूनां विवादोऽसंभवी, अपिरेवार्थे, असंभवेव, क ?—आचारे—आचारविषयो विवादो न संभवति, चैत्यवासिनां साधूनां चाचारः सर्वजनप्रतीत एव, सिद्धे वस्तुनि साधनायोगाद्, दशैकालिकादिपुस्तकानयनभक्तमेव, आचारे इत्युक्तौ कदाचित्पाण्डित्यपरीक्षानिमित्तं तार्किकवादो युक्तोऽपीति ज्ञापितं, तत्रापि—जयवादे खरतरविरुदं सर्वथा नैव—न संभवत्येव, खरतरनाम्नोऽशुभार्थवाचकत्वादिति गाथार्थः ॥४९॥ अथाशुभार्थवाचकत्वेऽपि दूषणमाह—

सद्धानं दुब्बिभक्खे खरयरविरुअंपि अद्धजरईअं । खरसद्दो लोअमुहा तरसद्दो सहसत्थाओ ॥५०॥

शब्दानां दुर्भिक्षे—शुभाशुभार्थवाचकानामन्यशब्दानामप्राप्तौ मत्यां खरतरविरुदमर्द्धजरतीयम्—अर्द्धजरतीयन्यायमापन्नं, अर्द्धजरतीयन्यायस्त्वेवं—खरशब्दः सत्यवाचिन्वेनाभ्युपगमे लोकमुखदेव खरशब्दस्य प्रवृत्तिः, तरशब्दः अतिशयार्थे प्रत्ययलक्षणः, स च शब्दशस्त्रादेवत्यर्द्धजरतीयन्यायो, वैपरीत्यप्रवृत्तिमद्भयामुभाभ्यामेव खरतरशब्दस्य व्युत्पन्नत्वाद्, अथोभावपि शब्दो व्याकरणनिष्पन्नावेव गृह्यते तर्हीतिशयेन खरः खरतरः इति व्युत्पत्त्या महान् गर्हभ उग्रतरो वा भण्यते, स च लोकानां मुखादसंभवीति, लोकमुखच्च विरुदसंभवे तरप्रत्ययप्रयोगोऽसंभवीति विचारणया स्पर्णगिर्यादौ क्रोधाविष्टवाक्श्रावणे खरतरोऽयमिति भणनं प्रसिद्धं तदेवात्र संभवीति गाथार्थः ॥५०॥ अथ जिनेश्वरेश्वरेः खरतरविरुदं न जातं तत्र युक्तिमाह—

अमनस्यौ ध्यात्स्वन्तदाऽप्युपगममेवेति गाथाय ॥४६॥ अथ प्रापीनपाठपराशक्तिये मयराहिता अतः किं कृतमित्याह—
तथा महावीरचरित्रअल्पमग्नियपमुद्देशु निम्मलापमुह । चण्डाण स्वरपरिस्तिअ लिङ्गिअं सेहविअं च तहि ॥४७॥

यन अपरपन विनदपापत्यानि परलोकप्रयागीतानि तेन अरयेन महावीरचरित्रप्रशस्तिप्रमुखेषु-गुणचन्द्रगणिकृताभीमहा
वीरचरित्रप्रशस्त्यादिषु निम्नलापमुखं-निम्नलाइत्यादिदण्डप्रमुखं स्वदन्ता-पराकृत्य स्वरपरीसि च लिखित लेखितं च तत्र-वत्त्वाने,
निर्मलादिदण्डप्रदाने से स्वरपरीसि न्नं अरितं येत्यर्थः ॥ तत्कवमितिषेष्कृणु-भवत्तत्तद्विषयसंभूतमविजसंतापतारयसमस्तो ।
बोहिरयो च महत्यो स्तिरिचरित्रियमरा पदमो ॥१॥ गुह्यमाराउ पदलाठ निम्मला सादुसंतई जम्हा । हियवंताओ गंगुह निम्माया
नपनजमपुत्रा ॥२॥ इतिभीमहावीरचरित्रप्रशस्तौ, अत्राय विचार-स्वस्तराणाशुत्पत्तिः १२०४ वर्षे सर्वेषामपि सम्मता, तच्च
रागनराजाननिष्ट, अतन्तदपाकरणाय 'निम्मला सादुसंतई जम्हा' इत्यत्र 'स्वरपरी सादुसंतई'ति लिखितम्, एतद्वरित्रं च 'नन्दसिंहिर-
रमंन चोर्कने विक्कमाउ अलमि । विट्टस्व मुदतइअतिहिमि भोम समयमिणं ॥१॥' इतिवचनात् सं० ११३९ वर्षे निष्पन्नम्,
एवं च मति इय न विनदपमूलस्य चित्तु जीर्णा इति सुशाम्यात्यर्थं विपरीतलिखनेनात्मा कदधित, तत्सिद्धिरपि न संजाता, अतः
'कृतम द्रीलविच्यंसो, न चान्न ग्रथगत' इतिन्यायः संपन्न इतिगाथायं ॥ ४७ ॥ अथ कृतलिखनात् मांयतं यत्नात् तदाह—
पुत्थनरनिणायओ जेमसमेतंमि कदलिहणाओ । स्त्रीणसरा संजाया म्बरम्बरया लेण बट्टु म्वाय ॥४८॥

पुम्नकान्नरनिणयान्-स्वरतगतिस्तिपुम्नकान्नपुम्नकात्पुस्तकाकारदपुयादिभ्यः समानीतपुम्नकप्रप् यो निर्णयस्तस्मान्पातज्जीय
भीग्नननुगयुगिकुन श्राट्प्रतिक्कममग्रवृत्तिर्नर्षिधिपुम्नकात्पुत्थजापदीयग्रामावपु त्रिलोकक्षीयवजसित्वनाहेय तच्च प्राग् प्रवर्धितं

एतच्च निजगुरोजिनेश्वरसूरेरिति कुतो निःस्पृहतावार्ताऽपि?, न च विस्मृतमिति संभावनीयं, चन्द्रकुलस्यापि तथात्वापत्तेः, तस्मात् य-
 दि निजगुरो राजसभायां जयहेतुकं खरतरविरुदमभविष्यत्तर्हि मविस्तर नयाङ्गीवृत्तिपञ्चाशकवृत्त्यष्टकवृत्त्यादौ श्रीअभयदेवसूरिशिष्याः
 श्रीवर्द्धमानसूरिप्रभृतयः प्रशिष्याश्च तदनुजाताः श्रीपद्मप्रभसूर्यादयोऽप्यवर्णविष्यन्, तैश्च लेशतोऽपि न लिखितं तथाहि-
 चंद्रकुले चंदजसौ दुकरतवचरणमोसिअमरीरो। अप्पडिबद्विहारो मूरुव विणिग्गयपयावो ॥१॥ एणपरिग्गहरहिओ विविहमारगसं-
 गहो निच्चं। सयलक्खविजयपयडोऽवि एकसंसारभयभीओ ॥२॥ इटिअतुरिअतुरगमवसिरणसुसारही महासत्तो। धम्मारासुल्लरणम-
 णमक्कडरुद्धावाचारो ॥३॥ खमदमसंजमगुणरोहणो विजिअडुज्जयाणंगो। आसि भिरिवद्धमाणो सरी मवत्थ सुपसिद्धो ॥४॥ मूरिजि-
 णेसरसिरिवुद्धिसायरा सायरुव गंभीरा। सुरगुरुसुक्कसरित्था सहोअरा तस्स दो सीमा ॥५॥ वायरणछंदनिग्धंडुक्कवणाडयपमाणसमएसु।
 अणिवारिअप्पयारा जाण मई सयलसत्थेसु ॥६॥ ताण विणेओ सिरिअभयदेवसूरित्तिनाम विक्खाओ। विजयक्खो पच्चक्खो कय-
 विक्रयसंगहो धम्मो ॥७॥ जिणमयभवणब्भंतरगूढपयत्थाण पयडणे जस्स। दीवयसिहिव विमला मई बुद्धी पवित्थरिआ ॥८॥ ढाणा-
 इनवंगाणं पंचासयपमुहपरणाणं च। विवरणकरणेण कओ उवयारो जेण संघस्स ॥९॥ इक्को वदो व तिणिण व कहवि तु लग्गेण
 जइगुणा हुंति। कलिकाले जस्म पुणो बुच्छं सवोहिवि गुणेहि ॥१०॥ सीसेहि तस्म रडअं चरिअमिणं वद्वमाणसूरीहि। होउ पढंतसुणं-
 ताण कारणं मोक्खसुक्खस्स ॥११॥ इति नवाङ्गवृत्तिकारकश्रीअभयदेवसूरिशिष्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृतप्राकृतगाथात्मकश्रीक्रमभेदेव-
 चरित्रप्रशस्तौ, एतत्पुस्तकं तादीयं पत्तननगरे बुद्धशालिकतपागणभाण्डागारेऽस्तीति बोध्य, तथा-पूर्वं चन्द्रकुले बभूव विपुले श्रीवर्द्धमा-
 १ एतस्या वृत्तेः कर्त्ता यद्यपि श्रीजिनेश्वराचार्यः तथापि संगोधिता मा श्रीमद्भिरभयदेवसूरिभिः इति तत्र वर्णनलिखनग्रमङ्गः,

तद जगत्त्राण जाय चरय्यरयिष्ठञ हविष्ठ ता नियमा । नवअगिधित्तिपमुहे घणणययघणपि तवववथा ॥५१॥

यदि उपवाद विनयगत गगनविरुत् आतं भवन् ता-तर्हि नियमान् नचाङ्गवृषिप्रमुले, आविष्टब्धाञ्छ्रीअभयदेववृषिरिष्टिप्य धीरदमानानायकृन्भाप्रयमद्वचरित्रादियरिग्रहं तत्र नवपत्यान्-श्रीविनेश्वरवृषिरिष्टिप्यप्रक्षिप्यादिमुक्ताञ्छ्रीअभयदेववृषिरिष्टिप्रमुल पाप्माद् अयान्मृगाणाम्पङ्करचनम्-अनन प्रक्षारेणास्मदीयगुरूणामित्थं स्वस्तरगञ्जीयेन मया इदं वृत्त्यादिकं कृतमित्यादिरूपेण तद विनयमविवृणु, तत्र कापि नोक्तमिति गाथाय ॥५१॥ अथ व्यतिरक्ताह-

नय कथयति विद्वद् मुनिञ या चरयराउ अण्णत्थ । पच्छुअ तथगणपमुक्ता जिणवत्ता चेव वुवति ॥५२॥

नर कथापि एवं युतं वा ग्वातगदन्यत्र, गगनरणोक्तं एव युत च, परमन्येनोक्तमिति न एव युत चेति, प्रत्युत तपागण प्रमुणा विनयादत्र वदन्तीम्यधगाय । भागधम्वय-यत्र कापि विनेश्वरसेतानीयकृतेषु ग्रन्थेषु प्रवृत्ति तत्र स्वस्तरविरुदस्व रूपं गचतापि नात्रावित, तथाहि-नगान्नीहृनिग्रन्थिन्तु मर्वत्राणि मुलभा सुप्रसीता चेति नेह लिरपते, येषु तत्र स्वस्तरा श्री अभयन्यत्र विष्टरामपूत्रावयन्ति तत्रमम्यग, राजादिमक्तात्रायापयासे क्रियोप्याववा निजगुरूणा लब्धस्य विरुदस्य सुद्धि एव विगततो नीपनाहन्तान्, निजजातिवत्रादृग्वि गुग्गाञ्छादनामोक्तो निःस्पृहाया अनपायाद्, यदागम -संज्ञो नाम नामेष, तदा गुमन गात्रमो । गरमादि ममायरित्रा, पित्राचणपरगा ॥१॥ इत्युक्तरा० १८ (५६९६) तन्माहुग्गाञ्छादनामायथ्यं वस्तव्यम्, प्रयया भीषमयचयनिनिर्त्यापि वृनिग्रन्थो न युक्तं स्यान्, नन्वतत्रष्टिष्वल्लिखितमितिवेचिञ्जीव, तदि तदस्तरगतविरुदमपि नगिरूपेणा कृतं न निनिनमिप्यपि विषागणीय, क्रिय-अ। तत्रविष्णु व्यागमन एव ममून्यं स्यात्तदि निःस्पृहताअपि पण्डु प्रवचन

एतच्च निजगुरोर्जिनेश्वरसुरेरिति कुतो निःस्पृहतावार्ताऽपि?, न च विस्मृतमिति संभावनीयं, चन्द्रकुलस्यापि तथात्वापत्तेः, तस्मात् य-
 टि निजगुरो राजसभायां जयहेतुकं खरतरविरुदमभविष्यत्तर्हि मवित्तर न गङ्गावृत्तिपञ्चाशकवृत्त्यष्टकवृत्त्यादौ श्रीअभयदेवस्वरिशिष्याः
 श्रीचर्द्धमानसूत्रप्रभृतयः प्रशिष्याश्च तदनुजाताः श्रीपद्मप्रभसूर्यादयोऽप्यवर्णविष्यन्, तैश्च लेशतोऽपि न लिखितं तथाहि-
 चंदकुले चंदजसो दुक्करतवचरणसोसिअसरीरो । अप्पडिवद्वविहारो मूर्ख विणिग्गयपयावो ॥१॥ एणपरिग्गहरहिओ विविहमारगसं-
 गहो निचं । सयलक्खविजयपयडोऽवि एक्कसंसारभयभीओ ॥२॥ इडिअतुरिअतुरगमवसिअरणसुसारही महासत्तो । धम्मारासुल्लूणम-
 णमक्कडुद्रवावाचरो ॥३॥ खमदमसंजमगुणरोहणो विजिअदुज्जयाणंगो । आसि भिरिचद्धमाणो सरी मवत्थ सुप्रसिद्धो ॥४॥ मूरजि-
 णेसरसिरिबुद्धिसायरा सायरुव गंभीरा । सुगुरुसुक्कसरित्था सहोअरा तस्स दो सीसा ॥५॥ वायरणछंदनिग्घंटुकवणाडयपमाणममएसु ।
 अणिवारिअप्पयारा जाण मई सयलसत्थेसु ॥६॥ ताण विणेओ सिरिअभयदेवसूरित्तिनाम विक्खाओ । विजयकूयो पच्चकूवो कय-
 विक्कयसंगहो धम्मे ॥७॥ जिणमयभवणब्भंतरगूढपयत्थाण पयडणे जस्स । दीवयमिहिव विमला सूई बुद्धी पविन्थरिआ ॥८॥ ढाणा-
 इनवंगणं पंचासयपमुहपगणाणं च । विवरणकरणेण कओ उवयारो जेण संघस्स ॥९॥ इक्को वदो व तिणिण च कहवि तु लग्गेण
 जइगुणा हुंति । कलिकाले जस्म पुणो बुच्छं मवेहि वि गुणेहि ॥१०॥ सीसेहि तस्म रइअं चरिअमिणं वद्धमाणसूरीहि । होउ पढंतसुणं-
 ताण कारणं मोक्खसुक्खस्स ॥११॥ इति नवाङ्गवृत्तिकारकश्रीअभयदेवसूरिशिष्यश्रीवर्द्धमानसूरिकृतप्राकृतगाथात्तकश्रीक्रमभेद-
 चरित्रप्रशस्तौ, एतत्पुस्तकं ताडीयं पत्तननगरे बृहशालिकृतपागणभाण्डागारेऽस्तीति बोध्य, तथा-पूर्वं चन्द्रकुले वभूव विपुले श्रीवदुमो-
 ? एतस्या वृत्तेः कर्त्ता यद्यपि श्रीजिनेश्वराचार्यः तथापि संशोधिता मा श्रीमद्भिरभयदेवसरिभिः इति तत्र वर्णनलिखनप्रमङ्गः,

नयनः, धरि मन्त्रलभाजन मुमनमो संभ्य मुहतास्पदम् । शिष्यस्तस्य जिनेश्वर समजनि स्याद्वादिनामप्रणी, षष्ठुस्तस्य च बुद्धिसागर
इति श्रेष्ठिपराङ्मय ॥१॥ मूरि भीजिनपन्त्रोऽभयदवगुर्लवाङ्गवचिष्करः । भीजिनमद्रसुनीन्द्रो विनेश्वरविमोक्षयः शिष्या ॥२॥ चक्र
धीजिनपन्त्रमृगिगुम्भिर्गुप्य प्रमथाभियस्तन प्रचचतुष्टयीस्तुमति भीदेवमद्रप्रभु । देवानन्दसुनीश्वरोऽभवदतथारित्रिणामप्रणीः,
ममागङ्गुषिचारगामिजनताक्षमपु क्षमं मत्वा ॥३॥ यमुत्सावामचास्तव्या, व्यवस्यति मरस्वती । गन्तुं नान्यत्र स न्याय्य, भीमान्देव
प्रमप्रभु ॥४॥ मृन्मृतुलाम दुरयनि वन्तुप्रतिविम्बविजयतिवृक्षम् । भीरिपुषप्रमपिष न विवचे वैपरीत्यं तु ॥५॥ तत्पदपद्मप्रसरचक्र
पद्मप्रमप्रगितमनू । विक्रमतोऽतिक्रान्ते वेदद्वरवि १२९४मिते ममय ॥६॥ इति भीपञ्चममश्रुरिविरचितभीमुनिस्तुव्रतचरित्रप्रवृत्तौ,
नया “व्यामिभीनृपविक्रममंवन १२९३वर्षे वैशाखशुक्ल १५ शुक्लावषाढ भीजपुदाचलमहातीर्थे अर्चयितुं पुरवास्तव्यप्राग्वाटश्रावीय त० श्री
नृहप्रमाणमहं० मोमान्दय न० आमराजमुनमहं भीमसुदव महं श्रीवस्तुपालयोरनुज महं भीतबपालेन कारितधीक्ष्वसीहवसद्विद्वयां श्री-
नमिनापचैत्य इत्यादिपारम् ० पल्लवमपुद्गप्रममृदुम्भममृदायेन भीशान्तिनाथबिंब कारित प्रतिष्ठितं च नवाङ्गीभुविष्करकधीक्षयदे-
वगूर्मिमतार्नीयं भीपमयापमृगिभि” रिति भीप्रपुदाचलतीर्थे भीनमिनापचैत्यपथिमदार चतुष्टयेवकुलिङ्गप्रवृत्ति, एवमन्यत्रापीयमे-
व रीतिर्बोध्यति, नगपु न त रागमप्रमृदा विन इमा इव मृगन्ति, यदुक्त “दु नन्तेन्द्रियकृत्काल १५९ जनित पथोऽस्ति राकाङ्क्षितो, वदा-
आरम् १२०४ अत आर्द्रकृमया विद्यास्नानऽऽच्यतः १२१३ । पट्पथके १२३६ पृ ष सार्धपौर्णिम इति व्योमैन्द्रियार्क १२५० पुन ,
शब्दे त्रिभुक्तिः पत्नी विनमन जागा व्यक्तीयाप्रदाय ॥१॥ एतस्काव्यं मन्त्रिवस्तुपालतजपस्त्वाङ्गनिष्पन्नप्रत्येकपि सम्मतितया
मणिनमित्यथोच्छ्रितगन्त रत्नगो वाप्य, परं गतानीमृक्तनान्नप प्रसिद्धिगति, तथा “वत्सरेर्वादिप्रवृत्तयेष्वतुषिगधिकंगतैः, मादीबिब-

मतो गच्छः, ख्यातः खरतराख्यया ॥१॥ इति श्रीजिनसुन्दरसूरिकृते दीपालिकाकल्पे, एवं तपाप्रभृतीनां पट्टावलीष्वपि सं० १२०४ वर्षे
खरतरमतोत्पत्तिरिति लिखितं, किंच-नवाङ्गीवृत्तिकारकसंताने ये श्रीधर्मघोषखरिप्रभृतयः उक्तास्तेषां नामापि खरतरपट्टावल्यां नास्ति
तदपि सूक्ष्माधिया पर्यालोच्यमिति गार्थः ॥५२॥ अथ खरतराभिमतस्यापि सम्मतिमाह—
जिणवच्छहोऽवि कत्थवि म्वरयरविरुअं जिणेसरा जायं । न वडंसु अहव तक्कुल जाओऽहं किंतु अण्णगुरुं ॥५३॥
जिनवच्छहोऽपि, अपिशब्दादन्ये तु दूरे, जिनवच्छहोऽपि खरतरविरुदं जिनेश्वराज्ञातमिति नावादीत्, अथवा तत्कुलजातोऽहं-तद-
न्यजातोऽहमित्यपि नावादीत्, किं त्वन्यगुरुम्-अन्यत् तत्कुलादन्यद्यत्कुलं तदुद्भवो गुरुयस्य सोऽन्यगुरुरेतादृशोऽहमस्मीति
ज्ञापितमिति प्रसङ्गतोऽभिहितं बोध्यं, खरतरस्यानिष्टत्वादित्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं-खरतगस्तु श्रीअभयदेवसूरिगिण्यः जिनवच्छहः
अत एव तत्पट्टधर इति ब्रुवन्ति, जिनवच्छहस्तु नेति ब्रूते, तथाहि-प्रथमं तावज्जिनवच्छभवचमा श्रीअभयवन्धरूपं यथा-न चकोरदधि-
तमलमदोषमतमोनिरस्तसद्वृत्तम् । नालिककृतावकाशोदयमपर चान्द्रमस्ति कुलम् ॥१॥ तस्मिन् बुधोऽभवदसङ्गविहारवर्ती, सूरिगिजिने-
श्वर इति ग्रथितोदयश्रीः । श्रीवर्द्धमानगुरुदेवमतानुसारी हारीभवन् हृदि मदा गिरिदेवतायाः ॥२॥ अनेककविनायकस्तुतपदः मदी-
माश्रयः, स्फुरद्वृषपरिग्रहस्तुहिनधाम रम्याकृतिः । प्रभूतपतिरद्भुतश्रुतविभूतिरस्तस्मरो, महेश्वर इवोदभूदभयदेवसूरिस्ततः ॥ ३ ॥
श्रीवीरान्वयवृद्धये गणभृता नानार्थरत्नैर्दधे, यत्स्थानादिनवाङ्गशेवधिगणः कैरप्यनुद्धाटितः । तद्वंश्यः स्वगुरुरूपदेशविशदग्रजः करि-
ष्यच्छुभां, तददीकामुदजीघटत् तमखिलं श्रीसंघतोपाय यः ॥४॥ मत्तर्कन्यायचर्चाचितचतुरगिरिः श्रीप्रसन्नेन्दुश्रिः भूरिः श्रीवर्द्ध-
मानो यतिपतिहरिभद्रो मुनीन्देवभद्रः । इत्याद्याः सर्वविद्यार्णवकलशश्रुवः संचरिण्णृक्कीर्त्तैः, स्तम्भायन्तेऽधुनाऽपि श्रुतचरणरमराग-

विनो यस्य शिष्या ॥५॥” इत्यादि जिनबलमकृतायां जिनबलमीयप्रशस्त्यपरनाम्न्यामष्टसप्ततिकायां, अत्र यदि त्रिनेयर
 मूरेः स्वरतगबिग्रममविव्यत् तर्हि जिनबलमोऽपि चान्द्रकुलमिव बिरुदमप्यवर्णयिष्यत्, तत्र न वर्णितम्, अतस्तद्विषये जिनबल-
 मोऽपि मादिक इत्यर्थः, तथा ठठठमो नाहमस्मीत्यवादीत्, भीजमयदेवमूरिजिनबलमयोगुरुशिष्यसंबन्धो नासीदित्यर्थः, नहि
 भीजमयदवच्चरिषा जिनबलमोऽस्मदीयः शिष्य इत्युक्तम्, एतच्च स्वरतस्यापि मम्मर्तं, यतो गणचरन्तार्द्धशतकवृषौ “चैत्य
 वासिदिप्योऽय”मित्याहुक्तं, न पुनः प्रमज्यादानदिन्यः चादिनाऽऽभसत्कृत इत्यपि भविष्यत्, तथात्वे चैत्यवासिदिप्यत्वलभ्यपद-
 न्नासंभवात्, न वा विनवल्लमेनाप्यह भीजमयदवमूरिशिष्य इत्युक्तं, प्रत्युत चैत्यवामिशिष्यत्वमेवोक्तं, यदुक्तं—“लोकाव्यवृत्तपुरा-
 णमहावचनोत्थमुक्ताफलोन्मूलविनेयरश्चरिशिष्यः । प्राप्तः प्रवर्षां हवि गणिविजिनबलमोऽय, तस्योपसंपदमवाप्य ततः श्रुतः च ॥१॥”
 इत्यप्यमसत्तिकायाम्, इयं च भीजमयदवच्चरौ विवर्णिते त्रिभुवा चतुस्त्रिभुवा वा वर्णितैः ११६४ वर्षे कृत्वा चित्रकूटे श्रीमहावीर-
 प्रामादछाजकच शिलाशुल्कीयं लिखिता, अत्र विचारणीय—भीजमयदेवश्चरितस्त्रिभुवर्षातिक्रमे चतुस्त्रिभुवर्षातिक्रमः वा यदि निजगुरु-
 तथा भीजमयदवच्चरि नोक्तवान् तर्हि कदा वक्ष्यति ? कथं वा तत्तद्वचरो भवितेति ? किंच चैत्यवासं परित्यज्यापि चैत्यवासिनमव निज
 गुरुतया भीजमयदेवश्चरि महता प्रबन्धनं वर्णितवान्, न पुनरन्यमपि कचन भीषदमानश्चरिप्रभृतिरपि, एवं प्रभैकपटिशतकेऽपि,
 तथाहि—“पौके घातुरवाचिकः कः कः मवनो मीरोर्मनः ग्रीतये, मालङ्कारविदग्धया वद कथा रज्यन्ति विदजना । पापौ किं सुरजिद्विमर्दि
 हवि तं प्यायन्ति के वा मया, के वा महुरवोऽयं चारुभरणाः भीमुमुता विमुता ॥१॥ एतेषां प्रभानामुत्तरं श्रीमवमयदेवा

? एतन् प्रभोर्षर्गकपटिशतकं म्योत्रगनाकुरे मन्त्रिकं मन्त्रिनं

चार्याः इत्थैवंरूपेण श्रीअभयदेवस्वरूपः सहुरुत्वेन सर्वमाधारणत्रचमा वर्णिताः, न पुनर्निजगुरुत्वेनेति, चैत्यवासिनं श्रीजिनेश्वरा-
 चार्यं च निजगुरुत्वयैव वर्णितवान्, तथाहि—कः स्यादम्बुधिचारित्रायमचिते क्व द्वीपिनं हन्त्ययं, लोकः प्राह हय प्रयोगनिपुणैः कः
 शब्दधातुः स्मृतः । स्मृते पालयिताऽत्र दुर्धरतरः कः क्षुभ्यतेऽम्भोनिधेः, सृष्टित्वं जिनब्रह्मस्तुतिपदं कीदृग्विधाः के सताम् ? ॥१॥
 अत्रोत्तर महुरवो जिनेश्वरस्वरूप इत्येवोक्तवान् जिनब्रह्म इति, गुरुशिष्यसंबन्धः श्रीजिनेश्वरस्वरिजिनब्रह्मभयोरेव, न पुनरभयदेव-
 स्वरिजिनवल्लभयोरपीति जिनवल्लभवचसैवावबोध्यः, ननु 'तस्योपसंपदमवाप्य ततः श्रुतं चे'ति चतुर्थचरणेन श्रिनवल्लभेनाप्यु-
 पसंपदमधिकृत्य संबन्धः सूचित इति चेत् सत्यं, तथाविधसंबन्धस्याकिंचित्करत्वात्, तथाहि—उपसंपन्नत्वमपि श्रुतमधिकृत्य श्रिन-
 वल्लभेनैवोक्तं, तच्च विचार्यमाणं प्रव्रज्यापूर्वकयोगाद्यनुष्ठानमन्तरेण सिद्धान्तवाचनामधिकृत्यासंबन्धेवेति कृत्वा पारिशेष्यात्कर्मग्र-
 न्थादिप्रकरणव्याकरणादिकमधिकृत्य संभवति, न च चैत्यवासिना मताऽपि योगानुष्ठानं कृतं भविष्यतीति शङ्कनीयं, गणधरमाद्व-
 शतकोक्तवर्णनविशिष्टस्य योगानुष्ठानासंभवात्, तेन तथाविधं किंचिच्छ्रुतमधिकृत्योपसंपन्नत्वे संभवत्यपि तत्रेदं विचारणीयम्,
 उपसंपन्नोऽपि द्विधा—सांभोगिको विसंभोगिकश्च, तत्र सांभोगिको दिग्वन्धादिना ममानः, स चैकस्मिन्नेव गणे विद्यमानोऽपि
 प्रव्राजकाचार्यपिक्षया आचार्यन्तराश्रयी, तस्य च मण्डल्यादिव्यवहारः स्वशिष्यादिवदेव, विसंभोगिकस्तु गच्छान्तरीयो दिग्ज-
 न्धादिना विसदृशः, तस्य च शिष्यत्वव्यवहारो विवक्षितकार्यमात्रहेतुकः श्रावकस्यैवावगन्तव्यः, श्रावकस्याप्यागमे जिग्यत्वेन
 प्रतिपादनाद्, यदागमः—“चंपाए पालिं नाम, सावए आसि चाणिं । महावीरस्स भगवओ.मीसो सो उ महप्पओ ॥१॥”ति
 श्रीउत्तराध्ययनसूत्रे (७५९,*) आस्तामुपसंपदं, किंचिच्छिष्टात्रामात्रेणाप्येकपाक्षिकाभ्युपगमेनापि गुरुशिष्यत्वव्यवहारः प्रवचन-

प्रतीता, यथा श्रीमहावीरमहलिपुत्रयो, नहि महलिपुत्रः श्रीमहावीरण प्रवाधितो न वोपसंपन्नः, किंतु क्वचित्तथाविध-
प्रभोत्तरदानमात्रेण श्रद्धित, प्रव्रज्या च त्वच्छिष्योऽस्मीति महलिपुत्रवचोमात्राम्युपगमेनैकपाक्षिकाम्युपगम, एव श्रीअमय
दवम्वरिजिनबल्लमयोरपि कथंचिदसंभावितोऽपि संभवमप्यकिंचित्कर एव, तेन जिनबल्लमेनारमनो मिश्रगणसंबन्धित्वमेव ज्ञा-
पित तपुक्रमव, आधुनिकस्तु पट्टपत्तनादिसंबन्धं पृच्छन्नाणा वदतायत्ता इवावगन्तव्या इतिगाथार्थं ॥५३॥ अथ खरत
रनामोत्पत्तिमुपसंहरन्नाह—

तथा जह नामधुग जिणवस्ता अहकमेण सजाय। तह जिणवत्तकवाले तइअ तिलय च विहिल्लिहिअ ॥५४॥
यन अरयेन खरतख्यतिरिक्का जिनबल्लम यासत्तमेऽपि जिनेयरात् खरतरिद्ध न वदन्ति तेन अरयेन यथा नामद्विक—चासु
गिद्धीदिक्कल्लवषममिधानदयं जिनदत्ताग्रथाक्रमेण—क्रमस्वानतिक्रमेण प्रथम चागुण्डिकं पञ्चाशौरिद्धमिति, तथा जिनदत्तक-
पाले—जिनदत्तल्लाने इतीयमपि खरतरसंज्ञापि तिलकमिव तिलकं विधिल्लिखित—विधात्रा लिपीकृत जिनदत्तादेव प्रागुक्तयुक्तया
ज्ञान नान्यस्मादपीति क्त्वापि पराकर्तुमशक्यम्, अत एव प्रतिक्रमषप्रान्ते जिनदत्तस्यैव कायोत्पत्तौ विधीयते, तस्यैव तन्मताकर्षक
त्वादिति लिङ्गमपि बोध्यमितिगाथार्थं ॥५४॥ अथ सिंहावलोकनन्यायेन प्रमत्तगतविचारमाह—

जिणवत्तहो अ कत्थवि इअगाइगअवरट्ठं मार्गमि। नाह तक्कल्लजाओ तपि अ एअ विआरिअ ॥५५॥
‘विणवत्तहो अ कत्थवी’ति प्रागुक्तगाथायामपरादमाग उपदेष्टं नाह तत्कल्लजात इति जिनबल्लमेन यद्धमिर्त तदप्येवं—अस्यमाणाप्र-
करण विचार्य—मम्यगिधया पर्यालोच्यमितिगाथार्थं ॥५५॥ अथ विचारणामाह—

गगारसस्यचउसट्टीए जिणवह्लहेण भणिअमिणं । तस्सउणुरुवविआरे सट्ठसयं आलजालंब ॥५६॥

एकादशतचतुःपष्टया ११६४ वर्षैर्गतैः जिनवह्लभेनेदं प्रागुक्तमष्टसप्ततिगतं श्रीअभयदेवस्वरिसंवन्धि स्वरूपं भणितं, सं० ११६४ अष्टसप्ततिका निर्मापिता, तत्र च प्रागुक्तं भणितमित्यर्थः; तस्य-तदुक्तस्यानुरूपः-अनुकूलो यो विचारस्तत्र तदनुसारेण विचारे क्रियमाणे सार्द्धदशतकं-गणधरमार्द्धदशतकमुपलक्षणाच्च तद्द्व्युच्चिरालजालमिव-मुधाजल्पनमिव भवतीतिगाथार्थः ॥५६॥

अथ जिनवह्लभोक्तानुसारेण विचारमाह—

सूरिंमि दिवं पत्ते तीसं वासाइं जाव चउसूरी । तेसु सिरिवह्लमाणो पट्टहरो गवरयेरेणुत्तो ॥५७॥

सूरी-श्रीअभयदेवाचार्ये दिवं गते सति त्रिशद्वर्षाणि यावच्चतुःसूरि-चतुर्णां मूरीणां समाहारश्चतुःसूरि, चत्वारोऽपि सूरयो वर्तन्त इत्यर्थः, तेषु श्रीवर्द्धमानः पट्टधरः खरतरेणोक्तः, श्रीअभयदेवस्वरिपट्टधरः श्रीवर्द्धमानाचार्य इत्येवं गणधरसार्द्धदशतकद्वयो खरतरेणापि भणित इत्यर्थः इतिगाथार्थः ॥५७॥ अथ जिनवह्लभः कीदृश इत्याह—

जिणवह्लहो अ चेइअनिवासिनिस्साइ वट्टमाणोऽवि । कहमंतरा पविट्टो पट्टधरत्तेण सूरिपए ? ॥५८॥

जिनवह्लभश्च चैत्यनिवाभिनिश्रया-श्रीजिनेश्वरस्वरिनिश्रयैव वर्तमानोऽपि पट्टधरत्वेन सूरिपदे-श्रीअभयदेवसूरिपदे कथमन्तर्ग प्रविष्टः, अवकाशाभावेऽपि खरतरैः कथं बलात्प्राक्षिप्तः, चम्पित इत्यर्थः, यथा विवाहमहोत्सवमनिच्छतोरपि तत्सावत्सयोरुद्वाहोत्सवो ब्राह्मणैर्विधीयते तथा श्रीअभयदेवस्वरिजिनवह्लभयोस्तथाभिप्रायरहितयोरपि खरतगपत्यैः पट्टधरत्त्वव्यवहारः प्रवर्त्तित इतिगाथार्थः ॥५८॥ अथ खरतरस्य रीतिमाह—

भयदं गुरुरिस्तत्पट्टे ४६ श्रीजिनवल्लभसूरिस्तत्पट्टे ४७ श्रीजिनदत्तसूरिस्तत्पट्टे ४८ श्रीजिनचन्द्रसूरिस्तत्पट्टे ४९ श्रीजिनपतिसूरिर्यः खरतर-
 गच्छन्मन्त्रणाग्न्यधारे बभूव, भाण्डाग्निकनेमिचंद्रपरीक्षितश्च, तत्पट्टे ५० श्रीजिनेश्वरसूरिस्तत्पट्टे ५१ श्रीजिनप्रबोधसूरिस्तत्पट्टे ५२ श्री-
 जिनचन्द्रसूरिस्तत्पट्टे ५३ श्रीजिनकुशलसूरिस्तत्पट्टे ५४ श्रीजिनपद्मसूरिस्तत्पट्टे ५५ श्रीजिनलब्धिसूरिः, एतस्याचार्यपदं श्रीतरुणप्रभाचा-
 र्येण सं० १४०० वर्षे दत्तं, १४०६ दिवं गतस्तत्पट्टे ५६ श्रीजिनचन्द्रसूरिस्तस्याप्याचार्यपदं तरुणप्रभेण सं० १४०६ वर्षे कृतं,
 तत्पट्टे ५७ श्रीजिनोदयसूरिस्तत्पट्टे ५८ श्रीजिनराजसूरिस्तत्पट्टे ५९ श्रीजिनवर्द्धनसूरिस्तत्पट्टे ६० श्रीजिनचन्द्रसूरिस्तत्पट्टे ६१ श्रीजिन-
 हंससूरिर्विद्यमानः' इति खगनगङ्गावलयां बहून्यसंबद्धानि, तथाहि—श्रीवज्रस्वामिन आरभ्य जिनदत्तं यावत्प्रायो बहूनां गुरुशिष्य-
 संबन्धाभावेऽपि अदत्तपट्टधारित्वेनैव पट्टानुक्रमो लिखितो दृश्यते, तथाहि—प्रथमं तावज्जिनदत्तो जिनवल्लभपट्टधरत्वेन संपन्नः,
 स चादत्तपट्टधार्येव, नहि जिनवल्लभेन जिनदत्तो निजपट्टे स्थापितो, न वा वाङ्मात्रेणानुज्ञातो, न वा दिग्बन्धादिना शिष्य-
 त्वेनाभ्युपगतः, किंतु जिनदत्तः स्वयमेव दक्षुपथानवतीर्णोऽपि धूर्त्तवाक्यमिव जिनवल्लभपट्टधरोऽहमित्यादिवाक्यमुद्भाष्यादत्त-
 पट्टधरो जातः, न च म देवभद्राचार्येण तत्पट्टधरः कृत इति वाच्यं, तदीयपट्टधरत्वमधिकृत्य देवभद्राचार्यस्य दारिद्र्यात्कथं तद्दातुं
 शक्नोति ?, किंच—तस्यापि जिनवल्लभस्यानुज्ञाया अप्यभावेनादत्तमादान्यस्मै दानमनुचितमित्यपि विचारणीयं, ज्ञात्वा त-
 द्दुःग्रहणे दाने चोभयोग्यदत्तमेव, किंच—देवभद्रस्य किं याति यदेवंविधमदत्तमादाय तस्मै दत्तं ?, किंच—जिनवल्लभस्याचार्यपदं
 सरतरेव निजप्रकरणादौ लिखितं दृश्यते, तल्लिखनं त्वकिञ्चित्करतया दर्शितं दर्शयिष्यते चान्यतरदपि, यच्चन्यत्राप्याधुनिकैः
 कापि जिनवल्लभसूरिरिति लिखितं तत्तु जिनदत्तापत्नीयानामनुवादोऽनाभोगाल्लिखितः, तेन चतुरधिकद्वादशशतवर्षेभ्यो लिखिते

निभासो न कृतव्यं हिं तु तत् प्राविष्णमन्वेषु स्थित इति, हिं च-यदुक्तं प्रमतापि जिनबलमेन कोऽपि न प्रमात्रितोऽहो
 माऽऽसीय कुमतमप्र प्रवणतामित्यप्यभिप्रायो जिनबलमस्यानुमेयो बोध्याः, न चैवमसंभवि, प्रायः पाप कृत्वा भूयान् जन-
 पदापापवान् मबल्यन्, यथा मङ्गलिपुत्रं पतन् साग्रतमपि दृश्यते, यथा भीष्मासनीयेन धर्मदासेनाह चित्रकूट मत्वाऽऽस्मदीय
 ममवार्यं प्रतिबोध्य भीष्मार्णदविमलधुं गुलमया प्रपत्स्ये इति प० शुभमश्रुताधिक्यं प्रतिक्षां कृत्वा चित्रकूटे गतः, तत्रैषेव त
 धीयैः श्राद्धं विजने तथा निवस्य कुतो यथा बहुमप्यग्रक्तो जातः, तथा पापचन्द्रोभापि पं० भीपतिगणिताधिक्यं प्रतिज्ञात यन्म-
 या च्चकीयमश्रुनायेन महं विनाय भीष्मार्णदविमलधुं धीप्य पमाघोचपुर नदीर्घे भावे तदेव कृत यथा मौनमेवाभितवान्,
 तन प्रयत्नितं कृत प्रवर्षस्वाचीर्न न स्यात्, हिं तु !, तत्प्रतिबोधितगृहस्यायत्नेवात एव तुपाकुमुग्यप्रविमयभीप्रमुत्वेस्त्यस्तमपि
 तुस्याकमत न तत्प्रतिबोधितभाषकस्यार्कः, हिं तु विज्ञपतो नियन्त्रितान्तस्थधीया वेषधरा अपीति मवजनमनीतम्, एवं प्रकृतयतऽपि
 वार्यं, कयमन्यया जिनबलमे फलोक गत वषट्ठयं यावन्निराधयीभूता केवलभावका अपि भीष्ममयदेवद्विरितेतानीकषु संविष्टु
 विद्यमानत्वपि योमधन्तनामानं प्रव्यलिङ्गितमाचार्यैरुपगयित्वा निजसमुदायं सत्त्वामिक कृतवन्तोऽप्य यावत्प्रवाहमागिति दिग्दर्शन-
 न क्षर्षं स्वाधिया बहु प्रयत्नोच्यं । तथा जिनदण्डवत् जिनबलमस्यापि भीष्ममयदेवद्विरिपुषास्त्वमदणमेव, विसंमोगस्य पट्टवस्त्रा-
 संमथाद्, विसमोगिकत्व च "खोलङ्गित जिनबलम्" इत्यादिवर्धोभिगीयमानंत्वाचेषामपि प्रतीतमेव, यतन्तदीयाः-धीष्ममयदेव-
 धरिपार्थं मणकप्याहागमन्यत्र तृमर्कईसमो गत्वा कृतवान् जिनबलम् इति, परं जिनदण्डापेक्षया अयं विद्वेषः-यजिनबलस्तमस्त
 वीपसपुत्रायेन पट्टपरतया फट्ठितः, जिनदण्डस्तु स्यास्यनव तरपङ्कधगम्भगाग्भन उभयोषयात्रासेति । तथा भीष्ममयदेवद्विरिति

श्रीजिनचन्द्रारिपट्टधरः कथितस्तदप्ययुक्त, यतः श्रीजिनचन्द्रेण प्रमन्नचन्द्रः स्वपदे स्थापितः, श्रीअभयदेवस्वरिस्तु न शिष्यो न
 आध्यापितो नवाऽऽचार्यीकृतः, किंतु जिनचन्द्रस्य गुरुभ्राता जिनेश्वरस्वरिणैव जिनचन्द्रवद्भिक्षितोऽध्यापितः, स्वरिकृतश्चेति, नहि सु-
 भर्मस्वामी गौतमस्वामिपट्टधरः किंतु श्रीवीरस्यैव, तथाऽयमपि श्रीजिनेश्वरस्वरिपट्टधरो युक्तो, न पुनस्तल्लिखितविधिनेति । तथा
 श्रीउद्योतनस्वरः पट्टधरतया श्रीवर्द्धमानाचार्यो लिखितस्तदप्ययुक्तं, श्रीउद्योतनस्वरिणा निजशिष्यः श्रीसर्वदेवस्वरिः पट्टधरतया व्य-
 वस्थापितः, श्रीवर्द्धमानाचार्यस्तु चैत्यवासं परित्यज्य श्रीउद्योतनस्वरिपात्रे चारित्रं गृहीत्वा विसंभोगिकः सन्नेव योगालुप्तानपूर्वक-
 म्प्रयाचना गृहीतवान्, परं विहारस्तदाज्ञामात्रेणैति, अत एव श्रीवर्द्धमानस्वरिसंस्तानीयैः श्रीअभयदेवस्वरिश्रीवर्द्धमानस्वरिप्रभृतिभि-
 स्तथा तदनपत्यजिनवल्लभेनापि श्रीवर्द्धमानस्वरिमवधीकृत्य स्वकृतग्रन्थप्रशस्त्यादौ श्रीवर्द्धमानस्वरिपट्टधरम्परा लिखिता, न पुन-
 स्तथा तदनपत्यजिनवल्लभेनापि श्रीवर्द्धमानस्वरिमवधीकृत्य तदीयाः प्राचीनाचार्याश्चैत्यवासिनस्तेषामभिधानमयुक्तम्, उद्योत-
 नस्वरिस्तु विसंभोगित्वेनपट्टधरम्परायां लिखितमशक्य इति बोध्यं, यत्तु जिनदत्तापत्नीयाः साम्प्रतं लिखन्ति तच्चैत्यवासिसंस्त-
 नतानवपाकरोति मत्वा संबन्धमात्रेणापि पट्टधरत्वकल्पना बोध्या, तथा येषां श्रीउद्योतनस्वरिः पट्टधरतया पट्टान्त्यां लिखितस्तेषां
 सर्वेषामपि श्रीसुधर्मस्वामिन आरभ्य सदृश्येव पट्टावली दृश्यते, यथा मडाहडगच्छपट्टावली, तथा कुपाक्षिन्ना अपि पूर्णिमीयकादय-
 स्तदनु निर्गतास्तेषामपि श्रीउद्योतनस्वरितः पूर्वं श्रीसुधर्मस्वामिन यावत् न पट्टावलीभेदः, खरतरस्य तु न तदनुकारगन्धोऽपि, किंतु ये ये
 युगप्रधानत्वादिगुणैर्विख्यातास्ते ते परस्पर गुरुशिष्यसंबन्धाभावेऽप्यनुक्रमतो व्यतिक्रमतोऽननुक्रमतोऽन्धयुद्धन्यायेन समुदायीकृत्य
 संख्यापूर्वविहिता तेः, नन्वन्धन्यायः कथमितिच्छृणु, चान्द्रकुलं तानत्सर्वैरपि वर्ण्यते, तच्च श्रीचन्द्रसुरेजातिं, स च श्रीत्रजसेनगिण्यः

द्वितीयोदयस्य च प्रथमाध्याय , नौ द्वावपि न लिखितौ, तथा कोटिकगणसंज्ञाहेतु सुस्थितमुप्रतिपदावपि नोक्तौ, तथा श्रीउमास्वा-
 तिवाचकपट्ट श्रीजिनभद्रगणिविद्यमाभमणो लिखित , स च गुरुशिष्यसंबन्धामावेऽपि कालव्यत्ययेनोक्तः, एव श्रीवज्रस्वामिन पूर्वे
 श्रीआर्यमुहस्तिन यावत्पट्टधरास्त मर्गेऽपि विकल्पिता , न पारमार्थिका , तथा श्रीसंभृतविजयश्रीभद्रबाह्वोः श्रीमहागिरिश्रीमुह-
 स्तिनोश्च गुरुप्राप्तोयत् पृथक्पट्टधरत्वमुक्त तदप्यसंगत, तथा श्रीवज्रस्वामिन आरम्य श्रीउद्योतनमूरि यावद्ये पट्टधरत्वेनोक्तास्ते वि-
 कल्प्य लिखिता , परं महानुमात्वा अपि पट्टधरा न सन्तीति बोध्यं, किञ्च-प्रमावकचरित्रानुसारण श्रीनागहस्तिप्रमृतय कियन्तो
 विधाघग्नालासबन्धिनस्तेऽपि निजपट्टावल्यां लिखिता , वकि षाह चन्द्रगच्छीय इत्यादि बहु वक्तव्यमस्तीति, तस्मात्स्वरतरप
 दद्यावल्या विचार क्रियमाण दूषणानि कियन्तो वा दधिमाषमोजने कृष्णा विवेच्यते इति न्यायमाख्यानि बोध्यानीति, तस्मादुद्यो-
 तनमूरिमाधितानां बहु नम्मता अस्मत्पट्टावल्या वृक्ततिकृत्वा तत्पट्टावली यथा भीषद्यमानम्बामी १ तत्पट्टे श्रीमद्भर्मस्वामी २
 तत्पट्टे श्रीजम्भूस्वामी ३ तत्पट्टे श्रीप्रमवस्वामी ४ तत्पट्ट श्रीशङ्क्यमवस्वामी ५ तत्पट्टे धीयशोममूरि ६ तत्पट्टे भीसमृत
 विजयश्रीभद्रबाहू ७ तत्पट्ट श्रीस्थूलमद्र ८ तत्पट्टे श्रीमहागिरिसुहस्तिनो ९ तत्पट्टे धीमुहस्थितमुप्रतिपुद्बो १० तत्पट्ट श्रीइन्द्र
 दत्तमूरि ११ तत्पट्ट श्रीदिकमूरि १२ तत्पट्टे श्रीमहागिरि १३ तत्पट्टे श्रीवज्रस्वामी १४ तत्पट्ट श्रीवज्रसेन १५ तत्पट्ट श्री
 चन्द्रमूरि १६ तत्पट्टे श्रीसामन्तममूरि १७ तत्पट्टे धीपुद्बद्वमूरि १८ तत्पट्टे श्रीप्रयोतनमूरि १९ तत्पट्ट भीमानदेवमूरि
 २० तत्पट्टे श्रीमानतुङ्गमूरि २१ तत्पट्टे श्रीवीरमूरि २२ तत्पट्टे धीजयदेवमूरि २३ तत्पट्ट श्रीदेवाणन्दमूरि २४ तत्पट्टे श्री
 विक्रममूरि २५ तत्पट्ट धीनर्गममूरि २६ तत्पट्ट श्रीविक्रममूरि २७ तत्पट्टे श्रीमानदेवमूरि २८ तत्पट्टे भीषिपुत्रमूरि २९

तत्पट्टे श्रीजयानन्दसूरिः ३० तत्पट्टे श्रीरविप्रभसूरिः ३१ तत्पट्टे श्रीयशोदेवसूरिः ३२ तत्पट्टे श्रीप्रद्युम्नसूरिः ३३ तत्पट्टे श्रीमा-
 नदेवसूरिः ३४ तत्पट्टे श्रीविमलचन्द्रसूरिः ३५ तत्पट्टे श्रीउद्योतनसूरिः ३६ तत्पट्टे श्रीसर्वदेवसूरिः ३७ तत्पट्टे श्रीदेवसूरिः ३८
 तत्पट्टे श्रीमर्वदेवसूरिः ३९ तत्पट्टे श्रीयशोभद्रनेमिचन्द्रौ सूरौ ४० तत्पट्टे श्रीमुनिचन्द्रसूरिः ४१ तत्पट्टे श्रीअजितदेवसूरिः ४२
 तत्पट्टे श्रीविजयसिंहसूरिः ४३ तत्पट्टे श्रीसोमप्रभसूरिः ४४ तत्पट्टे श्रीजगच्चन्द्रसूरिः ४५ तत्पट्टे श्रीदेवेन्द्रसूरिः
 ४६ तत्पट्टे श्रीधर्मधोपसूरिः ४७ तत्पट्टे श्रीसोमप्रभसूरिः ४८ तत्पट्टे श्रीसोमतिलकसूरिः ४९ तत्पट्टे श्रीदेवसुन्दरसूरिः ५० तत्पट्टे
 श्रीज्ञानमागरसूरिः ५१ तत्पट्टे श्रीकुलमण्डनसूरिः ५२ तत्पट्टे श्रीसोमसुन्दरसूरिः ५३ तत्पट्टे श्रीमुनिसुन्दरसूरिः ५४ तत्पट्टे श्रीरत्न-
 शेखरसूरिः ५५ तत्पट्टे श्रीलक्ष्मीसागरसूरिः ५६ तत्पट्टे श्रीसुमतिसाधुसूरिः ५७ तत्पट्टे श्रीहेमविमलसूरिः ५८ तत्पट्टे श्रीआणन्दविम-
 लसूरिः ५९ तत्पट्टे श्रीविजयदानसूरिः ६० तत्पट्टे श्रीहीरविजयसूरिर्विद्यमानः । इति तपागणसंयन्धिनी पञ्चावली, उद्योतनसूरिमा-
 श्रिताना सर्वेषामपि समाना, श्रीउद्योतनसूरिपट्टे च श्रीसर्वदेवसूरिः, स च बृहद्ब्रह्मसंज्ञाहेतुरित्यपि बहु सम्मतं, खगतरैस्तु स्वजात्युद्ध-
 वस्वरेण श्रोतॄणां श्रवणकटु रटितमिति बोध्यमिति गाथार्थः ॥५१॥ अथ जिनदत्तमते तात्पर्यमाह—

पायं जिणदत्तमण आयारो एस्म अण्णहा लिहणं । तंपिअ कत्थवि ऊणं अहिअं वा अहव विचरीअं ॥६०॥
 जिनदत्तमते प्रायो-बाहुल्येनैव आचारो यद् अन्यथा लिखनं, लिखने पूर्वापि संवन्धघटनाघटनविचारशून्यः खरतर इत्यर्थः, तदपि
 च कचिदूनं वा अथवाऽधिकमथवा विपरीतं चेति त्रिधापि, एतच्चोन्सूत्ररूपणोद्घाटनावमरे वक्ष्याम इति गाथार्थः ॥६०॥ इति
 नामत्रयोत्पत्तिसिद्धौ खरतरः शङ्कते—

ननु जिणयद्द्वन्द्वी पससिओ तुम्ह पुषमूरीहि । तेण तपोसयय अलिअ न विअसि वत्तव ॥६१॥
 ननु जिनवन्तमश्रुरिपुप्पाकं एवश्रमि प्रद्वसिता, तेन फारणेन तपोपवचनम्-तपोपाविष्करणवचनमलीकम्-असत्यं, पाप
 इतरित्यय, 'न विअ'णि नवेतिवक्तव्यम्? अलीकवचनं न भवत्येवेति ग्रन्थोपरवचनमिति गाथार्थः ॥६१॥ अथ पराश्रद्धावचन-
 ममत्यमित्यत्र इतिमाह—

जिनयद्द्वन्द्वो अ सरी पससिओ जो अ पुषमूरीहि । मो म्बरपरअगिकपा म्भो नियमेण विण्णेओ ॥६२॥
 यस्तु जिनवन्तमश्रुरि प्रनिदश्रमि भीमलयगिरिप्रभृतिभिः कर्मग्रन्थद्वयौ प्रद्वसिताः, पूर्वं जिनवचनमोत्पद्ये पूव, स

जिनवन्तम्-स्वर्तर्गद्वन्द्वीकृताजिनवन्तमाश्रित एव विद्येय इति गाथार्थः ॥६२॥ अथ म्बरत्वे यो इतु प्रयुक्तस्तत्र युक्तिमाह—
 न मम्म रामदेवो सीमो छास बुण्णिफारो अ । कद्धाणगसयवणे पचेव जिणिदवीरस्स ॥६३॥
 यद्-स्माभस्-भिषस्य म्बरतगाम्युपगतजिनवन्तमादितरस्य पदद्वीतिवृत्तिकारः-धीञ्जिनवल्लमश्रुरिकृतपदद्वीतिकर्मग्रन्थस्य पूर्वोः

कृता जिनवन्तमश्रुरि गमदयो-गमवनाम्ना श्रिय्य आसीन्, य उक्त पदद्वीतिवृत्तौ, एवंविधं श्रिय्य स्वरतगाम्युपगतस्य चैत्य
 शान्तिप्यजिनवन्तमस्य को-पि नासीदिति स्वरत एव द्वितीयो मयितो, नापर कोऽपि प्रव्रामितो मिलितो धृति, किञ्च-तथा
 पिषवद्वयुन श्रिय्य च त्रिदयमान कनाप्यग्राहो पितृभोगिक. मोमवन्तनामा प्रभ्यलिङ्गी जिनदणनाम्नाऽऽचार्यीभूय जिनवन्तमस्य
 पदधरः रूप मयदिति नेत्रे निमील्य पयालोच्य, तथा कन्पाणकर्तृस्तवने-“मम्म नमिअम विण्णे वटवीसं तमि चेप पचेअ ।
 गुल्ल पुः? उम्मर दिदुस्सा? णाण? निशण? कन्साण? ॥१॥ इतिअवदुले पचमी”स्यादि कस्यप्यकृतवने जिनेन्द्रवीरस्य-भी

महावीरस्य पञ्चैव कल्याणकान्युक्तानि, खरतराभिमतस्य तु पदकल्याणकव्यवस्थापकत्वं स्कन्धास्फालनपूर्वकं सर्वजनविदितं गण-
धरसार्द्धशतके सविस्तर खरतरस्याप्यभिमतमिति सर्वजनप्रतीतयुक्तिभिर्भोऽयं जिनवल्लभ इति गाथार्थः ॥६३॥ अथ म जिन-
वल्लभः कीदृश इत्याह—

सो अभयदेवसीसो संभोई अहव सम्मओ समण । तेणं त कयपगरणपमुहंपि पमाणपय त्तं ॥६४॥

स जिनवल्लभोऽभयदेवसूरिशिष्यः संभोगी स्वहस्तदीक्षितो न पुनरुपसंपन्नः, अथवोपसंपन्नोऽपि संभोगिकः मन् तीर्थसम्मत्तः,
न पुनः खरतराङ्गीकृतजिनवल्लभवदुत्सूत्रप्ररूपणारसिकः. यत एवं तेन कारणेन तत्कृतप्रकरणप्रमुख प्रमाणपदप्राप्तं, तीर्थेन प्रमा-
णीकृतमित्यर्थः, तत्कृतप्रकरणानि प्रकरणानि खरतराभिमतजिनवल्लभकृतानीति खरतराख्यायतेऽन्येषामपि तैश्च प्रतीति रिति चे-
त्सत्यं, वितथजल्पने वितथलिखने च शङ्काराहित्यं खरतराणां स्वभाव एवेति प्राकथितं, वक्ष्यते च 'जिणवडसूरी'ति गाथायामिति,
तथा स्वभावो यावद्यैः सम्यग् ज्ञातो न स्यात्तावत्तेषां तदनुवादेन तथा प्रतीतिर्दुर्निवार्यैव, अत एव तदीयमुखनिर्गतवाक्यानि
श्रुत्वा तदनुवादभूतानि भूयामि वाक्यानि अवचने प्रवृत्तानि यथा नवाङ्गीवृत्तिकारकश्रीअभयदेवसूरिः खरतर इत्यादीनि तथा
प्रवृत्तानि यथाऽद्यापि सम्यग्विचारणाक्षमानां नापगच्छन्तीति, परमित्थं विचारणीयं—ये तु कर्णजापपरम्परया आचार्यभिूय तत्पट्ट-
धरत्वमात्मन उद्घोषयन्तो न लज्जन्ते तेषां नामसाम्याद्यथा श्रीजिनेश्वरशूरिशिष्यत्वेन श्रीअभयदेवसूरिगुरुप्राप्ता जिनवल्लभ इति
क्वचिल्लिखितं वदन्ति च केचित्तदीयाः मांग्रतमपि तथाऽन्यकृतानि प्रकरणानि स्वाभिमतजिनवल्लभकृतानि वदतां कियतां लज्जति
स्वयमेव विचार्य सुहृदः, खरतरोक्तानुवादोऽपकर्णनीयः, एवमुक्तेऽपि यस्य मय्यगास्या न स्यात्तेन खरतरपट्टावल्लेख प्रागुक्ता

नदनुत्तर्यान्क्रयङ्गाण्य विद्यागर्षाया, यतस्तद्विद्यागर्षायां तन्वतस्वरूपं युराजं
मिमत्तस्य त्रिनयन्त्रस्य म्भद्रयमाह —

स्वर्गारमयस्य मीमो नरम्भी आसी य सा अ गुरुवपुः। जिणनेहरनामेण न सस्मओ बबिओ अहवा ॥६८॥ अथ स्वरतरा
स्वरतरामयस्य-स्वरतराणां मत -अयिमतस्तौर्हीकुलस्य जिनवल्लपसेति गम्यं क्षिप्यो नासीत्-क्षिप्यतया प्रवचमान-क्षेडवि
जिनश्वरनाम्ना, नोऽपि न मम्यनोऽयात्तिनवल्लमव्यापितविषयस्य नायिमत, अनिट इत्यर्थः, अथवा स ध्वषित- अर्थात् मे-
षचन्द्रस्य यदि मां गुरुन्वन प्रपपसे तर्हि न्यां गुरुयिव पालपासीत्यादिना कृतायि विधिना स- अर्थात् मे-
रतिगाथाप ॥६५॥ अथ प्रागुक्तवचयनाय इतुमाह-
अण्णह नप्यहयने जिणनेहरनामेण न सस्मओ बबिओ अहवा ॥६६॥ अथ स्वरतरा

अथ गणनाय इति भाष्यम्—
अथ गणनाय इति भाष्यम्—
अथ गणनाय इति भाष्यम्—

मन्त्रगणपतिनवावृत्तमस्तु । मन्त्रगणपतिनवावृत्तमस्तु ॥ ६७ ॥

के मरण ना-भाई मूल-निधिन करपछिय; नान्य

के मरण ना-भाई मूल-निधिन करपछिय; नान्य

के मरण ना-भाई मूल-निधिन करपछिय; नान्य

औष्टिको, यस्माज्जिनशेखरो मूलं जातः, रुद्रपल्लीयसमुदायस्य मूलं जिनशेखरः, स च जिनवल्लभस्य संभोगी गुरुबन्धुः, अत एव तदनुजाना पट्टावली त्वेवं-चान्द्रकुले श्रीवर्द्धमानसूरिस्तत्पट्टे श्रीजिनेश्वरसूरिस्तत्पट्टे श्रीअभयदेवसूरिस्तत्पट्टे श्रीजिनव-ल्लभसूरिस्तत्पट्टे श्रीजिनशेखरसूरिस्तत्पट्टे श्रीपद्मचन्द्रसूरिस्तत्पट्टे श्रीविजयचन्द्रसूरिस्तत्पट्टे श्रीअभयदेवसूरिरित्यादि, किञ्च-सं० १४२२ वें श्रीसंघतिलकसूरिकृतदर्शनसप्ततिकावृत्तिप्रशस्तौ जिनशेखरो महाबुभावतया भणितः, यदुक्तं-“तच्छिष्यो जिन-शेखरो गणथरो जज्ञेदतिविज्ञाग्रणी”रित्यादि, यस्तु खरतरेण पामरोब्धवद् बहिर्निष्काशशयोग्यो दुरात्मेत्यादिना वर्णितः स एव तावत् तत्रैतत् वर्णितः, तेन “जिणवल्लहसरिसो पुण पुणोऽवि जिणवल्लहो चैव”ति वर्णनेन न तुष्टिर्विधेया, अयथार्थवर्णनस्याकिञ्चित्कर-त्वादिति प्राग्दर्शितमिति, एवं जिनवल्लभपट्टे जिनशेखरे विद्यमानेऽन्यस्य जिनदत्तादेः पट्टधरत्वकल्पनं कलङ्क एव, अत्रापि प-दुपरम्परा श्रीवर्द्धमानाचार्यत एव लिखिता, न पुनरुद्योतनसूरेपीति प्रसन्नतो जिनदत्तापत्यस्य वितथलिखनमप्यसूचि, किञ्च-रुद्रपल्लीयैरपि स्वगच्छोत्पत्तिश्चन्द्रकुलादुक्ता, न पुनः खरतरगच्छात्, यदि श्रीजिनेश्वरसूरः खरतरविरुद्धमभिव्यक्तहिं तत एव स्वीयोत्पत्तिरुक्ताऽभिव्यधित्यपि बोध्यमिति गार्थार्थः ॥६७॥ अथ यदि खरतरमतोक्तं प्रायोऽसत्यमेव तर्हि तदीयप्रकरणादिषु सर्वेषामेकवाक्यता कथं स्यादिति पराशङ्कामपाकर्तुमाह—

जिणवइसूरी खरयरमयमेराकरणसुत्तहारसमो । जह जिणसमण मेराकारो वयर्रो अ सुत्तेसु ॥६७॥
 खरतरमतमेराकरणसूत्रधारसमः-खरतरमर्यादाकरणे सूत्रधारकल्पः जिनपतिसूरिरासीत्, दृष्टान्तमाह-यथा जिनममये-जैन-शामने सूत्रेषु सूत्रपाठरचनायां मर्यादाकारो वज्रस्वामी अपाश्चिमश्रुतधरः, अयं भावः-विकल्पितमपि मतं बहुकालान्तरितं प्रायः

प्राणीनां चायं महः सगतींस्तु दुःप्रयत्नयोः यत्नं योचयितुं शक्यते तत्पुनः विकल्प्यरं नियोज्य लिखितं, यथाच गणधरसार्द्धश
 तद्वद्वयद्विरूपेण प्रवर्धितं, तन्मन्त्र्यना त्वर्ध-यदि वयं धीशुभर्म्यस्वामिनोऽच्छिन्नपरम्परागता न मधामस्तर्हि अन्येषामभिमवर्नीया म
 विष्याम इति विचिन्त्य पट्टावली विस्मयिता, मा च गुरुद्विष्यस्यादिसंबधे मत्स्येन नान्यथेति कृत्वा प्रत्यासंक्षेपाचोपेक्ष्य बन्ध
 र्मपथः कल्पनीयः, नन कथयितुं धौ विनवन्तमस्य भीष्मययद्वयोरिवा महः विस्मयितस्तत्रापि स्मरिषदमन्तरणं तत्पट्टाव
 म्प्रसर्तमवीनिकृत्वा कर्मजापयगम्यगममुद्रवमाधायपदं विस्मयित, विस्मयपि तत्पट्टावलीविद्वत्, तत्र दुर्लभमराजममायां भीष्मिने
 भगवद्वैभ्यन्यपामिनि महः विवाद् जयगणो लोकैः रात्रा च त्वरतगविष्टं दर्श, तेनास्मदीयान्वयं नवाग्नीष्टिकरा संजाता इत्या-
 मनो मृगोत्कर्षमुद्रपापयंतोऽपि नीयंतोपेक्षिता मन्तस्तीर्थमया इत्याख्यां मुग्धबन्धनेभ्यो लम्बवन्तः, तथाऽस्मद्विनवल्लमकृतानि
 पिण्डविद्वद्वारादीनि प्रकृत्यान्यप्यस्यमदमिमतविनवन्तमकृतानीति वचनेन विनवन्तमोऽपि मुघा म्यातिपदवीमारोपितः, एव
 माप्तामयन्, धीमद्वयानुस्वामिकुत्र-अथवा ममये मयवमिति स्तोत्रमपि शान्ते नवीनगाथां प्रद्विष्यान्मदीयभीष्मययद्वयमूरिकृत
 मिमुद्रपापितमित्यादि मयंमयि 'या यथा वृद्धात वन्तुमं तथा धावयन् वृषः' इति वाक्यं स्मरणीकृत्य विनयतिस्मरिणा आभाष्यकृत्य
 म्ममने विकल्प्य तदनुसारणं मयादा कृता मयैषा ममता जाता, अकरणमिति तु प्रायस्मदन्वेव निष्पन्नानि, यानि च पूर्वं निष्पन्नानि तानि
 गाननुगतविचारानि चाननुगतविचारप्रत्युपपन्नानि कृतानि, अत एव कृताकृत्या प्रायो ग्रन्थेष्वपि दृश्यन्ते, न पुनः सर्वथा, यत
 योऽप्यविशिष्टकरणे सामागिककार नमन्मन्त्रप्रत्युपपन्नविचारोऽयमपि तदुदाहरणं लिखितं, मया संगतं पदवत्यापनं फलसंगतमपि
 विस्मयितम् अर्थपरिवर्धपि मया गच्छन्तं दत्तं एतन्माह- 'अहं जिजे' स्यादि यथा श्रेष्ठ-मृगपात्रं भीष्मस्वामिना मयैव

कृता, मेघकुमारजमाल्यादीना नामानि प्राक्तननामपरावृत्त्या लिखितानि, प्रत्यवसर्पिणि चरमश्रुतधरः सूत्रपाठमर्यादां कुरुते, दश-
वैकालिकसूत्रं चाभिनवमातनोतीत्यनादिसंस्थितिः, तेन चरमश्रुतधरेण श्रीवज्रस्वामिना कृता मर्यादा सूत्रपाठरूपा सर्वेषामपि स-
म्मतेति वृद्धसंप्रदाय इति गार्थः ॥६८॥ अथ-जिनपतिसूरिकृता मर्यादा कस्येव कस्य सम्मतेत्याह—

ममतेति वृद्धसंप्रदाय इति गार्थः ॥६८॥ अथ-जिनपतिसूरिकृता मर्यादा कस्येव कस्य सम्मतेत्याह—

जह वयरसामिसुक्या मेरा सुमयापि मासणे चैव । तह तम्मयकयमेरा तम्मयवासीण नन्नेसिं ॥६९॥

यथा वयरसामिसुक्रया मेरा सुमयापि मासणे चैव । तह तम्मयकयमेरा तम्मयवासीण नन्नेसिं ॥६९॥ अथ खरतरमत-
मर्यादा श्रीवज्रस्वामिना शोभना कृता मर्यादा जैनशासन एवातिशयेन मतैव सम्मतैव, अत्रापिरेवार्थे, नान्यत्र, तथा खरतरमत-
मर्यादा खरतरमतवामिनां सम्मता, नान्येषां प्रवचनविदां शुद्धश्रद्धानवतामितिमुदायार्थ इतिगार्थः ॥६९॥ अथ खरतरमतम-

र्यादास्वीकारे यत्स्यात्तदाह—

तीए पमाणकरणे अपमाणं सासणं समग्गं पि । कायवं विवरीया जेणं दोणहं पि दो पंधा ॥७०॥

खरतरमतमर्यादायाः प्रमाणकरणे समग्रमपि जिनशासनप्रमाणं कर्तव्यमापद्येतेतिगम्यं, येन कारणेन खरतगमर्यादाजैनग्रन्थ-
नयोद्वयोर्विपरीतौ पन्थानौ स्तः, नहि पूर्वोभिमुखमुद्रजन् पश्चिमाभिमुखमुद्रजन्तं मिलति, न वा तौ समभिलिपितमेकं नगरं
प्राप्नुत इति, वैपरीत्यं च प्रवचने स्त्रीणां जिनपूजाऽभिमता तां च संप्रति निषेधयतीत्यादिक्रमग्रे वक्ष्यमाणं बोध्यमितिगार्थः
॥७०॥ अथात्मीयः कश्चिच्छङ्कते—

ननु वद्धमाणसूरी जह तह जिणवल्लहोऽवि संजाओ । सेसं जिणवडसुत्तणमिअ चे अइसुंदरं वयणं ॥७१॥

ननु भोः यथा श्रीवर्द्धमानसूरिश्चैत्यत्रासं परित्यज्य श्रीउद्योतनस्मारिमुपसंपद्य विसंभोगिकः सन्नेव तदाज्ञया विजहार तथा जिन-
ननु भोः यथा श्रीवर्द्धमानसूरिश्चैत्यत्रासं परित्यज्य श्रीउद्योतनस्मारिमुपसंपद्य विसंभोगिकः सन्नेव तदाज्ञया विजहार तथा जिन-

प्राणीनायाय मह संगतीकृतु श्रवणत, यो यन योजयितु श्रवणते तत्तेन विकल्प्यर नियोन्य लिखित, पञ्चाष गणधरसार्द्धा
 तत्तद्व्यादिरूपण प्रवर्धितं, तत्कल्पना स्वय-यदि वय भीतुधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नपरम्परागता न भवामस्तर्हि अन्येषामभिमवनीया म
 विप्याम इति विचिन्त्य पट्टावली विद्वन्विता, सा च गुह्यश्रित्यत्वादिसंघे मस्येव नान्यथेति कृत्वा ग्रन्थामभेवाचार्येष्ववश्यं
 मस्य चः फल्यनीय, तेन फल्यस्मिन् यो विनवन्तमस्य श्रीजमयदेवश्रिया मह विद्वन्वितस्तथापि स्वरिपदमन्तराय तत्पट्टकर
 स्वमसंभवीतिकृत्या कर्मजापपरम्परासमुद्रवभाचार्यपदं विद्वन्विता, विद्वन्मपि सप्तहस्तमिति हेतु, तत्र दुर्लभराजनुभायां श्रीजिने
 मरगुरुरभयचामिनिः मह विवाद जयापेपो नोके गद्या च स्तरतरविद्वदं दत्तं, तेनास्मदीयान्वय नवाङ्गीवृत्तिकृता संज्ञाता इत्या-
 मनो मृषोत्कर्षमुद्योपयंतोऽपि तीर्थेनोपदिता मुन्तलीर्षममा इत्यास्यां मुगधनेम्यो लब्धवन्ता, तथाऽपरजिनवल्लमकृतानि
 पिण्डविगुह्यादीनि प्रफ्रणान्यप्यस्मदमिमतनिवन्तमकृतानीति वचनेन विनवन्तमोऽपि मुखा म्यातिपदवीमारोपित, एव-
 मान्नाम पत्, श्रीमद्रघाट्टस्वामिकुलं “अज्ञा ममणे मयद”मिति स्तोत्रमपि श्रान्त नवीनगाथां प्रच्छिप्यामदीयभीजमयदेवस्मृरिक्त
 मि पृष्टपोपितमिरयादि मर्वमपि ‘यो यथा वृद्धते श्रन्तुस्त तथा बोधयद् दुब’ इति वाक्यं द्रष्टव्यीकृत्य विनपतिमूरिणा ब्रह्माण्डकृत्यं
 स्वमनं विकल्प्य तदनुमारेण मयादा कृता मर्वेषां सम्मता आता, प्रकरणानि तु प्रायस्त्वन्वेव निष्पन्नानि, यानि च पूर्वं निष्पन्नानि तानि
 चाननुगतविषयानिष्कात्रनपूर्वकानुगतविषयप्रश्नयुक्तानि कृतानि, अत एवैकवाक्यता प्रापो ब्रन्थेष्वपि दृश्यते, न पुनः सुर्षया, यत
 गौयपविधिप्रकरणे मामागिकोषार नमस्कारत्रयपूर्वकमिगुह्यारोऽममपि तदुद्धारक्ये लिखित, स चासंगत एवत्यापनेकमसंगतमपि
 विद्वन्विताम, अथैवविषयेऽपि मयादाकण्ये दृश्यत एतान्तमाह-‘जह जिने’त्यादि यथा ग्रन्थेषु-मृत्रपाठपु श्रीवज्रस्वामिना मयादा

कृता, मेघकुमारज्जमाल्यादीनां नामानि प्राक्तननामपरावृत्त्या लिखितानि, ग्रन्थवसर्पिणि चरमश्रुतधरः सूत्रपाठमर्यादां कुरुते, दश-
वैकालिकमूत्रं चाभिनवमातनोतीत्यनादिसंस्थितिः, तेन चरमश्रुतधरेण श्रीवज्रस्वामिना कृता मर्यादा सूत्रपाठरूपा सर्वेषामपि स-
म्मतेति वृद्धसंप्रदाय इति गार्थार्थः ॥६८॥ अथ जिनपतिसूरिकृता मर्यादा कस्येव कस्य सम्मतेत्याह—

जहं वयरसासिसुक्या मेरा सुमयापि सासणे चेव । तह तम्मयक्यमेरा तम्मयवासीण नन्नेमि ॥६९॥

यथा श्रीवज्रस्वामिना शोभना कृता मर्यादा जैनशासन एवातिशयेन मर्यादा सम्मतैव, अत्रापिरेवार्थे, नान्यत्र, तथा खरतरमत-
मर्यादा खरतरमतवासिनां सम्मता, नान्येषां प्रवचनविदां शुद्धश्रद्धानवतामिति ममुदायार्थ इति गार्थार्थः ॥६९॥ अथ खरतरमतम-
र्यादास्वीकारे यत्स्यात्तदाह—

तीण् पमाणकरणे अपमाणं सासणं समगंगं पि । कायवं विचरीया जेणं दोणहं पि दो पंध्या ॥७०॥

खरतरमतमर्यादायाः प्रमाणकरणे समग्रमपि जिनशासनमग्रमाणं कर्तव्यमापद्येतेति गम्यं, येन कारणेन खरतरमर्यादा जैनप्रवच-
नयोर्द्वयोर्विपरीतौ पन्थानौ स्तः, नहि पूर्वाभिमुखमुद्भवजन् पश्चिमाभिमुखमुद्भवजन्तं मिलति, न वा तौ मममिलपितमेकं, नगर-
प्राप्नुत इति, वैपरीत्यं च प्रवचने स्त्रीणां जिनपूजाऽभिमता तां च संप्रति निषेधयतीत्यादिक्रमग्रे वक्ष्यमाणं बोध्यमिति गार्थार्थः
॥७०॥ अथात्मीयः कश्चिच्छङ्कते—

ननु वद्धमाणस्त्री जहं तह जिणवह्णहोऽवि संजाओ । सेसं जिणवह्णसुत्तणमिअ चे अडसुंदरं वयणं ॥७१॥

ननु भोः यथा श्रीवर्द्धमानस्मरिश्चैत्यवासं परित्यज्य श्रीउद्योतनमूरिमुपसंपद्य विसंभोगिकः सन्नेव तदाज्ञया विजहार तथा जिन-

पल्लमोऽपि नैत्यत्रासं पणित्यन्य भीश्रमयद्वसूरिमयोपसंघ विसंभोगिक एव मूराङ्गया धृत्यवासिनां समुदायं प्रतिमोचयन् बिज्ज-
 हार नभं तु वदन्त्याणश्चप्ररूपणादिकं सर्वं जिनपतिमूषण जिनदत्तेनैव प्रकथितं सत् जिनवत्समस्य मस्तके आरोपित, आरोपितं,
 न पुनरप्य किञ्चिदपि तीर्यप्रसिद्धं प्ररूपितवानिति चेद् अतिमुन्दरं वचनं, यदेवं तर्हि अस्माकममीप्रमेधतिगाचार्यः ॥ ७१ ॥
 अथाहं यत्पूर्वपक्षिणा नद्वामियतमस्माकमपीत्यत्र दणन्तमाह—

जग उमन्माडजिणिद्रा विगण्णिआ ससमयाणुवाण्णा । संबंदिं कुवन्नखेदिं अ ताह एसो एवमस्मि जुत्त ॥ ७२ ॥
 गवगपि कुणारिंक्रम्मन्वमतानुवाटन एवमतयो जिनां विक्कन्नितास्तथा एषः, उपिगन्त्य, एषोऽपि जिनवत्समोऽपि, एवं
 पुनमवेग्यसगधं, भावार्थन्त्यं—यथा कुण्डलिका मण्डपि यथाज्जामिः पूर्णिमायाधिक्षादिरूपा मार्गं प्ररूप्यत तथा तीर्थक्षेत्र
 व्युक्तमिति स्ववचनानुवादेन भीधक्का कल्पिता, तथा जिनवल्लमोऽपि स्मतरागमिसतभदानतोपयेन विक्कन्मित, परं न तादृशः,
 किन्तु यथामूत्ररूपपदरूपेण एवाचार्यैर्विनिस्तभद म भदेयः, अन्यथा “यंचरयुचरे होत्य”पि निद्वान्तवचनमुक्तास्य षष्ठं कल्या
 नकं व्यवस्थापयितुमर्थायवचनमव निद्वान्तगन्धस्वाप्यमाव मूषयतीत्यग्रे वक्ष्यते इति गार्धार्य ॥ ७२ ॥ अब मुकुमा
 गतिं कथिन्महून—

एणु एव वदं म्याग जाण कट मवहो अलीअमिण । जट परवयणाप्पिता बिसपि पाअत्तज्जाभोगा ॥ ७३ ॥
 ननु भोः मवया अलीकमिदं मतमेवं—दृश्यमानस्वरूपेण वदं म्यातं कथं ज्ञातम्, यतो यथा तथागणसंबन्धिनः साधवस्तथाज्मी
 त्रपीनि वृग्वलोकं म्यानिभाज कथमिति यागदृष्टा, उच्यमाह—यथा परवचनान्निताः—यं कर्त्तव्यता प्रनामोगाव—मन्मथं तथादि

धपरिज्ञानाभावात् विषमपि पिवति, जलमध्ये प्राक्षिप्तं विषमप्यनाभोगात् पिवन्तो बहवो दृश्यन्ते, तर्हि अन्यदूरे आस्तां, तथा इदमपि मतं शेषकुमतापेक्षया साधुप्रतिष्ठाचतुर्दशीपाक्षिकोपधानादिबहिर्बहुभिर्धर्मैः साम्यदर्शनादनाभोगात्कथंचित् केषांचित्प्रवचन-
परमार्थनिभिज्ञानां तथाप्रवृत्तिविषयीभूतमिति गार्थः ॥७३॥ अथानाभोगः सम्यग्दृशमपि स्यादिति दर्शयति—

सम्महिद्वीगं पि अ अणभोगो जिणवरेहिं निदिद्वो । सो अइआरो निणयवयणं जा तअणु विवरीअं ॥७४॥
सम्यग्दृष्टीनामपि चानाभोगो जिनवरैः संदिष्टः, यदागमः—“सम्महिद्वी जीवो उवइण्णवयणं तु मदहइ । सदहइ अमब्भावं अण-
भोगा गुरुनियोगा वा ॥१॥” इति श्रीउत्तराध्ययननिर्युक्तो (१६३) स चानाभोगो निर्णयवादं यावदतीचारः सम्यग्दृशां,
परस्परं विनादे यावन्निर्यो न भवति तावदतिचारः, तदनु निश्चये जाते विपरीतं, यदि सम्यग् श्रद्धधाति तदा सम्यक्त्वं निरति-
चारम्, अथ न तर्हि मिथ्यात्वमभिनिवेशरूपं, निर्णयेऽपि स्वकीयकदाग्रहामोचनादिति गार्थः ॥ ४७ ॥ अथ निर्णये
विवादाभावे हेतुमाह—

बहुकालदूरदेसंतरिआणं निणयंयपि को कुणइ ? । उप्पणंमि विचाण निणयवयणं जह इआणिं ॥७५॥
बहुकालदूरदेशान्तरितानां—यस्योत्पन्नस्य कुमतस्य कालो भूयान् जातः अथवा दूरं गतः—स्वदेशं परित्यज्य विषयभूतातीर्था-
दूरदेशं गतः तस्य निर्णयमपि कः करोति ?, न कोऽपीत्यर्थः, एवं सत्यप्युत्पन्ने विवादे निर्णयवचनं भवत्येव, यथा इदानीं विवादे
जाते खरतरमतं यथावत्स्वरूपं विचार्यमाणमसारतयैव प्रकटीभूतम्, असत्योक्तस्य तथास्वभावाद्, यदुक्तं—“यथा यथा विचार्येत,
विशीर्येत तथा तथा । असत्योक्तं बहीरम्यं, नान्तः खरपुरीषवत् ॥” इति गार्थः ॥७५॥ अथानाभोगादिकमाविष्कुर्वन्नाह—

कहमण्डाद् भारससयजउवरिसे स्वरयराणमप्पसि । मासतावि नखगीविसिकरो स्वरयरोसि थयं ॥७५॥

कथमन्यथा—यथनामो न स्याद्वि कथं द्वादशशतशतुर्वर्षे १२०४ चतुरधिकदादशउसवत्सरे स्वरतराणामुत्पत्तिं भाष्यमाणा नवाङ्गीपुष्पिकरः स्वरतर इति वचो, प्रापन्त इति गम्यम्, अथ भाष्य—स्वरतरमतस्योत्पत्तिः सं० १२०४ जाता, श्रीअभयठवय्यरिणा श्रीस्नानाङ्गवृत्तिः सं० ११२० वर्षे कृता, यदुक्तं—“श्रीविक्रमादित्यनरेन्द्रकालात्, श्रुतन विद्वत्यधिकन युक्त । ममामहत्स्रतिगते विद्वत्त्वा, म्मानाङ्गदीक्षज्यवियोजयि गम्या ॥१॥” इति भीत्यानाङ्गवृत्तिप्रद्वलौ, इति परस्परं विचारणा यदि कृतास्या घट्टि को नाम स्वरतरकलङ्क नवाङ्गीपुष्पिकरमुर्दवाति १, अत एव प्रायः कृपाद्विकानुवादस्त्राष्टिरमम्यगेव स्यात्, यस्तु कश्चित्तदानीं १२०४ रुद्रपल्लीयस्वरतरोत्पत्तिरित्यस्यगू, यतो रुद्रपल्लीयसम्प्रा न गिनन्नेस्वरत एवोत्पन्ना, किंतु गिन स्वरतमतुर्वर्षपट्टघराद् भीअम-यवव्यरितः, यदुक्त रुद्रपल्लीयैरेव—“यद् नवीयेऽमयदेवघरिगसीद् द्वितीयोऽपि गुणाद्वितीयः । जातो यतोऽय जयतीह रुद्रपल्ली यगञ्चः सुतगमतुञ्चः ॥१॥” इति वृत्तिप्रद्वल्लाविति गाथार्यं ॥७६॥ अथ प्रायः प्रवचनादचोपयोगो भूयान् जनः स्वरतरवच-नानामनुवादक एव इत्यते अतस्तदनुवादापवदनाय कथमन पुक्ती श्रुत एव दर्शयन् गाथामाह—

अ पुण कत्यवि पुत्ययलिहिअं वीसड अ स्वरयरे गञ्छे । सिरिअमयदेवसूरी तप्पदटे वल्लदो लिहिओ ॥७७॥

यत् पुनः क्वपि पूयकृपत्रादिषु मपस्त्रप्रकरणादौ वा लिखितं इत्यते, तल्लिखितोत्सेस्वमाह—स्वरतगञ्च श्रीअमयदेवघरिस्ति स्पष्टे श्रीनिनवकुमन्नरिरित्यादीनिगाथार्यं ॥७७॥ अथ तल्लिखितं समर्थयमाह—

अ स्वरयरावयणाण अणुवाओ मययाणऽणामोगा । जह कल्लणागउड कत्यवि कप्पस्म वदुस्माने ॥७८॥

तत्स्वरतरवचनानामनुवादः, उक्तवचनस्य वादोऽनुवाद इतिकृत्वा तत्स्वरतरवचनमेवानुद्योक्तं, न पुनस्तात्त्विकम्, अनाप्तवचना-
नामनुवादस्याप्यतात्त्विकत्वाद्, अनुवादोऽपि केषां भवतीत्याह-भद्रकाणां-प्रवचनानुपयोगे सत्यकुटिलानाम्, एतेऽपि सम्यग्-
कारो भविष्यन्तीति सरलमतीनां, सरलमतयो हि प्रायः सरलमेव पश्यन्ति, यदुक्तम्-“सरलगतिः सरलमतिः सरलात्मा सरल-
शीलसंपन्नः । सर्वं पश्यति सरलं सरलः सरलेन भावेन ॥१॥” इति, अथामत्यानुवादे दृष्टान्तमाह-“जहे”त्यादि, यथा कल्पव्या-
ख्यानै-पर्युषणकल्पव्याख्यानै कचित्कल्याणकषट्कं तत्स्वरतरकृतसंदेहविषौपध्द्युक्तानुवाद एव, पञ्चाशकादिग्रन्थानुपयोगादिति
गाथार्थः ॥७८॥ अथैवमनुवादः कथं स्यादित्याशङ्कापराकरणाय दृष्टान्तभूतां गाथामाह—

पढमंगदीविआए उज्जोअणसूरि खरयरे गच्छे । लिहिअं ददुं सरलो को ण भासिज्ज अणुभासं? ॥७८॥

प्रथमाङ्गदीपिकायां-खरतरकृताचाराङ्गदीपिकाप्रशस्तौ “गच्छः खरतरस्तेषु, ममस्ति स्वस्तिभाजनम् । यत्राभूवन्तु गजुषो, गुखो
गतकल्पयाः ॥१॥ श्रीमानुद्योतनः स्वरिर्वद्धमानो जिनेश्वरः । जिनचन्द्रोऽभयदेवो, नवाङ्गवृत्तिकारकः ॥” इत्यादौ खरतरगच्छे
श्रीउद्योतनसूरिरुक्तः, एवं जेमलमेरुप्रासादे शिलासुत्कीर्य लिखितं, तादृशं च दृष्ट्वा कः सरलः पुमान् भाषामनुवादं नो भाषेत-न व-
देद् ? अपितु सरलो जनो वदेदेव, अयं भावः-यथा आचाराङ्गदीपिकादौ श्रीउद्योतनसूरिप्रभृतयः खरतरगच्छे लिखितास्तथा क्वचि-
च्छ्रीअभयदेवसूरिरित्याद्यपि, तच्च तथा दृष्ट्वा केनचिदस्मदीयेन लिखितं तत्स्वरतरवचनवदनुवदनमप्यकिञ्चित्करमेवेति बोध्यं,
यत्तु कापि “वारसवाससएणुं विक्रमकाला जलहिअहिएणुं । जिणवल्लहकोहाओ कुच्चयरगणाउ खरयरया ॥१॥” इति वृद्धमंभ्रदायागता
गाथा पट्टावल्यादिषु लिखिता दृश्यते तत्तु युक्तमेव प्रतिभामते, यतोऽस्यां गाथायां पूर्वोद्धेन २०४ वर्षे खरतरमतस्योत्पत्तिर-

मिहितः, उपरार्धेन विनयसुखमक्रोधादिविवचनन जिनबल्लभो मूलोत्थप्रकरणको दक्षितः, क्रोधशब्दन निप्रगुल्या सह कलहः सचिवः, तेनाय निप्रगुल्या वैस्यवासिजिनेश्वरप्य सह कलहः कृत्वा निर्गतो, न पुनर्बैराग्यरक्षाद्, कृष्णपुरादित्यनेन कूर्चपूरीयगणाभिर्गतो, न पुनश्चन्द्रादिसंदिताद्, यद् क्रोधाविद्योऽत एव न भीमभयदेवधरिभिरपि स्वनिर्भा प्रापितः, यतः उभयभ्रष्टः सन् चित्रकूटे गत्वा नवीनमतं ध्येयस्थापितवानित्यभिप्रायः, अन्यथा पूर्वोपरासंगतिरेव स्याद्, उक्तकलह १२०४ जिनबल्लभकाले चोक्तसंबल्लस-
रासंभवाविति पयालोच्य, यद्वापि “वाणाप्रो वदगच्छो कोरेदगमाउ विचवालगणो । कृष्णराउ नवंगी रायगुरू पुष्पतुल्लाओ ॥” ॥ १ ॥ इति गाथा निल्लिता तत्र कृष्णपुराणभाषास्त्रीहचिरिति यदुक्तं तत्स्वरतरानुवादादपुनमतिना गाथायां लिखितं, न पुनस्तात्त्विकम्, एतच्च स्वरतरस्यापि मम्मदः, नहि स्वरतरापि नवास्त्रीहचिकरः कृष्णपूरीय उच्यते, नवास्त्रीहचिप्रस्तौ स्वयमेव चन्द्रगच्छस्योक्तत्वादिति गायार्थः ॥ ७९ ॥ अथानामोगतो ग्रन्थोक्तं पुरस्कृत्य पृथुबन्ध स्वतरं गाथाप्रयण तिरस्कृतु प्रथमगाथाभाह—

‘त्र पुष्पजैद्वि’न्ति यम्य’ प्रसिष्टामापन्नः स्वरतरः स स्वरिरभयदेवनाम्ना उपदेशससत्तिक्कायां मणितः, तथाहि “पुरा श्रीपत्तने पान्य, कूर्वाण भीमभूपतौ । अमूबन् मृतलक्याता, श्रीजिनेश्वरद्वारय ॥” ॥ भीमभयदेवास्यास्तोपां पदे दिदीपिरे । येम्य प्रति-
ष्टामापन्नो, गच्छ स्वरतरामिष ॥ २ ॥” इति श्रीरत्नशेखरधरिरान्य श्रीसोमसुन्दरशिष्यसोपाध्यायश्रीकारिप्ररत्नस्य शिष्येण यः
सोमधर्मगणिना विरचितादामुपवृत्तास विविदिगाथार्थः ॥ ८० ॥ अथोपपन्नससत्तिक्कात् कीदृगित्याह—
नकारोऽनामोगी पचकम्प जेणऽणतसंसारी । मणिओषि तण युगिऽओ जिणप्पणो धम्मपडिबकम्पो ॥ ८१ ॥

उपदेशमसक्तिकाकारकः पं० मोमधर्मः प्रत्यक्षमनाभोगी येन कारणेनानन्तसंसारी भणितोऽपि -श्रीमुनिसुन्दरसूरिभिः स्तनिका-
दिपंक्तौ निवेशयौष्टिकोजनन्तसंसारीति कथितोऽपि तेन सोमधर्मेण स्तुतः, अनन्तसंसारीभणितः, तथाचाह—“आज्ञाभङ्गान्तरायो-
त्थानन्तसंसारनिर्भयैः । मामाचार्योऽपि पाश्चात्यैः, प्रायः खैर प्रवर्त्तिताः ॥१॥ उपधानप्रतिक्रान्तिजिनाच्चादिनिषेधतः । न्यूनिता-
दुष्पमदोषात्, प्रसन्नजनताप्रियाः ॥२॥ यत्तत्प्रासुकमिष्टाम्बुप्रवृत्त्यादिसुखावहाः ॥” इत्यादिना गुर्वावल्यां भणितं, तत्रोपधानप्रतिक्रा-
न्तिनिषेधकौ यथा पूर्णिमीयकाञ्चलिकौ तथा आज्ञाभङ्गान्तरायोत्थानन्तसंसारनिर्भयत्वेन स्त्रीजिनाच्चादिनिषेधकः खगरोऽप्युक्तः, तद-
न्तर्गतो जिनप्रभोऽन्यन्तसंसारी भणितः मोमधर्मगणिना ‘म्लेच्छाधिपतिप्रतिबोधको जिनप्रभसूरिजिनशामनप्रभावक’ इत्यादिवच-
नैरुच्यति ग्रापितः, स च कीदृशः ?-धर्मप्रतिपक्षः-धर्मद्वेषी, यतस्तदीयवाग्विलामस्त्वेवं-“वाद्यक्रियादर्शनेन, मोहयन्तो जगज्जनम् ।
तपोभूता अटन्तीति, तपोऽटाः परिकीर्तिताः ॥१॥ तपोटानां मतं चैव, मुद्रलानां मतं तथा । शाकिनीनां मतं चैव, प्रायस्तुल्यानि
वक्ष्यते ॥२॥ संक्लिष्टपरिणामित्वातुल्यमेतन्मतत्रयम् । तस्माद् दृग्तर त्याज्यं, भावशुद्धिमभीप्सता ॥३॥ अयुक्तमुक्तमथवा, मिथ्या-
दुष्कृतमस्तु नः । शाकिनीमुद्रलेभ्योऽपि, यत्तपोऽटा दुराशयाः ॥४॥ शाकिनीमुद्रलाचानां, इत्येतदध्याग्युपक्रमः । तपोटेनार्दितानां तु,
चिकित्सा स्याद्दरा भृशम् ॥५॥ हिमस्ति जन्मन्येकत्र, शाकिनीमुद्रलग्रहः । तपोटकग्रहस्त्वेव, प्रणिहन्ति भवे भवे ॥६॥ विषयस्तथियः
क्रूराः, परद्विमसहिष्णवः । गुरुलाघवविज्ञानवन्ध्याः शासननिदिनः ॥७॥” इत्यादि तपानिन्दनवाक्यानि, तथा “ज्ञानमुष्णपयःपान-
दर्शनं सुखमुद्रणम् । चारित्रं तर्कयाम्येषा, केवलं मलधारणम् ॥१॥” तथा “वर्णान्तगदिप्राप्तं मत्, प्रासुकं च श्रुते स्मृतम् । न्यवारि
शिशिर वारि, तदपि नेति नेहिनाम् ॥९॥ अन्नायमात्रहिमोन्थं, निरस्य प्रासुकोऽङ्कम् । ग्रास्यपि गृहिणामुष्णं, वाः पट्कायोपमन्-

उम् ॥२॥' इत्यादि' सदाचारेऽपि तेन पापात्मना निन्दित एतच्च जिनप्रभश्चरिक्ते तपागणवृपणशक्तके, न चैवमनेनैव सदा
पागे निन्दित', किन्वेतरकृलक्रमस्त्वयमेव, तथाहि "मुद्राणायणगया बुद्धा० ममाउ आयसंवेहा । बद्धज्जणपिष्टिविलग्गा दुद्धिजो
इया समाहृआ ॥१॥" इतिगणधरसार्द्धशातके, अत्र वृत्तौ-यौर्णमीयक्यादिदृषणद्रासा वपो दृषणीय', यथा लिखित तथा चाह, अथवा
मलिनगात्रद्रुगन्धपत्रावभाबयतन्दुलघावनादिपायिनां गुरुभ्रूसयामस्यागिनां तपस्विनामित्यादि मणितं, तच्च मचेतनानां श्रोत्राणां
परमशक्तिहतुरप्येतेन विपरीतवया परिभाष्य लिखित तथायुक्तमेव, यतो मलादिधारणं तु मायुनामुचितमेव, यदागम-"सिगार्ण
अदृवा कळं, तुढं प्पुमगाणि अ । गायस्तुबह्महस्य, नायरिति क्यथावि ॥२॥ इति दशै० (२७२७) तथा "किलिजगायमेहावी,
पंक्य य राण वा । चिम्पु वा परितोवेण, माय नो परिदेवए ॥१॥ वेइळ निळरापेही, आरिअ वम्मजुसरं । जाव सरीरमेउसि, जल्ल
छएण घारए ॥२॥ इति उचरा० (१४-८५७) तथा "आयामगं वेव अवोदण च, सीअं सोवीरं जवोदग वा नो हीलए पिठ-
नीरस्स पन्त, इत्ताइं परिबए जे अ मिरु ॥१॥ इति मीउचरा० (५०६७) तथा यदुयणाकन्त्येऽपि "बउरयमसियस्स" इत्यादि प्र
तीतमेव, एवमागमोक्तं तन्दुलघावनादिपात्रं तु साधूनां युक्तमेव, यद्योक्तं 'गुरुकृलवासत्यागिनां' तत्राप्यस्यवायित, वक्तुरेवानास-
त्त्वचक्रम्, एवं जिनप्रमेण तत्पूज्यं यानि कृत्यानि जिनेन साधूनां भूषणतया मायितानि तानि दृषणतयोद्गाधितानि, अत एव
भीमुनिस्तुन्दरग्रिमि प्रागुक्तप्रकारेण स्थानिकवत् स्वरवरोऽप्यनन्तसंशयैश्च, तन्मध्यपक्षितो जिनप्रभोऽपि म्लेच्छाधिपतिप्रतिबोध-
कोऽपि प्रवचनोपधास्यत्, उत्तत्रमापिणां प्रवचनोपधातकत्वनियमात्, न पुन' प्रवचनप्रभावक', अन्यथा दिगम्बरपदीनामपि प्रव
चनप्रभावकत्वं स्यात्, यतस्तत्प्रबोधिता राजानोऽद्यापि दक्षिणस्यां विद्यन्त, तस्मात् म्लेच्छाधिपतिबोधनोद्गावनमपि श्चित्करमेव,

यतस्तत्प्रतिबोधितोऽपि स्त्रीपूजानियेधादिलक्षणमौष्टिकमार्गमेव श्रद्धात्तवान्, न पुनस्तीर्थस्नानभाषितं तीर्थसम्मतं मार्गम्, उपदेष्टव्य-
सतिकाकारस्तु निजपूर्वाचार्यविरचितप्रकरणानुपयोगेनौष्टिककृतप्रकरणादिविधासेन च ग्रन्थचनोपघातक्रमपि जिनप्रभं स्लेच्छप्र-
तिबोधकमात्रेणापि प्रवचनप्रभावकृतया वर्णितवान्, अत एव पं० मोमधर्मम्यानाभोगः स्फुट एव—अध्यक्षमिद्वः, ननु जिनप्रभेण
तपागणः प्रशंसितोऽपि दृश्यते, तथाहि—“पुरा श्रीजिनप्रभस्युरिभिः प्रतिदिननवमन्वचननिर्माणपुष्पमरं निरवशाद्वाग्रहणाभिग्रहनादिः
प्रत्यक्षपद्मावतीदेवीवचमा अभ्युदायिनं तपागच्छं विभाव्य भगवतां श्रीसोमतिलकसूरीणां स्वश्रीश्राटेपटनविलोकनाद्यर्थं यमरुद्धे-
पचित्रच्छन्दोविशेषादिनवनवभङ्गिसुभगाः सप्तशतीमिताः सन्त्वा उपदीकृताः निजनामाद्विताः, तेष्वयं सर्वमिद्वान्तस्तवो बहूपयोगि-
त्वाद्विव्रियते इति जिनप्रभस्यरिक्तसिद्धान्तस्तवावचर्णो, तथा कापि—“श्रीशत्रुजययात्रायै गच्छता जिनप्रभेण सिद्धपुरं तपाग-
णनायकाः श्रीसोमतिलकसूरयो बह्वाहम्बरं वन्दिता इत्यपि लिखितं दृश्यते तत्कथं घटत इति चेदुच्यते, यन्मिद्वान्तस्तवावचर्णो
लिखितं तत्तु तदीयैरेव, न पुनः केनाप्याप्तभूतेन सम्मतं नान्मीयेन पूर्वजेनेत्यां लिखितम्, अतः कथं सम्यगाभ्यापूर्वकनिर्णयः?, किंच-
यत् स्तवावचर्णौ प्रत्यक्षपद्मावतीवचसेत्युक्तं तत्र स्वप्नेऽपि नामाकं श्रद्धानविषयः, यतो ननु मम मायिमर्मीपे सम्यग्दृष्टिद्वयता प्रादु-
र्भवति, किन्तु ततो दूरत एव नश्यति, तस्माद् यथा मम स्वप्ने जागनदं व्रतया भणितं यत् श्राद्धप्रतिष्ठा! पृणिमापाशिकं चानादि-
सिद्धं त्वया न मोच्यमिति महस्य पुरश्चन्द्रप्रभाचार्येण भणितं तथा यथाऽऽलिक्रमताकर्पकुरगमिहोपाध्यायेन पात्रकागिगौ मिथ्यादृ-
कालिकादेवी आगधिता लोकानां च पुरो मम चक्रेश्वरी प्रत्यक्षीभूतेति निजमनविश्वाभोत्पादनाय स्वप्रौढिमज्ञापनाय चोक्तं, तथा
जिनप्रभोऽपि किञ्चित्क्षेत्रपालादिकदेवविशेषमागध्य मम पद्मावती प्रत्यक्षीभूतेति प्रोक्तवानिति श्रदेयं, यत्तु सिद्धपुरं गोमतिनिरुद्धयो

बन्धनात्पुनः पठ, यतः प्राया लिङ्गिन परस्परं बन्धनादिक्रियां कुर्वन्ति। संश्रयस्य हि संश्रयत्वत्वन सर्वत्र सर्वत्र
 नयमिदं धीमामतितत्त्वार्थी न बन्धतः, परमहन्तृत्वार्थिकं युत्वा न क्षिप्रदुत्सहनीयं, नवा तदनुकूलतया प्रवर्तनीयं,
 'यदिप्र वीरं पट्टिनिज्जो'पि सिद्धान्तवचनाप्रीमहावीरं बन्धित्वा गतोऽपि संगमकाशम् धीसौधमेन्द्रेण स्वगाभिर्वास्तिवः, न पुनः
 धीमहावीरवन्दनं यतमि धूम्या प्रदीप्तमित, एवमुत्पन्नमापिणो बन्धनादिक्रियां कृत्वा अप्युपस्य यथाशक्ति तिरस्करणीया इति, किंच
 -यद्यपि श्रेष्ठपुत्रसमीपं तथाविधप्रकृत्या मद्रको निधयतः मय्यस्त्वमागमि तेषां 'तन्मध्यपतितस्तद्ब्रह्मणेन गृह्यते' इतिन्यायात्
 यारन्नलभ्यामपारस्वम्यं मेवै मङ्गितपरिणामा एव आप्यन्त, तेषां दृष्टानमपि मय्यगृह्यामश्रुमयं चेहेतुः, यदागमः - "उम्मम्याद
 मय्यगृह्यत्वं नास्ति जिगत्तरिदाय। वादप्यटमणा मृतु ननु तस्मा तारिसा ददत्त॥१॥" इतिभिवन्दनकनियुक्तौ(१५४)अस्या-
 भूषणौ "तनु मडा त्र स्म निचयविदीण अवाबध्यदमुणा तदावि वावणार्दसया इव दृष्टवा, ते अ ददद्वपि न तस्मा, किमेग
 पुन संवायो संयुज्या संयचो व"त्यादि भीत्राव० पू०, अयं माय -यद्यप्यवसरविशेष विनयमश्रुतिरपि सुविहितानुरागीभवेचवाप्या
 गमदन्तरीनी याचनमाय वन तावद्दुप्युक्तप्यं कथं प्रभाषकतया म्भवाह ? उपदन्तुसतिस्त्रिचारेण तु तथा वक्षित, अना-
 भोग एव मत्र कारण बोध्यमितिगाथाय ॥८१॥ अयोपदन्तसतिस्त्रिविध किं संयममित्याह-

एषण तुम्हाण गये भजिमति वयणमयऽमुत्तं। अणभोगोऽपि यमाणीकमो अ दृष्टा अभिनिबन्धो ॥८२॥
 एतन्-प्रागुक्तप्रकारणानाभोगसिद्धौ युष्माकं ग्रन्थ उपदन्तामसतिफालघुणे भीषमपदत्रयधरिभ्य स्तरतरगच्छ प्रतिष्ठां प्राप्त
 इत्यादिचचनमपि मन्त्रगणामपूक्तं, तत्र इतुमाह-यत इति गर्भ्यं, यतः कारणादनाभोगोऽपि यमाणीकृतः अनाभोगभोगोऽपि निश्च

पक्षीयैः ग्रन्थे भणितं तदप्यस्माकं प्रमाणमिति स्वीकारोऽप्यभिनिवेशो भवेत्, अन्यथा जमालयादिशिष्याणामप्यभिनिवेशो न भवेत्,
 स्वकीयगुरुणोक्तस्यैव प्रमाणीकरणाद्, अनाभोगस्तु छद्मस्थमात्रस्यापि संभवेद्, यदागमः—“नहि नामानाभोगश्छद्मस्थस्येह
 कस्यचिन्न स्यात् । ज्ञानावरणीयं हि ज्ञानावरणप्रकृति कर्म ॥१॥” इति, एतेन उपदेशमप्रतिकासादाय तथाविधमन्यदपि किञ्चि-
 दादाय च खरतरेण न पूत्करणीयमिति दर्शितं, किंच-उपदेशमप्रतिकाभ्युपगमे श्रीमुनिसुन्दरस्वरिश्रीजिनसुन्दरस्वरिपं० हर्षभूषणप्रभु-
 तिकृतगुह्यावलीदीपालिकाकल्पश्राद्धविधिविनिश्चयग्रमुखा ग्रन्था अप्रमाणीकर्तव्या भवेयुः, तथा मकलसिद्धान्तोऽपि, यतस्तत्रो-
 त्स्वरभाषिणां निषिद्धं कुतोऽप्यनुकूलवर्णनमिति गार्थार्थः ॥८२॥ अथ खरतरमतभाषितमात्रस्योपसंहारमाह—
 तम्हा तम्मयलिहिअं तत्पडिमं अहव लिहिअमण्णेणं । उभयंपि अप्पमाणं जमभिनिवेशा अणाभोगा ॥८३॥
 तस्मात्कारणात्प्रागुक्तयुक्तिप्रकाराद्वक्ष्यमाणहंतोश्च तन्मतलिखितं—नदीयमतवापिनां जल्पितं यत् कापि लिखितं तद्भयमप्य-
 प्रमाणं, तत्र हेतुमाह—यस्मात् खरतरेण यल्लिखितं तदभिनिवेशात् तद्दृष्टान्येनाविदिततन्मतस्वरूपेण लिखितं तदनाभोगादेवेति
 गार्थार्थः ॥८३॥ अथ खरतरलिखितं सर्वथा विश्वासाभावः कथमित्याशङ्कापराकरणाय गार्थायुग्मे प्रथमगार्थामाह—
 सवेहि कुवक्खेहि अ निवभंतो खरयरो महविणं । जिहमादोमडुगेणं भासणभक्खणत्तस्सवेणं ॥८४॥
 उस्सुत्तं भासित्ता दिज्जा अलिअंपि मम्ममं मूढो । पज्जसिअविदलाहं भक्खंतो भणड मुणिमप्पं ॥८५॥
 सर्वेभ्यः कुपाक्षिकेभ्यश्च खरतरः स्वभावेन जातिमहममुद्भवेन गुणेन निर्धान्तो—निश्शूरः पारत्रिकभयसुरहितः, केन ?—
 भाषणभक्षणस्वरूपेण जिह्वादोषद्विकेनेति गार्थार्थः ॥ ८४ ॥ अथ प्रागुक्तं कथमित्याह—उत्सूत्रभाषिण्याद् मुखः मम्ममं—

ग्रन्थान्तरनिदग्धतमलीक्य चोऽप्यथ स्वमतम्यवस्थापनाय अमृतीमपि वदति, तथाहि—घटर्गुलुप्पमाण टवणायरिअं ठवित्तु
 मुणिवसमा । विहिणा कुणंति क्किरिअं तथमावेयंढय वायि ॥१॥ गरुमए आयरिए मुट्ठिपमाणे मुवट्ठयापार । पणवीसं पडिल्लंदा
 इवंसि जुणे अ तेयेसो ॥२॥ पडिल्लेहणा ठ पुण्या न तहा अक्खवाणसु सुसिरसु । तम्भमि मरिअमज्जे तण उ फरथवि विसेसामि
 ॥३॥ सुट्ठचेविट्ठ ठवणायरिए क्किरिआसु पुवसरीहि । पडिल्लेहणाविसेसं ददट्ठणं ढंमिआ कडवि ॥४॥” इति श्रीउमास्वतिवाचक-
 कृतार्या विचारबल्लभार्या, तथा “सिंहिपट्टये कयहा पुहा जुलुचधम्मकज्जेसु । चाउरसीविलोवे पुप्फमिअं पत्तुपण्डिकमणं ॥१॥
 तत्स्य पोमइविही कयहा मावगेहिं सुइहेऊ । ननु तरसीइ कीइ जम्हा पाबाणो दोसा ॥२॥ मूगेठयथिआविअ तरसि हुता
 न पक्खलिअं कुडा । चाउम्मासिअकरणे एस विही दमिआ समए ॥ ३ ॥ तिहीबुदहीए पया गहिआ पडिपुण्णमोगसंजुता ।
 इअरावि माम्भिल्ला परं न योवणि तणुल्ला ॥४॥ इति श्रीहरिभद्रसूरिकृत तत्त्वतरङ्गिणीप्रथ, तथा “तदविच्छिन्न वामगजा
 जुमिम्भतर ठविय मुइपचि । रयहरममन्दमागे ठम्भए पुळपायजुग ॥१॥ आवस्मयकिङ्कम्भ दीहरपुपीइ कम्मत्तपदेऊ । जो कुणइ
 मणिजुवो नो पम्भइ परमनिबाण ॥२॥ ॥ इति प्रतिक्रमणमाप्ये ॥ अत्र च विचारवत्त्वमा च त स्वरङ्गिणी येतिप्रथमयमुक्तकृत
 त्वन स्वरपुष्पमिषामदव निजमतस्थिरीकरणाय मृगधजनविप्रतारणाय च विकल्प्य मम्भवितपा छिस्तिन प्रतिक्रमणमाप्यं स्वम्या
 म्यानकृतद्विंतं, तत्रोक्तगाथात्रयगन्धस्याप्यभावात्, तथा “से णं लेवए गाहावई ममपोवामए अहिगयनीयाजीवे” इत्यादि द्विती
 यान्तरत्रलेदस्य इतिरिय “तथा अहुइश्यट्ठम्यादियु तिथिपूरिआसु—माहाकरयाणकटया पुण्यतिथित्वेन प्रगप्यातासु तथा पोर्ण
 मासीयु च तिस्रचपि चतुमामकनिधिवित्थय ” इति मृगकूटङ्गजुलो एवंविध पाठ विद्यमानेऽपि पपुपजागौपप्रहणाच सुरतरूप

प्रभाचार्येण पडावश्यकबालावबोधे पौर्णभासीसु चतसृष्वपि चतुर्मासकपर्युषणातिथिष्वित्यर्थः इत्येवमन्यथापाठं कृत्वा सूत्रकृदङ्ग-
 वृत्तावुक्तमित्यादिवचसा वृत्तिः सम्मतितया दर्शिता, एवं “उद्दिष्टद्वमिचउद्सी” इत्यादिगाथा संदेहदोलाबल्यां सप्तत्रिंशत्तमा,
 संदेहदोलावलीसूत्रं च जिनदत्तस्वरिकृतं, तद्व्याख्याने चोद्दिष्टा-विशेषपर्यन्तेन प्रवचने प्रसिद्धास्तिथयः, यदुक्तं सूत्रकृदङ्गवृत्तौ
 “चाउद्दसद्वमुद्दिष्टपुणिमासिणीसु”ति आलापकं विवृण्वता शीलाङ्गाचार्येणोद्दिष्टासु-महाकल्याणकसंबन्धितया-पुण्यतिथित्वेन
 प्रख्यातास्विति, ताश्चतुर्मासकसांवत्सरिकमहाकल्याणकदिनान्युच्यन्ते इत्याद्यसंबद्धमेव भाषितं, तथा ‘माहूणं गोअसो वुच्छि-
 ण्णो दूसमाणुभावाओ । अज्जाणं पणवीसं सावयधम्मो अ वुच्छिण्णो॥९॥ इति तीर्थोद्गारगाथायाः कापि व्याख्यानुपलम्भेऽपि
 श्रावकधर्मश्चात्र प्रतिमारूपो ज्ञेयः, ततः संप्रत्यपि चेत् श्रावकेभ्यो भिक्षां ग्राहयन्ति तदागमवाधितमित्यादि षष्टिगतकवृत्तौ स्वमता-
 नुरागेण विकल्प्यार्थो लिखितः, यतः संप्रति काले विशेषतः प्रतिमावहनेन तुलनां विधाय प्रव्रजतीति पञ्चाशकवृत्तौ श्रीअभय-
 देवसूत्रिभिव्याख्यातमित्यग्रे दर्शयिष्यते इत्यादि पर्यालोच्य खरतरोक्तौ तदुक्तसम्मतौ च न विश्वसनीयमेव, ननु राकास्तनिका-
 भ्यामपि तथोक्तं दृश्यते, तथाहि-“कालगजोहिं कारिणिआ चउत्थी पवचिआ, तव्वसेण य चउम्मासिआणि चउद्दसीए आयरिआ-
 णि”ति ग्रन्थकारोक्ते विद्यमानेऽपि “तव्वसेण य पक्खिआणि चउद्दसीए आयरिआणि”ति कापि परावृत्य लिखितं, तथा “इत्तो
 अ अहिगस्स य निप्फत्ति मे निसामेह”ति प्रमुखगाथात्रयात्मके ज्योतिष्करण्डसूत्रेऽपि प्राभृतके (गा० ८९) सूत्र्यग्रे मुगलप्रवेश इति
 न्यायमवगणय्य “छट्टिसहिआ न अट्टमि तेरसिसहिअं न पक्खिअं होड । पडवद्दसहिअं कडआवि इअ भणिअं वीअरागेहि॥१॥ इत्या-
 दिगाथादशकं पूणिमापाक्षिकाभ्युपगन्त्वा अक्षिप्तं, गाथाबन्धोऽपि गोपालवाक्यममुद्भव इव प्रतिभानि, एवमसत्यग्रन्थमममतिदर्शनेन

सिद्धान्तफलद्वयानन च भौत्तिकमभाविभाषणि तर्हि कथमौत्तिक एव निश्चय इति चेत्तस्यं, यद्यप्येषमविभक्तपक्षेऽप्यय विग्रहः,
 यद्वास्त्वदीनां मध्ये केनचित्पक्षेऽपि प्रविष्टोक्त सप्तद्वयैस्तथैव सुत्यतयाऽप्युपगम्य प्रवर्त्यत, स्वतस्तु न केवलं प्राचीनोक्त-
 मात्रेण विधायति, किन्तुपि नवीनप्रक्षणेऽप्युपस्थितिः एव, यतो जेसलमेरी तथाकृतप्रतिक्रमणश्रुतौ नवाग्नीषु-
 त्तिकारभिरभयदेवस्वरित्रीदेवमन्त्रसूरिरित्यादि स्वयं सिद्धे यत्ते स्वतस्तुतीयेति मत्ताध्याप्यन्तरा प्रविष्ट्य नवीनपुस्तक
 लिखित, यत्र लिखनसंभवस्तरोऽपि पुरातनो निस्सिद्धः, विवाद च सम्पत्तिर्मीय ह्येन केनचित्प्रवृत्तिं भविष्यति तर्हि
 किमित्यादि यदन्तोऽपि क्षीयग्रामप्राया संज्ञता, नचैवमत्र किञ्चित्त्र संयासनीये, प्राया स्वतः पूर्वापरसंबन्धमनालो
 व्येन पूरकत्वं, यत्र एव स्वयं बहुवर्षीयाष्टिकाभ्युपगमनापि केनचित् प्रवृत्तिं मायादयः कष्टगतं कृत्वा यत्र कापि 'निर
 मिसहिर्भं न पृच्छिज्ज होइ"पि कुवाको न उक्ते, न वेचि चात्र 'पञ्चत्समि अ दिवसे क्ययं पृच्छिज्ज तु पाएय"मिति पद्यो
 गाभायां किमुक्तं कथं वाच्यं केन केन गायदायकं कृतम्, एव राक्षसकृतदुष्टिर्कां दृष्टपुष्कान्त स्वतः पूर्णिमाऽपि
 पाक्षिकं सत्यमेवेति स्वपदे प्रकारं पुर्वन् उच्यते, न तथाऽन्ये, कुवादिक्य इति स्वतरोऽतिमान्त इति समर्थयति वाग्देवो
 विद्वत्सहस्रतः, तथा मद्यममविकृत्याह—“पञ्चसिञ्ज”पि पुर्वपिठं—राभ्यन्तरि विदलादि, विदल-मुद्रादि, आदिश्रव्यात्पोलि
 कादि, भावकृत्तनिन्यमपि मद्ययन्—स्वप्नआत्मानं युनि भणति, पुर्वपिठविदलपोलिकादि यद्वाज्ञोऽप्यह साधुरित्यर्थः, पुर्वपिठ-
 विदलनादिप्रहज्जमनुचितमिति पुरो वस्यते इतिगाथार्थः ॥८५॥ अथ प्रागुक्तप्रकारेण नवाग्रहविक्रमः स्वतरो न भवतीति सिद्धेऽपि
 पृष्ठः पार्श्वकथन दाढ्यार्थमाह—

अहं पायं बहु स्वाय खरयरयणाओं खरयरो स्तूरी। नवअंगिवित्तिकारो तमसचं भिन्नमवि वोच्छं ॥८६॥
अथेतिप्रागुक्तयुक्त्यपेक्षया पार्थक्यसूचकः खरतरवचनात्-नवाङ्गवृत्तिकारोऽस्मदीयः खरतर इत्येवरूपेण खरतरवचनान्नवाङ्गवृत्ति-

कारः खरतर इति बहु ख्यातं प्रायः, प्रायोग्रहणात्प्रवचनपरमार्थवित्त्वस्मदीयप्राचीनाचार्येषु न ख्यात इत्यर्थः, तद्वद्गु ख्यातममत्यं,
भिन्नमपि वक्ष्ये इतिगाथार्थः ॥८६॥ अथोक्तसमर्थनाय युक्तिमाह —

जइ सिरिजिनेसरो सो खरयरनामेण होइ सुपसिद्धो। ता कहमम्हायरीआ खरयरनामेण धिक्कुज्जा ॥८७॥

यदि श्रीजिनेश्वरस्वरिः खरतरनाम्ना सुप्रसिद्धो भवेत् ता-तर्हि अस्मदाचार्याः—श्रीसोमसुन्दरस्वरिप्रभृतयः खरतरनाम्ना कथं तान्
यदि श्रीजिनेश्वरस्वरिः खरतरनाम्ना सुप्रसिद्धो भवेत् ता-तर्हि अस्मदाचार्याः—“हुं नन्देन्द्रियरुडकाल ११५९ जनितः पक्षोऽस्ति राकाङ्कितो, वेदाभ्रातृण १२०४-
धिक्कुज्युः—धिकार कुर्वीरन?, धिक्कारोह्येखमाह—“हुं नन्देन्द्रियरुडकाल ११५९ जनितः पक्षोऽस्ति राकाङ्कितो, वेदाभ्रातृण १२०४ पुनः, काले त्रिस्तु-
काल औष्टिकभवो विश्वार्क १२१३ कालेऽञ्जलः। पदत्र्यर्केषु १२३६ च मार्द्रपौर्णिम इति व्योमेन्द्रियार्क १२५० पुनः, काले त्रिस्तु-
तिकः कलौ जिनमतं जाताः स्वकीयाग्रहात् ॥१॥” इत्यत्र राकास्त्वनिकादिवत्खरतरोऽपि कलौ स्वकीयाग्रहाद्-अभिनिवेगाजाव
इत्युक्तं, तथा “आज्ञाभङ्गान्तरायोत्थानन्तसंभारनिनिर्भयैः। सामाचार्योऽपि पाश्चात्यैः, प्रायः स्वरं प्रवर्तिताः ॥१॥ उपधानप्रतिक्रान्ति-
जिनाच्चोदिनिपेधकाः। न्यूनिता दुष्पमादोषात्प्रमत्तजनताप्रियाः ॥२॥” इत्यत्र स्त्रीजिनाच्चोदिनिपेधकः खरतरः सोऽप्यनन्तसंभारी मणित
इत्यादि प्रागुक्तं श्रीजिनेश्वरस्वरिः खरतरत्वे कथं संभवति?, न संभवतीति न खरतरचिह्नं तस्येतिगाथार्थः ॥८७॥ अथास्मदाया

आचार्याः न केवलं खरतरोऽनन्तसंभारीत्येवमुक्तवन्तः, किंतु श्रीअभयदेवस्वरिं प्रभावकमपीत्याह—

पभणंतावि पभावयचरिएऽभयदेवहेमचंदाई। उस्सुत्तमग्गवडिओ पभावगो होइ न विरोहा ॥८८॥

प्रभावफुल्लिखित श्रीअमयदत्तचरित्रभीहमचन्द्रचरित्रमूर्तान् विनशासनप्रभावकत्वेन प्रमथन्त एव खरतरं स्तनिकपङ्क्तौ ग्रथितवन्तः,
 यत् एव तस्मात्तुल्यमागपतितः प्रभावको न भवति, कुतो !-विरोधाद्, विरोधस्त्वेष्य-उत्पद्यमार्गपतितो यद्यपि कदाचिदन्य
 तीर्थैरेतयि मृदासंभविनमपि अयमवाप्योच्यतिमवाप्नोति तथापि न प्रवचनप्रभावकः, किंतु स्वाभिप्रमार्गस्त्वोदीयकः, स चोदीयितो
 मार्गो विद्वेषतः प्रवचनोपपत्ती स्याद्, यथा दिगम्बरपक्षीयो जयी ज्ञातः सन् गर्वितात्मा येताम्बरपक्षमुच्छेत्तुमेव समीहिते, त
 स्मात्तुल्यमार्गाभितत्त्वप्रवचनप्रभावकत्वपोरन्योन्य स्त्रीलोकास्पृश्योरिव सहानवस्थानलक्ष्यो विरोधः, तथा च कुतः खरतर-
 नामादिभ्यः स हरिरिति गाथार्थः ॥८८॥ अथैवमुक्तो कोऽप्यन्यथाभावमायमोऽपि कीदृग् स्यादिति प्रवर्धनाय गाथापुग्गमाह—
 तावन् कोऽहं मूढो मच्छरगसिञ्जो हृदोऽहं वायालो ! अन्भासपत्तिञ्जो वा नेहलो तस्मिन् मुहरि सिञ्जा ॥८९॥
 ण्सो न हृसिञ्जो न हृसिञ्जो जेण पुष्वरीहि ! सोऽसि मूढमुद्रिञ्जो खलु आणाभगाइवयणेहि ॥९०॥
 एतेन-प्रागुक्तयुक्तिप्रकारेण सोऽपि मूलमुद्रितो भवतीतिसंबन्धः, सः कः !, यः कोऽपि मूढः-प्रवचनपरमार्थानिमिद्धः अयना मत्स
 रप्लव यदन्यैरयं तिरस्क्रियत तर्हि मयाऽयमुपहृन्मनीय इत्येवं मत्सरवृत्तः वाचालो भवेद्, यथा खरतरं महालायसंलापादि
 नाऽन्यासबद्धत्वस्मिन् खरतरे स्नेहयन् खरतरो मां मित्रं आनास्त्विति विद्या मुखरीस्याद्, वाचालत्वं बोद्धुं स्वभाह-‘यसो मे’ स्यादि
 एव-खरतरो न रूपयितव्यः, येन कारणेन पूर्ववृत्तिभिः कैश्चिदपि न वृत्तिषु इत्येवं वक्ता मूल मुद्रितं आतं यस्मेति मुखमुद्रितो
 जातो विधेयः, सहारवचनपक्षे, यस्तुमञ्जक एवेत्यर्थः, हे !-आणामन्नादिवचनैः-“आणामन्नादिवचनैः-“आणामन्नादिवचनैः” रित्या
 दिभिः श्रीमुनिमुन्दरचरित्रमूर्तिमुम्भतिवचनैः, प्रागुक्तैः, अयं भावः-न हि स्वयमेव कुतश्चित्कत्रिमिमिषा इत्ययमः, किंतु सुविदि

ताग्रणीश्रीमृनिमुन्दरसुरप्रभृतिभिः पूर्वाचार्यैरेकशो दूषिता इति गाथायुगमार्थः ॥८९॥ अथ प्ररूपणयापि भेदं दर्शयन्नाह—
ज पुण परूवणाण भेओऽभयदेववल्लहाणंपि । वल्लहजिणदत्ताणं तमणंतर वुळ्लमुम्मुत्ते ॥९१॥

यत्पुनः प्ररूपणया अभयदेववल्लभयोः—पदैकदेशे पठेति न्यायाच्छ्रीअभयदेवसुरजिनवल्लभयोरपि पुनर्जिनवल्लभजिनदत्तयोश्च भेदः—पार्थक्यं तदनन्तरमुत्सूत्रे—उत्सूत्रोद्घाटनावमरे वक्ष्ये इति गाथाार्थः ॥९१॥ इति श्रीअभयदेवसुरिः खरतरगनाम्ना कलङ्कितो

नास्तीति प्रसङ्गतो भणितमिति, अथ खरतरमतोत्सूत्रादिदर्शयिषया प्रथममुत्सूत्रभेदानाह—

अह उस्सुत्तं इविहं किरिआविमयं च वयणविमयं च । किरिआविमयं तिविहं दुविहं पुण वयणाविसयंति ॥९२॥
'अधे'ति नामादिव्यवस्थापनानन्तरमुत्सूत्रं द्विविधं—क्रियाविषयं वचनविषयं च, क्रियैव विषयो यस्य तत्क्रियाविषयं, यद्यपि यत्क्रियाविषयं भवति तद्वचनविषयमपि भवत्येव तथापि मुख्यवृत्त्येत्येति बोध्यम्, एवमग्रेऽपि, वचनं विषयो यस्येति तद्वचनविषयं चेति द्विप्रकारं स्यात्, तत्र क्रियाविषयं त्रिविधं द्विविधं पुनर्वचनविषयमिति गाथाार्थः ॥९२॥ अथ त्रिविधं द्विविधं न व्यक्तीकरोति—
अहिअं? ऊणं? अजहट्टाणं? उस्सुत्तमेव किरिआहिं । उम्मग्गदेसणामग्गनामणेहिं दुहा वयणं ॥९३॥

अधिकं? ऊनं? अयथास्थानं? च उत्सूत्रमधिकारात्क्रियाविषयमेवकारो व्यवहितः संबध्यते क्रियाभिरेव स्याद्, अयं भावः—
तीर्थकृत्क्रियासु निजबुद्ध्या किञ्चिदधिककरणं तदधिकमुच्यते, एवं न्यूनकरणमपि, या क्रिया यत्र स्थानं भणिता तस्यास्त-
ञ्चतिरिक्तस्थाने करणमयथास्थानमिति, तथोन्मार्गदर्शनमार्गनागाभ्यां वचनं—वचनविषयमूत्सूत्रं द्विधा भवति, एतच्च तीर्थकृद्भाषि-
तादधिकन्यूनभाषणाभ्यामेवेति गाथाार्थः ॥९३॥ अथ द्वारगाथायुगममाह—

गङ्गावहारकक्षायागः रपर्णीपोसहम्मि सामाह्वर । तिगुणुवारो पोसहसामहपसुह कमेष्टुसल ॥९४॥
 पञ्जुसिअविदलपोलिअगहणः विदलसि संगरप्पसुहं ३ । इवाअडिटरसुस किरियाविसय सुणेअ ॥९५॥
 एवअडिटरसुस गमापदाः कल्याणक मवतिः रात्रिपोपविष्ठाणां रात्रिपरमयागे सामायिकं २ सामायिक पौपे च नमस्कारवय
 मधिकसुत्तममिति, कमेष्टुसलअह्वरः ३ पर्युपितडिदलपूपिष्ठादिग्रहणः ५ संगरप्रमसं द्विदलमिति अदानंद इत्यादि क्रियाविपय
 लसप्रमाणत्वेऽप्यविधान्तं, तन यानि यानि स्पृहवीचनानामपि वक्त प्रकयन्त तान्येव, ओरिटसुत्तममिति बोध्यानीति द्वारगायावा
 त्ययम् ॥९४।९५॥ अथ कमव व्यक्तीकृत्य दूरयितुमाह—
 नत्पयि अङ्गिअ गङ्गावहारकल्याणगति वीरस्स । अणवन्ल्लेण अणिअ मिष्ठाभिनिवमवसणेण ॥९६॥

तथापि—उक्तलक्षणेण वीरस्य—भीमहावीरतीर्थकतो गर्भापहारकल्याणकं पद्यमिति विद्या अन्मादिकृत्यावकदिनानीवादि
 नसितत्रयोदश्यप्याराधयितुत्वा तदाराधनक्रियारूपमपि कृत्यत्वरतरमते बोध्यं, तथास्यामवत्प्यिष्यां प्रथमतो विनवक्तुमेन
 वचनमवलम्ब्य प्रक्यपित तदाक्यमाह—
 भणइ भणिणं च सुत्तं ३ वि पञ्चहत्पुत्तरतिवयेणं ॥ गङ्गावहारस्य उष्टं कल्लरणग वीर ॥९७॥

विनवक्तुमो मणति—नितधावक्ष्यां पुन सिद्धान्ताभिज्ञताचातुरीमाविष्करोति—मो भावका ! अथ एवं भीमहावीरगर्भापहारक

ल्याणकमस्ति, तच्च 'पंचहत्युत्तरे' चित्रचर्चैः सिद्धान्तप्रकटाक्षरैः सूत्रेऽपि-पर्युपणाकल्पसूत्रेऽपि, अपिरेवार्थे, मन्त्र एव लभ्यते,

॥१७॥ अथ जिह्वाल्लभं दृषयितुं प्रतिबन्दीमाह—

॥१८॥

लयाणकमाल, तच्च पृष्ठे १९७॥ अथ जिनवल्लभं दूषयितुं प्रतिबन्धनामाह—
इत्येवं निजवचनचातुर्येतिगाथार्थः ॥१७॥ अथ जिनवल्लभं दूषयितुं प्रतिबन्धनामाह ॥१८॥
न मुण्डा गअं वयणा उससेणं पंच उत्तरा माटे । अभिईछट्टेत्ति समं हविज्ज रज्जाभिसेओऽवि ॥१८॥
जिनवल्लभो न जानात्येतद्बचनं—वक्ष्यमाणगमवाक्यं, कीदृशमित्याह—‘उससेण’ मित्यादि “उससे णंअरहा कोमलिए पंचउत्तरा माटे अभिइछट्टे होत्थ”त्ति(२५-३३) श्रीजम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ समं—तुल्यमर्थान् पंचहत्थुत्तरे इत्यादिवचनेन, तथा मति गज्यामिपेकोऽपि—
शक्रकृतश्रीक्रपभराज्यामिपेकोऽपि भवेत्, किं?—कल्याणकमिति गम्यमित्यश्वार्थः । भावार्थमन्वयं—“ममणे भगवं महावीरे पंचहत्थुत्तरे होत्था, तंजहा—हत्थुत्तराहि जुए चइत्ता गळं वक्कते” इत्यादिश्रीपर्युपणाकल्पवाक्यमवलम्ब्य कल्याणकप्रतिबद्धत्वाच्छक्रकजी-
तत्वाच्च गर्भसंहरणमपि कल्याणकमिति जिनवल्लभविकल्पितमचः, तत्रैवं वक्तव्यं—ननु भो जिनवल्लभ ! यदि, कल्याणकाधिकार-
प्रतिबद्धत्वाच्छक्रजीतत्वाच्चेति संहरणस्यापि कल्याणकत्वं तर्हि सुतरामद्भुतपुण्यप्रकृतिजन्यस्य श्रीक्रपभराज्यामिपेकस्यापि कथं न
कल्याणकत्वं ?, तत्राप्येवंविधव्यतिकरस्य सद्भावात्, तथाहि—“उससे णं अरहा कोमलिए पंचउत्तरा माटे अभीइछट्टे होत्थ”त्ति
सूत्रस्य व्यक्तियथा ‘उत्तरा माहाहि जुए चइत्ता गळं वक्कते, उत्तरा माहाहि जाए, उत्तरा माहाहि गयाभिसेअ पत्ते, उत्तरा माहाहि
अगाराओ जणगारिअं पवइए, उत्तरा माहाहि अणंते जाव ममुग्गणं, अभिइणा परिणिव्वुए”त्ति श्रीपर्युपणाकल्पपाठमादृत्य श्रीजम्बूद्वी-
पप्रज्ञप्तावपि, अत्र यथा गर्भसंहरणं शक्रजीतस्तथा प्रथमतोर्थकृद्राज्यामिपेकोऽपि शक्रजीत एव श्रीहारिभय्यामुक्तः, तस्माज्जन्मादि-
वदनाश्चर्यभूतस्य श्रीक्रपभराज्यामिपेकस्यापि तस्या कल्याणकत्वमभ्युपगन्तव्यं म्यादितिगाथार्थः ॥१८॥अथ स्वगतः अद्भुते—

गणु कल्प गो मणिओ रजमिसेओ अ उत्तममामिस्स । सहरण पुण सवत्थ वीरवरिण कइं तुल्लं ॥९९॥

ननु क्षयमन्वामिनो राज्याभियेकः 'कल्पे'पि पर्युषणाकल्पे न मणिव', तथाहि 'तेर्ण कालेर्ण तेर्ण समयण उसमे अरदा कोसल्लिए चउउत्तरामादे प्रमीदयंथम होत्थ'पि, संहरणं पुनाः सर्वत्र-यावन्ति वीरवरितानि तपु सुर्वेव्यपि गर्मसंहरणस्योक्तत्वात् कथं तौन्यं नृपमचरितेन महति !, नात्राह राज्याभियेके कल्याणवधद्वारीतिपूर्वपक्ष इतिगार्थः ॥९९॥ अथ तौन्य दर्शयन् सिद्धान्तव्यति—

इअ चे सुणाहि सुदर ! पथास्मयसुत्तमुत्तजुत्तीण । इत्थुत्तरओण चउरो तइ साइणा वरमो ॥१००॥

इति चेद्-यदि प्रागुक्तं तर्हि इ सुन्दर ! शृणु पञ्चाश्वकध्वं भीहरिमद्रसरिष्ठ पयुषणाकल्पोक्तकथमचरित्रवदुक्कपुत्तया मणि वमिति, तद्वर्णति—'इत्थुत्तर'ेत्यादि, तथाहि-पंच महाकल्ताणा मणेनि जिगाण होइ नियमेव । सुवज्जेत्तरपयूका कलुषफला य वीचाणा ॥१॥ गम्मे ? जम्मे अ तडा ? निज्जलमण्णं देव गाण ४ निवाजे ५ । मय्यणुत्तुल्ल जिघाणं कल्लाबा इति वापडा ॥२॥ तंनु अ दिव्येसु वण्णा इविदाई करिति मणिमया । जिणअचादिविहाणा कलुषण अप्पणा वेवा ॥३॥ इअ त दिवा पत्तया ता सेसेहिं पि तेसु कायडां जिण अचादि महरिं त अ इमे वदुमाणस्म ॥४॥ आसाइसुदछुट्टी ? बिचे तइ सुदतरसी दे वेव । ममासिरकण्डवतसी दे वेसाइ सुदतरसी य ४ ॥५॥ कणिअकण्ड वरिमा गम्माइठिवा अइकर्म मत्त । इत्थुत्तरओण चउरो तइ माइणा वरमो ॥६॥ अहिगपत्तिव्यबिद्धिया मग र्थेति निजसिआ इम तम्म । मसाणवि ण्वं पिअ निअजित्थेसु विण्णंआ ॥७॥ इतिभीयाथापणाफोके, तद्वृत्तियथा 'पण'ति पञ्चैव महाकल्याणानि-परमथेयांसि मरेषा मकलकालनिखिलनलोकमाविनां जिनानाम्-अर्थां मबन्ति नियमेन-अवश्यमारेण, तथा वस्तुव्यभावत्वात्, सुवनाषयभृतानि-त्रिसुवनजनानन्दइतुत्वान्, तथा कल्याणफलानि-निधेयमसाधनानि, ए समयसे-जिघाणं-

प्राणिनामिति॥ गर्भे-गर्भावाने जन्मनि-उत्पत्तौ चः समुच्चये तथेतिवाक्योपेक्षे निष्क्रमणे-अगारवासान्निर्गमने चेवत्ति समुच्चयाव-
 धारणार्थावुत्तरत्र संभन्त्येते, ज्ञाननिर्वाणे समाहारद्वन्द्वत्वात्केवलज्ञाननिर्वृत्त्योरेव च, केषां गर्भादिष्वित्याह-‘भुवनगुरुणां’ जगज्ज्ये-
 स्थानां जिनानाम्-अर्हतां, किमित्याह-कल्याणानि-स्वःश्रेयाणि भवन्ति-वर्तन्ते ज्ञातव्यानि-ज्ञेयानीतिगाथार्थः। ततश्च ‘तेसु’ति
 गाहा, तेषु पुनर्दिनेषु-दिवसेषु येषु गर्भादियो बभूवुः धन्या-धर्मधनं लब्धारः पुण्यभाज इत्यर्थः देवेन्द्राद्याः-सुरासुरेन्द्रप्रभृतयः
 कुर्वन्ति-विदधति भक्तिनताः-बहुमाननद्याः, किमित्याह-जिनयात्रादि-अर्हदुत्सवपूजास्नात्रप्रभृति, कुत इत्याह-विधानाद्-विधानां,
 अथवा जिनयात्रादिनिधानानि, अथ कथंभूतं जिनयात्रादीत्याह-‘कल्याणं स्वःश्रेयसं, कस्येत्याह-आत्मनः-स्वस्य, चैवशब्दस्य ममुच्चयो-
 ऽर्थः, नन्यपरेषां चेति गाथार्थः॥ यत एवं-‘इ’ति गाहा, इतो हेतोः पूर्वोक्तात् जीवानां कल्याणफलत्वादिलक्षणात् ते इति येषु जिनगर्भा-
 धानादयो भवन्ति दिनानि-दिवसाः, दिनशब्दः पुल्लिङ्गोऽस्ति, प्रशस्ताः-श्रेयांसः, ततः किमित्याह-‘ता’ इति यस्मादेवं तस्माच्छेदैरपि-
 देवेन्द्रादिव्यतिरिक्तमनुष्यैरपि, न केवलमिन्द्रादिभिर्देवैरपिशब्दार्थः, तेषु गर्भादिकल्याणकदिनेषु कर्त्तव्यं जिनयात्रादि वीतरागोन्म-
 न्नपूजाप्रभृतिकं वस्तु मह्यं-मप्रमोदं यथा भवति, कानि च तानि दिनानीत्यस्यां जिज्ञासायां सर्वजिनसंचन्धिनां तथा वक्तुमशक्यत्वाद्
 र्त्तमानतीर्थाधिपतित्वेन प्रत्यामन्नत्वादभ्येव श्रीमहावीरस्य तानि विचक्षुराह-‘ते अ’ति तानि पुनर्गर्भादिदिनानि इमानि-वक्ष्यमा-
 णानि वर्द्धमानस्य-महावीरनाजिम्य भवन्तीतिगाथार्थः। ‘आस्माद्’ गाहा, आपादशुद्धपृष्ठी-आपादमाभशुक्लपक्षे पृष्ठीति थिरंकं दिनं?
 एवं चैवमासे तथेतिममुच्चये शुद्धत्रयोदश्येवेति द्वितीयं२ चैवेत्यवधारणे, तथा मार्गशीर्षकृष्णदशमीति तृतीयं३ वैशाखशुद्धदशमीति
 चतुर्थं४, चशब्दः समुच्चयार्थः, कार्तिककृष्णे चरमा-पञ्चदशीति पञ्चमं५, एतानि किमित्याह-गर्भादिदिनानि-गर्भजन्मनि क्रमज्जा-

ननिवाणदिवसा यथाक्रमं-क्रमणं च तान्यनन्तरं कानि, येषां च गम्य 'इतोऽपरायोगन' इति उपरो यामां इतोऽपलक्षिता या उपरा-
उपरफल्गुन्यस्तामिषेसा-संबन्धयेति इतोऽपरायोगस्तेन करणभूतेन चत्वार्याद्यानि दिनानि भवन्ति, तथेति मधुबये, स्वातिना
-स्वातिनक्षत्रं युक्तः भरमोसि-भरमकन्याषाढदिन इति शकृतत्वादायादयार्थः॥ अथ किमिति महावीरस्यैवैतानि दक्षितानी
त्यत्राह-'अहिगण' ग्राहा, अहिगणस्तीर्यपि पाता-वर्षमानप्रवचनकृता भगवान् भीमहावीर' इति हेतोर्निर्दिष्टवानि उक्तानीमानि
कन्याषाढादिनानि तरुण-वदमानस्य, अथ श्रेयणां तान्यतिदिष्टमाह-श्रेयणागमयि-न वर्द्धमानस्यैव, अथमादीनामपि वर्द्धमानाव
सपिण्डीभरतखेत्रापेक्षया एवमेवेह तीर्थे वदमानस्य निबन्धनीयेषु-स्वकीयस्वकीयप्रवचनवसरेषु विज्ञेयानि-ज्ञातव्यानि, मुख्यं तु
स्या विवेकतयेति । इह यान्येव गर्भीदिनानि जिनानां तान्येव सर्वभारतानां सर्वरावतानां च, यान्येव चैतेषामस्याभवसर्पिष्णां
तान्येव च व्यत्ययनोत्तमपिष्यामसीति गार्थार्थः॥ इति भीमभयदेवस्तरिकृतयात्रापञ्चाशकट्टस्तौ, अत्र पञ्चानामेव कन्याषाढा
मासा पञ्चास्तिष्यया नक्षत्राणि चोक्तानि, तत्र यदि गर्भसंहरणदिनोऽपि कन्याषाढाया आराध्योऽभविष्यत् तर्हि तद्वत्तस्यापि
मासापक्षवयिष्यत्, तत्र नोक्तमतो गमापहतो न कन्याषाढाभिति सिद्धं श्रीकृष्णचरित्रग्रन्थं भीमहावीरचरित्रस्यापि, नवोपलब्ध
प्यासीर्षीभिमतजिनवत्तमकृतकन्याषाढाकृतस्मरनेऽपि-"सिन्नवदमि सुविहिंसुक्लो नेमिस्मासोऽथमावसा गाव पुष्पिमि शुद्ध नमि
चिन्नवन्तह परं हेमु पगयाय ॥ १ ॥" इत्यत्राश्विनमासे त्रयोदश्यां कन्याषाढां नोक्तम्, अतः भीमहावीरस्य पञ्चैव
कन्याषाढाभिनि तन पटुकन्याषाढाकवादी नीर्वाण एवेति गार्थार्थः॥ १००॥ अथ पशुपञ्चाकन्याषाढानेनापि गर्भसंहरणस्य
कन्याषाढाकमात्रं द्वादशमाह-

वक्त्राणं पुण पज्जोमवणाकप्पस्स चुण्णिवण्णेसु । छण्हं वत्थूणं चिअ अण्णत्थवि तयणुसरणंति ॥१०१॥
 व्याख्यानं पुनः पर्युषणाकल्यस्य चूर्णिवर्णेषु—“छण्हं वत्थूणं ‘चिअ’त्ति अवधारणे छण्हं वत्थूणमेव, तथाहि—‘जो भगवय ।उस-
 भमामिणा सेसतित्थगरेहि अ भगवतो वद्वमाणसामिणो चयणाईणं छण्हं वत्थूणं कालो णाओ दिट्ठो वागरिओ अ तेणं कालेणं”
 इत्यादि श्रीपर्यु० चू०, एवं दशचूर्णविषयमेव पाठः, अन्यत्रापि—आचाराङ्गादौ तदनुसरणं—चूर्ण्यनुमारेणैव बोध्यं, तथाहि—“पंच-
 हत्थुत्तरे होत्थ”त्ति आचाराङ्गस्रवं, तत्र टीका यथा—हस्त उत्तरो यामासुत्तरफाल्गुनीना ता हस्तोत्तरास्ताश्च पञ्चसु स्थानेषु गर्भाधान-
 संहरणजन्मदीक्षाज्ञानोत्पत्तिलक्षणेषु संवृत्ताः अतः पञ्चहस्तोत्तरो भगवानभूदिति, अत्र पञ्चसु स्थानेष्वित्येव व्याख्यातं, तच्च चूर्ण्य-
 नुसायैव, न पुनः पञ्चसु कल्याणकैष्विति, एतेन क्वचित् कल्याणचूर्णौ संदेहविषाेषध्यनुवादेन कल्याणकपट्कव्याख्यानं तदना-
 भोगादेवेति प्रदर्शितं बोध्यम्, अनाभोगस्तु ग्रन्थान्तरानुपयोगे महतामपि न विरुद्धः, यदागमः—“नहि नामानाभोगश्छद्मस्थस्ये-
 ह कस्यचिन्न स्याद् । ज्ञानावरणीयं हि ज्ञानावरणप्रकृति कर्म ॥१॥” इत्यादि, नचैवं क्वचिदंशे श्रुतानुपयोगो लाघवाय, गौतमस्यामि-
 नोऽपि श्रुतानुपयोगस्यागमे प्रसिद्धत्वात्, तस्मादनाभोगादन्यत्र तीर्थमम्मतपुरुषमम्मतिमनाडाय सूत्रव्याख्यानं प्ररूपणे च तीर्थाशा-
 तना तीर्थबाह्यता च स्यादेव, नचैवं जिनप्रभस्याप्यनाभोगः शङ्कनीयः, कृपाक्षिकममुदायान्तर्वर्तिन्त्वेन जिनप्रभस्याप्यभिनिवेशस्य
 विद्यमानत्वात्. यतो यत्र कृपाक्षिकं यो वर्त्तते स तन्मूलभूताचार्यगतमिथ्यात्ववान् भवति, यथा अद्य यावत् दिगम्बरसमुदाया-
 न्तर्वर्ती शिवभूतिगताभिनिवेशमिथ्यात्ववान्, कल्याणकपट्कप्ररूपणामधिकृत्य तु इवे मूलभूतो जिनवल्लभो बहु विख्यातः, स च
 मङ्गेन निवार्यमाणोऽपि पटुं कल्याणकं प्ररूपयन् शिवभूतिवदभिनिवेशवानेव, अतएव तद्व्यपस्थापितममुदायावलम्बी स्वर्गमताक-

पक्षो जिनदभाऽपि पुणाधन्यापनं जिनवत्सलममिमिनवस्यन्तं व्यञ्जितवान्, तथाहि, — “असहाय्यावि विही पसाहिजो ओ न सेस
 मरीहिं । सोअवपदइदि मयइ पुब्ब पुणं जिणमयणू । हि ॥१॥” इतिगणधरसार्द्ध ०१२२ गाथा, तद्वृत्तिर्यथा—उतो येन भगवताऽस
 हायनापि एकाकिनपि परकीयमहापनिरपञ्चम्, अपिर्विस्मये, अतीवाभययेतत्, विधि—आगमोक्तं—पटुकन्याणकरूपमेत्यादि विधियय
 पूज्यदण्डितय प्रकार—अक्षयेण इदमित्यमव भवति योऽयमेव अहिण्णं सु पावदीत्विति स्कन्धास्त्रालनपूर्वकं माधितः—सकललोकप्रत्यक्ष
 प्रकाशितः, यो न नेपथ्यरिणाम्, अमलसिद्धान्तरहस्यानामित्यर्थः, लोचनपथेऽपि दृष्टिमागो, आस्थां श्रुतिपथे, प्रजति—याति, उच्यते शुन-
 विनमतं भूः—भगवद्वचनवदिति गच्छ ० पुत्रो, एवंविधवक्ता त्वनाभोगवान् न भवति, किंत्वमिनिवेष्टवानेवति जिनवचेनापि दृष्टित्,
 तदुक्त्याभ्युपगन्तव्येनारमनोऽपि “पूयइ मूलपट्टिमपि माविआ पिइनिवासिसम्पत् । गम्भावाहारकत्सन्मर्गपि न्नु होइ वीरस्स ॥१॥”
 इत्युत्पद्यपदोद्वाटनकृतकवचन्या तथा द्वापित्, किंच—जिनवत्सलम् एव तावदित्यं प्रष्टव्यम्—यो जिनवत्सलम् ! पञ्चकन्याणकरवादिन
 श्रीहरिनम्रश्रिरिग्रहणं तीर्यसम्पत्ता उत नेति, नेति बहुमल्लक्ष्यत्वेन तीर्यसम्पत्तत्वं सिद्धे तीर्यमपि पञ्चकन्याणकरवाद्येव सिद्धं,
 तथा च अगुडाप्यवाविभि निष्ठुरवचन्या भवानपि पूर्वाचार्यान् तिरस्कृत्य तीर्थमम्मते पणं कृत्याणक प्ररूपयन् कथं त्व तीर्थस्य उर्य-
 पीति स्वयमेव पर्यालोचय, एतन् सिद्धान्तरपारगामी जिनवत्सलमश्रिरिति यजिनवदृष्टापत्पीयानां वचस्तदपि निरस्तं, “पंचइरयुचरे
 इत्यादि वचनन पठ कृत्याजकं व्ययस्थापयन् सिद्धान्तगचेनापि अन्यो जिनवत्सलम् इत्येव प्रवचनविदामप्यसिद्धत्वादित्यलं
 प्रपञ्चेतिनविगाधार्यः ॥१०॥ अथ भीषीरचरित्रे मर्वत्रापि गर्भसंहारवपठनियमं युक्तिप्रवर्धनपुरस्सरसुपसंहरणाह—
 तम्मन्ना ज सहरणं चरिणं निअमेण संगर्हयइण । तवणाणुत्पप्प वीरं तिममन्ना पत्तमन्ना ॥१०॥

तस्मात्प्रागुक्तप्रकाराच्चरिते—श्रीमहावीर्यचरिते नियमेन गर्भसंहरणमथात्तद्गणनं यत् तत् संगतिघटनं—पूर्वापरसंबन्धघटकमित्यर्थः—
तदेवाह—‘देवानां दे’ इति, यतो गर्भसंहरणमत एव देवानन्दोत्पन्नं—देवानन्दाया ब्राह्मण्याः कुक्षाववतीर्णं श्रीवीरं त्रिशला प्रसूते-
तिअ संगतिः, अन्यथा यस्याः कुक्षौ समुत्पन्नः सैव प्रसूतेति वक्तव्यं स्यात्, तच्च न जातमिति संगतिघटनाय गर्भसंहरणभणनमात्र-
इयकमिति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ अथ राज्याभिषेकेऽप्येवमास्तामिति पराशङ्कामपहरति—

नेवं रज्जभिः सोऽप्यभयणा भणिआ य तेण तक्कहणे । तेणोभयं पि कल्लाणगव्वणसेण रहिअंति ॥ १०३ ॥
राज्याभिषेके तावदेवं न भवति—असंगतिर्न भवति तेन कारणेन तत्कथने भजना भणिता, कच्चित् “चउत्तरामाढे” कच्चिच्च
‘पंचउत्तरामाढे’ति, तेनोभयमपि—गर्भसंहरणं राज्याभिषेकश्चेति द्वितयमपि कल्याणकव्यपदंशेन रहितमिति गाथार्थः ॥ ३ ॥

अथ पुनरप्यधिकोत्सवमाह—
रयणीपोसहिआणं सामडअं सुवणणं तं भणिअं । जिनवल्लेहेण विहिणा सुत्ते सामडअं न हवे ॥ १०४ ॥

रात्रिपौषधिकानां स्वपनानन्तर—निद्राव्रतमाने जिनवल्लभेन सामायिकदण्डोच्चारणं विधिना भणितं, तथाहि—“तओ राडअचरम-
जामे उट्टिज्जण इरिआवहिअं पडिक्कमिअ मक्कत्थण चेइए वंदिअ पुवं व पोत्ति पेहिअ नमुक्कारपुवं मामाडअसुत्तं कइदिअ संदिमा-
विअ सज्झायं कुण्ड, जाव पडिक्कमणवेल्”ति जिनवल्लभेन पौषधविधिप्रकरणे भणितं, तत्र युक्तिमाह—‘सुत्ते’ति येन
कारणेन सुप्ते सामायिकं न भवेत्, सामायिकं कृत्वा यदि स्वप्यात्तहि सामायिकरहितो भवेदिति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ अथो-
क्तयुक्ति निराकरोति—

न मुण्ड गभ्रं पासदपञ्चसाण तदेव उचारी । ज पोसहमि कप्पइ कप्पइ तं तस्स सामइत् ॥१०५॥

न जानाति त्रिनशम इतिगम्यं, किं न जानाति ?—एतस्सामायिकं पौपघसहस्रितं पौपघपर्यवसानं—पौपघसमानकालीनमेव, तथवापरोऽपि “जाव पोमइ प दुवामामी”ति पाठात्, तेन न स्वल्पकालीनं, तेन यत्पौपघे कल्पते तदेव तस्य पौपघसंबन्धिनो मामायिकऽपि कल्पत इतिगाथार्थः ॥१०५॥ अथ कल्पत्येव प्रवचनमाह—

तणेरागमवयण उरिट्टकइपि बुजई सइहो । कयसामइओजि निसीहमासबुणिणल्लप्पमुहगंये ॥१०६॥

यन कारणेन यत्पौपघ कल्पते इत्यादितुन कारणेन उरिट्टकवपि—पौपघिकमुदिस्य निष्पादितमप्यश्वनादिक कृतसामायिकः आदौ मूहत्के इत्यागमवचन, निदीषमाप्यवृणिप्रमुत्सन्न्य, यत—“कामी सुवरंगणवो पूळप्पण्णा सि होइ दइहा । छेवणमेवणकएव उरिट्टकइपि मो मुत्त ॥१०७॥” इतिश्रीनिशीगमाप्य उरे १५, एतवृषिस्तु राक्षसवक्त्रकव्यताधिकारे लिखितेतिबोध्यम्, एतनाधुनिकैः पौपघिकानां भोजन निषिध्यत तदपि निगकृतमिति बोध्य, कृतसामायिकस्य भोजनस्य निदीषयवृष्यादिषुकत्वादिति गथाय ॥१०६॥ अथ व्यरिरके दोषमाह—

अण्णहइवर्णिमपुणे लेव वगभंगपावय पयइ । तण तम्मयसावयपसामइण पोसइ अस्तुइ ॥१०८॥

अन्यथा—कल्प्याद्यन्त्य आदित्य यदि पौपघसाम्यं न स्यात्, किंतु निदानन्तरमपि पौपघस्थिति, न पुन सामायिकत्वेति, तत्रचनो अपूर्णे मामायिकलोप वनमङ्गलार्थकं अकल्पमेव स्यात्, तेन एवमेव तन्मत्तभावकस्य पौपघे सामायिकमशुभं स्यात्, पौपघावपिकऽपि मामायिकऽभ्युपगमनपि निद्रोदये विनाजान, पानकरोतुत्वादितिगाथार्थः ॥१०७॥ अथ जिनामपा मित्रापि संयम

हेतुः कुतः सामायिकविलोपकारिणीतिदर्शयति—

निर्द्वाविअ गुरुआणापुर्वं सा चैव धम्मअणुक्खला । जह संथारापोरसिपढणंतरसाहुनिहसि ॥१०८॥

निर्द्वाऽपि च पौषधसामायिकत्रतो रात्रिप्रथमपौरुष्यनन्तरं गुवांज्ञापूर्वं स्यात्, सा च धर्मानुक्खलैव, प्रकृतधर्मप्रसाधनीत्यर्थः, निद्राऽपि च पौषधसामायिकत्रतो रात्रिप्रथमपौरुष्यनन्तरं साधुनिद्रा, सा च संयमाधारशरीरस्थितिहेतुरेव, यदुक्तं—यद्यपि तत्र दृष्टान्तमाह—यथेत्यादि, यथा संस्तारकपौरुषीपठनानन्तरं साधुनिद्रा, सा च निद्रावशोपगता भवन्ति तथापि सदा जागरा एवेति श्रीआचार्कचिदाचार्यानुज्ञाता द्वितीयपौरुष्यादौ दीर्घसंयमाधारशरीरस्थित्यर्थं निद्रावशोपगता भवन्ति तथापि सदा जागरा एवेति श्रीआचार्ये जीतोष्णीयाध्ययने प्रथमोद्देशकं, एवंविधा निद्रा कथं पौषधिकानां सामायिकविगमहेतुः ? न कथमपीत्यर्थः, तेन जिनबलभेन रात्रिपौषधिकानां पश्चिमे गामे यत्सामायिककरणं निर्दिष्टं तद् दुष्टमेवाधिकक्रियारूपत्वादिति गाथार्थः ॥१०८॥ अथ सामायिकपौषधयोर्नमस्कारत्रयपूर्वकं त्रिदण्डकोच्चारणं यत् तदपि स्वरतरमतेऽधिकमुत्सवं यथा स्यात्तथा दर्शयति—

सामाअअपोसहेसुं उच्चारो सावयाण तिक्खुत्तो । जुत्तोत्ति अ जिणटत्तो भणइ जहा अणुवउचारो ॥१०९॥

सामायिकपौषधयोरुच्चारः ‘तिक्खुत्तो’त्ति त्रिकृत्यः—त्रीन् वागन् युक्त इति जिनदत्तो भणति, तत्र दृष्टान्तमाह—यथेत्यादि, यथा श्रावकाणामणुव्रतोच्चारः—स्थूलप्राणातिपातविरमणादौ “अहणं भंते ! तुम्हाणं ममीवे थूलगं पाणाड्वायं” इत्यादिवारत्रयमुच्चार्यते तथा

सामायिकमपीति गाथार्थः ॥१०९॥ अथ जिनदत्ताभिप्रायं तिरस्कुर्नन्वाह—

न सुणइ मूढो लोंगाडिइं पि बहुकालमज्झ मह कज्जं । तत्तुल्लं कहमिअर तिहिरिक्खवपल्लोअणाईहिं ॥११०॥

मूढः—अभिनिवेशी जिनदत्तो लोकस्थितिमपि न जानाति, यतस्तिथिश्च प्रलोकनादिभिः बहुकालमाध्यं यत् महत्कार्यं तत्तुल्यं

नदितद् नन्वस्तमाप्यमन्यं च कथं स्यात् ? न कथमपीत्यर्थः, अयं भाव - महत्कार्यं तावद् दूरप्रामान्तरगमनोद्वाहादिकं, तच्च
 नुमतिविनयप्रसन्नादिपलविलोकनपूरस्मरमेव क्रियत, न तथा तदितरत्र आपणादिगमनभोजनाविष्कार्यमपि, एवं यावज्जीवामिप्रद
 रूपं विषयितप्रतादिकं प्रतिपत्तुस्मरं प्रिगप्युचरति, न तथाऽल्पस्फालीनं मामायिकमपीतिगाथार्थः ॥ ११० ॥
 अथानिप्रमङ्गमाह -

अण्णाह वासवत्वेयत्पमुह उववात्समाहउधार । मुञ्जउ तस्मइ मग्गे अण्णापि मङ्गवयाइव ॥ १११ ॥

अन्यथाऽन्यफल्तीनन्यापि मामायिकादयदि त्रिरुबारोऽभ्युपगम्यत तर्हि अप्रुवतोबारोदिवद् भात्तामन्यत्, उपवासाद्युबार
 वामधपप्रभूर - यामश्नादि ममग्रोऽपि नन्दिचिचियुज्यत - अधिकवचस्यो भवत्, किंच - यथा सामायिकाद्युबारऽपुवतोबारो दृष्टान्ती
 क्रियत तथाऽप्युयतोबार मङ्गात्रतोबारोऽपि दृष्टान्तीकथ्य स्यात्, तथा च अन्नपि - अन्यदपि क्षिरोदुण्डनादिकमपि तन्मते
 मार्गे जिनदत्तामिमतरूपणालक्षणं युक्तं स्यात्, तथाभ्याप्यनमिमतरमतो यत्किञ्चिन्निरुद्धागठिमामायिकमपीतिगाथार्थः ॥ १११ ॥
 अथ जिनवाग्भोक्तमग्मत्वा रूपयितुमाह -

पोसद्विदिमि जिणवत्सलेण उगवयणऽमणजओ इक्को । वड्ढगमाउबारो परिचस्तो तेण पयदोऽवि ॥ ११२ ॥
 पौपयविधो - पौपयविधिप्रकरणं जिनयल्लभन - विधिधर्मनामयताऽप्येकं एकवचनमथनत 'ननुकारसुवरिअ' इत्यादिद्वितीये
 कवचमनमणनन दण्डकोबाराऽप्येकवारं प्रकृतं, तथाहि "पोसद्विदिमि जिणवत्सलेण पण्डितमणपुं पौलि पण्डितजिज
 स्वामयपण पौमई मंदिमाचिय वीअनवमाममणण ठाणमिणि मणिजा न्यमाममणं वाउ उदठिओ ईसिमोणयकाओ गुल्बयणमणु

भणंतो नमोकारमुच्चरिअ भणइ-करेमि भंते । पोंमहं इत्यादि यावद्वोसिरामिति, एवं सामायिकेऽपि पंचमंगलं पठित्वा करेमि भंते !, इत्याद्येवंविधोऽपि तेन जिनदत्तेन त्यक्तः, एकवारमुच्चारं परित्यज्य त्रिवारमभ्युपगत इत्यत्र द्विरुच्चरणमधिकमिति गाथार्थः ॥११२॥
अथ पुनरप्यधिकमुत्सन्नमाह—

साह्णं उवहाणं गिहिव अहिअंति जेण तक्खिं । आवस्सयजोणं सिद्धं सिद्धंतबुद्धीणं ॥११३॥

गृहिवत्—श्रावकवत् साधूनामप्यावश्यकथुताराधनार्थमुपधानवहनं यत् तदधिकं, येन कारणेन तत्कृत्यं पडावश्यकाराधनलक्षणं श्रीआवश्यकयोगेनैव सिद्धं, केषां ?—सिद्धान्तबुद्धीनां तत्त्वविदां, न पुनः कृपाक्षिकाणामपि, ननु स्वयमुपधानोद्धहनमन्तरेण कथं श्रावकाणामुद्वाहयितुं शक्यते इति चेत् मैवं, यतः सामायिकपौषधद्वादशत्रतोच्चारादिष्वपीयमेव रीतिः प्रसज्येतेति स्वयं विचारीयमिति गाथार्थः ॥११३॥ अथ पुनरपि तदाह—

उरस्सग्गेण कसेल्लयजलगहणं साहुणावि ही मोहा । तंचिअ मट्ठिअ भायणसंगडअं कह णु तसजयणा? ॥११४॥

उत्सर्गेण—मुख्यवृत्त्या कसेल्लजलग्रहणमुपलक्षणात् काथजलादिपरिग्रहः, ही इति खेदे, मोहात्—चारित्रमोहनीयोदयात् तथा श्रद्धा-नपुरस्सर तथाविधजलग्रहणं साधोरपि, श्रावकाणां सुतरामित्यपिशब्दार्थः, तथापि—कसेल्लकाटिजलग्रहणमपि च मृत्तिकाभाजन-संगतिकं—कुण्डादौ प्रक्षिप्तं, नु इति वितर्कं, कथं त्रसजन्तुयतनेति ?, न कथमपीत्यर्थः, यतस्तथाविधं शीतलजलं कुम्भादिमृत्तिकाभाजनगतं प्रायः शीघ्रमेव त्रसादिजन्तुयोनिः स्यात्, तद्यतना माधूनां न संभवति, ननु शुद्धविकटमुष्णोदकं वर्णान्तरादिप्राप्तं शुद्धजलं वा इति श्रीकुलमण्डनसूरिकृतपद्मपुष्पाकल्पावचूर्णौ तथा संदेहविपौषध्यां चोक्तं कथं कसेल्लादिनीरं न गृह्यते इति-

यद्, उच्यते, सिद्धान्तऽदृश्यमानत्वात् तथा तीर्थे तथाग्रहे चेतुःपलम्भान्ध, यत्तु धीकृतमण्डनसूरिचन तत्तु सद्वहविषौषवी
तिन्मिन्मव लिखित तदनुवादरूपं, न पुनस्तत्कृत व्याख्यान, सर्वहविषौषधिकारस्तु जिनप्रमखरि स्वमतप्रवृत्त्यनुसारणैव व्याख्या
तयान्, न पुनरागमानुमारेण, यतः पर्युष्माकन्धचूणौ शुद्धविष्मद्वन्द्वेनोष्णोदकमेव व्याख्यातं, न तु वर्णान्तरादिप्राप्तं चेति, तथा
भीजप्रयद्वयद्विरिन्मा स्थानाद्गृह्यतवपि तथैव व्याख्यातम्, एव निखीयचूर्णमपि बोध्यं, “अण्यारं धा तद्वप्यगारं पाण्यगज्जाय”
इत्यस्य भीजावसाङ्गस्य इषौ अन्यतरद्वन्द्वं चाक्षराङ्गोक्तमेव द्वाद्यापानीयादि व्याख्यातमस्ति, न तु कायकस्त्रेष्वादिनीरमपि,
तथा “वर्णान्तरयायनं फलमुद्रयलितं च तयमावे” इति श्रीवृक्षसूरिकृतयस्तिविनचर्यायां, प्रवचनसारेद्वारं तु सामान्यतो वर्णा
न्तरादिप्राप्तमर्थोक्तं, नतु व्यजयेति, तदपि च तदभावे इति वचनादपरणं सर्ववक्तव्यमावे मत्वेव प्राप्तं, न पुनस्तस्यतया तद्वा
मयुक्तम्, अपवादतोऽपि नन क्नापि वस्तुना यथा तथा वचान्तरापादितं उक्तं प्राप्तं यदि तत्तु प्रथमदृष्ट्यादौ रजोगण्डनदीतटागादि-
गतमपि जलं प्राप्तं स्यात् तस्यापि वर्णान्तरादिप्राप्तत्वाविशेषात्, अथवा देवद्वसुमद्रकराकूप्यादिद्विव्ययोगतोऽपि तथाभूत जलं
प्राप्तं भवेच्चानुचितमिति तवापि सम्मतं, नतु तर्हि वचान्तरादिप्राप्तद्वन्द्वं किमुच्यते इति वद, उच्यते, ओघनिर्युक्तौ घाव
निस्सृष्टुन यमीव्रापुदकमुक्कमस्ति तत्तथा गृहीतं द्रव्यम्, किं-यत्र कापि नीरविधारस्तत्र सर्वत्रापि प्रायः क्स्त्रिकादिद्व्याख्या
नसुपलभ्यत, न पुन कायकसंस्तकादिना तथाभूतमपि, तत्रैतस्तु मत्स्यपि कास्त्रिकादिनीरं मुख्यद्वस्य तद्वद्वतं स्वादसाम्पद्यात्,
क्षिप-मुख्यद्वस्य फलन्तकादिनीरग्रहण आयामाम्लद्वन्द्वनिष्पत्तिरपि न संभवति, यत् श्रीआचर्यकृष्णसौ आयाम-अथमावने
अम्ल-तुयो रमन्नाभ्यां निवृत्तमायामाञ्जमित्यायामाम्लद्वन्द्वन्यत्पत्तिरिति, तथा योगशास्त्रतृतीयप्रकाशकृतौ आचाम-अव

श्रावणमाम्लं च तुर्यो रमः ते एव प्रायेण व्यञ्जने यत्र भोजने ओदनकृत्वापमकथुप्रभृतिकं तदाचामाम्लं समयभापयोन्यते, किंच-
 काथकसेल्लकादिना जलपरिणमनकालोऽपि स्वबुद्ध्या सम्यक्कथं ज्ञातुं शक्यते?, यतः “वण्णरमंगंधफासा जह दवे जम्मि उक्कडा
 हुंति। तह तह चिर न चिष्ठइ असुभेसु सुभेसु कालेसु ॥१॥ इति बृहत्कल्पभाष्यं, तद्बुद्धिर्यथा-यस्मिन् द्रव्ये यथा यथा वर्णग-
 न्धरसस्पर्शा उत्कटा उत्कटरा भवन्ति तथा तथा तेन तेन द्रव्येण सह मिश्रितमुदकं चिर न तिष्ठति, क्षिप्रं क्षिप्रतर परिणमत
 इति भावः, किमविशेषेण?, नेत्याह-ये अशुभा वर्णादय उत्कटास्तेष्वेव क्षिप्रं परिणमते, ये तु शुभा वर्णादयस्तेषूत्कटेषु कालेन
 परिणमते, चिरादित्यर्थः॥ इति कल्पवृत्तौ चतुर्थगण्डे पत्र १७५, शुभद्रव्यं च काथकसेल्लकादि, अतस्तत्प्रक्षेपणे नीरस्य परिणम-
 नकालो न ज्ञायतेऽबुक्कलत्वादेव, किंच-काञ्जिकादिजलग्रहणे जिनाजैव कारणं दृश्यते, न पुनः स्वादुमुखलम्पटनेति मर्वजनप्रतीतं,
 काञ्जिकजलं चागमोक्तं परित्यज्य काथकसेल्लकादिजलग्रहणं तु स्वादुमुखपरत्वमेव व्यञ्जयति तद्ग्राहिणां, ननु शुभद्रव्यप्रक्षेपे
 परिणमनकालापरिज्ञाने सितापानीयस्याप्यग्रहणप्रमद् इति चेन्मैत्रं, सितापानीये तु स्वादार्थं पिचोपशमनाद्यर्थं वा मिताप्रक्षेपः
 क्रियते, मा च नाल्पा संभवति, किंतु बह्वेव, अन्यथा स्वादपिचोपशमनाद्यसंभवात्, काथकसेल्लकादिनीर तु स्वल्पमेव चूर्णेन क्रि-
 यते, ततो न तत्परिणतिशुद्धिग्ल्यस्वादोऽपि गृह्यते, ततो न मितापानीयमाम्यं, किंच-किंचिद्द्रव्यं तथाविधमेव भवति यन्मधुरं स्वल्पं
 च सदपि वर्णं परावर्तयति यथा मष्यादि, एवं छगणादिपानीये योज्यं, किंच-गिद्धान्तोक्तायामकाञ्जिकादिजलहीलनां कुर्वतः
 खरतरस्य नाम्नाऽपि भिक्षुत्वासंभवः, यतः-“आयामंगं च, सीअं सोवीर जवोदगं च। नो हीलए पिडं नीरसं तु, पत-
 कुलाडं परिघए जे म भिक्खु ॥१॥” इति श्रीउत्तरा० तादृक्पानीयग्रहणं भिक्षोर्लक्षणमुक्तं तच्च खरतरंण नाभ्युपगतं, न चान-

म्युपगम एव, किन्तु तद्ग्राहिणां हीलनात्रचोऽपि, यदुक्तं—“मुद्राणां ययवगया” इत्यादि गणधरसार्द्धशतके १०५ गाथा, तद्गीष्मयां
 तपागयमाधुनां वर्णनं यथा मलमलिनगायत्रीगंध्यपाश्रावभावणतन्मूलधावनारिग्राहिणामेकाकिविहारिणां गुरुकूलधातस्यागिनां तप
 म्पिनानिमित्पादिदर्पणं स्नानादिक्रयं व्यपितवान्, अवधावणादिहीलनेन च सिद्धान्तान्मुपगन्तुमपि, यतः मिदन्ते
 तदुपादानान्, तथाहि—“संज्ञं पुण पावगत्रायं जावेला, तज्जहा—उस्सेम? संसेमर चाउलोदगं चा३ अण्णयरं वा सहप्पगारं
 पाप्पगजाय” इत्यादि यावत् कलुषं ज्ञात्वा पट्टिगारेला ॥ ५ मिक्खुर वा समाये सेव पुण पावगजाय जावेला, तज्जहा—तिलोदग
 चा४ तुनोदग चा५ जवोदग चा६ आयामं चा७ मोवीरं चा८ सुदविचरं चा९ अण्णयरं वा सहप्पगारं पावगजाय” इत्यादि
 यावत् मिक्खुस्स मिक्खुभीण वा सामगिमात्रं इतिभोज्या० त्रि० यु० प्रथमाव्ययने सप्तमोद्देशक एतद्गीष्मदशो यथा
 ‘अह’त्यादि हुगम, पानकचिक्कर एव विप्रणार्यमाह—स भिमुगुहपसिक्कलं प्रविष्टो य’ पुन’ पानकजातमेव जानीयात्, तथया ‘तिलो
 दकं’ निलः केनचित्प्रकारेण प्रासुकीकृतमुदकम्, एव सुपेयैवेवा, तथा आशाम्लम्—अवश्यामं सोवीरम्—आरनालं सुदविक्कटं—प्रासुकम्
 अन्यथा तथाप्रकारं द्राघापानादि पानकजात—पानीयमामान्यं पूर्वमेवबलोकसेत्—यस्येदित्यादि” अत्र सुदविक्कटं प्रासुकमुदकमुक्तं,
 तत्र चूर्णिकारादिभिरुष्णोदकमेव व्याख्यातम्, अतः सामान्येन प्रासुकोक्तावपि उष्णोदकमेव ग्रयं, प्रयान्तरसम्भवेस्तथैव द-
 नानां, प्रासुकस्यापि तथात्वेन विशेषितत्वाच्च, यदागम—“उसिणोदग तण्हमुखं”ति द्रव्यै० (अ० ५८—१—७७ चू०) अन्यच्छ-
 द्दनं तु वक्ष्यमाणोद्देशकमपिनानि पानीयानि गृहीतानि, तानि वेमानि—से मिक्खु वा२ जाव समाये से व पावगजायं जावेला
 तज्जहा—अवपाप्पग वा१० अंचाढग राणग वा११ कविक्कपाणगं वा१२ मातुलुंगपाणगं वा१३ मातुलुंगपाणगं वा१४ दाहिमपाणगं वा१५

खञ्जरपाणग वा १६ नालिर्पाणगं वा १७ कर्गपाणगं वा १८ कोहलापाणगं वा २० चिंचापाणगं वा २१ अण-
 यर वा तहस्पगार पाणगजायं” इत्यादि, न पुनः कसेल्लकादीनि काप्युक्तानि, तथा “वासावासं० निच्चभत्तिअस्स भिक्खुस्स कप्पंति सद्वा-
 इ पाणाइ पडिगाहिच्चएत्ति, वामा० चउत्थभत्तिअस्म० तओ पाणगाइ पडिगाहिच्चए, तं०—उस्सेइमं वा संसेइमं वा चाउलोदगं वे’ त्यादि”
 श्रीपर्यु०, इत्याद्यागमोक्तजलेषु आस्ता तावच्चन्दुलधावनानादिकं जलम्, उक्तजलेष्वेव यच्छुद्धविकटशब्देनोणजलं यदुक्तं तदप्यवग-
 णय नामग्राहणं काप्यनुक्तमपि कसेल्लकग्रहणं सिद्धान्तानङ्गीकारकत्वसूचकं, यस्तु तन्दुलधावनानादिपानीयपानविषये गृहस्थानां प्र-
 त्याख्यानं कारयति न सिद्धान्तानभिज्ञ एव, प्रतिवर्षं मभासमक्षं वाच्यमानकल्पसूत्रे तन्दुलधावनानादिजलस्य स्पष्टोपलम्भमात्, न
 च तद्ग्रहणं माध्वनामेवेति वाच्यं, श्रावकाणां तु काप्यागमे पार्थक्येन जलविभागानुपलम्भाद्, अचित्तभोजिनस्तु श्रावका अप्य-
 तस्तेषामप्येतान्येव पानार्हाणि, पानागाराणामपि माधुममानत्वाद्, यथा चावश्यके वन्दनकस्य क्रः कर्तेतिद्वारे “पंचमहद्वयजुत्तो
 अणलभमाणपरित्रज्जिअमईओ । संविग्गनिज्जट्ठी किइक्कम्मकरो हवड साहू ॥१॥” इति वचनात्साधुरेव वन्दनकर्त्ता प्रोक्तो, न
 च श्राद्धादिः, न चानुक्तोऽप्यागमाविरोधनोपलक्षणाद् गृहीतः, तेनैव विधिना यथा वन्दनकं ददाति तथा तन्दुलादिपानीयमप्य-
 नुक्तानां श्राद्धानां युज्यत एव, अन्यथा श्राद्धानां पानार्थं पानीयविभागो दर्शयतामित्यलं विस्तरेण, ननु ‘अदुवा वारधोअण’भि-
 त्यादिदशैकालिकवचनात् “कंजिअआयामासइ संसट्ठुसिणोदगस्स वा असति । फासुअजलं तमजढं तस्सासइ तस्सेहि जं रहिअं॥१॥”
 श्रीनिशीथभाष्ये संसट्ठुशब्देन ‘गवंगरसभायणनिक्केअण’ति तच्चूर्णौ जरत्पानीयमुक्तमित्यागमवचनाच्च मुख्यतः साधूनां जर-
 त्पानीयमेव युज्यते, न पुनस्तद्वदुणोदकमपीति ननु तद्ग्रहणं भवतामपि स्वादलाम्पट्यादेवेति चेन्मैत्रम्, उणोदकस्यापि मुख्य-

तथा बहुषु न्यानपु मषनात्, तथाहि 'उमिषोदगतसफासुर्जं, पडिगादिञ संजण'चि भीदशब्दे०, तथा 'उमिषोदगतसमोइषो मम्य ठिअस्स मूमिम्म हीमउ'"चि भीस्यकटदन्ने वैतालीयद्वितीयाध्ययने, तथाऽन्यत्राप्युप्योदक माधूनामुत्सगतः प्रवचनोक्तमय मोष्य, न पुनरेवं अपि क्सेल्लुक्ज्वलमिति, अधिकत्व षोत्सगपदेव्यनुक्तस्यापि भणनात्, इदं च विवक्षया नूनोत्स्वेऽपि पतस्य पत्रापदेभ्यः परित्यक्तत्वादिति गाथार्थं ॥१४॥ अथ क्सेल्लुक्फयानीयग्रहणे असयतनापभावे यत्स्यात्सदा—

तमजयणाइअभावे संजमलेसोऽपि दूरतरवडिजो । ण्वविहोऽपि मग्गो उम्मगो केरिम्मो हुज्जा ? ॥१५॥

ग्रमयतनायभावे मम्यत्त्वमपि न संभवति, तस्य लक्षणस्याप्यभावात्, मम्यत्त्वलक्षणं त्वेवं—“अमसंवेगनिर्बेदानुक्त्यास्तिष्ठत्य लघ्वे" । लघ्वं पञ्चमि मम्यत्त्वं, मम्यत्त्वमुपलभ्यत ॥” इति श्रीयोगशास्त्रे, तस्यत्त्वाभावे च कृत संयमगंबोऽपि ?, आस्तां सूर्यविरतिसंयमः, देवविरतिपरिणामोऽपि दूरतरपतित - अतिदक्षिणरः तद्वग चम्याप्यभाव इत्यर्थः, अयं भावः—सम्यग्दृष्टिर्देवविरतिश्च असयतनापरायणो भवति, अयं तु यतिलिङ्गधरोऽपि न तथेति क्वं माधू ?, एव सत्यपि यदि इ मरतर ! त्वदमि मत् पूतरादित्रमजन्तुविराधनाइतुं क्षीतलक्षल्लजलग्रहणमपि मार्गो—ज्ञानादिरूपो मोक्षस्य भवेत् तर्हि कीदृश उन्माग ? , अयं मेवो मार्गो, नान्य इति गाथार्थं ॥१५॥ अथ पुनरप्यधिकश्रुत्यत्रमाह—

माथयकुलपडिसिद्ध पज्जुसिअथियलमाइ ज रट्ठ । सिद्धतवपणमळिअ भणिकुण मक्खवाण मुद्धावो ॥१६॥

आयककुलप्रतिपिठ—नाम्नायि य भाइक इति ख्यातिमान् तदीयकुले प्रतिपिठ रात्रिमोडनवदिदमप्यकल्प्यमिति वचनप्रयाहण ? अनीवं परिणयं णवेति पिण्डपणाप्रथमो पक्षे मत्तमसत्तिमाया गाथाया पाठान्तरमिदं, तत्रोप्योदकविकारम्

जुगुप्सितं यद् राद्धं मदर्थादाद्रिमिति गम्यं पर्युषितं—राज्यन्तरितं द्विदलं सुहमापादिधान्यत्रिशेषः, आदिशब्दात्पौलिकादिपरिग्रहः, तादृशमलीकम्—अनुक्तमप्युक्तमित्यमदभ्याख्यानानामत्यं सिद्धान्तवचनं भणित्वा मूर्खो भक्षयतीतिगार्थः॥११६॥ अथ पर्युषितं द्विदलादिकं कीदृशं भवतीत्याह—

रत्तन्तरिअं विदलं चलिअरसं पोलिआ उ लालजुआ । ओसन्नं तेण नयं न भुंजई साणुकंपम्मई ॥११७॥

राज्यन्तरितं द्विदलं चलितरसं—विनष्टं संभवेत्, पोलिका च लालायुता—द्वीन्द्रियजन्तुविशेषसंयुक्ता भवेद्, यदागमः—“मिच्छतमसंचङ्गं विराहणा तत्थ पाणजाईओ । संमुच्छणा य तक्कण ढवे अ दोमा इमे हुंति ॥१॥ इति श्रीकल्पभाष्ये, तद्वृत्तिर्यथा अशनादिकं रजन्यां परिवास्यमानं दृष्ट्वा शैक्षोऽन्यो वा मिथ्यात्वं गच्छेदुड्डाहं वा कुर्याद्—अहो अमी असंचयिका इति, तथा परिवासिते संयमात्मविराधना भवति, तत्र संयमविराधना भाव्यते—सत्तुकादिषु धार्यमाणेप्ररणिकादयः प्राणजातयः संमूर्च्छन्ति, पूषलिकादिषु लालासंमूर्च्छना च भवति, उन्दरो वा तत्र तर्कणम्—अभिलापं कुर्वन् पार्श्वतः पार्श्वतः परिभ्रमन् मार्जारदिना भक्ष्यते, एवमादिका संयमविराधना, आत्मविराधना तु तत्राशनादौ लालाविषमर्पो लाला मुञ्चेत् त्वग्विषो वा जिघ्रन् निःश्वासेन विषीकुर्याद् उदरो वा लालां मुञ्चेद्, द्रवे चाहारे गत्रौ परिवास्यमाने एते वक्ष्यमाणा दोषा भवन्तीति श्रीकल्पवृत्तौ । तथा “चलितरसं कुथितान्नं पर्युषितद्विदलपूषिकाद्येनैकजन्तुसंसक्तत्वाद्, उपलक्षणात्पुष्पिनोदनपक्वान्नादिदिनद्वयातीतदध्याद्यपि चेति श्रावकप्रतिक्रमणसञ्चवृत्तौ ‘ओसन्नं’ति ओमन्नं—प्रायेण तेन तर्क—कुन्मितं तन् तर्कं द्विदलादि मानुकभ्रमतिः—त्रसानुकम्पान्निवतवृद्धिर्न भुंक्त इतिगार्थः ॥११७॥ अथ परः शङ्कते—

तथा पदम् मानम् नष्टवान्, तथाहि 'उमिणोऽगलतफामुअं, पडिगाहिज संजण'सि भीदद्वै०, तथा 'उसिणोदगतसमोइणो
पग्ग निअस्स मुनिग्ग ईमउ'सि धीमग्गउउउ वैतालीयद्वितीयाध्ययने, तथाऽन्यत्राप्युणोदक माधूनामुत्सगतः प्रवचनोक्तमेव
वाप्य न पुनरेवै एवमि कमादृज्जनमिति, अधिकृतं चोत्सगतपदव्यनुक्तस्यापि यथनाम्, इदं च विषयया न्यूनोत्सवेऽपि पतस्य
परादपदस्य परिगणनत्वादिति गाथाय ॥१४॥ अथ पसेल्लुअनीयग्रहण ग्रययतनापमावे यस्यास्तदाह—

तमजगणाअभाय संजमसेमो'पि दूरतरयडिओ। गयथिहोडयि मग्गो उम्मग्गो केरिम्मो वुज्जा? ॥१५॥

तमयतनापमाय गम्यतरमपि न ममवति, तस्य लक्षणस्याप्यमायान्, मग्यएवलक्षणं त्वेव—“द्वमसंवगनिर्वेदानुकम्पास्तिव्य
तधच”। तथाप एवमि मग्गय मग्गतरमपुत्तभ्यत ॥” इति श्रीयोगशास्त्रे, मग्गयत्वाभावे च कृतः संयमगंधोऽपि?, आ-
प्तो मपरिगतिर्मेवम्, इन्नरिगतिरिग्यामाऽपि दूरतरपतिता—अतिरिष्टतर तद्गुणस्याप्यमाय इत्यर्थः, अय माय—मम्यगृहदि
दन्नागतिरा तमयतनापमायमा भवति, अय तु यतिलिङ्गपरोऽपि न तथेति कथं मायु?, एव मस्यपि यदि इ स्तरतर! त्वदभि
मत्त एतगदिग्रमज्जन्तुरिगयनाहन्तुं जीतहक्कमादृज्जलप्रहणमपि मार्गो—ज्ञानाभ्यो मोक्षस्य भवत् तदि कीदृश उन्मार्गो?, अय
मर्वा मार्गो, नान्य इति गाथाय ॥१५॥ अथ पुनरप्यधिकमुन्यग्रमाह—

मायगगुल्लपरिमिट पग्गुमि'पमियल'माउ ज गट्ट। सिट्टमधयणमलिअ मणिउण मग्ग्यग्ग मुदुब्बो ॥१६॥

धारकस्त्वग्रनिर्षिद—नाम्नाग्गि य आबळ इति गत्यानिमान् मदीयकृत् प्रतिपिद रात्रिभोजनवदिदमप्यकृत्प्ययिमिषचनप्रयाइय
? अग्गीरे पत्तिप गचनि पिण्डाणाप्रयमा ग्रक मसमसनिनमाया गाथाया पाठान्तगमिद, तत्रोप्योदकविचारान्

जुगुप्सितं यद् राद्धं मदर्थोदाद्भिमिति गम्यं पर्युषितं-रात्र्यन्तरितं द्विदलं मुद्रमापादिधान्यविशेषः, आदिशब्दात्पौलिकादिपरिग्रहः, तादृशमलीकम्-अनुक्तमप्युक्तमित्यसदभ्याख्याननामत्यं सिद्धान्तवचनं भणित्वा पूर्वो भक्षयतीतिगाथार्थः॥११६॥ अथ पर्युषितं द्विदलादिकं कीदृशं भवतीत्याह-

रत्तन्तरिअं विदलं चलिअरसं पोलिआ उ लालजुआ । ओसन्नं तेण तयं न भुज्जई साणुकंपम्मई ॥११७॥

रात्र्यन्तरितं द्विदलं चलितरसं-विनष्टं संभवेत्, पोलिका च लालायुता-द्वीन्द्रियजन्तुविशेषसंयुक्ता भवेद्, यदागमः-“मिच्छतमसंचङ्गए विराहणा तत्थ पाणजाईओ । संमुच्छणा य तक्कण दवे अ दोमा इमे हुंति ॥१॥ इति श्रीकल्पभाष्ये, तद्बृत्तित्यथा अशनादिकं रजन्यां परिवास्यमानं दृष्ट्वा शैक्षोऽन्यो वा मिथ्यात्वं गच्छेदुड्डाहं वा कुर्याद्-अहो अमी असंचयिका इति, तथा परिवासिते संयमात्मविराधना भवति, तत्र संयमविराधना भाव्यते-सत्तुकादिषु धार्यमाणेपूरणिकादयः प्राणजातयः संमूर्च्छन्ति, पूषलिकादिषु लालासंमूर्च्छना च भवति, उन्दरो वा तत्र तर्कणम्-अमिलाप कुर्वन् पार्श्वतः परिभ्रमन् मार्जारादिना भक्षयते, एवमादिका संयमविराधना, आत्मविराधना तु तत्राशनादौ लालाविषमर्षो लाला मुञ्चेत् त्वग्निषो वा जिघ्रन् निःश्वासेन विपीकुर्याद् उदरो वा लालां मुञ्चेद्, द्रवे चाहारे रात्रौ परिवास्यमाने एते वक्ष्यमाणा दोषा भवन्तीति श्रीकल्पवृत्तौ । तथा “चलितरसं कुथितानं पर्युषितद्विदलपूषिकाद्यनेकजन्तुसंसक्तत्वाद्, उपलक्षणात्पुष्पिनोदनपक्वान्नादिदिनद्वयातीतदध्यायापि चेति आचकप्रतिक्रमणसूत्रवृत्तौ ‘ओसन्नं’ति ओमन्नं-प्रायेण तेन तर्क-कुन्मितं तत् तर्कं द्विदलादि सानुकम्पमतिः-त्रसानुकम्पान्वितवृद्धिर्न भुंक्त इतिगाथार्थः ॥११७॥ अथ परः शङ्कते-

ननु पञ्चसिधिविलक्षणमुह पापण मीरम् मणिम् । नविभ मुणीणमुचिम् तत्पविसेदो न सि सेओ ॥११८॥
 ननु मो' पर्युक्तिद्विदलप्रमृत्वं प्रायेण नीरत्वं मणितमागमे इति गर्भ्यं, 'त विभ'ति तदेव मुनीनां-वितेन्द्रियाणाद्युचित-
 योग्य, तत्रतिषेध' 'मि'ति तेषां मुनीनां न भयानिति पूर्वपक्ष इति भाषार्थः ॥११८॥ अथोत्तरमाह-

तन्नो जुस्त अम्हा गदिअय त इविज्ज साहण । जं सज्जमउबगारी बाहाकारी न कइआवि ॥११९॥
 तन्प्रागुक्तं न पूर्व यद्-यस्मात्माधूनां तदवोचितं यत्संयमोपकारी-धारित्रिकियापुष्टिकं, न पुनबाधास्कारि-संयमक्रियोपहन्त-
 कदाचिदपीतिगाधार्यं ॥११९॥ व्यतिरक्तप्रतिग्रहमङ्गाविदोपमाह-

अण्णाह भूइप्पमुहं गदिअव न उण वयगुहप्पमुहं । एव विआगित्ठण पवयणमेरा न मोत्तवा ॥१२०॥
 अन्यथा नीरसाहारप्रहणमात्राग्रह भूतिप्रसूत-मस्मादिकमादिद्वन्द्वान्तरितपतितशुष्कपलाशपत्रादिग्रह' तदेव ग्रहीतव्यं-मोज्य
 स्यात्, सर्वेष्वपि तथाविधवस्तुषु मन्मादेव नीरमत्वात्, न पुनर्धृतगुहप्रसूत-धृतगुहदविदुग्धपक्काभादि, तप्येभ्योऽपि क्षुरादिभ्यो
 घृतादरतिशयन सारस्याद्, एवममृता प्रक्षरेव विज्ञाय प्रवचनमयादा न मोक्तव्या, सा वैवं-भावककुलोत्पन्ना हि अमर्यमो
 जिनो न मवन्ति, दिदलादिकं तु पर्युक्तिं प्रायो विनष्टस्वभापमनन्तकायादिवहमस्यमिति ब्रह्मा वर्जनीयमितिगाथाय ॥१२०॥
 अथ तस्मात्किं कृतव्यमित्याह-

पञ्चसिधिविलभाह भद्ध पाण्णा कुट्टिअलाल्लुअ । तेण तवडरित्तं शुत्त साहण कुराइ ॥१२१॥
 पर्युक्तिद्विदलादि घातं-वलक्षिभं, न पुन' शुष्कमपि, प्रायेण-यादुत्पन्नं कथितं च मयेन, मापादि क्वचि व्यसितरत्वं पृथिव्यादि

कं तु लालाः—संमृच्छिमद्वीन्द्रियजीवविशेषास्ताभिर्दुतं—संपक्तं स्यात्, तेनैव कारणेन तद्व्यतिरिक्तं कूरादि माधूनां सर्वसा-
वधवर्जकानां ग्रहीतुं भोक्तुमिति गम्यं युक्तमिति गार्थाः ॥ १२१ ॥ अथ कदाचित् कूराद्योदनोऽपि चलितरसो दृश्यते

तत्र किं कर्तव्यमित्याह—

कूराडं पुण पायं न उत्तदोसेहि दूस्सिअं जम्हा । तेण निरिक्खिअ सुणिणो दूस्सिअसेसं पभुजंति ॥ १२२ ॥
कूराद्योदनजातिः पुनः प्रायो—चाहुल्येन पर्युपितमिति प्रकरणाद्बोध्यं, नोक्तदोषैर्दूषितं स्याद्, यथा हि द्विदलादि विनश्वरस्व-
भावं न तथैवोदनाद्यपीत्यर्थः, यस्मादेवं तस्माद्बाहुल्यग्रहणात् कदाचित्चथाविधसामग्रीवशाच्चलितरसं भवेदपीति संभावितदोषपरि-
हाराय निरीक्ष्य—वस्त्वन्तरालिषे पात्रे प्रथमं स्वल्पं गृहीत्वा चक्षुषा निरीक्ष्य जिघ्रति पश्चाद्यथोपयोगि गृह्णतातीत्यादि निशीथचू-
र्णानुक्तविधिना सम्यक् पर्यालोच्य मुनयो दूषितशेषं—कदाचित्चलितरसं स्यात्तत्परित्यज्य शेषं प्रभुजते—गृहपतिदत्तं मटाढाया-

भ्यवहरन्तीति गार्थाः ॥ १२३ ॥ अथ तदपि कीदृशमित्याह—
तं पि जइ केवलणं जलेण रद्धं हविज्ज जहजायं । अम्हेहवि णो धिप्पड विअलं जह बुद्धवयणाओ ॥ १२३ ॥
तदपि—कूरादिकमपि पुनर्यदि केवलजलेन राद्धं स्यात्तद्यथाजातं तत्कादिनाऽसंस्कृतं बुद्धवचनान्नास्माभिर्गृह्यते, अस्माकं बुद्ध-
संग्रदायस्त्वेवं—तत्कादिना राद्धं मिश्रं वा कूरादि ग्राह्यम्, इतरद् द्विदलवद्विनश्वरस्वभावं परिहार्यमिति गार्थाः ॥ १२३ ॥ अथ

तादृग्विदलभक्षणमुपसंहरन्नाह—
केवलजलेण रद्धं तंदुलमाईवि पाय चलिअरसं । विदले सुराणुभावो किं जाओ जेण णो चलिअं ? ॥ १२४ ॥

मन्दुतापि फलवत्तेन गद प्रापयन्तिरस स्याद्, एतच्चाभ्यधसिद्ध, विदले किं सुरानुभावो आतो येन तन्न चलिंतरसम्?, एव पृथिकादापि माभ्यमिति गायार्थ ॥१२४॥ अथ प्रबचनमर्यादास्वरूपमाह—

ज ज बहलसदाय पययणमेराह रक्मय भणिअ । अह पभययगुत्तो भणिआ न तहा य भण्णेत्ति ॥१२५॥
ययद्द बहलसमाह-मिल्याधिकस्वरूपं वस्तु तत्प्रबचनमेराया -खिनअसनस्य मर्यादाया रक्क मयित, एष्टान्तमाह-य या ब्रह्मव्रतगुत्ति, प्राकृतत्वादकवचनं ब्रह्मव्रतगुत्तयो मयिता, तायेमा-“वसहि कद निसिद्धिदिअ इवईतर पुडकीलिअ प-
णीम् । अहमायाहार विमूमजा य नव वंमगुत्तीडा॥१॥”चि, न तथा-तेन प्रकारेणान्यथां महाव्रतानां गुप्तयो मयिता इति गायार्थ-
॥१२५॥ अथ तत्र इतुमाह—

पाय गुत्तिविलोवे लोवो पभययस्म जह विट्ठो । विट्ठिपहाणेहि तह नळेत्ति मद्दययाणयि ॥१२६॥
गुत्तिविलोप प्रायो ब्रह्मव्रतस्वापि भक्ते दष्टिप्रधानैः-सुवैर्यथा दष्टो न तथाज्येसां व्रतानामपि, दाट्टोन्तिक्कपोखना त्वेवं-यथा गुत्तिमह ब्रह्मव्रतमङ्को न तथाज्येसामपि, एव वपुपितत्वेअपि विदलादयथा चलिंतरमत्वं न तथा इरापोदनस्वापीति गायार्थ-
॥१२६॥ अथ वपुपितयोएपि विठत्तादिदत्तयोः अधिठाकथितनियमामाव प्रथम्य व्यवहारनयममर्चनाय गाथायुग्ममाह—
जइविअ विदलज्जमुट पज्जुत्तिअ किंवि होइ भविणट्ठ । किंविओअजाय विणह्ममवि होइ पज्जुत्तिअ ॥१२७॥
तहविअ यत्तलसाहाव अङ्गिणिआ होइ चाग ववहारो । सो वेव सजयाणं पत्तिनिविस्सिइठत्ति ॥१२८॥
ययपि च विट्ठनप्रभुमम्, आविअच्छत्तपिकादिप्रह, किंचित्पयुपितमविण-चलिंतरसं न भवेदपि, पुन किञ्चिदोदनजाव

पयुषितं विनष्टमपि भवेत्, तथापि बहलस्वभावमधिकृत्य चारुव्यवहारः—शोभनो व्यवहारो भवेत्, 'सो चेव'त्ति स एव व्यवहारः पयुषितं विनष्टमपि भवेत्, तेन ततो निवृत्तिः—अपमरणं, गृहिणा संयतानां प्रवृत्तिनिवृत्तिहेतुरिति, अयं भावः—द्विदलं हि पयुषितं बाहुल्येन विनष्टं स्यात्, तेन ततो निवृत्तिः—अपमरणं, गृहिणा दीयमानं सदोषमतो नास्माकं कल्पयमिति भणित्वा परिहरतीत्यर्थः, कूरादोदनजातं तु दीयमानं सम्यग् परीक्ष्य शुद्धमस्माकं कल्प्य-मिति भणित्वोपादत्ते इति गाथायुग्मार्थः॥१२७॥१२८॥ नन्वोदनवद् द्विदलमपि सम्यग् निरीक्ष्य यदचलितरसं तद् गृह्यते तत्र को दोष इति भणित्वोपादत्ते इति गाथायुग्मार्थः॥१२९॥

मिमांसाभाष्ये ॥१२९॥
इति पराशङ्कामुदाहरणेन परिहरति—
सुविहिअनेचत्थञ्जुओ ववहारपरिकृत्विओ जहा पुज्जो । न तथा कुत्तिथलिंगी ववहारपरिकृत्वचाहिरिआ ॥१२९॥
मुविहितनेपथ्ययुतः—सुसाधुवेषधारी व्यवहारपरीक्षितः—छद्मस्थगम्यतीर्थवर्त्तिब्रह्मव्रतादिमूलोत्तरगुणगणान्वितो यथा पूज्यो
कुतीर्थलिङ्गी—शाक्यादिलिङ्गधरः, तल्लिङ्गं तु पिच्छिकाकमण्डलुधातु-
आराध्यो न तथा कुतीर्थलिङ्गी—यतः सोऽन्यतीर्थिको व्यवहारपरीक्षाबाह्यः—अयं जि-
वन्दनाभ्युत्थानादियात्रदाराधनविधिना आराध्यो न तथा कुतीर्थलिङ्गी—यतः सोऽन्यतीर्थिको व्यवहारपरीक्षाबाह्यः—अयं जि-
रक्तवस्त्रादिविह्वं तेन युक्तोऽभ्युत्थानानर्हः, कुत इति विशेषणद्वारा हेतुमाह—यतः सोऽन्यतीर्थिको व्यवहारपरीक्षाबाह्यः—अयं जि-
नोक्तमार्गानुष्ठानपरायणो भवत्युत नेति परीक्षाया—अनर्हः, तादृग्लिङ्गे कथंचिन्निश्चयतः किञ्चिद्ज्ञानादिरूपमार्गस्यत्रोन्मार्गतया

नोक्तमागानुष्ठानपरायणा न च त्रुटिमाह—
जिनैरुपदिष्टत्वादिति गाथार्थः ॥१२९॥ अथ दृष्टान्तमाह—
भासंतो दुःभासी भणिओ उसहेण दुहभागी ॥१३०॥
तेण मरीइतिदंडी कविला इहयंपि सुद्धवयंगंपि । भासंतो दुःभासी भणिओ उसहेण दुहभागी ॥१३०॥
येन कारणेनान्यतीर्थिको व्यवहारपरीक्षावाहस्तेन कारणेन मरीचिनामा त्रिदण्डिको—भरतसुतः प्रतीतः, स च निजदेशनाप्र-
तिबुद्धं याहि यतिसमीपे मोक्षमार्गैकहेतुं संपूर्णं माधुधर्मं प्रपद्यस्वेत्युक्ते कपिलो जगाद—किमिति शोभनो मार्गो भवता त्यक्त इत्युक्ते

तन्मूलनापि कृतज्ञानं गद्य प्रायश्चित्तगतं स्यात्, एतथाप्यसिद्धं, विदुर्ले किं सुरानुभावो ज्ञातो येन तत्र चलिस्तरसम्?,
एवं वृत्तिगताः अपि माप्यमिति गाथाः ॥१२४॥ अथ प्रवचनमयदितस्वरूपमाह—

येन ज बहस्महाय यययणमेराह रक्षय्य भणिञ्च। जह यं यययगुहो भणिञ्च न तथा य अण्णेत्ति ॥१२५॥
ययय वदस्वभाव-निरुपाधिकस्वरूप वस्तु तत्प्रवचनमेरायाः-विनशासनस्य मर्यादाया रक्षकं मणितं, एष्टान्समाह-य
पा प्रययगुति, प्राकृतत्वाङ्कवचनं प्रमत्तगुप्तयो मणिता, ताथेमाः-“वसरि कद निसिद्धिदिञ्ज कुरुवंत पुवकीलिञ य-
णीण । अश्मायाहाह विभूयन्वा य नव वंमगुणीडा॥”ति, न स्या-तन प्रकारेणान्यर्था महावतानां गुप्तयो मणिता इति गाथाः
॥१२६॥ अथ नय इतुमाह—

गाय गुप्तिविलोच स्तोत्रो यमययस्म जह विदुः । विद्विपहाणेहि तह नञ्जेसि मद्दहयाणयि ॥१२६॥
गुप्तिविलोप प्रायो प्रमत्ततस्यापि मद्दो एष्टिप्रधानैः-मर्यादयैवा ह्येन तथाज्यसां वतानामपि, दाष्टान्तिक्कयोजना स्वेवं-यथा
॥१२६॥ अथ पणुपितयोऽपि श्रुतज्ञाङ्कितयोः कथिताकथितनियममात्र प्रदश्य व्यवहारनयसमर्थनाय गायायुगमाह—
तद्विभञ्ज विदन्त्यमृद पणुसिञ्च किञ्चिद्दोह अविणष्ट । किञ्चिञ्चि ओअणजाय विणट्टमविद्दोह पणुसिञ्च ॥१२७॥
ययपि च श्रुतनप्रमत्तम्, आदिग्रन्थात्पुपिकाग्रह, किञ्चित्पुपितमविण-चलितमं न मवेदपि, पुन किञ्चिदोदनमात्रं

अथ पुनरपि दृष्टान्तमाह—
 जयवडणतित्थिआविअ सिज्झतिअ नहु सातेत्थिआ केई । तहवि परत्तित्थिगहिआ जिणपडिमा कप्पए नेव ॥ १३२ ॥
 यद्यप्यन्यतीर्थिका अपि—अन्यतीर्थिकेपमात्रधारका अपि कदाचित्थाभव्यत्वरिपाकवशात् सम्यक्त्वावबोधोदादिसामग्र्यां सत्यां
 सिद्ध्यन्ति—एकस्मिन् समये उत्कृष्टपदे दशापि मोक्षं यान्ति 'नहु' नैव केचित् स्वतीर्थिका अपि तथा सिद्ध्यन्ति, तथाप्यास्तामन्य-
 त्परतीर्थिकाराधनादि, चोऽप्यर्थे, परतीर्थिकगृहीतजनप्रतिमाऽपि न कल्पते जनानाम्, उपनयस्त्वेवम्—अन्यतीर्थिकत्रयं द्विदलं तच्चा-
 चलितरसमपि परीक्षावाह्यमितिकृत्या हेयमिति गाथार्थः ॥ १३२ ॥ अथ पुनरपि लौकिकदृष्टान्तमाह—
 लोएवि सुजाइकुलुप्पणो सुपरिक्खिओ जहा जुग्गो । न नहा बिचरीओवि अ गुणवंपि चिवाहमाईसु ॥ १३३ ॥
 लोकेऽपि सुजातिकुलोत्पन्नः—शुद्धमातापितृपक्षोत्पन्नः सुपरीक्षितो विवाहादिकार्येषु योग्यो भवति, न तथा विपरीतोऽपि—हीन-
 कुलोत्पन्नोऽपि कदाचिद्गुणवानपि, तद्वद् द्विदलं हि पर्युषितमाद्रे सत् सकलमपि परिहरणीयं, ओदनजातं तु सुकुलोत्पन्नवत् सुपरीक्ष्य
 ग्रायिमिति गाथार्थः ॥ १३३ ॥ अथ परिहारसधित्यालौकिकदृष्टान्तमाह—
 उत्तमकुले असुद्धो जो जाओ सो णु चेव चइयवो । बिचरीअकुलं सयलं सुकुलेहिं चेव चइअबं ॥ १३४ ॥
 उत्तमकुले योऽशुद्धो जातः नु इति वितर्कं स एव त्यक्तव्यः—त्याज्यो, विपरीतकुलं तु 'सुकुलेहिं' ति सुकुलोत्पन्नैः सकलं 'चेव' त्ति
 एवार्थे व्यवहितोऽपि सकलमेव त्याज्यम्, एवमोदनजातौ यदशुद्धं तच्चावन्मात्रमेव परिहर्तव्यं, न पुनन्तजातिमात्रं, द्विदलपूर्पि-
 कादिकं तु पर्युषितमाद्रे रात् हीनकुलोत्पन्नत्वं तज्जातिमात्रमपि न्याज्यमिति गाथार्थः ॥ १३४ ॥ अथ पुनरपि लोकोत्तरदृष्टान्तमाह—

परीषद्गण धमलाग्निदग्धविरागा नाहमित्याद्यवमुक्तेऽपि कपिल उवाच, श्रुत्वाय द्विरुक्तोऽपि साधुमार्गानिमित्तो मदुचितः सहाय
 मंदन इति विगिन्य 'चक्षिला इधंपि इधंपि' नि इ कपिल ! ममापि पाशे क्विच्छिदमर्थ इत्युक्ते तथाविधधर्माभिस्तु प्रव्राजितवान्,
 अत्र यद्यपि 'तयवि मरीदनामा आदपरिधायगो उममनत्ता । मज्जायध्वाणसुषो एगते स्थायइ महप्पा ॥१॥ वल्लति वल्लमीरु बहु
 नीरममात्त उत्तारंम । होउ मम परिमिण्णं उल्लव ण्डाणं च पिपण च॥२॥' इत्यागमगम्यदेसविरतिधर्मे विद्यमानेऽपि शुद्धवचन-
 मपि भागमात्र भीष्मप्रेम दूसापी-अनुचितमपी मणित', यदागम-“दुरुभामिण्णमिक्केव मरीइ द्रुक्खमागरं पत्तो । ममिओ
 सोडाओदी मागमरिनामपिज्जाणं॥१॥'ति, तत्र निगनं तावदन्यतीर्थिकेपे विद्यमानं सम्यक्त्वव्यवहारस्याप्यभावात् कुतो देस
 विगिनपिगिनामस्यवहागेऽपीति व्यग्रहारपरीयादाद्यभ्यापि मरीथेन्तादगलिभ्रवारित्वं मम मार्गे क्विच्छिदमर्थोऽस्तीतिवचनं जिनाद्वाया
 अमागदुदयानुरूपमय, यतो यद्यपि तादगलिभ्रभग-पि मरीथि क्विच्छिदमर्थवान् तथापि न तन्मागन्तादग्न, एवंविधवचनेन तन्मा
 गौरीरनमर स्यान्, न पुन धातुक्रमागव्यापीति व्यवहारा बलीयान्, व्यवहारस्तु बाहुल्यपक्षेपेष्ट इति, यस्त्वम्बहधमगोपास-
 कस्य गम्यक्यस्यगद्वारं न न धीमहावीरधायकरेनैव, न पुनस्तन्मागाधितत्वेनैव, सोऽपि तथोपदिश्य कञ्चन प्राज्ञाजयिष्यत्तदि
 मा-पि तयसाविष्यदिति गाथाय ॥३॥ अयोक्तयवाथ गाथया ब्रूययति-

माहममीवे पुण्णो धम्मो अरुह तु किञ्चि न य पुण्णो । उअभासा तद्धिगे नो सुस्त तेण मोमस्ति ॥३३॥

गाभूममीप धर्मं पूण', मम तु किञ्चिन्, न पूण इतिभाषा तद्धिक्-तादृशे लिङ्गे विद्यमाने न युक्ता, तन मया-अमस्येत्यत
 एवो-युधमाविमागपनिनो, निधयनयात्म्यगदृष्टिगि द्रष्टुमप्यकल्प्य इति नियुक्तिकारण्येन प्राग् प्रदर्शितमितिगार्थाः ॥ १३१ ॥

अथ पुनरपि दृष्टान्तमाह—

अथ पुनरपि दृष्टान्तमाह— १३२॥
जयवऽण्णतिथिआविअ सिज्जतिअ नहु सातेत्थिआ केई । तहवि परतिथिगहिआ जिणपडिमा कप्पए नेव ॥ १३२॥
यद्यप्यन्यतीर्थिका अपि—अन्यतीर्थिकवेपमात्रधारका अपि कदाचित्तथाभव्यत्वपरिपाकवशात् सम्यक्त्वावबोधोदादिसामग्र्यां सत्यां
सिद्ध्यन्ति—एकस्मिन् समये उत्कृष्टपदे दशापि मोक्षं यान्ति 'नहु' नैव केचित् स्वतीर्थिका अपि तथा सिद्ध्यन्ति, तथाप्यास्तामन्य-
त्परतीर्थिकाराधनादि, चोऽप्यर्थे, परतीर्थिकगृहीतजिनप्रतिमाऽपि न कल्पते जैनानाम्, उपनयस्त्वेवम्—अन्यतीर्थिकत्रद्व द्विदलं तच्चा-

चलितरसमपि परीक्षाबाह्यमिति कृत्वा हेयमिति गाथार्थः ॥ १३२॥ अथ पुनरपि लौकिकदृष्टान्तमाह—
लोएवि सुजाइकुलुएपणो सुपरिक्खिओ जहा जुगगो । न नहा बिचरीओवि अ गुणवंपि विवाहमाईसु ॥ १३३॥
लोकैऽपि सुजातिकुलोत्पन्नः—शुद्धमातापितृपक्षोत्पन्नः सुपरीक्षितो विवाहादिकार्येषु योग्यो भवति, न तथा विपरीतोऽपि—हीन-

कुलोत्पन्नोऽपि कदाचिद्गुणवानपि, तद्वद् द्विदलं हि पर्युषितमाद्रं सत् सकलमपि परिहरणीयं, ओदनजातं तु सुकुलोत्पन्नवत् सुपरीक्ष्य-
ग्रायिमिति गाथार्थः ॥ १३३॥ अथ परिहारसधिकृत्यालौकिकदृष्टान्तमाह—

उत्तमकुले असुद्धो जो जाओ सो णु चेव चइयवो । बिचरीअकुलं सयलं सुकुलेहिं चेव चइअवं ॥ १३४॥
उत्तमकुले योऽशुद्धो जातः नु इति वितर्कं स एव त्यक्तव्यः—त्याज्यो, विपरीतकुलं तु 'सुकुलेहिं'ति सुकुलोत्पन्नैः सकलं 'चेव'ति

एवार्थे व्यवहितोऽपि सकलमेव त्याज्यम्, एवमोदनजातौ यदशुद्धं तत्तावन्मात्रमेव परिहर्त्तव्यं, न पुनस्तज्जातिमात्रं, द्विदलपूषि-
कादिकं तु पर्युषितमाद्रं रात हीनकुलोत्पन्नवत् तज्जानिमात्रमपि न्याज्यमिति गाथार्थः ॥ १३४॥ अथ पुनरपि लौकोत्तरदृष्टान्तमाह—

उद वा परपरिगहिभा जिणपट्टिमा भवओऽपि उस्सुत्ते। सुणिगुणशुत्तोपि कुसीलहिगिबगगेऽपि परिषत्तो ॥१३५॥

यथा वा परपरिगृहीता-हरिरादिपुट्ट्या भिष्यादृष्टिपरिगृहीता जिनप्रतिमा हरिरादिप्रतिमेव त्यान्या, उत्तरे-उत्सृज्यमापिमार्गे पतितं कदाचित्छेदपि भद्रच्छेदपि-वस्तुतोऽध्यापयदध्वनोऽपि व्यवहारनयानलम्भिमुत्सृज्यमापिषस्यान्या, सम्पगृह्यां द्रष्टुमक-न्यन्तान्, इन्दीलटिन्निर्गो-यार्थस्यादिमद्रूपाये सुनिगुणयुक्तोऽपि-साधुगुणसमन्वितोऽपि पार्थस्याटिवश्याम्य इति गाथा-
॥१३५॥ अथ द्वाष्टान्तिरूपोब्रजाय गाथामाह-

एवं निअगुणविलयामावे विदलाह रस्तिअंतरिअं । कुहणसदावपबगो पट्टिमं परिहेअमेवस्ति ॥१३६॥

एवम्-अनेन प्रकारेण प्रागुक्तपुण्या निअगुणविलयामावे-अविनष्टत्वे, सत्यपीतिगर्ह्य, विदलादि रात्र्यन्तरितं, द्वितीयदिने इत्यर्थः, कदाचित्कृद्भिरस्यान् तथापि इयिन्नस्वभावकः-कुस्तिग-स्वभाव-क्यनेन हेतुना स्वभावको यस्य न चासौ वगैश्च स क्यनस्वभावकवग- तत्र कस्तिं विदलापाटं पपुपितं विदलपूषिष्यदि परिहार्यमेवेति गाथा- ॥१३६॥ अथैवं कुत इत्याह-

वववहारो बहु पल्लव लोण छोट्टारे अ मग्गमि । तम्मसुच्छेण तित्थुच्छेओ छेएहि निदिट्ठो ॥१३७॥

व्यवहारो-व्यवहारानपप्रवृत्तिः लोके-लौकिकमार्गे लोकोत्तर-ब्रह्मप्रपन्ने व्यवहारः-धुतापनुसारेण बाहुल्यप्रवृत्ति- बहुबल-वान्-अतिबलियः, पदागमः-“ववहारो बहु(ऽविष्ट)पल्लव नं छटमत्थपि वेदए अण्णा । आ दोह अण्णायिको आर्यतो पम्मय्य एअं ॥१३८॥ (३-१२३ मा०) इति, तस्योच्छेदे-नाद्रितोये छेक्के-निपूणैर्गणपदादिभि- तीर्योच्छेदो निर्दिष्टः, यदागमः-“अइ जिबबयं एव अट ना मा ववहारनिच्छयं मुअह । ववहारनउच्छेदं तित्थुच्छेओ तओअम्मं ॥ १ ॥ (१७२) इति श्रीपञ्चवस्तुके इति गाथा-
॥१३८॥

॥१३७॥ अथ पर्युषितशब्दार्थान्तस्य खरतरस्य आन्तिनिराकरणाय पर्युषितशब्दस्य रूपमाह—

पञ्जूसिअसदृत्थो अहिगारवसेण होड पाणत्ति । जो जत्थ जहा वुत्तो जुत्तो तह चेव णो इहरा ॥१३८॥

पर्युषितशब्दार्थोऽधिकारवशेन—प्रकरणवशेन नानेति—नानाप्रकारोऽनेकप्रकारो भवति, तेन योऽर्थो यत्र प्रकरणे यथोक्तो—येन प्रकारेण पण्डितैर्भणितः स तथैव विचार्यमाणो विचारमङ्गतो भवति, नो इतरया, यत्र कापि भाविताऽर्थोऽन्यत्र नवत्रापि तथैव विचार्यमाणो न युक्तिमङ्गतो भवति गार्थः ॥१३८॥ अथ पर्युषितशब्दस्यानेकधा कविप्रयोगं दर्शयति—

कत्थवि ठाणब्भंसे पुराणभावे कहिंचि चावण्णे । कत्थवि सीअलभावे रत्तं तरिण्वि पञ्जुसिओ ॥१३९॥

पर्युषितशब्दः क्वचित् स्थानग्रंथे—उत्पत्तिस्थानाद्भटे प्रयुक्तः, तथाहि—“युलं धीणफलं त्यजन्ति विहगाः युष्मं सरः माग्माः, पुष्प पर्युषितं त्यजन्ति मधुपाः दग्धं वनान्तं मृगाः । निर्द्वयं पुरुषं त्यजन्ति गणिका भृष्टं नृपं सेरकाः, सर्वः स्वार्थग्राजनोऽभिरमते नो कस्य को बल्लभः ॥१॥ इत्यत्र वृक्षाब्जितोत्पत्तिस्थानाद्भटं पुष्पं पर्युषितं भणितं, तच्च भ्रमरान्त्यजन्ति, तद्वद्भोगिनोऽपि नराः भुक्तोद्धरितं कूरादिकं पाकस्थाल्याः स्थाल्यान्तरं संक्रमितं पर्युषितं भण्यते तद्भोगिनो न भवन्ति, अत एवाद्यापि निर्गतवाप्यं कूरादिकं भोगिनो न भुञ्जते इति लोकोक्तिरपि. प्रान्तं—पर्युषितमिन्मयोपपातिकब्रूयादौ. तथाहि—“ने किं तं म्मपणिचाए१, २ अणेगविहे पं०, तं०—णिधीतीए पणीतरसपरिच्चाए आयं विलए आयामनिन्धभोई अग्माहारे अंताहारं पंताहारं नृदाहारं सत्तरसपरिच्चाए”ति श्रीओपपपातिकमञ्जं, एतद्ब्रूच्चैवन्दजो यथा ‘अंताहारं’चि अन्नं भवं आन्तं—उपन्यधान्यं यच्छाति ‘पंताहारं’—चि प्रकर्षणान्तं बल्लाद्येव भुक्तावशेषं पर्युषितं वा इत्योप० पु०. अत्र प्रान्तागब्धेन पर्युषितं भणितं, यत्तु यत्तद्विचित्रमं दान्नं नयापि

अहं वा परपरिगद्दिआ जिणपदिमा मरमोऽपि उस्तुत्ते। मुणिगुणश्रुतोपि कुसीललिङ्गिबगगेऽपि परिचत्तो ॥१३५॥
 यथा वा परपरिगृहीता-हरिदरादिबुद्धा मिथ्यादृष्टिपरिगृहीता जिनप्रसिमा हरिरादिप्रतिमेव त्यान्या, उत्तरे-उत्सृज्यमाविभागो
 पतिताः कदाचित्कोऽपि मद्रकोऽपि-वस्तुतोऽप्यापधवर्धनोऽपि व्यवहारनपावलाभिभिरुत्सृज्यमापिस्यान्य, सम्यग्दर्शो ब्रह्मुमक-
 न्यत्तान्, इन्दीवलिङ्गिर्गो-पार्थस्यादिममुद्राये मुनिगुणयुक्तोऽपि-साधुगुणसमन्वितोऽपि धर्मस्वादिवरपान्य इति यावार्थ-
 ॥१३५॥ अथ दाटान्तिरुयोऽनाय गायमाह-

एवं निअगुणबिलयाभावे विदलाइ रत्तिअंतरिअं ।

एवम्-अनेन प्रकारेण प्राणुकुपस्या निअगुणविज्याभावे-अविनष्टत्वे, सत्यपीतिगम्यं, विदलादि रात्र्यन्तरितं, द्वितीयदिने
 शर्यर्पा, कदाचित्किञ्चित्स्याद् तथापि इयित्वस्मावकाः-कुत्सितः स्वभावः स्वभावेन हेतुना स्वभावको यस्य न चासौ
 वगव स कथनस्वभावकवगाः तत्र भवितुं विदलापात्रं पर्युपिणं विदलपृथिकादि परिहार्यमेवेति गाथार्थः ॥१३६॥ अथैवं कृत इत्याह-

बबवहारो यदु बलव लोए लोउस्तरे अ मग्गमि । तम्मसुच्छेए तित्तपुच्छेओ उपेहि निदिहो ॥१३७॥
 व्यवहारो-व्यवहारनयप्रवृत्तिः लोह-लौकिकमार्गे लोकोत्तर-जेनप्रवचने व्यवहारः-युतायनुसारेण बाहुन्यप्रवृत्तिः बहुबल

वान्-अतिबलिष्ठः, यदागमः-“बवहारो बहु(जगिष्टु)बलव वं छठमर्थेपि बंदए अरहा । आ होइ अणामिओ जार्थतो वम्मयं एअ ॥१३८॥
 (२-१२३ मा०) इति, तस्योच्छेदे-रुद्वितीय छेदः-निपुणैर्गणपरादिभिः तीर्थोच्छेदो निर्दिष्टः, यदागमः-“अइ विजमयं पद-
 अहं ना मा बवहारनिच्छयं मुअइ । ववहारानठयेदं तित्तपुच्छेओ अओऽयम्मं ॥ २ ॥ (१७२) इति धीयज्जवस्तुके इति गाथार्थः

स्य तन्महामोहविलसितं, यतः बहुदिवससंचन्धिनो य राद्धाः कुलमाषास्तेऽतिविनष्टाः पामराणामप्यभक्ष्याः अध्यश्नसिद्धाः, अवि-
 श्वासे च राद्धान् कुलमाणान् दिनत्रितयं यावत्संस्थाप्यावलोकनीयं, नहि हस्तकङ्कणनिरीक्षणार्थं दर्पणान्वेषणं युक्तमिति लोकाभाण-
 कोऽपि, ननु कथं तर्हि तथाविधकुलमाषग्राहित्वेन भगवतो वर्णनमिति चेत् मत्तयं, नहि वयं तद्वाक्यमात्रमपि नाभ्युपगच्छामः,
 किंतु अभक्ष्यमात्रभक्षणबद्धकक्षस्य तवाभिप्रायाद्भिन्नाभिप्रायकं तत्पदं, तथाहि—कुलमाषस्तावदर्धस्विन्नो माषादिरुच्यते, यदुक्तं—“कु-
 लमासस्तु यावकः” कुले न मस्यति परिणमते वा वृषोदरादित्वात्, कुलमाषोऽपि, तथा च बहुदिवससिद्धस्थितकुलमाषाः बहुदिवस-
 संबन्धिनोऽग्निसंस्कृता वकुलास्ते च तथाभूताः प्रायो नीरमा एव माघ्नानामुचिताः, न पुनः खरतरमुखयोग्यं द्विदलादि राद्धानम-
 नेकदिवससंस्थितमपि, ननु भवतु विदलं तथाभूतं परं बहुदिवससंभृतगोरसगोधूममण्डकं वेतिवचनत्पयुषितपूषिकाग्रहणं तु युक्तमेवेति-
 चेत्, मैवं, तत्र पर्युषितपूषिकाग्रहणविधेर्गन्धस्याप्यभावात्, तथाहि—यथाऽत्र बहुदिवससंभृतगोरसमण्डकशब्देन बहुदिवससंभृतं घृत-
 मेव ग्राह्यं, न तु दध्यादि, दिनद्वयाद्युपरिवर्तिनस्तस्य निषिद्धत्वाद्, यदुक्तं—“दध्यहर्द्वितीयातीतं, कथितान्नं च वर्जयेदि”ति योगः,
 गोरसशब्देन घृतमप्यागमे प्रतीतमेव, यदागमः—“चत्वारि गोरसविगर्दओ पणत्ताओ, तं०—दुद्धं दहि नवणीयं घयं चे”ति,
 श्रीस्थानाङ्गे, (२७४) तथा बहुदिवससंभृतमण्डकशब्देन शुष्कमण्डकाः—खर्वराः जनप्रतीता बोध्याः, तेषामेव संखण्ड्यादाबुद्धिरि-
 तानामातपस्थापनपुरस्सरं रक्ष्यमाणत्वात्, तच्चाद्यापि जनप्रतीतम्, अत एव नात्र पूषिकाशब्दः, पूषिकानां संखण्ड्यामनुपयोगात्, म-
 ण्डकानामेवोपयोगात्, पूषिकानां तु प्रायः प्रतिदिवसं यथोपयोगं विधीयमानत्वेन तद्बुद्धेरसंभनात् कुतः आतपदानादिना खख-
 रादिकरणमिति, आर्द्रपूषिका तु बहुदिवससंचन्धिन्यः पामराणामप्यनमिमताः कुतः खरतरम्य तत्र तद्भक्षणाभ्यामः प्रादुरभूदिति ?

पुनश्च यदा यद् वस्त्रादिरन्ते मणित तद्वत् पर्युषितं प्रान्त, तत्र पर्युषित-व्यापकं पुराणमित्यर्थो ब्राह्मणः, अत एव भाष्यकारेण
 प्रान्तत्रयं व्याख्यानयता तन्मन्त्रे व्यापयत्रयमवयुक्तं, तथाहि-“निष्कायषण्णगमाई अंतं पंतं तु होइ वामण्यं”ति श्रीपृहत्कल्प-
 माष्य, तद्दीक्षा यथा-निष्पात्रा-बद्धा वामका प्रतीताः प्रादिप्रष्टास्तुन्मापादिदं वान्तमिष्युष्यते, प्रान्तं पुनस्तदेव व्यापकं-
 चिनष्टमिति श्रीपृह० १०, अत्र बहुवनकायपि चित्राष्ट प्रान्त मणित, चिनष्टत्वं न कश्चित्तादिपर्यायापन्नं, यतस्तच्छाबकायाम-
 प्यस्तस्य, पदाद् श्रीहेमाचार्यपादा-“आगमोत्तरसंस्कृतं, विदत्तं पुनितौवनम्। द्रव्यवर्हितयातीतं, अथितात्वं च वक्ष्येत् ॥ १॥”
 इति योगशास्त्रे व० प्र०, तस्माद् व्यापकत्व नाम चिनष्टत्वं विव्वस्तयो निष्कमित्यर्थः, तत्र श्रीमगवत्सङ्गोक्तं वर्यत्रयादिपर्यायापन्नानां,
 स्वरूप बाध्य, तच्च नदीनवत्त्वापपक्षया नीरमत्वाद्, अत एव मन्दापीनां जीर्णसुद्रादि दीयते, तथा प्रकृष्टमन्त प्रान्तमितिक्ष-
 दद्रव्यरूपविरासि ममीपीना, तथा कश्चित्गीततमावेदपि पर्युषितमन्यो यथा-“अवि सूत्रं वा सुक वा, सीयपिदं पुराणकुम्मासं।
 अद् सुकमं पुलगं वा नदे पिदं वत्तदण दविण ॥ १॥” इति श्रीमाचारान्ने ग्रथमयु (१०७७) तद्वृत्तिर्यथा ‘सू’चि द्रव्यादिना
 मन्त्रमात्रैरुक्तमपि तथाभूत दुक्तं वा-गुष्ठपनकादि प्रीतविण्डं वा-पर्युषितमक, तथा पुराणकुम्मासं वा-बहुदिवससिदस्मिपतङ्क
 न्मासं कुम्मासं-चिरान्तनचान्यौदन यदिवा पुराननसङ्कविण्ड यदिवा बहुदिवससंभृतगोत्तरसंगोपमण्डकं चेति, तथा पुलका वा यवनि-
 प्यात्रादि, तदवभृत् विण्डमत्राप्य रागोत्तरपत्रिरदाविद्ये भगवानिति श्री आचारान्नादौ, अत्र प्रीतविण्ड पर्युषितमकक, मकं
 च ‘मन्त्रमसं रूम-पो’चि वचनात् कुरादि, तच्च तदिनसंश्लेष अन्यदिनसंश्लेष चेत्युपपत्त्यापि साधनां कल्पमेवेतिमुक्तं प्रीतलं
 पर्युषितमिति यस्तु पुराणान्त्रमासं-बहुदिनमभिद्विभ्यतान्त्रमासमिति पदं प्रारब्धीकृतयामहस्यापि पर्युषितविदकस्य मोक्षित्वे स्वरार

यस्मिन् पीड्यमाने यन्त्रादाविति गम्यं स्नेहो 'नहु' नैव भवति तच्छ्रुतधरा द्विदलं ब्रवन्ति, द्विदलऽप्युत्पन्नः ॥ १४२ ॥

भवत्येवेतिगार्थाः ॥ १४० ॥ अथौष्टिकभ्रान्तिमाह—

एवं विदलसंस्वरं भणित्वा विदलवर्गगणं । संगरिगाई चचलयफलितं ॥ १४१ ॥
प्रागुक्तगाथोद्भावनेन द्विदलस्वरूपं भणित्वाऽपि संगरिकादिकं द्विदलवर्गगतं—द्विदलजातीयं भणति चपलफलिकेन, यथा चपलफलिका द्विदलं तथा फलिकासाम्यात्संगरिकाऽपि द्विदलमितिब्रुवाणः कीदृशः ?—'द्विदलसंज्ञः' द्विदला—द्विदलीभूता—स्फुटिता

संज्ञा यस्य स तथेति, एकाद्विदलशब्दस्य लोप इति बोध्यमितिगार्थाः ॥ १४१ ॥ अथ संज्ञाराहित्यं कुत इत्याह—

जं उक्कालिअसंगरजलतरिआ दीसई फुडं णेहो । चक्खुप्फासणविसओ पच्चक्खं चक्खुमंताणं ॥ १४२ ॥
यद्—यस्मात्कारणादुत्कालितसंगरिकाजलोपरिवर्तिनी तरिका चक्षुष्मतां चक्षुःस्पर्शनविषयीभूता प्रत्यक्षं स्फुटं स्नेहो दृश्यते, अयं भावः—स्वरतरेण संदेहदोलावल्यां संगरिकादौ सर्वथा स्नेहाभावो भणितः, स च प्रत्यक्षबाधितः, यत उत्कालितसंगरिकाजले या स्नेहरूपा तरिका सा चक्षुषा दृश्यते, स्पर्शनिन्द्रियेण चिक्कणतोपलभ्यते, एतच्चानुभवसिद्धं सर्वेषामपि सलोचनानां प्रत्यक्षापलापस्तु ग्वरतरमन्तरेण केन कर्तुं शक्यते ? अतः प्रत्यक्षापलापित्वात् स्वरतः संज्ञाराहित इति गार्थाः ॥ १४२ ॥ अथौ-

ष्टिकाभिप्रायरूढां संस्थितिमाह—

जं दोलावत्तीए भणिअं भणिअं च संगरं विदलं । पवयणसारोद्धारो संगरिमाइम्मि अप्पडिए ॥ १४३ ॥
यदोलावत्तौ—पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराजिनदत्तकृतसंदेहदोलावल्याः वृत्तौ भणितं, किमित्याह—भणितं चत्ति—भणितं च संगरि-

पद। षट्दिवसमभृत गारमं गाधूममण्डकं च षड्दिवससंभृतगोरमगाधूममण्डकमिति समाहारः, यद्वा षड्दिवससंभृतगोरसन षड्दिवससंभृतन नृत्तन युक्ता यो गोधूममण्डकम्भिति तत्पुरुषोऽपि, तथा च कृतस्तथाभिप्रेतपृथिव्याग्रहणार्थाऽपीति विचार्य नोऽमस्यमध्याम्यासः
 रूपप्यः, ननु भवतु यथा तथा श्रीनृपृथिव्याग्रहेऽस्माकं नीरमभोजित्वं तु संयममधेसिषेत् अहो त्वतर ! यदि तव नीरसाहार-
 प्ररममर्मादा स्यान्नादि घृतगुहाऽस्त्यागनाम्प्यप्यद्यं सुज्ञानस्य तव नीरमाहारमोजित्वं वयमपि बाहस्वरेणोषुषोषोपयिष्याम, तदेव
 रूपं नागमि ? ननु तमस्माकं श्रीनृपृथिव्याग्रहण को गुण इति चेत्, महान् गुणो वक्तुमप्यशक्यः, तत् कथमिति चेत् नृपृथिव्या
 दिक् प्रायः वरुणाद्भव सपवन, तावत्कालं वृक्षमहनाममयस्य तत्र तथाविषपृथिव्यामिस्तावत्कालं महादुपक्रमेऽप्यभादौ प्रथमालिका
 भानवान् रूपनिष्ठत्वा फलरूपानीयग्रहणमप्याहारलाभ्यद्व्यादेत्यलं विस्तरण, तथा रात्र्यन्तरितोऽप्यभादौ पयुपितद्वन्द्वप्रयोगो
 यथा "गात्रालं कस्तु उपनन्दगृह पयुपिताश्रदानात् प्रिए" इति श्रीआव० ५०, तथा कश्चित्प्रचुरकालस्मितावपि, यथा "वासावासं
 पनोमपि श्रानं" इत्यादिपयुपजाह्न्य यथावासं पयुपितानामित्यादि, कश्चित् पयुपितो-व्यवसित, यदागमः "जे मिच्छन् अवेले
 पमिच्छमि" नि ॥ श्रीआवा० घृताप्ययने उ० (८-१८२) एतर्हीका यथा "अन्यार्थे नष्ट, यथाऽयं पुमानम्", स्वल्पज्ञान इत्यर्थः,
 न मापुनाम्य नन्दमन्नीत्यपन-अन्येवेत इत्यर्थः संयमे पयुपितो-व्यवसित इत्यावा० नीका । एवं प्रयोगानुसारेण पयुपितद्व-
 न्द्वान्मध्य इति गाथाय ॥ १२० ॥ अथ भुनक्षगन्ता गायाभुञ्जाप्यापि आस्या मंगरिकाया द्विदलत्वेन प्रहृषावधिकमुत्थं निराचि-
 वीयया ग्रपम भुनपगेन्ता गायामाह—

जमि उ पीच्छित नरो नष्ट दाट पिनि न विरल । विरल-विष्ट उष्णत जेष्टाभं दोट जो विरलं ॥ १४० ॥

यस्मिन् पीड्यमाने यन्त्राढाविति गम्य स्नेहो 'नहु'नैव भवति तच्छ्रुतधरा द्विदलं ब्रवन्ति, द्विदलेऽप्युत्पन्नं स्नेहयुत द्विदलं न भवत्येवेति गार्थाः ॥१४०॥ अथौष्टिकश्रान्तिमाह—

गवं विदलसरूचं भणिऊणवि भणइ विदलवगगयं । संगरिगाई चवलयफलिउव विदलसन्नोत्ति ॥१४१॥

प्रागुक्तगाथोद्भावेन द्विदलस्वरूपं भणित्वाऽपि संगरिकादिकं द्विदलवर्गगतं—द्विदलजातीयं भणति चपलफलिकेव, यथा चपलफलिका द्विदलं तथा फलिकासाम्यात्संगरिकाऽपि द्विदलमिति ब्रुवाणः कीदृशः ?—'द्विदलसंज्ञः' द्विदला—द्विदलीभूता—स्फुटिता संज्ञा यस्य स तथेति, एकद्विदलशब्दस्य लोप इति बोध्यमिति गार्थाः ॥१४१॥ अथ संज्ञाराहित्यं कुत इत्याह—

जं उक्कालिअसंगरजलतरिआ दीसई फुडं णेहो । चक्खुप्फासणविसओ पचक्खं चक्खुमंताणं ॥१४२॥

यद्—यस्मात्कारणादुत्कालितसंगरिकाजलोपरिवर्तिनी तरिका चक्षुष्मतां चक्षुःस्पर्शनविषयीभूता प्रत्यक्षं स्फुटं स्नेहो दृश्यते, अयं भावः—स्वरतरेण संदेहदोलावल्यां संगरिकादौ सर्वथा स्नेहाभावो भणितः, स च प्रत्यक्षबाधितः, यत उत्कालितसंगरिकाजले या स्नेहरूपा तरिका सा चक्षुषा दृश्यते, स्पर्शनेन्द्रियेण चिक्वणतोपलभ्यते, एतच्चानुभवसिद्धं सर्वेषामपि सलोचनानां, प्रत्यक्षापलापस्तु स्वरतरमन्तरेण केन कर्तुं शक्यते ? अतः प्रत्यक्षापलापित्वात् स्वरतरः संज्ञारहित इति गार्थाः ॥ १४२ ॥ अर्थो—

ष्टिकाभिप्रायरूढां संस्थितिमाह—

जं दोलावत्तीए भणिअं भणिअं संगरं विदलं । पचयणसारोद्धारो संगरिमाइस्मि अप्पडिए ॥१४३॥

यद्दोलावत्तौ—पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराजिनदत्तकृतसंदेहदोलावल्याः वृत्तौ भणितं, किमित्याह—भणितं चत्ति—भणितं च संगरि-

अत्र द्विदलं प्रवचनसरोदारे “संगरिगाग्रमि अप्यद्विष्ट” चि संदहदोलावलीवृषिगतपाठमाह, “अथ संगरिपृथ्यायामुत्तरमाह “उह किर
 वचनपचयया विदलं तह संगराह विदलति । दिगधरिआनवपयपरयेषु लिहिआ उ फलिबगे ॥१॥ किचेत्याप्तवादे, तत आप्त एवं
 प्रवृत्ते, महारुद्रद्विदलपरागन्धपल्लवकनकादिधान्यविशेषवद् द्विदलं तथा संघराण्यपि त्रिदल, संगरिद्वन्द्वस्य नपुच्छिन्नत्वं प्राकृतत्वा
 विसिंहतोः, विनवर्पान्वयदप्रकल्पयो लिखिताः निधिस्ताः फलिआवर्गे, तथाहि विनवर्पायां “फलिआवर्गे तह सगर वन्ला धव
 लाय होला बे”ति, नवपदप्रकल्पे तु करुधरिक्कृत न इत्येते, परं पूज्ये कृतत्वावद्दृष्टौ कापि सर्वत्र धान्यत्र भुनक्वर्कृते लिखिता
 मविष्यतीति स्वयं परिभाष्या, फलिआवर्ग प्रायो द्विदला एव भवन्तीति भावः १३८ इत्यामोक्तत्वेन संगराणां द्विदलत्वं समाधि
 तम्, अथैतत्समर्बनार्यमेव लक्षणसम्भाव मावयति—नय संगरबीआओ तिस्तुप्पची कयावि संभवद् । दलिय दुमि दलां मुग्गाईण य
 दीसंति ॥१३०॥ न च संगरिबीजापेक्षोपपत्तिः कदापि यन्त्रपीडनादिक्कालेऽपि संभवति, दलिते च संगरिबीजे द्वे दले मुद्गादीनामिव
 इत्येते, ततः संपूर्णलक्षणमद्भ्यस्मात्सगरं द्विदलमव, अत एव “द्विष्ट विगागयाई घोळवडां घोळसिहरणि करंबो । लवणकमदहि-
 अमहिअ संगरिगाग्रमि अप्यद्विष्ट ॥१॥ इति प्रवचनसरोदारागायाद्विधीयादं व्याख्यानपद्धिः श्रीआनंदधरिभिः स्वहृत्वाधुक्तं—ल
 वणकमै बीरकलवणलेद्वैर्युक्तं दधि तदपि इत्येन मथित वक्षेण गलित तद्व्यापि राभ्युपितं सस्कृत्यते निर्दिष्टिप्रत्याख्यानवर्ता,
 कापि देशे संगरिक्कायपि तत्र प्रसिष्यत इत्याद्यहंयाह—परं संगरिक्कायपतित्र सति, तत्र तु द्विदलदोपसंभवात् न कस्यत इत्यर्थः,
 इत्यन्येऽप्याथायः संगरस्य द्विदलत्वं प्रतिपन्नमेवेत्यर्थः १३१॥ इतिसिद्धदोलावलीवृषि, तत्रासंगवसुम्भतिदशनादेतद्वृषिकर्ता असं
 बद्धप्रताप्येवावगन्तव्यं, एतन्मतस्यैतादृशस्वभाव एवति प्राग्प्रदक्षित बोध्य, ननु कथमसंबद्धप्रतापित्वमिति चेच्छृणु, त्रिदलविचारे

क्रियमाणे द्विदलत्वप्रतिपादिका सम्मतिर्न दर्शिता, किन्तु फलिकान्तर्गतत्वप्रतिपादिका, सापि द्विदलत्वसिद्धये स्याद्यदि यद्यत्फलिकान्तर्गतं तत्तत्सर्वं द्विदलमिति नियमः स्यात्, स च नास्ति, यतः फलिकावर्गगतमपि राजिकादिकं द्विदलं, तच्च संदेहदोलावली-धृत्तिकारस्याप्यभिमतं, यतः फलिकाः प्रायो द्विदला भवन्तीति तेनानन्तरमुक्तम्, अत्र प्रायोग्रहणात् फलिकावत्संगरिकादिकमपि द्विदलं न भवतीति बृद्धवादात्, तथैव तीर्थे प्रवृत्तिदर्शनाच्चेत्यस्माभिरुक्तेः कथं फलिकावर्गगतत्वप्रतिपादिका सम्मतिस्त्राणायेति स्वगलपादुकाऽनेन जनेन नावगता, नहि पञ्चेन्द्रियत्वेन साम्ये देववन्मनुष्या अपि चारित्र्यानधिकारिणः संपद्यन्ते, किंच-आनन्दसूरिकृतवृत्तिः सम्मतितया प्रदर्शिता, सा च वृत्तिः सम्प्रत्यनुपलभ्यमानापि वार्त्तमानिकसर्वसम्मतश्रीसिद्धसेनसूरिकृतप्रवचन-सारोद्धारवृत्त्या सह विसंवादिनी कथमन्येषां प्रमाणं स्यात् ? किंच-संदेहदोलावलीवृत्तिकारकाले विद्यमानायामपि वृत्तौ तां विहाय कथं तद्विसंवादिनी खण्ड्यमिवासती सम्मतितया प्रदर्शिता, तस्माद्यथा तिथिवृद्धौ प्रथमैव तिथिः प्रमाणमिति प्रदर्शनाथं श्रीउमा-स्वातिवाचककृता विचारबल्लभा सम्मतितया प्रदर्शिता तथाऽसौ वृत्तिरपि बोध्या, तेन विदुषा संदेहदोलावलीवृत्तिकारोऽसंवद्-प्रलापी दूरत एव परिहर्त्तव्यः, अत एवास्मदीया बृद्धा यथा मत्निकानां जनपदी तथा खरतगणां संदेहदोलावलीति गाथार्थः ॥ १४३ ॥ अथैवं कथमसंगतसम्मतिप्रदर्शनमित्यत्र हेतुमाह—

जं श्वलु अज्जप्पभिइ नव्वयणाविसारओ न को होही । इअ सुणिऊणं लिहिअं सूढमणेणव नरुणुब ॥ १४४ ॥

यस्मात्कारणात् श्वलुस्वधारणे क्रियया सह योजनीयः, अद्यप्रभृति-इदानींतनकालादारभ्याग्रे तद्वचनविशारदः—प्रवचनमारोद्धा-रमार्थवेत्ता कोऽपि 'न होही'ति न भविष्यत्येवेति ज्ञात्वा मूढमनसा—अज्ञानावृतचित्तेन तेन लिखितमिति, असंवद्भवसम्मतिदाने

प्रधान्तमाह—किंयत् ?—तरुणावत्, परैकदेशे पदसमुदायोगपाराधरुप्रभाचार्यः खरतराणां प्रसिद्धं तद्वत्, स च पठावश्यकपालाव-
 बोधे पयुष्यादिने पौषदम्पदस्थापनाय ‘पूर्णिमासु च तिसृष्वपि चतुर्मासकतिथिष्वि’त्यत्र ‘पूर्णिमासु चतसृष्वपि चतुर्मासकपर्यु-
 पप्यातिषिषु’ इति विकल्प्य तर्कं च यत्र रुद्रद्वन्द्ववावित्येवंरूपेण द्वितीयाङ्गपुंसिमप्यम्याख्यातवान्, यथा तेन भूदेन नात् परं कोऽपि
 सप्ररुद्रजन्तुचेर्वाचयिता द्रावा वा श्रोता वा भविष्यतीति निधित्यास्तीकैव सम्मतिर्दिशिता तथाऽनेनापि, जिनदत्ताद्वाराभ्याद्य यावच्च
 वाप्रसत्तसम्प्रतिदानेऽस्य गृह्णीति, यतो जिनदत्तेन नवस्फदप्रकृतबाह्विस्तयेवाभ्याख्याताऽजो मूलाचार्यप्रवृत्तिं सर्वैरप्यभ्युपगतेति
 गाथार्य ॥१४४॥ अथ प्रवचनसरोदारद्वारेरभिप्रायमाह—

तविस्सीय सगरपमद्वापठिप्वि उत्तम्यवर्हि । विगङ्गाय विण्णेअं तत्पट्टिए पुण भवे नियमा ॥१४५॥

तद्वृत्तौ—प्रवचनसरोदारवृत्तौ उत्तरूपतवण्यादिसंयुक्तवचि संगरिप्रसुत्सापतितेऽपि—संगरादिके अपतितेऽपि विकृतिगत निर्विकृ-
 तिकं ज्ञेय, पतिते पुन—तत्र संसरादौ पतित तु नियमात्—निधियेन निर्विकृतिक्रमव भवेत्, प्रवचनसरोदारवृत्तियया “वचिवि-
 कृतिगतान्याह—“द्विह विगङ्गायां बोलववा बोलसिहरिणी करंबो । तववकमद्विअमद्विं संगरिगद्वमि अप्पट्टिए ॥१॥” इति,
 दधिविषये विकृतिगतानि पञ्च, बोलवटक्कानि, तथा बोलो—वक्त्रगलित दधि तथा सिद्धारिणी—करमपितत्पण्डयुक्तवचिनिष्पन्ना, तथा
 करम्बको दधिपुक्कट्टरनिष्पन्न, तथा तववकम्ययुक्तं दधि मथित रात्रिकारवाटक्कमित्यर्थ, तच्च संगरिक्कादिके अपतितेऽपि वि-
 कृतिगतं भवति, संगरिकापुस्सल्लवक्कलादौ पतिते पुनर्मनस्सेव २८॥ इति गाथार्यः ॥४५॥ अथ स्वरत्तरमिप्रायं रूणयितुं
 युक्त्यन्तगमाह—

जं जम्भि उ अप्पडिण विगइगयं तं च तंमि पडिअंमि । तप्पडिचक्खी विगई जह वयपडणे तहाभूअं ॥१४६॥
यद्द्व्यादिकं यस्मिन्नपतिते-संगरिकादिकेऽपतिते विकृतिगतं-निर्विकृतिकं भवति, तच्च-दध्यादिकं च तस्मिन् पतिते-संगरि-
कादिके पतिते तत्रापिपक्षी-निर्विकृतेर्विपरीता विकृतिरेव स्यात्, यथा घृतेऽपतिते निर्विकृतिकं यदि तत्रादिकं तत्र घृते पतिते वि-
कृतिरेवेति खरतराभिमतानन्दसूरिणा व्याख्यानं कर्तव्यं स्यात्, तच्च कथं न कृतमिति विचार्यमिति गाथार्थः ॥१४६॥ अथे-

ष्टापत्तिं दूययितुमाह—

नेवं संगरिपडणे विगइगयं किंपि हुज्ज विगईवि । तेणं तप्पडिणविअ चक्खवणे पचयणे मेरा ॥१४७॥
विकृतिवत् संगस्कादिपतने किमपि दध्यादिकं विकृतिर्भवेत्, तेन कारणेन तदपतितेऽपीति अपिशब्देन व्याख्याने श्रीसिद्ध-
सेनस्वरिकृते प्रवचने मेरा-मर्यादा स्याद्, अयं भावः-संगरिकादावपतितेऽपि सलवणं दधि निर्विकृतिकं भवति, पतिते तु सुतरां
स्यादित्यापिशब्दघटितं यच्छ्रीसिद्धसेनस्वरिणा व्याख्यातं तदेव प्रवचनव्याख्यानमर्यादाविधायि स्यात्. न पुनः खरतरमतमभ-
क्ष्यविकल्पनयेति गाथार्थः ॥१४७॥ अथ यावद्विकृतिगतं तावन्निर्विकृतिकप्रत्याख्यानवतां कल्प्यं स्यात्, संगरिकादियोगे चाभक्ष्यत्वा-
दकल्प्यमिति विकल्पं तिरस्कृतुं नियमाभावमाह—

जं जं विगइगयं खल्लु तं सबं निविअंमि कप्पंति । णो निअओ जिणसमण महुमंसाईण नअभावा ॥१४८॥

यद्यद्विकृतिगतं तत्तत्सर्वं खलुरवधारणे निर्विकृतिकप्रत्याख्यानवतां कल्प्यमिति न नियमः जिनसमये-जैनप्रवचने, कुतो ?-
मधुमांसादीनामपि तद्भावात्- निर्विकृतिकत्वाद्, यदुक्तं प्रवचनसारीद्वार एव-“महुपुगलसयाणं अद्धगुलयं तु होइ संसद्धं । गुलपु-

गलनपणीम् अहामलय तु ससङ्ग ॥१॥” इत्यादिग्रन्थेन मासार्दानामपि निर्दिष्टतिक्कानि भगितानि, न च तानि प्रत्यास्यानवतां सु
 क्तये सुक्तानि, किन्तु पुनस्तपरिणामस्तीर्थकृत्रिस्तथा इष्टं यथा स्वादिमाहारे गुहः, तद्व्यापनार्थभागमे भगितानि, मह्यमस्यवि
 चारे तु संगरे द्विदलमिति प्रवृत्तिरागममूलिका भावककलकमायाता वा स्यादहि मासादिविकृतित्यागवचस्यागोऽपि स्वतः सुस्तान-
 वसय, तथा च व्यर्थमेव चतुर्यचरषक्येन साधनेतिकृत्वा न कश्चिद्वानन्दपरिरोप्यिक्त औष्टिकविकल्पितो वेतिगाधार्यः ॥१४८॥
 अथ तथाविचमम्मतिदातममुपात्ममयभा—

ना कृद्वममकृन्वसंक माविअ विवलेति सगरिप्पमुह । आणवसुरिबयणा स्तिअ संदइदोलाग ॥१४९॥
 यदि आनन्दपरिरोप्यिक्तो न स्यादहि सर्वमपि निर्दिष्टतिक्तं तत्प्रत्यास्यानवतां नियमेन कल्पत एवेति नियमाभावेऽप्यमस्यद्वङ्को
 मावयित्वा—उद्गाध्य संगरिप्रमुल द्विदलमित्यानन्दपरिबचनात्कार्यं संदिदोलाबन्त्यां लिखितः, तस्मिन्ने चोमयोरपि प्रवचन-
 परमार्थानभिज्ञता सर्वज्ञनप्रतीता स्याद्, इह यद्यप्यन्यममस्यवर्गाद् विदलवगाव परित्याजनन वक्ष्यमाणान्यूनक्रियारू
 पोत्सङ्गेऽप्यन्तर्मवति तथापि त्रिवक्षया मह्यवर्गे द्विदलवर्गे च प्रथेयादाधिक्यं त्वविकृदमिति तात्पर्यमिति गाधार्यः ॥१४९॥
 अथाधिकोन्मत्प्रमुत्सङ्गमाह—

गवं स्वरपरकुमग् छविहसुस्तुत्तमहिअमिह घुत्तं । म पाय पधुषाय अण्णपि इमाइ सुत्तीण ॥१५०॥
 एव—प्रागुक्तप्रकारेण स्वगतकुमवऽधिकमुत्तत्र पदविषयक तस्यायो बहुवार—प्रायश्चो बाहुल्येन घट्ट—धूयान् बादो—निबद्ध
 प्रकृणादौ लिखितत्वेन विषयो यत्रेति नचाया, अनया युतया अन्यदप्युत्सङ्गप्रज्ञानं तन्मते स्मृतो बोध्यमिति गाधार्यः ॥१५०॥

इत्यधिकोन्मुखविधिर्दिशितः, अथोनमुखसूत्रमाह—

अह ऊणं उस्सुत्तं किरिआरूवंऽपणेगहा तेसिं । तत्थवि जं बहूखायं किञ्चि पक्कवामि जह णायं ॥५१॥
अथेति 'यथोद्देशं निर्देश' इति न्यायादधिकोत्सूत्रप्ररूपणानन्तरभूनाकियारूपमुत्सूत्रं, तदप्यनेकधा-अनेकप्रकारं तेषाम्-औब्धि-
काणां मते, वर्चते इति गम्यं, तत्रापि बहुख्यातं-मर्वजनप्रतीतं यत्किञ्चित्, न पुनः मर्वमपि, प्रवक्ष्यामि, यथा ज्ञातं, गुरुमु-

खादितिगम्यमिति गार्थः ॥५१॥ अथोनोत्सूत्रविषये द्वारगाथायुग्ममाह—

थीजिणप्पअनिसेहो१ पोसहपडिसेहणं अपव्वंमि२ । पोसहभोअणचाओ३ स्यावयपडिमाणमुच्छेओ४ ॥५२॥
समणाणं समणीहिं ममं विहारो जिणाण नाणात्ति५। मासंकप्पविहारो न संपयं६ ऊणमुस्सुत्तं ॥५३॥
स्त्रीजिनपूजानियेधः१ अपव्वणि-चतुप्पवीव्यतिरिक्ते श्राद्धानां पौषधकरणनियेधः२ पौषधिकानां भोजननियेधः३ श्रावकप्रति-
मानियेधः४ श्रमणीभिः सह श्रमणानां विहारनियेधः५ संप्रति मामकल्पव्युच्छेदः६, उपलक्षणाद् गुहिणां पानस्याकारादयोऽपि
तेन निषिद्धास्तेऽपि 'गिहिणो पाणागार'त्ति वक्ष्यमाणगाथाया बोध्याः इत्यनमुखसूत्रमिति द्वारगाथायुग्मार्थः ॥५२।५३॥ अथ

खरतरमतमूलमुखसूत्रमाह—

इत्थीणं जिणप्पआपडिसेहो खरयर।ण मूलेण । जिणदत्तेण य भणिओ पासिअ रुहिर खु जिणभवणे ॥५४॥
जिनपूजानियेधः खरतराणां मूलेन-आद्याचार्येण जिनदत्तेन भणितः-प्ररूपितः, स्त्रीणां जिनपूजानियेधं निदानमाह-'पासिअ'त्ति
खुरेवार्थे जिनभवने रुधिरं, पतितमिति गम्यं, इद्वैत्र, अयं भावः-पत्तनगरे एकदा जिनभवनगतेन जिनदत्तेन (तत्र रुधिरं) दृष्ट्वा तथा-

विषद्विष्टकर्मोदयाद्-ब्रह्मो अपाविध्यमाद्य स्त्रियो न विनपूनाहं इति विद्वन्त्यामिनिवेद्याधिससमुदायस्य पुरस्ताद् स्त्रीणां विनपू जाकृत्यं निषिद्धान्, परं स्त्रीणां विनमकने प्रवेक्षोऽपि न युक्त इत्युपदेशावसरे पूजा न युक्तेत्युपदेशं ब्रह्मो विनदत्तस्योपदेशा- स्मैद्रन्यमपि बोध्यमिति गाथाार्थः॥५४॥ अब तदपदेशं वृणयितुमाह—

गगावराहज्जिओ रमणीयरगस्स होइ जो वडो । जिणवत्तमण जुस्तो मीइस्सकूवेण ॥५५॥

‘पक्कापरणवः’ एकस्ता’ कस्मादिति स्त्रियोऽपराध-अमादवदादाद्यातनाकृषणस्तेन जनिता-वदेतुको रमणीवर्गस्य-स्त्रीधातिमात्र स्य यो दग्धो-विनपूजानिषेधत्वको अस्ति स विनदत्तमते, एवेतिगम्य, विनदत्तमत एव, नान्यत्र, युक्तो-युक्तिसंगत’, कृष्ण वाससि मपीतिलकमिव, यत’ कीदृशो?—नीति-न्यायस्तत्स्वरूपं नीतिस्वरूपं तत्र युक्तो-परित’, विनदत्तमतेऽयं न्यायो युक्तो, नान्यत्र, अन्यायस्यापि न्यायतयाऽभ्युपगमादिति गाथाार्थः ॥५५॥ अब तन्मतं न्यायो नास्त्येवेत्यत्र हेतुमाह—

न मुणाइ पवणमेद न मुणाइ जिणआणव्वइणापाव्वं । न मुणाइ जणववद्दार अइप्पसंगाइवोसेहि ॥५६॥

न जानाति प्रवचनमयं-प्रवचनमपादां, तथा विनाज्जास्तृष्टनयापमपि न जानाति, यपपि विनाज्जास्तृष्टने महापातकमिति व- धोमात्रेण सर्वेऽपि कृपाधिका वृषाणा इत्यन्ते तथाऽयमपि, परममिनिविद्यो मुद्यत्रमपि सत्रमेव मन्यतेऽत्र’ मम्यगुत्सृज्यस्येवापरि ग्रान्नात् तुकृतव पाठमात्रमधोवर्धनगन्तरप्य’, तथा अनन्यवार्त्त-लोकव्यवस्थितिमपि न जानाति, कैः कृन्वेत्याह?—अतिप्रसंगदोषैः—अति- प्रसंगदोषाश्च जानातीत्यर्थ इति गाथाार्थः ॥५६॥ अब प्रवचनमर्यादायाह—

केणपि कटि पमाया विराजिअं किंवि धम्ममअं ताण । नमि अ पुणो पविस्ती अपमाया मेस्सि जिणमेरा ॥५७॥

केनापि-पुंस्त्रीनपुंसकानामन्यतरेणापि क्वचिद्-अवसरविशेषे प्रमादाद्-अनाभोगाशक्यपरिहाराटिलक्षणात् किञ्चिद्भूमिकं स्थानं-जिनप्रतिमादि चारित्रपर्यन्तं विराधितम्-आशातनादिना सातिचारं कृतं खण्डितं वा भवेत् तस्मिन् यद्विराधितं तस्मिन्नेव पुनरप्रमादात्प्रवृत्तिः 'से' तस्य स्वतो गुर्वादिनोदनाद्वेति जिनशामनमर्यादा, अयं भावः-केनचित्कथंचित्किञ्चित्प्रमादादशक्यपरित्यागाद्वा धर्मस्थानं विराधितं स्यात्, तस्य तस्मिन्नेवाप्रमादात्पुनः प्रवर्त्तने तन्प्रत्ययमशुभकर्म विधीर्येत, अत एवास्नामन्यत्, खण्डितचारित्र्या-अप्यार्द्रकुमारादयः पुनश्चारित्रप्रतिपत्त्या स्वर्गापवर्गभागिनोऽनेकं प्रवचने प्रतीताः, तथा प्रायश्चित्तविधावपि प्रमादात्प्रतिमा-पुस्तकादिविनाशे नवीनकारावपि शुद्धिरित्यपि प्रतीतमेव, न पुनः सर्वथा तज्जातेरपि ततः पृथक्करणमिति गाथाार्थः ॥ १५७ ॥ अथातिप्रसङ्गमाह-

अणह अहप्पसंगो पुरिसेवि विराहणाइ पच्चकुंवं । तस्म व तव्वगस्स य चाण चाओ अ तित्थस्स ॥ १५८ ॥

यदि प्रागुक्तं नाभ्युपगम्यते तर्हि पुरुषेऽप्यतिप्रसङ्गः, पुरुषेऽपि विराधनादिकमनेकथा प्रत्यक्षं दृश्यते, तद् विराधनादिकं दृष्ट्वा तस्य विराधकस्य वा-अथवा तद्वर्गस्य-पुरुषमात्रस्य त्यागे-विराधितधर्मस्थानपरिहारे तीर्थस्य-चोऽन्यर्थे तीर्थस्यापि त्यागो भवति, अयं भावः-स्त्रीणामप्याविज्यं मार्बटिकं तु न संभवति, सर्वजनप्रतीतिवाधात्, नमस्कारादिपाठगणनाया अप्यकल्प्यन्वापत्तेश्च, किंतु कादाचित्कं, तत् पुरुषेऽपि ममानं, कादाचित्कव्रणवतः पुरुषादपि कदाचित्तथाविधव्रणाद्भुवुरुधिरपातस्य संभवात् जिनभवनं, ननु व्रणवतस्तत्र प्रवेशो न युक्त इति चेत्सत्यं, यद्येवं तर्हि तत्र गतस्यापि पुरुषस्य कदाचित्पादादिस्खलनादिसंभवेन तत्रभवनरुधिरपातोऽनिवार्य एव, एवं विशुचिकावात्यादिप्रभवमप्यपाविज्यमौदारिकशरीरमाधारणं कदाचिज्ज्ञानं तदा स्त्रीपुरुषमात्र-

प्रवदन्निषवप्रसक्तिः शुनी तव गृह नृत्यन्ती मातीति बोध्यमिति गाथाय ॥१५८॥ अथातिप्रसङ्गं व्यसया गाथयाऽऽह—

अ अ भस्मद्वारा नरनारिखिरादि अ इ इ नियमा । जिणवृत्तधरायारा सब उच्छिन्नपुत्र तं ॥१५९॥
यथदर्मव्यवर्तन—जिनपूजादयविरनिमर्षविरतिलक्ष्यमिह नियमाद्विराधित स्यात्तत्सर्वं जिनवचधराधारात्—तद्गृहीतेऽन्विमपूरे
म्यान , नत्वातिमात्रम्यापि पुनन्तत्करणदुपदेष्टव्यमिति विषयः ॥१५९॥ अथोत्सृज्यपापापरिहाने हेतुमाह—
निअबुद्धिविगल्पेण अस्तुहपि सुकृति मरणमाणो अ । उस्तुत्तणाणरदिओ कट्टं वराजो मुण्ड पावो ॥१६०॥
निजपूद्विविकल्पन—निनानुक्तमपीठं सु—इरे इत्यत इत्येवमात्मीयकविकल्पनया अष्टुममपि—विनाश्रादिर्भूतत्वेनानन्तसंसारश्चे-
द्राहृतुभूतमपि श्रीमर्न—नवाविधकर्मपरिणतिबलेन ब्रमालेरिव स्वविकल्पनं मोषाङ्गमिति मन्यमानः उस्तुद्रज्ञानरहित—उत्सृज्यानुत्सृज्य-
वियेकपणिज्ञानभ्रूयो वराकः—तपुन्नी कथ पापम्—उत्सृज्यहेतुककृष्णकर्मवचत्वाच्च कथमवगच्छति ? , नावगच्छतीत्यर्थं इति मायार्थ-
॥१६०॥ अथोत्सृज्यपापविपाकमाह—

उन्मुत्तभासगाण बोहीनानो अणत्तससारो । नहस्सर्णापि पावं पस्सविअ पुण्णपण्णेहि ॥१६१॥
उत्सृज्यमापकायां—विनाशोर्णीर्गर्गप्ररूपकायां बोधि—जिनधर्मप्राप्तिरन्या नात्र—अनन्तफलम्यस्यादिकारणमतोऽनन्तसंसारः,

पद्मागम—“कालमणत च मुण अट्ठपरिअहो अ दहणो । आमायणवहुलाण उक्कोसं अतरं हो ॥१॥” इति धीआ० नि० (८५३)
अत्रानातनाधदुल उत्सृज्यमाप्येव बोध्य , तस्यैव प्रतिममय भाषतस्तीर्षोन्नेष्टदपासकस्मिन्त्वाद् , एतच्च तीर्थेभ्यश्चस्थापनावसरे दधि
तमिति, यद्यनन्तस्यापि पयब्रमानं भवति तथाप्यनन्तामिरुमप्यप्यवमपिष्णीमिर्जायमानगन्धनापर्यवमानतोऽप्येते. अत एव पञ्च

प्राज्ञैः—तीर्थकरादिभिस्तदर्शनमपि—उत्सृज्य भाषिणा चक्षुषा निरीक्षणमपि पापं पापहेतुत्वात्प्ररूपिर्न—भाषितं, यदागमः—“जे जिणवय-
मुत्तिणं वयणं भासंति जे उ मणन्ति । मदिट्ठीणं तहंमणंपि संमारबुडिठिकर । १॥” इति भाष्यकागवच इति गाथार्थः ॥ १६१ ॥

अथ . लोकव्यवहारमाह—

परमणं भुजंतो कम्मवत्ता कोऽवि अणह्माभओ । नणोमिं परमणं जुत्तंति न लोअववहारो ॥ १६२ ॥

परमानं—पायसं सुज्ञानः कर्मवशात्—तथाविधवेदनीयोदयादन्यथाभूतो—विशुचिकान्त्यादिभाग् भूतः यावदायुःपर्यवसाना-
दीर्घनिद्रामापन्नः, एवंविधं परमानमतः परमपरेयां—मृतातिरिक्तानां न युक्तं भोक्तुमिति न लोकव्यवहारः, किन्त्यास्तामन्ये, तस्यापि
तादृगवस्थां विहाय शेषकालं तत्परमान्न योग्यमेवेति लोकव्यवहार इति गाथार्थः ॥ १६२ ॥ अथ लोकव्यवहारोऽतिप्रमङ्गमाह—

अक्कमसणमाई भेण भिण्णा उ माणवाणेगे । ता तुहुवणमरत्ता भुजंति कहणु कूराई ॥ १६३ ॥

एकैकाशनादिभेदं—यावन्तोऽशनपानस्वादिमम्बादिमानां कूरादिभेदास्तेषु विवक्षितैकैकस्मिन्नपि भेदेऽनेकं—बहवो मानवा—म-
नुष्याः भिन्नाः—पूर्वस्वभावात्स्वभावान्तरमापन्नाः, कालावस्थाविशेषे शोभनपूर्वावस्थातः अशुभमशनादिहेतुकां रोगादिग्रस्तावस्था-
मापन्ना इत्यर्थः, एवं मति हे जिनदत्त ! त्वदुपदेशरक्ता—एकापराधेऽपि तज्जातिदण्डो युक्त इति त्वद्वचनरचनरञ्जिताः नु इति वितर्कं
कथं कूरादिकं सुञ्जते ?, किंत्वावयोरभिमतता बुभुक्षैव श्रेयस्करी त्वद्भक्तानां, मा च त्वदीयैरपि नादृता, कथं तर्हि स्त्रीजनमात्रेण
पूजानिषेधोऽङ्गीकृत इति नेत्रे निमील्य विचार्य लोकव्यवहाराद्येन न भवितव्यमिति गाथार्थः ॥ १६३ ॥ अथ जिनदत्तेन स्त्रीणां
जिनपूजा निषिद्धा, दिगम्बरेण च स्त्रीणां मुक्तिश्चेत्यनयोर्मध्ये को दक्ष इति दिग्निषया प्रथमं द्वयोरुपदेशमाह—

जिणदत्ता जिणपुजारहिआ रमणीउ असि निषाण । सिद्धञ्जारिद्धावि रमणी पुणउ जिण मणइ भवमणो ॥१६५॥
 जिनदम' तरतामताईरुक्क जिनपूजारहिताः मियो निर्वाणं यान्तीति मयति, क्षणकस्तु सिद्धसनही—भुक्तेरयोग्या अपि
 ग्या जिनपूजो दुर्बन्धन्यति भवतीतिगाथाय' ॥१६४॥ अथानयोः को दय इत्याह—

एवम्-अमुना प्रकारेणोपदमप्रदृषयो' जिनदत्तक्षणयोः क्षणक्षणे दक्षो-निषुणो, येन कारणेन विनपूजा तावन्मुक्त्युपायः—
 माधइतु, न च मयित'-दक्षप्रित', इय पुन' कारणपणमिति कारणे सिद्धे कार्यमनिकाधियोजपि सिद्धमिति, यथा वीर्यकुटां
 मिद्विगनिद्वन्तामपि तदनुकूलानुष्ठानविधादित्वात् स्वत एव मिद्विसिद्धि, 'सामग्री हि कार्यमवश्य जनयती'ति न्यायात्, क्षणक्षणे
 जिनदत्तापत्रया दक्षो, न पुनर्यमिणां प्रप्रमनाह इतिगाथार्यः॥१६५॥ अथ विनदत्तस्य क्षणक्षणेक्षया निरुद्धत्वे हेतुमाह—
 कारणनिर्मेदनेण कस्यपि निसेद्धिअं इवइ नियमा' । तेण खमयाा दुगुणं पाय जिणवत्तवयेणेण ॥१६३॥

येन क्षणक्षणाजिनदत्तवचनार्थाच्छाग द्विगुण मीणां कायकारणरूपोभयपदार्थनिषेधेन पापे धिमेयमिति सिद्धं क्षणक्षणं स्वरतो
 निरुद्ध इति गाथाय ॥१६६॥ अप्रीडारिकनरीरत्वेनापाविष्ययाम्ये-पि मीणां जिनपूजा निषिद्धा, न पुनः पुरुषाणामित्यत्र हेतुमाह—
 पुत्र विराजिओ मोऽणनोदिअपाथरासिनारीहि । पावावणगणकाळे गल्लगद्धो जेण निम्मविओ ॥१६७॥
 एव-एवमन्यननो'तिपापगनिमि' जिनइसोपाणाभिजिनदत्तो विगधिन' कथिन्महत्त्यामापदि पातितोऽमृत तेन कारणेन—

प्रागजन्मवैरेण मर्द्वैरिण्य इमाः स्त्रियो जिनपूजाविधानेनानन्तान् पापराशीन् मा प्रक्षिपन्त्वितिधिया पापापनयनकाले—जिनपूजाक-
रणेन पापराशिधयावसरे गलग्रहो निम्मापितः—पापराशिधयेहेतुजिनपूजातो गले गृहीत्वा पृथक्कृताः, ननु जन्मान्तरविराधितास्ता
इत्यत्र किं लिंगमिति चेदुच्यते, जिनपूजातः पृथक्करणमेव लिङ्गमिति गाथार्थः ॥६७॥ अथ खरतरः शङ्कते—

गणु तित्थयरेण समो सूरि भणिओ जिणागमे पयडं । तेण पवडिअप्पआपडिसेहे कह णु उस्सुत्तं ? १६८॥
ननु भो जिनागमे तीर्थकरेण समः—तीर्थकरममानः सूरिः—आचार्यः प्रकटं भणितः तत्प्रवर्तितपूजाप्रतिषेधः नु वितर्कं कथ-
मुत्सृजं ? न कथमपीति गाथार्थः ॥१६८॥ अथोत्तरमाह—

एवं चेत्तर्हि त्वन्मते—खरतरमते उत्सृजं दत्ताञ्जलि संपन्नम्, अतः परं खरतराभिप्रायेणोत्सृजं कदापि कस्यापि न भवेद्, यतो
मुखपोतिकाग्रमुखं तन्मतसूरिभिः—आञ्चलिकाचार्यैरुक्तम्, एतावता दिगम्बरादिपाशपर्यन्ता नोत्सृजिणो भवेयुः, तत्तन्मार्गस्य तदी-
यतदीयाचार्यैरुक्तत्वात्, न चेष्टापत्तिः, त्वदीयपूर्वजैराकाञ्चलिकागमिकादयो गणधरमार्द्रशतकवृत्तौ “मुद्राणाययणगये”ति गाथा-
वृत्तौ प्रत्येकं नामग्राहं दूषिता इति गाथार्थः ॥१६९॥ अथ तात्पर्यमाह—

तम्महा म्मो जिणसरिस्सो सम्मं जो जिणमयं पयासेइ । इहरा उ पावपुंजो परिचज्जो पुण्णसन्नेहिं ॥१७०॥
तस्मात्स एवाचार्यो जिनसदृशः यो जिनमतं सम्यक् यथावस्थितं प्रकाशयति, इतरथा म पापपुञ्जः—केवलपापात्मा परित्याज्यः
—इदं दूरेण परिहरणीयः, कैः?—‘पुण्यसंज्ञैः’ पुण्या—मिश्र्यात्वादिकालुष्याप्रतिहता संज्ञा येषां ते तथा, यद्वा पूर्णसंज्ञाः सम्यग्दृष्टय

इयमप्यन पुरुषं जिनवन्ननाधितथप्ररूपक दानमात्रनाऽपि स्याज्य इति गाथा ॥१७०॥ अथ श्रुतिरुत यत्प्रमाण तदाह—
 मरिचुरपि पमाण न चिभ्र त्रं अमरभासं जनिअं । निरवज्ज अणिवारिअमणेहि बहुस्तुआणुमय ॥१७१॥
 मरिचुत्तमपि—आधायप्रपन्नितमपि चिअशि एवकागर्थे तद्व प्रमाण—मस्यतयाऽप्युपगन्तव्यं यद्वठमावेन—निर्मायितया अ-
 नुमादनत्यर्थं मंजनि—मग्यव पयालोचनया विहित, तदपि निवर्ध—निष्पार्थं प्रवचनानुपपाति तवाज्यैरनिवारित—‘मा इत्ये-
 व’ इत्येव रूपेण नान्यबहुसुतन्मस्त्वन्वनिभि प्रतिपिदन्, एवंविधमपि बहुयुनानामनुमते तत्कालवचिसंबन्धीतार्थसम्मतं यथा प-
 युपणाश्रुथीं नहि तदानीं कालकायायप्रवर्चिता श्रुथी केनापि प्रतिपिदा, न वा नानुमता, अत एवाप यावदच्छिन्नप्रवृत्तिमती तीर्थ-
 मम्मननि गाधार्यं ॥१७१॥ अथ श्रीजिनपूजानियमकोशेऽपि चतुर्थीपयुपणाप्रवर्तकविविगतीति त्वस्तरात्राहाराकरणायाह—
 जिगपूआपदिसेहो मावज्जो अमरभावणाइण्णो । अणननिवारिअबहुस्तुअअणुमुअो तेण विवरीअो ॥१७२॥

जिनपूजाप्रतिपयन्ताव्रमाद्य “जिगपूआविगपूजो हिसाइरायणो जयइ विग” मित्यादिप्रवचनाञ्जिनपूजाविमल्लो महापातकी,
 प्रवचनोपपत्ती च, अत एव द्रष्टव्यमात्रार्थीणो, न पुनर्द्रष्टव्यमात्रार्थीणो, एवंविधोऽपि न कनापि न निवारित, अपितु कलिकाल-
 मवतभीदेमपायप्रभृतिभिर्नेरुषद्वयैरनकजो निवारितोऽपि व्यामिनेयमस्यञ्च नृक्षमीत्या उद्धमात्म आबालपुर गत, यद्वृक्ष-
 “जिनपूजाविगपूजोऽपि यत्तुनस्त” । महोक्तिगीतितस्तपूदात्मोष्ट पलायन १॥”मिति ईदं, तेनैव यद्वृक्षानां न-
 यममत इत्यवमानगान्धर्वाणो विपरीतो—विरुद्ध, अत एवायापि बहुयुतेनियायत एव, पयुण्याचतुर्थी तु तत्प्रवचनकाले मर्बेव्य-
 म्पुपगता, न पुनस्त्वप्रतिपार्थभूत कोप्यामीन, श्रीजिनपूजानियमकाले च तत्प्रतिपयमृता अधिकप्रपरम्परागततीर्थवर्जिन—श्री

जिनपूजाव्यवस्थापका आम्माकीना वादिश्रीदेवस्वरिश्चिहंसाचार्यप्रसृतयो भूयासो येषां भयेनोद्गमरुह्य पलायनं जिनदत्तस्य स्त्रीजिनपूजानिषेधहेतुकं संपन्नम्, एतेन केचिदज्ञाः पर्युषणाचतुर्थीवत् स्त्रीजिनपूजानिषेधोऽप्याचार्यप्रवर्तितः प्रमाणमिति वदन्ति तेऽपि तिरस्कृताः, यत्किंचिदाचार्यप्रवर्तितस्य ग्रामाण्याभ्युपगमे प्रवचनमात्रस्याप्युच्छेदापत्तेरित्यलं विस्तरणेति गाथार्थः ॥१७२॥

अथ स्त्रीजिनपूजानिषेधे निगमनमाह—

एतन्मण तित्थसम्मय पयट्ठिअं तहविहेण पुरिसेण । तं सबं अिणआणा नऽणंगपि अणानरुत्तु ॥१७३॥

एतेन—प्रागुक्तयुक्तिप्रकारेण तथाविधागमव्यवहारियुगप्रधानादिपुरुषेणाच्छिन्नपरम्परागततीर्थमम्मन्तं प्रवर्तितं तदेव जिनाज्ञा, न पुनरन्यदपि जिनदत्तमदृशेन तत्समुदायमम्मन्तमप्युक्तं प्रमाणं भवति, किंचिद्—अनन्तगेक्तवत्—स्त्रीजिनपूजानिषेधो न तीर्थप्रमाणं तद्वत्, तथाऽन्यदप्युक्तं वक्ष्यमाणं च खरतरमत्ताकर्षकप्रवर्तितं न प्रमाणमिति गाथार्थः ॥१७३॥ अथेह प्रकरणे स्त्रीजिनपूजाविषये सिद्धान्ताक्षराणि कथं न दक्षितानीति स्वकीयानामपि केषांचिच्छङ्का म्यात्तदपाकृतये ग्राह—

इह सुत्तसम्मईए पओअणं नत्थि जेण तव्वणं । मूढमुहमुहसुहसूवं सामाचारिस्ति अम्हाणं ॥१७४॥

इह प्रकरणेऽमुकसिद्धान्ते स्त्रीणां जिनपूजा भणितेत्येवंरूपेण सूत्रसम्मत्या प्रयोजनं—फलं नास्ति, तत्र हेतुमाह—येन कारणेन स्त्रीजिनपूजानिषेधरूपाऽस्माकं सामाचारीति मूढमुखमुद्रारूपं तद्वचनं—तेषां भाम्प्रतीनानां खरतराणां वचनं विद्यते, अयं भावः—ननु भोः खरतर! स्त्रीपूजानिषेधः किं सूत्रोक्तोऽच्छिन्नपरम्परागतो वेत्येवंरूपेणोदीरितोऽप्यौद्दिक्को भणति—न हि वयं स्त्रीजिनपूजा सिद्धान्ते निषिद्धेति ब्रूमः, किंत्वस्माकं गच्छसामाचारीति, एतद्वचनं मुखमुद्रा स्याद्, एतद्वचनश्रवणमात्रेण जिनवचनानवगत-

परमाशास्तुष्टिमात्रो मयन्ति-अहो एतदपि सम्यग्वादिनो दृश्यन्ते इति, य तु जिनवचनपरमापन्नास्त तावदित्थ विचारयन्ति-राज
घनमादाय नदयचौरः हेरिर्कैर्गृहीत्वा राजममीपमानीतो निजकृताचारं पूरुणाण -अहो अयं सत्यवादीति कृत्वा किं राजा मोच्यते?,
एतमयमपि, अन्यथा लुम्पाका अपि तथा शस्यमाणा उपघर्णीया मत्यवादिताया वा वक्तव्या स्मुरित्यादि स्वयमेव पयालोच्य,
यज्यमाचारीपक्ता तथाविधो पृथो न विद्यमनीयः, किंतु यथा ननु मो चौर! त्वत्कृप द्रुममनुम वति नोदिनो जगत्स्यतिवि
लोपाश्रक्तोऽशुभमेव वृते, तदहो-पि तन्मुस्तादव कर्मव्यो भवद्, एवमग्रापि ननु मो जिनदशापत्य ! श्रीजिनपूजानियेषधरूपा त्वद-
मिमता मामाचारी किं सम्पुगुतामग्यग्वी, इत्येवमुदीरितो यदि मुद्- स्यात्तर्हि सम्यगिति वज्रमन्त्रकोऽमग्यगेव परं गच्छमामा
चारीति प्रारब्धं भयते, तथा च तद्वचनान्द तथा दण्डयोग्य कृतव्यः, अथ पूरा कश्चिद्वाद्यभाग् पूत-मग्यगेय, तदानीं प्रष्टव्यः-
मो तादृशमामाचारी धीसुधर्मस्त्रामिनो-च्छिन्नपगम्यरागता उत न्यत्रमिमताचार्यास्त्रपुतेति?, तत्र प्रथमं विद्वन्वं वक्तुमन्त्रको जिन
दशाचायादव प्रष्टेति वृत्, तत्रैवमभिप्रातव्यः-मो त्वरतर ! म आचार्य किमागमस्यवहारी उत शुतव्यवहारी?, प्रथमो वक्तुमन्त्र
व्यः, तदानीमागमस्यवहारस्य व्युत्थिष्यत्वात्, शुतव्यवहार च शुतव्यवहारमुल्लङ्घ्य प्रवचमाना द्रष्टुमप्यकृतव्यः, यो यो यद्यद्य
वहारयान् म म त त व्यवहारं पुरस्कृत्य प्रवचमानो जिनाप्राराधको, नान्यथा, एव च मति शुतव्यवहारवानप्यागमस्यवहारिणो
ऽप्यधिकमात्मानं मन्यमानः कृत्यं श्रीजिनपूजानियेषधरूपं प्ररूपयन् कीदृशो मण्यते?, वक्तुमप्यप्रकृत्य इत्यथ, यतोऽद्यप्रमृतेतादृश
प्ररूपण न क्त्वापि कृतम्, अनेन च धाष्टव्यमवत्सम्यं विदितमतः मामाचारीति वचनं न तुष्टिस्तु, मामाचारीवचनमप्यापुनिक्रानामेव
प्राप्तीनास्तु तदीयास्तीर्यकृद्भिरथ श्रीणां जिनपूजा निषिद्धा इत्यत्रादिपुः, यदुक्तं आश्राननामगमयादय श्रीणां स्पष्टत्वेन जिनविशेषपूजा

प्रतिपिदा. यदुक्त—“मंभयः अकालेऽधिष्ठु कुमुम महिलाण तेष देवाणं । पूथाई अहिगारो न ओषओ सुत्तनिदिद्धो ॥१॥ न छिविति जहा
 द्देहं ओमरणे भावजिणवर्गिदाणं । तह तपडिमं पि मया पूअति न मड्ढनारीओ ॥२॥” इत्यादि जिनदत्तसूरिकुनस्य कुलकस्य
 जिनकुशलसूरिकुनायां वृत्तौ, अत्र स्त्रीजनमात्रस्य पूजा निषिद्धा, मापि जिनोक्तेति तीर्थकरकलङ्कदानं, या तु गाथाद्वयसम्मतिदर्शिता
 मा न स्वयं कृत्यं ग्राह्यं क्तमिति शास्त्रस्यापि कलङ्कदानं, नहि काप्यागमे एतद् गाथाद्वयमस्तीति, अत एव खरतरजातिस्वाभा-
 व्याभयममतिदानं प्रायः कलङ्कमेव बोध्यं, ननु तथाविधोऽपाविध्यहेतुकामाशातना दृष्ट्वा श्रीजिनेन्द्रविषयकपरमभक्तयुल्लसितमान-
 सोंऽस्मद्गुरुः स्त्रीणां त्रिनपूजां निषिद्रवान् तत्र को दोष इति चेन्मैवं, तीर्थकृद्गणधरादीनां तीर्थस्य च महाशतनाकारित्वाजि-
 नात्तामन्तरं तीर्थकृद्देहेनापि कृतस्य कृत्यस्य महानर्थहेतुत्वाद्, यदाहुः श्रीहरिभद्रसूरिपादाः—“समतिपवित्री सबा आणाव-
 ज्ञानि भवफला चैव । तिन्यककूहेसेणावि ण तत्तओ मा तदुहेमा ॥१॥” इति पञ्चाशकसूत्रे, अस्या वृत्तिर्यथा—स्वमतिप्रवृत्तिः—
 आनममुद्रिपृक्का चेष्टा मर्वा—ममन्ता द्रव्यस्तवभावस्तवद्विषया आज्ञावाह्या—आसोपदेशशून्या इति हेतोर्भवफलैव—संसारनिबन्धनमेव,
 आगाया एव मंत्राणहंतुनया प्रणाणत्वादिति, ननु या तीर्थकरानुद्देशवती मा भवफला युक्ता, नत्वितरा, जिनपक्षपातस्य महा-
 फलनादिन्याशङ्काह—तीर्थकरोद्देशेनापि—जिनालम्बनतोऽपि, आस्तां ततोऽन्यत्र, स्वमतिप्रवृत्तिर्भवफलैवेति प्रकृतं, कुत एवं?—यतो न
 तत्ततः—परमार्थतः सा—तीर्थकरोद्देशवती स्वमतिप्रवृत्तिस्तस्मिन् तीर्थकरे उद्देशः—प्रणिधानं यस्याः सा तदुद्देशा, य एवाज्ञावाह्यो वर्तते
 इत्यभिधीयते, नापरः इति श्रीपञ्चाशकनृत्तिः । किंच तथाविधाशानाहेतुरपाविध्यं स्त्रीणां नाधुनिकादिकालविशेषजन्यं, किंतु मर्वाका-
 लीनं स्त्रीजनभाजन्यं, तच्च तीर्थकरादिकालेऽपि ममानं, एवं च सति स्त्रीणां त्रिनपूजा जिनादिभिर्न निषिद्धा जिनदत्तेन च निषिद्धेति

तीर्थक्षेत्रादिभ्याऽपि किं जिनदशा लघुतरः? यन कदाचित्कलापीरथं न प्ररूपितमयं चैतादृश परममत्तो यन तीर्थक्षेत्रपूजाभ्यपि निनि दत्त्वादिपुक्तिभिः न तिरस्करणीयः, परिहरणीयो दर्शनतोऽपीति गाथार्थः॥१७४॥ अथ कित्वास्तेन हेतुना तिरस्करणीय इत्याह—
 रागयभागमममकयकरण भासंतु सिद्धसेनोऽधि । जिणगणहरभासाई का बत्ता तुमगजिणवत्ते? ॥७५॥

प्राकृतागमसंस्कृतकरणं—प्राकृतमापया आगम—सिद्धान्त म प्राकृतागमस्तस्य संस्कृतकरण—संस्कृतमापया रचन प्राकृतसिद्धान्ता संस्कृत करोमीति रचनत्वरूपन मापमात्र सिद्धसनाऽपि—भीसिद्धसेनविश्वकर्मोऽपि जिनगणधरादानी—तीर्थक्षेत्रापाश्चातनाक्षरी संपद्य, अत एव तद्गुरुणा आश्रितोऽपि विपरीकृत्य पाराश्रितप्रायश्चित्तेन तुदीकृत, का कार्णा द्रमकजिनदत्ते?, यद्यप्यव सप्तमी प्रा कृतत्वाद्, वगाकस्य जिनसम्य का वार्ता?, नद्विषय वार्तापि नोचिता, अत्यन्तानुचितप्ररूपकत्वेनाप्राधान्यमत्यर्थं, उपनययोजना रचव—भीसिद्धसनादिवाकरणापि प्रवचनगौरवनिमित्तं परमममया प्राकृतस्य सिद्धान्तस्य संस्कृतकरणे गुणमिहापेक्ष निवृत्तिरुचिश्चो, गुरुणा पार्ष्णिप्रहाराणां गुरो पात्रयोर्लक्षः, धेतव्यो ममापराय प्रायश्चित्तं च दातव्यमित्युक्ते गुरुणा मणिनो—वत्त! तस्मिन्मापया रचित सिद्धान्तो यदि बालादीनामुपकारकोऽभविष्यत्तर्हि त्वदपथया सत्वाक्षरसंनिपातनिपुणत्वेन महाशक्तिमात्रो गणधरा एव तथा प्रशयिष्यन्तु, तैस्तु मत्पयि मामप्येव प्रवचनानुपकारिणी संस्कृतसिद्धान्तरचनेति विचिन्त्य प्राकृतमापानिबद्ध सिद्धान्तः कृतः, अतन्मव मस्कृतरचनामिप्रायो रचन एतुम अप्यनुचित, गणधरादिमहापुरुषाणां महाभातनाहृ इति मयिस्त्वा पाराश्रिकप्रायश्चित्तं दत्तम्, एव श्रीम्भभावजन्य जिनदत्तविक्रिण्यापादिभ्यो मत्पयि यदि स्त्रीणां जिनपूजाऽनुषिठाऽभविष्यत्तर्हि जिनकृत्यप्रतिपत्त्या दिवद्वगणमृदादृग एव न्यपेययिष्यन्तु, तैस्तु न निनिष्ठा, अतन्मविषेचनं जिनदत्तस्य केवलं गणधरापाश्चातनेनैव, यच्च स्ययोक्तं

जिनेन्द्रविषयरूपमभनयुद्धमिन्तयादि ततु देवायचपुरुषवाक्यवद्वावमन्तव्यं, सिद्धसेनोऽपि किमिन्द्रियवोपनिमित्तं तथा वचन-
वानासीदिति स्वयमेवालौक्यं, किंच-श्रीसिद्धसेनस्य गुर्वाज्ञामार्गनिमित्तं तथावचनमभूत्, जिनदत्तस्य गुरोरभावात्स्वयमेव विक-
ल्प तदुचितोपदेगद्वारा प्रवर्तितमपि, अस्य च प्रायश्चित्तं तीर्थव्यतिरिक्तः को ददातीति वक्तव्यमिति गाथार्थः ॥ १७५ ॥ अथ

तीर्थमम्ममतस्य स्वीजनपूजानिषेधस्य भाषणे फलमाह—
तित्थासम्ममयं भामणरसिओ तित्थस्स होढ आसाई । सो आसायणवहुलो निअमेण अणंतसंसारो ॥ १७६ ॥
तीर्थमम्ममतभाषणरसिको जिनदत्तादिमदृशः तीर्थस्य-माधादिचतुर्वर्णन्मकस्याशातको ह्याशातनाबहुलो नियमेन-निश्चयेनान-
न्तसंगारी, यदागमः—“आमायणवहुलाणं उक्कोसं अंतर होढ”ति श्रीआव० नि० इति गाथार्थः ॥ १७६ ॥ अथोक्तयुक्तया मृदश-

ह्नापि निरन्तेति दर्शयति—
गणं ग्वल्लु मग्नरेहिमिचाइमागमं वयणं । देसंतो दुरिकओ पवयणपरमत्थममुणंतो ॥ १७७ ॥

एतेन-प्रागुक्तप्रकारेण स्वलुरवधारणे ‘मग्नंतरेहि’न्ति आगमवचनं मकारोऽलाक्षणीको देशयन् प्रवचनपरमार्थमजानन् दूरी-
कृत इत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं-कश्चित्प्राग्जन्मोपाजिततथाविधमम्मोहकर्मोदयात् सम्यग्जिनवचनपरिज्ञानशून्यो मार्गमार्गविवे-
ककरणाशक्तः प्लूकुरुते-ननु भोः ! पुरुषकमायातमामाचारी मार्गो मन्यते, म च प्रवचने प्रमाणमेव, यदागमः—“कहणं भंते ! स-
मणा निर्गंगा कंखामोहणिजं कम्मंतं वेदंति ? गो० ! तेहि तेहि पाणंतरेहिं दंसणंतरेहिं चरित्तंतरेहिं लिंगंतरेहिं पवयणंतरेहिं
पावयणंतरेहि कप्पंतरेहि मग्नंतरेहिं इत्यादि यावत् कंखामोहणिजं कम्मं वेदंति”ति श्रीमग० शत० १ उ० ३ (२९) एतद्वृत्त्येक-

इत्या यथा-तथा माग - पृथगुल्लक्रमागता मामाचारी, तत्र कर्माचिद् द्विर्मेत्यबन्तनानेकविधक्यायोत्सगकरणादिकाऽऽवश्यकसामाचारी
 तदन्यथा तु न तथेति किमत्र तत्त्वमिति, ममापिच गीताचर्चिद्विषयवर्तिताऽग्नौ सुधापि न विरुद्धा, आचरितलक्षणोपेतत्वाद्, आचर
 ज्ञानमर्थं पद-“अमरेण समद्वर्णां तं कृत्यश्च केनैव असावलं । न निवारिअमणेहि बहुमणुमयमेअमायरिअ॥१॥”ति(पंच०४७६)
 प्रवचनवचना”दश्रीमगवतीवृत्तौ इत्यवगागमवचनान् स्त्रीपूजानिषेधात्मिकाऽपि मायाचारी कथं न प्रमाणमित्येवंविधं यद्वचनं तत्प्रव-
 चनपरमायानमिद्वस्यवति बोध्यं, यत् श्रीजिनपूजानिषधात्मिका मामाचारी नाचरणालक्षणोपेता, किंतु विपरीतैवेत्यत्र प्रागुक्तव्य
 निकृते विधायाः, किंच-बहुमम्मतमन्याचरितं च प्रायस्तदव मवति यदागमव्यवहारियुगप्रधानादिमूलकं स्याद्, यथा पयुष्याचतुर्वी,
 अन्यथा “अस्म तं परंपरागतं तस्म तं पमस्म” इत्यादिबचनानुपपत्तेः, यतः परम्पराऽपि किं यत्किञ्चिन्पुल्यादारम्याभ्युपगम्यते?,
 नहि मानिद्रयपुरुषमूलकमन्तरण परम्परागतमिति ममितुं शक्यत, यत्किञ्चित्सुल्लमूलकऽपि परम्परागताभ्युपगमे दिगम्बरादिपाद
 पर्यन्तम्यो-पि प्रवृत्त परम्परागतं इत्यस्य स्यात्, तच्च कस्यापि नास्मिन्, यत् शानपदीकारेण स्वरतो दूयित, गणाचरसाद्वैदान
 ककारेण च श्रुतपदीकारेण स्तनिको दूयित, एवं गुकाररक्तादयोऽपि परस्परं भाव्या, अत एव श्रुतव्यवहारापेक्षया ‘पावयणतरेहि’
 नि पद व्याख्यानयता प्रवचनमधीत केन वा प्रावचन-कालापेक्षया बह्वायाम पुरुष, तत्र एकः प्रावचनिक एवं कुरुते, अपरस्त्वव
 मिति किमत्र तत्त्वमिति, ममापिचद धारित्रमोहनीययोपप्रमविशेषोत्सर्गापेक्षादिमावितत्वन च प्रावचनिकानां विधिना प्रवृत्ति,
 नामो मवपापे प्रमाणम्, आगमाविरुद्धप्रवृत्तेरव प्रमाणत्वादिति व्याख्यानं श्रीभगवत्प्राप्तौ, तत्र श्रुत्यापि प्रवृत्तिः प्रमावतया न
 मणिता, यत् श्रुतव्यवहारिणा प्रवर्तिनं तदव प्रमाणं स्यादवगागमानुपाति, अन्यथा प्रवचनव्यवस्थापिच्छद्, प्रमन्येतेत्यलं विन्म

रंणेति गाथार्थः ॥१७७०॥ अथ पुनरपि न्यूनमुत्सृज्यमाह—

अष्टमिचउदसिपुण्णिमअमावसासुविअ पोमहो णऽण्णो । इअ संवरपडिसेहो जिणदत्तमण महामोहो ॥७८॥

अष्टमीचतुर्दशीपूर्णिमावास्यासु 'चियं'ति एवार्थे तास्वेव पौषधो, नान्यः, अन्यासु तिथिषु न युक्त इत्यर्थः, इत्यमुना प्रकारेण

संवरप्रतिषेधो जिनदत्तमते महामोहः—अनन्तभवभ्रमणहेतुज्ञानमिति गाथार्थः ॥१६८॥ अथोक्ताशयरोगप्रतिकारमाह—

अष्टमिपमुहतिह्रीसुं निअमेणं पोमहो गिह्ठीण वण । पडिवाडसु पुण नियमाभावो भणिओ अ तत्तत्थे ॥१७०॥

अष्टमीप्रमुखतिथिषु नियमेन, प्रतिपदादिषु पुननियमाभावाद्गृहिणां—श्रावकाणां व्रते पौषधो भणितः, क ?—तत्त्वार्थे—तत्त्वार्थभा-
व्यादावित्यर्थः, तत्त्वार्थादिकमाह—“दिग्देशानर्थदण्डविरतिमामायिकपौषधोपवासोपभोगपरिमाणातिथिसंविभागव्रतसंपन्नश्चे”ति
तत्त्वार्थसूत्रं, 'पौषधोपवासः' पौषधः पूर्वत्यनर्थान्तरं, सोऽष्टमी चतुर्दशी पञ्चदशीमन्यतमां वा तिथिमभिगृह्य चतुर्थद्युपवासिना
व्यपगतस्तानानुलेपनगन्धमाल्यालङ्कारेण न्यस्तमर्वसावद्ययोगेन कुशसंस्तारकफलकादीनामन्यतमं संस्तरक्रमास्तीर्य स्थानं वी-
रामननिषयानामन्यतममास्थाय धर्मजागरिकापरेणानुष्ठेयो भवतीति तत्त्वार्थभाष्यं, तद्वीका यथा 'पौषधोपवासो नामे'त्यादिना
पौषधमन्वरूपं निरूपयति, रूढ्या पौषधशब्दः पर्वसु वर्तते, पर्वणि चाष्टम्यादयः, भाधनं कृतेति ममासः, नामशब्देन यावयस्याल-
ङ्कृतिः, यस्य वा नियमविशेषः तस्मैदं नाम पौषधोपवास इति सोऽथाख्यायते पौषधोपवास इत्यादिना भाष्येण, अनर्थानन्तरमित्ये-
कार्थता, सोऽष्टमीमित्यादि, मः—पौषधोपवासः उभयपक्षयोग्यम्यादितिथिमभिगृह्य—निश्चित्य बुद्ध्या अन्यतमां चेति—प्रतिपदादिति-
थिम्, अनेन चान्यासु तिथिष्वनियमं दर्शयति, नावश्यन्तयाऽन्यासु कर्तव्यः, अष्टम्यादिषु तु नियमेन कार्यश्चतुर्थद्युपवासेनानि

तत्त्वार्थबुद्धौ सुसमाख्याय इति गाथाय ॥७९॥ अथ तत्त्वावधारणेन यस्यमाणं फलं भ्रान्त्युत्पादकमुद्भास्य समर्पयितुमाह—
मस्तस्यवित्तिमाहसु न य पट्टिदिवमस्ति ययणमभिज्ञाण । तत्परमस्थो अहमिमाहसु पुणो पुणुबारो ॥१८०॥

तत्त्वार्थबुद्ध्यादिषु तत्त्वार्थबुद्धिभ्रीयावश्यकवृत्तिपूर्ण्यादिषु न प्रतिदिवसेति ब्रवनाभिधान, मकारोऽस्माच्छणिक, 'पौषघोषवामा
तिथिसंविमायौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयौ, न प्रतिदिवसाचरणीया' वित्तेर्यैरूपेण यद्वर्जनं तस्याभिधान—कथं तत्परमार्थ—तस्य
तात्पर्यमष्टम्यादिषु विधिषु पुनः पुनरुक्तं—कर्णव्य इत्युक्तार्थः, यत्त्वार्थस्त्वय—'पौषघोषवामातिथिसंविमागौ तु प्रतिनियतदिवसा
नुष्ठेयौ, न प्रतिदिवसाचरणीया' इति श्रीतत्त्वार्थबुद्ध्याद्यनुसारं निषेधस्य विषयमानत्वात् कथं प्रतिपद्यादिषु भवनेति पराकृतं, तद-
युक्तं, यत् तत्र प्रतिनियतदिवसग्रन्थेन पौषघादिचिकीर्षया स्वाभिमतो दिवसो ब्रह्म', न च पौषघायकरेण द्रायश्चित्तप्रतिबद्धा-
ननुष्यव्याधिकृतो नियमन ब्रह्म, अपस्तम्बनियमेनति, तथा मा भवतु तदनुष्ठेयानुष्ठानाप्यवमान चारित्रोच्चारवस्त्रिनप्रतिमाप्रतिष्ठा-
नद्वा पौषघोषारानुष्ठानमपर्यवमायि मा भवन्वित्यय, तत्र कालनियमार्थमाह—'न प्रतिदिवसाचरणीया' इति, यद्वा स्वाभिप्राया
बद्धिद्वादिदिवसानुगामित्वप्रतिपेक्षायाह—न प्रतिदिवसाचरणीया इति, अयं मात्र—नहि मुक्तुद्वारितः पौषघो द्वितीयादिदिवस-
गामी भवितुमर्हति, नचा दिनप्रतिष्ठावत्सकृत्कृत्यातिथिसंविमागः प्रतिदिवसमनुगच्छति, किं स्वतिथिसंविमागश्चिकीर्षुभिः प्रति
दिवसप्रमायपि यथाशक्ति कर्मेभ्योऽपि, कथमन्येषोपधानवाहनादिविषां प्रथमदिवस आद्या अष्टादशादीन् पौषघात्र ग्राह्यन्तः,
तस्मान्यौषघोषवामातिथिसंविमागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयविति प्रथमं वाक्यं विद्यधितदिवसानुष्ठानस्यैव आपर्क, न प्रतिदिब
माचरणीयाभिति द्वितीयं वाक्यं तु कालनियमव्यापकम्, अत एव पौषघोषारानुष्ठेय इति "जाब दिवसं अदोरण पन्थवामामी"

त्यादि, न पुनः कापि “दिवसं अहोरत्नं दुष्मि अहोरत्ने वे”त्यादिपाठः सप्रदायादागतः, न चैतत्काल्पनिक, तच्चार्यश्रुतिकृता तथैव प्रदर्शितत्वात्, तथाहि—यथाऽणुव्रतानि तथा गुणव्रतान्यपि सकृद्गृहीतानि यावज्जीवं भावनीयानि, शिक्षापदव्रतानि सामायिक-देशावकाशिकपौषधोपवासातिथिसंविभागाख्यानि चत्वारि, प्रतिदिवसमनुष्ठेये द्वे सामायिकदेशावकाशिके, पुनः पुनरुच्ये इतियावत्, पौषधोपवासातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयो, न प्रतिदिवसाचरणीयो, पुनः पुनरष्टम्यादितिथिष्वनुष्ठेयेते इति, शिक्षा-अभ्यासस्तस्याः पदानि—स्थानान्यभ्यामविषयास्तान्येव व्रतानि शिक्षापदव्रतानि, गुणव्रतानि तु न प्रतिदिवससाम्यानि सकृद्ब्राह्मण्येव इति तत्त्वार्थवृत्तौ पत्र १९४ सर्वपत्र २६३, अत्रोक्तवाक्यद्वयस्यापि पुनः पुनरष्टम्यादितिथिष्वनुष्ठेयेते इति परमार्थः प्रदर्शितः, अत एव प्रथमपञ्चाशकवृत्तौ श्रीअभयदेवस्वरिभिः पौषधोपवासातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयावित्येकमेव वाक्यं निगदितमिति गार्थार्थः ॥८०॥ अथ विरोधमाह—

सिक्त्वा पुन अभ्यासो करणिजं पडदिणं खु तंषि वयं । अट्टमिमाडसु कज्जो नन्नासु विरुद्धवयणमिणं ॥८१॥
शिक्षा पुनरभ्यासो भण्यते. तच्च व्रतं प्रतिदिनं-दिनं२ प्रति करणीयं-कर्तव्यम्, अन्यथाऽभ्यामस्यैवासंभवाद्, अभ्यासो हि प्रतिदिनं कर्तव्यार्हः, यदुक्तं—“अज्ञनस्य क्षयं दृष्ट्वा. वल्मीकस्य च वर्द्धनम् । अवन्ध्यं दिवसं कुर्याद्दानाध्ययनकर्मसु ॥१॥” इत्येवं सत्यप्यष्टम्यादिष्वेव पौषधो विधेयो नान्यास्विति विरुद्धवचनमिदमिति गार्थार्थः ॥८१॥ अथ प्रतिवन्दीमाह—

सिक्त्वावएसु चउसुवि तिणिण वयाडं तु सम्मयाडं तुहं । पडदिणकरणिज्जाडं ि पोसहपंतभण्णं ॥८२॥
शिक्षाव्रतेषु चतुर्षु त्रीणि व्रतानि मामायिकदेशावकाशिकतिथिसंविभागनामानि तु गवापि-सगत्तम्यापि प्रतिदिनं कर्णीयानि

मम्मसानि, किं पौषधपट्टिमेवेन-पौषधस्य गच्छिमेवः क्रियतं तत्र किं करणं !, को वा पौषधस्यापराध इति गार्थार्थः ॥ ८२ ॥
अपानिप्रमुञ्चनानामावमाह—

न मुणाऽऽश्वत्थसंग अतिदोषा संविभागकरणमि । नवमीपमुहतिहीसु उचपसतोवि निहृज्जो ॥ ८३ ॥

उग्रपि निहृज्जो-उच्छादितोऽतिहीनां साधूनां संविभागेऽतिप्रसङ्गं न जानाति, यदि क्षिप्रवत्करोऽपि पौषधोऽष्टम्यादिसिद्धिश्चैव युक्तस्तदतिपि संप्रियमाशेषं तत्रैव युक्तो यवेत्, तथा च नवम्यादिषु तत्प्रतिषेधप्रसङ्गः, न चापादतिपि संविभागो नवम्यादिव्येन परविहार एकात्म्यं निहृज्जो नवम्यादिषु तन्मात्रमेषेण वदित्वा मय-इत्याख्येयं संदिग्धं यद्यप्यं पादवेद, पोरसि पुरिमद्वद् वा सिद्धौ कण्ठं जहासं नमस्तिरिह संविभागं दातुं सुहृदवपाप् पटिलदित्र नमोऽस्तुभिरपरदृष्टो वृजे” इति पौषधपट्टिप्रकरणे, ननु सोऽतिपि संविभागो दादुम्वत् न मध्ये, किन्तु यदागमः—“साहूव कृपयितं वं नवि दिष्य कर्त्तव्यं किंवि तदि । बीरा-व दुषधारी मुक्तायगा तत्र वृजसि ॥१॥” इति श्रीउप०, इति चरितं बीरा, ‘तुप्यतु वृजं’ इति न्यायाध्याया दादुम्वत्तत्त्वक्याभावेऽपि निवर्तयेदुत्वेन आधुरानममुदगम्यते तत्त्वक्याध्यायतत्त्वक्याभावेऽपि निर्वाहादुत्वेन प्रतिदिन पौषधोऽप्यप्युपगम्यते, न्यायस्य समानत्वादिति गार्थार्थः ॥ ८३ ॥ अथ पौषधो हि प्रतिक्रमणवधियतक्यानुष्ठानं भविष्यतीति परामर्शानुष्ठानं भविष्यतीति परामर्शानुष्ठानं—

पङ्क्तिमणं पच्छित्तं रयणादणपमुहपावसबंधी । तद्धित्तो संवररूवे कह पोसहे जुत्तो ? ॥८४॥

प्रतिक्रमणं—रात्रिकदैवासिकपाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिकलक्षणं पञ्चविधमपि रजनीदिनप्रमुखपापसंबन्धिप्रायश्चित्तं तद्गुणान्तः संवररूपे पौषधे कथं युक्तो ? , न कथमपीत्यर्थः, प्रायश्चित्तं च यथोक्तमेव भवति, नाधिकमिति गाथार्थः ॥४८॥ अथ प्रायश्चित्तं नाधिकं भवतीति दर्शयति—

असिद्धसयं उचवासा पच्छित्त आगमुत्तमुक्कोसं । न तहा सेसतवेसुं संवररूवेसु निअमोडवि ॥८५॥

अशीतिशतम्—अशीत्याऽधिकं शतमशीतिशतमुपवासाः उत्कृष्टं प्रायश्चित्तमागमोक्तं, न तथा संवररूपेषु शेषतपस्सु—गुणरत्न-संवत्सरादिषु नियमोऽपि, एतावदेव तपः कर्त्तव्यं नाधिकमिति नियमः, न कापि केनाप्युक्त इति गाथार्थः ॥८६॥ अथ गाथाचतु-

ष्टयेन वृद्धाभिप्रायमाह—

अहवा सिक्खवउक्कं पडिनिअयदिणंमि अंतिमं जुअलं । इअ हरिभदप्पमुह्वाण वयं सिद्धंतसुपसिद्धं ॥८६॥
ततथ पडिनिअसहो विवक्खिअत्थाण वायगो होइ । सावि विवक्खवा दुविहा निअमानिअमेहिं गायवा ॥८७॥
णिअमेणड्हमिपमुहा अणिअमेणेहरसु अ तिहीसु । तेणं न प्पडिदिवमाचरणीआ निअमपडिसेहो ॥८८॥

अथवेति वृद्धवादाभिप्राये, शिक्षाचतुर्के—शिक्षात्रतचतुष्टये प्रतिनियतदिनेऽतिमं युगलं—पौषधातिथिसंविभागलक्षणमिति—अमुना प्रकारेण हरिभद्रप्रमुखाणां वचः सिद्धान्तसुप्रसिद्धं—सिद्धान्ते श्रीआवश्यकवृत्त्यादिलक्षणेऽतिप्रसिद्धमिति गाथार्थः ॥ ८६ ॥ तत्र 'पौषघोपगामातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयावि'त्यत्र प्रतिनियतगन्धो विवक्षितार्थानां वाचको भवति, साऽपि विवधा

द्विविधा, क्वाभ्यां !-नियमानियमाभ्यां स्थातव्या, एका नियमन विवक्षाऽपरान्नियमेन विवक्षा चेति गाथार्थः ॥८७॥ अष्टमीप्रदु-
ष्टासु विधिषु नियमेन-अक्षरप्रायश्चित्तसंग्रहान्नियमेन पौषः कार्यः, इतरासु च-श्रुतिपदादिषु चानियमेन-अनिश्चयेनेति, तेन क्वा-
रणन न प्रतिदिशसाक्षरपीयाविति नियमप्रतिषेधो बोध्य इति गाथार्थः ॥८८॥ अथ दृष्टान्तवाक्यमाह-

मुयात्रकः साधुभ्यो दशैव सुखीव, नेतरेभ्यः आवक्ष्यदिभ्यः, अत्र आवक्ष्यो दशैव सुखीवेतिनियमनिषेधो, न पुनस्तदान
नियेष, तथा दृष्टान्तान्तरमाह-'अहव'सि अथवा दिवसे ब्रह्मचारी न च रात्रिमिति, रात्रिमङ्गीकृत्य दिवा ब्रह्मचारी न रात्रावित्यर्थ
इत्यभिज्ञोऽस्माकमिति बुवापस्य आवक्ष्य न रात्रौ ब्रह्मचारित्वनिषेधः संपन्नः, किंतु नियमाभावः, अन्यथाऽवश्यमब्रह्मसेवनं
प्रसज्येत, तच्च प्रवचनेऽप्यन्तु निन्दमित्येवं दृष्टान्तद्वयेनाष्टम्यादिषु नियमेनान्यासु चानियमेनेति पौषोऽभ्युपगन्तव्यः अत एव
मुयाद्रुप्रमृतीनां त्रयाः पौषा विपक्वमुताग्रे भणिता लभ्यन्ते, तथाहि-'तए वं से सुबाहुद्वारे अभ्यया चातदसदृशद्विद्विपुष्पिमा-
त्रुत्सवति' ब्रह्ममव पणेष्वति २ पौषहस्तस्य पमज्जति तद्वत्प्रासवणधूमि पदि ० २ दक्षमस्यारय संयारेति दक्षमस्यारय
नयपवप्रकरणेऽप्यतिपिसंविभागाभ्यामिषम उक्तं, तथाहि-'अथ च यदपि भावकेन मुदा कर्षेभ्य एव, यदुक्तं-'पक्षिणिं मत्तपापेभ्य,
भोमहण तदेव य । अणुगदेह मे मयव, सावण उ निमतण ॥ १ ॥' गृह प्रविष्टे च साक्षात्तय चिद्विर्यया 'गिहिमागयस्स साधुस्स, आसुगं
नित्रमप्रो य दापयं । वदिअ मय विअय अहवा अप्प दयाये ॥ २ ॥' इत्यादि, तथापि पौषोपवातपारणकेऽवश्यं साधुसंभवेऽप्यं

कृत्वा भोक्तव्यम्, अन्यथा त्वनियमं इति नवपदवृत्तौ इति गाथार्थः ॥८०॥ अथ दूषणान्तरमाह—

किंच मुणिसंविभागो नवमीपडचासु चेव नऽण्णासु । चउपधी तवपोसहगहिआ कह पक्खिअंते सो ? ॥९०॥

किंचेति दूषणाभ्युच्चये, खरतरमतेऽतिथिसंविभागो नवमीप्रतिपदोरेव तिथ्योः संपद्यते, नान्यासु तिथिषु, यतश्चतुष्पर्वी तयःपौ-
पथगृहीता—चतुर्थादितपःममन्विता पौषधनियता, तथा च कथं पाक्षिकान्ते—पाक्षिकपारणके पूर्णिमामावास्ययोः ‘सो’ति अतिथि-
सविभाग इत्यक्षार्थः, गाथार्थम्वयं—पौषधोपचासातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयावित्यागमबलेन चतुष्पर्व्यामेव पौषधो
जिनात्रा, नान्यास्त्रिति खरतरकृतं, तत्रेदं प्रष्टव्यं—भोः खरतर ! प्रतिनियतदिवमशब्देन चतुष्पर्व्येवोच्यते उत यथासंभवदिवसो वा ?
आद्येऽतिथिसंविभागोऽष्टम्यादिषु तिथिष्वेव कर्तव्यः स्यात्, नवम्यादौ तु चतुष्पर्वीत्वाभावाद्, द्वितीये पौषधिकानां भोजनानङ्गीकारेण
चतुष्पर्व्यां चतुर्थादितपःसमन्वितः पौषधः, अतिथिसंविभागस्तु तत्पारणक एवेति नियमे सिद्धे प्रतिपन्नवमीभ्यामतिरिक्तासु तिथिष्वति-
थिसंविभागो न जिनात्रेति संपन्ने कथं पूर्णिमायामावास्यायां वाऽतिथिसंविभागः कार्यते ? पौषधमधिकृत्य यथा प्रतिपद्वितीयाद्या-
स्तिथयस्तथाऽतिथिसंविभागमधिकृत्य पूर्णिमामावास्ये अपि, तस्माच्चथा श्रीआवश्यकचूण्यदौ पौषधिकानां पारणके नियमेनातिथिसं-
विभागोऽन्यत्र त्वनियमेन तथा पौषधोऽप्यष्टम्यादिषु नियमेन शेषतिथिष्वनियमेनेति गाथार्थः ॥९०॥ अथ पुनरपि न्यूनमुत्सन्नमाह—
जं भोअणपडिसेहो पोसहिआणं तमूणसुसुत्तं । भुत्तिजुअपोसहाणं जिणभणिआणं तु पडिसेहो ॥९१॥

यत्पौषधिकानां भोजनप्रतिषेधस्तदूनमुत्सन्नं भवति, अथोनत्वं व्यक्तीकरोति—‘भुत्ति’ति यतो भुक्तियुक्तानां—भोजनसंयुक्तानां
पौषधानां जिनभाषितानां तुरप्यर्थे जिनोक्तानामपि निषेधः, स न्यूनमुत्सन्नमिति गाथार्थः ॥९१॥ पौषधिकानां भोजने शुक्तिमाह—

पाउएसइएवाइ

'वाउरममृद्विहृष्टपृष्ण्यमास्तिपीतु षड्विपुष्पं पोसईं सम्मं अशुपालेमाणा विहरती'ति प्रवचनोक्ते पूर्णिमादिने उपलब्धमादमावा-
स्यायां कवलपौषवचनं मयिष्ठं, चतुर्दशीदिने च तपोनियममनुर्बलघनं सपोयगितम्, अर्वात्युर्णिमायामभावास्यां च भोजनमेव
संपन्नम्, अन्यथा पाण्डिके चतुर्मासकृत् षडलव एवोक्तममविष्यत्, तथा नोक्तम्, अतः पौषचिह्ननां भोजनं सिद्धमपि प्रतिषेधयतो
जिनदत्तस्य न्यूनमृत्वमिति गाढार्यः ॥९२॥ अथ प्रचसम्प्रतिमाह—
माघपण्डिकमणाह्वयविनास्पृश्ये

आचरन्मन्त्रिणमणादिपूणिप्रमुखेषु पौषविष्णो मोहन मणितं, तथा पौषविष्णिप्रकरणविषु व दृष्ट, पूर्णद्वि मणित-
 मितिदृष्ट्वा न वरितार्कस्वप्नवि यदत्र दृष्ट्वा दृष्टमिति मणितं तत्पौषविष्णिप्रकरणे विष्णिप्रपाणां च पुणावरन्यायेन यथार्थं पणित
 आरम्भित करेण इतिप्रस्तमिजो गंतु पर ईरिआवहिअं पडिक्कमइ आगमणमालोअवं करेह, विप्रदंषं, तज्जो संढासे य ययज्जेणा
 पाउउज्ज्या निर्माअइ, मायय ययन्दा, ज्जोचिय मोयये परिरेसिण पंचमगतमुत्तरेह, तज्जो ययय ययज्जिणा असुरसुरं अययज्ज
 अययमविठंविअं अप्परिसादि मयययययययगुनो सुंजइ सागुइ उवठणो आपाय मायाय वा मोया फामुअज्जेण सुइसुदि फलं
 नरआयययय उहाय, देवे वेइह, वदय दाउं मंवरणं क्कठं पुणोअवि पौमइपालाए मएण सन्नायतो विइह" एि आअमतिक्कमण-
 मययपूर्णो, तथा "आउरसइमुरिइपुण्यमणिणीय वइ मासम्य अइमि यक्कल्लस्स उरिइहा-मयायसा पुण्यमा इति चन्त्रमाः पूर्वमा-

मय्य तम्यं पूणमा, पाडुपुण पारिषत्तं
समणे निगंथे फासुएसणिजं असणं४ पडिलाभमाणे विहरती”ति श्रीसूत्रकदङ्गचूर्णो, अत्राहारपौषधिकस्य पारणं भणितं, तच्च पूर्णिमाऽमावास्यायोर्दिने संभवति, यतोऽत्रैव पङ्क्तिदशकोपरि-“अयमाउसो निगंथे पावयणे अट्टे सेसे अण्डे जम्हा एवं प्रतिपद्यते तम्हा उस्सिहफलिहा जाव पवेसा, जम्हा एवं तम्हा चाउइमडमीसु० तम्हा पारणए समणे निगंथे, तेणं एआरुवेण विहारेणं विहरमाणे बहुणि वासाणि प्राप्नुवंतीति चतुईश्यण्टम्योस्तप उक्तं, पारणकं तदुत्तरदिक्कम एव स्यात्, म च दिनः पौषधसंयुक्तः पूर्णिमाऽमावास्या वा स्यादिति स्वयमेव पर्यालोच्यं । तथा “जे भिक्षू असणादी दिजा गिही अहव अण्णतित्थीणं । सो आणाअणवत्थं मिच्छन्ति वीराहणं पावे ॥१॥ जुत्तमदाणमसीले कडमामडओ उ होइ समण इव। तस्समजुत्तमदाण वोअग ! सुण कारणं तत्थ ॥२॥ कामी सयरंगणओ धूलपइण्णा सि होइ दट्ठबा । छेअणभेअणकरणे उइइकडंपि सो भुंजे ॥३॥ इति श्रीनिशीथभाष्ये, जं च उइइकडं कडसामइओवि भुंजइ, ‘एवं सो सब्विरओ भवति, एतेणं कारणेण तस्स न कप्पइ दाउंति श्रीनिशीथभाष्यचूर्णो उइ० १५, तथा ‘तं सत्तिओ करिजा तवो उ जो वणिणओ समणधम्मे । देसावगासिएणं जुत्तो सामाइएणं वा ॥१॥ इयं गाथा श्रीआवइय-कचूर्णो पौषधाधिकारेऽस्तीति बोध्यम्, अथ यथा दृष्टं तथा चाह-जो पुण आहारपोसही देसओ सो पुण्णे पच्चक्खाणे तीरिए अ खवासमणदुगेण मुहपुत्तिं पडिलेहिअ खवासमणेण वंदिअ भणइ-इच्छाकारेण संदिसह भत्तं पारावेह पोसि पुरिमइदं चउबिहार एकासनं निबीअमायंबिलं वाच्यं, जा कावि वेला ताए पारावेमि, तओ सकत्थएणवि चेइए वंदिअ सज्झायं सोलस वीसं वा सिलोने काऊ जहांसंभवमतिथिसंविभागं दाउं मुहहतथपाए पडिलेहिअ नमुक्कारपुव्वमरत्तदुडो भुंजइ, भणिअं च-“रागदोसविरहिआ वणलेवाइ-

उदमप सुजति । करिदु ममुकार विदीपगुरुभा अणुणाया ॥१॥ इत्यादि जिनबद्धमकृतपौपधविधिप्रकरणे, अत्रोपधान-
 पमिदीपविधिप्रकरणे न पुनः पौपधप्रवृत्तिरिति कथिदाबालो धेते, तमुदमपपावनोदवे तपोगयविधिप्रकरणे यथा- "तत्रो उद-
 पावनान्ना सा पबद्धस्येव पूष्ण तमामपणदुग्ण पुष मुहपोसि यदिलेदित्र धदित्र मण्ड मगवन् । मातपाणी मारावेह, उवद्वान-
 मरुपाये पागयमि" इति इत्यादिप्रवृत्तिरिति पुरिममद्वै वा विविदाहार एकास्य निबीत्र अविर्ल वा ना कवि वेला तीव-
 विविदरस्य पत्रोत्रन नन्तामल्पनर बोध्यमिद्विगाथायाः ॥१३॥ अथ पुनरपि तथाह
 - मातपागदिमागमो बुद्धिगणो दममाणुमावाभो ॥१३॥ अथ पुनरपि तथाह
 इवमानुनापना-वज्रमखलमाहारम्भात् मातकप्रतिमाधमो "इसबवयसामाधवपोसदपदिमाखबमसुषिने । आरमपेसउरिदुवखण-
 मयमपु भ ॥१॥" विगाथोन्मदप्रतिपाठधनो बुद्धिग इति दूर्जनदुर्वचनमनन्तमयखलमप्ये-अनन्तमयममगहेतुरितिगाथाया-
 ॥१४॥ भवदनुमाह-

त्वण दन्ममममम सापयपदिमाया पालगो जोगो । उत्सर्गेण भरिते पन्थासपप्रितिवगणति ॥१५॥
 यद्व-यम्यन् वमिरयसद्वार दुष्पमासमय उत्सर्गेण-दुस्वयद्वारुणा भावकप्रतिपाठक्यारिते योग्यः यथाध्वकोपाय, भीहरिमप्र
 ॥१॥ अस्या इति 'जुनो गाहा, यपपि क्रमान्तरणापि प्रजन्या म्यान् मयापि युक्तः-संगतः पुनरिति विद्वत्कार्यः ॥१॥ अमन्त-
 ॥१॥ अस्या इति 'जुनो गाहा, यपपि क्रमान्तरणापि प्रजन्या म्यान् मयापि युक्तः-संगतः पुनरिति विद्वत्कार्यः ॥१॥ अमन्त-

रोक्तः प्रतिमानुष्ठानादिक्रमः प्रव्रज्याप्रतिपत्तौ परिपाटिः, कथमित्याह “ओघेन” मामान्येन, न तु सर्वथैव, तद्विनापि बहूनां प्रव्रज्याश्रवणात्, कालापेक्षया विशेषमाह—साम्प्रतं—वर्तमानकाले विशेषेण—विशेषतो युक्त एव क्रमः, कुत्र एतदेवमित्याह—यतः काला-
 रणादशुभः—अशुभानुभावः कालो दुष्कालधणो वर्तते, ततश्च दुरुचरो—दुःखासेव्यः संयमः—संयतत्वमत्र—अशुभकालेऽतः प्रव्रजितु-
 कामेन प्रतिमाभ्यासो विधेय इतिभाव इति गाथार्थः॥ तन्त्रान्तरप्रसिद्ध्या प्रतिमापूर्वकत्वं प्रव्रज्यायाः समर्थयन्नाह—तत्तरेसुचि इमो
 आसमभेओ पसिद्धओ चैव । ता इह जडअवं खलु भवविरहं इच्छमाणेहि॥१॥ति, अस्या वृत्तिः—तन्त्रान्तरेष्वपि—दर्शनान्तरेष्वपि, आस्तां
 जैनप्रवचने अनन्तरोक्तः आश्रमभेदो—भूमिकाविशेषो ‘ब्रह्मचारी गृहस्थश्च, वानप्रस्थो यतिस्तथे’त्यादिनोक्तस्वरूपः इति पाठान्तरे
 तत्र इतः—अशुभकालदुरुचरसंयमलक्षणाद्देतुदयाद् अथवा इतो—जैनप्रवचनाचन्त्रान्तरेऽपि, प्रसिद्धकथैव—सिद्ध एव, न तु साध्यो,
 यस्मादेवं तत्—तस्मादित्युक्तन्यायेनेह प्रतिमापूर्वं वा प्रव्रज्यायां यतितव्यं—यत्नो विधेयः, भवविरहं—संसारवियोगमिच्छद्भिः—वाञ्छ-
 द्विनिखिलशास्त्रप्रवरपारगतागमावलम्बिभिरिति गाथार्थः॥१५॥ अत्र दुष्काले विशेषतः प्रतिमापूर्वकमेव चारित्रप्रतिपत्तिरुक्ता,
 तेन यः कश्चित् “माहूर्णं गोअओ बुच्छिओ दूसमाणुभावाओ । अज्जाणं पणवीसं सावयधम्मो अ बुच्छिओ॥१॥”ति गाथायां आ-
 वरुधर्मथात्र प्रतिमारूपो ज्ञेय इति कालपनिकमर्थमुद्भाव्य मुग्धान् व्युद्वाहयति सोऽपि प्रतिक्षिप्तो बोध्यः, एवंविधस्यार्थस्य क्वाप्या-
 गमेऽनुपलम्भादिति गाथार्थः ॥१५॥ अथ पुनरपि न्यूनसुखत्रमाह—

समणाणं समणीहिं गाभाणुग्गामविहरणं न सुहे । इअ उवएसी पयवणमेराओ दूरओ णेए ॥१५॥
 श्रमणीभिः साध्वीभिः सह श्रमणानां-निग्रन्थानां ग्रामानुग्रामविहरणं-ग्रामानुग्रामविहारणं न शुभमित्यमुना प्रकारेणोपदेशवचनं

वा-गर्तपापाणाद्याकुले पर्वते वा प्रस्खलिते वा गत्या प्रपतन्ती वा भ्रुवि, अथवा "भूमीए असंपत्तं पत्तं वा हत्यजाणुगादीहि ।
 पक्षस्वल्पं गायबं पढणं भूमीइ गचेहिं॥१॥"ति गृह्णन्नातिक्रामति द्वितीयं२, तथा पङ्कः पनको वा मजलो यत्र निमज्ज्यते स सेक-
 स्तत्र वा, पङ्कः पनको वा-आगन्तुकप्रतनुद्रवरूपः कर्दम एव ओल्यां वा अपकमन्ती-पङ्कपनकयोः परिहृमन्ती अपोद्यमानां वा
 -सेके उदके वा नीयमानां गृह्णन्नातिक्रामति, गाथा चेह-"पंको खलु चिक्खन्हो आगंतुं पतणुओ दवो पणओ । सुब्बिअ मजलो
 सेओ सीइअइ जत्थ दुविहेवि ॥१॥"ति, 'पंकपणएसु नियमा ओकसणं बुज्झणं सिया सेए । निमिअंमि निमअणया मजलं सेए सिया
 दोवि ॥१॥"ति तृतीयं३ तथा नावं 'आरुहमाणे'ति आरोहयन 'ओरुहमाणे'ति अवरोहयन्तुत्तारग्यन्नित्यर्थो, नानिक्रामतीति चतु-
 र्थं४, तथा क्षिप्तं-नष्टं रागभयापमानैश्चितं यस्याः सा क्षिप्तचिन्ता तां वा, उक्तं च-"रागेण वा भएण वा अहवा अवमणिआ मह-
 तेण । एतेहि खित्तचित्त"ति, तथा दमं-सन्मानादहर्षवचितं यस्याः सा इत्तचित्ता तां वा, उक्तं च-इति एव असम्माणा खित्तो
 सम्माणओ भवे दित्तो । अग्गीव इंधणं दिप्पइ चित्तं इमेहि तु ॥१॥ लाभमएणवि मत्तो अहवा जेऊण दुअयं मत्तुं"ति, यक्षेण-
 देवेणाविष्टा-अधिष्ठिता यक्षाविष्टा तां वा, अत्रोक्तं-"पुबभवोरिएणं अहवा रागेण रागिआ संती । एतेहि जक्खइइ"ति, उन्मादम्-
 उन्मत्ततां प्राप्ता उन्मादप्राप्ता तां वा, अत्राप्युक्तं-"उम्माओ खलु दुविहो जक्खवाएसे अ मोहाणिज्जे अ । जक्खवाएसो वुत्तो मोहेण
 इमं तु बुच्छामि॥१॥ रुवंगं दट्ठणं उम्माओ अहव पित्तमुच्छाइ"ति, उपमर्गम्-उपद्रवं प्राप्ता उपसर्गप्राप्ता तां वा, इहाप्युक्तं-"तिविहं अ
 उवस्सणे दिव्वे माणुस्सए तिरिक्खे अ । दिव्वे अ पुबभाणिए माणुस्से आमिओगे अ॥१॥ विआए मंतेण य चुण्णेण व जोइआ अणप्पव-
 म"ति, महाधिकरणेन माधिकरणा-युद्धार्थमुपमिश्रता तां वा, मह प्रायश्चित्तेन मप्रायश्चित्ता तां वा, भावना चेह-अहिगरणंमि कयंमि

उभयमुपवर्द्धन्तः यः पञ्चदशः । तृणमयाभरणं दाहं क्लृप्ता वः सहसाणा ॥१॥” तथा भक्तपान आभव प्रत्यास्पात यया सा भक्तपानप्र
त्याम्पना प्रत्याम्पनायक्तपाना वा तां इह गाथा-अर्द्धं वा हेतु वा समणीयं विरहितं । इत्यादि वृद्धिआए कृष्ण गृह्यं परिष्णा
गाथा-अर्द्धोपि जीर्णं इह संज्ञायं एव अर्द्धवाया हा न पुण संज्ञमवाचालिज्जतं समवत्त्वं ॥१॥ इति पञ्चममिति श्रीस्यानाङ्गु-
ली, तथा आचाराङ्गे यथा-सु मिहन् वा मिहन्तुर्वा आचारिअउवज्जाएहि मदि गामाणुगार्थं० आचारिमउवज्जापस्स इत्येव इत्यं
आचाराणामपयाना नता मत्रसायव आचारिअउव साय मदि जाव दूतिज्जल वा” इत्यादि धीयाचाराङ्गुदे प्रतीययुतस्कन्धे
रिपारययन ननीपोरिअरु, एतदुपपदेना यथा माग्गत्तमानायादिना सुह गच्छन् साचोविचियाह ‘से’ इत्यादि, स मिहुराचार्या
दिनि” मउ गच्छन्नाह मात्रायां यमो स्थितो गच्छन् इस्तादिसंस्पर्शो न भवतीति आथा० इत्यौ, अत्र यपपि मिहुराचार्या
प्रतीक्षा-पि न व्याम्प्यातज्जयाऽप्यादौ व्याम्प्याओऽपि बोध्यं, प्रतिस्पर्शं व्यास्यते वेयप्यापते, अयं व्यक्त्या विहारविचिस्तु
निर्नीयादिग्या यथा-गम्य” व्यापया नार-उ मिहन्तु सगणिविआए वा परगणिविआए वा निगणीए मदि गामाणुगामे दूहत्त
माय दुरओ गच्छन्नाय पिहओ गीयमाय आहमममसं ह्य चित्तासोगसागरं संपविद्धे करयलपत्तयसुह अट्ठ्ठाणोवगए विहारं फेह
ज्जरं हस्तिं वा माहन्ति” इति धानिनीयय्य न्दे० ८, एतन्नाय यथा-गिगययीयं गणपरपत्तया स्विनमगका वसपी ।
मन्तापररीअर गच्छम्म य आणना गग ॥१॥ पिअपम्म दहपम्म संधिगे वज्जतो अ वेय्यसी । संगदुवग्गदहम्मलो मुत्तत्वयिद
तन्नापिपत्ता ॥२॥ आरोरपग्गिआहो पितममा इदिआहपडिपुण्णो । अह ओओ नओ तण हति अणोमपत्ता वह ॥३॥ स्विनम्म तु

पडिलेहा कायदा होति आणुपुवीए। कि वचति अ गणधरो? जो वहती मो तणं चरति॥१४॥ संजतिगमणे गुरुगा आणादी सउणि-
 पेसिपेछणया। तुच्छेणवि लोभण्याआसिआवणादी भवे दोमा॥५॥ तुच्छेणवि लोहिअइ भरुअच्छाहरणि निअडिसइहेणं। णंतनिमंत-
 णवहणे चेतितरुहाण अकखिचणा ॥६॥ एमादिकारणेहि ण कप्पई संजईण पडिलेहा। गंतवं गणहरेणं विहिणा जो वणिणतो पुंभिं
 ॥७॥ गुत्ता गुत्तदुवारा कुलपुत्ते सत्तमंतगंभीरे। भीतपरीसहदविते अज्जासिआतरो भणितो ॥८॥ घडकुट्टा सकवाडा सागारिअ
 भणिणिमावंपेरंता। निप्पच्चवायजोग्गा विच्छिन्नपुरोहडा वसथी॥९॥ णासन्ननातिदरे विहिणा परिणतवताण पडिवेसे। मज्झत्थअविकारा-
 णं अकुळहलभाविआणं च॥१०॥ मोई मयहरमाई बहुसयणे वित्तको कुलीणो य। परिणवया अमीरु अणभिग्गहिओ अकोहल्लो ॥११॥
 वीआरे चउगुरुगा अंतोऽविअ तत्तिवज्जिअन्नं च। तत्तिएवि जत्थ पुरिसा उविति वेसिथिआओ अ ॥१२॥ जत्तो दुस्सीला खलु वेसि-
 तिथणपुंसहट्ठतेरिच्छा। सा तु दिसा पडिकुट्टा पहमा वितिआ चउत्थीआ॥१३॥ चारभडवोडमिहा मालगतारुणा य जे अ दुस्सीला। उ-
 ढमामित्थीवेसिअ अपुमेसु अ पंति तु तदट्ठी॥१४॥ हेट्टउवासणहेउं णेगागमणंमि गहणउडुहाहो। वाणरमक्कडहंसा छमलगसुणगाति
 तेरिच्छा॥१५॥ जइ अंतो वाघातो बहि तासिं ततिअया अणुणाया। सेसा णाणुणाया अज्जाण विआरभूमीओ॥१६॥ पडिलेहिअं च खित्तं
 संजइवगस्स आणणा होइ। णिकारण भगंतो कारण पुरतो व समगं चा॥१७॥ णिप्पच्चवायसंबंधिभाविते गणधरप्पवितिततिओ। असति
 भए पुण सत्थेण सद्धिं कयंकरणसहितो वा॥१८॥ उभयट्ठाइनिविडं मा पेळे समणि तेण पुरतो ता। तं तु ण जुजति अविणयविरुद्धममयं
 च जयणाए॥१९॥ इति श्रीनिशीथभाज्येऽष्टमोऽंशके, एतच्चूर्णिर्यथा—‘जे भिक्खू सगणेचिआए वे’त्यादि, इआणि खेत्तसंकमणेत्ति
 दारं, ‘निगंभीण’ दारगाहा, एरिसो संजतीगणहरो भवति, ‘पिअधम्मं णामेगे णो दट्ठधम्मो एवं चउभंगो, ततिअभंगिल्लो गणधरो,

संविगोपे दह माव ३, दह मिगा, माव साह संमारमउहिगा, मा कओवि पपाएण छलिछिहामिपि सततोवउचो अच्यति, वउ-
 पायं तम्म मीरु 'उअनेअस्मि'णि 'आरोह' गाहा उस्सेहो आरोहो मण्यति, विरवारो परिणहो मण्यति, एए अस्स दोउवि तुळा
 उपपिअमंमो-वसीअमरीरो, इदिअपडिपुण्णो णो विगल्लिदिओ, न वअसुविगलादीत्यर्थः, 'अहो'ति एस्स ओओ मण्यति, तेओ जो
 मण्ये अणंमो विदु मण्यति, परिमो गण्यविस्ती मण्यति, गणघरप्ररूपणेति दारं गय । इयाणि सेउपेहवेतिदार 'खियस्स उ'
 गाहा, मणपडिन्वअकमो ओ मो वेव आणुपुडी संबरीण सेण संवतेहि पडिलेहिअहं, णो संबरीहिं, तरुपवि मणचरण, णोअम
 आह-हिं ववति गण्यतो !, उरुयन, जो ववति मो सवं वरति, एव जो मणमोगं सुवति, तवो आयरिअस्स वउगुहं आणाम्पआ
 प दोमा, उहा मगुमी वीरुअमउपम्म गग्गा मवति एवं ताओवि दुहुगग्माउ मवति, तवस्स अमित्तसम्मिआ मवति, मंसपेसि-
 अह विमयग्गीहि पेडिअति, तुच्छं-ज्वत्वं तेजवि लोमिअंति आसिआवणं-इरणं एवमादिदोमा मवति 'तुच्छेअवि' गाहा, मरुअ-
 त्ठे ररवतीओ संवतीओ ददहं आगतुगवधियओ निअडिअसइवणं पडिअण्णो, विसंमिया, गममअस्से एवपिदि विण्यवेति,
 वरवणोये मगत्यणं ताह नियनेमि, संजइओ वहुवेह, पडुविआ, वरुवे येवणदण्ठा आरुहा, पयट्ठिअं वरुण अरुखिअणंति, एवं
 इरुअहोमा मवति, 'अवमादि' गाहा, सुवति ओइनिग्गुलीए दारं, इयाणि वसडिअिआयेरेषि यो दारा 'गुणा गुणदुवारा' गाहा,
 वतीपरिअसिणा गुणा, उम्म कवाउं अट्ठि मा गुणदुवारा, 'पणकण्ठा' गाहा, पडिडिगादि वणकइहा, सुह कवाउेण सकवाहा, सेआ-
 परमाउमगिणीप न परेति संवतिअमहीए पेरेणेण डिआ दुहुतेअगादि पणवाया णट्ठिअ, महन्तपुरोइहा य 'आलुअ'गाहा, विरवा-दारं

प्रणर्हता-परियत्रया मज्झत्थत्ता ण कंदप्पसीला गीआदिविकाररहिआओ संजईणं भोअणादिकिरिआसु अकोउआ धम्मंण माहु-
 साहुणीहिं भाविआ, एरिमा पडिवेसवासिणीओ, वसहिच्चिगयं, इआणिं सिआयेरत्ति दारं, 'कुलपुत्ते'ति तिण्णि दारा पडिआसिद्धा,
 सो अ इमो 'भोग' गाहा, सत्तभंतो महंतमवि पओअणं अज्झवसति, उप्पण्णे पुण पओअणे अभीरू अणभिग्गहिअमिच्छतो सेसं
 कंठं, दारं, इआणिं विआरेत्ति, अणावायमसंलोगादी चउण्हं भंगणं तेसिं कयमो पसत्थो !, तेसिं किं विआरभूमी अंतो पसत्था
 बाहिं पसत्था !, मण्णति- 'वीआरे' गाहा, उस्समेणं संजईणं अंतो विआरभूमी, जइ बाहिं विआरभूमिं गच्छति तो आयरिअस्स चउ-
 गुरू, अंतो तत्तिअभंगे अणुण्णायं, तत्थवि त्थीआवायं अंतो, विसेसभंगेसु चउगुरुं, तत्तिएवि जइ पुरिमा आवायंति वेसित्थिआओ
 अ तहावि चउगुरुं, 'जत्तो उ' गाहा, परदाराभिगामी दुस्सीला, हेडोवामण हेउं जत्थ लोहकरा थायंति, जत्थ य वानराइ तिरिआ
 बद्धा चिद्धति, जत्थ य इमे उवेन्ति, 'चारभडा' गाहा, पंचालचड्डाइ घोडा सालातुरगपरिअट्टगा उन्नामगवेसित्थिग अपुमेसु अ
 तदट्टिणी अण्णे आगच्छति, 'हेट्ट'त्ति अस्य व्याख्या- 'हेट्ट उ' गाहा, गुज्झप्पदेसोवामणहेउं ते जइ उदिण्णमोहा संजति गेण्हति
 तो उट्टाहो, 'तेरिच्छ'त्ति अस्य व्याख्या- वाणरपच्छइ, एए किल इत्थिअं अभिलसंति । 'जइ अंतो' गाहा, वहिआवि अ इत्थिआ-
 वातो तइयभंगो तो अणुण्णाओ । दार । इआणिं गच्छस्स आणणंतिदारं, 'पडिलेह' गाहा, जया खेत्तातो खेत्तं संजतीओ संचारेअंति
 तदा निब्भए निरावाहे साहू पुरओ थिआ ताओ अ मग्गओ थिआ आगच्छंति, भयादिकारणे पुण साहू पुरओ मग्गतो पक्खा-
 पक्खिअं वा समंतओ वा ठिआ गच्छंति, 'निप्पव' गाहा, संजईणं संबंधिणी जे संजया तेहिं महितो गणधरो अप्पनित्तिओ
 अप्पत्तिओ वा निप्पच्चवाए पेत्ति, मप्पच्चवाए मन्धेण मडि पेत्ति, जो वा संजओ महस्सजोही ईमच्छे वा कयकरणो

नच मरिदना मति, 'उमपद्म' गाहा एव आयरिमा मर्षति-पुराणायि अ संवर्तीतां गच्छतु, किं कारणमाह-स्मरअसमनिविष्टं सवर्द्ध
 मा वाचो वेष्टिहन्ति, मा वा वश्यं, तन्मा पुराणो गच्छतु, सं ज्य शुक्रति, कम्हा, तासि अविष्यो मनति लोगाविरुद्धं च, तन्मा उमयं
 इणाम् इरेआ, एव उपमा, उत्तय एणो स्मरअं मर्षं मा वोसिरिति तस्य सबे निसिरिति तस्य सबे स्पिहति, ताओवि पिट्ठिण् ददुद्धं
 मग्गमो वेद पिट्ठिनि नाओदि वि ओ म्गीरवित्त करेति, एव दोसा ण भवति। भीनिशीयण्णवष्टमोवेदाको अत्र सामान्येन सा-
 र्थीनिः मद सापुविहारविचिन्तः॥ अय माणं बभापगमं गमनविषयमाह-दुहलो वापाओ पुण्ण वडत्यमर्गमि होति प्पावबो। एमेवय
 परपदने पुंहे अवेमि अ पदमि॥॥ दुहलो वापाय ता पुरतो ममणा तु मग्गतो समणी। सुहेहि मणावेसी कन्ने वेअं च दावेति
 ॥२॥ ममनायं जो उ गमो अट्टदि मुण्णिं वग्गितो एमो। सो वेव निरयसेमो वोयत्यो होर समणीयं ॥३॥ इति भीनिशीय-
 'माप्ये उ० ११। एतच्चूनिपया 'दुहलो वा' गाहा, पुहद कट्ठं, पद्वले गिरित्यग्रप्यतिरिणीवे, तेसु एव येव वडमग्गो, दोसा य
 वल्ल', एगत्र उमपपदने वा विने वरयामावे स्मरपलदकमचीवरहत्यपिदाणादि जपणा क्कयहा, सावयमयादिसु अ संवर्द्धो
 म-हे जोहुं क्कयादी वेदत्र, इदोणिय जपताम पयेऽमो ग्राम्यविही- 'दुहलो वा' गाहा, अमाओ साह गच्छति पिट्ठो समणीतो,
 यदि मंजनीतो स्थिच वतहा तो सुहगदि मनायति, वं किप्पिं दअं संपि सुहगेहि येव दवावेती, समए पुण पिट्ठो अगगतो पासतो
 वा मंजया गच्छति, न दोमो, विक्तिअचउरयेमु मग्गमु सुहपयेण संजइण वत्या दायहा, समणाण गाहा, वउरो संबतिसुवा वउरो
 गिरित्यभतिरिपया मुना, एव अट्ट, मंजनापवि संजयमु वउरो मुणा गिरित्यभतिरिपयसु वउरो, एसेव विपवाओ दोसा य वल्लहा निक्खी
 पपुणोवकादओरणाके ११ इति मायगमने एतनादिना उभापगमने गमनविधि'। आदिदग्धाह बुद्धस्कन्पादिर्यया 'से गामसि वा

जात्र रायहार्णिसि वा सपरिक्खेवंसि अबाहिरिअसि कप्पइ निगंथीणं हेमंतगिम्हेसु दो मासा वत्थए”ति श्रीबृहत् कल्पसूत्रम्, एत-
 न्नाग्यं यथा—एसेव कमो निअमा निगंथीणं पि होति णायबो । जं इत्थं णाणत्तं तमहं वोच्छं समासेणं ॥१॥ निगंथीणं गणहर पसूत्रणा
 खित्तभग्गणा चेव । वसही विहार गच्छस्स आणणा वारए चेव ॥२॥ भत्तट्ठाए अ विही षडणीं भिक्खणिग्गमे चेव । निग्गं-
 थाणं मासो कम्हा तासि दुवे मासा ? ॥३॥ पिअधम्मो ददधम्मो संविग्गे वज्ज उअतेअसी । संगह्वग्गहकुसलो सुत्तथविऊ गणाधिपती
 ॥४॥ आरो० ॥५॥ खित्तस्स० ॥६॥ संजति० ॥७॥ तुच्छेण० ॥८॥ एएहि० ॥९॥ जत्थाधिवती मूरो समणाणं सो अ जाणइ वि-
 सेसं । एआरिसंमि खित्ते अजाणं होइ पडिलेहा ॥१०॥ गुत्ता गुत्त० ॥११॥ घणकु० ॥१२॥ नासन्न० ॥१३॥ भोइमहत्तरगादी चहुमयणो
 पिछ्छओ कुलीणो आ परिणयवओ अभीरू अणभिग्गहिओ अकुत्तहल्ली ॥१४॥ कुलपुत्त सत्तमंतो भीअपरिस भइओ परिणओ अ । धम्मट्ठी-
 ओ (भहो) अजासेजायरो भणिओ ॥१५॥ अणावायमसंलोगा आवाया चेव होइ संलोगा । आवायमसंलोगा आवाया चेव संलोगा ॥१६॥
 बीआरे० ॥१७॥ जत्तो दु० ॥१८॥ चारभ० ॥१९॥ हेट्ठा उवा० ॥२०॥ जइअं० ॥२१॥ पडिले० ॥२२॥ णिप्पच्च० ॥२३॥ उभय० ॥२४॥
 इति श्रीबृहत्कल्प भाष्यम्, एतच्चूर्णिर्यथा—‘एसेव’ गाहा कंठा, निगंथीणं दारगाथादयं, तत्थ पदमं दारं निगंथीणं केरिसो गणहरो
 ठवेअबो ? तस्स परूवणा—‘पिअधम्मो’ गाहा, पिअधम्मो नामेगे णो ददधम्मो चउभंगो, ततिअभंगे ठविज्जति, ण य सेसो, संविग्गो दवे मिओ,
 भावे जो पुब्बरत्तावरचं० सिलोगो, वज्ज—पावं तस्स भीरू ओअतेअस्सिति, ‘आरोह’ गाथा, आरोहो णाम नातिदीहो नातिमंडलो. परि-
 णाहो णाम नातिमधूलो नातितणुओ, अहवा आरोहो उच्चत्तं परिणाहो वाहुणं विक्खंभो, समचउरंमसंठाणमित्यर्थः, चित्तमांसो नाम
 णो पंसुलिआदीणि दीसंति, अणोत्तप्पता—देहेत्ति ओत्तप्पता निम्नेन्नान्वाप्परिभूतत्वं अणोत्तप्पता नेजोयुक्त्वात्परिभूतत्वं, “ट्टेहीति

बदना चार्पी, मय दहीति यापन । ग्रहर्षाग्रगलननी, धाम्यध्यवरयोरिष ॥१॥” संग्रहो बत्पादीहि ठवम्गहो बाणादीहि, गणहर-
 पत्वरगनि गनं, इत्राणि लिखमगणा, पहिलइबा इत्यर्थ, ‘लिखस्स य’ गाढा स पुण खेचं पहिलेहिअं, किं संखतीओ गच्छंति उदाहु
 मंत्रपा गच्छन्ति ? उच्यते, ‘संखतीगमणे’ गाढा कंठा, अहा सठणीवेदे वीरछुगो लीणो, अबलाओवि केणइ पुरिसेण सबाओडवि
 तुच्छओ आहारादितोमेचं ‘तुच्छपवि’ गाढा कंठा, ‘पठेहि’ गाढा कंठा, आह-ता को बबति ?, उच्यते, गणचरो, जो बरति सो
 तनं बहति, हरियस्स चार्पी इची पव मम-पो बहेठ एगमराण, एवं तस्स मरस्स गणचरो खेव समत्थो, अइना बयहा हरियम्मु
 अन्न पव मरिमादिचो आचेति, पवमिहावि गणचरो नृकुन्वणओ होआ तो अण्णो वगुण एव पहिलेइओ जाति स पुण केरिसं
 गण ? ‘उ-याचि’ गापादय कंठ. ‘वमही’ ति तस्य वमही केरिसा ?, गुणा-वसिपरिसिणा कुटपरिसिणा वा, गुणदुवारा सक-
 बाढा, ‘पवइहा’ गाढा कंठा, मिआपरो कलपुषो मचमतो जो ण केववि सोमिअति, गमीरो अचवलो, उबारपासववारय-
 पाण अना न छिपिचि भवन्ति ‘ओमामण’ नि परिसो अज्जाण वमहि ओमासिअति, विष्वाए मण्यति-अइ विवेसि मए
 पूत्रानुहाओ वा अहा मारएविवअओ, अइ पहिपअति सो ठविकति, अइ अ अजाओ अम्मवगच्छंति अज्जापरिवादीए,
 ‘गामज्ज गाढा कंठा, ‘मोइअ’ गापादयं भिन्नापरो णरिसो, अज्जपरिवादीए ‘विआरे’ पि सण्णामूमी, उस्सगेणं पुरोइहे विज
 माय अनलिण दिण्डुति ‘वीआरएण’ गाढा, पुरोइहे विजमाये अ अइ एहिअति, ‘अणावाव’ गाढा पउसुवि ४, अतो विअपि वइपीओ
 प्रचनेतर पुरोइह ननिअएहिन् अत्रान प्रसंनेगेय पयोमा तनि पदमे विनिण चउरये या पोमरति, ओ एम तविमा अशुष्णाया,

एयावि कुलयाणं इत्थिआण जाऽऽवाता असंलोगा सा ततिए पुबद्धं तत्थ विधवा, आह—किं पुण पढं वीअं चउत्थं थडिलं अंतो पडिसिद्धं,
 उच्यते—‘जत्तो’ गाहा, एतोवि अप्पसारिअंतिकाउं पढमवीआणि ओमाणी वचंति, दुस्सीला वेसिन्थिणपुंसत्ति ‘चारमड’ पुबद्धं
 एते दुस्सीला, उब्भामइगमहिलाणं वेसिन्थीणं नपुंसगाण य अद्दाए पढमन्नितिएसु थंडिलेसु एति घोडा च्छा सोवगा परिअद्दा-
 गा हेट्टत्ति हेट्टाण्हाविता तेसि हेट्टाउवासणं पुबद्धं तेसि अप्पसारिअंतिकाउं पढमे थंडिलेसु गच्छंति, तेरिच्छंति वाणरपच्छद्धं, एते-
 वि उवसगंति, एवं अंतो गयं, ‘जइ अंतो वाघाओ’ गाथा कंठा, खेत्तमग्गणावसधीचिआराणि गयाणि । इआणि संजतीगच्छस्स आण-
 णत्तिदारं । ‘पडिलेहिअं च’ गाथात्रयं कंठं, संवंधेत्ति आमने भाविते, जतिणीगच्छस्स आणणत्ति गतं, इआणि वारए नेवत्तिदारं
 इति श्रीबृहत्कल्पचूर्चो ॥ अथ बृहत्कल्पवृत्तिलिख्यते सूत्रं ‘से गामंसि चा’ इत्यादिसूत्रं प्राग्वद्, अथ माष्यविस्तरः ‘एसेव’ व्याख्या
 एष एव—निर्ग्रन्थसूत्रोक्त एव यः ‘सिक्खवाधय’ इत्यादिकः क्रमो नियमो निर्ग्रन्थीनामपि ज्ञातव्यो भवति, यत्पुनरत्र विहारद्वारे नानात्वं
 तदहं वक्ष्ये समासेन । प्रतिज्ञातमेव निर्वहति—निर्गन्धीणं० भत्तद्धा० व्याख्या—निर्ग्रन्थीनां यो गणधरो—गच्छवत्तपिक्कस्तस्य प्र-
 रूपणा कर्त्तव्या, ततः क्षेत्रस्य संयतिप्रायोग्यस्य मार्गणा—प्रत्युपेक्षणा वक्तव्या, ततस्तासां योग्या वसतिर्विचारमूमिश्च, ततो
 गच्छस्य—संयतिवर्गस्यानयना, ततो वारको—घटवत्स्वरूपं, तदनन्तर भक्तार्थता—समुद्देशनं तस्य विधिः—व्यवस्था, ततः प्रत्यनी-
 ककृतोपद्रवतो निवारणं, ततो भिक्षायां निर्गमः, ततो निर्ग्रन्थानां कस्मादेको मासस्तासां च कस्मात् द्वौ मासौ ?, एतानि द्वारा-
 णि वक्तव्यानीति द्वारागाथाद्वयसमुदायार्थः, अथावयवार्थं प्रतिद्वारमाह—तद्यथा ‘पिअधम्ममे’ व्याख्या—प्रियः—इष्टो धर्मः श्रुतचारि-
 त्ररूपो यस्य स प्रियधर्मा, यस्तु तस्मिन्नेव धर्मे दहो—द्रव्यक्षेत्राद्यापदुदयेऽपि निश्चलः स दहधर्मा, राजदन्तादित्वाद्बृहद्गण्डस्य

पूर्वनिपात, संविधा द्विधा-द्रव्यता भावनम्, द्रव्यतो मृगं सदैव प्रत्यमानसत्त्वात्, भावतो यः संसारमयोद्विधः पूर्वरात्रा-
परायत्नल संश्रित-किंचा यथा कुतः? किंचा फलव्यपेक्षे? किंचा अन्वयमपि तपश्चर्मादिकमहं न करोमीत्यादि, 'बखउ' वि-
प्रक्षरयद्येतादवध-यापं घृषनास्यमिति कृत्वा सङ्गीतः-अवधमीकः, ओजस्तेषां भोगमयमपि वक्ष्यमाणलक्ष्यं तद्विधते यस्य स ओज-
सी नेजम्बी वेति, संप्रहो द्रव्यतो यस्मादिमिभावतः सञ्चार्यम्याम्, उपप्रहो द्रव्यत औपचार्यमि- भावतो ज्ञानादिभिः, एतयोः संय-
वीविषययोः संबन्धोपप्रहयोः कृत्वा, सञ्चार्यविह-जीतार्थः, एव एवंचिचो गवाचिगतिः-आयिकाणां गणपरः स्वापनीयः४॥ अबौजस्ते-
ज्यी व्याचष्टे-'आपेह' व्याख्या, अपेहो नाम-द्वितीयेन नातिदेव्यं नातिद्रव्यता परिबाहो-नातिस्वीत्य नातिदुर्बलता, अववा आरो-
ह-द्वितीयेष्वप्य परिष्कारो-बाहोचोविष्कम्भः, एतौ द्वौपि तुस्यौ न हीनाधिकप्रमाणौ 'विजमसो' चि भावप्रधानत्वाच्चिद्व्यस्व विभः
मांमत्वं नाम वपुषि पंखुलित्वा नाज्जलोक्यन्ते तथा इन्द्रियाणि च प्रतिपूजानि, न चक्षुःश्रोत्राद्यवयवविकलतति भावः, अयै-
तद्विधत यस्य स तजस्वीति स ओजस्वी, तेजः पुनर्देह-शरीर अनपच्यता-अलजनीयता, दीप्तिपुक्तत्वेनापरिवृत्तत्वं,
स्यानुपूर्व्या 'पुनर्मगतमार्मन्त्रण' इत्यादिना पूर्वोक्तप्रकारेण प्रत्युपेक्षणा गणचरेण कर्षण्या, आह-कि-केन-हेतुना गणपरः स्वय
मह प्रत्युपेक्षणाय ब्रजति!, उच्यते, यो बलीर्चर्यारी ब्रति स एव तुणभारं वहति, एवं यो निर्ध-वीगणस्याधिपत्वायनुभवति स
एव सारमपि तद्विन्नामरसुदहति, आह-संपत्य- किमर्थं न गच्छन्तीत्युच्यते-'संजई०' व्याख्या, यदि संपत्य- क्षेत्र प्रत्युपेक्षितं
गच्छन्ति तत्राचार्यस्य चतुर्गुणः-आज्ञादयश्च दोषाः, यथा दृढनिश्चय पश्चिमी ज्येनस्य गम्या भवति 'वेसि' वि यथा वा मांसयेमिष्य

आश्रयेणिका वा सर्वस्याप्यमिलवर्णीया तथा एता अपि, अत एव 'पल्लवप'ति विषयाधिना प्रयन्ते, तथा तुच्छास्ततो येन तेना-
 व्याहारादिना लोभेन प्रलोभ्य आसिआवर्ण-अपहरणं तामां क्रियते, एवमादयो दोषा भवन्ति । इदमेव भावयति- 'तुच्छेण' ।
 न्वर्णा कृत्वा वहति प्रवहणे चैत्यवन्दनार्थमारूढानां तेनाक्षेपणम्-अपहरणं कृतमिति, जह भरुञ्छे आगंतुगवाणिअओ तच्चणी-
 असइओ संजईओ रुववईओ दद्रूण कवडमड्डत्तणं पडिवण्णो, ताओ तस्स विसंभिआओ, गमणकाले पवत्तिणि विण्णवेइ-वहणठाणे
 मंगलट्ठा परिलाहणं करेमि, तो संजईओ पट्टवेह, अम्हेवि अणुगहिआ होजामो, तओ पट्टविए गया, कवडसड्डेण भणंति-
 पढमं चेइआइ वंदह, तो पडिलाहणं करेमिचि, ताओ जाणंति-अहो विवेगो. तओ चेइअवंटणत्थमारूढाणं पयट्ठिअं वहणं जाव आ-
 सिआविआओ। एएहिं० व्याख्या-एतैः कारणैः संयतीनां क्षेत्रप्रत्युपेक्षा कर्तुं न कल्पते, केन पुनः प्रत्युपेक्षणायां गन्तव्यमित्याह-
 गन्तव्यं मणधरेण विधिना, कः पुनर्विधिरित्याह-यः पूर्वमत्रैव मामकल्पप्रकृते स्थविरकल्पिकविहारद्वारे वर्णितः, आह-कीदृशे
 क्षेत्रं प्रत्युपेक्षणीयम् ? उच्यते, 'जत्थाधि०' 'यत्र ग्रामादात्राधिपतिर्भोगिकादिषु यः शूरः, चारमटादिभिरनभिभ-
 वनीय इत्यर्थः, स च भ्रमणानां-माधूनां विशेषं जानाति यथेदृशममीषां दर्शने व्रतमीदृशश्च समाचारः, एतादृशे क्षेत्रे साध्वीयोग्ये
 भ्रमणानां प्रत्युपेक्षणा भवति, तथा यत्र दुःशीलजनः तस्करश्चापदभयं वा यत्र नास्तीदृशे निष्प्रत्युपाये क्षेत्रे आर्थिकाणां प्रायोग्य-
 प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या भवति। अथ वसतिद्वारमाह- 'गुत्ता गुत्त' व्याख्या-गुत्ता इवया कुडधेन वा परिक्षिता, गुप्तदाग-कपाटद्वयो-
 येनद्वारा, यस्यां च शय्यातरकुलपुत्रकः कथंभूतः ?-मत्त्ववान्, न केनापि क्षोभ्यते, महदपि च प्रयोजनं कर्तुमश्वत्थयति, गम्भीरो

नाम मयतीना गुणापागण रष्ट्रापे नृपरिणाम न याति, तथा मीमा-चकिता अपहृ यस्य म मीतपपहृ, आर्षेकसारसया यस्य
भ्रष्टान्मात्रमपि रष्ट्रा परिणाम-मर्षोऽपि भवन कृपायमानस्मिहृति, न च कश्चिदन्याय ग्रहणि करोति, माह्वम्-अन्तर्भवता तद्वि
च यस्यपसुराधयमनुवर्तनीत तना मय्यत पिल्लज'पि यथा स्वकीयाया दृष्टितु स्तुषाया वा चिन्तां करोपि तथा यदेतानामपि
द्वयतीकनापुपसगन्धद चिन्तां द्रुमुत्पहर्त तना'य म्थापयाम, म ग्राह-चाह करामि चिन्तां, पर क्य पुनस्तद्वधणीया ?
तना मि'ततय यथा किन्दाधियां स्वरन्तन पदन्तन या दूयमान रभ्यत तथता यथा ममानुप' पगमानुपना उपद्रूपमाणा
मन्त्रि नन वना गधिता मवतीति, यपरे प्रनिरपु म्त्रोपाधपस्य दान कगेति तल म्थापनीया, अथाप्रतिपद्यमान स्थापयन्ति
मन्त्राग मागागिम्त्र'कनो मानमर्गिनीनो गृहाणि पयन्त-साधनो यस्या' मा मागारिकमानमर्गिनीगृहपयन्ता, गाथायामनुक्तो
ति गृहन्ता ॥ दृष्टय, निम्नस्पषाया-दूजनप्रबन्दादिप्रत्येपायरहिना विस्तीर्ण पुरोहट-गृहपधाद्गते यस्यां मा विस्तीर्णपुरोहटा,
वर्गि'नायविह'नामदिगगला-गीतादि'विहगहिनानां अकृमृहलानो-मंस्यो भोजनादिद्विया' क्य कर्मेन्तीति कौतुकव
जितानो नाहितानां-माधुमादीमामानारीयागिनानां मंसि यत्प्रनिष'म-ग्रत्यामक तत्र नामच नातिदूर मंसतीप्रनिषयो ग्राह,
प्रगायावापपरिपाट्या प्रगायागम्यरूपमाट- भोज्य'० 'कृहन्'० व्यामथा-यो भोगिक-महत्तगदि बहुस्पजन'-यद्व्याधिफन्तवा

प्रेरकः—पिङ्गादीनां स्वगृहे प्रविशतां निवारकः कुलीनः परिणतवयाश्च प्रतीतः, अभीरुः—उत्पन्ने महत्यपि कार्ये न विभेति—कथ-
 मेतत्कर्त्तव्यमिति, अनभिगृहीतः—आभिग्रहिकमिथ्यात्वरहितः—अकुतूहलः संयतीनां भोजनादिदर्शने कौतुकवर्जितः, यस्तु कुलपुत्रकः
 सत्त्ववान्—न केनाप्यभिभवनीयः भीतपर्यत् प्राग्वत् भद्रकः शामने बहुमानवान् परिणतो वयमा मत्या वा धर्मार्थी—धर्मश्रद्धालुर्वि-
 नीतो—विनयवान्, एष आर्थिकाणां शय्यातरो भणितस्तोत्रैरिति, गतं वसतिद्वार। अथ विचारद्वारमाह—‘अणावाय०’ व्याख्या—
 अनापाता असलोका? अनापाता संलोकार आपाता असलोका? चेति चतस्रो विचारभूमयः, एतासु संयतीनां
 विधिमाह—‘विआरे’ व्याख्या, यदि पुरोहडे विद्यमाने सयत्यो ग्रामाद्बहिर्विचारभूमौ गच्छन्ति ततश्चतुर्ष्वपि स्थण्डिलेषु प्रत्येकं
 चतुर्गुरुकाः, अन्तरेऽपि त्र—ग्रामाभ्यन्तरे पुरोहडादौ आपातासंलोकलक्षणं तृतीयं स्थण्डिलं वर्जयित्वा शेषेषु त्रिष्वपि
 स्थण्डिलेषु गच्छन्तीनां त एव चत्वारो गुरुकाः, यत्र कुलजानां स्त्रीणामापातो भवति तत्र गन्तव्यं, किं पुनः कारणं
 प्रथमादीनि स्थण्डिलानि तामां नानुजायन्ते?, उच्यते, ‘जतो दु०’ व्याख्या—‘जतो’ न्ति यस्यां दिशि दुःशीलाः—
 परदारामिगामिनः पुरुषाः—तथा वेश्याः स्त्रियो नपुंसकाश्च हेतुत्ति अधोनापिताः तिर्यश्च चत्वारो वानरादयः आपतन्ति सा तु
 —मा पुनः दिग् प्रथमा द्वितीया चतुर्थी च प्रतिकुशा—निषिद्धा, प्रथमादीनि स्थण्डिलानीत्यर्थः, अर्थेनामेव निधुक्तिगाथां व्याचष्टे
 —‘वारुभडा०’ व्याख्या—चारभटाः—राजपुरुषाः घोटाः—चट्टाः मिण्ठा—गजपरिचर्त्तकाः सोलाः—तुर्गाचिन्तानियुक्ता एवमादयो
 ये तरुणाः मन्ता दुःशीलाः प्रथमाद्वितीययोः स्थण्डिलयोरनापातत्वादेकान्तमितिकृत्वा उद्भ्रमः स्त्रीषु वा वेश्यासु वा अमंसुडत्ति
 नपुंसकस्तेषु पूर्वप्राप्तेषु तदर्थं—तेषामुद्भ्रामकस्त्रीप्रभृतीनां प्रतिषेधनार्थमायान्तीति चतुर्थं स्थण्डिले संचलितत्वाद् एते दुःशीलादयः

मंपतीरम पश्य, मंपतीवर्णनं तन वा ह्यमन् इत्यतस्तदपि निषिध्यत, 'हेतुः' व्याख्या-अथस्तादुपासनम्-अथोक्तोपक्रमं
प्रत्य उद्गाहो भवति, तथा सान्तरमपूरणम् मनुष्याणामप्योक्तोपक्रमं कृत्वापराभागेने मति यदुरीर्मोहास्ते मंपतीं गच्छन्ति ततो
'अत्रंनो' व्याख्या-यद्यन्त - प्राप्यन्तरे व्यापान-पुष्टोद्गाहोदरभास्ते बहिस्तासां वृषीया विचारभूम्यासंलोक्यता-
नुज्ञाता नवापि गीतापरापतो प्रायो, न पुरुषाणां, देवा विचारभूमयोऽज्ञापातासंलोक्यता आधिक्यानां नातुज्ञाताः। गत विचार-
डाहं । अथ मंपतीगच्छप्यानपनमिति दाहमाह-'परिते' व्याख्या-एव च सति विचारभूम्यादिविधिना प्रत्युपेक्षितं च संयती
गच्छन्ति छागं तु ममः वा मापूनां साधनः पुरतो वा मापूनामप्रतः स्थिता संयस्यो गच्छन्ति । 'निष्पत्तिः' व्याख्या-निष्प्र
त्यपाच मंपतीनां मंपतिन - स्तत्रावीपाः नाविताम-मम्यदपरिणतजिनवचना-निर्विकारा संयतास्ते मह गणपर आत्ममहि-
तीप आत्मदतीयो वा मंपतीविवक्षितं श्रेष्ठं नयति। अथ स्तेनार्दीनां मंपं वर्तत ततः मार्गेन मार्गे नयति, यो वा संयतः कृतकरः
रशुद्रावक्रान्तागम्यमेन महितः मंपतीस्तत्र नयति, म व गणपर म्यं पुरतः स्थितो गच्छति, संयत्यस्तु मार्गतः स्थिताः, अ
इव मन्त्रानामुपन्यस्य दृषयमाह-'उभयः' व्याख्या-एक युरयो मुक्त-उभय-आधिक्यसंज्ञा नदर्शमादिद्वयदादयमिन् वा क्वपि
अप्योऽन निरिष्टम्-उपविष्ट मन्त्रं मंपं प्रतनी च या त्रेरपतु इत्यनेन हेतुना संयस्यः पुरतो गच्छन्ति, अत्राचार्य आह-तत्र यदुक्तं
तनु न पृथगे इत इत्याह- पुरतो गच्छन्तीनां नामामयिनय माधुष संजायते, लोकाधिक्यं चैवं स्फुटं भवति-अथो मंडिलाम

ध्यानमयीया दर्शनं, यत एवमतो मार्गतः स्थिता एव ता गच्छन्ति, उभयं च—कायिकीसंज्ञारूपं यतनयां कुर्यात्, कापुनर्यतनेति
 चेदुच्यते, यत्रैकः कायिकसंज्ञां व्युत्सृजति तत्र सर्वेऽपि तिष्ठन्ति, तथा स्थिताश्च तान् दृष्ट्वा संयत्योऽपि नाग्रतः समागच्छेयुः, ता अपि
 प्रपुत एव शरीरचिन्तां कुर्वन्तीति गतं गच्छस्यानयनमितिद्वारं । इति बृहत्कल्पभाष्यवृत्तिप्रथमखण्डे प्रथमोद्देशकप्रान्ते ।
 एवं व्यबहारवृत्ताद्यपि बोध्यं । तथा—पहगमणवसहिआहारसुअणथंडिल्लविहिपरिट्ठवणं । नायरह नेव जाणह अजावड्ढवणं चेव ॥१॥
 इति श्रीउपदेशमालायां, अत्रार्यिकावर्त्तनं वर्त्तापनं न जानात्यनेन प्रकारेणार्यिकया प्रवर्त्तनीयं, ग्रामादौ स्थितौ गमने च सम्य-
 गाचारपरिज्ञानशून्यः प्रवर्त्तमानः पार्श्वस्थो भण्यते इत्यर्थः, यस्तु जानाति स तु प्रागुक्तविधिना ग्रामादौ विहरन् साध्वीभिः महापि
 जिनाबाराघक्रो बोध्यः । न पुनः स्वनिश्रिताः माध्व्य एकाकिन्यो भ्रमन्ति, स्वयं च तद्विरहितो ग्रामादौ यात्यायाति चेत्यादि ।
 आगमोक्तविधिना गरीरचिन्तानिमिचमपि बहिर्गमनं साध्वीनामनुचितं, कथं स्वेच्छया तासां ग्रामानुग्रामविहारकरणमुचितमिति
 सूक्ष्मधिया पर्यालोच्यं ॥ नन्वेवं विहारकरणविधिरपि माध्वीनामेवागमे भणितत्तासामेवानार्यलोकेभ्यः शीलखण्डनादिभयसंभवात्,
 ह्याक्षिकवेषधारिणीनां तु सम्यक्त्वस्याभावेन शीलगुणलेशस्याप्यभावाच्च तासां शीलखण्डनादिभयमिति स्वेच्छयाऽपि ग्रामानु-
 ग्रामपरिभ्रमणेऽपि न काश्चिदोषः, तथा च सिद्धान्तसम्मतिप्रदर्शने किं प्रयोजनमितिचेत्, सत्यं, नहि वयं कुपाक्षिकवेषधरास्तेद्वे-
 षधारिणीभिः सह परिभ्रमन्तिवितिधिया सिद्धान्तसम्मतिं दर्शयामः, किंतु तद्वचसा मुग्धजनानां शङ्कापातकं यत्तत्पराकरणमेव
 प्रयोजनमिति गार्थार्थः ॥९७॥ अथ पुनरपि न्यूनमुत्त्वमाह—

अहृणा मामविहारं बुच्छिद्वं भणइ छिन्नसन्नो आ । जिणदत्तो जिणदत्तोवएसपरमत्थममुणंतो ॥९८॥

अधुना-मग्नमिदं कालं मामविहारं-भासकल्पन विहारं व्युच्छिन्नं भवति जिनदणो नाम खरतरमठाकर्मकः, क्रीडन्-!-छिन्न-
 संघात-छिन्ना संघा-सुरदित्तश्रया यस्य स तथा, किं कुर्वन्-अजानन्, का-जिनेन-वीर्यकृता यतो य उपवेद्यस्तस्य परमार्थे
 -रदस्यमिति गापाय ॥१८॥ अर्थं कृत इत्याह--

जन्मोषु मामकल्प अक्षो सुखमि नस्त्य अ विहारो । इमं सिद्धममि कुड विट्ट विट्टिपद्मजोहि ॥१९॥
 यद्-यथात्कारणान् मामकल्प सुखा अन्यः यत्र विहारो नास्तीति सिद्धान्तं दृष्टिप्रधानं-सुखाधुमिदम् । यथा दृष्टं तथाचाह-
 पदियसो लङ्गप्रथमं न उपुवपागे न दमविष्णानं । पाषाणारुणमेव दोषा अविवारपद्वमि ॥ १ ॥ अस्या अर्थ-प्रतिबन्ध-
 न्नप्यानगदिवस्तुनिबन्धं लघुत्व च-अवयवे व्यग्रं परित्यज्यान्वयपदेभ्यु व्यासक्ताः अनुपकार-विचित्रदेवत्वित्जनानामुपदेव-
 दानामावन 'देवविष्णान' नि न-देव देवपु-विचित्रमण्डलपु संवरतां यद्विज्ञानं-विचित्रलोकोकोचरुद्रानं 'बाणाराह' चि नोद्गा-
 राचना, आत्मा वैश्व-मोक्षं मामकल्पं अण्यो मुनिमि नम्यि उ विहारो'ति, एते दोषा अविवारपद ॥ कदाचित्संयमवार्धकारिदु-
 मिष्वन्तल्यादिद्वारास्वनाद्रूप्यतो मामकल्पामवने तु वमनिपाटकपरार्धपतेनान्वत' अयनपूमिपरार्धपतेनापि वार्यमवश्यं विनयेय पदं,
 यदृक्त-"कालादनीमजो पुन न ररुजो जन्-कीरण निग्रहा । मोक्षेण उ कथ्यते संसारगर्वेष्वपिदि ॥१॥ संस्तारकल्पस्यैवपादिमिरि-
 त्यय । इति पञ्चाङ्गाकृतौ ॥ तथा मामादूर्ध्ववक्ष्याने वमतिरप्युपहता भवति, यदागम"-र्धवपिदे उपपाद पं०, त-उद्यमोववापर-
 उपायमोरुपाद पमयोवपमप० पमिष्कम्यावपाण० परिग्रहोववापर्य इति श्रीस्थानाङ्गे, एतद्वृत्तपेक्षेदेवो यथा-तथा पेरिग्रहा-
 भासगा तयोपपत्त्यादेरकल्पता, नयोपपेयया उक्ताकिना दिग्दृक्कार्पुना यदासेवितृपुपकरणं तदुपगतं यदतीति समपकल्पवत्त्वा "अ

गण अप्पल्लिब्धश्चण जडवि चिरेण न 'उवहमे'ति वचनाद्, अस्य चायमर्थः—एकाकी गच्छन्नष्टो यटि जागति दुग्धादिषु
 च न प्रतिबध्यते तदा यद्यसौ गच्छे चिरेणागच्छति तथाप्युपधिर्नोपहन्यते, वसतिरपि मामचतुर्मासयोरुपरि कालातिक्रान्तेति,
 तथा मासद्वयं चतुर्मासद्वयं चावर्जयित्वा पुनस्तत्रैव वसतामुपस्थानेति च तदोपाभिधानाद्, उक्तं च—“उउवामासुमईता काला-
 तीता उ सा भवे-सेजा-। सा चेव उवढाणा दुगुणा दुगुणं अवजिन्ता ॥१॥” इति श्रीस्थानाङ्गवृत्तौ, तथा “संवच्छरं वावि परं
 पमाणं, वीजं च वासं न तर्हि वसिजा। सुत्तस्स मग्गेण चरिज्ज भिक्खू, सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ ॥१॥” इति श्रीदश० (५१०५)।
 तद्वृत्त्येकदेशो यथा—संवत्सरं वापि, अत्र संवत्सरशब्देन वर्षासु चातुर्मासिको ज्येष्ठावग्रह उच्यते तमपि, अपिशब्दात् मासमपि, परं
 प्रमाणं—वर्षाश्रुतबद्धयोरुक्तदृष्टमेकत्र निवासकालमानम्, तद्वितीयं च वर्षं चशब्दस्य व्यवहित उपन्यासो द्वितीयं वर्षं च वर्षासु,
 चशब्दान्मासं च क्रतुबद्धे, न तत्र क्षेत्रे यत्तद्, यत्रैको वर्षाकल्पो मामकल्पश्च कृतः, अपि तु सङ्गदोषाद्वितीयं तृतीयं च परिहृत्य
 वर्षादिकालं, ततस्तत्र वसेदित्यर्थः, सर्वथा, किं बहुना ?—सर्वत्रैव सूत्रस्य मार्गेण चरेद्ब्रिहूः—आगमादेशेन वर्त्तेतेति भावः, तत्रापि
 नौघत एव च गथाश्रुतग्राही स्याद्, अपि तु सूत्रस्यार्थः—पूर्वापरविरोधितव्युक्तिघटितः पारमार्थिकोत्सर्गापवादगर्भो यथाऽऽज्ञाप-
 यति—नियुक्ते तथा वर्त्तेत, नान्यथा, यथेहापवादतो नित्यवासोऽपि वसतावेव प्रतिमासादि माधूनां संस्तारकगोचरादिपरिवर्त्तेन,
 नान्यथा, शुद्धापवादाद्योगादित्येवं वन्दनप्रतिक्रमणादिष्वपि तदर्थप्रत्युपेक्षणानुष्ठानेन वर्त्तेत, न तु तथाविधलोकेहर्था तं परि-
 त्यजेत्, तदाशातनाम्रसङ्गादिति श्रीदशवै० वृत्तौ ॥ इत्यनेकग्रन्थसिद्धेऽपि मासकल्पव्युच्छेदवचनं महापापमिति गाथार्थः ॥९९॥
 अथ यद्वचनं तस्य-आन्तिजनकं तदाह—

त मामकस्य अविदास्य अथ पण्यवत्पुण अस्ति । त तणेव क्रमेण नवकस्या निधमजो नऽपुणा ॥२००॥
 पन् 'मामकस्याविदास्य' दितिरचने पण्यवस्तुके-यत्रवस्तुकावास्ति-विद्यते तथेन क्रमेणैकस्मिन् कस्मिन्मासकस्यं विधा-
 नादीनां शीतस्य, मामकस्यमग्नौ यमित, यदुक्त-अह दकस्मिन्मासीमाए पटिलेइति हो इमे दोषा-मरणपात्रं न लभंति, अलभंते च
 विराट्त्वं पावेति एतत्वं वा पोषेति तं वा विक्रयं अलभमाणा मामकस्यं भवति"ति श्रीआचार्यकपारिष्ठापनिकानियुक्ति
 प्रान्त श्लाघंतिगाथायं ॥२००॥ अथ इतुमाह—

कालपरिहाणिशोभा विस्तारमावेण उणया अकथा । अहिण पाङ्गवसदीसंधारगववपाईति ॥२०१॥
 सान्मय व परिहार्ता संवमतुगाह नग्नि विचार्य । उपणाह वद्विज्जं न इ चयणा मंडण अंग ॥२०१॥ इत्यागमवचनात्कालप-
 रिहाविदासाद् धर्माभावेन ऊनता स्याद्, अयं माव -दृष्टमकले नगराणि ग्रामतुल्यानि ग्रामाश्च प्रेतवनोपमा भविष्यतीति प्रायो
 मामकस्यपोग्यानि धर्माप्यन्यानि, तत्रापि अनुगमिकपोग्यान्यन्यानीतिहत्वा माऽपि कवस्थानेन कृतादिषु प्रतिबन्धमात्रः साधबोऽ-
 हरि एवं दुरं वा, तथाच धान्यत्र भित्तानां उन्नतां साधुदर्दनायमाहन कथं धर्मप्राप्तिः स्याद्, अथाचरणयोनंतार्या हेतुमाह-
 अण्व स्यादि अथवेत्यपवादपद-पि कवस्थान पात्रके च सति संस्तारकस्यस्ययादिभिरेकत्र क्षेत्रेऽप्यप्यवत्प्यम्, अथ भाव-कस्यापि-
 नवाविपलान्यान्मिडावेऽश्वमो विदागाशौ पात्रकपण्यवत्त्वेन निष्ठति, तस्याप्यप्यभावे च यमनियरावर्त्तनेनैव संस्तारकस्यस्यवेनापि

आतन्यमिति प्रागुक्तपञ्चाशकवृत्त्याधनुसारेण सा आचरणा ऊनताविषयिणी बोध्या, अन्यथैव विकल्पासम्भात्. नहि व्युच्छिन्ने मासकल्पे पाटकादिपरावृत्तिभणनं सप्रयोजनं स्याद्, यद्यपि कुपाधिकस्य देशान्तरपरिभ्रमणमग्निवत्तत्तद्देशनिवासिनां जनानामहि-
तायैवेतिकृत्या नित्यवास एव श्रेय इति तदर्थं शास्त्रसम्मतिप्रदर्शनमरुचितमेव, तथाऽपि मासकल्पाविहारवदिति वाक्यमुद्धोषयन् तीर्थान्तर्वर्तिना कतिचिन्मुग्धानां प्रमादरुचिकानां च साधूनां शङ्काहेतुर्भवतीति तन्निरासार्थं मासकल्पमेवेतिगाथार्थः ॥ २०१ ॥

अथ तात्पर्यमाह—

एन करणाणुपणा तत्थवि जो भणइ मासवुच्छेअ । सो ग्वित्तमुच्छकहममंहुओ पडिअमण्णो ॥२०२॥
एवं—प्रागुक्तप्रकारेण मासकल्पादिकरणानुज्ञा जिनाब्जा, तत्रापि यो मासकल्पव्युच्छेदं भणति स क्षेत्रमूच्छा—नित्यवाससलाम्पटयं तल्लक्षणो यः कर्हमः—कचवरः तत्र तत्संबन्धी वा मण्डकः मन पण्डितंमन्यः—स्वगृह एवात्मानं पण्डितं मन्यते इति गाथार्थः ॥२०२॥

अधोनमस्त्वन्नमुपसंहरन्नाह—

गिह्णिणो पाणागारा पंचासयमाइबुत्तअविलुत्ता । इच्चाइ अणेगविहं उस्सुत्तं तम्मए ऊणं ॥२०३॥
गृहिणां पानाकाराः ‘पाणस्म लेवेण वा अलेवेण वा अच्चेण वा बहलेण वा समित्थेण वा असित्थेण वे’ति पानस्य षडाकाराः न सम्भवन्तीति निजमतिविकल्पनया पञ्चाशकाद्युक्ता अपि लुप्ता—णिगन्तर्गम्यः लोपिता—नाङ्गीकृताः, तत्र पंचाशकादिर्यथा—“इह पुण अद्धारूवं णवकारादी पइदिणुवओगिति । आहारगोअरं जइगिहीण भणिओ इमं चेव ॥१॥ गहणे आगारे सामाइए चेव विहिममाउत्तं । मेए भोगे मयपालणाए अनुबंधभावे अ ॥२॥ति” पंचा० सूत्रे (१८७-८) तद्वृत्तौ च० गृहिसाधुसाधारणप्रत्याख्यानं तदाकारा-

दयध र्गणिनाः पर न मद , तथाऽऽस्तामन्यद् , असंयम्यपि पारिष्ठापनिकाकारो गृहिणामस्सल्लितपाठोच्चारणद्वयवित , तथाहि-ननु
 परिष्ठापनियमदय आहारा मापनामेव घटन्ते, ततो गृहिणामपुकेमेवद् , नैव, यतो यथा गुर्वारिदयः पारिष्ठापनिकस्यानधिकारिभ्यो
 निनिन्यायाद् , एव गृहस्था अपीति न दोषः, इत्यादि प्रथमपञ्चाशकहस्ताविस्थादि अनेकविधमनस्तत्त्वं तन्मते-सुरतरसते मव-
 म्मद् नहभजद्वहाने उभयसहाय हयिञ्च तद् युञ्च । अभियद्विर्त्तमि मायणि पञ्चोसवणाभि ओसवणा ॥२०४॥

अय-अनन्तरमपि कृत्यद्रूपणानन्तरमुपयन्वभावययथात्थानं यथा मयेतथा कस्ये इति पूर्वार्थे । अय किं तदित्याह-
 अनिगपित-अनिर्वाहितमैवस्मर धारणादिमामहदो कदाचिच्छावयेऽपि-धावणमामऽप्यपभवका-अवगत भावणमागमादिभ्यो य
 म्या मा, कृत्वागम मावन्मरिचप्रतिग्रमत्वादिपञ्चकृत्यपिद्विष्ट भावणपि पशुपणापर्वं भवतीति अवकायात्वात् पशुपणाया अय
 धारणानुगूढं भवति, तथोपयम्यमाह, नात्रपदो हि पशुपणायाः स्थान भवति तस्योगे च न्यूनपुत्त्रम् अस्थानभूतं च भावये
 ततोपनमदिभ्रमित्युपयस्वभावयुक्तमिति गायार्थं ॥२०४॥ अथ यथाऽऽगमोक्तं तथा आह-

यद्-पश्यान् नमित्यनद्वार मनिश्चिन्ताय मासतिष्ठन्नु मुसत्या च दिने-अर्थः अवकायमते-सिद्धान्तोक्तत्वेन भवणयोरप्युत्तरमिव
 यन्मग्निम् नात्रपदं मासं पशुपणा मयति यगगम-“अगमे भयनं महाभीरे यामार्गे मयीमराण मासे वरुद्धेने मयचरि राईदिण्णिह

सेसेहि वामावासं पञ्जोसवेति"ति श्रीसमवायाङ्गे, एवं चागमस्यदिद्या पर्युषणाव्यतिकरः श्रावणशुद्धौ भाद्रपदे भाद्रपदशुद्धौ च द्वितीयभाद्रपद एव पर्युषणा सिद्ध्यति, अन्यथा 'सत्तरि राशदि एहि सेसे' हन्ति प्रवचनवाद्या स्यात्, नन्वेवं 'सवीमहराए मासे वइकंते' सि प्रवचनवाद्याऽपि किं इक्षुपथं नावतीर्णित्वेन्मैवं, तत्र प्रवचनबाधागन्धस्याप्यभावाद्, यतोऽभिवर्द्धितो मासोऽवगिष्यत्र वा दिनगणनापत्तौ नोपन्यस्यते, कालचूलकत्वाद्, अन्यथा कार्तिकसितचतुर्दश्यां चतुर्मासिकप्रतिक्रान्त्या "पंचमं मासाहं दसणं पक्खवाणं पंचासुत्तरसरराइदिआणं" इत्यादि चातुर्मासिकधामणकालपाकः, तथा 'तेरमणं छवीसणं पक्खवाणं तिणिणसयनउइराइदिआणं' मित्यादि सांवत्सरिकधामणकालपाकश्च वक्तव्यो भवेत्, तच्च तवाप्यनिष्ठमिति भाद्रपद एव पर्युषणा आगमसिद्धेति गाथाशार्थः ॥२०५॥ अथोक्तमेव इद्वयति—

जह चाउमासिआइं कत्तिअमासाइमामनिअयाइं । तह भइवए मासे पज्जोसवणावि जिणसमए ॥ २०६ ॥

यथा चातुर्मासिकानि कार्तिकमासादिमासाः—कार्तिकफाल्गुनाषाढमासास्तैः सह नियतानि—नियमितानि, कार्तिकचतुर्मासिकं कार्तिकसितचतुर्दश्यामेव, फाल्गुनचतुर्मासिकं फाल्गुनमास एव आषाढचतुर्मासिकं त्वाषाढमास एवेति नियतमासप्रतिचद्धानि तथा पर्युषणापि जिनसमये—जिनसिद्धान्ते भाद्रपद एव मासे नियता चतुर्मासिकवत्पर्युषणाऽपि मामनियतेत्यर्थ इति गाथाशार्थः ॥२०॥ अथ मासनियते पर्युषणापर्वणि जिनदत्तः कीदृग् संपन्न इत्याह—

मासाइअंमि बुइढे पढमोऽवयवो पमाणमिअ वयणे । जंपतो जिणदत्तो अजहट्टाणेण उस्सुत्ती ॥२०७॥

मासादौ बुद्धे आदिशब्दाच्चिथिरिति भास्यति थ्योर्वृद्धौ मत्यां प्रथमोऽवयवः प्रमाणम्, आषाढादिमामशुद्धौ प्रथमो मामः तिथिषुद्धौ

प प्रथमातिथि प्रमाणमिति वचने
नान्यथा

अपना'णि अवाणा जितदत्त अयथास्थाननोत्पत्तीतिगाथाय

॥२०७॥ अथ मासादिषुदो

युद्धं

युद्धं पदमाऽप्ययथा ननुमआ निअयनामकज्जेस्तु । जण्ण नद्धज्जकारो इअरो सस्युस्तमे सुमओ ॥२०८॥

युद्धं मासरो इद मति तदाय प्रथमोऽयथाः, युर्योदयद्वयस्यद्वितीः तिभिर्विद्वेत्सुच्यते, तत्रापद्युर्योदयस्यचिन्मा तिथिः प्रथ
माऽयथा द्वितीयादयस्यचिन्मा न द्वितीयोऽयथा मण्यते, यथा वैकस्यां सञ्चान्तौ मामुदयस्योदयः स्यात्तदा मासद्विद्वेत्सुच्यते,
नय प्रथमादयस्यचिन्मा मन्त्रानिरव प्रथमोऽयथा मण्यते, यथा वैकस्यां सञ्चान्तौ मामुदयस्योदयः स्यात्तदा मासद्विद्वेत्सुच्यते,
मनिष्यादिमन्ता म्यात्, नय प्रथमा तिथिर्मामो या नित्रकनामकार्येषु-आयाहादिमासेषु प्रतिपदादितिथिषु चेदं कर्षव्यादिरूपेण
गम्यनानामाहितकृत्तु नपुंसक इव नपुंसका पोष्यः, यथा हि नपुंसकः स्वापत्योत्पन्नमिषिकृत्याममर्षस्त्वया तवभामाहित
इत्यं प्रस्यप्येतुर्गतेति, नपुंसक इव इतुमाद 'जण्ण'ममित्यलङ्कार यद्-यस्मादितरो द्वितीयोऽङ्गो द्वितीयतिथ्यादिसंज्ञितस्त्वत्कार्य
इत्ययं अयं मास-यथा द्वि-यिद्विगुणातिथिपतुरद्वी, मा च प्रथमने पाधिप्रपञ्चसेवनामिमना, गुत्साय कृत्यं चतुर्थतय पाथिक
प्रतिदमर्ष यस्यान्ति तद्विद्वेत्सुच्यते, नय प्रथमोऽयथा मण्यते, यथा वैकस्यां सञ्चान्तौ मामुदयस्योदयः स्यात्तदा मासद्विद्वेत्सुच्यते,
ना मासो नाप्य-मो-पि मण्यति चतुषाविजिज्ञास्य श्रीमंषम्य पयुषणापय-वन प्रनयने प्रगीत-तस्यापि कृत्यं मर्षमाणुर्बन्धमा

लोचनान् २७४ मतपों ३ लोचनं ४ माघत्सरिकग्रतिक्रमणं ५ लक्षणानि नियतानि, तान्यधिकृत्य प्रथमो भाद्रपदो नपुसक-
 यदममर्थः, नपुसकत्वं च ज्योतिर्विदा प्रतीतमेव, यदुक्तं—“यात्राविवाहमण्डनमन्यान्यपि शोभनानि कर्माणि । परिहर्तव्यानि बुधैः,
 सर्वाणि नपुंसके मासि ॥१॥” इति, तस्मात्सर्वोत्तमो द्वितीय एव भाद्रपदोऽधिकर्तव्यः, एवमष्टम्यादयस्तिथयः कार्तिकादयश्च मा-

मा अपि योजनीया इति गाथार्थः ॥२०८॥ अथ परोक्तमुपहास्यवचनमुद्गाह्य दूषयितुं गाथायुग्ममाह—

तत्तण्डलिम मासे पुण्णापुण्णायवचमच्चुछुहं । तह लब्भलाहु लोए न होउ किं जेण सो कीवो ? ॥२०९॥

तद्यमुपहासमयणं नगिणस्म वडंकिअं पि पण्ड पुरिसं । जं चाउमासपमुहे निअगलपासंसि न मुणेइ ॥२१०॥

एतेन—प्रागुक्तप्रकारेणाधिकं मासे पुण्यै—दानादिलक्षणमपुण्यं—हिंसादिलक्षणं पापम् आदिशब्दात् तज्जन्यं कार्यम्बर्गादिलक्षण-
 मपत्यं—गर्भाध्मणप्रसवादिलक्षणं मृत्युः—पञ्चत्वं धुधा उपलक्षणात्तृपादिपरिश्रहः, पुण्यं चापुण्यं चादिर्यस्य पूजादेस्तत्पुण्यापुण्यादि तच्चा-
 पत्यं च मृत्युश्च धुधा चेति समाहारद्वन्द्वः, तथा लभ्यलाभो लोके किं न भवति ? येन सोऽभिवर्द्धितो मासः क्लीबो भण्यते, उप-
 लक्षणात्किं न मासः काकेन भक्षित इत्येवमुपहास्यवचनं नग्नस्यालङ्कृत—वस्त्राभरणदिभिः सर्वाङ्गविभूषितमपि पुरुषं प्रतीव- बोध्यं,
 यथाहि कश्चिद्भूतान्तो विवह्रीभ्रय परिभ्रमन् विभूषितमपि पुरुषमुपहसति तथाऽयमपीति, भूतार्तत्वे हेतुमाह—‘जं चाउ’ति यद्-
 यस्मात् चातुर्मासिकप्रमुखे—चातुर्मासिकमावत्सरिककृत्येषु निजगलपाशमपि न जानातीत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयम्—अत्र कश्चिच्छ्राव-
 णिकोऽतिवाचालतया व्रते—ननु भो अधिको मासः किं काकेन भक्षितः किं वा तस्मिन् मासे साधुदानजिनपूजादिकृत्यजन्यं पुण्यं
 न भवति उत हिमाद्याश्रवसेवातः पातकं न भवति उत गर्भाधानग्रमवादि न भवत्यथवा क्रणादासंभवः किं वा तन्मासे बुभुक्षा

च प्रथमा त्रिपि प्रमाणमिति रचने उपेक्षा'पि प्रमाणा जितशय अथवा स्थाननोत्पत्तीति गाथायं

नान्वक्तव्यमाह—

अथ मासादिद्वयोः

॥२०७॥

पुष्ट पदमाऽयमथ नपुंस आनि अयनामकज्जेस्तु । जण नयज्जकारो हअरो सभ्युस्तमे सुमओ ॥२०८॥

इदं-प्रामाण्ये इदं मति तदीयं प्रथमोऽवयव, धर्मोदयद्वयस्य द्वितीयः तिमिर्ध्वस्युच्यते, तत्राद्ययोर्दयावच्छिन्ना त्रिपि प्रथ

तत्र प्रथममादयावच्छिन्ना मन्त्रान्तरेव प्रथमोऽवयवो ग्रह्यते, यदा वैकल्या संक्रान्तौ मासद्वयस्योदय स्यात्तदा मासश्चिद्विष्यते, मनिष्यादिर्नना म्यात्, तत्र प्रथमा निषिर्मानो वा निवक्रनामन्त्रोपपु-वापदादिमासेषु प्रतिपदादितिषिषु वेद कर्षव्यादिरूपेण कृत्यन्वव प्रथमा त्रिपि प्रथमो मानो वा न ममर्थ, न पुन मर्वेष्यपि कार्येषु, नहि नपुंसकोऽपि स्वास्यं प्रत्येतेषुरपि भोजनादि इत्ये प्रत्यत्येतेषुरननि, नपुंसकत्वे इतुमाह 'जण'कमित्यलङ्कारे यद्-यस्मादितरो द्वितीयोऽन्त्रो द्वितीयतिष्यादिसंज्ञिनस्तत्कार्य इत्ये अय माप -यथा क्ति विवक्षिता निषिधतुदृष्टी, मा य प्रवचने पाधिकपर्वत्वेनाभिमत, तस्माच्च कृत्यं चतुर्थतया पाधिक-प्रतिवचनं यस्यात्, तन्कृत्यकरो द्वितीय एषान्ता, न पुनः प्रथमोऽपि, तस्य तत्कृत्यमधिकृत्य नपुंसकपदसामर्थ्याद्, एवं विधिना मानो माप-मो-पि मग्गति चतुषानिच्छिन्नस्य भीर्त्तपस्य पपुषणापयमेव प्रवचने प्रतीतं तस्यापि कृत्यं मर्वसापुर्वेवन्दना

लोचना २५८ मतपो ३ लोच ४ भावत्सारिकप्रतिक्रमण ५ लक्षणानि पञ्च कृत्यानि नियतानि, तान्यधिकृत्य प्रथमो भाद्रपदो नपुंसक-
वदसमर्थः, नपुंसकत्वं च ज्योतिर्विदां प्रतीतमेव, यदुक्तं—“यात्राविवाहमण्डनमन्यान्यपि शोभनानि कर्माणि । परिहर्त्तव्यानि बुधैः,
मर्वाणि नपुंसके मासि ॥१॥” इति, तस्मात्सर्वोत्तमो द्वितीय एव भाद्रपदोऽधिककर्त्तव्यः, एवमष्टम्यादयस्तिथयः कार्तिकादयश्च मा-
मा अपि योजनीया इति गाथार्थः ॥२०८॥ अथ परोक्तमुपहास्यवचनमुद्भाव्य दूषयितुं गाथायुग्ममाह—

ः एरण्डहिं मासे पुण्णापुण्णायवचमच्छुहं । तह लब्भलाहु लोए न होट किं जेण सो कीवो ? ॥२०९॥

एवमुच्यते मासे नगिणस्म वल्लंकिअं पि पड पुरिसं । जं चाउमासेपमुहे निअगलपासं पि न मुणेइ ॥२१०॥
एतेन—प्रागुक्तप्रकारेणाधिकं मासे पुण्ये—दानादिलक्षणमुपुण्यं—हिमादिलक्षणं पापम् आदिशब्दात् तज्जन्यं कार्यम्वर्गादिलक्षण-
मपत्यं—गर्भधरणप्रसवादिलक्षणं मृत्युः—पञ्चत्वं क्षुधा उपलक्षणानृपादिपरिग्रहः, पुण्यं चापुण्यं चादिर्यस्य पूजादेस्तत्पुण्यापुण्यादि तच्चा-
पत्यं च मृत्युश्च क्षुधा चेति समाहारद्वन्द्वः, तथा लभ्यलाभो लोके किं न भवति ? येन मोऽभिवर्द्धितो मासः क्लीवो भण्यते, उप-
लक्षणात्किं न मामः काकेन भक्षित इत्येवमुपहास्यवचनं नगस्यालङ्कृतं—वस्त्राभरणादिभिः सर्वाङ्गविभूषितमपि पुरुषं प्रतीव, बोध्यं,
यथाहि कश्चिद्भूतार्त्तो विचक्षीभ्य परिभ्रमन् विभूषितमपि पुरुषमुपहमति तथाऽयमपीति, भूतार्त्तत्वे हेतुमाह—‘जं चाउ’ति यद्-
यस्मात् चातुर्मासिकप्रमुखे—चातुर्मासिकमावत्परिकृत्येषु निजगलपागमपि न जानातीत्यश्वरार्थः. भावार्थस्तत्रयम्—अत्र कश्चिच्छ्राव-
णिकोऽतिवाचालतया ब्रूते—ननु भो अधिकं मामः किं काकेन भक्षितः किं वा तस्मिन् मासे माधुदानजिनपूजादिकृत्यजन्यं पुण्यं
न भवति उत हिमाद्याश्रवसेवातः पातकं न भवति उत गर्भाधानप्रमवादि न भवत्यथवा कृणाद्यासंभवः किं वा तन्मासे नुभुक्षा

न सगति कस्मिन्स्याद्य यस्तस्य तस्य लाभो न भवतीत्याहुपहमन् यथाबेद्योन्निवसतोऽप्यलकृतपुरुषं प्रत्युपहममिवावगन्तव्यं ,
कथमन्यथा यद्यमिमांसिधर्मासकं त्रयोदशमिमांसिर्द्वादशमासात्मकं संवत्सरमभिर्वादि तर्षे बुबाणोऽपीत्यमत्रपोऽमविष्यत्, ननु सर्व
त्राप्यागम “चतुर्दश मासानं मद्रुच पशूनाम्” इत्यादि तथा “वारसण्ड मामार्य” इत्यादि पाठ एवोपलभ्यते, न पुनस्तद्व्याने कापि
“वर्षचर्द मामार्य दसर्द पशूनाम्” इत्यादि, तथा “तेरसणं मासानं छवीसण्ड पशूनाम्” इत्यादि पाठ इति, तस्मादागमबलेनैव प-
त्रमिरपि मासैस्तुमास्तेषु त्रयोदशमासेषु संवत्सर एव स्वीक्रियते इति चेत्पित्र, पञ्चमशब्देनेऽप्यमुतबुद्धुदोद्भव, नहि क्त्वप्यागमे
‘मरुचपशूदपचमीए पञ्जोसवर्’ति पाठ्यन् “अमिचरदिजवरिसे सावणसुदपचमीए पञ्जोसविजसि”चि पाठ उपलभ्यते इति, किं
क्वनाधिको मासो मखित इति वैधर्मिकजनमेव बोध्यं, तस्माद्यथा चतुर्मासापचपाञ्चधिको मासो न प्रमाणं तथा न्यविरनव-
दन्यविवातादौ ‘आमादे मासे दुस्या’ इत्यादिवर्त्यपारे तथा लोकेऽपि छुदवर्षान्तरमादिषु नियतवासादिप्रतिबद्धाश्चतवर्तीया
दीपोत्सवादिषु पञ्चस्वप्यधिको मासो न प्रमाणतया व्यवह्रियते, तस्मात्चात्पर्यमाह-यत्कृत्य प्रतिमासं नामग्राहं नियतकृत्यं तत्
तस्मिन्नेव मासे विधेय, नान्यत्रेति, विवक्षया तिबिबन्मूनाधिकमासोऽप्युपेक्षणीयः, अन्यत्र तु गण्यतेऽपि, तथा हि-विषयितं
हि पादिकप्रतिक्रमण तच्चतुर्दशर्षा नियतं, सा च यथमिषदिता तथा प्रथमां परित्यज्य द्वितीयाऽपि कर्षेभ्या, दिनगणनायां त्वस्या
अन्यस्तां वा इदौ संभवन्तोऽपि षोडश दिनाः पञ्चदशैव गण्यन्त, एवं क्षीणायां चतुर्दशापि दिनाः पञ्चदशैवेति बोध्यं, तद्वदत्रापि
विवक्षितं कृत्यं सांवत्सरिकप्रक्रमणादि, तथा मासमधिकृत्य मासपदं नियतं, स च यद्यमिषदितास्तदा प्रथमं मासपदं परित्यज्य
द्वितीयोऽधिक्रम्य, दिनगणनायां स्वम्यान्यस्य वा मासस्य इदौ संभवन्तोऽप्येष्टीतिदिनाः पञ्चादशैव गण्यन्ते, यथा परस्या-

प्यभिमतता पञ्चमास्यपि चतुर्मासीतयेति, यदुक्तं साधुदानादिपुण्यकृत्यं तच्च न मासनियतं, किंतु दिनमात्रप्रतिबद्धं, तच्च यं कञ्चन दिनमवाप्यापि कर्त्तव्यमेव, तत्रापि क्षणविशेषनियतत्वेन. रात्रिकर्त्तव्यसिकप्रतिक्रमणयोरपि निरालम्बनं जिनोक्तवेलामतिक्रम्य परावर्त्य वा करणेऽनर्जैव, पाक्षिकर्त्तव्यसिककृत्याद्यपेक्षया तु प्रथमोऽपि मासः प्रमाणमेव, मासकुक्षिनिपतितत्वात्पाक्षिकर्त्तव्यसिककृत्यादेः, यातकं तु प्रतिप्राणिनं प्रतिसमयं तथाविधाध्यवसायादिसामर्थ्यनुरूपमुपपद्यते, अपत्यमृत्युशुधादीनां तु मासादिबृहत्कालापेक्षा दूरे, समयस्याप्यपेक्षा नास्ति, अन्यथा मनुष्यक्षेत्राद्बहिर्वर्तिनां तिर्यग्देवादोजन्तूनां तदभावापत्तेः, तत्र समयादिरूपस्य कालस्याभावादित्यादि स्वयमेव पर्यालोच्य बालचेष्टितं परिहर्त्तव्यमिति गाथायुगमार्थः ॥१९॥ २१०॥ अथ पराभिप्रायेणाशङ्क्य दूषयितुमाह—
 गणु बीगवि पमाणं भवव ए तस्स कज्जमवि दुगुणं । अपमाणे उवहासो इहं पि किं कायमुहवड्ढिओ ? ॥२११॥

ननु द्वितीये भाद्रपदे प्रमाणे तस्य भाद्रपदस्य कार्यं सांवत्सरिकप्रतिक्रमणादि तदपि द्विगुणं स्यात्, द्वयोरपि भाद्रपदयोः सांवत्सरिकादिकृत्यं युक्तं भवेदित्यर्थः, अग्रमाणे उपहासस्त्वदुद्भावितः किमधिको मासः काकेन भक्षित इत्यादिलक्षण इहापि—
 द्वितीयमासस्याग्रमाण्ये वक्तव्ये किं काकमुखपतित इत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—खरतरेण भाद्रपदे बृद्धे प्रथम एव मासः प्रमाणतयाऽभ्युपगतः, तत्र खरतर एव प्रष्टव्यः— ननु भो श्रावणिक! द्वितीयो भाद्रपदः प्रमाणमुताग्रमाणं वेति विकल्पद्वयी, अत्र प्रमाणमिति चेत् तर्हि प्रथमभाद्रपद इव द्वितीयेऽपि भाद्रपदे पर्युषणाकृत्यं कर्त्तव्यं भवेद्, अग्रमाण्ये च काकभक्षणाद्युपहासस्त्वदुद्भावितोऽपि किं काकेन भक्षित इत्युपहासस्यैवोपहासो भवन्नलपाशकल्प इति गाथाार्थः ॥२११॥ अथाभिवर्द्धिते मामादौ यस्य ग्रामाण्यं तदाह—

अरयिठदय लङ्घिउ समप्पइ जा तिही अ जो मासो । सो बल्ल उवयो तन्नामकियफज्जेसु पवरतमो ॥२१२॥
यं रप्पुवय-मूर्धोदयं उज्ज्या-प्राप्य या तिषि -अतिपदाविलक्षणा यां ध्वयसंक्रांति प्राप्य यो या मास' भाषणादिः-सुमा-
प्यते तन्नामाद्विरुद्धायेषु-तिथिमासनिपतकायेषु प्रवरतमः-अतिप्रधान', तदुदयसंयुक्ता तिथिर्मासो वा प्रमाप्यतयाऽन्यपुनगन्तव्य
इतिगायार्थः ॥२१२॥-अबोछप्रकारेण तिथिपातेजि गतिदिशितेवेस्य इ-

नेण-तिथिपदार्थे पुन पुन न प उत्तरा य पवरतिही । किं सयथाभावे लक्ष्म लमिच्छत किंषी ॥२१३॥
येन कारणेन तिष्याव' ममासिमुक्कोज्या' प्रधानत्वेन कालेन तिथिपत्तेने-तिथिद्वयं पुन' पूर्वा तिथियुक्ता, न च प्रवरतिथि

यथा " ध्वये पूर्वा तिथिः कस्या, इदो कस्यां तयोचरा । धीर्मद्वीरस्य निर्वाणि, कार्यं लोफानुमारत' ॥१॥ इति, यतल्लयोद्भूतयो
इयोरपि निष्पयो' ममाप्तत्वेन चतुइस्या अपि ममासिमुक्कः न सूर्योऽप्य संपन्न एव, अयोचरा न द्रावेस्यत्रोचरादेन हेतुमाह-'किं
संपन्न' इत्यादि, संपन्न्याभावेजि किंचित्किं लभ्यं लभ्यते !, अपि तु न लभ्यत इत्यर्थ', चतुइस्याः संपन्न' चस्तु त्रयोदश्यामेव अर्धेदे,
न पुन पञ्चदश्यामपि, तत्र चतुइसीसंबन्धगन्धव्याप्यभावाद्, अत एव विधिप्रपायायामपि "तया पक्षस्तिअप पवतिही पवइ
तया पुवतिही येव चेववा, न उचरा, तन्मोगगन्धस्मवि अभावात्" इति, एतच्च पुनल्लरन्त्यायेन मय्यप पतितम्, अन्यथा चतुर्मासक-
चतुइग्रीपाते पूर्वमेव द्रावेस्यादि कथमर्हयत् !, लोफजि मो ववदत्ता यज्जदल्लम्य त्वं वहीति वक्तुमपि न शक्यते, तथास्वे च
नगद्व्यवस्थाविग्रह' प्रमन्यतेति, अत एव 'अइ तमि दिवे चउइसी तो पक्षस्तिअ पाठम्मामिग्रं वा, अइ न तो पवमिअ

चे'त्यादि जिनवल्लभेन पौषधविधिप्रकरणे भणितं, किं च विधिप्रपायां चतुर्मासचतुर्दश्याः पाते पूर्णिमोक्ता, सांप्रतीनैस्तु चतुर्दशीमात्रस्थाने पूर्णिमामावास्यो गृह्यन्ते इति तच्चित्रं, तस्मादुत्तरत्र दिने क्षीणतिथेः संबन्धामावात् न तत्तिथिलभ्यं लभ्यते इतिगाथार्थः ॥२१३॥ अथ पराशयस्य कुन्तितत्वमुद्भाव्य तिरस्करोति—

बुद्धौ पुनः प्रथमा तिथिः पूर्णा हानौ च मूलतोऽपि गलिता इति वचनं दुर्बचनं—मृषाभाषणं न निपुणैः श्रोतव्यं, किन्तु अपक्व-
इतिगाथार्थः ॥२१४॥ अथाश्रोतव्यं हेतुमाह—

जम्हा तीपऽवयवो पद्मानुदयसंजुओ अ बीअदिणे । हीणा पुण पुब्बदिणे पुण्णा पण्णेहि दिट्ठत्ति ॥२१५॥

यस्मान्कारणात् 'तीप'त्ति तस्या एव तिथेः प्रधानोदयसंयुक्तोऽवयवो द्वितीये दिने वर्तते, हीना पुनः पूर्वदिने पूर्णा वर्तते, नहि हीनत्वं नाम तिथेर्नाशः, किन्तु यदा घटिकाद्वयमिता त्रयोदशी चतुर्दशी च चतुष्पञ्चाशदादिघटिकामिता स्यात्तदा तस्यास्तिथेर्हीनत्वं प्रतिपद्यते, तथा पष्टिघटिकामितस्य रव्याटेर्वागस्य पूर्वोत्तरमावाद्, एवंविधा च पूर्णा प्राज्ञैः—पण्डितैः ज्योतिःशान्मनिपुणैर्दृष्टेतिगाथार्थः ॥२१६॥ अथ तिथेर्हानौ खरतरस्यार्द्धजरतीयमाह—

अट्ठमिपण्णे सत्तमि चउदसिपण्णे अ पुण्णिमापमुद्दा । उअ अद्धजरइकुवकु रि कीड्डइ जिणदत्तनिलयंमि ॥२१७॥

अष्टमीपतने मप्तमी चतुर्दशीपाते च पूर्णिमाग्रमुखाः—पूर्णिमामावास्य इति अर्द्धजरतिकुक्कुरी जिनदत्तनिलयंमि—जिनदत्तगृहे स्त्रीडतीति, अयं भावः—यद्वाऽष्टम्यादितिथिः पतति तदाऽष्टम्यादिसंबन्धि कृत्यं मप्तम्यामष्टमीतिधिया क्रियते, चतुर्दशीपाते चतुर्दश्यां

मूत्रयोऽपि गतायां आराध्यस्वन पर्यङ्गपायां पूर्णिमायां चतुर्दशीकृत्यं क्रियत, अत्र च चतुर्दशीकृत्यं पूर्णिमा अमावास्या च भावकृत्तनामेव 'चातुर्दशमुदिदपुष्पभासिष्णीमुपदिष्टुष्यं पोसई समं अपुषातेमाणा विहरती'ति प्रबचनवचनात् पौषघटतमात्र तथा पूर्णिमाघपीति क्वं पादिकृत्तयोपयोगिनी, क्षीणा च चतुर्दशी त्रयोदश्यां मर्धात्मना व्यतिेति त्रयोदश्यां द्वयोःपि विषयमा-
नत्वाचतुर्दशीकृत्यं त्रयोदश्यामेव पुष्कमिति, अत्र च बह्व्यो युक्त्य सन्ति, किंविद्विस्तरादिना तु मत्कृततत्त्वतरङ्गिणीतो बो-
ध्या इति गाथा च ॥२१६॥ अथ ममाग्निद्वयस्य प्राधान्यसमर्चनाय शान्तमाह—

आमूत्राद्-मूत्रादारम्य मञ्जरीपर्यन्तो महागोऽसि । न पहाणो किन्तु फल पहाण मनुमनुग ॥२१७॥
आमूत्रफलपर्यन्तस्यालङ्कृतस्य इक्षस्य प्रधानोऽवयवः फल तद्वतिरिक्तस्याप्राधान्याद्, फलमेवोपगम्यं, फलमेव प्रधानम्, अत एव कलित एव सहस्रे इत्यादिना यत्नकर्षणं, नान्यथा, फलोपेक्षक्यां तु वटादिदृशसदृश एव महाकरोऽपीति गाथायः ॥२१८॥ अथ शान्तदार्ष्टान्तिकयोजनाय गाथा माह—

फलसुरिस्तो मो उवओ जन्मि समप्यइ तिही अ मासो अ । भजरिपञ्चतममो सेसो फलसाहगो समप ॥२१८॥
न संक्रान्ति प्राप्य मासः ममाति याति मैव संक्रान्ति फलसहस्री, तथाविधद्वयोदयसमन्विता तिथिर्मासो वा विवक्षितनियत-
न संक्रान्ति प्राप्य मासः ममाति याति मैव पुनरर्थे, मासो वा-

कार्यहेतुरित्यर्थः, शेषः पुनस्तिथ्यादेरधयवः मङ्गरीपर्यन्तसहकारसमः फलसाधको, विवक्षितफलरूपस्याभिमततिथ्यादेर्हेतुमात्र एवेत्यर्थः, समये-स्वसमये परसमये च, एतावता तिथिवृद्धौ द्वितीया तिथिः मासवृद्धौ च द्वितीयो मासो विवक्षिततिथ्यादेर्वृक्षकल्पस्य फलसदृशो मनुष्यकल्पानामभिमतः, ज्ञेयस्तु आस्तां विशिष्टचेतना मनुजाः, प्रशस्तवनस्पतयोऽपि सहकारादयः स्वयंसंक्रान्तिप्रथमं मासं परित्यज्य द्वितीयमास एव पुष्पफलादिकं ग्रयच्छन्ति, यदागमः-“जइ फुल्ला कणिआरया चूअग अहिमासयंमि घुइंमि । तुह न खमं फुल्लेउं जइ पंचंता करंति उमराहं ॥१॥”ति श्रीआव० नि०(१२५५) यस्तु वृद्धौ प्रथमं मासं प्रमाणयति स च प्रशस्तवनस्पतिष्वपि नान्तर्भवनीयः, यतो वनस्पतिभ्य उद्बृत्यावाप्तमनुजभवो मोक्षमपि याति, अयं तु नियमादनन्तसंसार्येवेति गाथार्थः ॥२१८॥ अथ लोकव्यवहारमाह—

जम्हा लब्भा अहिअं न देइ दित्तोचि दायगो कोऽवि । नत्थवि पुराणरीई लोअववहारओ णेया ॥२१९॥

यस्मात्कारणादीप्तोऽपि-दीप्तिमानपि दायको लभ्यादधिकं न कोऽपि ददाति, अर्थात्त दापयत्यपि कोऽपि कारणिकः, तत्रापि लोकव्यवहारतः पुराणरीतिज्ञेया-पूर्वं यया रीत्या देयलभ्यादिव्यवहार आसीत्तथैव रीत्याऽधुनाऽपि न्यायग्राप्तौ व्यवहारो भवेत्, नान्यथेति गाथार्थः ॥२१९॥ अथ तिथिविषये पूर्वीतिमाह—

पुबं रबिउदयजुआ एगा धडिआवि लब्भलाहगरी । अण्णावि ताववैक्वाजुत्ता किं पिहिअ पंडाए ? ॥२२०॥

पूर्वम्-अनादिकालतोऽद्य यावद् रव्युदययुता एकापि घटिका लभ्यलाभकारी आसीद्, ग्राहदार्यिकाऽभूदित्यर्थः, तत्र त्वं तावत्पाक्षिककृत्यं चतुर्धादि, पाक्षिकत्वेन चाभिमता चतुर्दशी, सा चैकघटिका मिताऽपि ममाभिमुखकस्योदययुता पाक्षि-

कृत्यदायिकाऽऽसीद्, एतच्च परस्याप्यभियतम्, अधुनापि तावदपद्यायुक्ता-यथा पूर्वमेकाऽपि षटिका श्रयोदययुता पाष्टिक-
कथादिद्विगुणीनयेदानीमपि-द्वितीयदिने तादृशी तु विधिरस्त्येव अतस्तावत्स्या एवापेक्षा युक्ता, किं पिहितमञ्जुशाकस्यया
प्रार्थनया तिष्ठया स्यात् ? न किमपीत्यर्थ इति गार्हार्थ ॥२२०॥ अथ पूर्वातीतोपे यत् व्याचष्टाह—

तस्यापि कृतामकाङ्क्षी अद्यक्षमवि मुदिक्षंयि मज्जसं । निष्कृतो सो तेणुक् निगद दारुण लङ्घइ ॥२२१॥
तिलदिने यावच्चतुर्दशी, मा च तस्याधिकफलदायिनी भवन्ति विमृगस्तकदाद्यया नियतकृत्यमधिकृत्या किञ्चित्कृतेनादया-नाद्र
मा आत्रामात्र'इत्यनकृत्येन मुद्रितमञ्जुशाकस्या पूर्वा तिष्ठिस्तां च गृह्यन् वीरवदारुण इत्तिकारोप्यस्वमनन्तसंसारपरिभ्रमणे
तमन इति गार्हार्थ ॥२२१॥ अथ अकृत योजयति—

यस्मान्पूर्वोक्तं तस्मादपि विवदभिवर्दितायो विधौ या पूर्वा तिष्ठिस्तद्वत् पूर्वो भासोऽपि पूर्वोक्तवृत्तिविषय इति ज्ञात्वा द्वितीय
तर्का इय इति गार्हार्थ ॥२२२॥ अथ पुनरप्ययास्यानमुत्पन्नमाह—
"इति आण गद्विदमण गच्छा मामाद्वमि अजहपप । भासंतो उम्मन्तो न मुणइ समयाइपरमत्थे ॥२२३॥

मामायिक-श्रावकाणां मामायिकत्रियायामीयापबिक्रया प्रतिक्रमण पमान, मामायिकोबागनन्तरमित्यर्थ, एतच्चाप्यक्षरार्थ—

अथार्थाभ्यान् भाषमाण उन्मत्त इव-देवतायत्त इव न जानाति समयोदितपरमार्थ-सिद्धान्तपरम्परादिहस्यमिति गाथार्थः ॥ २२३ ॥

अथ समयोदितपरमार्थमाह—

चित्तविमोहिनिमित्तं भणिआ इरिआ महानिसीहंमि । न य कत्थवि सामइअं असुद्धचित्तेण कायव्वं ॥ २२४ ॥
चित्तविमोहिनिमित्तमीर्या-ईर्यापिधिकाप्रतिक्रमणं श्रीमहानिजीथे भणिता, तथाहि—“से भयवं ! जहुत्तविणओवहाणेण पंच-
मंगलमहासुअक्खंधमहिजित्ताणं पुद्धानुपुवीए पच्छानुपुवीए सरवजगमत्तबिंदुपयक्खरविमुद्धं थिरपरिचिअं काऊण
महत्ता पवंधेण मुत्तं अत्थं च विण्णाय तओ णं किमहीएजा !, गोअमा ! इरिआवहिअं, से भयवं ! केण अट्टेणं एवं बुव्वति जहा णं
पंचमंगलमहासुअक्खंधमहिजित्ताण पुणो इरियावहिअं अहीए !, गोअमा ! जे एस आया गमणागमणाइपरिणामपरिणए अणेगजी-
वपाणभूअसत्ताणं अणोवउत्तपमत्ते संघट्टणअवद्वावणकिलामणं काऊण अणालोइअअपडिक्कते चेव असेसकम्मक्खयट्ठयाए किंची
चिड्ढणमज्झाणाइसु अभिरमेजा तथा से एगगचित्ता समाही भवेज्जा न वा, जओणं गमणागमणाइअणेगअणवाचारपरपरिणामा-
मत्तचित्ताए कंड पाणी तमेव भावंतरमच्छिड्ढिअ अट्ठदुहट्ठज्झवसिए किंचि कालं खणं विरत्तेजा, ताहे तं तस्स फलेण विसंवएजा,
जया उण कहिंचि अण्णाणमोहमायादोसेण सहसा एगिदिआणं संघट्टणं परिआवणं वा कयं हवेज्जा तथा य पच्छा हा हा हा दुदुदु
कयमहेहिंति घणरागदोसमोहमिच्छत्तण्णाणंधेहिं अदिट्ठपरलोगपचवाएहि कूरकम्मनिग्धिणेहिंति परमसंवेगमावणणे सुपरिप्फुडं
आलोडत्ताणं निदित्ताणं गरहित्ताणं पायच्छित्तमणुचरित्ताणं निस्सले अणाउलचित्ते असुहकम्मक्खयट्ठा किंचि आयहिअं चिइवद-
णाड अणुट्ठेजा, तथा तयट्ठे जेव-उवउत्ते-से हवेज्जा, जया तस्स णं परमेगगचित्तसमाही हवेज्जा तथा चेव सबजगजीवपाणभू-

नमः। अहंकारं नमः। इव जा, ता गोअमा! अपडिक्कसाण इरिआयोइआण न कण्णइ येण कण्ठं द्विविधं चिद्वदपसज्जाणा-
 इरिआयोइआणं, पण्णद्वण गोअमा! एवं पुबइ-जहा नं गोअमा! ससुत्तयोमयं पपमगलं चिरपरिधिअं क्खण्णं तओ
 श्रीमहाविज्जित्तोपायस्ये, उपलब्धतां, उपलब्धतां “इयं पपमगलं नान्यस्किमपि कुर्याददुदुतापचे” इति श्रीहरिमन्त्री
 बन्नादि पमानुष्ठानं धीमहानिधीषाकप्रपादनया इयाप्रतिक्रान्त्या चिद्वद्वि विषायेव कर्तव्यम्, सामायिकं पुनरुद्देनेव चित्तेन
 कल्पमिष्ये कल्पमिष्ये, तथा परम्पराया अप्यभावापुक्तिव्यमत्वाभावात् क्वं सामायिकं पद्यादीयेति गाथायाः
 ॥२२४॥ अथ परं ब्रह्म—

आहारावन्मनुष्येण्यस्य मुहं कुरमि मनइवाइ । काऊण य सामइअं पण्ठा इरिमस्ति पयइवय ॥२२५॥

आह परं—ननु भा आरभ्य कृषिप्रमाणेन—श्रीआरभ्य कृषिप्रमाणेन—श्रीआरभ्य कृषिप्रमाणेन—श्रीआरभ्य कृषिप्रमाणेन—
 दिनकृत्यविधादिति प्रमाणं ‘कुरमि मेन’ इत्यादि यावत् मामाहं काऊण पण्ठा इरिआयोइआणं पडिक्कमइयि प्रकटयन्—
 गृहचरनमागमं विपन्नं पत्न्यं तत्र धी आरभ्य कृषिप्रमाणेन “मामाहं नाम मावज्जोगपरिवज्ज निरुक्कजोगपरिवसेवणं, तं
 एतन्नायं या उप या दीममइ अण्ठा या निहासागं मुक्कण्णं कण्ठं, चउआणं मु निअमा कयव, तं अहं—वेइपर माहुपुले

पांमहमालाए धरे वा आवम्मयं करेत्तौत्ति, तत्थ जइ साहुसगासे करेति तत्थ का विही ? जइ पारपरभयं नत्थि, जइवि केणइ सम
 विवाओ नत्थि, जइ कस्सवी ण धरोति, मा तेण अंछविअंछिअं कइडिअति, जइ धारणं दहूण ण गेण्हति मा नासिज्जहित्ति,
 पढमं त्रड अ वावार ण वावारेति ताहे धरे वेव सामातिंत काऊण उवाहणाओ मोत्तूण सच्चिन्दव्वविरहिओ वच्चति, पंचसमिओ
 तिगुओ इरिआए उवउत्तो जहा साहू, भासाए सावजं परिहरंतो, एसणाए कंढलेद्धं वा पडिलेहितु एवं आदाणनिक्खेवणे, खेल-
 मिंघाणे ण विगिचति, विगिचतो वा पडिलेहिअ पमज्जिअ थंडिले, जत्थ चिद्धति तत्थ गुत्तिनिरोहं करोति, एताए विहीए गंता
 तिविहेण णमिऊण माहुणो पच्छा साहुमक्खिअं मामाडतं करेति 'करेमि भंते ! सामाइयं सावजं जोगं पच्चक्खामि दुविहं तिविहेण
 जाव माहू पज्जुवामामि' तिकाऊण, जइ चेइआइ अत्थि तो पढमं वंदति, साहूणं मगामातो रयहरणं निसिजं वा मग्गति, अह धरे
 तो से उग्गहिअं रयहरणं अत्थि, तस्म असति पोत्तस्स अंतेण, पच्छा इरितावाहिआए पडिक्कमइ, पच्छा आलोइत्ता वंदति, आयरि-
 आदी जहा रायणिआएत्ति, पुणोवि गुरुं वंदित्ता पडिलेहित्ता निविद्धो पुच्छति पढति वा, एवं चेइएवि, असति साहुचेइआणं पोसह-
 मालाए सगिहे वा, एवं सामाइअं आवम्मयं वा करेति, तत्थ नवरि गमणं तत्थि, भणति-जावनिअमं समाणेमि, जो इइडिपत्तो
 सो किर गंतो सन्विइदीए एति तो जणस्स अइढा होति, आदिता य साहुणो मप्पुरिसपरिग्गहेण, कतसामाइएण य पाएहि
 आगंतव्वं, तेण ण करेति, आगतो साहुसगासे करेति, जइ सो सावओ ण कोइ उवेति, अह अहाभइउत्ति पूआ कया होहित्ति
 भणत्ति च ताहे पुव्वरइअं आसणं कीरति, आयरिआ णं उडित्ता अच्छंति, तत्थ उटंतमण्डुत्ते दोसा भाणिअव्वा, पच्छा सो इइडि
 पत्तो मामातिंत काऊण पडिक्कतो वंदित्ता पुच्छति, सो किर सामातिंतं करेत्तो मउडं ण अवणेति, कुंडलाणि गाममुइं पुप्फंतंबोलपावार-

गमाद् शोभति, अप्य मर्णात्-मउडपि अवर्णति, एसा विही सामादयस्तसि" एव भीआवडयकडुषयादिव्यापि षोष्यमितिगाथार्य-

॥७७ ॥ अथ मिद्वान्मपाद-

इअ य पुयकडुषया पडमा इरिया थिगप्यअसि तुह । इरिआजुगपि जुगं घुवेकचाए पमाणं किं ? ॥२२६॥

२४ "उअ पात्रादे अणिय तो पडव वंठनिसे" पादवात्येन सेर्यपयिका सेरयवन्दनलघणेन क्रियान्तरण म्यमदितर यवादीर्यो
रयिका न मामाधिकददुत्तन-मामाधिकमंभपना, किंतु पावद्रन्तव्यं तावदनुक्तत्वेन गन्तव्यक्रियानिष्ठौ शोक्तत्वेन गन्तव्य
क्रिय ता पडव वन्ती स्यान्वाक्य नामि तत्र किं वक्तव्यमितिबन्धुमुत्तं, दुखद्वित्रिप्रतिलेखनादिविचित्रनुक्तोऽपि यथा प्रस्यरा
पागना गयन, तथा पुनापुक्तम् पत्यवन्दनादिविचि सुगणं प्राप्नो, वाचकामावात्, किंच-यदि सामायिक पवादीर्योपयधिक-
निकानि धीमशानिर्धीयोक्तप्रयोजनपरमविषयहि भीहरियत्रसरिग्व दशवैक्यकिरुभौ इत्येयमतिक्रममकृत्वा सामायिक
व्यत्रिरिक्तं नान्यत्कमपि कृयादिनि विविप्यामपिप्यत्, अन्यथा भीआवडयकडुष्यकडवसा सह दितोषो दुर्निवार एव स्यात्,
तथा "पूर्ववमन्यमपि पुच्छन्तिनानुर्णयमीपाग्रनिकमणक" किन् धर्मकल्पमा मामायिकादि विदधीत तत्र प्रघने, तत्पूवमत्र य
न्मरिचन "आज्जा य मामइय इरिअ पडिकमिअ गणयालोए" धीदन्त्रसरियमीपण्यायिमि धीधर्मयोपसरिमिकक नामविषयवृ, यतः भीदेवे
नुता अवधर्मपा इतरधारकम प्रनियान्नापि, यदुक्त-"ओ एनमि मापणो मविस्समि तण उवयारेण प्रतीदामि, पणपासे अज्जलि

पत्नीणो, तत्थ ढङ्ढरसावओ, सो सरीरचिन्तं काऊण साहूण पडिस्सयं वच्चति, ताहे ढङ्ढरेण तिन्नि निसिद्दीयाओ कयाओ, एवं सो इरिआ-
 दि ढङ्ढरेण सरेण करेति, सो पुण मेहावी तं उवधारेति, सो तेणेव कमेण अतिगओ, सव्वेसिं साहूणं वंढणं कयं, सो सावओ न वंदिओ, ताहे
 आयरिएहिं भणिअं—नवगमइढो सित्ति, पब्बा पुच्छंति॥ इति श्रीआव० चूर्णो श्रीआर्यरक्षितकथानके, तथा “चउवीसत्थएणं भंते !
 जीवे किं जणइ ? चउवीसत्थएणं दंसणविसोहिं जणइ९” इति श्री उत्त० २९, एतद्दीकायां—सामायिकं च प्रतिपत्तुक्कामेन तत्प्र-
 नेतारः स्तोतव्याः, ते च तत्त्वतस्तीथकृत एवेति तत्सूत्रमाह—चतुर्विंशतिस्तवेनैतदवसर्पिणीप्रभवतीर्थकृदुत्कीर्त्तनात्मकेन दर्शनं
 —मम्यत्तवं तम्य विशुद्धिः—तदुपधातिकर्मापगमेन निर्मलीभवनं दर्शनविशुद्धिस्तां जनयति९ उत्त० बृ०, अत्र सामायिकं च प्रतिप-
 तुक्कामेनेत्यादिग्रन्थसंगतिघटकवचसा तीर्थकृदुत्कीर्त्तनपूर्वकमेव सामायिकं भणितं, तच्चेर्यापूर्वकमेव सामायिकं कृत्वतः स्यात्, नान्य-
 थेति सूक्ष्माधिया पर्यालोच्यं, किंच—नवपदप्रकरणादिकृत्तारः स्वयमादावेवेर्यां प्रतिक्रामयन्तः कथं निजकृतिषु सामायिके पश्चा-
 दीर्येति वदेयुः?, नहि स्वपदे कुठारं शठोऽपि कुरुते, तस्मात् पश्चादीर्येति न महानिशीथोक्तप्रयोजनवती, किंतु भिन्नार्थेत्याद्यनेक-
 युक्तिविभ्रतार्थिना मत्कृतार्थीर्यापथपदत्रिशिकां विलोकयिष्यन्तीति धिया नात्र ता युक्तयः प्रदर्श्यन्ते, किंतु किंचित् स्थू रधीगम्यं
 यथा ‘इति चेत्’ पूर्वोक्तं चेत्तर्हि सामायिकमपि शुद्धचेतसा कर्त्तव्यं, शुद्धिविधात्री तु प्रथमा ईर्याप्रतिक्रान्तिर्ध्रुवाङ्करूपा, द्वितीया
 पश्चादीर्येत्यादिलक्षणा विकल्पिता—भिन्नार्थाप्येककार्यतया विकल्पितेति वास्तवरोपरूपमीर्यापथिकायुगं तत्र भते योग्यं, परं ध्रुवाङ्क-
 त्यागे—प्रथमेर्याप्रतिक्रान्तिपरित्यागे किं ग्रमाणं?, न किमपीत्यर्थः, एतावता चित्तशुद्धिहेतुं प्रथमेर्यां परित्याज्य द्वितीयां च निष्प्र-
 योजनाये प्रतिक्रामयन्ति ते महाऽज्ञानिनो विपरीतोन्मूत्रभाषिण इति गाथार्थः ॥२६॥ अथ स्थूलयुक्त्यैव तात्पर्यमाह—

नगदा पदमा पठिअरुण्या कल्पदुर्भोषमा हरिआ । सा पुण पच्छाहरिआ गमणनिविस्तीअ पठिकमण ॥२२७॥
यम्माल्लोन्द तम्मान् प्रथमा ईर्यप्रतिपन्नन्ति' पौषघायेदोपानुष्ठानसाधारणपीठिकाकृत्या कल्पदुर्भोषमा क्रियायां साधिका, प्रनिष्ठा १ मागाशौ गमनागमनक्रियानिष्ठानिष्ठोऽपि सपद्यम् तत्राप्यधिकारबद्धात् कश्चिच्चछुदिहस्वीर्याप्रतिक्रान्तिप्रवृत्तिवैद रीर्याचक्षुदन्तिद्रिगता मयनिगाथार्यः ॥२२७॥ अथाप्यथा न्यूनाधिकस्वभावमप्ययास्यानं यच्चदाह—
तदपि मुपासे न्निष्ठुणा मय पस्ति ऊणमदिअमबि कममो । तद्वि सुपासा पासे ठवण अजहापयपि भवे ॥२२८॥

भीषयनापय मर्गैर कृता मरन्ति, यत—“ऊङ्कण्डानि सत स्युयदि प्लुत्राणि पठिते । तदोपमीपते पार्थम्ये सप्तकणः फणी ॥१॥ इति पाठमद्वल्लुङ्कार, नयापि भीषुपाथमक्रान्तान् कृणादयमुपादाय धीपायनायश्चिरसि योजयतोऽययास्यानमपि स्याद्, एतच्च जि नदजनैर दिगम्बरैश्च प्रनिमानो नम्रत्वकरणमित्र मतमेदकरणाय प्रकपितम्, अत एव स्वर्भगिरौ पिबलमर्या श्रीपार्थनाथप्रतिमायां विरपागमप्रम्य निगमनमाह—

एव अजह्ण्डाण उग्गमुत्त वसिअ समामण । एत्तं मय्य विष्णुमाविमण तिथिहपि निरिह ॥२२९॥

अजह्ण्डाण उग्गमुत्त वसिअ समामण । एत्तं मय्य विष्णुमाविमण तिथिहपि निरिह ॥२२९॥

एवम्-अमुना प्रकारेणायथास्थानं क्रियाविषयं तृतीयमुत्सन्नं दर्शितम्, एतस्मिन् दर्शिते क्रियाविषयं त्रिविधमवि-अधिकन्यून-
नायथास्थानलक्षणं त्रिप्रकारमप्युत्सन्नं निर्दिष्टं-यथोद्देशं प्रदर्शितमिति गाथार्थः ॥२२९॥ अथ मौलं द्वितीयविकल्पमाह—

अहं पुन उवएसविसयसुस्सुत्तं बीअमेव दुक्खिगप्पं । उम्मग्गदेसणा मग्गनासणा तं पि दंसेमि ॥ २३० ॥
अथेति क्रियाविषयकोत्सन्नानन्तरं पुनरुपदेशविषयमुत्सन्नं द्वितीयमपि द्विविकल्पं-विकल्पद्वयभाग्, तत्रोन्मार्गदेशनात् मार्ग-
नाशनाच्च, चक्रारो गम्यः, उन्मार्गदेशनामार्गनाशनाभ्यां द्विविकल्पमित्यर्थः, यद्भवति तदपि दर्शयामीति गाथार्थः ॥ २३० ॥

अथोक्तमेव व्यक्तीकरोति—

अहिअं उवएसंतो पढमे भगे अ ऊणमवि बीए । किरिआओऽणंतगुणं पावयर चयणविसय तं ॥२३१॥
अधिकं-पदकल्याणकादि प्रागुक्तैर्षपदिशन-प्ररूपयन् प्रथमे भङ्गे-उन्मार्गदेशनालक्षणे, वर्जते इति गम्यं, ऊनमपि-स्त्रीजिन-
पूजानिषेधादिकमपि प्ररूपयन् द्वितीर्यभङ्गे इत्येतच्चोत्सन्नं क्रियातः-क्रियाविषयोत्सन्नादनन्तगुणम्, अनन्तपापहेतुत्वात्, सर्वेष्वपि

दोषेषु भाषादोषो हि व्यापकः, यदाहुः-“एकत्रामत्यजं पापं, पापं निःशेषमेकतः । द्वयोस्तुलाविधृतयोराद्यमेवातिरिच्यते ॥१॥”
इति योगः ० वृ०, अत एव पापतरम्-अतिपापरूपं वचनविषयं तत्, सम्यक्तत्रप्राप्ताबुत्कृष्टकालान्तरप्राप्तिहेतुत्वाद्, यदागमः-
“कालमणंतं च सुए अद्वापरिअट्ठओ अ देसूणी । आसायणवहुलाणं उक्कोसं अंतरं होड ॥१॥ इति० श्रीआव०, अत्राशोतनायहु-
लस्तावदुन्मार्गप्ररूपको मार्गनाशकश्च ग्राह्यः, तस्यैव तीर्थोच्छेदपातकलिप्तत्वेनाशातनावहुलत्वादिति गाथार्थः ॥ २३१ ॥ अथ
प्रकारान्तरेणाप्युन्मार्गप्ररूपणाद्याह—

अथवा रीण जिणवरपूआपहिसइग अतिस्थपि । तित्थतिअ भासंतो उम्मग्गपस्सवगो पावो ॥२३२॥
 त्रयव'नि प्रस्मरान्नरपोतकः स्त्रीणां जिनवरपूजाप्रतिषेधकमतीर्थमपि तीर्थमिति मापमाणः उन्मार्गप्ररूपकः पापात्मा हावव्य
 इति गाथाय ॥२३॥ अथ तीर्थस्वरूपमुद्रान्त्य तछोपको मार्गनामकः स्यादित्याह—

निग्गे पुण अच्छिअ धीजिणपूमापस्सवग भरहे । तपि न तित्थसि वयं भासंतो मग्गनासयरो ॥२३३॥
 तीर्थं पुन मततप्रवृत्तिमदुष्प्रमदं यावदच्छिद्यं वर्धते, तब भरतछेत्रे स्त्रीजिनपूजाप्ररूपमेव, तृतीयमप्यतीर्थमिति वचनं मापमाणो
 मागनामकं ययप्युन्मागमापकः बोदादयो लौकिकमिध्याहस्योऽपि भवन्ति तथापि ते नोत्सृज्यापि, किं तु उपचारादिसाध्य
 वग्ननागविरक्तन्यामिश्रद्विकमिध्यान्वमात्राः, उत्सृज्यापिर्णा हि मिट्यात्वमुपचारछेदरप्यसाध्यतालपुटविपक्ष्यममिमिषेच्छक्यं, तन्व
 पन्मात्रापभदानं तदतिरिक्तावित्तमपि जनप्रवचनं भवति, यदागम—“पयमक्खरं च इच्छंति नो न रोय्म सुवनिदिदु । सेसं
 नेम्वजोविदु मिप्पजदिदु जमात्तिव ॥१॥”भि, एतन्व नियमादन्तर्तमसहसुरेव, यदुक्तं—“उत्सृज्यामासगाण बोहीनासो अणंतसं
 मागे' वि, दुम्मवोचिन्व वामीणामइडादीनामवर्णवादात् स्फुटमेव, यदागम—“एवहि ठापेहि बीवा दुत्तरवोहिवाए कम्मं पकरेति,
 त—अरईतार्णं प्रवप्पं वदमाण १ अरईतपप्पमम्म धम्ममत्त अ०२ आयरितयन्नायाणं अ०३ वाउहम्मत्त संपत्त अ०४ विविक्खत्तपवं
 नपेराण् द्वाण अ०५” इति भीरयानाङ्ग, अवर्णवादित्सर्वोत्सृजिणां तीर्थमप्यतीर्थतया मापमाणानां स्फुटमेव, अतीर्थरूपस्सापि
 निजमतिविप्रस्थितस्य मागस्य प्ररूपकं श्रीश्रावमादिजिन एवेत्यलीकल्लइदानात् महापातकमिति पोष्य, नन्वेवं तीर्थकृदादीनां कव-
 मरमर्षादीनिगन्तुण, भीरीगण् दुष्प्रमदं यावदच्छिद्य तीर्थं अगच्छितयपूज्यं तीर्थकृतामपि नमस्करणीयमिति भीरीप्रवर्णितमप्य

पलाय प्रतिममयमवर्णवादी मन् तीर्थकृतमप्यवर्णवाद्येव, यो यदाराध्यस्यावर्णवाद्येवेति तीर्थकृदवर्णवादी, तथाभूतश्च श्रुतचारि-
त्ररूपधर्मस्याप्यवर्णवादी स्फुटमेव, तथा च तीर्थान्तिर्वर्तिनामर्चायादीनामपि तथैवेति स्वधियैव धीधनानां प्रतीतमेवेति गाथार्थः
॥२३३॥ ननु लौकिकमिथ्याहगपेक्षया उन्मार्गादिदेवको लोकोत्तरमिथ्याहग कीदृग् स्यादित्याह—

लोइअमिच्छत्ताओऽणंतगुणं मगगनासणाइवयं । पाव तित्थच्चाए तुल्लेऽविअ तावया अहिअं ॥२३४॥

लौकिकमिथ्यात्वाद् उन्मार्गदेशनादिवचः—उन्मार्गदर्शनान्मार्गनाशनादिवचनमनन्तगुणपापं—मिथ्यात्वबन्धमधिकृत्यानन्तगु-
णपातकनिमित्तं, तत्र हेतुमाह—तीर्थत्यागे त्युल्येऽपि च तावता उन्मार्गदेशनादिनाऽधिकमिति त्यक्षार्थः, भावार्थस्त्वयं—ननु लौकि-
कमिथ्याहग् तावत् मूलतोऽपि जैनमार्गं नाङ्गीकुरुते, लोकोत्तरमिथ्याहगिस्तु भूयांसं जिनोक्तमार्गमङ्गीकृत्य किञ्चिन्मार्गमपलपति,
तत्कथं लौकिकमिथ्यात्वापेक्षया लोकोत्तरमिथ्यात्वमनन्तगुणमिति पूर्वपक्षे प्राप्तेऽभिधीयते, यदुक्तं भूयांसं जिनोक्तमार्गमङ्गीकुरुते
तन्मृगभाषणमेव, यतो जिनोक्तो मार्गस्तीर्थं, तच्चोत्सृज्य भाषिणा मूलतोऽपि त्यक्तं, तस्यागे चांशतोऽपि जिनोक्तमार्गनिङ्गीकाराद्
कथं भूयोऽङ्गीकार इति वचनं सत्यं?, किं तु मूर्खैवेत्यर्थः, तथा च यथा बौद्धादिभिर्जैनप्रवचनं त्यक्तं तथोत्सृज्य भाषिणाऽपीति तु-
ल्येऽपि त्यागे बौद्धादिः पृष्टः मन् जैनमार्गं जैनमार्गतयैव ब्रूते, यथाऽस्मद्व्यतिरिक्ता एते जैना इति, अयं कृपाश्रिकस्तु पापात्मा
पृष्टः मन् जैनमार्गमप्यजैनमार्गतया ब्रूते, यथा नैते जैनाः, किंतु वयमेव जैना इति जैनमार्गव्यतिरिक्तेऽपि जैनसंज्ञावादिन इत्ये-
तावता मार्गनाशालीकवचसाऽधिकं—बौद्धादिभ्योऽधिकं, तच्चाधिक्यमनन्तगुणकारेण बोध्यं, किञ्च—जैनमार्गद्वेषोऽपि बौद्धादिभ्योऽ-
धिक एवेति तीर्थवहिर्भूतस्य तीर्थद्वेषिणोऽपि यदि भूयोऽङ्गीकारस्तर्हि कस्याल्पाङ्गीकार इति स्वधिया विचार्य भूयो जैनमार्गाङ्गी-

अरितया न वन्द्यमिति गाथाय ॥२३॥ अथ गाथायुग्मनोपसंसारमाह—

जम्बा उ संकलितोऽमिनिवेसी द्रोह तित्थपदिक्खले । सोओ उ मणह तित्थ तित्थ म्बलु तित्थअणुक्खलो ॥२३॥

यस्मादमिनिवेनी—इपायिक्कः संकलित—निष्कलितपरिणामदान् तीर्थप्रतिष्ठित—तीर्थाहितप्रवृत्तिमान् प्रागुक्तयुक्त्या भवति, लोक-
विमान भवति, तेन कारणेन तद्वत्सिद्धिः, अपगम्यत्वात् तद्वत्सिद्धिरपि—वरमशरीर्यपि तस्यतेऽन्यतीर्थिकेण, यतोऽन्यतीर्थिक-
उत्कर्षणो ह्यसिद्ध्यन्त्यस्मिन् समये, यदुक्तं—“मिन्वद गिद्धिअणसठिण पठइसठ्ठाहिअसय वंदि, न पाम्येके—इपायिक्कणे
परममरीरी म्याह, अयं माव—अन्यतीर्थिको हि जैनमार्गप्रदानमागं तद्वत्सिद्धिकोऽपि स्यात्, किं तु तवाविषययोग्यतावञ्चात्
अविदेकव्यादिमत्सिद्धिकोऽपि भवन्, तस्य जैनमागं जैनमागतया वृषाणस्य तथाविषयबोधोपायमावाह, उत्पन्नमागपतितस्तु स
न्मागमायितोऽपि न वरमशरीरी स्यान्, तच्छ्रदानेन मृतस्तु नियमादनन्तसंस्कार्येव, तस्य तीर्थमतीर्थत्वेनातीर्थं च तीर्थत्वेन माव
पमृष्ये, तदपि त्रैलोक्योपमं मयगुणनिधानमित्यादिभवया पथो यथा ते तथाभूता भव्या—‘मद्रपदानि’ मद्रुल्लभानानि भवन्तु,
प्राप्तत्वात् पुंस्त्वनिर्देशः, अयं माव—आस्तां स्वयं क्रायेन तद्वत्सिद्ध्यापि तीर्थस्वरूपं सम्यग् निरूपयन् वैलोक्यम्
न्यन्तर्मीष्याने भवतीतिगाथाय ॥२३॥

गमाह—

एवं कुवक्वकोसिअसहस्सकिरणंमि उदयमात्रणे । वक्कवुप्पहावरहिओ कहिओ तइओ खरयोडवि ॥२३७॥
 एवं-प्रागुक्तप्रकारेण कुपक्षकौशिकमहस्रकिरणे उदयं प्राप्ते चक्खुत्ति-चक्षुः स्वकीयलोचनं तस्य यः प्रभावो-महिमा नी-
 लादिवस्तुग्रहशक्तिस्तेन रहितो-विकलस्तृतीयः खरतरोऽपि कथितः, अयं भावः-उदिते हि सहस्रकिरणे यथा कौशिको निज-
 चक्षुःप्रभावरहितो भवति, अयं जगत्स्वभावो यत्तामसकुलस्य सूर्यकिरणा अतिशयामतया भासन्ते, यदाह श्रीसिद्धसेनदिवाकरः-
 “मद्धर्मबीजवपनानयकौशलस्य, यद्धोकवान्धव ! तवापि खिलान्यभूवन् । तच्चाद्भुतं खगकुलेष्विह तामसेषु, सूर्याग्नौ मधुकरी-
 चरणावदाताः ॥१॥” इति, तथा कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणसंज्ञितेऽस्मिन् प्रकरणे कुपक्षाणां पुरस्तादुद्भाविते कुपाक्षिकविशेषः खरतरो
 निजचक्षुः-कुश्रद्धानरूपा कुदृष्टिस्तत्प्रभावरहितो भवति, तस्य मतिविकल्पिताः कुयुक्तयो न स्फुरन्ति, अथवा कुदृष्टिरेव सुदृष्टी-
 भवतीत्येवंविधः खरतरः कथित इतिगार्थः ॥ २३७ ॥ अथायं खरतरः कस्मिन् संवत्सरे कस्मिंश्च गुरौ विद्यमाने सत्यस्मिन्

प्रकरणे भणित इति प्रदर्शनाय गाथामाह-

नवहत्थकायरारयंकिअसम्ममहिमंमि चित्तसिअपक्खे । गुरुदेवयपुण्डए सिरिहीरविजयसुगुरुचारे ॥२३८॥

प्रथमविश्रामोक्ता बोध्या ॥ २३८ ॥ अथैतत्प्रकरणकर्तृनामगर्भितामाशिरभिधायिकां गाथामाह-

इअ सासणउदयगिरिं जिणभासिअधम्मसागराणुगयं । पाविअ पभासयंतो सहस्सकिरणो जयउ एसो ॥२३९॥
 व्याख्याऽत्रापि प्राग्वत् ॥ २३९ ॥ इअ कुवक्वकोसिअसहस्सकिरणंमि पवयणपरिक्वावरनामंमि खरय-
 रमयनिराकरणनामा चउत्थो विस्सामो मम्मत्तो ॥

इति श्रीमत्तपागणनभोनभोमणिश्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्योपा
ध्यायश्रीपरममागरविरणिते स्योपशङ्कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे
श्रीहीरविजयसूरिदत्तप्रययमपरीक्षानाम्नि प्रकरणे स्वरत्न
मतनिराकरणानामा षट्पुर्णे विद्यमानो व्याख्यान इति ।

अथ पञ्चमो विश्रामः ॥

अथ क्रमप्राप्तमांचलिकभूतं निरूपयितुमाह—

अह् अंचलिअं कुमयं लोअपसिद्धंअपि किंचि दंसेमि । तेरुत्तरधारसए विक्कमओ अहमकम्मुदया ॥१॥

‘अथे’त्यौष्टिकनिरूपणानन्तरम् ‘आंचलिकम्’ अञ्चलं—पल्लवो धर्मानुष्ठानादौ श्रावकाणां प्ररूपयन्तीत्याञ्चलिकास्तेषामिदमाञ्चलिकं ‘कुमतं’ कुस्मितशब्दानरूपं लोकप्रासिद्धमपि—सर्वलोकमम्ममतमपि, यद्यपि सर्वेऽपि कुपाक्षिकाः प्रवचने प्रतीता एव तथापि तेऽव्याञ्चलिकः प्रकृतो वक्ष्यमाणश्च लुम्पा क इति द्वितयमात्रालगोपाङ्गनानामपि प्रतीतमिति ज्ञापनार्थमिदं विशेषणं, यत एवं तत एव किंचिद्दर्शयामि, न पुनः खरतग्वद्विस्तरेणेति पूर्वार्द्धम्, अथोत्तरार्द्धेनोत्पत्तिकालमाह—‘तेरुत्तरं’त्यादि, त्रयोदशोत्तरद्वादशशते वर्षे विक्रमतोऽधमकम्मोदयाद्—अशुभकर्मोदयाज्ञातमित्यध्याहार्यमिति गाथार्थः ॥१॥ अथ यतः पुरुषादुत्पन्नं तमाह—

पुण्णिमिओ नरसिंहो नामेणं एगनयणदुव्वयणो । केणवि अवरारहेणं तेहि वि बार्हिकओ आसी ॥२॥

पौर्णिमीयिकः—पूणिमापक्षसंवन्धी नाम्ना नरसिंहः ‘एकनयनदुर्वचनः’ एकं नयनं—लोचनं यस्य स एकनयनो दुष्टवचनं यस्य स ततो विशेषणममासः, काणाक्षोऽपि जिनदत्तवन्मुखरीत्यर्थः, अत एव केनाप्यपगधेन ‘तेहि वि’न्ति तैरपि—पौर्णिमीय-कैरपि बहिष्कृत आसीदिति गाथार्थः ॥३॥

सो पुण कमेण छउणयगामे पत्तो अ तत्थ नम्मइया । लोअणरहिआ नाढी निसद्धीवि महिद्धिआ बुद्धा ॥३॥

म पुननरसिंहः क्रमण क्रियाया फलन पयटन् कस्तत्रासासमे छठणयग्रामे प्राप्तः, तत्र च तन्यसिद्धि-पौषिमीयकमतरस्ता लोचन
रदिता नाशानाम्नी आर्दी महर्दिका इदा च वयसा हनुम्नमान्या आसीदिति गाथार्थः ॥३॥
तीप चरणवाणाकम्ते

तया वन्दनदानान्वयः 'मुत्तपत्रि' युत्तवत्त्रिपि नो प्राप्ता, तदानीं तेन पापन नसिद्मिह न वन्दनकमिति मणित
मिति याथार्थ्यः ॥ ४ ॥ अथ तन्मतसामिप्यदाभ्या नाभ्या स्वरूपमाह—

मा नदी नित्र दुम्ब बहुमान्या कनचिद् पौर्विमगुरुणा-पौर्विमगीयकाचार्येण 'दूमिज'चि दूमिता दोह्या प्रायिताऽऽसीद्, जयं माषायोऽपि कीरछी नदीः, देवगुरुप्रसादेनेति कथं नोच्यते ! इत्युक्तवान्, एकदा च वन्दनकदानावसरं नदी नासीद्, वदानी-
चोक्त-यावत्तदी नायाति तावत्प्रतीक्षणीयम्, आषाढं तन्मानम्सानीकृते तामन्तरणेव वन्दनं दापितवान्, तदुम्बेन
चाकृष्य मा नाह्यपि मामपाऽभूत्, तद्बुधानं च निश्चम्य नरसिंहस्वधाराऽऽज्ञा च तस्य मगिनी, वन्दनकदानानमरे देवयोगात्
तस्याऽप्य दुस्त्वविक्रयं न प्रभूता, नरसिंहेन चोक्त-इति नादि ! नास्वपाशमे द्रुल्लवन्निष्ठा भावानामिति प्रकथयया तब मानम्सानि-
क्यापायानुगन्तभादममुदायस्य सुखवसिष्ठाभ्यांनेन तवामयं प्रमाणपदवीं नेप्यामो, देवदत्तेन द्वादशार्चयेवन्दनक, दप च तथा
मकदुर्विक्रयात् न ततो हगिवक्तनादिपक्षाधनरसिंहाभ्यां कारणानुरूपं कार्यमिति न्यायादाऽऽल्लिकमतोत्पत्तिरिति द्वाभ्यां कुमरं प्रक

श्रीकृतमितिगाथार्थः ॥५॥ अथ नाढ्या किं कृतमित्याह—

तीपः सूरिपयंपिअ दवाविअं अट्टसहसदविणेणं । तस्सऽज्जरक्खिएणं नामेणं चिहनिवासीहिं ॥६॥
तीपः सूरिपयंपिअ दवाविअं अट्टसहसदविणेणं । तस्सऽज्जरक्खिएणं नामेणं चिहनिवासीहिं ॥६॥

तथा नाढ्या अष्टमहसद्रविणदानेन चैत्यनिवासिभिः—

शूरिपदं दापितमितिगाथार्थः ॥६॥ अथ नरमिहेन किं कृतमित्याह—
निअमयबुद्धिनिमित्तं पावकगिरौ या कालिकाभिधा—कालिकानाम्नी मिथ्यादृष्टिहिमाप्रिया देवी मा एकविंशत्योपवासैरारा-

निजमतयुद्धिनिमित्तं पावकगिरौ या कालिकाभिधा—कालिकानाम्नी मिथ्यादृष्टिहिमाप्रिया देवी मा एकविंशत्योपवासैरारा-

धिता—म्यायत्तीकृतेतिगाथार्थः ॥८॥ अथ तदनन्तरं नरसिंहः किं कृतवानित्याह—

पञ्चकृत्वा चक्रे सरि अमहंति मुत्तं वइसु मो पावो । पावजणाणं पुरओ बुग्गहवयणं पयासंतो ॥८॥
पञ्चकृत्वा चक्रे सरि अमहंति मुत्तं वइसु मो पावो । पावजणाणं पुरओ बुग्गहवयणं पयासंतो ॥८॥

अस्माकं चक्रेश्वरी प्रत्यक्षेति मृषा अवादीत् न नरसिंहः पापो—नवीनमताकर्षणाभिनिवेशमिथ्यात्वपापलिप्तः पापजनानां

पुरतः—तदुचितपर्वदि व्युद्ग्रहवचनं प्रकाशयन् मुग्धजनान्,

पुरतः—तदुचितपर्वदि व्युद्ग्रहवचनं प्रकाशयन् मुग्धजनान्, विप्रतारयन्नित्यर्थः ॥८॥ अथ मुग्धजनानां विप्रतारणमुत्सृज्यवचनै-

रेन स्यादिति तान्याह—

उत्सृज्यं पुनः प्रकटं तन्मतोत्पत्तिकालादारभ्याद्य यावत्सर्वजनप्रतीतं प्रथमं लुम्पाकानां प्रतिमाप्रतिषेधवत्, मुखपोतिका—मुख-

उत्सृज्यं पुनः प्रकटं तन्मतोत्पत्तिकालादारभ्याद्य यावत्सर्वजनप्रतीतं प्रथमं लुम्पाकानां प्रतिमाप्रतिषेधवत्, मुखपोतिका—मुख-

वचिका तस्याः प्रतिषेध इति पूर्वोद्धेन प्रथमोत्सृज्यमाविष्कृतं, अथ उत्तरार्धेन तदुद्धावितां युक्तिमाह—‘युत्ति’ति युक्तिस्तत्र

वचिका तस्याः प्रतिषेध इति पूर्वोद्धेन प्रथमोत्सृज्यमाविष्कृतं, अथ उत्तरार्धेन तदुद्धावितां युक्तिमाह—‘युत्ति’ति युक्तिस्तत्र

मुलबन्धिका यतीनां निम्नं तव भावकाणां नो युक्तम्-उचित भवेदिति तद्वचनमिति गाथाय ॥९॥ अथातिप्रसङ्गन रूपयितुमाह-
 पोत्तिअमिच्छेण जइ लिंग किं नाम नेइ सामइण । समणो इवत्ति समण भणिओवि जओ जिणिदेहि ॥१०॥
 वा सामायिक न स्यात्, तत्र तु सुवर्णं स्यादित्यर्थः, तत्र हेतुमाह-‘समणे’त्यादि, यतः कारणान् समय-सिद्धान्तं विनेनैव प्रवचने
 इवेति-धातुः भयण इव सामायिके मणितोऽपि, अयं भावः-मुखवस्त्रिकामात्रेण यदि भावः भयणलिङ्गीत्यादि तौर्यकर-
 सामायिक यमण इव भावको मणितः, तव तमते न युक्तम्, अतः सामायिकमपि परिहरणीयं स्यात् यतिसमतामवनहेतुत्वा-
 दिविगाथाय ॥१०॥ अयं भावकसामायिक षट्छादयप्रमाण, तव साधुमिर्नाङ्गीकृतमतो न यतिसमतेति निराकृतुमाह-

अत्र यथा भावकाणां सामायिकमन्यकालीन न साधुसमतायवक तथा मुलवस्त्रिकादिप्रमाणमपि यावत्सामायिकादिक्रियोप-
 योगि स्वत्यकालीनमेवेति कथं साधुसमतायवकमिति सत्यामपि प्रतिबन्धां युक्त्यन्तरमाह-‘मुष्णि’वि मुनिजनान्नेकरणाद्यदि लिङ्ग-
 मयात् मुन्यपोत्तिस्त्र, तर्हीति गम्य, तुल्यधदानाणाम्पन्तरमपि पुनर्षास्त्रमहभमस्फारादीनि यतिभिर्पाषाणवीवमङ्गीकृतानि तथैव आ-
 वकाणां सामायिकमप्युपगच्छता स्तम्भिकानावदय मुलवस्त्रिकाज्जम्पुपगन्तव्येत्यत्र युक्तिमाह-
 सामाहजंमि उ कण समणो इव भावओ इवत्त जम्हा । इअवयणा मुणिंलिंग कइवि न विगन्दमिइ समण ॥११॥

अत्र यथा भावकाणां सामायिकमन्यकालीन न साधुसमतायवक तथा मुलवस्त्रिकादिप्रमाणमपि यावत्सामायिकादिक्रियोप-

“मामाङ्गमि उ कण् ममणो इव नावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो मामाङ्गअ कुआ ॥१॥” इति सिद्धान्तवचनं तत्रा-
 ध्याध्वचनादिह-प्रवचने ‘ममए’ति कालविशेषावसरे सामायिकादिक्रियाकरणकाले कथञ्चिन्मुनिलिङ्गं-साधुलिङ्गाणुकारि चिह्नं
 आवकाणामपि न विरुद्धम्, अन्यथा श्रमण इवेत्यादिवचनासंभवाद्, अत्रेवशब्दो ह्युपमावाची, सा च भूयोभिः समानधर्मेरेव
 स्याद्, यतः ‘तद्विश्रवते मति तद्वतभूयोऽसाधारणधर्मस्त्वं सादृश्य’मिति सादृश्यलक्षणं, न च तत्राध्यवसायिरूपं ग्राह्यं, बाह्यचि-
 ह्नमन्तरेण तथाव्यवहाराभावात्, तत्र सादृश्यं भिन्नत्वं चैवं-साधूनां क्रियोपयोगि रजोहरणमुखवस्त्रिकादि तथा आवकाणां चवलक-
 मुसत्रस्त्रिकादि, एवं माम्येऽपि साधूनां सूत्राणि कनिषद्याद्वयोपेतं पट्टकस्यूतदशिकाकलितं रजोहरणं आवकाणा तु दण्डमात्रनिबद्धदशि-
 कान्तमकं नाम्नाऽपि चवलकरूपं रजोहरणं, मुखवस्त्रिकाऽपि साधूनां मुखप्रमाणा, आवकाणां तु पोडशाङ्गुलप्रमाणा, तथा परिहि-
 तचोलपट्टकः माधुः कच्छोटिकासंयुक्तपरिहितवस्त्रः आवकः, मवेणीकमस्तकः आवको लुञ्चितकेशमस्तकस्तु साधुः, म च याव-
 जीवाभिग्रही आवकस्तु परिमितकालाभिग्रही चेत्यादि वैसदृश्यमपि बोध्यं, अत एव श्रमणवच्छ्रावकः सामायिके भणितः, तथा
 च कथञ्चित्सादृश्यं न मुखवस्त्रिकादिचिह्नमन्तरेण स्यादिति सिद्धान्तयुक्त्यैव मुखवस्त्रिकादौ धर्मसाधनोपकरणे सिद्धे तत्प्रतिषेध-
 वचनं तीर्थासम्मतं महार्थमथ्यात्वमोहनीयबन्धहेतुरिति गार्थाथः ॥१२॥ अथ व्यवहारनयाभिप्रायेण सामायिकस्वरूपमाह—

भ्रममोचगरणरहिओ कयमामङ्गओऽवि अकयसामङ्गओ । ववहारनए साह जह लिंगायारपरिचत्तो ॥१३॥
 धर्मोपकरणानि-रओहरणमुखवस्त्रिकादीनि ते रहितः कृतसामायिकोऽप्यकृतसामायिको व्यवहारनये भवति, रजोहरणाद्युप-
 करणशून्यः सन् “करेमि भंते ! मामाङ्गअ” इत्यादिपाठोच्चारणे सामायिकपरिणामवानपि व्यवहारनये मामायिकवान् न स्याद्,

यथा लिङ्गाचारपरित्यक्त माधुम्यबह्वारनय माधुन भवति, तत्र लिङ्ग रजोहरणादि आधारस्तु प्रतिलिखनप्रतिक्रमणादिनियतक्रिया-
रूपत्वाभ्यां परित्यक्त-शून्य-अन्तर्गम्या कृतमहाप्रतोषारोऽपि गृहलिङ्गी-गृहोचितव्यापाररहितोऽपि साध्वनुष्ठानरहितो न
माधुम्यपदप्रभाद्व स्याद्, एवमनन्यगत्या व्यवहारतः सामायिकस्यैकं रजोहरणादिलिङ्गमेव तत्र सन्निवृत्तिरप्रसृतिषु स्थितेषु
मात्मायिकैर्दिक्प्रसाधनोपयोगिनीतिगाथाः॥३॥ अथागमानुयायियुक्तिमिदामपि मूलवन्धिकां मूलधननप्रत्यायनार्थं नामग्राह्ये
उपगारणे पुन तुल्यं भणिसं समणेहि मावयाणपि । अणुभागागइसु मावस्सयकिरिआसाइणमि फुट ॥१४॥

तथा श्रावक्षयामप्युपकरण-रजोहरणादिक्रमवै-साधुमिस्तुल्यं-ममान मणित, तथाहि-“किन्तं सोऽचरितं मावावस्सयं ? , रज
कूपइ मण अकुबमाण उमयकलं आवस्सयं करिणि”पि मीअनुयोगात्तत्रम्, एतद्वत्तुल्यकड्यो यथा-“तदप्यितकरजः”करजानि-त
त्मावक्षयमानि दहरजोहरणमुत्पन्निक्रमदीनि तस्मिन्-आवक्षयक यथोचितव्यापारमियोगनायितानि निपुक्तानि येन, सुधया मम्यगू य
वाग्ध्यानन्यस्तोपकरण इत्यर्थः इति मीअनुयोगाद्वारवृत्तिः, तथा “तस्मादेष आनि सरीरजोहरणसहस्रं तगादिमाधि दद्याधि क्षाणि
किरिआकअणनजत्रो अप्पिआणिणि” भनूयोगवण्णो. तथा यत्तत्तत्-“एणमुक्कदआक्कावावनुत्तत्ताप्पवाक्काणामावडयकमपुक्कमिति

तदयुक्तम्, अनुपदिष्टम्यासिद्धत्वात्, तथाहि—यद्यप्युपासकज्ञाद्वादी नोपदिष्ट सम्प्रति न उपलभ्यते तथाऽप्यनुयोगद्वारे तदुपदिष्टं, तथाहि—जं इमं समणो वा समणी वा सावथो वा साविआ वा तच्चित्ते तम्मण” इत्यादि वच इहापि बोध्यं, उपधानादिपाठवत् तथाहि—जं इमं समणो वा समणी वा सावथो वा साविआ वा तच्चित्ते तम्मण” इत्यादि वच इहापि बोध्यं, उपधानादिपाठवत् तथाविधपाठस्यापि व्युत्क्रान्तत्वात्, एवं यावत् सुभद्राश्राविकानिदर्शनतश्च श्रावकस्य विधेयतया प्रतिपत्तव्यमिति पञ्चाशकश्रुत्तौ, तथाविधपाठस्यापि व्युत्क्रान्तत्वात्, एवं यावत् सुभद्राश्राविकानिदर्शनतश्च श्रावकस्य विधेयतया प्रतिपत्तव्यमिति पञ्चाशकश्रुत्तौ, ॥१४॥

अत्र व्यक्तमेव नामग्राहेण माध्वनामिव श्रावकाणामपि सुखवस्त्रिका आवश्यकक्रियोपयोगिनी भणितेति गाथार्थः ॥१५॥

अत्र व्यक्तमेव नामग्राहेण माध्वनामिव श्रावकाणामपि सुखवस्त्रिका आवश्यकक्रियोपयोगिनी भणितेति गाथार्थः ॥१५॥

अत्र व्यक्तमय नामग्राहणं नास्ति । सङ्ग्राहणमणिसणाहेतुः ॥ १५ ॥

अथ ग्रन्थान्तरग्रन्थमतिमाह—
नह पण्डिताचारणे संवरदारमि आडमे पूआ । मुहणंनयपमुहेहि सङ्गणमणसिणाह ।
तथा प्रश्नव्याकरणे—प्रश्नव्याकरणनाम्नि दशमाङ्गे आदिमे—प्रथमे संवरद्वारे मुत्त्वानन्तकप्रमुखैः—मुखवस्त्रिकाजपमालिकाप्रमुखैः भि-
त्राद्धानां—श्रावकाणां पूजाऽनेपणाहंतुः माधोर्भवतीति भणितमिति बोध्यं, यथा भणितं तथा चाह—“नचि वंदणमाणणपूअणाए भि-
क्खुं गवेसविअं”ति श्रीप्रश्नव्याकरणाङ्गे प्रथमसंवरद्वारे, एतद्वृत्त्येकदेशो यथा—‘नवी’त्यादि भैक्षं—भिक्षासमूहो गवेसयितव्यम्—
अन्वेपणीयं नापि वन्दनेन—स्तवनेन यथा “भो एसो जस्स गुणा विअरंति अवारिआ दस दिसासुं । इअरा कहासु सुव्वसि पच्चक्खं
अज्ज दिट्ठोसि॥१॥”ति, नापि माननया—आसनदानादिप्रतिपत्त्या नापि पूजनया—तीर्थनिर्माल्यदानमस्तकगन्धक्षेपमुखवस्त्रिकानम-
स्कारमालिकादानलक्षणया” इत्यत्र यदि श्रावकाणां मुखवस्त्रिकाया अनुपयोगो भवेत्तर्हि तद्दानेन तदेवार्जनार्थं पूजाऽपि न भवेदिति
स्वयमेव पर्यालोच्यमिति गाथार्थः ॥१५॥ अथ मुखवस्त्रिकाप्रतिषेधनानन्तरं स्तविकेन किं प्रतिपिद्वमित्याह—
उवगारणे पडिसिद्धे पडिसिद्धं मावयाण पडिकमणं । विवरीअं पडिसेहं केइवि वड्ढकालअंनरिअं ॥१६॥

उपकरण-प्रतिक्रमणादिक्रियासाधकतम सुखवसिष्ठरजोहरणादौ प्रतिपिदे-भादानां नोचितमित्युपवृद्धदानादिना त्याजित
 'स्वभाभावे कार्यस्याप्यभावे' इति न्यायात् तत्कार्यम्-आवश्यकक्रियारूपं प्रतिक्रमणं तदपि भावकणां निषिद्धं, सुखवसिष्ठस्य
 भाव प्रतिक्रमणासंगतत्वात्, कश्चिद् दृष्टास्तु प्रतिपेक्षं विपरीतं मणन्ति-प्रथमं तेन प्रतिक्रमणं भावकणां प्रतिपिद्धं, पश्चात्कार्ये निषिद्धे
 कारणस्यानुपयोगान्मुक्तवसिष्ठस्य निषिद्धं, तदपि बहुकालान्तरितं, यदा पौर्णिमीयैकैव हि कृतस्तदानीं प्रतिक्रमणं निषिद्धं, कियता
 कालेन तया विचसम्प्रीयागात् सं० १२१३ व्षे छठमपत्राये नागीर्यानिष्यान् सुखवसिष्ठस्य प्रतिपिद्धमिति गाथायाः ॥१६॥ अथ
 पुनरप्युक्तं मुद्रावयितुमेतत्प्रवृत्तिकालसंप्रतिक्रमणोर्विरोधं दृश्यन् प्रथमं पशुपनास्वरूपमाह-

पञ्जोत्सवणापुत्रं चउपिविणे नययईइ वयणाओ । ज भायरणाइरणं पञ्जोत्सवणाचउत्थीण ॥१७॥
 अथपदीवचनान्-महन्त्रमिदं सुरिभृद्वृत्ततर्पदीनान्नाः स्तनिकमतसामाचारीप्रन्थात् पूर्वम्-आबलिकमतप्रवृत्तिकालं पशुपनाः चतु
 र्धादरेषु चतुर्थ्यां पशुपना दन्विता, आचरणाद्वार अथवाचरणाप्रमाणकरणाय धीकालिकचार्यप्रवृत्तिता चतुर्थ्येवोदाहरणतया द
 म्निता, तथाहि-'५५ नीजं मोदिकं संवगप्तापेण्ये वंतव । इहेणवि आइण्यं तेण उ जीएव बवहणे ॥१॥ इति व्यवहार उ० १०,
 इति कल्पनिर्देशीयकथयद्धारमन्थयागियायान् प्रायते विधिपुरुषा एव केसिदृष्टत्वेनात्र मन्तव्याः, तदा वरितं तु प्रमाणमेव,
 यथा अतश्चायं पशुपनाऽन्वृतिता, तथाहि "हुगप्यहाप्यहि चउत्थी कारणे पवणिजा, या वेव अणुमया सक्साहर्ण"ति निष्पत्ति
 उ० १०, पर्युपणाकल्पे चन्त्यादि यावन्वाचरणाद्वारप्रान्त इत्येवमन्यदप्यथवाचरितं प्रमाणमेव २१ इत्यथवाचरणाविधिः १०२"

इति शतपद्याम्, अत्र यदि तेषां चतुर्थी अग्रमाणमभविष्यत्तर्हि आचरणाद्वारचनया एवासंभवः, प्रयोजनाभावात्, सभवे वाऽ-
 गठाचरिता चतुर्थीनिर्दिशनासंभवात्, तस्मात् माहेन्द्रक्षरिणा सं० १२९४ वर्षे ज्ञातपदी पूर्वशतपदीतोऽंशेन विस्तरयती रचिता
 तदानीं चतुर्थ्येव पर्युषणत्वेनाभिमतं इत्यं इति गार्थः ॥१७॥ अथाञ्चलिकमते कतिदिनैः पर्युषणेत्याह—

गुणचणदिने हि पञ्जोत्सवणावि तस्मै तेण । अभिवद्ध्य वि सावणभयव ए सावणाइंमि ॥१८॥

एकोनपञ्चाशत्या दिनैः पर्युषणा तन्यते तेन कारणेन येन कारणेन चतुर्थ्यां पर्युषणा, अयं भावः—आञ्चलिकस्तावत् पूर्णिमाप-
 श्राभिर्गतः, पूर्णिमापक्षस्तु पूर्णिमायामेव पाक्षिकं चतुर्मासकं च, चतुर्थ्यां च पर्युषणेतिकृत्वाऽयमपि तथैव कृतवान्, तथा च
 पूर्णिमातश्चतुर्थ्यां दिनगणनया एकोनपञ्चाशदेव दिना भवन्ति, श्रावणभाद्रपदेऽभिवद्ध्यतेऽपि 'श्रावणादौ' श्रावणप्रथमभाद्रपदयोः
 पूर्णिमातश्चतुर्थ्यां दिनगणनया एकोनपञ्चाशदेव दिना भवन्ति, श्रावणभाद्रपदयोर्वृद्धावपि, परं दिनगणनया श्रावणे प्रथमभाद्रपदे चैकोन-
 पर्युषणाऽऽसीद्, अयं भावः—यथा चन्द्रसंवत्सरे तथा श्रावणभाद्रपदयोर्वृद्धावपि, परं दिनगणनया श्रावणे प्रथमभाद्रपदे चैकोन-
 पञ्चाशत्या दिनैर्भवत्यत एव एकं श्रावणभाद्रपदाधिकमासयोः पर्युषणामेकोनपञ्चाशता दिनैः कुर्वते अपरेत्वेकोनाशीत्याऽप्येति शतप-
 त्यामेवाचरणावैचित्र्यद्वारे भणितं, न चैतदाञ्चलिकव्यतिरिक्तानामेवेति शङ्कनीयं, यथासंभवं क्वचिदेतस्यापि कस्मिंश्चित्पक्षेऽन्तःपाति-
 त्वादौ, अन्यथा एकं चैत्यवासं कुर्वन्त्येके च वसतिनिवासं १ एकं पदमं होड मंगलं अपरे तु हवइ २ चैत्यवन्दनायामेके नमः सिद्धेभ्य
 इत्येकपदमपरे त्वेकमपि न भणन्ति ३ एकं नमस्काराद्युपधानविधि मन्यन्ते अपरे तु न ४ इत्यादि यावदेकं सामायिके श्रावकाणां
 ग्रथममीर्यापथप्रतिक्रमणमपरे तु सामायिकग्रहणानन्तरं १८ एकं पर्वतिथिः प्रतिक्रमणवेलायां अपरे तु सूर्योदये २६ इत्याद्यावेकं
 स्मिन् पक्षेऽस्याप्यन्तर्भावाद्, अन्यथा तृतीयपक्षाभ्युपगमे चैत्यवमत्यतिरिक्तगमादिग्रमज्ञेनातिव्याकुलता म्यान्, तस्मात्क्वचिद्

इयां पञ्चयारक्षारपञ्चअण्डयमन्तमासबद्धकोनपञ्चाद्विनिपयुषणाभ्युपगमऽप्यन्तथाधोऽस्याधमातव्य , एकोनाशीतिपञ्च तु स्तनिक-
म्यतिरिक्तोऽयि कयित्सूचिमापाधिक्रऽभ्युपगन्ताअगन्तव्य , नातुरद्वीयकानां तु विनगणनया खरतरव्यतिरिक्तानामशीतिविदिना
संभवन्ति, खरतरव्य तु पञ्चाद्विदि, नन्वेके पञ्चाद्वया दिनेरपरं स्वग्रीस्येस्याठिधिकस्य कथं नोद्भावित इति वेद्व्यत, पौर्णमीयक-
निगनत्वेन पौर्णमीयक एव सप्तसा इद्वयपञ्चतीर्णत्वेन तत्रिकस्य पञ्चोद्भावित इति संभाव्यत, यद्वाऽन्वेके मेदा नोक्तास्तद्व्यमपीति
गावार्धं ॥१८॥ अथ चैत्रादियासवृद्धौ विप्रपमाह—

यिस्ताइअमि पुइहे पञ्चोमवणावि वीसइदिणेहि । अमिबइदिअमि वीमा इबाइअमागम मणइ ॥१९॥
चैत्रादौ इद्व—पञ्चैव्यास्तस्यष्टापदेषु, इदेषु विप्रतिदिनेरयि पयुषणा वृत्तिकेनैवाभ्युपगता, तत्र ब्रान्त्या सिद्धान्तमपि वदति,
यथा—“अमिबइदिअमि वीमा इअरमि मयीमई मासे”मि इत्यादि आगम मणति, आगमस्तु तन्मतेऽच्छिन्नपरस्परत्वागेन न
न संभवतीत्यत्र द्वात्रिंशत् इति गावार्धं ॥१९॥ अथ संग्रतिप्रवृत्ति इययितुमाह—

जं पुण पंचमिदिवसे पञ्चोसपणावि संपई तसि । नं अइइजरइणायं संपत्त पाबकुमयमि ॥२०॥
यस्तुनं मग्नति तेरा—पञ्चविद्वना पञ्चमीठिवसेऽयि पयुषणा तद्वद्वरतीयन्यायं संप्राप्तं पापकृमने—स्तनिकमने इतिगावार्धं
॥२०॥ अथाइअरती वयस्तीकोमि—

अण्ण पुण्णीवयण पमाणयेमपि मयबईकार । संपइ पमाणायना पञ्चविधा पंचमीवयणा ॥२१॥
यइ—यस्मान नमित्यतद्वाग ‘वृषिबचनं’ पयुयणाकरूपमिच्छीषाठिबृषिबचनं प्रमाणयन्तमपि यतपदीकारं संप्रति प्रमाणयन्त-

पादविमः पञ्चमीपञ्चना इत्यर्द्धजरती, अयं भावः—शतपदीकारेण चृणिः सिद्धान्ततयाऽभ्युपगता, चूणो च युगप्रधानश्रीकालका-
 नार्थप्रवर्तिता चतुर्थी तीर्थमस्मताऽद्य-यावदच्छिन्ना प्रवर्तते, एवं मत्यापि पर्युषणा सिद्धान्तोक्ताऽस्माकं मम्मनेति महत्यसंगति,
 द्वयोर्मध्येऽन्यतम्यावश्यं त्यागापत्त्या, चतुर्थीत्यागे शतपदीकाराऽपि त्यजनीय एव स्यात्, न च तदानीं शतपदीकारश्चतुर्थी प्रमाण-
 नया नृमाणोऽपि पञ्चमीमेव स्वयं कृतवानिति शङ्कनीयं, चतुर्दशीपाक्षिकपरिहाराभिधित्सया चतुर्दश्यां पाक्षिकं न कालकाचार्य-
 प्रवर्तितं, किंतु कियता कालेन चतुर्थीपर्युषणानुरोधेनान्यैराचार्यैराचीर्णमिति समर्थितवान्, तथाहि—किंच—अधुनाऽऽचार्यैरपि
 पाक्षिकमागमाभिप्रायेण पञ्चदश्यामेवाभ्युपगतं, यथा स्थानकवृत्तिः “एवं च कारणेन कालगायारिणो हि, चतुर्थीए पञ्चोमवर्णं
 पञ्चतिअं, ममत्थसंघेण य अणुमन्विअ, तवसेण य पक्खिआणिवि चउइसीए आयरिआणि, अण्ह आगमुत्ताणि पुण्णिमाए”
 इति, अथ यदैव कालकाचार्यैः पञ्चमीतश्चतुर्थ्या पर्युषणा कृता तदैव पञ्चदशीतश्चतुर्दश्यां पाक्षिकमपीति चेत्तत्र, यतः पर्युषणाकल्पे
 “अज्ञकालगेहिं कारिणिआ चउत्थी पवत्तिआ, सा चेव खाइं गया सबमाहूणं”ति, अनेन पर्युषणाविषयैव चर्चेति, न पुनः कापि
 पाक्षिकम्येति, अपिच—स्थानकवृत्तिकृताऽपि ‘तवसेण य पक्खिआणिवि चउइसीए आयरिआणि” इत्येवमुक्तं, न पुनरुक्तं कालका-
 चार्येण पाक्षिकमपि चतुर्दश्यामानीतमिति १२ इति शतपद्यां द्वादशाधिकशततमद्वारे, अत्र श्रीकालकाचार्यचरिताऽन्याचार्याचरि-
 तयोः परस्परं भेददर्शनेन कश्चिद्विशेषो वक्तव्यः, स च सूक्ष्मधिया पर्यालोच्यमानः श्रीकालकाचार्याचरितायाश्चतुर्थ्याः प्रामाण्य-
 मन्तरेण न संभवति, अन्यथा स्तनिक्रमते चतुर्दशीपाक्षिकचतुर्थीपर्युषणयोर्द्वयोरपि पूर्वाचार्याचरितत्वेन परिहार्यत्वे विशेषाभावाद्
 अथ यदैवेत्यादिशिष्यनोदनाद्युद्भावनस्याकिञ्चित्कल्पमेवापद्यते, किंच—पूर्वाचार्यैरपि चतुर्थ्यनुरोधेन पाक्षिकं परावर्तितं, न

पुन श्रीकालकथायांपरित्राया अयि चतुर्थ्यां तद्वहने विहितं, तस्या अतिबलवत्त्वाद्, अत एव पूर्णिमापक्षीऽद्यापि पूर्णिमायां
 पादिकं चतुर्मासिकं च कुर्यादप्येयि पयुषणां तु चतुर्थ्यामिव चिद्वधाति, तन्मतेऽनादिसिद्धमपि चतुर्थ्यां पादिकं पूर्वाश्वीयणा
 चरितं, स चाबायवतुर्योयवचक्रीकालस्यार्थ्यप्यतिरिक्तं प्रवेतिकृत्वा नास्माकं सम्मतमिति विस्मय, अत एव द्रुतपदीकारे-
 बापि अयि चतुर्थीपयुषणा न दृषिता, न वा केचित्पञ्चम्यां पयुषणां कुर्याति केचित्चतुर्थ्यामेवेति आचरणानैवियमे दृष्टितं, प्रस्तुत
 दोषपरस्परस्मितिद्वारं पयुषणायामप्यतपम उचरपासणकं प्रतिपचबोक्तं, तथाहि-“रण्या अतिउरिआ मफिआ-तुङ्गे अमावसाए उ-
 दामे अउं पठिवयाण सव्वनद्विदीहि साह उचरपासण पठित्तमेसा पारइ, पजोसववाए अहमतिअउं पठिवयाण उचरपासणं उ-
 नम” इतिनिग्रीयदशमोदेशकोक्तः, तथा-अहमकट्टचउत्पसंभच्छरथाउमासपक्खेसु। न करेत्तायवदुलो न य बिहत्तायसकप्प-
 व ॥१॥ इत्पुपदगमालावचनानां पयुषणादिनत्रयस्यापि पबत्वं सुप्रतीतमेव, अतो दिनत्रयेऽपि पौषवमविक्रममेवेति इतिपौषवदि
 त्थनियदि केचित् द्वितीयायामपीति वैचित्र्यमपि दृष्टितं, तन चतुर्थीपयुषणामधिकृत्य द्रुतपदीकारकाले विप्रतिपत्तिनामीदिति
 बोध्यम्, अन्यथा प्रबचनविद्बन्मन्यद् बहुविधं प्रत्ययमपि तदपि प्रालपिष्यत्, तब कपि नोक्तं, तद्विषयकबर्णगन्योऽपि नोद्गादि
 तः। किंच-यनपपुदाराजि “अंतरावि अ से कप्पइ पजोसविवण, मो स कप्पइ तं रयणि उवायवाचित्तए” इति अनेपयुषणाकाले
 पञ्चाशदिनामिष्टव माथात्रिपिदोऽष्टण्व भीकालकथायैव परे चतुर्थ्या पब कठ, स पुनः कृच्छामिति प्रालपपुदारेऽष्टकारे, अथ
 पयुषणामपि इत्य ममृतायार्थम्बरं-मनेकमने पूर्वे पयुषणा चतुर्थ्यामिव प्रावणमाष्टपदद्वी च दिनपञ्चनवा यकोमपञ्चानिभिरन, अथ

चेन्नाद्रिगुहो न निग्रन्या दिने; सर्वथापि चतुर्मासिकं त्वापादपृष्णिमायामेव, संप्रति तु “अभिवद्भिर्अंमि वीसा” इत्यादिवचन-
 मलेन श्रावणभाद्रपदवृद्धौ चतुर्मासिकं श्रावणेऽपि, परमेतन्मर्षजनरिरुद्धं, यतस्त्रीण्यपि चतुर्मासिकानि कार्तिकफाल्गुनाषाढमामनिय-
 तानि, यत्तु जैनटिप्पनकानुसारेण श्रावणभाद्रवृद्धावपि आपादवृद्धिरेव गण्यते इति तन्न युक्तं, जैनटिप्पनकस्य व्युच्छिन्नत्वात् सं-
 प्रति श्रवणटिप्पनकेनैव व्यवहारप्रवृत्तिः, तदनङ्गीकारे दीक्षाप्रतिष्ठादिमुहूर्तपरिज्ञानं दूरे, मामवृद्धिरपि कथं ज्ञायते?, तस्माच्छ्रावण-
 भाद्रपदवृद्धिर्नापादतया व्यवहर्त्तव्या, किंतु श्रावणादित्येवेति, किंच-शतपद्यामपि श्रावणेऽपि चतुर्मासिकमिति विचारो नोद्भाविताः,
 तेन ज्ञायते शतपद्यामनुक्तस्यापि प्रवृत्तिराधुनिकैव कियत्कालानन्तर प्रवृत्तेति गाथार्थः ॥२१॥ अथ कृतागमशरणस्य स्तनिक-
 म्यागमः शरणमेव न भवतीति दर्शयितुमाह—

तित्था तुअस्स आगमसरणं माहाउ पत्तसरणुव । जं सुत्तत्थुभयंपिय तित्थायत्तं जिणिंदुत्तं ॥२२॥

तीर्थात्—श्रीवीरप्रवृत्तिताच्छिन्नतीर्थाच्छ्रुतस्य—अष्टस्य नरमिहस्यागमशरणं शाखातश्च्युतस्य पत्रशरणवन्न भवति, अयं भावः—
 ‘स्वाधिरूढशाराभङ्गाच्चहि पत्रमालम्बायाल’मितिन्यायात् स्वाधिरूढशाखातः पततः पुरुषस्य तच्छाखापत्रावलम्बनं श्राणाय न भवति,
 तथा तीर्थाच्छ्रष्टस्य कुपाक्षिकमात्रस्याप्यागमस्वाणं न भवति, तत्र हेतुमाह—‘जं सुत्ते’त्यादि यद्-यस्मात्कारणात् सूत्रार्थोभयमप्याग-
 मसर्तीर्थीयत्तं—तीर्थवशं “प्रवचनं—द्वादशाङ्गी तस्याधारः तीर्थमपि प्रवचनं भण्यते” इत्यागमवचनाद्, यद्वा ‘प्रवचनं वेत्त्यधीते
 ता इति प्रावचनिकः—कालापेक्षया बहुवागम’ इत्याद्यागमवचनाच्च द्वादशाङ्ग्यादि यावच्छ्रुतं तावत्प्रवचनं भण्यते, तच्च तीर्थं
 एव स्यात्. न पुनस्तीर्थवाहो कुपाक्षिकादिममुदाये, एतच्च जिनेन्द्रोक्तं—तीर्थकरण भाषितमिति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अथ तीर्था-

इह आगमो अ निविष्टो अस्ताणमरपरपरापुष्टो । यो गणहरसीसंता तद्विओ तिथ्यप्यविस्ततो ॥२३॥

माञ्जन्तरागम परंपरागमभेतिभावः, यदागमः—“अद्या आगम निविष्टो पं०, तं०—अद्यागम अर्णतरागमे परंपरागमे” इति श्रीअनुयोगठारे, तत्राद्यो यो गणहरशिष्यान्तौ, मुधर्मवम्पुस्वाम्यन्तावित्यर्थः, तृतीयस्तु तीर्यप्रवृत्त्यन्तो—यावत्तीर्थावितुयायीति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथ मंत्रन्यागम कीदृशित्याह—

संप्रति तद्विआ आगम तिथ्यदुमत्तरिसादकुसुमममो । फलस्मरिम्नो सुहजागो मोक्षम्नो महुरो रसासाओ ॥२४॥

तीपदुमवरिद्रागादनुममः—तीक्ष्णलघुणो यो दुमः—कृत्त्यहृषादिलक्षणः तत्र हरिलक्षणा द्वास्ता तत्र कुसुमममः—पुष्पसमानः, फल-
मरदो यन्मस्माच्छ्रमयोगः—मनःप्रवृत्तीनां दुमभ्यापारः, मनसोऽनुमभ्यापार प्रवर्तनं श्रुतयेव नियुश्याति, यदागमः—“पश्चाद्वै निमि
मपुररुद्धा (ग्ना) स्यादकृन्वो मोक्ष इत्यर्थः, तत्र यथा दृष्टमन्तरेण न आत्मासंयमः, द्वास्तामन्तरेण च न कुसुमोत्पत्तिः, तदभावाच्च
न फलं, फलाभावात्कुतो मधुररसास्वादः ?, तथा तीयमन्तरेण न हरि, यतः पञ्चवस्तुके—“परम्परागठ” हरिः स्वशिष्यं प्रति स-
म्पुगुरादिविधिना मिदन्तमप्याप्य पुनःकञ्चलिखिल हरिमन्त्रं ददाती”त्युक्तमस्ति, हरिमन्तरेण च परम्परागमलक्षणस्वतीय

आगमोऽपि न संग्रहति, तन्मन्त्रेण न शुभयोगमन्त्रभावात्कुतो मोक्षः ? इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ अथ तीर्थं कथमासीदित्याह—
 तित्थं तु कालगज्जा अञ्चिन्नं जाव दुष्पसद्वहूरी । पञ्जोसवणचउत्थीठिअंति का तत्थ संकावि ? ॥ २६ ॥
 तीर्थं तु श्रीकालकाचार्याहुग्रसभस्वरि यावत् पयुपणाचतुर्थीश्रितमिति का तत्र शङ्कापि ? यदि श्रीवीरस्थापितं तीर्थं चतुर्थी-
 मेवाश्रितं विद्यमानं तर्हि तीर्थाद्बहिर्भवनेहलुः पञ्चमीशङ्कापि न युक्ता, किं तेन सुवर्णेन येन कर्णो व्रुट्थेते इति लोकाभा-
 णकान् किं पञ्चम्याः प्रयोजनं ? तीर्थाद्बहिर्भूयते इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ अथ कुपाक्षिकस्तीर्थनिरपेक्ष एव स्यादतस्तद-

भिप्रायमाविष्कृत्य दूषयन्नाह—

संपड तित्थमजुत्तं कुण्ड अजुत्तं पि जो उ तद्दूसी । इअ आगमपरमत्थो मत्थयसूलं खु किंमूलो ? ॥ २४ ॥
 सप्रति तीर्थमयुक्तं करोति, चकारात्प्ररूपयति च, यस्तु तद्दूषितोऽर्थदिवर्णवादी स युक्तमपि—अपिरेवार्थे युक्तमेव करोति, एवं
 पगमिप्राये मत्तुच्यते ‘इअ’ति इत्यमुना प्रकारेण प्रागुक्तयुक्त्या आगमपरमार्थः—सिद्धान्तरहस्यं मस्तकशूलं—श्रोतृजनस्य मस्त-
 कशूलमिव, किं मूलं यस्य न तथा, कस्माद्गुरोः सकाशादवाप्त एवमाशयनिमित्तोपदेशः ? कोऽपि गुरुर्नासीत्, किंतु निजमति-
 विकल्पोत्थः, स च ज्ञानादीनां नाशहेतुरेव, यदागमः—विंसोहअंते अणुकाहयंते, जे आयभावेण विआगरेजा । अट्ठाणि ए हुंति
 बहूगुणाणं, जो णाणसंकाए मुसं वएज्ज ॥ १ ॥”ति श्रीसूत्रकृदिति (५५९) गाथार्थः ॥ २६ ॥ अथानन्यगत्वाऽपि तीर्थमेव
 यथार्थप्रवृत्तिमदिति दर्शयति—
 आगमधिकृद्चारि आगमवंतंपि तित्थमवि हुजा । ता को अण्णो आगमचारीनि अ भण्णई लोए ? ॥ २७ ॥

पञ्चमस्य मयैवयति—

इह भागमो अ निविहो अस्ताणतरपरराणुवो । यो गणहरसीसंता तइओ तित्थप्पविण्णतो ॥२३॥

इह-अत्रपने आगमस्त्रिविध -आत्मानन्तरपरपरापूर्व, आत्मा चानन्तरं च परम्परा नेतिद्वय्याः पूर्व यस्य स तथा, आत्माग मोऽनन्तरागम परंपरागममेतिमात्रं, यदागम—“अहं आगम तिविहो यं०, त०-अत्रागमे अन्तरागमे परंपरागमे” इति श्रीमनुयोगादौ, तद्वाचौ द्वौ गणवरक्षिष्यान्तौ, सुवर्गबन्धुभ्याम्यन्तावित्यर्थः, तृतीयस्तु तीर्यग्रदृश्यन्तो—यावच्छीर्षानुयायीति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अत्र संप्रत्यागमाः कीरगित्याह—

संपदइ तइओ आगम तित्थहुमत्तरिस्ताइकुसुमसमो । फलसरिस्मो सुहजोगो मोकम्बो महुरो रत्तासाओ ॥२४॥
संप्रति—वचमानकाले तृतीय आगम—परम्परागमलक्षणो वर्धते, न पुनरस्मागमानन्तरागमलक्षणौ, तयोर्न्युच्छिन्नत्वात्, न च तीर्यग्रमत्र रितास्ताङ्कुसुमसम—तीर्थतत्त्वज्ञो यो हुम—कल्पवृक्षविलक्षणं तत्र हरित्त्ववशा द्वात्ता तत्र कुसुमसम—पुष्पसमानं, फल-मदभ्यो यस्तस्माच्छुभयोग—मनःप्रमृतीनो दुष्टमप्यपारः, मनसोऽनुभवापारे प्रवर्त्तनं श्रुतमेव निगृह्णाति, यदागमः—“पदार्थं निगि-
ण्णामि, सुजरस्तीसमाहिजं । न म यच्छइ इम्मर्गं, मग्ग च पडिक्काम् ॥” ति श्रीउत्तरा० (८७०) मधुरः फळा (रत्ता) स्वादो मोक्षः, मधुरफळा (रत्ता) स्वादकल्पो मोक्ष इत्यर्थः, तत्र यथा वृक्षमन्तरेण न द्वास्तासंयच, द्वास्तामन्तरेण च न कुसुमोत्पत्तिः, तदभावाच्च न फलं, फलाभावात्कुतो मधुररसास्वादः ? तथा तीर्थमन्तरेण न हरि, यतः पञ्चवस्तुके—“परम्परागतं हरिः स्वक्षिप्यं प्रति स-
म्यगुद्गादिविधिना सिद्धान्तमध्याप्य पुस्तकैष्यलिखितं हरिमन्त्रं ददाती”त्युक्तमस्ति, हरिमन्तरेण च परम्परागमलक्षणस्वतृतीय

तीर्थप्रतिकूलवचनं-तीर्थानभिमतप्ररूपण न तावन्मात्रेण पापहेतुरिति-न तीर्थानभिमतप्ररूपणामात्रपातकहेतुः, किंतु ? अहंत्प्र-
 तीर्थप्रतिकूलवचनं-तीर्थानभिमतप्ररूपण इति वदति कुपाक्षिक इति गम्यं, तत्रार्थापिचित्स्वेवं-
 मुखा-अहंत्प्रणथगदयः सर्वेऽप्यद्य यावत् सूरयोऽर्थापनया मृषावदा-मृषाभाषिण इति वदति कुपाक्षिक इति गम्यं, तत्रार्थापिचित्स्वेवं-
 यद्यपि तीर्थकरादयो मृषा भाषन्तेऽति न माश्नाद् वृत्ते तथाऽप्यच्छिन्नं दुष्प्रसभं यावत् त्रैलोक्यस्यापि तीर्थं पूज्यमिति श्रीवीरेण सौधर्मो-
 दिमिश्र भाषितं, तच्च तेषामरुचिविषयोऽर्थापत्या तीर्थकरवचस्येवयमरुचिः, कथं तीर्थकृता वीरेणैतादृशं तीर्थं पूज्यतयोक्तमित्या-
 दिरूपा, सा च तीर्थकरादीनां मृषाभाषित्वसूचिका बोध्या, तच्च महापातकं, ततोऽपि च प्रतिममयं अयं पापस्तीर्थोच्छेदं प्रतीच्छति,
 ततस्तन्दुलमन्त्यवटिच्छा-तदभिलाषः प्रतिममयमनन्तभवजनिका-प्रतिसमयं अनन्तकालपरिभ्रमणहेतुबीजभूतं कर्म कुपाक्षिको
 वध्नाति, न चैदनुपपत्तिकं, शतवर्षजीविनोऽप्यायुरसंख्येयमयात्मकं भवति, तादृशोऽप्युत्सृज्यभाषी नियमादाशातनावहुलोऽनन्तान-
 न्तगुणा अप्युन्मर्षिष्वधमर्षिणीः प्ररिभ्रमति चातुर्गतिसंसारे, ताश्च विभज्यमानाः प्रतिममयमनन्ता अप्यायान्ति, तत्रापि यस्तन्म-
 तासक्तः क्रियावान् स विग्रेपतस्तथा बोध्य इति गाथायुग्मार्थः ॥२९॥ ॥३०॥ अथ लौकिकमिथ्यादृगपेक्षया कीदृग् स्यादित्याह-
 तेनेवाभिनिवेशी अणंतगुणसंक्लिष्टपरिणामो । लोइअमिच्छ ओ अफासणिज्जो अ मव्वेमिं ॥३१॥
 तेनेवाभिनिवेशी अणंतगुणसंक्लिष्टपरिणामो-कुपाक्षिको लौकिकमिथ्यात्वाद्-हरिहरादिश्रद्धावतः सकाशादनन्तगुणसंक्लिष्ट-
 येन कारणेन प्रागुक्तं तेनैव कारणेनाभिनिवेशी-कुपाक्षिको लौकिकमिथ्यात्वाद्-हरिहरादिश्रद्धावतः सकाशादनन्तगुणसंक्लिष्ट-
 परिणामो-मिथ्यात्वबन्धमधिकृत्य महादुष्टपरिणामः, प्रतिसमयं तीर्थहान्यन्वेषणाद्भावतस्तीर्थोच्छेदपातकार्जनात्, सर्वेषामास्तामाह-
 तानामन्यतीर्थिकानां चोऽप्यर्थे लौकिकमिथ्यादृशमप्यस्पृश्यः, यतो लौकिकमिथ्यात्वं वत्तमनागविपकल्पं, तच्च मन्त्राद्युपचारेण
 सुखमाध्यम्, अभिनिवेशमिथ्यात्वं तु तालपुटविपरुलपमुपायगतैरप्यसाध्यम्, अतस्तत्स्पर्शात् कदाचिल्लौकिकमिथ्यात्वं परित्यज्य

आयमन्त्रदपि आगम-मिद्वान्तो विषयत यम्य तन्नागमवद् एवंविधमपि तीर्थस्नानमस्करणीयत्वाचीर्यक्त्रादपि बलवत् यदी
 तिगम्य यदागमविच्छेदचारि-आगमविच्छेदपुण्यावधुध्यादि तेन चरितुं शीलमस्येति तद्व्याप्या, आगमविच्छेदचारि म्यात् तर्हि
 अन्य-तीर्थाश्च व्यतिरिक्त-क्षेत्रेण चार्थोपलब्धौ न भवेत्, तथा च तीर्थोच्छेदेऽतीर्थपूता कुपायिका अपि न भवेयुः, सत्येव
 यदि प्रदक्षनविरुद्धं मापेत प्रवर्द्धेन वा तर्हि तीर्थमप्यतीर्थं भवेत्, तथा च तीर्थोच्छेदेऽतीर्थपूता कुपायिका अपि न भवेयुः, सत्येव
 तीर्थे कुपायिकायां संभवः, तीर्थोच्छेदं तीर्थाप्रवृत्तौ बाज्यतीर्थिका भवन्ति, न पुनर्वर्त्तमान्यादय कुपायिका अपि, नहि वणिजान-
 ममात्र वणिजपक्षिवागम्यपदनामाक क्षेत्रेण चरितुं संभवति, यस्मिन् मत्येव यस्ततः पृथग्पृथग् तद्विरुद्धाचारवान् स्यात् स तद्व्याप्यो
 मप्यन, एवं च नस्ति चतुर्ध्याश्रित तीर्थे विद्यमाने स्थानिकस्तद्व्यवस्थामधितस्तीर्थयात्रा इत्यनन्यगत्यैव तीर्थं मम्यगितिगावाभ्यः
 ॥२७॥ अथ तीर्थयात्रायां तीर्थे विद्यमाने स्थानिकस्तद्व्यवस्थामधितस्तीर्थयात्रा इत्यनन्यगत्यैव तीर्थं मम्यगितिगावाभ्यः
 नित्य पद्विचक्रवर्त्तमानो तित्यपराङ्मनसि अविच्छिन्नत्वात् । सोचि जइ दुग्ग दक्ष्णो मुक्खो मुक्खिमुक्खिमुक्खिओ ॥२८॥

तीर्थप्रतिपद्यत-तीर्थप्रतिपद्यतक्रियासक्तस्तीर्थयात्रीनामपि प्रतिपद्यो-क्षेत्री यक्त्र एवार्थे प्रतिपद्य एव, क्षेत्रेण यदि दक्षो-नि-
 पुया भवेत्तर्हि मूर्त्तौ-जडा इमिदमुत्पत्ति-इमिदं यथा यथा मयि तन्मुले प्रथममयमेव पतित, पतितता मूर्त्तस्य जगति
 इमिदोऽवगन्तव्य, तथा चानन्यगत्याऽयमत्र मूर्त्तपञ्चवर्त्तमितिगावाभ्यः ॥२८॥ अथ तीर्थानिमित्तवादिन पातक गाथाइयनाइ-
 नित्यपद्विचक्रवर्त्तमानो न तावदित्यत्र पात्रोऽस्ति । किंतु अरइयपमुहा मुस ययस्तत्यवसीय ॥२९॥
 नतो-यिअ पइममयं नित्यपुष्पअ पइच्छइ पावो । नतुलमच्छुविच्छा पइसमय जतमवजगिमा ॥३०॥ “युग्मं”

प्रवृत्तिहंतुः?, तस्मान्पुस्तकं पुरुषायत्तं. पुरुषोऽपि परंपरायत्तः, स्वीत्यत्तौ लिप्यादिशिक्षायां च प्राचीनजनकगुरुवाद्यपेक्षाया अवश्यं भावान्, पुरुषपरम्परा त्वनेन कृपाक्षिकेण नाभ्युपगता, अतः पुस्तकाद्यकिञ्चित्करमेव संपन्नम्, अत्र च काश्चन युक्तयः पर्युषणा-
दकाशनके दर्शितास्ततोऽवलोक्या इतिगाथार्थः ॥३३॥ अथ पुस्तकमात्रेण तीर्थप्रवृत्तिर्न भवतीति दृष्टान्तयति—

किं गुरुनिराविक्रवो विअ वत्थुअमत्थाओ निम्ममविज्जावि । जिणपासायप्पमुहं ता कह तित्थं पि पुत्थयओ ? ॥३४॥

किं गुरुनिरपेक्षोऽपि--गुरोरपेक्षारहितोऽपि, चशब्दात्तथाविधजातिस्मरणादिविज्ञानगदित्यं ब्रौह्म्यं, वास्तुकशास्त्राद्--वास्तुक-
ग्रन्थमात्राजिनप्रासादप्रमुखं--जिनभवनराजमन्दिरादिकं निर्मापयेद्?, अपि तु न निर्मापयेत्, ता--तर्हि पुस्तकात्तीर्थमपि कथं प्रव-
र्तयेत्?, तत्र पुस्तकमपि कस्यचिन्केवलसूत्रसंचन्धि तत्रापि कस्यचिन् किञ्चिदित्यत्रापि युक्तयो बह्व्योऽपि स्वधियाऽवगन्तव्याः,
किञ्चिच्च पर्युषणादकाशनकादवसेयमितिगाथार्थः ॥३४॥ अथ किं कर्तव्यमित्याह--

तम्हा नित्थे संते धम्मो तित्थंमि न उणमणत्थ । तित्थं पुण चाउत्थिअमिह सिद्धं कालगज्जाओ ॥३५॥

यस्मात्पुस्तकं तीर्थप्रवृत्तिमधिकृत्याकिञ्चित्कर तस्मात्तीर्थे विद्यमाने धर्मः--श्रुतचारित्ररूपस्तीर्थं, एवो गम्यः, तीर्थे एव, न तु
णमित्यलङ्कारे यदा न पुनरन्यत्र, तीर्थदिन्यत्र धर्मो न भवत्येवेत्यर्थः, तीर्थं पुनरिह--भरतक्षेत्रे कालकाचार्यात्--कालकक्षुरैरारभ्य
चातुर्थिकं सिद्धं, एवकारोऽत्राप्यध्याहार्यः, भाद्रपदसितचतुर्थीपर्युषणाश्रितमेव मर्वजनप्रतीतं निशीथचूर्ण्यदिभ्योऽवमातव्यमिति
गाथार्थः ॥३५॥ अथ चतुर्थीप्रवर्तनादन्यत्किं जातमित्याह--

नवसओ चउमासं पक्खिसदिवसंसि सम्मयं नित्थे । एवं कालविसेसे पडिकमणं पंचहा निअयं ॥ ३६ ॥

लोकोपगमिध्यात्वशक्तितो मवेदता पुनश्चन्मान्तरऽपि शुद्धमनोविः स्यात् अत सर्वेषामप्यसृज्य इति गार्थः ॥३१॥ अथ सुख-
जननामकं कृपाधिकारपन यथा—

जो पुण पुत्थ नित्यं अहवा पुत्थेण तित्थमुद्धरिथं । इवाहं पुत्थतो पावेसुखऽणारिओ जेओ ॥३२॥

य पुन' स्वधित्कृपादिको सुम्यमश्चदि तीर्थं पुस्तकं मन्यत, यत पुस्तकपरंपरैश्च सुम्यमार्गावाप्ति' स्यात्, किं तीर्थेन प्रयोजन-
मित्यभिप्रायशक्तित्यर्थ', अथवा पुस्तकेन तीर्थं सुखं, व्युच्छिन्नमपि तीर्थं पुस्तक—सिद्धान्तपुस्तकमवाप्य प्रादुर्भूतमस्माभिरित्यादि
ब्रवाच' पापत्रयि—यावन्त' यापयमानन्तेष्वपि श्रानार्थो—नीचो ज्ञेयो, यतस्तथा वक्ता महावृत्तवादी, स च सर्वपापेभ्योऽप्यवमो
मननि, यदुक्तं—“एकग्रामत्पत्र पापं, पापं निन्द्रेपमकृत । इयोस्तुअविश्रुतयोनाद्यमवातिरिज्यते ॥१॥” इत्यादि गोगङ्गात्तद्वृत्तौ,
वीथ्य च व्युच्छिन्नं तीर्थं च मन्तरं गतास्तां पुस्तकानि कायलिनाऽपि प्रादुर्भूतमश्रुत्य, तीर्थं व्यवस्थापनेन च तीर्थं कृताधिक्यप्रमङ्गादिति
गार्थः ॥३२॥ अथानृतत्वमव स्पष्टयति—

जह मयण मोक्षमगं मणिदं तह जेव कत्थं पुत्थ । जं त पुरिमायत्तं पुरिसोऽवि परपरायत्तो ॥३३॥

यथा धवण—धर्मयुक्तिमोक्षाङ्गं मणितं, यन्मगमः “चचारि परमगणि, शुद्धाणि अ शतुणो । माणुमस सुहं सदा, संजर्मसि च
वीरिअं ॥१॥” इति, श्रीउत्स० ५। तथा इति—काव्यागम पुस्तकं नैव—नोक्तमव, तत्र हेतुमाह—“वं त'न्ति यत्—यस्मात् तत्पुस्तकं
पुरुषायण—पुस्तकपठनं, आस्तां वाचनं, लिखनमपि पुरुषमन्तरण न म्यात्, तथा च लिखनं श्रोतव्यं वाचनं चेति त्रितयमपि पुरु-
षायण, नहि पुत्रनिरपथ पुस्तकं किञ्चिन्पि स्यानुक्त्ये पुस्तकं जनयति, नवा धोषयति वाचयति चेति, कथं पुस्तकपरम्परा धर्म

तथा कुपाक्षिकविशेषा अपि, पर यद्यपि तत्प्रतिक्रमणं नान्छिन्नतीर्थपरम्परागतं, किन्तु निजमतिकल्पितं, तथापि नामकालयोः
 साम्यात् तीर्थानुकरणं, पाक्षिकप्रतिक्रमणं चानादिसिद्धं तीर्थेन चतुर्दश्यामेव विधीयते, चतुर्मासिकप्रतिक्रमणं तु श्रीकालकाचार्यादा-
 रस्य संप्रति चतुर्दश्यामेव, कुपाक्षिकैस्तु नाममात्रेणापि पाक्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणं पञ्चदश्यामेव, तच्च चिह्नं तीर्थाद्विहितावसूचकं
 कुपाक्षिकाणां स्फुटमेव, यद्यपि कुपाक्षिकविशेषः स्वरतरश्चतुर्दश्यामेव पाक्षिकं प्रतिक्रमति तथापि चतुर्दशीपाते पञ्चदश्यङ्गीकारेण
 तत्तुल्य एव, एवं पर्युषणाचतुर्थ्यङ्गीकारेऽपि चतुर्थीपाते पञ्चम्यङ्गीकारेण मासबृद्धौ च श्रावणाङ्गीकारेण च विशेषकुपाक्षिकेभ्यो न
 भिन्न एवेति बोध्यमितिगार्थः ॥३८॥ अथ प्रस्तुतस्याञ्चलिकस्य यैथिहूनेस्तीर्थाद्विहितावसूचकस्य पुत्तिप्पमुहयाइं ॥३९॥
 जेहंचलिओ तिस्रे पाय ग्वमणुव तित्थवाहिरिओ । पयडो तेसुवि चिण्हेसु तिण्णि पुत्तिप्पमुहयाइं ॥३९॥
 यैथिहूराञ्चलिकस्तीर्थाद् बहिः क्षपणकत्त-पिच्छिकादिचिह्नैः दिग्म्बर इव प्रकटो भवति तेभ्यपि चिह्नेषु 'पुत्तिप्रमुखकानि' मुख-
 वस्त्रिकाप्रतिक्रमणपर्युषणाचतुर्थीनिषेधरूपाणि त्रीणि चिह्नानि आबालगोपाङ्गनानामपि प्रतीतानीति गम्यमितिगार्थः ॥३९॥
 अथ प्रतीतचिह्नेष्वपि प्राधान्यमाह--
 तेसु भणिणसु भणिअं पायं सयलंपि सेमचिण्हगयं । तत्थवि पोत्तिअचाओ निअणुगयसावयाईणं ॥४०॥
 तेषु-त्रिषु भणितेषु शेषचिह्नगतं सकलमपि प्रायो भणितं बोध्यं, तत्रापि-तेष्वपि निजानुगतश्रावकादीनां मुखवस्त्रिकात्यागो
 महाचिह्नं तीर्थाद् बहिर्भवेन इतिगार्थः ॥४०॥ अथ मुखवस्त्रिकात्यागो महचिह्नं ततः किमित्याह--
 तेण मुहवत्तिठावणपगरणमिह बड्डमाणआयरिओ । पुण्णिमपक्कवठिओविअ काम्मो अण्णेसि का वत्ता ? ॥४१॥

यत्प्रत - यत्पूर्वी प्रवृत्तिवशात्प्रतुर्मासं पाधिकदिबस तीर्थं मुष्मत्, यदुक्त - "कालगङ्गा हि क्वरणिआ चठरयी पवत्तिआ, तवसेज - प पउम्मासिआणि पउरमीए आयरिआणि'सि" भस्मोपवेशमालाश्रयादौ, यत्तु क्वचित् ठाणाहस्यादौ 'तवसेज य पक्खिआणि पउरमीए आयरिआणि नि निरुत्ति ए'पम तत्राक्कारेत्तेन क्वचित्थाः परावर्त्तितो बोध्य, अत्र च युक्ति - पौर्णमीयकमवनिरा एव नितीयविश्राम नदिना, एवं प्राणुक्कयुत्तया क्वलविशेष प्रतिक्रमणं पञ्चथा - पञ्चप्रकारं नियत - नियन्त्रितमिति गाथार्य - ॥३६॥ अथ क्वान्तिपत्तानि पञ्च प्रतिक्रमणान्याह -

दस्मिभराइअपइत्तिअ अउमासिअ चउठरनि पचविह । पइक्कमण पुण पावा निअत्तणं नामनिष्कत्ती ॥३७॥
 देवसिक्क व रात्रिक्क व पात्रिक्क व चातुर्मासिक्क व सावत्सरिक्क चेति समाहार, इत्यमुना प्रकरण पञ्चविध - पञ्चप्रकारं विवसा निश्चननियमम्, अस्य प्रतिक्रमणस्य नामनिष्पत्ति पाषाणियत्तन प्रतिक्रमणमिति गाथार्य ॥३६॥ अथ नाममात्रे पञ्चविध प्रति क्रमं पदृक्त तत्प्रयोजनमाह -

आइहुग अणुकरणं कुरइत्तिआणपि होइ तिरथण । अतिमत्तिग तु तित्था बाहिरवावस्त मह भिण्ड ॥३८॥
 आन्दिक्क-रात्रिक्क-देवसिक्क-प्रतिक्रमणं कुरात्रिक्काणां तीर्थेन महानुकरणम्, अपिरवार्येऽनुकरणमेव, यथा नटो राबादीनामनुकरणवेष्टाप गयणा भवति तथा यमपि प्रतिक्रमणादिक्रिया माथानुक्रमणकारी स्यात्, न स्यनुक्रमणमात्रेण तीर्थान्तर्वर्ती स्यात्, न तस्यापि राजादि एपरइत्ताएव, अन्तिमत्रिक्कं तु - पायिकुषातुमासिक्रमांयस्मिन्कलत्रणं प्रतिक्रमणत्रयं तीष्ठाददिमावस्य महाभिहम्, एतेधिहस्तीचो इहि प्राया शानकरवि प्रापत इत्यर्थ - मनकपमितिगच्छणु, देवसिक्कं रात्रिक्कं यन्नि प्रतिक्रमणत्रयं यथा तीर्थं दिवसरात्रयोः पयन्ते क्खोति

तथा कुपाक्षिकविशेषा अपि, पर यद्यपि तत्प्रतिक्रमणं नाच्छिन्नतार्थपरम्परागतं, किन्तु निर्जमतिकल्पितं, तथापि नामकालयोः साम्यात् तीर्थानुकरणं, पाक्षिकप्रतिक्रमणं चानादिसिद्धं तीर्थेन चतुर्दश्यामेव विधीयते, चतुर्मासिकप्रतिक्रमणं तु श्रीकालकाचार्यादिरम्य संग्रति चतुर्दश्यामेव, कुपाक्षिकैस्तु नाममात्रेणापि पाक्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणं पञ्चदश्यामेव, तच्च चिह्नं तीर्थाद्भिर्भावित्वचक्रं कुपाक्षिकाणां स्फुटमेव, यद्यपि कुपाक्षिकविशेषः स्वरतरश्चतुर्दश्यामेव पाक्षिकं प्रतिक्रमति तथापि चतुर्दशीपाते पञ्चदश्यङ्गीकारेण ततुल्य एव, एवं पर्युषणाचतुर्थ्यङ्गीकारेऽपि चतुर्थीपाते पञ्चम्यङ्गीकारेण मासवृद्धौ च श्रावणाङ्गीकारेण च विशेषकुपाक्षिकैर्म्यो न भिन्न एवेति बोध्यमितिगार्थः ॥३८॥ अथ प्रस्तुतस्याञ्चलिकस्य यैश्चिह्नैस्तीर्थाद्भिर्भावोऽवगम्यते तेष्वपि विशेषमाह—
 जेहंचलिओ तिरथे पाय खमणुव नित्थचाहिरिओ । पयडो तेसुवि चिण्हेसु तिणिण पुत्तिप्पमुहयाइं ॥३९॥
 यैथिह्वैराञ्चलिकस्तीर्थाद् बहिः क्षपणकवत्—पिच्छिन्नादिचिह्नैः दिगम्बर इव प्रकटो भवति तेष्वपि चिह्नेषु 'पुत्तिप्रमुखकानि' मुख-
 वस्त्रिकाप्रतिक्रमणपर्युषणाचतुर्थीनिपेधरूपाणि त्रीणि चिह्नानि आत्रालगोपाङ्गनानामपि प्रतीतानीति गम्यमितिगार्थः ॥३९॥

अथ प्रतीतचिह्नेष्वपि ग्राधान्यमाह—

तेसु भणिणसु भणिअं पायं सगलंपि सेमचिण्हगयं । तत्थवि पोत्तिअचाओ निअअणुगयसावयाइणं ॥४०॥
 तेषु—त्रिषु भणितेषु शेषचिह्नगणं सकलमपि प्रायो भणितं बोध्यं, तत्रापि—तेष्वपि निजानुगतश्रावकादीनां मुखवस्त्रिकात्यागो

महाचिह्नं तीर्थाद् बहिर्भवने इतिगार्थः ॥४०॥ अथ मुखवस्त्रिकात्यागो महचिह्नं ततः किमित्याह—

तेण मुहवत्तिटावणपगरणमिह बद्धमाणआयरिओ । पुण्णिमपक्कवटिओविअ कामी अण्णेसि का वत्ता ? ॥४१॥

येन स्मरणेन तीर्थाद् परिमलन स्तनिकस्य महाबिह्व तेन फलणेनह मुलवसिक्कात्मापनप्रकरणं पूर्णिमापधस्थितोऽपि च भीषद्
मानार्थः अक्षर्पित्, तथाहि—“भोदतिमिरोद्गरे नमिठे वीरे सुग्राणुमारण । साहेमि अ मुहपत्ति सद्दाणमणुहृष्टाय ॥१॥ इह केद
ममपतर्षं अयुर्पता मावयाण मुदयत्ति । पडिसेहंति जईण उवगरणमिणित्तिऊणं ॥२॥ एवं च चीवराणि वि नुस्रति न सावगाण परि-
इडा उम्हा तावित्ति मन्निमज्जिणाण उवगरणमूआहं ॥३॥ ज च जइवि फुत्तलो पाए मुहणतण्ण पच्छिण । पावइ कि पुण सद्धो तं
पिअ निअरुप्पजामिणं ? ॥४॥” इत्यादि कुलक द्वय, न कैवं श्रीवर्द्धमानखरेख प्रवृत्ति, किंत्वन्येषामपीत्युत्तरार्द्धमाह—“अण्णेत्तिमि
त्यादि, अन्यथा भीर्यस्थितानां सुप्रवराणां का वार्त्ता?, तीर्यबायो राक्खरक्तोऽपि निजसमुदायाद्विर्भूतस्तनिकप्रतिषेधाय सुल
पविस्त्राप्यरस्यापक प्रक्रम दृढयान् तदि भीर्यवत्तिन म्रय कुर्वन्ति तत्र किमावयमिति भावः, तथाहि—प्रथम भावकायां भाविकायां
च शतिक्रमविवारा लिख्यत—यथा “से किं त लोउचग्गिअ मावावस्सय ? २ उण्वं ममणो वा ममणी वा सावओ वा साविआ वा
तथिले तम्मणे तहस तदज्जवसिण नदज्जवमाण तदट्ठोरउले तदपिअकरणे अणारव क्खयइ मयं अकुवेमाणे उमभोकांलं
भावस्सयं करत्ति” ति(८७) श्रीअनुयोगदारसूत्रे, एतवृत्तिः—यदिह भमणादयस्त्वविषादिविशेषणविशिष्टा उभयकालं प्रतिक्रम-
नायावदपक इवन्ति तद्वोक्तोत्तरिकं मावावस्सयमिति संटङ्कः, तथा ‘ममण्यण मावण्ण य अवस्सकयवयं इवइ उम्हा । अतो अहोनिस्
स्सा तन्हा आवस्सय नाम ॥१॥ इति श्रीअनुयो० सूत्र (३०) अत्र सूत्रं पूर्णं च मायूनां भावकायां च सद्यमेव पदिषायदयकान्तर्गतं
प्रतिक्रमन प्रकृतं प्रवोक्तं, तथा “माविगा ग्या मिच्छादिदिट्ठिअस्स दिव्वां, आवस्सयं वेक्खसिअं करेति, पणइखाइ अ” ति श्रीआबदेय
रत्तणो योगमप्रहाधिकारे, तथा “अमइ माहुणइआण पोमइमात्ताण मग्गिहे शाअयं मामाहअं वा करत्ति” । श्रीआबदेयकण्ठो प्रत्या-

रयानाध्ययने, अथाप्याद्यद्यकृत्वां स्थानद्वयेऽपि पद्धिधावश्यकरूप प्रातःकर्मणं मुख्यतस्तुक्तं श्रावकाणां पद्धिधावश्यकक्रमस्तु श्री-
 आवश्यककृत्वांशुक्त एव ज्ञेयः, ननु स माधुदेशेनोक्तोऽस्ति ततः श्रावकाणां कथं लभ्यते इति चेदुच्यते, माधूनां श्रावकाणां च पद्धि-
 धावश्यकक्रमस्य पूर्वोक्तश्रीसिद्धान्ताक्षरैः महशस्यैव लभ्यमानत्वाद्, उपलक्षणव्याख्या चणाद्, अन्यथा श्रमण्या अपि तत्क्रममाभावः
 प्रमज्येत, यथा च—“पंचमहवयुजुत्तो अणलस माणपरिवज्जिअ मई अ । संविगनिज्जट्ठी किइकम्मकरो हवइ साह् ॥१॥” (नि १२०)
 इति श्रीआवश्यकोक्तवन्दनविधिः माधुदेशेन निर्दिष्टोऽपि श्रमणीश्रावकश्राविकात्रयस्यापि प्रतिपद्यते तथा पद्धिधावश्यकक्रमोऽ-
 त्यगमं प्रतिपत्तव्यः, केवलं तु श्रावकं प्रतीत्य कुत्रापि समग्रस्य पद्धिधावश्यकविधेरन्यत्रानुपलभ्यात्, किं च—श्रावकाणां पद्धिधाव-
 श्यकविधिविषयं विभागं स्वमतया संभाव्य क्वाप्यागमे पूर्वगमज्ञप्रणीतप्रकरणेषु पूर्वचार्यपरम्परायां चादृश्यमानानुवादं यः कल्पयति
 स मता न प्रमाणं, म्वच्छन्दप्रवृत्तत्वेन श्रीमर्वज्ञाताभङ्गकारित्वादिति १॥ इति मुखवस्त्रिकाट्येत्कार्यं प्रतिक्रमणादि तदर्थितं, तच्च कारण-
 मन्तरेण न भवतीति तत्कारणं मुखवस्त्रिकादीति, दर्शयति श्रावकाणां रजोहरणमुखवस्त्रिकादीनि तस्मिन्—आवश्यकं यथोचितव्यापार-
 इत्यादि प्रागुक्तं, तत्र तदपि अकरणेति—‘तदर्थितकरणः’ करणानि—रजोहरणमुखवस्त्रिकादीनि तस्मिन्—आवश्यकं यथोचितव्यापार-
 नियोगेनार्पितानि, करणानि येन स तथाविधो, द्रव्यतः स्वस्थानन्यस्तोपकरण इत्यर्थः इति श्रीअनुयोगद्वारवृत्तौ श्रीवीरनिर्वा-
 णात्महस्रवर्षजनैः श्रीहरिभद्रसूरिभिः कृतायां, तथा ‘तम्महाणे जाणि सरीरओहरणमुहणंतगाइआणि ढबाणि ताणि किरिआ-
 करणत्तणओ अपिआणि’ इति श्रीअनुचूर्णो, तथा ‘तदर्थितकरणः’ करणानि—तत्साधकतमानि देहरजोहरणमुखवस्त्रिकादीनि तस्मि-
 न्—आवश्यकं यथोचितव्यापारनियोगेनार्पितानि—नियुक्तानि येन स तथा, अमूनि च तच्चित्तादिविशेषणानि लिङ्गविपरिणामतः

प्रमथीषाधिक्योरापि योज्यानि इति श्रीअनुगोः० ग्रन्थो मलघारिभीदेमचन्द्रसुरिकृतायाम्, अत्र पूर्णो वृनिद्वयेऽपि च तदपित
 द्रव्य इतिविशेषणस्य अथवाभावच्छादिसंभविन मध्यमेव व्याख्यानं कृत त्रिमिरपि प्रयच्छति, तत्र क्षणप्रन्दस्य रजोहरणमुख
 दक्षिणदिरूप एवार्थं प्रवर्धित, तथा-अथवाभा दूष-आजायं, आनवा नारसेन उा सीसा चसारिगुचीओ, निप्रि ठो अ पवेसुणा॥१॥
 एगनिद्वयमेवं येन एवचीसं विजगिजा। आकम्पयहि परिमुद, किङ्कर्मं जेहि कीच ॥२॥ किङ्कर्मपि कुर्यतो न होइ किङ्क
 मर्मं वन्ति ताहे निष्किङ्कर्मं वदइ, वाजाजायं मामध्ये जोगिनिद्वयमेव अ, पामध्ये रयहरणे मुठपविआ चोलपट्टो अ, ओमिनिद्वय
 मय ईजलि सीस फाउज नीइ इति श्रीआषट्पञ्चूर्णौ, एष श्रीअनुयोगडाए पदविषायस्यकक्रिया मुखमस्तिस्कारजोहरणादिभ्या-
 पारपुर्विषय प्रोक्ता, वन्दनकनिपुणविद यथाजातावश्यकं रजाहरणमुखविशिष्टाऽपिनापूर्तं द्रवितं, तद्वय मायूनां आदानां च नप
 बहुविधमत्वावश्यकत्वेन प्रायः समानमेव युज्यत, आदानव क्वलानाधित्य वन्दनकविधेः क्वापि सिद्धान्तानुपलम्भात्, नर्चवं धाव
 क्वाणां चोमपट्टोऽपि प्रसन्नमेवेतिवाच्य, यतो यथाज्ञानावश्यकं मामान्यनोक्तमपि पूर्वार्थसंप्रदायात् किञ्चिद्विशेषेणैव ज्ञेय, अन्यथा
 प्रमथ्या अपि दुस्तरमिच्छावबोल्पह प्रमथ्यनत्वालमनिप्रमथनेन। तथा 'मो अ किर सामाहअं करितो मउठं अययेति, ईडल नामसुद
 पुण्ठरंभोस पावारमाई वासिस्ति' श्रीआवडयकस्य वृत्तौ नरूपूर्णौ च 'उपरिअं नाम याउरुणं' भीनिद्वीचपूर्णं उदेसे १४, अत्र
 भीआवडयकपूर्णं इवौ जेतरीयमोचनन मामाधिक्यद्वयविधिः आचक्षणां माद्यात्कथितोऽद्यापयया मुखमस्तिस्कारप्रवृत्त आपयति, तथा
 'तण्य स ईड कोलिण ममज्जोमए अण्णया कयाई पुडावरणकालमयपमि जेयेव प्रसोगवणिमा जेयेव पुरविसिलावट्टम् तेयेव उव-

गच्छड, नामग्रहणं च उत्तरिजग च पुढविसिलावट्टए ठवेइर ममणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिअं धम्मपञ्चत्ति उवसंपञ्चित्ताणं चि-
 हरति" श्रीउपासकदशाङ्गपट्टाध्ययने, अत्रैव देवपरीक्षानन्तर "तेणं कालेणं सामी समोसट्टे, तए णं से कुंडकोलिए इमीसे कहाए
 लद्धट्टे हट्टे जहा कामदेवो तहा निगच्छड जाव पज्जुवामड" उपास० ६ अध्ययने, कामदेवश्च गृहीतपौषध एवात्रैव द्वितीयाध्ययने
 एवं निर्गतो यथा— "तए णं से कामदेवे इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे एवं खलु समाणे जाव विहग्गड, तं मेअं खलु ममं ममणं भगवं
 महावीर वंदित्ता नमंसित्ता तओ पडिनिअत्तस्स पोमहं पारित्तएत्तिकट्टु एवं सपेहेइ" इत्यादि, इह कुण्डकोलिकेन मुक्तोत्तरीयेन
 मुखवस्त्रिकादिना गृहीतपौषधेन धर्मानुष्ठानं कृतम्, अन्यथा कामदेवोपमानेन तत्पारणाभिप्रायो न घटते, तथाहि अट्टि (वहदट्टु) कुसु-
 मसेहर सुब्वयदवाहिगारमज्झमि । ठवणायरिअं ठविउ पोमहमालाड पुण मीहो ॥१॥ उम्मुक्कभूमणो मो इरिआडपुरस्सरं च मुहपत्तिं ।
 पडिलेहंतो पच्छा चउव्विहं पोमहं कुण्ड ॥२॥ इति व्यवहारचूलिकादौ मिहश्रावकस्य स्थापनाचार्यस्याग्रे मुखवस्त्रिकयैव पौषधग्रहण-
 विधिः प्रकटमेव भणितः, तथा श्रीआवट्टयकनिर्युक्तौ वन्दनकाध्ययने "अक्खे वराडए वा कट्टे पुत्थे अ चित्तकम्मे अ । मन्भा-
 वममन्भावं ठवणाकायं विआणिजा ॥१॥" (१५२९) इत्यनया गाथया गुणेरभावे स्थापनाचार्याग्रे वन्दनादिकर्त्ता मुख्यवृत्त्या
 साधुरेवोक्तः, यथा "पंचमहव्यजुत्तो अणलस माणपरिवज्जिअमईओ । संविग्गनिज्जरट्ठी किडकम्मकरो हवड माहू ॥१॥" परं साधु-
 वच्छावक्रेणापि वन्दनकं दीयते, न च तस्य रजोहरणं कापि सिद्धान्ते भणितं, मुखवस्त्रिका त्वनेकेषु स्थानेषु भणिता, अञ्चलेन पु-
 नर्वन्दनकं कापि न दृश्यते, यश्च कृष्णवासुदेवदृष्टान्तस्तैर्भण्यते तत्रापि यथा मुखवस्त्रिकया वन्दनकं न भणितं तथाऽञ्चलेनापि नोक्तं,
 यत्तु 'अमड पुत्तस्स अंतेणं'ति आवट्टयकचूर्ण्यक्षराणि दृष्ट्वा पुत्तशब्देन भ्रान्ताः मन्तमनेऽञ्चलेन वन्दनकं वदन्ति तत्रापि ते मुग्धाः

प्रमाय न विदन्ति, यत तत्र सामायिकप्रविररण सामायिकग्रहणानन्तरं "अथर तो से उवगहिअ रयहरण अलिय, तस्स असइ
 पोसस्य ईतल" इति अश्वगणि मन्ति, तेषामयमर्थं - अथ गृहे सामायि इ धरोति तदा तस्यौपग्रहिकं रजोहरणमस्ति, तेन सुवं प्र
 प्यायसंस्कारकान्भूमिप्रमाजनमत्रोक्तं, न वन्दनादि, किंच-युषधयेन मुखवस्त्रिकापि मण्यत, यत आकश्यकनियुक्तायुक्त- "वा
 भ्रातृकस्य मुनवस्त्रिकायामव वन्दनादिविधिरुक्त", तथाहि- "न य विच्छिप्य वामगजानु निक्षिप्य तत्पृष्ठं तत्पृष्ठं मूहपचि । रयहरणमज्ज
 नागमि ठवण पुज्जपाययुग ॥२॥ एव सुमावओ-विट्ठु द्वालमावसवदर्णं दितो । धुवपुत्तिमज्जमार्गमि ठवण पुज्जपाययुगं ॥२॥"
 इति । अयं मन्तिस्म भ्रातृनां मुखवस्त्रिकानिपचवत्स्यापनाथापस्यापनमपि प्रतिगिदमतं प्रमुक्कतस्तदप्याश्वकस्य निराकरणं (क्रियते),
 यथा ननु किं भ्रातृकस्यापि काप्यागमे स्यापनाचार्यस्यापनमस्ति ? अस्तीति धूम-गुरुविरहमि अ ठवणा गुह्वरयोवदसपत्त्यं च ।
 निवविरहमि य विज्जविपरमणामतव सइल ॥२॥ एत्थुञ्च परत्तमस्मि अइ सत्ता मतदवयाए वा । तह वेव परत्तमस्मि गुरुजो
 मत्ता विज्जपइल ॥२॥ इत्यादि (२४६५) विशेषपाचदयकादिचषनग्रामाण्याद्, अथ यतिनामायिकप्रस्तावे मदन्तश्चब्द व्याख्या
 नपत्ता 'गुरुविरहमी'त्यादि भाष्यकृता साधुमाधिरयोक्तं न थावकमितियेषहि प्रष्टव्योऽयं मवान- किं थावकः सामायिकमुबारन् मद-
 न्त्वश्चब्द मज्जति न वा ? यदि मज्जति तर्हि तापुत्रत्माथाहुरोरमावे मो-पि स्यापनाथाप स्यापयति, उभयत्रापि न्यापस्य समान
 त्वाद्, द्वितीयस्तु पक्षो न एवम एव, भन्नाग्रद्वयजसामायिकस्याहर्नैवोषरणीयत्वादिति, किंच-यदि सकलसिद्धान्तसम्मान

विज्ञेन ममप्रभामाचारिणमाचरणचतुरंणापि माधुना गुरोर्भावे स्थापनाचार्यस्य पुरत एव यथोदितकृत्यं कियते यथा “भरुअच्छंभि
 अ विजण नडपिडण वामनाग नागहरे। ठवणा आयरिस्सा मामायरी पउजणया ॥१॥ (आव० नि० १४?३) तर्हि तथाविधविश-
 दमयमाविचारचतुरंणेतत्केन मदाऽन्योऽन्यकार्यकदम्बप्रवणमनस्केनोपासकेन सुतरामेतद्विधेयमित्यागमप्रमाणमुपदर्श्य युक्ति-
 मपि दर्शयामः, तथाहि—यदि स्थापनाचार्यमन्तरेणापि वन्दनाद्यनुष्ठानं विधीयते तदा यद्वन्दनकनियुक्तौ “आयण्प्रमाणमित्तो चउ-
 हिमि होड उगहो गुरुणो” (१२३३ वृत्तौ) इत्याद्यैर्गग्रहणप्रमाणमुक्तं तत्कथं घटाभिमयितीति, नहि गुर्वभावे गुरुगतावग्रहप्रमाणं
 वृटमानकं स्यात्, ग्रामाभावे तत्मीम्नो व्यवस्थानत्, तथा तत्रैव यदपरमुक्तं ‘चउस्मिरं तिगुत्तं च दुपवेसं एगनिक्खमणं’
 (१२१४) इत्यादि, तदपि न युक्तं भवेत्, यतश्चतुःशीर्षत्वं वन्दनकदातुतत्प्रतीच्छकयोः सद्भावे सति संभवति, तच्च स्तनिका-
 मिप्रायेण कथं युज्यते?, माश्चादुर्वभावे स्थापनाचार्यस्यानभ्युपगमात्, द्विप्रवेशैकनिक्रमणविचारणा तु गुरोर्भावेऽवधिभूतस्था-
 पनाचार्यस्थापनाभिर्गमप्रवेशाभावेन दूरापास्तैव, अथैतदोपपरिजिहीर्षुः परः प्रेरयति—ननु वयमपि हृदयमध्ये गुरुं स्थापयामस्त-
 तश्च सर्वं सुस्थं, हंहो तदपि खरविषाणे तावण्यवर्णनमिव केवलप्रयामहेतुरेव, हृदयमध्येवार्त्तित्वाद् गुरोर्वन्दनकदात्रा सहैव संचरणात्
 न कथंचिदपि तद्गतुर्निर्गमप्रवेशौ स्यातां, तदसत्त्वे च न पञ्चविंशत्यावश्यकसंपूर्तिः, तदसंपूर्तौ च वन्दनकाशुद्धिः, एवमपाकृतः
 मन् भूयोऽपि सुखस्तया परो ब्रवीति—ननु न केवलं वयं हृदयमध्ये एव गुरुं व्यवस्थापयामः, किं तर्हि निकटतरत्रत्तिकटकुड्या-
 दावपि स्थापयित्वा तद्विधापयामः, हन्तैवं ब्रुवता भवताऽपि शून्यहृदयतया ‘अक्खे वराडण वा कडे पुत्थे अ चित्तकम्मे अ । स-
 न्भावममवभावं ठवणायरिअं विआणाहि ॥१॥ इत्यागमवचनात् स्वमुखेनैव स्थापनाचार्यस्थापनाऽस्मदभीष्टाऽमन्यत, तस्माच्छा-

शक्यमपि शब्दनादिकं विक्रीडुषा गुरोरभावे माधुवत् स्थाप्य एव स्थापनाचार्य इत्येव सिद्धान्तप्रमाणेन युक्तिबलेन च स्थापितेऽपि
 स्थापनाचार्ये निबानन्यद्विकल्पसंक्रान्तद्वयुक्तिद्वयं सुखजनप्रकारणपरः पर प्रव्रज्यति यथा वेदान्तरस्थितं गुहं वयमपि व्यप्य
 स्थाप्यधनुष्ठानं कुर्मो, नान्यथा, ततश्च नावश्यमायाविदूषणानुपपन्नं, मैव बोच, एवं हि गुहनुष्ठानकथोरन्तरा गजामरपदातिकोटी-
 संदं कल्पन्त्यादि संस्वरजादिना परिघास्यपके क्षयोत्सर्गादिष्वनेक उच्छेदनकावयो दोषा प्रसज्येयुरित्यल कदाग्रहप्रहकटादित्येव
 तस्मा सममतिप्रमत्नेनेति स्थापनाचार्यस्थापनेत्यरादि अनेकयुक्तिभि पूर्वाचार्यमुखपक्षिकादिव्यवस्थापनं कृतमिति गाथार्यः ॥४१॥
 अथ सुखपक्षिकाविचारे कथित सर्वमपि न समसंख्युक्तमेवेति दर्शयति—

नष्टददमहविगतिपञ्चमयमूलुच्छदग जिर्णिगुत्त । इककपि श्रुतिगुत्त नादिभ्यं किं बहुहिंदिपि ? ॥४२॥

न्ययन्तस्य-गुकारान्तस्य विहितस्य या मति-मुदि यदा यावन्निर्वातस्वच्छन्दत्वेन या मतिस्तथा विकल्पितं यन्मत-कृया
 धिकमार्गस्तस्य यन्मूर्त-प्रथमद्वयत्वं क्षपणकानां नाम्यत्र ? पौर्णिमीषकानां पूर्णिमापाक्षिकं २ औष्टिकाणां बीजनपूजानियेषः ३
 स्तनिकानां युवपक्षिकानियेषः ४ सादराकानां कृतादिपूजानियेषः ५ प्रागमिकानां शुतरेवतास्तुतिनियेषः ६ तुम्पाकानां प्रतिमानियेषः
 ७ कटुकानां संप्रति माधुदमनाभाष ८ बध्यानामाममिकजच्छुतेवतानियेषः ९ पादस्य निद्रादिकरणे माधुनां विनोपदेकनियेषः १०
 इत्यादि, तस्योच्छेदकं तारद्वयकृपाविषयराक्षसाभुनकस्य विनोत्रोक्तमकमपि युक्तिप्रयुक्त-विषयमार्थं युक्तिष्वयं नाममितं-न
 मम्मत्तं, पद्यप्येवदागमं भवित परमन्यन् किमपि सिद्धान्तवचनं दृश्यन्तिवत्यादिवचोभिः प्राक् प्रदर्शितवचने लब्धेन मवेत्, आतपमं
 कृषाहोक्तपुप्रीकान्निजनपूजोपेक्षकतुम्पाकनम् किं बहुमिरपि स्वयं ? स्यात् तारद्वयकृपास्य सिद्धान्तवचनद्वयैरपि, किमपि न

म्यादित्यर्थ इतिगाथार्थः, ॥४२॥ अथ मिद्वान्तैकवचनारुचिकस्य बहुभिरपि किमपि न स्यादित्यत्र दृष्टान्तमाह—

इक्ष्मि पईवंमि अ दीवंते नेव पासई किंची । लोअणसत्तिविमुत्तो पईवकोडीहिं किं तस्स? ॥४३॥

चोऽप्यर्थे, एकस्मिन्नपि प्रदीपे दीप्यमाने किञ्चिन्न पश्यति, तत्र हेतुमाह—यतः सः ‘लोचनशक्तिविमुक्तः’ लोचनयोः—अक्ष्णो-
र्या शक्तिः—वस्तुरूपविषयकज्ञानजनकशक्तिस्तया विमुक्तो—विशेषेण मुक्तः—सर्वथा दृक्तेजोराहितस्तस्य पुरुषस्य प्रदीपकोटिभिरपि
किं?, न किमपीत्यर्थः, इतिगाथार्थः ॥४३॥ अथ दाष्टान्तिकमाह—

एवमणुअोगवचणं पुत्तिरयहरणपयासयं पयडं । इक्ष्मिपि दीवकण्णं उम्मीलिअनयणसंणीणं ॥४४॥
एवमणुयोगवचनं—‘से कि तं लोउत्तरिअं भावावस्मयं?’ इत्यादि प्रागुक्तं श्रीअनुयोगद्वारसूत्रवाक्यं, कीदृशं?—मुखवस्त्रिकारजो-
हरणप्रकाशकं—श्रावकधर्मेऽपि रजोहरणमुखवस्त्रिकाद्युपकरणं प्रतिक्रमणक्रियोपयोगि भणितं, कथं?—‘प्रकटं’ स्पष्टं, न पुनरव्यक्तम्,
एतद्वचनमेकमपि ‘दीपकल्पं’ प्रदीपकल्पं—प्रदीपतुल्यं, केयाम्?—उन्मीलिते—उद्घाटिते नयने—लोचने येषां ते उन्मीलितनयनास्ते
च ते संज्ञिनश्चेति समामः, उद्घाटितलोचनोऽपि यद्यसंज्ञी स्यात्तदा न किञ्चिदभीष्टार्थसिद्धिः, संशयपि यदि निमीलितलोचनो
लोचनरहितो वा स्यात्तथाप्यकिञ्चित्कर इति द्वयोरपि विशेषणयोः प्रयोजनमिति गाथार्थः ॥४४॥ अथ स्तनिकस्य विंशत्या
दिनैः पर्युषणाकरणे प्रयोजनमाह—

जं पुण वीसदिणेहिं पज्जोसवणाऽभिवड्हिणवरिसे । तं तित्थबज्जवज्जो सयंति पच्चायणट्ठाए ॥४५॥

यत्पुनः अभिवाधिते वर्षे विंशत्या दिनैः पर्युषणा तत्स्वयमहं तीर्थवाह्यवाह्य इति प्रत्यायनार्थं बोध्यं, तोर्थवाह्यो राकारक्तस्त-

तोऽप्यहं पाप इति जनानां प्रत्यायनार्थं विद्यत्या दिनं पयुष्यतिमात्रं यद्वा सर्वदपि कृपाविद्वां प्रवचनपादास्ते च परस्परं कथ-
 सिद्धिप्रतिपद्या अपि पञ्चाद्रता दिनैरेव पर्युषणां कुर्वन्ति, अयं तु तेभ्योऽपि वैलक्षण्यसूचकं विद्यत्या दिनैरेव पर्युषणाकरणेन सर्व-
 दुपाधिक्रम्य स्वात्मानं याम प्रापयतीति भाव इति गाथार्थः ॥४५॥ अथ विद्यत्या दिनेयद्गणितं तदाह—

यद्-यस्मात्तद् स्वामिग्रहिकं पञ्चदशान्या तावत् क्रियते यावत्पञ्चादरिना भवन्ति अभिवर्द्धिततु-अभिवर्द्धितवर्षे तु विद्वत्तिरिना
 नि, स्वयं निमग्न-पि गृहस्वमाद्विक्रिययाभावात्स्वामिग्रहिकं भण्यते इति गाथार्थः ॥४६॥ कथमभिवर्द्धितं विद्वत्तिदिनेभ्योऽन्यथा
 पञ्चादरिनेत्यत्र गृह्णितावयव भवतीति दृश्यन्ति—

तत्-आगुच्छन् स्वामिगृहीतकालान् परं नियमं-गृहस्थानां पृच्छतां पुरो वयमत्र स्थिताः स्म इति निमग्नं मायमाणो नादि
 क्रमदोषमुनि-स्याद्-अधिक्रमदोषभाग् मायून मवेद् इति-अमुना प्रकारेण माप्यगाथार्थो भगिष्ठ, क ?-धूर्णो-निन्दीयधूर्णा
 प्रकृ-स्म, तथाहि-“इत्थं उ अजमिमादिअं वीमाइराद् मवीसइमासो। तेण परममिमादिअं निदिमायं कप्पिअ जावा। १॥ असिबाद्
 स्मरपहि अइवा वामं न मुदइ बाइद्। अभिबइदिअमि वीमा इअरमि सवीसइमासो॥२॥ इति श्रीनिर्णीयमाज्ये उदे० १०। पत-
 प्युणिपया “इत्थं उ” गाथा, इत्यसि-आमाइपुष्पिमाण, मावणण्डुलपेषमीण पत्तोमविण्णि अण्णणा अजमिमादीअं, अइवा अइ गिह

तथा पुच्छंति-अञ्जो! तुभ्ये इत्थ वरिसाकालं ठिआ अह न ठिआ ?, एवं पुच्छिणहि ‘अणभिग्गहिअं ति संदिग्धं वक्तव्यम्’, इहा-
न्यत्र वा नाद्यापि निश्चयो भवतीत्यर्थः, एवं संदिग्धं कियत्कालं वक्तव्यम् ?, उच्यते-‘वीमडरायं’ति जइ अभिवद्धिए वरिसे तो
वीमतारांतं जाव अणभिग्गहिअं, अह चंदवरिसे तो मवीमतिगतं मासं जाव अणभिग्गहितं भवति. तेणं-तत्कालात्परतः अप्पणो
आभिमुख्येन गृहीतमिदं व्यवस्थिता इति, गिहीण य पुच्छताण कहेंति-ठिआ मो वरिसाकालंति, किं पुण कारणं वीसतिराते म-
वीसतिराए मासे वा गए अप्पणो अभिग्गहिअं गिहिणायं करेंति आरतो न करेंति ?, उच्यते, ‘असिवा’ गाहा, कदाचि असिवं भवे,
वीसतिराहणातो रायट्टुडादी, वासं वा न सुइडु आरद्धं वासिउं, एवमाइएहिं कारणेहि जइ अच्छंति तो अहिगरणादिदोसा, अह
न अच्छंति तो गिहत्था भणंति-एते मच्चणुपुत्तगा न किंचि जाणंति, लोगो घरादीणि छादेति, हलादिक्कम्माणि वा संधवेति, अ-
भिग्गहिए गिहिणाए अ आरओ कए जम्हा एवमाइआ अहिगरणादिदोसा तम्हा अभिवद्धिअंमि वरिसे वीमताराते गते गिहि-
णातं करेंति, तिसु चंदवरिसेसु मवीमतिगते मासे गते गिहिणातं करेंती ’ति निष्ठीयच० ?०३०, अयमभिप्रायः-श्रावणे-
पक्षप्रथमतपश्चैत्यपरिपाटिसांवत्सरिकप्रतिक्रमणादिकृत्यविशिष्टं पर्युषणापर्वं न कर्त्तव्यमिति गार्थः ॥ ४७ ॥ अथाष्टमतपःप्रभृति-

इयमपश्यत्यपरिपाटसावत्सारिजात् ॥३८॥

कृत्यविशिष्टाः पर्युषणाः कदा कर्तव्येत्याह—
जं पुण पज्जोसुवणा पव्वं सव्वेस्मिं सम्मयं समाणं । तं भइवण मासे चउथिदिणं नव्वहा मरा ॥७७॥
यत्पुनः सर्वेषामाबालगोपाङ्गनानामपि समये—अवचने पर्युषणापव्वं सम्मतं—प्रतीतं तद्भाद्रपदे मासे चतुर्थीदिनेऽर्थाच्छ्रीकालका-
चार्यादिरभ्य दुष्प्रमहं यावत्संप्रतिकाले भवतीति, अन्यथा मेग-मर्यादा न स्यात्, किंच-क्षाप्यागमे श्रावणसामविशिष्टं पर्युषणा-

पौतृपुत्रं नाम्नीति गाथार्थं ॥४८॥ अथ सप्रति पञ्चस्कान्त्या रूपं न क्रियते इत्याह—
संपदं पञ्चगङ्गाणीपमुद्विही सचवयणञो छिन्नो । सारसिगरद्विगिणिणाय उभयपि अ भवद्वद् भव ॥४९॥

मंप्रति—इदमनस्कल पञ्चस्कानिप्रभुत्वविधिं सचवयनत—तीर्याग्रहात् व्युच्छिन्नं, अत एव क्वचिदिय गाथापि—“वीसहि दि स्वामिगृहीतं गृहिद्रात वसि द्वितयमपि भाग्यदं—भाद्रपदचतुर्थ्यां मङ्गलं तीर्थाभ्युपगतत्वादिति गाथार्थं ॥४९॥ अथ स्तनि-
कस्य व्रक्षिपयस्यक ययाच्छन्दस्वमाह—

किं प्यागममऽणुत तित्याणुमयपि तत्त्व अदृष्टवो । तत्र सुदरमेवं नेदस्ति मई महापाव ॥५०॥

नमिस्मन्मन् श्रीहरिमन्त्रप्रमृतीनां पूजायागामनङ्गीकाराद् इतिप्रकरणपरित्राघनङ्गीकारात् सुम्पाकनत् सिद्धान्तोऽपि केव
तयत्र त्वं पद, तत्र—“मुने गवदरपञ्चं? तदेव पतेज्युदपञ्चं वर । सुत्रकेवलिका रज्यं३ अमिभदमपुत्रिणा रज्यं४ ॥१॥”ति
गाथा न सिद्धान्तोक्ता, किन्तु वृहत्संप्रदिशीमता, संप्रदिशी च पूर्वार्थपर्यवसित प्रकरणमिति माता मे वन्द्येति न्यायमापन्न मन्
तरीयामव तां गायतां पूज्यार्थोऽपि न तज्जन, तथा कललसूत्रवादी मिथ्यापटिरेव भवति, यदागमाः—“अपरिच्छिन्नसुप्रतिहसस्म
क्यतममियमुपचारिस्म । मधुञ्जयेनवि क्य अण्णावतव मधुं पद॥१॥ नह वाद्वर्ममिषि पदे तस्य विसेसे पदस्तज्ज्यावतो । प
द्विजो किलिस्मद् भव तद् डिगायामुञ्जमिष ॥२॥ (४१५-६) श्रीउपदेवामालायाम्, अत्र विरगमात्रमार्गदर्शको यथा पथिक
दययति तथा कनलश्रवणादी धर्मश्रोतारं संसार पालयतीति इष्टाशुक्लम्, अत्र शुक्तिस्तु पर्युपणादवापानकटीकतो ज्ञेया, एवं

मत्स्यपि 'किञ्चे'ति दूषणाभ्युच्चये, आगमंऽनुक्तं—स्तनिकाभिमतगमे क्वापि नोक्तं तीर्थानुमतं—तीर्थस्य सम्मतं तत्र यथाच्छन्दः—स्वे-
च्छाचारी यत एवं तदेव सुन्दरमेवं च नेति मतिः, सा च मतिर्महापापं, केवलनामपि वाचामगोचरगतिकम्, अयं भावः—तीर्थाभिमतं
तदभिमतसिद्धान्तानुक्तं चेति ज्ञान्वाऽपि सिद्धान्तोक्तकारित्वमात्मनो मन्यमानः किञ्चित्स्वीकरोति किञ्चिच्छन्दस्त्वं
ग्राथित्यसूचकं, तथाहि—चेत्यवन्दनक्रायात्सर्गेऽष्टोच्छ्रवामानं ललितविस्तरावृत्तौ श्रीहरिभद्रसूरिभिरेवोक्तं, न पुनः क्वापि तदभि-
मतमिद्धान्ते? आद्रानामालोचनायां प्रायश्चित्तदानविधिः प्रकरणेष्वेवोक्तः २ आद्रानामीर्यापथिकादिसूत्रपठनं साधुमदृशं न भि-
द्धान्तोक्तं ३ आद्राना वन्दनके द्वादशावर्तविधिर्न सिद्धान्तोक्तः 'किङ्कम्मकरो हवइ साहु'ति वचनात् ४ पौषधग्रहणविधिः पारण-
कविधिश्च नागमोक्तः ५ तथा पौषधोच्चारदण्डकविधिर्ग्रन्थकसामायिकविधिश्च न सिद्धान्तोक्तः ५ मामायिकदण्डकोऽपि चूण्याद्युक्तो ना-
ऽपि 'द्रुविहं तिविहेण'मित्येवास्ति, न पुनर्मणेणमित्यादि व्यक्तिः ६ साधुमाध्वीनां मुखपोतिकाप्रतिलेखनविधिभिन्नः क्वाप्युक्तो ना-
स्ति ७ योगविधिराचार्यपदवाचकपदप्रतिष्ठाविधिः सूरिमन्त्रसाधनविधिश्चेति न सिद्धान्तोक्तः ८ आद्रादिसमक्षं पर्युषणाकल्पकर्पण-
लौकिकमृत्पनकोपरिदीक्षादानपर्युषणादिवरणं चेत्यादिकं तीर्थाभिमतमेव क्रियते, न पुनः सिद्धान्तोक्तं ९, तथा प्रतिक्रमणसूत्रं?
पुष्करस्वरदी २ सिद्धान्तं बुद्धानं ३ तृतीयादिसामायिक ४ पर्वान्यदिनपौषधः ५ सिद्धान्तवृत्ति ६ तीर्थकरादिचरित्र ७ श्रीहरिभद्रसूरिप्रभु-
स्वरचितग्रकरण ८ श्रीहरिभद्रसूरिप्रमुखगीतार्थ ९ यतिप्रतिष्ठा १० आरात्रिक ११ कुसुमाञ्जलि १२ जिनाग्रदीप १३ चतुर्विंशतिजिनपट्टक-
१४ नवग्रहसंयुक्तजिनप्रतिमा १५ पञ्चकल्याणीप्रतिमा १६ क्षामणदण्डकादीनां तीर्थाभिमतानामपि सिद्धान्तानुक्तत्वेन हेतुना परित्या-
गवचनानि त्वपरिमितानि लिखितुमशक्यानि स्वधिया बोध्यानीति गाथार्थः ॥५०॥ अथोक्तप्रकारेण स्तनिकस्योपलक्षणादन्येषामपि
तीर्थमन्तरेण नान्यत्किमपि शरणमिति केन प्रकारेण तीर्थान्तर्वर्त्ती स्यात् केन च तीर्थबाह्य इति विभक्तिपुः प्रथमप्रकारमाह—

न ज जण जण स्वण तित्थसम्मय समण । त तेण सस्सेण रीअतो तित्थमज्झत्थो ॥५१॥
मय-उनप्रपन्न यगइस्तु यन वन रूपण तीर्थसम्मत्-तीर्थेनाङ्गीकृत, यथा मात्रपदसितचतुर्थीपर्युषणा पर्वत्वेनाभ्युपगता
तीर्थेन, तदस्तु तन्म्वरूपण गणयन् अथविषयीकृत्यन् धरषदित्यर्थः म तीर्थमभ्युष्यो भवति-तीर्थान्वयर्षी स्वादिति गाथार्थः ॥५१॥

अथ मामान्यन तीर्थान्तरं निम्बमभिधाप तीर्थपादस्य प्रवृत्त स्तनिकमधिकृत्य विज्ञेयाह--
तित्थगजा विररीअं धणिअमय त धणिअविवरीअ । एयपि धम्मविम्म निष्कारणकज्जउप्पस्ती ॥५२॥

न योऽन्य ग्रिपधनवत्सय , यद्यप्यक्रमप्रतिधतामनन द्वितीयप्रतिपक्षता मिच्छति तथापि पुणवन्त्रयोरिवैकपाधिक्या अपि प्रति
पक्षताया मंगसात् तन्निगमाय उभयप्रतिपक्षता दक्षिणा, स्तनिको हि तीर्थेभ्यायामिच्छयेव तीर्थं रूपयति, तीर्थं तु स्तनिकादि
मन्दुगलवन्वीधप्रतिपक्षभूतो ह्य एव तन्मारद्विद्वेतरित्युपदिशति, यदागम -“ज्ज जिमवयणुधिण्णं वयणं मासति जे उ मण्णंति ।
मारेदीप मृत्तण्णवि मंगारुदद्विगं ॥१॥” नि श्रीविशेषायादयकमाह्ये । एवमपि परस्परं प्रतिपक्षतायामपि सत्यां यदि धर्मप्रेम-
अप एतन्निष्ठस्य गाथाग्रयण हितमुपदिशन् तत्त्वादिकारणमन्तराणि यदादिकथनकार्येत्यधिः प्रसक्तंति गाथार्थः ॥ ५२ ॥
नमहा तित्थ गणउ तित्थादिअममिनियेम महपाय । चरुणमण्णउत्तिअतित्थामयण पर सेअं ॥ ५२ ॥

यगमान् तीर्थग्रन्थिहृता धर्ममिगेधिनी तस्यापचाधिकर्मपरिणत्वा यदि तीयादा फर्तुमद्यथा तथाऽप्ययमुपवेक्षो-यतीर्थे त्यक्त्वा
त्रागादित तापन् गीडाभारि गगदन्त्यममिनिष्ठं महापायं त्यक्त्वा अ यतीर्थिकाधयर्णे-आकषादिद्वयनाथसम्पन्नं परं-केपत्सु

तक्रुपं वा श्रेयो-मङ्गलं, कुपाक्षिकमार्गाश्रयणापेक्षयाऽन्यतीर्थिकमार्गाश्रयणं सुन्दरमेवेति गाथार्थः ॥५३॥ अथ तत्र दृष्टान्तमाह—
 जह नाम कोड दुहगो चिच्चाऽमियभायणं तु महुरं पि । विसमवि चइउं चउरो भक्खंतो मिच्छकंदाइ ॥५४॥
 यथा नामेति कोमलमन्त्रणे दुर्भगोऽमृतभाजनं-पीयूषपात्रं तु त्यक्त्वा मधुरमपि विपं त्यक्त्वा म्लेच्छकन्दादि-लशुनादि भक्षयन्
 चतुरो भवति, यद्यपि लशुनादिभक्षणं कुलीनानां नन्द्यं दुर्गन्धदुःस्वाद्यं भक्षितुमनुचितं, विपं तु किंचिन्नालिकेरकपर्णरादिसंयोगजन्यं
 सुखाद्यं सुगन्धि सुवर्णं च भवति, तथापि तथाविधमपि विपं त्यक्त्वा, अपिरेवार्थे व्यवहितः संबध्यते, त्यक्तवैव तुच्छभक्षणीयमपि
 तथाविधं लशुनं भक्षयन् न जीवितव्यामुच्यते, तथा 'जीवन्नरो भद्रशतानि पश्यती'ति न्यायात् पुनरपि स सुभोजनं लभते, तथाहि
 ऽन्यतीर्थिकः कश्चित् तथाविधोऽपि इह परत्र वा बोधिं लभते, अभिनिवेशी तु नियमादुल्भबोधेव, यदागमः—“पंचहिं टाणेहिं
 जीवा दुल्लहबोहिअत्ताए कम्मं पकरोति, तं०-अरहंताणं अवण्णं वयमाणो? अरहंतपणत्तस्म धम्मस्स अव०२ आयरिअउवज्झा-
 याणं अ०३ चाउवण्णस्स संघस्स अ०४ विक्कितवर्बंभचेराणं देवाणं अ०५” इति श्रीस्थानाज्ञे, अत्र त्वेकस्याप्यवर्णवादेन दुल्लभ-
 बोधिता भणिता, उत्सन्नभाषी तु युगपत्सर्वेषामप्यवर्णवादीति प्रागुक्तमिति गाथार्थः ॥५४॥ अथोत्सन्नमार्गाश्रयणापेक्षया श्रेयोऽन्य-
 तीर्थिकतीर्थाश्रयणमित्यत्रापि दृष्टान्तमाह—
 तेणेव जिणवरेणं जइलिंगधरो अकज्जकज्जकरो । तम्हा चइउं लिंगं सुसावगो सुंदरो भणिओ ॥५५॥
 येन कारणेन प्रागुक्तं तेनैव कारणेन यदि यतिलिङ्गधरो अकार्यकार्यकरः-अब्रह्मसेवाद्यासक्तः, तस्मात्कारणाद्यतिलिङ्गं त्यक्त्वा
 सुश्रावकः शोभन इति जिनवरेण भणितः, अयं भावः शोभनः, यतः-“नय पवयणुइहकरे कंठगयपाणसेसेऽवि”ति प्रवचनवचः,
 तथा यदि मिथ्यात्वं तृभयोरप्यावश्यकं तर्ह्युत्सन्नभाषणं हि तीर्थस्य महाशतना, तत्परित्यागेनैव तच्छोभनमिति गाथार्थः ॥५५॥

अथ नृपप्रमिदो गृयत्रापनाय गनिमाह—

गणिमपराग्निअपन्नाडिरिआपमुदाड जाह अराह । ताहथिअ तिअ(नियचउ)विस्सामुत्ताहं इहपि नेआड ॥५६॥
वणिमाशयिक पद्यानया भावक्षाणां मामायिके इत्यादीनि यान्यन्यथापि तानि तृतीयचतुर्थविश्रामोक्तानीहापि ज्ञेयानीति
गाथाय ॥५६॥ अथ चतुर्थविश्रामोपसंहारमाह—

एव नृपप्रमिदोतिअ० कटिओ नृह पचमो धणिओ ॥५७॥ नयहत्थकायराय० ॥५८॥ अमासणउवयगिरि० ॥५९॥
दिरप्पुग्रदपमन्दिमन गंदो-विहन् पञ्चम स्तनिक-आञ्जलिक-कथित, अयं माव-उदित हि सहस्रकिरणे यथा कौशिको
निजपनु प्रमागदिता भवति अथ उगतममात्र यनामगदूलम्य धूर्यकिरणा अनिदयामतया मामन्ते, यदाह भीसिद्धसेनठिवाकर
-‘नदमर्षीव०’ तथा इषत्रघ्नैन्निकमहस्रकिरण कृपणाणां पुरम्मादूद्रापित कृपायिकविशेष पञ्चविकोऽपि निजपनु -कुभदानरूपा
इति गाथा५॥१७॥ अथाय मनिकः घस्मिन् मय मर कस्मिन्न गुरौ विद्यमाने मत्यम्भिन् प्रकरणे भणित इति प्रदर्शनाय गाथामाह-
इग कुरागरासिअमममभिरणमि० अंणलिअमयनिराकरणामा पचमो विस्सामो मम्ममसो ॥५९॥
अइति कृपप्रमिदोतिअ० कटिओ नृह पचमो धणिओ ॥५७॥ नयहत्थकायराय० ॥५८॥ अमासणउवयगिरि० ॥५९॥

॥ विश्रामः समाप्तः ॥

